

PUBLICUM
MERITORUM PRAEMIUM

Ünnepi kötet
Katsányi Sándor és Papp István
kilencvenedik születésnapjára

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2021

PUBLICUM
MERITORUM PRAEMIUM

Ünnepi kötet
Katsányi Sándor és Papp István
kilencvenedik születésnapjára

Második, bővített, elektronikus kiadás

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
Budapest, 2021

Szerkesztette: Havas Katalin, Hegyközi Ilona, Sándor Tibor és Sonnevend Péter

Olvasószerkesztő: Kovács Katalin

Kiadó: Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Nyomtatás: Elektroproduct Kft. – EPC Nyomda, Budaörs

Az elektronikus kiadásban megjelenő személyi bibliográfiák a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban készültek, szerkesztőjük: Honffyné Felhő Ágnes és Jávari Ferencné

Készült 150 példányban az ünnepeltek születésnapjára. Kereskedelmi forgalomba nem kerül. A kötet teljes anyaga az ünnepeltek bibliográfiájával kiegészítve hozzáférhető a Magyar Elektronikus Könyvtárban.

A kötet megjelentetését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete támogatta.

ISBN 978-963-89260-5-0

ISBN 978-963-89260-6-7 (PDF)

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021>

Bevezetés *a második, bővített,* *elektronikus kiadáshoz*

A *Publicum meritorum praemium* című ünnepi kötet összeállítása során a szerzők és szerkesztők mindvégig egyetértettek abban, hogy az ünnepi kötetet mindenképpen adjuk közre elektronikus változatban is a Magyar Elektronikus Könyvtárban, hogy az érdeklődők szélesebb köre számára legyen elérhető.

2021. november 27-én szűk körben került sor az ünnepeltek köszöntésére. (Sajnos a megszervezett nagyszabású köszöntésre a koronavírus-járvány miatt nem kerülhetett sor.) Az ünnepi kötet arra sarkallta az ünnepelteket, hogy a jelenlévőkkel megosszák a szakmai közösségnek szánt gondolataikat. Nagy örömünkre – némileg rendhagyó módon – az ünnepelteknek az összejövetelel elhangzottakat rögzítő egy-egy nagyszerű írása is helyet kapott a kötet függelékében.

Az e-változatba bekerült az ünnepeltek szakirodalmi munkásságának bibliográfiája, amely a nyomtatott kötetben terjedelmi okokból nem kaphatott helyet.

Az elektronikus változat abban is különbözik a nyomtatott kötettől, hogy szerzőink észrevételeit figyelembe véve sor kerülhetett néhány apró korrekcióra és kiegészítésre: helyesen szerepel benne *Gócza Julianna* szerzőnk neve; belekerült a *Rácz Ágnes* tanulmányához tartozó hivatkozások jegyzéke, amely terjedelmi okokból kimaradt a nyomtatott változathoz; jobban olvashatók *Sipos Anna Magdolna* ábrái; és a kötet kibővült *Varga Katalin* írásával. Az egyes tanulmányoknál és a hivatkozott irodalomnál feltüntettük a DOI azonosítókat, hogy a kötet és az egyes írások könnyebben megtalálhatók legyenek az interneten.

2022. március

A szerkesztők

Bevezetés

A Mária Terézia által alapított Szent István Rend jelszavát, „*a köz szolgálatában szerzett érdemek jutalmát*” választottuk kötetünk címéül, mert meggyőződésünk, hogy *Katsányi Sándor és Papp István* – Mestereink, Barátaink, Kollégáink – helytállása nyilvános jutalmat érdemel.

A háború poklában lettek hirtelen fiatalok, majd átélték és elszenvedték a XX. század két förtelmes (hitleri-nyilas, illetve bolsevik-rákosista) diktatúráját, hogy a „puhább” kádári rendszerben alkotó módon segítsék – *Sallai István és Sebestyén Géza* tanítványaként – egy hatékony szakmai világ megteremtését.

Szokták mondani, hogy az emberek kitüntetést vagy kapnak, vagy megérdemelnek. Ugyanez mondható el a németül Festschriftnek nevezett gyűjteményes ünnepi kötetekről is. Vannak, akik már hatvanévesen kapnak ilyen, mások pedig sohasem: vagy mert korán elhunytak, vagy a kortársak nemtörődömsége következtében.

Azt gondoltuk, hogy e kötet azon túl, hogy meglepetést okozhat az ünnepeleknek, a szakma önbecsülését is erősítheti. Nem lehet, hogy annyi érdem, ne kapjon méltó elismerést! Márpedig Katsányi és Papp nem csupán példás értelmiségi életre tekinthet vissza, hanem joggal állíthatjuk, hogy az elmúlt ötven-hatvan évben alig volt valaki, aki a hazai (köz)könyvtárügyért többet tett volna, mint ők ketten.

Felesleges is mondanunk, hogy kötetünk nem monográfia, nem doktori disszertáció (ezekre majdan bizonyára sor kerül, ha utódaink felismerik teendőiket), viszont egyedülálló gyűjtemény két sokszínű élet megőrzendő mozaikjaiból. Minden szakmai gondolatsor, minden emlékforgács felidéz valamit abból, amit Katsányi és Papp tett, elgondolt, írt és kezdeményezett. Azt reméljük, hozzájárulunk e kivételes életművek megőrzéséhez, miközben elsődleges szándékunk az örömszerzés volt: Pista és Sanyi látván lássa, milyen sokan vannak híveik, akik képesek letenni mellettük voksukat.

Ad multos annos! Éljenek sokáig, Isten éltesse őket!

Kedves Pista és Sanyi, jó egészséget kívánunk Nektek.

A szerkesztők
(*a kötet munkatársai és a szakma széles nyilvánossága nevében*)

Előszó

Itt röviden szólunk a kötet születéséről, tartalmáról és felépítéséről.

Katsányi Sándor és Papp István szerencsés módon csaknem egy időben, 1931 utolsó heteiben születtek, ráadásul ifjú koruk óta jó barátok és kollégák. Így kézenfekvő volt, hogy páros kötet készüljön tiszteletükre születésük 90. évfordulója alkalmából.

Köszöntésük gondolata talán már a hajdani Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) létrejöttének ötvenedik évfordulójához (2009) is köthető lenne, ám konkrétan Sanyi és Pista 85. születésnapjához kapcsolódik, amikor egy régi hívük a két dioszkurosz dicséretet öntötte szavakba.

2021 elején még a koronavírus-járvány hidrájával küzdöttünk, de már érlelődött a szándék, ideje az összefogást kezdeményezni, hisz az infokommunikációs eszközök révén – személyes találkozás nélkül is – megkezdhetjük a szerzők toborzását.

Nyilvánvaló volt, hogy a hajdani KMK-ból szinte mindenkire, illetve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárból sokakra számíthatunk, továbbá – átfogóbb meritéssel – azokat is felkérhetjük, akik valamilyen érdemi módon (például a nagy kézikönyv szerzőjeként vagy hajdani munkakapcsolat alapján stb.) szívesen vennének részt az ünnepeltek megsüvegelésében. Örömmel fogadtuk, ha a megkeresettek további szerzőjelölteket ajánlottak figyelmünkbe.

Azt ajánlottuk a megkeresett és felkért kollégáknak, válasszanak szabadon műfajt: írjanak tanulmányt vagy esszét fontos témáról, elemezzék az ünnepeltek munkásságának valamelyik szeletét, idézzék fel velük kapcsolatos emlékeiket, vagy akár csak néhány sorban köszöntsék őket. A sokszínűség reményeink szerint nem hátrány, hanem inkább előny, mert gazdagabban kifejezi az ünnepeltek által kiváltott hatást.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Elnöksége (MKE) azonnal felkarolta kezdeményezésünket, miáltal az erkölcsi támogatás mellett nagyvonalúan garantálta a kötet megjelentetésének anyagi biztosítását is. Köszönet érte!

A nyár folyamán sorra érkeztek az írások. A szerkesztők inkább baráti segítőként fogták fel tennivalójukat: csupán akkor kértek változtatást, ha nyilvánvaló ténybeli vagy oksági pontatlanságot véltek felfedezni.

A kapott írások mellett olvasóink emlékezetes fényképeket, valamint az elektronikus változatban szerzői bibliográfiát is találnak kötetünkben. Az írások sorrendjénél a lehető legegyszerűbb rendező elvet, a szerzők nevének betűrendjét választottuk.

Budapest, 2021. szeptember 30.

A szerkesztők

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökének köszöntője

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Hajdu1>

Katsányi Sándor és Papp István 90. születésnapjára

„Higgyünk abban, hogy érzéseink és munkánk révén
részesülünk a legnagyobb dolgokban.
Minél erősebben él bennünk ez a hit,
annál előrébb jut általunk a világ.”
(Rainer Maria Rilke)

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete mindig is fontosnak tartotta, hogy megbecsülje a nagy elődöket, kifejezze a köszönetét, megőrizze az eredményeiket, és építsen a munkájukra. Ezt különösen könnyű megtennünk, ha olyan emberekről van szó, mint *Katsányi Sándor* és *Papp István*, akik kiemelkedő, elkötelezett munkásságukkal a magyar könyvtárosok legjobbjai közé kerültek. Könyvtáros generációk nőttek fel és nőnek fel a jövőben is, akik haszonnal forgothatják írásaikat, az írások által formálódik a szemléletük, és olyan etikai normákat követhetnek, amelyek csak a legkiválóbbak sajátjai.

Kedves Pista és Sanyi!

Választott idézetünk is azt sugallja, hogy munkásságotokkal előrébb jutott a világ. Sokak célja és reménye ez, de csak kevesek kiváltsága lehet csupán, hogy el is éri ezt a célt. A nevetek fogalommá vált, sőt legtöbbször becézett alakban, mint Papp Pista és Katsányi Sanyi említenek benneteket, amikor felidéznek emberségeket, hatalmas ívű, gyakran meghökkentően újszerű, megvalósított elképzeléseiteket, munkabírástokat, ez mutatja azt a szeretetet, amellyel mindmáig kötődünk hozzátok.

Amikor kerestem a szavakat, a közös érdeklődési területeket, az emlékeket, hogy köszöntsek Benneteket – akiket már édesapám, *Hajdu Géza* is gyerekkorom óta példaként állított elém *Fülöp Gézával*, *Szabó Sándorral*, *Nagy Attilával*, és szerencsére folytathatnám még a sort, nagyszerű kortársaitokkal egyetemben –, ezek jutottak eszembe – következetesség, elvekhez való rendíthetetlen hűség, értékteremtés, őszinte szókimondás, a hatalmas munkabírással mellett a

derű, az élet szeretete és megbecsülése, Pista magával sodró tánctudása, remek hangulatteremtő képessége; Sanyi szelíd humora.

Ma is gyakran felidézem azt a magyarországi IFLA-rendezvényt, amelyen kulturális programként Pista a Balaton melletti települések műemlékeit, régi templomait és ezek művészeti stílusait mutatta be angolul a külföldi vendégeknek. Nagyon sok mindent tanultam akkor a nemzetközi kapcsolatok fontosságáról és mibenlétéről, az egyesületi életről, a hazafiságról, a humánium összetettségéről. Vagy, hogy egy közelmúltbeli esetet említsek Sanyiról: amikor 2019-ben a hetvenéves egyetemi könyvtárosképzés kapcsán beszélgettünk, és felidézte emlékeit a kezdetekről, sok kellemes percet okozott ezzel, remélem, mindkettőnknek, de mindez egyben igazi hitvallás volt a barátságról, a hűségről, a könyvtárospályáról. Megtiszteltetés volt számomra, hogy felolvashattam ezt a nagyhatású megemlékezést az emlékülésen. Párbeszédünket természetesen végig fűszerezte Sanyi utánozhatatlan, finom iróniája.

Minden hivatás büszke lehet arra, ha olyan, nemzetközileg is ismert személyiségek alakították és alakítják szakmai életét mind a mai napig, mint amilyen szakembereket személyetekben megismerhettünk. Őszinte tisztelettel adózunk több évtizedes könyvtárosi, oktatás- és tudományszervezési, információs tevékenységeteknek és szakmai-közéleti munkátnak.

Kedves Pista, mind a mai napig ható eredménye van mindannak, amit a Magyar Könyvtárosok Egyesülete szervezeti megújítása érdekében főtítkárként tettél az 1990-1994 közötti időszakban – hasonlóképpen az etikai kódex összeállításában végzett úttörő munkádnak. Neked köszönhetjük, hogy máig élő és eredményes kapcsolatok épültek ki az MKE és a külföldi könyvtáros egyesületek között, és még sorolhatnánk. Biztos vagyok benne, hogy ezt az összegzést megteszik majd mások ebben a kötetben is.

Úgy gondolom, hogy szakmánk iránti mélységes elkötelezettségeteket jelzi az is, hogy nyugdíjba vonulásotok után sem fordultatok el a könyvtárügytől.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és tagsága elismeréssel adózik töretlen szakmai hitetek, a könyvtárügy megújítása érdekében végzett tevékenységetek előtt. Petőfi Sándor soraival kívánjuk: *„Vezessen a sors boldog úton örömtávasznak tündér korszakán”*.

Barátné Hajdu Ágnes

Bevezetés a második, bővített, elektronikus kiadáshoz	3
Bevezetés	5
Előszó	6
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökének köszöntője	7

Tartalomjegyzék

Arató Antal: <i>Párhuzamos emlékfoszlányok</i>	11
Ásványi Ilona: <i>Megajándékozva „...vágyakkal, megbánásokkal, örömmel és szenvedésekkel, haragokkal és megbocsátásokkal...” A 90 éves Papp István köszöntésére</i>	15
Ásványi Ilona: <i>Bibliofil érzületű apátok és könyvtárosok a pannonhalmi könyvtár történetében a kezdetektől a XIX. századig.</i>	17
Audunson, Ragnar: <i>István Papp: a friend, a man and a librarian for all seasons</i>	23
Audunson, Ragnar: <i>The long and winding road. The history of Oslo's new main library.</i>	24
Babákné Kálmán Mariann: <i>Emlékeim Papp Pistáról</i>	35
Balogh Ferencné: <i>A kilencven éves Katsányi Sándornak</i>	38
Barátné Hajdu Ágnes: <i>Megszüntetések, elvetéltek, túlélők. Társadalmi egyesületek a huszadik század derekán Hódmezővásárhelyen</i>	41
Bartos Éva: <i>Ünnepi gondolatok a „példamutató nagy ikerpár” születésnapjának köszöntésére</i> ...	58
Beniczky Péterné: <i>Ki is az a Papp Pista?</i>	62
Bényei Miklós: <i>A könyv és a könyvtár „születése”. Katsányi Sándor és Papp István tiszteletére</i>	64
Biczák Péter: <i>Köszöntő levél Katsányi Sándornak.</i>	70
Biczák Péter: <i>Találkozásaim története Papp Istvánnal</i>	72
Billédiné Holló Ibolya: <i>Köszöntő.</i>	77
Bobokné Belányi Beáta: <i>Örökös tagság</i>	80
Csobán László: <i>Tíz év tapasztalatai a baranyai könyvtárbuszokon.</i>	82
Cziboly Anikó: <i>Kilencven éves Katsányi Sándor</i>	86
Dani Erzsébet: <i>Katsányi Sándor, a tanár. Beszélgetés Abádi Nagy Zoltán egyetemi tanárral.</i> ...	88
Fehér Miklós: <i>90 sor az ünnepelteknek</i>	102
Feimer Ágnes: <i>Kedves Sanyi!</i>	106
Feimer Ágnes: <i>Kedves Pista!</i>	108
Ferenczy Endréné: <i>Nosztalgikus köszöntések.</i>	109
Fodor Péter: <i>Találkozások a 90 évesekkel</i>	112
Gálné Ballagi Ágnes: <i>Kedves Pista!</i>	116
Gellér Ferencné: <i>Első találkozásom Papp Istvánnal.</i>	117
Gereben Ferenc: <i>Olvasónaplómból. Illyés Gyula és Déry Tibor az öregedésről</i>	118
Gerő Vera: <i>Köszöntő</i>	124
Gerő Zsolt: <i>Pistáról</i>	125
Gócza Julianna: <i>Zenei könyvtárosok továbbképzése (Rövid áttekintés a 1970-es évektől napjainkig)</i>	129
Gyuris György: <i>Köszöntő</i>	135
Hangodi Ágnes: <i>Születésnap(ok)ra....</i>	136
Haraszi Pálné: <i>Az IFLA-HUN össz-magyar könyvtári levelezőlista első tíz évéről.</i>	139
Havas Katalin: <i>Alig találok szavakat</i>	149
Hegyközi Ilona: <i>Szeretet és brutalitás</i>	155
Horváth Péter: <i>Infológia dióhéjban</i>	158
Horváth Tiborné: <i>Köszöntő.</i>	166
Kamarás István: <i>Könyvtárosság dicséreti.</i>	168
Kéglí Ferenc: <i>Weboldaim vonatkozásaiban...</i> <i>A kilencven éves Papp István és Katsányi Sándor köszöntésére.</i>	177

Kiss Gábor: „Félre török magyar elől”. Papp Istvánnak szeretettel	183
Kocsis István: „Óriások között telt az életem, a vállukig sem ért fel a kezem”	185
Kovácsné Koreny Ágnes: Funkciók, zónák és terek a XXI. század sikeres közkönyvtárában, avagy a dolgozószobától a második nappaliig	188
Kovács Lászlóné: Kedves Pista!	202
Kovács Katalin: Katsányi Sándor 90	204
Kovács Katalin: Ne mondj le semmiről! Pistának, 90. születésnapjára	206
Kulcsár Szabó Ernő: Papp Istvánnak szeretettel	212
Mándy Gábor: Papp István és az életem	215
Mikulás Gábor: Papp-élmények	219
Murányi Lajos: Könyvtárosok között egy nagyon európai... (Lényegesnek tűnő szubjektív emlékek Papp Pistáról – és magamról ...)	221
Nagy Attila: A várkapitány	223
Nagy Attila: Katsányi Sándor, a mindig szelíden békét kereső kolléga és barát	227
Orbán Éva: Apám helyett ... főnököm	231
P. Toldi Márta: Visszatekintés a közelmúltra. Könyvtárvilág-látkép két, rendszerváltás után alapított hetilapban.	234
Pesti Ernő: Katsányi Sándor köszöntése	243
Pintér Júlia: Papp István 90	245
Pogány György: Kőhalmi Béla és a bibliofília	247
Pogányné Rózsa Gabriella: A budapesti katonaoorvosok dolgozószobája A Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Garnison Budapest könyvtára.	262
Rác Ágnes: Utópia? Töprengések a magyar nemzeti bibliográfia rendszerének helyzetéről, különös tekintettel a kurrens bibliográfia esélyeire.	273
Ramháb Mária: Papp Istvánnak – születésnapjára	290
Richlich Ilona: 90-ből 60.	293
Sándor Ottóné: Papp Pistának 90. születésnapjára (Arany János nyomán) – Emlékmorzsák Papp Pistáról – Katsányi Sándornak 90. születésnapjára (József Attila nyomán) – Stratégiai terv (monológ)	298
Sándor Tibor: „Pályára lökődömnek, baráti szeretettel”	302
Sipos Anna Magdolna: Párhuzamosságok és divergenciák. Két szerzői profil: Katsányi Sándor és Papp István publikációinak bibliometriai elemzése	308
Sipos Júlia: Szervezet és szellem – az autonómia védelmezői. A Fővárosi Könyvtár vezetői Beszélgetés Katsányi Sándorral	322
Skaliczki Judit: Papp István könyvtárpolitikájáról.	332
Sonnevend Péter: A dioszkuroszok dicsérete	337
Sonnevend Péter: Szövegolvasás. Kísérlet Sallai István, Katsányi Sándor és Papp István néhány írásának értelmezésére	342
Szabó Sándor: Egy barátság történetéről...	348
Tószegi Zsuzsanna: Kilencven év, két könyvtáros, egy épület	350
Tóth Gyula: Sokat köszönhetek nekik. Sok évtizedes kapcsolatam a majdnem ikrekkel	365
Törökné Jordán Katalin: Kedves Pista!	386
Törökné Jordán Katalin: Kedves Sándor!	384
Tuba László: Ki volt nekem „Pappista”? Szubjektív sorok a 90.-re.	388
Varga Katalin: A Könyvtárosok kézikönyve első húsz éve – a szerző és a használó szemszögéből	390
Varga Róbert: Levélváltások Papp Pistával.	396
Virágos Márta: Hankiss János, a tudós könyvtáros.	402

FÜGGELÉK

Katsányi Sándor munkái 1957-től 2021-ig. Bibliográfia (csak az e-változatban)	411
Papp István munkái 1956-tól 2021-ig. Bibliográfia (csak az e-változatban)	447
Katsányi Sándor: Cél és küzdelem. Előszó egy számvetéshez	492
Papp István: Kedves Barátaim!	497

Arató Antal
Párhuzamos emlékfoszlányok

A FSZEK afféle képesítés nélküli könyvtárosaként időnként bementem a KMK Szakkönyvtárába, hogy a külföldi szakfolyóiratok cikkeinek magyar nyelvű ismertetéseit, fordításait olvasgassam. Egyik alkalommal délceg úriember robogott be a terembe. Már várták. Fejét nyakához szegve belelapozott a számára előkészített kiadványokba, váltott néhány szót a könyvtárosokkal, majd – míg én néztem kifogástalanul élesre vasalt nadrágját – ő reám nézett, „asztán ment sietve”. Ki ő? – kérdeztem. Látván némi ámulatomat, hamiskás mosoly kíséretében hangzott el a válasz: *Ő a Papp István*. A névelő megkülönböztetett hangsúlyt kapott, mintegy jelezve, hogy Papp István nem csak Papp István, hanem kissé több annál, fogalom, jelenség is.

Következő, immár személyesebb találkozóink nem ejtett ennyire ámulatba. A Jászberényi Városi-Járasi Könyvtár igazgatója voltam, amikor Szolnokról érkezve, *Sallai Istvánnal* együtt betértek a könyvtárba. Körbenéztek, elismerően szóltak az olvasóterem gazdag folyóirat kínálatáról, és hogy ott van a délvidéki *Magyar Szó*, amely a hazai újságoktól eltérően sokoldalúan tájékoztatott a nemzetközi politikai eseményekről. A szabadpolcos részre érve kifejtettem, hogy nem értek egyet a Cutter-számok könyvek gerincére való következetes ragasztásával. Ha nincsenek ott, a könyvtáros kénytelen belelapozni a könyvbe, s megnézni azokat is, ahová be kell sorolnia. Így jó esetben emlékezik a polcokon lévő művekre, s ha az olvasó bizonyos tárgykörben könyvet kér, akkor nem kell vele együtt végigböngészni a polcokat. *Sallai* bólogatott, *Pista* nem volt kíváncsi mélylélektani fejtegetéseimre, belelapozott a könyvekbe, s időnként a gerincére lefogatott néhányat. A történeti szakkönyveknél értük utol, ahol már jócskán gyülekeztek a lefogatott könyvek. Sorba adogatta a kezembe. – Ez minnek? – Mutattam a könyvkártyán a b-jelzetet: városi könyvtárak részére megvásárolható. Ő is nézte a kártyát. – Ez nem számít, hat éve jelent meg, nem olvasta senki. (A kártyán ugyanis nem szerepelt kölcsönző aláírása.) – Ide járnak a tanítóképző tanárai, meg a muzeológusok – érveltem. – Akkor kérjétek át a megyei könyvtárból! – csatant el a határozott válasz. – De hát nem tudják, mit kérjenek, idejönnek, s mint a könyvesboltban, meglátják és viszik – érveltem tovább, magam számára sem túlságosan meggyőzően. (Annál is inkább, mert az *Új Könyvek*

legújabb füzetek ott heverték a pulton, bejelölve, hogy mit rendeltünk meg, s így az egyéb könyvekről is tájékozódhatott az olvasó.) Csak legyintett és szinte diadalittasan sorra mutogatta, kommentálta a kiválasztott, nem olvasott könyveket. Voltak köztük akadémiai kiadványok, meg lelkesülésemben az *MNB* alapján vásárolt művek. Sallai csitítgatta, megdicsért, hogy milyen nagy a beszerzési keretünk, és sürgette, hogy induljanak tovább Egerbe. A kijáráshoz közeledve Pista még néhány tanulságos leletet prezentált a szép-irodalmi könyvek közül is.

A kávé, konyakot hiába kínálgattam. Pista még beugrott a mosdóba, majd meglepetésemre, széles mosollyal jött ki, s megveregette a vállam: Remek a WC Újságod. – A mosdóban ugyanis egy vaskos irattartóban lógott az általam szerkesztett újság, amelyben az emésztéshez, székeléshez kapcsolódó részleteket gépeltetem ki különböző művekből. (Pl. az *Ulysses*ből azt, hogy Leopold Bloom hogyan üríti ki a beleit a budin, vagy Berda József Rám jött a szükség... kezdetű *Különös idill* című versét stb.) Sajnos, még azt sem tudtam elmondani nekik, hogy az újság egyedülálló példája, hogyan lehet az intézmény legkisebb, ráadásul intim helyiségében is könyvajánló, ízlésformáló tevékenységet végezni, hiszen az olvasók több esetben is keresték az idézett műveket, amelyek mindig a szabadpolcon voltak. (Mai szemmel már egy rendhagyó módszertani útmutatót írnék az újságról, ajánló bibliográfiával.)

Ha végül némi elismerésben volt is részem, rosszul esett a hirtelen jött, meglehetősen lehangoló, kíméletesen nem mondható kritika. Mindenesetre e gyors bibliotéka-vizitáció után helyettesemmel – átmeneti megoldásként – megittuk a konyakot, s eltűnődtünk, hogy a raktárban hány felesleges könyv lehet, esetenként több példányban is. Ezt követően hosszas vizsgálatokat, elemzéseket végeztünk az állomány használatáról, a gyarapítás gyakorlatáról, a költségvetés lehetőségeiről. Az egyik összegezést a KMK jelentette meg, néhány tanulmányt pedig a *Könyvtári Figyelő* közölt. Bizonyára Papp István gondozta ezeket, mert egyik alkalommal felhívott, hogy a tervezett címet – *Beismerő vallomás feleslegesen vásárolt könyvekről* – változtassam meg. Bár dramaturgiailag igen jónak tartottam, jólesett figyelmissége, reá bízam a változtatást.

Így történ azután, hogy amikor a KMK-ba bekerültem munkatársnak, a munkaterületem az állománygyarapítás lett, szakfelügyelőként pedig én forgattam le a fölösleges könyveket a könyvtárakban, csakúgy, mint Papp István.

Rövid személyes találkozásunknak – köszönet érte – ez lett a hozadéka.

Katsányi Sándorról nincs ilyen, munkásságomat meghatározó élményem, de örülök, hogy felidézhetem kedves, szerény személyiségét.

Őt a KMK munkatársaként ismertem meg közelebbről. Mentalitása tökéletesen ellenkezője Pistáénak. Vezetői megbeszéléseken, értekezleteken élmény volt őt hallgatni, nézni. Beszéd közben gyakran köhintgetett, kis szakállát simogatta, máskor finoman morzsolgatta az ujjait, mint olvasóját egy keleti bölcs. Lassan, megfontoltan beszélt, ám, ha úgy adódott, következetesen, újra és újra kifejtette véleményét.

Akkoriban jelent meg a KMK kiadásában az Új Könyvek egyévi kínálatát feldolgozó, *Mibe kerül?* c. tanulmányom és az ehhez kapcsolódó költségvetési összegzések. Bekopogott hozzám, és mutatóujját kedvesen felemelve mondta, hogy az iskolai könyvtárakra vonatkozó részt az OPKM szeretné önállóan kiadni. És honoráriumot is kapok. Az utóbbi meglepett, feltehetően ő intézte.

Amikor a FSZEK Központi Ellátó Szolgálatának – Sándor egyik utódjaként – vezetője lettem, gyakran látott el tanácsokkal, cikkeket kért a *Könyvtári Híradóba*. Nem vettem zokon, hogy Sándor – már a FSZEK nyilvános szolgálatának vezetőjeként – legkedvesebb munkatársamnak, *Cziboly Józsefnének* „megkérte a kezét”, azaz az olvasószolgálatban adott neki méltó beosztást. Ő kért fel mint kisgrafika-gyűjtőt, hogy nyissam meg *Hamvas Béla* monográfusának, *Darabos Pálnak* egyedülálló könyvjelző-gyűjteményéből a központi könyvtárban rendezett kiállítást. (Jól sikerült, megismerkedésünk után többször meghívtam előadást tartani Székesfehérvárra.)

Egy alkalommal *Gábor Dénes* kolozsvári bibliográfus, grafikai szakíró megkeresett, hogy nyomozzam ki *Makoldy József* képzőművész örököseit. Sándorhoz fordultam. Rövid tünődés után átkísért a Budapest Gyűjteménybe, hogy nézzem át az 1930-as évek telefonkönyveit. Megtaláltam egykori címét, Gábor Dénes pedig ennek alapján az örökösöket. Terjedelmes tanulmányt írt a művészről a kolozsvári *Művelődésben*, és gondozta az *Erdélyi képek* című kötetének ottani újrakiadását. Amikor az újságokban megjelent a híradás, hogy rehabilitálták az MTA egykor kiebrudalt tagjait, másnap kiállítást rendezett a – többnyire számomra is ismeretlen – műveikből...

Sokoldalú munkásságát aligha meghatározó emlékfoszlányok említésével kívántam utalni a mindenre, mindenkire figyelő, figyelmes személyiségére. És talán arra is, hogyan épült fel erre koncepciózus vezetői tevékenysége.

Amikor a FSZEK pesterzsébeti könyvtárában dolgoztam, *Cseres Tibort* kívántuk meghívni író-olvasó találkozóra. A központi könyvtár illetékesei intézték, és hogy meglegyen az ideológiai egyensúly, hozzá „pántlikázták” *Mesterházi*

Lajost is. Mindketten egyforma típusú, új cipőben jelentek meg. Cseres azzal kezdte: „*Bár egyforma a cipőnk, nem járunk egy cipőben.*” Nos, ha Papp István és Katsányi Sándor – habitusukat, temperamentumukat tekintve – különböző lábbelit viseltek is, de egy cipőben jártak: különböző munkakörökben – s végül együtt a FSZEK-ben – a könyvtárügy, a könyvtár, az olvasók érdekeit szolgálták rendíthetetlenül. És szolgálják ma is, az önmegvalósítás örömeivel.

Katsányi Sándor és Papp István 2005 novemberében

Jegyzet

ARATÓ Antal: Mibe kerül? Költségvetési kalkulációk és módszertani megjegyzések közművelődési és iskolai könyvtárak állománygyarapítására az Új Könyvek c. állománygyarapítási tanácsadó 1982. évi kínálata alapján. Budapest, OSZK KMK, 1983.

Ásványi Ilona
*Megajándékozva „...vággyakkal, megbánásokkal,
 örömeikkel és szenvedésekkel, haragokkal
 és megbocsátásokkal...”*

A 90 éves Papp István köszöntésére

„Mert miképpen a fáról, azonképpen az emberről sem tudsz semmit, ha életét szétszakítod folyamatában, ha változásaira darabolod. A fa nem mag, nem vessző, hajlékony törzs, majd végül kiszáradt rönk. Nem kell részekre bontani ahhoz, hogy megismerd. A fa az az erő, amely lassan magába öleli az eget. Akárcsak te... Isten a világra hoz, nagyra növeszt, aztán sorjában vággyakkal, megbánásokkal, örömeikkel és szenvedésekkel, haragokkal és megbocsátásokkal ajándékoz meg, s végül magához szólít. De te eközben nem vagy sem az a bizonyos iskolás gyerek, sem az a hitvestárs, sem az az aggastyán. Hanem az vagy, aki beteljesedik. – írja Antoine de Saint-Exupéry Citadella¹ című művében.

Valóban: visszatekintve egy hosszú életútra az egyes hosszabb-rövidebb szakaszok már nem látszódnak élesen, még a meghatározók sem, hanem mozaikokként egyetlen egésszé állnak össze. Az emberek, a helyszínek, az események, az eszmények és érzések, a sikerek és kudarcok azonban nem múlnak el nyomtalanul, hanem akaratlanul is beépülnek a személyiségünkbe, formálják egyéniségünket. Igaz az is, hogy az idősödő emberben is ott van, egy-egy pillanatra olykor fel is sejlik a gyermek, a kamasz, a fiatal és az érett felnőtt.

A magyar könyvtárosok egyik *doyen*jét, *Papp Istvánt* köszöntőkhöz, mint a legrégebbi magyarországi könyvtár könyvtárosa csatlakozom. Ez a könyvtár Pannónia Szent hegyén áll. Hegyen, amely a zsidó-keresztény kultúrkörben az Istennel és önmagunkkal való találkozás helye. Pannonhalma „hegyre épült város”, melyet nem lehet elrejteni, ahonnan messze látni, és ami messziről látszik, egyszerre lehetőséget adva a nézelődőnek és kötelezettséget róva a szemlélőre. Ez a könyvtár – mind az épület kőalapja, mind a kultúra és tudomány temploma – a legrégebbi magyar kolostor épületegyüttesének és szellemiségének része, ahogy a pannonhalmi gimnázium is, melynek néhány évig növendéke volt az Ünnepelet.

A pannonhalmi iskola ezeréves történetéről és benne a mai, a XX. században megalakult-megépített gimnáziumról, és arról a vészterhes időről, amikor

az Ünnepelet az iskola növendéke volt, bizonyára szólni fognak mások. Csak utalásként jelzem: Papp István 1943-tól 1948-ig volt pannonhalmi diák, „történelmi”, „vérzivataros” időkben. Ezek az évszámok a történelemben kevésbé járatosak számára is sokatmondók. 1945 a második világháborút, illetve annak végét, 1948 a háború utáni időszakot, az ötvenes éveket bevezető évet, a fordulat évét, meg az iskolák államosítását, ezzel a magyar oktatási rendszer teljes átalakítását jelenti.

Hogy igazában mit is jelentettek a Pannonhalmán töltött iskolaévek, arról csak az Ünnepelet tudna vallani. Ezekben a háborús években a főapátság a Vöröskereszt védelme alatt állt, az épületegyüttesben – még a könyvtár irodahelyiségeiben is – háborús menekültek tartózkodtak, és nemzeti értékeink-kincseink (többek között a koronázási palást) is biztos menedékre leltek.

Elképzelhetőnek tartjuk, hogy a háború zűrzavarában és az államosítás fenyegetettségében ezekben az években nem volt mód arra, hogy a diákok érdemben megismerhessék a pannonhalmi könyvtárat. Az sem bizonyos, hogy a gyermekből fiatalemberré növekvő Papp István könyvtárosnak készült már ekkor. Abban azonban biztos vagyok, hogy később, könyvtárosként a pannonhalmi könyvtár az első magyarországi könyvtárként fontos *locust* jelentett számára is.

Kedves István,

szeretettel küldöm köszöntésemet Pannónia Szent Hegyéről,

a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárból!

Isten éltesse, segítse, vezesse – *ad multos annos...* a beteljesedésig...

Ásványi Ilona

Jegyzet

1 SAINT-EXUPÉRY, Antoine de: Citadella. Bp.: Szent István Társulat, 1982. 20. p.

Ásványi Ilona
*Bibliofil érzületű apátok és könyvtárosok
 a pannonhalmi könyvtár történetében a kezdetektől
 a XIX. századig*

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Asvanyi>

A pannonhalmi könyvtár története az e kötetet forgatók előtt többé-kevésbé ismert. Ismert az itt tevékenykedő könyvtárosok napi tapasztalata is, hogy ez az alig 200 éves klasszicista teremkönyvtár milyen hatással van a látogatókra. Be kell vallanunk, az itt élők és dolgozók sem tudnak megilletődöttség nélkül belépni ebbe a szép térbe-terembe. Elfogódottságunk csak fokozódhat, ha arra gondolunk, hogy bár a teremkönyvtár csupán kétszáz, maga a könyvgyűjtemény ezeréves múltra tekint vissza.

Az intézmény „személyesebb” történeteként idézzük meg azoknak a bibliofil érzületű apátoknak-főapátoknak (mai szóval fenntartóknak) és könyvtárosoknak, helyesebben a szorosán összetartozó pannonhalmi gyűjtemények (könyvtár, levéltár, múzeum) őreinek az alakját, akik a könyvtár történetének első évszázadaiban, majd újkori története első századában, a XIX. században formálták, gondozták, alakították e tiszteleltre méltó gyűjteményt.

Az evangélium arra buzdít minden embert, hogy: *Ne gyűjtsetek kincset a földön, ahol moly és rozsdá emészt, ahol tolvajok betörnek és lopnak! Gyűjtsetek kincset a mennyben, ahol se moly, se rozsdá nem emészt, tolvajok nem törnek be és nem lopnak! Ahol a kincsed, ott a szíved is.* (Mt 6,19)¹ Különösen igaz ez szerzetesekre. Egyetlen szerzetesrend sem tekintette feladatának, hogy „földi kincseket” gyűjtsön, így a bencések sem. Ám minden olyan alkotást, amely a tudományt és a kultúrát, az oktatást-nevelést és művelődést szolgálta, értékelték, szorgalmazták és pártoltak.

A bencés szerzeteseket a könyvekhez és az olvasáshoz különös kapcsolat fűzi. Szent Benedek Regulája előírja, hogy a szerzetesek az évnak és a napnak egy részét olvasással töltsék, ezért monostor és könyvtár összefügg. *A szabályzat* 48. fejezetében ezt mondja a rendalapító: *A tétlenség a lélek ellensége. Ezért a testvérek a megállapított időben kézi munkával foglalkozzanak, más órákban pedig szent olvasmányokkal.*

Ahhoz, hogy egy egy szerzetesi közösségnek jó könyvtára legyen, minden korban igényes, művelt, széles látókörű, iskolázott előjárókra volt szükség.

A *Szent István* alapította monostorban a Regula szellemében nyilván azonnal elkezdtek kialakítani a könyvgyűjteményt, mely *Szent László* idejében már 70–80 kötetet számlált. Korabeli forrásokból tudjuk, hogy az őt követő, „Könyves” jelzővel illetett *Kálmán király* szívesen időzött a Szent Márton-hegyi kolostorban és különös gondot fordított az itt működő iskolára.

A pannonhalmi könyvtár középkori anyaga – a régió gyűjteményeihez hasonlóan – szinte teljesen elpusztult a „magyar történelem zivataros századaiban.” A Szent Márton-hegyi monostor egyik, a legkorábbi századokból mindmáig fennmaradt emléke a gondos *Oros* (apát: 1207–1243) megrendelésére készült. A kötéséről *Liber ruber*nek (vörös könyv) nevezett 1240 körül készült másolati könyvet (*chartulium*) azzal a céllal rendelte meg, hogy ha a monostor oklevelei elpusztulnának a tatárjárás viharában, azok szövegei hiteles másolatban megmaradjanak.

A *Liber ruber*en kívül a másik, bizonyíthatóan Pannonhalmán keletkezett, a szentmisén felolvasott evangéliumok és a legkülönbözőbb alkalmakra írt áldások gyűjteménye a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár tulajdonában álló *Pannonhalmi Evangelistarium és Benedictionale* már a könyvnyomtatás (1453) feltalálása után, 1511 és 1516 között született, de kézzel írták-rajzolták. A másolójáról-díszítőjéről *Forgách-kódex*nek is nevezett kötet *Tolnai Máté* (1460–1535), az első főapát megrendelésére készült, akinek nevéhez széles körű intézményi, szervezeti és liturgikus reform fűződik, melki szellemben. Az ő idejében rendeződnek a magyarországi bencés monostorok kongregációvá, melynek központja a Szent Márton-hegyi monostor lett, ő nyomtattatta ki az első zsolozsmáskönyvet a kongregáció tagjai számára 1506-ban, majd másodszor is, 1519-ben, Velencében.

Jelentős könyvgyűjtőnek számított a körmöcbányai szász polgárcsaládból származó – apja a Magyar Kancellária titkáraként dolgozott az uralkodóház szolgálatában, Prágában, Rudolf császár udvarában – *Himmelreich György* (1583–1637), aki 1607 és 1637 között a Pannonhalmi Főapátság kormányzó apátja volt. Az éppen végvárként működő székhelyét nem foglalhatta el, Győrben lakott. Saját könyvtárának – melynek egy része ma is fellelhető a pannonhalmi gyűjteményben – katalógusát, mint az első, részben a pannonhalmi gyűjteményre vonatkozó kötetkatalógust őrzi a könyvtár. Könyvgyűjteménye egyes köteteibe ezzel a formulával írta be tulajdonjegyét: *Georgii sum Himmelreich, Archiabatis S(ancti) Martini* vagyis *Himmelreich Györgyé* – a Szent Márton monostora főapátjává – vagyok.

Az 1637-es országgyűlés azt követelte a királytól, III. Ferdinándtól, hogy a török pusztítás alatt részben megsemmisült Szent Márton-hegyi kolostort, és a szétszéledt magyar bencés kongregációt állítsa vissza, és kikötötte azt is, hogy az új főapát magyar legyen. Az ausztriai bencések között azonban nem találtak alkalmas szerzetest, ezért a heiligenkreuzi cisztercita kolostor perjelét, a csepregi születésű *Pálffy Mátyást* (1602–1646) kérték főapátnak. Az esküjét 1638 december elején letett Pálffy Mátyás nemcsak Szent Benedek Reguláját ismerte el a maga számára kötelezőnek, hanem az osztrák kongregáció statútumait (egy-egy kongregáció életét szervező szabályzatok) is. A pannonthalmi könyvtár szempontjából ez azért fontos, mert a melki statútumokban külön fejezet rendelkezik a könyvtárról és őreről. Pálffy Mátyás rövid főapátsága alatt Pannonthalma újraéledt, újraszerveződött, ez érvényes a könyvtárra is, ha igazi gazdagítója már a következő főapát, *Magger Placid* (?–1667) volt is.

A pannonthalmi bencések XVII. századi könyves kultúrájára és a Szent Márton-hegyi monostor könyvtárára az 1658-ban keletkezett *Inventárium*ból (leltárkönyv) következtethetünk. Ez Magger Placid főapát rendelkezésére készült, és a templom és a monostor értékei mellett felsorolja a könyveket is, szám szerint 2037 művet, 2318 kötetben. Az 1683-as török ostrom és a Rákóczi-szabadságharc után, 1768-ban készült katalógus 1801 kötetet, bennük 1542 művet sorol fel.

Magger Placid utódja, *Somogyi Dániel* (1720–1801) főapát évi 700 forintot fordított a könyvtárra, értékes és hasznos könyvek beszerzésére, részben Mária Terézia utasítására, aki a gyűjteményt szegényesnek ítélte. A gazdagodó könyvgyűjtemény jelentősen hatott a tudományos munkára, ennek eredményeként XIV. Kelemen pápa Somogyi főapátot és utódait felhatalmazta arra, hogy a rend tagjainak hittudományi és bölcséleti tanulmányaik zárásaként doktori címet adjanak. Somogyi Dániel főapátsága alatt merült fel az egész monostor átépítésének terve, benne egy barokk teremkönyvtárral, de ezt az elképzelést Mária Terézia nem támogatta, mert igen költségesnek ítélte. Az átalakítás tervrajzait a Pannonthalmi Főapátsági Múzeum Metszettárában őrzik.

1786-ra, a rend feloszlata évére a könyvtár állománya 4232 kötetre gyarapodott, ennyi szerepel a II. József által elrendelt feloszlata után egy évvel, 1787-ben készített leltár-jegyzékben. A könyvgyűjteményt ekkor egy kétablakos szobában, a kerengő emeletén őrizték, pontos helye ma már rekonstruálhatatlan.

A rend visszaállítása (1802) után kezdődik a könyvtár újkori története. A klasszicista könyvtárterem megépítése egyrészt összefügg a rendet visszaállító

I. Ferenc rendelkezésével, mi szerint a bencéseknek iskolákat kell működtetniük, vállalniuk kell a tanítást, mint kiemelt feladatot.

Az addig az *ora et labora* (imádkozzál és dolgozzál) kontemplatív szellemében a monostor zártságában élő bencéseknek nyitniuk kellett a világ felé a *predicare et docete* (prédikáljatok és tanítsatok; tanítsanak a szószékről és a katedráról) felszólítás értelmében. Másrészt a könyvtár megépítése és berendezése összefügg azzal a szellemi mozgással, amit reformkornak nevezünk. Harmadrészt pedig a könyvtár kialakítására hatott a korszak gyűjteményi szemlélete, miszerint a könyvtár, a levéltár és a múzeum szorosan összetartozik. A teremkönyvtárban, mintegy kiállításként, a muzeális anyag is helyet kapott.

Dávid Antal 1937-ben így foglalta össze, hogy milyen is, milyennek kell lennie a JÓ könyvtárosnak: Ami a rátermettséget illeti: „jó emlékezőtehetség, friss eszmetársító készség, gyors és higgadt ítélőképesség nélkül hamarosan nagyon idegenül és szerencsétlenül fogja magát érezni az ember a könyvtári szolgálatban. Ismeretek terén annak, aki a könyvtárosi eszményt meg akarja közelíteni, afféle középhelyet kellene elfoglalnia egy teljes egyetem összes fakultásai és valamely felsőbbrendű lény között. Mindenekelőtt bírnia kell a Szentlélek pünkösdi ajándékát, a nyelvek adományát... A tudományok iránti érdeklődése legyen széleskörű és élénk, mint valamely műkedvelőé, de tájékozottsága legalább olyan mély, hogy a szellemi pelyvát el tudja választani a tiszta búzától, és segíteni tudjon ne csak az érdeklődő laikusnak, hanem a komoly kutatónak is. ... jaj annak a könyvtárnak, amelynek tisztviselői tudósok, de még jajabb annak, ahol a tisztviselők nem tudósok. ... holtig megőrzött tanulási vágy nélkül jó könyvtáros el sem képzelhető. Morális téren: egyesüljön a könyvtárosban a szerzetesi igénytelenség és alázatosság a nagyvilági fölényességgel, és mindenen felett legyen meg benne a velészületett és önneveléssel tökéletesített segítőkészség. Tudjon tiszta szívvel örülni azokkal, akik segítsége révén lélekben gazdagodtak és érezzék őszinte hálát azok iránt, akiknek szolgálatára lehetett. Röviden, a jó könyvtáros: lehetőleg magas fokon kiművelt tiszta fej és egészséges tiszta szív.” A lelkesítő, felemelő gondolatokat azonban Dávid Antal így zárja: „Ezek az adottságok, sajnos, nagyon ritkán találkoznak kellő harmóniában ugyanabban az emberben – és ha olykor mégis találkoznak, az ilyen ember sajnos nem igen megy könyvtárosnak.”²²

A monostorok könyveit az épületegyüttesben több helyen őrizték. A liturgiában – szentmiséken, zsolozsmán használt könyveket: antifonálék, graduálék, lekcionáriumok, himnáriumok, breviáriumok stb. nyilván a templom közelében, a sekrestyében, az oktatásban használt „tankönyveket” a tanteremként működő helyiségekben, a többit egyéb helyeken, pl. a szkriptórium közelében

A középkori kolostorok könyvgyűjteményeiben kitüntetett szerepük volt a templomban használt liturgikus kódexeknek. Ezek beszerzése, másolása, őrzése az *armarius* (könyvtáros) feladata volt. Ez a hivatal azonban hamarosan egybeolvadt a liturgikus ének (kórus) vezetőjével, a *cantor* feladataival. A pannonhalmi levéltárban őrzött oklevelekből a XIII. századtól kezdve a nevét is tudjuk a könyvtáros-énekmestereknek: 1206-ból *Farkadinus*, 1256-ból *Elias*, 1340-ből *Hildebrandus*, majd *Johannes*, 1358-ból *Jacobus*, 1362-ből *Petrus*, 1365-ből *Clemens*, 1376-ból *Nicolaus*, 1382-ből *Jacobus*. Ők az első, név szerint ismert magyar könyvtárosok.

A könyvtár, levéltár és múzeum egy közös „ős-intézményből” vált három külön intézménnyé, és (alkalmazott) tudományággá. A barokk korban elterjedt teremkönyvtárak egyben múzeumok is voltak és levéltárra (archívum) jellemző dokumentumokat is gyűjtöttek. Ugyan a pannonhalmi teremkönyvtár már klasszicista stílusban épült 1824 és 1832 között, de a három terület és gyűjtemény szorosan *együttműködve* alkotott egységet. A könyvtárosok gyakran a levéltárosok is voltak, és az egész gyűjteményről – beleértve a múzeumot is – készítettek katalógust.

A XIX. század első felének jeles könyvtárosai *Maár Bonifác* (1788–1855, könyvtáros: 1818–1820), *Barbay Kolumbán* (1783–1842, könyvtáros: 1820–1821), *Klatz Kálmán* (1785–1839, könyvtáros, kisebb megszakításokkal: 1821–1839) és *Filperger Rudolf* (1797–1863, könyvtáros: 1836–1837)³ voltak. Ők készítették el folytatálagosan a hat nagy kötetre kiterjedő könyvkatalógust.

A pannonhalmi gyűjtemények megteremtése, gondozása és nyilvántartása körül különösen nagy érdemeket szerzett három bencés. *Szedes Fábián* (1784–1859; az ásvány-, régiség-, és pénzgyűjtemény őre: 1830–1832, levéltáros is: 1832–1843, könyvtáros is: 1838–1843). *Czinár Mór* (1787–1875; levéltárnok: 1842–1870-ig, könyvtárnok: 1870–1875-ig). *Kuncze Leó* (1840–1886; könyvtáros Pannonhalmán 1870–1878, majd kisebb gyűjteményeket rendez: a tihanyi apát-ság, a budapesti ferencesek és a kis-velencei gróf Meszleny-család könyvtárát.

A könyvtáros elődök fentebb említett hat kötetkatalógusához *Szedes Fábián* készített mutatót.

A korszak jellegzetes alakja ő, polihisztor, akinek manapság leginkább kerészeti naplóit forgatjuk, ő alakította ki a monostor kertjét (arborétumát). A különböző gyűjteményrészek gondozása mellett szépirodalmi műveket is írt és nyelvészettel és néprajzzal is foglalkozott.

Utódja, *Czinár Mór* felismerve, hogy *Szedes* mutatói nem tükrözik a gyűjtemény tényleges állapotát – egyrészt, mert korábbi jegyzékek alapján készült,

másrészt az új szerzeményeket nem vették fel, és benne maradtak az időközben elveszett vagy elrongyolódott példányok –, folytatta, illetve elkészítette az akkor 75 ezer kötetből álló könyvtári gyűjtemény jegyzékét és repertóriumát, minden kötetet kézbe véve. Bővítette Szedernek az egész muzeális gyűjteményre is kiterjedő katalógusát is, kiegészítve egy *Chronica Collectionum* című gyarapodási jegyzékkel.

A már idős Czinár Mór mellett 1870-től *Kuncze Leó* (1840–1886) lett a könyvtáros, aki a következő nyolc évben újra rendezte az akkor már százezer kötetből álló gyűjteményt. Az ő munkálkodása idején készült el a könyvtár végleges berendezése. Kuncze nagy gonddal maga tervezte meg a polcokat, a könyveket védő rácsok mintázatát, feliratokat, a létrákat, a könyvtár pecsétjét. Gondosan vezette a könyvtár naplóját (*historia domus*), melyből sok mindent megtudhat a kései utód a könyvtár berendezéséről, gyűjteményéről és működéséről. Megindító Kuncze Leó alázata és tisztelete elődje iránt: az egyes bejegyzéseket „ellenőriztette-igazoltatta” a már idős Czinár Mórral.

A jeles könyvtáros elődök között mindenképpen meg kell említenünk a régészettel is foglalkozó *Récsey Viktort* (1858–1908), aki első, ideiglenes nyugdíjazása alatt 1888-ban rendezte a húszezer kötetes kassai püspöki könyvtárat, majd 1889-ben Tihanyban lett könyvtáros, és 1894-től 1905-ig, a végleges nyugdíjba vonulásáig volt a pannonhalmi főapátsági könyvtár és levéltár igazgatója. Ő készítette a könyvgyűjtemény muzeális anyagának első katalógusát.⁴

Az elődök öröksége kötelezettséget és felelősséget ró a kései utódokra. Munkájuk, példájuk, egyszerre felemelő, lelkesítő, ugyanakkor józanságra, gondos, pontos munkára int. A könyvtáros szakma az évszázadok során, a társadalmi, gazdasági, technikai fejlődés következtében sokat változott, átalakult. A haladást hol riadtan, hol csodálkozva szemlélik az egyes nemzedékek. Vajon van-e, lehet-e valami közös, egy évszázadokkal ezelőtt élt és egy mai könyvtárosban?

A mai kompetenciák: innováció, kreativitás, rendszerszemlélet, jó kommunikációs készség, informatikai ismeretek... stb. mellett a jó könyvtárosnak ma is ismérve a gondos, pontos alapos munkavégzés, a széles körű műveltség, a tájékozottság, a bibliofil érzület.

Jegyzet

1 BÉKÉS Gellért – DALOS Patrik: Újszövetségi Szentírás. 8. kiadás, Róma, 1978.

2 DÁVID Antalnak az 1937. évi könyvtárosképző tanfolyamon tartott előadásából vett idézet. In: KÁPLÁNY Géza: Könyvtárak korszerű rendezése és fejlesztése Bp.: A Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete, 1943.

3 SZABÓ Flóris: A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok. Bp.: OSZK, 1981. (Magyarország egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai – Catalogi manuscriptum, que in bibliothecis ecclesiasticis Hungariae asservantur 2.)

4 RÉCSEY Viktor: Ősnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. Budapest: Hunyadi Mátyás Irodalmi és Könyvnyomdai Int., 1904.

Ragnar Audunson
Istvan Papp: A friend, a man
and a librarian for all seasons

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Audunson>

I am happy to take this opportunity to congratulate Istvan Papp on his 90th anniversary and to express my gratitude for professional support, comradeship and for close friendship over four decades. Cooperation with and support from Istvan has been very important for me in my career as a library researcher.

Istvan personalizes Hungarian and European history over almost the last 100 years. He was born during the Horthy regime, was a schoolboy during the second world war, finished gymnasium and became a student during the Stalinist period, finished his studies and started to work just after the 1956 revolution, in which he took an active part, had the greater part of his professional career during the more relaxed Kadar period and finished his professional life after the change of system.

During his professional career under shifting social and political circumstances, he had leading positions in Hungarian librarianship and contributed decisively to developing public librarianship in the country. He did so without ever compromising on his values and integrity.

Istvan is the most liberal, open-minded and unprejudiced man I know. Not only does he personify history from the 1930's till now – he personifies also the basic values of liberalism and openness on which democracy as well as librarianship are founded.

One should not rank friendships, but I am proud to count Istvan as one of my closest friends.

A friend and a librarian for all seasons.

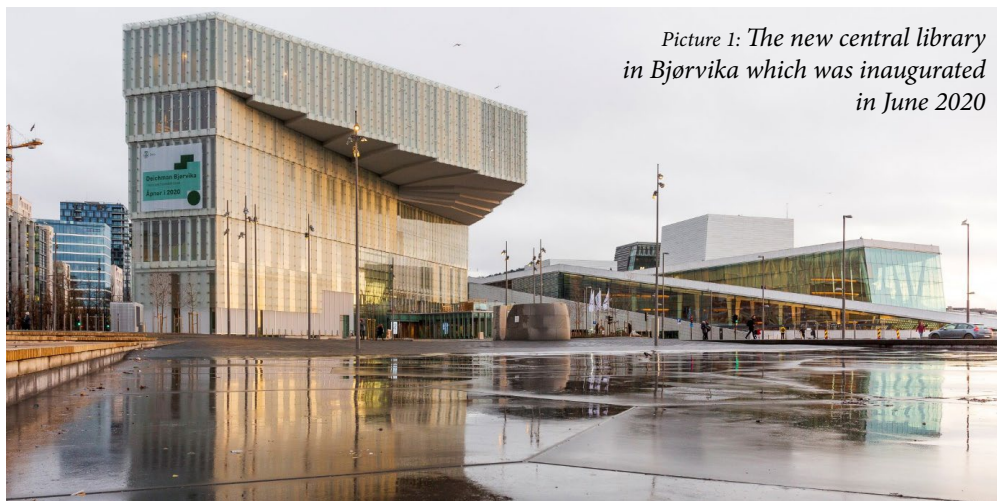
Ragnar Audunson
*The long and winding road:
The history of Oslo's new main library¹*

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Audunson>

1. Problem statement and research questions

It is difficult to assess on which fields of public librarianship Istvan Papp has made his greatest contributions: As a top-level library manager in the Ministry of culture? As a leader of R&D work at the Library Institute at OSZK? As an activist and elected trustee in the Library Association and in international librarianship via IFLA? As a deputy director for many years at FSZEK? His contributions are manifold. I think, however, that the work he did to transform the unpractical and inaccessible Wenckheim palace, the home of FSZEK since 1929, into one of the most beautiful, welcoming and accessible metropolitan libraries in Europe ranks high. Therefore, it seems pertinent to devote this chapter in the Festschrift to a case study on library buildings.

In June 2020, in the middle of the corona pandemic, Oslo's new main library was inaugurated. That marked the end of an almost 30-year long process – a long and winding road including intermediary stops at a failed shopping centre from the early 80s, a planned shopping centre closely connected to the Central Railway station, a Rem Kolhaas inspired project designed by the Dutch OMA architectural group at the closed down Western railway station till the

*Picture 1: The new central library
in Bjørvika which was inaugurated
in June 2020*

project reached its final stop in the posh Opera quarter. In this chapter I will analyze the project with a few to elicit the following research questions:

- This 30-year planning period 1990–2020 saw important developments in ideas and thinking regarding the role of public libraries and their role in urban development, e.g. ideas regarding libraries and culturally led urban regeneration and branding (Skot-Hansen, Hvenegaard Rasmussen & Jochumsen), the social turn which can be dated till the millennial turn (Söderström and Nolin, 2015). Important technological developments affecting libraries fundamentally, e.g., streaming of content, the explosion of social media platforms and 3D-printing took place during the period. How are these developments reflected in the planning of the library throughout this long period?
- Parallel with the planning of a new main library, other major cultural projects took place. The new Opera house was inaugurated in 2007. In 2003 it was decided to merge four national museums – the National Gallery, the Museum of Contemporary Art, The National Architectural Museum and the Museum of Applied Arts – into one National Museum, and the Ministry of Culture was looking for a suitable site for building this new National Museum. Did, and in case how, these other major projects affect the process towards a new main library in Oslo?
- Which considerations and interests dominated in the decision making process? Building a new main library is a major project occupying substantial resources. When decisions regarding such projects are made, not only interests and considerations vital to the field to which the project belongs, in this case librarianship, are relevant. The project will have spin-off effects related to other fields and interests. In many major investment projects, e.g., when deciding where to place a hospital, an airport, a university campus to mention a few, such spin-off effects might be just as important as professional considerations. How has the balance between considerations based on librarianship and considerations based on interests external to librarianship been in this case?

Building a new main library represents a major cultural investment involving priorities within the cultural field as a whole and affecting urban development. Such huge investment projects usually create conflicts and discussion. In the Oslo-case, the library project was explicitly linked to other major cultural developments, for example the new Munch museum and the new National Museum. As such, the projects offer an opportunity to study dynamics in the cultural policy field, conflict dimensions, alliances etc.

2. Background: The need for a new main library

The building which was the home of the Oslo Public Library till 2019 was a neoclassical building inaugurated in 1933. It was designed as a public library by the architect Nils Reiersen. The 1930s were characterized by economic crisis, and due to financial problems, Reiersen's plans were not finalized. A second construction stage was never built.

Although located in not more than 5-10 minutes' walk from most central places in Oslo city and with some major secondary schools, the colleges of architecture and applied art and Oslo Metropolitan University in the neighborhood, it was situated somewhat detached from the bustling city life. Its nearest neighbour since the 1960s has been the governmental quarter. The majority of the ministries are situated in a modernistic building complex which dominates the area. We also find two of Oslo's main cathedrals in the immediate surroundings, among them the main cathedral of Norway's catholic church. Librarians described the building as a cumbersome and impractical workplace with magazines several stores below the ground and with a shortage of space opening up for activities one expects to find in a modern library. It was not easily accessible for the public with all its stairs. In popular talk the library was often described as "the stair house".

It has been evident, then, for a long time that something needs to be done to give Oslo a main library living up to modern standards.

In 1985, when Oslo Public Library celebrated its 200-year anniversary the gift from the city council was to engage an architectural company to design plans for a fulfilment of the second construction stage and a model of a complete library was handed over to the library director. Simultaneously the city parliament made the necessary decisions regarding zoning plans to open up for

Picture 2: The old central library at Hammersborg which was the home of Oslo public library 1933-2019

an extension of the library. Neither the new leadership of the library – Liv Sætren became library director in 1986 – nor the politicians who had given the gift invested any energy in realizing the plans. In a reportage in Norway's largest newspaper Aftenposten, the deputy director of the library admitted that the plans were unrealistic and described them as a castle in the air.

3. The 1990s: The department store period

3.1 Gallery Oslo and the City gate

In 1993, the Copenhagen main library moved into a former department store for furniture. In many ways that was in line with the way of thinking that came to dominate Oslo in the 1990s. We call that the department store model.

In 1988, Gallery Oslo, an indoor shopping street, 400 meter long, built above the central bus station opened. It was launched as Europe's longest indoor shopping street, where boutiques and restaurants should give Oslo a flair of Rome, Paris and Tokyo. The concept, however, soon turned out to be a failure. It had difficulties in attracting shops and restaurants, and the few which established themselves there, soon fled. When the newspaper *Aftenposten* in 2008 arranged a popular vote to select Oslo's ugliest building, Gallery Oslo won the competition.

Picture 3: Gallery Oslo – proposed as a new home for the library in 1991

Oslo Public Library's new director, however, saw possibilities there. In 1991 she conceived the idea of transforming the gallery from a shopping centre into a library street. She presented her idea and vision to the politicians in the city parliament and city government, and her proposal gained considerable support in the political milieu – the parties of the city government as well as the parties of the opposition.

One problem with the project was, however, that she did not anchor it neither with her own staff nor with the bureaucrats in the city hall. In an interview we made with her in connection with the research project this chapter is a part of, she said that her establishing direct contact with the politicians, not going via the bureaucrats, was seen as unheard in the city's bureaucratic apparatus. Among the library staff, the enthusiasm for the project was restricted. One department head, I interviewed in connection with a research project I did in the first half of the 1990s, commented: "She is talking about a Morgan Kane² room, a moose in the sunset room... Is she joking with us?"

The proposal also generated public debate. Authors such as Jan Erik Vold (maybe Norway's leading poet since the 1960s), Tove Nilsen, Jan Kjærstad and Thorvald Steen – president in the Norwegian Writers' Association at the time

(Nilsen, Kjærstad and Steen are translated into Hungarian) argued vehemently against moving the library. The library is a place for silence and reflection – “it has no place on top of a bus station”, Tove Nilsen argued. “If Gallery Oslo is such a phantastic place – why are the shops fleeing it?”, Thorvald Steen asked rhetorically.

Against these arguments focusing upon traditional images of what a library is, the leadership of the library focused upon accessibility and the restrictions related to develop a modern library created by the old building. They also contrasted the low number of visitors per capita in Oslo compared to other Norwegian cities with new and modern libraries. The arguments of the library director received support from the president of the Library Association, Trond Minken.

In spite of the support from politicians in the city hall, also the city councilor for cultural affairs, concrete plans and proposals were not presented before the city parliament. The city councilor used legal disputes with Norway’s largest bank following the bankruptcy of the company owning the gallery as an excuse for not coming up with a proposal. The parties of the opposition rattled the sabres and threatened with a voice of no confidence if the councilor did not come up with concrete proposals.

As stated by the newspaper *Verdens Gang* in March 1993, time was about running out for the Gallery Oslo project.

As the Gallery Oslo project seemed to slip out of the library’s fingers, a new alternative came up: the so-called City Gate-project. That was also well within the department store model. In the meantime, adjacent to the Central Railway Station a large shopping centre called the City Gate was under planning. Could that also be the home of the city’s main library? At a meeting in the city parliament on the 17th of February 1993, the city councilor for culture was heavily criticized for not having delivered what the parliament had asked him to deliver

Picture 4: Model of the OMA project at the Western Railway station which won the architectural competition in 2002. Abandoned in 2008

regarding the gallery, simultaneously as he was instructed to prepare a report eliciting other alternatives, among them the City Gate. The Gallery alternative was, however, not completely dead. In a memo from the planning and building agency of the city administration dated 1995 evaluating several alternatives for a new library including restoring the existing one, Gallery Oslo is still regarded as the most interesting alternative when it came to using existing buildings whereas the City Gate was regarded the most interesting when it came to new buildings.

It seems, however, as if the responsible city counselor was too late in preparing the necessary decision-making documents also regarding the City Gate, which also slipped out of the library's hands.

3.2 The government enters the playing field – the new main library as part of a larger cultural package

In 1997 the social democratic-led city government was supplanted by a city government led by the Conservative Party, which should bring the issue of placing the city library to its final conclusion.

Till now, the issue had been discussed within the framework of city politics and the needs of the library. In 1997, however, Turid Birkeland – minister of culture in Torbjørn Jagland's social democratic government, put forward a proposal where location of new main library was part of a larger cultural package including other considerations than those of the library. The government has started preparing the planning of a new opera house and wanted to place that at the closed-down Western railway station – a location that also had been considered by the city's planning authorities as a possible site for the library. With the backing of the prime minister and the minister of planning Bendik Rugaas, a main figure on the Norwegian library scene since the 1970s and then on leave from his position as national librarian. The proposal was that the opera should move from the building which had been its home from 1959, the so called "Folketeaterbygningen" (Building of the Popular Theatre) – a building which also housed the offices of the governing Social Democratic Party and its daily newspaper – and move to new premises at the Western Railway station. "Folketeaterbygningen" is a huge, 11-store building from the early 1930s, built in what can be termed Soviet style functionalism. The proposal was that this should be developed into a cultural centre housing the new main library together with cinemas and a theatre. One of Norway's leading building consultancy firms was engaged to estimate costs and do a pilot project.

In June 1999, however, the Norwegian parliament made a decision which changed the game completely. The opposition in the parliament managed to overrun the government and it was decided to build the Opera in Bjørvika, in the Eastern part of the city, not on the site of the Western railway station. This decision was not at all related to the issue of a new main library, but it was of decisive importance for the library project.

4. The library as an iconic identity marker

4.1 The Western railway station and the OMA-project

The Parliament's decision to place the opera in a closed down harbor and shipyard area, Bjørvika, close to the Central Railway station, paved the way for the Western railway station as the site for a new main library. On the 9th of March the city parliament decided to acquire the area from the state and place the library there. The library director and several librarians were present on the gallery of the city parliament's meeting room and celebrated with layer cake. Finally the issue seemed to have found a solution.

An architectural competition was organized and won by the office of the famous Dutch architect Rem Koolhaas OMA in collaboration with the Norwegian Space group. Koolhaas was the architect behind the iconic Seattle Public Library which opened in 2004 – two years after as OMA/Space group won the competition in Oslo.

The new site of the library is centrally located in the bustling harbor area which now hosts popular shops, cafes and restaurants. Its nearest neighbour is the city hall and it is only a stone's throw from some of the major cinemas, the parade street Karl Johan, the National Theatre and the old university buildings. OMA's winning proposal meant a radical break with the projects which had been considered so far. Oslo Gallery, the City Gate, Folketeaterbygningen and several other projects which had been considered, were all buildings not deviating from the normal urban environment to which they belonged. OMA's proposal was an iconic building – a library with the role of branding the city to the external world as open, modern, cosmopolitan and creative. The library was designed as a low, glacier-like building behind the old building of the railway station, under protection as a cultural heritage building and the home of Nobel Peace Centre. Below ground it was planned to have a cinema centre and conference facilities. On the northern wing, the architects had planned a 18-floor high hotel.

The proposal created debate and resistance, in particular the high-rise hotel building. The Directorate for Cultural Heritage was very much against the

project. In 2006 an adapted project without the 18-floor high building was adopted, and the road towards a new main library seemed clear and free.

In 2005, however, a short interlude with possible far-ranging consequences took place. One of the city government's foremost priorities in the field of culture had for a long time been to move the Munch museum from its present 1963-building at Oslo's east end. When the city government that autumn presented its budget proposal for 2006, it simultaneously presented a proposal to move the museum to the Western railway station, and build a new museum adjacent to the library. The city parliament, however, decided in November 2005 that the Munch museum should remain at Tøyen in Oslo's East End. Did this defeat reduce the city government's enthusiasm for the OMA-project, and did it open up for a comprehensive Bjørvika-solution for both the Munch museum and the library a couple for years later? That is an interesting question.

A new development completely unrelated to the library should, however, soon change the direction of the process towards a new main library.

In 2003, the government had implemented a comprehensive museum reform. The National Gallery, the Museum of Modern Art, the Museum of Applied Art and the Museum of Architecture merged into one institution, The National Museum. To begin with, one considered erecting a new building for the merged museum at the site of the National Gallery. That plan was, however, rejected, and the minister of culture cast his eyes on the Western railway station. The Ministry established contact with the city government with the goal of buying back the site of the Western railway station. Simultaneously, some problems related to the library project had become evident. It turned out to be difficult to fill the huge area the OMA-project consisted of. Oslo cinema was not very interested in the planned cinema centre. The Ministry's initiative was, therefore, welcomed by the city council as a way out of the problems – maybe also as an initiative paving the way for a comprehensive solution in Bjørvika including the Munch museum as well as the library. Negotiations started in April 2008. The library did not take part in these negotiations. In May, on a joint press conference by the head of Oslo's city government, Erling Lae and the Minister of culture, Trond Giske, the new solution was presented: The National Museum to the Western railway station – the new main library to the Opera quarter in Bjørvika.

Although the library did not take part in the negotiations, the library director stated in an interview with the author of this chapter that she was happy with this new development. The problems the OMA-project had run into and the problems related to filling the huge space, made such a change necessary.

Shortly after this press conference, the city government gave another press conference where it announced, without prior discussion and vote in the city parliament, the moving of the Munch museum from Tøyen to Bjørvika.

5. Bjørvika: New architectural competition, new delays and budget overrun

The OMA-project could, naturally, not be transferred from the Western railway station. A new architectural competition was organized, this time in tandem with the Munch museum. The winners were announced in 2009: As for the library, Lund & Hagem Architectural office won with the project diagonal, whereas the Spanish architect Herrera won with the project Lamda.

The winning library project received in general a positive reception. The Lamda project, however, generated conflicts and resistance simultaneously as those against moving the museum from Tøyen had not given in. The coupling between the library project and the Munch museum was probably one of the reasons why almost four years passed between the architectural competition and the final decision in the city parliament to start the building. In 2013 the city parliament decided to start the building of a new main library and a new Munch museum based on the two winning projects from the architectural competition.

Although the site turned out to be extremely challenging, and budget overruns and delays in the project more or less were the order of the day, the project was more or less on track between 2013 and 2015. Costs escalated, deadlines and planned opening years had to be adjusted, but the project as such was not seriously questioned. In 2015 the building site was nothing more than a gigantic hole into which water leaked – a leakage which the engineers did not quite know how to make tight, and which also led to money leaking ever so quickly out of the city budget.

6. 2015: New city government – new crisis for the library

After the local elections in 2015 the city government led by the Conservative Party (Høyre) and with participation from the liberals, the right-wing Progressive Party and the Christian Democratic Party was supplanted by a left-green coalition led by the Social Democratic Party with Socialist Left Party and the Green Party as participants. Shortly after taking office, the new city government stated that due to escalating costs, the library project had to be thoroughly evaluated. Every stone had to be turned, they declared. Stopping the project was clearly an option. As the head of the city government, Raymond Johansen put it: We haven't exactly taken over a turnkey building. It is our responsibility as

a city government to see to that the city's resources are used as efficient and effective as possible.

The project of giving the city a new main library, then, was again in play. For a couple of weeks in the period October – December 2015 a heated and intense debate took place. The organization Friends of the library, profiled authors and personalities from the cultural public sphere, the Library Association and the trade union of the librarians engaged themselves. Words such as “scandal” were frequently used. The chairman in the Friends of the library, the writer and urbanist, Erling Fossen declared that if the project were put on halt, Oslo would collapse as a city of culture. He formulated the role of a metropolitan main library like this: “A good library is both a generator for urban growth and place development, a temple for formation (Bildung) and contemplation and an unassertive manifestation of how sophisticated the public sector can be.” (Erling Fossen, 2015).

The debate ended with the city government deciding to complete the building project, but it introduced some modifications to control it financially, for example earmarking much larger parts of the building for rental business than originally planned, in order to reduce budgetary deficits. 40 per cent of the area should be rented and 60 per cent used by the library for library purposes.

The project was back on track. Now only the pandemic disturbed and resulted in a postponement of the grand opening from March 2020 till June the same year. The Goal line had been reached almost exactly 30 years after the process started with Liv Sætren's visions regarding Gallery Oslo.

Conclusions

We can draw three main conclusions from our analysis.

First: Trends in ideas and thinking regarding the role of an urban main library are heavily reflected in the project throughout its 30-years long history. The department store period of the 1990s took example from other projects internationally, e.g. the main library on Copenhagen, and was in line with the market oriented and information-as-a-commodity way of thinking which was strong in that period – a way of thinking that generated criticism and resistance in the staff and also among actors in the cultural public sphere. With the OMA project the library's role and potential as a place maker and its role in branding the city becomes visible. The library as a place maker and its role as a meeting place – an urban living room – becomes even more accentuated in the Bjørvika project. But we also see that when legitimizing the library became challenging, as in the crisis in 2015 when the whole project was in danger, those

defending the library return to the traditional values of knowledge, reading and culture. These values are the constant.

Our second main conclusion is related to the role of the accidental. By accident, the city counsellor responsible for the public library when Gallery Oslo and the City Gate were discussed, was slow in providing the city parliament with the necessary decision-making documents. Had he come up with such documents, there would probably have been a political majority for one of these alternatives.

Our third main conclusion that the dynamics which created movements in the library project was heavily affected by and dependent upon conflict-ridden issues external to the library. In the 1990s several ideas were presented. All political parties declared their support to giving Oslo a new main library. There were few conflicts apart from the internal resistance and resistance among cultural personalities regarding Gallery Oslo. But very little happened. There was very little movement, and towards the end of the decade, the project seemed to have reached a standstill. Then the conflict regarding the placing of the new opera created dynamic and movement. What would the fate of the library have been without this library-external conflict and the success of the opposition in winning the struggle of where to locate the new opera building. Then came the needs of the merged National Museum – also a library-external issue of decisive importance for the development of the library project. And then the links between the library project and another library-external and heavily conflict-ridden issue: the location of the Munch Museum. The process illustrated the importance of conflicts in creating dynamics. In the 1990s, with a low conflict level regarding the library issue, little happened. The library-external conflicts regarding the location of the opera and the conflicts regarding the two museum issues were vital in creating momentum and movement. Maybe the library would gain from more conflicts around itself?

Literature

Skot Hansen, D., Hvenegaard Rasmussen, C & Jochumsen, H. (2013). The role of public libraries in culture led urban regeneration. *New Library World*, 114 (1/2), 7-19

<https://doi.org/10.1108/03074801311291929>

Söderholm, J. & Nolin, J. (2015). The collection redux. The public library as a place of community borrowing. *The Library Quarterly*, 85 (3), 245-260 <https://doi.org/10.1086/681608>

Notes

1 The research on which this paper is based is part of the Polycul-project financed by The Research Council Norway.

2 Morgan Kane was a Western hero in a series of books written by the Norwegian author Kjell Hallbing under the pen name Louis Masterson. The series was a tremendous success and the 83 volumes sold together 11 million copies in Norway alone – 22 million altogether.

Babákné Kálmán Mariann
Emlékeim Papp Pistáról

Úgy emlékszem, hogy először az újpesti főkönyvtár vezető-helyetteseként találkoztam Pistával. Éppen akkor folyt a vita a „kétfedelű” és „családi könyvtárak” koncepciói körül. Pista kiscsoportos konzultációkat tartott különféle könyvtári csoportoknak. Akkor fiatal könyvtárosként vettem részt valamelyik konzultáción. Az Újpesti Főkönyvtárban *Vida Emi* vezényletével kipucoltuk a felesleges könyveket, és létrehoztunk egy klasszikus kétfedeles könyvtárat. Majd Emi gyesre ment, és utána már nekem volt nagy kihívás, hogy az emelkedő videóbevételeket hogyan fordítsam a használókat kielégítő bútorokra, informatikai eszközökre és CD-gyűjteményre.

A kétfedeles könyvtár berendezése egyértelműen Pista koncepciója szerint történt, ugyanakkor az irodai területeket átadtuk az olvasóknak, a könyvbesszerzést az olvasók igényeihez igazítottuk, a video-, majd CD-forgalom bevételét visszafordítottuk bútor, dokumentum és informatikai eszközök beszerzésére, aminek eredményeként az olvasók számát megháromszoroztuk.

Úgy emlékszem, ekkor figyelt fel rám Pista. Titokban eljött Újpestre, annyi olvasó volt, hogy észre sem vettük, utólag értesültem arról, hogy ott volt.

Egy átlagos napon – éppen az Önkormányzat képviselőjével beszélgettem – váratlanul felkeresett *Gujgiczter Irénke* (a korosztályomnak nem kell bemutatni), ő volt a nagy tekintélyű személyzetis, a szó legjobb értelmében.

A kollektíva érezte, hogy valami nagy esemény történt, mert amikor elment, mindenki aggódva nézett rám. Irénke közölte, hogy Pista kérésére másnapról a Központi Ellátó Szolgálat, a KESZ vezetője leszek. Egyébként, az volt az érdekes, hogy pont akkor költöztünk Gödre, úgyhogy örültem a közeli munkahelynek. Nem tudtam, hogy a KESZ akkori vezetője, *Rónai Péter* kilépett. De Irénke már úgy jött, hogy Pista kitalálta, hogy Gödről milyen közlekedési eszközökkel fogok a világ másik táján fekvő KESZ-be közlekedni.

A KESZ-nek kb. ötödik vezetőjeként próbáltam a részleget szolgáltatás-alapúvá tenni. Hetente részt vettem a Központi Könyvtár osztályvezetői értekezletein, és így Pistával egyre szorosabbá vált a viszonyom. Úgy érzem, hogy az álmát valósítottam meg. Én újpesti vezetőként még nem tulajdonítottam nagyobb jelentőséget a KESZ szolgáltatásainak, de mint volt főkönyvtárvezető tudtam, hogy melyek azok a szolgáltatások, amelyek segítséget

jelentenek a hálózat könyvtárainak, úgy hogy az önállóságuk ne csorbuljon. Központosítottuk az AV-beszerzést, de akkor már, kb. 20 évvel a Corvina szerzeményezési modulja előtt egy programmal igényelhettek AV-dokumentumot a tagkönyvtárak. A gyarapítás jóval olcsóbb lett, és megkíméltük a munkatársainkat a szatyros egyéni vásárlástól. A könyvbekapcsolást is átforgattam, a ritkán keresett művek beszerzése mellett nagy példányszámban gyarapítottuk a gyűjtőkörünkhöz tartozó szakirodalmat is, ami egyébként egy az egyben bekerült a Központi Könyvtár állományába, ami legalább néhány évig pótolta a Központi Könyvtár olvasói igényeit. A régiók imádtak minket, mert megpróbáltuk minden kívánságukat teljesíteni.

Tovább már nem részletezném a szakmai munkánkat, de ezeket az előzményeket ahhoz kellett felelevenítenem, hogy érthető legyen Pistával való szakmai kapcsolatunk. Mint már írtam, Pista szakmai koncepciója valósult meg, az egész hálózat meglegedésére. Ami az újpesti és a KESZ-es kollektívát is magasabb szintű munkára inspirálta. A két nehéz váltást bizonyítja, hogy ha a felső vezetés támogat egy célt, akkor a középvezetőkön keresztül a munkatársak olyan plusz energiára tesznek szert, amit még anyagi juttatásokkal sem lehet pótolni. A KESZ-ben éjszakáig bent voltunk a videók retrospektív adatbevitelére miatt. Pista mindenben mögöttünk állt. Sokszor a kitüntetésekén kívül egy-egy mondattal, gesztussal érzékeltette a folyamatos elégedettségét.

Nagyon köszönöm Pistának a 15 évet, amit vezetése alatt tölthettem. A folyamatos szimpátia és elégedettség egy fiatal középvezetőnek rengeteg energiát és önbizalmat ad, ami nélkül a további munkaköreim elképzelhetetlenek lettek volna. Nagyon fontos, hogy azt a vezetési hozzáállást, amit kaptam, úgy gondolom, hogy tovább tudtam adni.

Elérkezett a *Wenckheim-projekt ideje*, amikor is az osztályvezetői értekezletek az új könyvtár tervezését szolgálták. Bevallom, hogy én nem is igen tudtam az óriás tervrajzokat értelmezni, mert ehhez egy másfajta képesség szükséges. Az épület minden szintjéről Pista elővette a nem tudom hány m²-es tervrajzot, amit minden héten előről kezdtünk részleteiben kitérgetni.

Az új könyvtár tervezésében engem lenyűgözött az a szakmai tudás, ami az egész életpályájának essenciája volt. A tervekbe szakmai tudásán kívül a nyugat-európai könyvtárakban szerzett tapasztalatát is beépítette.

Nagyságát az is bizonyította, hogy a végén egy ponton megállt a tervezésben: azt gondolta, hogy az új vezetést nem állítja kész tények elé. Ilyen volt pl. a szoftverváltás is.

Végül egy személyes érzés. Nem hinném, hogy gyakori lenne, hogy egy olyan, nem akármilyen vezető, mint Pista, aki a szakma országosan elismert első embere, nekem mint beosztottjának kétszer is írt személyes levelet. Most is könnybe lábad a szemem, mikor újból olvasom. Sokat nem idéznék belőle, mert annyira megható, és másoknak elárulni szerénységem tiltja.

Csak egy mondat Pista leveléből: „Nagyon büszke vagyok arra, hogy munkatársa lehettem”.

Pont fordítva van: én vagyok büszke, hogy Papp Pistával együtt dolgozhattam. Soha nem fogom elfelejteni, egy életre meghatározó utat mutatott nekem.

Babák Mariann

*Az egyetemi csapat 1954 augusztusában
(Bereczky László, Kiss Jenő, Wendelin Lídia, Papp István)*

Balogh Ferencné
A kilencven éves Katsányi Sándornak

Hogy kilencven éves? Hihetetlen!

Sándort 1964-ben ismertem meg, amikor Ceglédről a Veszprémi Megyei Könyvtárba szegődött igazgató-helyettesnek és a módszertani osztály vezetőjének. Akkor én a Veszprémi Járási Könyvtár igazgatója voltam Balatonalmádiban. Munkánk két nagy területen érintkezett nap mint nap: a kis települések könyvtári ellátásának szervezése és a könyvtárosok továbbképzései során. *Varga Béla, Katsányi Sándor és Halász Béla* irányításával akkoriban nagyon pezsgett a könyvtári élet a megyében. Sándor mindig, mindenben „módszeres” volt, rendszerben és távlatokban gondolkodott. Jó helyzetfelismerés jellemezte, személyre szabott feladatokat adott, és abban is segített, hogyan fogjunk hozzá a megoldáshoz. Nagyon tudott lelkesedni és lelkesíteni, biztatni: „te ezt meg tudod csinálni”, „neked ezt meg kell írni”. Nagyfokú igényessége mindig kihívást jelentett. Igaz, magával szemben is ez jellemezte.

Sándort már Veszprémben foglalkoztatta a gyerekek és a fiatalok viszonya az irodalomhoz, az olvasáshoz, a könyvtárakhoz, erről több írása tanúskodik. Ezek a témák engem is végigkísértek a pályámon. Az MKE Ifjúsági Szekciójában sokakkal együtt vizsgáltuk, elemeztünk tapasztalatainkat. Később feleségével, *Könyves-Tóth Lillával* közösen kidolgozták, mit és hogyan lehet a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek köréből elsajátítani kisebbeknek, nagyobbaknak. Könyveik mindennapi segítségül szolgáltak a városi és az iskolai könyvtárak munkatársainak egyaránt. Kézikönyvként használtam Sándor más munkáit is, az *Olvasásismeret* olvasáspedagógia fejezetét, amikor Győrben tanítottam, vagy *A könyvtár kezelését*, ha a megyében alapfokú tanfolyamokat szerveztem. Tanítani és tanulni egyaránt jó volt belőlük.

Később, amikor már a KMK-ban, majd a FSZEK-ben dolgozott, gyakran hívtuk előadásokat tartani Veszprémbé, Balatonfüredre, Bakonyoszlopra. Sosem csalódtunk benne: vállalt feladatait mindig megbízhatóan teljesítette, lelkiismeretesen felkészült, előadásainak, írásainak tartalmát és stílusát egyaránt kimunkálta. Hallgatni és olvasni egyaránt tanulságos és hasznos volt. Mindig lényeges kérdésekkel foglalkozott, valós problémából indult ki. Megközelítése eredeti, váratlan, esetenként meghökkentő volt, akár a századforduló irodalmi ízléséről, akár az *Egri csillagok* befogadásáról, akár a könyvtárhasználat

módszertanáról értekezett. Bátran keresett új összefüggéseket. Jól felépített, világos okfejtései végén többnyire nagyon gyakorlatias összegzésig jutott el, és cselekvésre ösztönzött. Mindig maradt a hallgatóiban késztetés a továbbgondolásra. Veszprémi kapcsolatait tudatosan ápolta. Nemcsak hivatalos alkalmakon, hanem könyvtári ünnepeken, kirándulásokon, születésnapokon is gyakran velünk tartott. A megye könyvtárosaival együtt túrázott a Tátrában, Erdélyben, mindig ő mászta meg a legmagasabb csúcsokat, esténként énekeltünk, borozgattunk. Közénk tartozónak éreztük.

Hivatalos kapcsolatunk akkor kezdett barátsággá válni, amikor *Harmath Istvánnal Veszprém megye irodalmi hagyományai*-t gyűjtötték és rendezték könyvbe. A kiadás segítőjeként belekerültem abba az izgalmas szellemi áramkörbe, amelyben dolgoztak: nagy szorgalommal, a téma iránti alázattal, Németh László-i pedagógiai ethosszal. Ezeket a megbeszéléseket, együttléteket széles körű irodalmi tájékozottság, közvetlen stílus és jó humor jellemezte. Így aztán a „Harmath–Katsányi” nemcsak egy kézikönyv, hanem fogalom is lett a megyében. Méltán kapott *Batsányi-díjat*. Négy kiadást ért meg, azóta sincs folytatója.

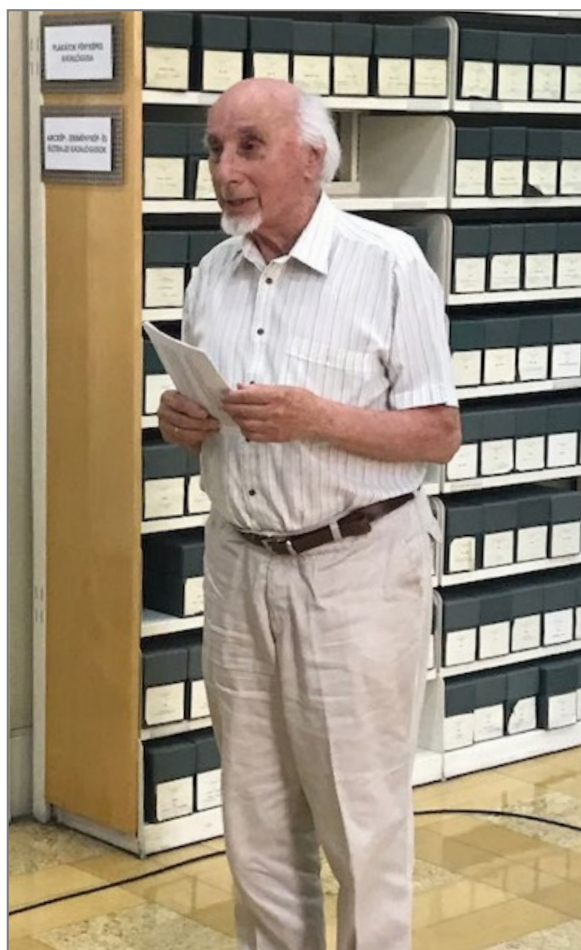
Az eddig írottak alapján Sándort szigorú pedagógusnak, tudós szakembernek vélhetnék a kívülállók. Az idők múlásával nekem Sándorból mégis Sanyi lett. Mindenben, amit csinál, átsüt nagyon emberi, színes, optimista egyénisége. A mai napig nemcsak könyveket szokott ajánlani nekem, hanem érdekes beszámolóival középkori városokat, erdélyi templomokat, olasz tavernákat és a prágai *U-Flekut* is neki köszönhetem. Feleségével, Lillával hasonló az érdeklődésük. Minden közel áll a szívükhöz, ami népi kultúra: épület, dal, mondóka, népszokás, cserépkorsó, hímzés. Évtizedekig kölcsönösen látogattuk egymást családjainkkal: ők nagymarosi tuszkulánunkban, mi pedig leányfalui nyaralónkban. Megosztottuk egymással élményeinket, olvasmányainkat, a tűz melegét és a népdalok csillagait. Sajnos ma már erre nincs lehetőségünk. „Szedegetem a sok szép emléket” ... hogy is volt, amikor egy éjszaka a demokrácia jegyében „rendet” tettünk Sümegen? Amikor egy szilveszter éjjel hatan préselődünk be egy kis Trabantba? Vagy a nyugdíjas majális *Varga Béla* felsőörsi birtokán? Ádám fiam a közös tátrai kirándulások emlékét őrzi, András fiam (aki a FSZEK-ben dolgozik) nagy tisztelettel, tekintéllyel néz fel rá. A járvány előtt évente felkerestük egymást, gyakran beszélünk telefonon. Aki Sanyit ismeri, annak említésekor rögtön felrémlik a találkozások örömétől felcsillanó tekintete, sokat tudó, bölcs mosolya. Az évek múlása során betegségek, nehézségek ellenére sem változott: minden találkozás után optimistábban, feltöltődve jövök el tőlük.

Hogy 90 éves? Hihetetlen!

Jó lenne még soká élvezni a barátságát! Mindketten szeretjük Nagy Lászlót, az ő versével kívánom neki:

„Adjon az Isten szerencsét,/ szerelmet, forró kemencét, /üres vékamba gabonát,/ árva kezembe parolát,/ lámpámba lángot, ne kelljen/ korán az ágyra hevernem,/ kérdésre választ ő küldjön,/ hogy hitem széjjel ne düljön,/ adjon az Isten fényeket,/ temetők helyett életet/ – nekem a kérés nagy szégyen,/ adjon úgyis, hogy nem kérem.”

Balogh Marika

*Katsányi Sándor előadást tart
2019 augusztusában a FSZEK-ben*

Barátné Hajdu Ágnes
Megszüntetések, elvetéltek, túlélők
Társadalmi egyesületek a huszadik század derekán
Hódmezővásárhelyen

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Hajdu2>

Tanulmányom tárgyaként igyekeztem olyan témát választani, amely valamilyen szinten kötődik az ünnepekhez – akár a történetiséget, akár a civil lét erejében vetett hitet tekintjük.

Hódmezővásárhely az olvasókörök szervezése tekintetében egészen különleges helyet foglal el hazánk kulturális életében és művelődéstörténetében, de utalhatunk az egyesületek társadalomformáló erejére is. Az egyesületek körül kialakult helyi közösségekhez a felnőtt lakosságnak mintegy fele kapcsolódott, és a huszadik századra már erősen tagolt társadalom minden rétegében jelen voltak a körök, egyesületek, kaszinók tagjai, tisztségviselői. A városi polgárság, iparosok, munkások, diákok stb. csakúgy létrehozták saját szervezeteiket, mint a zömmel tanyán élő parasztság. A szervezetek működésének egyik kulcsa – akárcsak ma – olyan elkötelezett, a többiekért tenni akaró emberek munkáján alapult, akik hajlandók voltak vállalni az összefogás serkentését, a szervezőmunkát és még a válságos időkben is az anyagi áldozatokat, ezzel erősítve a kor társadalmának szövetét. *Féja Géza* szavaival: „*Itt az Alföldön mélyebbre kell ásni, hogy üdítő vizet kapjunk, ugyanakkor a puszta határtalan távlatú.*”¹ Ilyen felbecsülhetetlen lehetőségeket, óriási erőt adott és ad ma is az összefogás, a civil lét az embereknek, a társadalmi egyesületek tevékenysége.

Az első világháború és az azt követő évek

A világháborúk a körök történetében jelentős változást hoztak. A háborúk borzalma, az igazságtalan trianoni békeszerződés, az 1929–1933-as világválság, valamint az 1940–1942 között három éven keresztül ismétlődő árvíz és belvíz után kialakuló helyzet végsőkéig feszítette az emberek tűrőképességét. Megnőtt a segítségre szorulóknak száma, csökkentek az anyagi lehetőségek. A fronton lévő családja, hadiárvák, hadiözvegyek, hadifoglyok, a katonák mind-mind támogatásra szorultak. A Hódmezővásárhelyen kimagasló számban működő olvasó-

körök, társadalmi egyesületek, bár bevételeik és gyakran taglétszámuk is csökkent, igyekeztek megtalálni a módját annak, hogy egyre nagyobb mértékben segítsenek a legelesettebbeken. A hősi halált haltak emléktáblát kaptak a körök falain, és megemlékeztek róluk üléseiken, őrizték emléküket.² Az *Iparegylet* 1918-as jelentésben olvashatjuk: „A rettenetes háború hála Istennek elmúlt, hazajöhettek sokat szenvedett egyleti tagjaink, akiket itt most ez alkalommal örömmel és szeretettel üdvözölünk; akik nem jöhettek vissza, azoknak emlékét mély fájdalommal szívünkbe zárjuk.”³

Az első világháború alatt több egyesület működése is szünetelt, a férfiak egy része a frontokon harcolt, a köri élet akadozott, számos kör működését pedig vagy a Tanácsköztársaság, vagy az utána következő szigorodó adminisztráció tiltotta be. Az egyesületek vezetői ezért több esetben kérték/jelentették be a szervezet átmeneti szüneteltetését, amely eljárás azonban megkövetelte, hogy a háborút követően kérelmezni kellett az újraindítást. Az engedély kiadása gyakran évekig elhúzódott és az engedély megadását a közben megjelent jogszabályokra (például a 77000/1922. sz. rendeletre), hivatkozva tagadták meg, egyenválaszok formájában.

A válság az *Iparosasszonyok Egyesületét* sem kerülte el. Az 1931. április 12-én tartott közgyűlésen – melyen fennállásuk 10. évfordulóját is ünnepelték – *Kruzslicz Károlyné* a nehézségekre hívta fel a figyelmet: „Sajnos pár év óta, mióta a gazdasági leromlás beállott, és nem csak az iparos társadalomnak, de az ország minden társadalmi rétegének helyzete bizonytalanra vált, úgy az összes jótékony egyesületek, köztük a mi általunk alapított és igazán üdvös és emberbaráti szeretet munkáját betöltő *Iparos Nőegylet* is igazán nagy küzdelmek után is oly kevés, és néha semmi sikert nem tud felmutatni. Ez nem részvétlenségből, hanem a társadalom nehéz anyagi terheinek és gondjainak tudható be.”⁴ A siker elmaradásának deklarálását azonban az a vágy mondatta ki az elnök aszszonnyal, hogy a nehezedő anyagi helyzetben a rászorulóknak száma és a segíteni akarás megoldhatatlan ellentmondásával kellett szembenéznük nap mint nap. Az 1940-es években közel száz, elsősorban idős iparost segítettek élelmiszerekkel, ruhával, karácsonyi és húsvéti csomagokkal.⁵ Ekkor mondja el *Kruzslicz Károlyné* megrázóan szép, nagyhatású karácsonyi köszöntőjét: „*Kedves Iparos Testvéreim!* [...] Ez évben nem gyűjtanak karácsonyfát sem a gyermekeknek, sem az öregeknek, hogy lelkeket melegítse. De tüzelő fa sincsen, hogy fázós testökbe életet gyűjtson, apránként elfogy minden, pénz, élelem, ruha nemű stb. Ezzel szemben azt tapasztalom, hogy az emberek lelke kezd felmelegedni a szenvedésbe.

Ma ösmeretlen asszonyok, kik könnyes szemmel járnak az utcákat, szólítják meg egymást és vigasztalják, – míg azelőtt közönyösen mentek volna el.”⁶

Minden körnél hasonló jelenségeket, egymást segítő, a gyerekeket, árvákat, özvegyeket, rokkantakat, időseket felkaroló, a haza sorsáért felelősséggel aggódó és tenni akaró hozzáállást láthattunk. Létrejöttek a kifejezetten jótékony céljából alakult társaságok is, például a *Hódmezővásárhelyi (Jótékonycélú) II. korosztályos Temetkezési Egylet*; *Chevra Kadisa (Izraeli Jótékonyági és Temetkezési Egylet)*; *Hódmezővásárhelyi Református Jótékony célú Nőegylet*; *Vasúti Vendéglői Jótékony Asztaltársaság* stb.

1934-ben a helyi *Vöröskereszt Egylet*⁷ elnöke *dr. Csáky Lajos* aláírásával többoldalas számozatlan lista készült a városi segélyben részesülőkről.

A háború azonban másfajta eseményeket is hozott a körök életébe, például a *II. kerületi Olvasókör* helyiségéből 1920 márciusában könyveket koboztak el. *Köpösdý Ödön* elnök szeretné visszakapni a könyveket, melyeket két vörös zászló mellett, valószínűleg vörös kötésük miatt foglaltak le.⁸ A válaszban a magyar kir. állami rendőrség szegedi, kerületi főkapitányságának 8566/922 sz. átirata az 1920 márciusában elkobzott könyvekről valószínűsíti, hogy azokat a polgárőr- és a nemzeti hadsereg alakulatai megsemmisítették.

Megszűntek – elvetéltek

Az egyesületek megszűnésének számos oka lehetett: földrajzi meghatározottság; gazdasági ellehetetlenülés; természeti csapások; csökkenő taglétszám; mérsékelt aktivitás; a húzóemberek elköltözése, elfáradása, fásulttá válása; a tagság előregedése; békétlenségek stb. A társadalmi szervezetek megszűnésekor mind az egyesületeknek, mind a város vezetésének az volt a törekvése, hogy az egyesületek vagyona, más rendelkezés nem lévén, egy hasonló tevékenységet folytató kör tulajdonába menjen át. Ezt a törekvésüket legtöbbször már az alapszabályukban rögzítették. Számos esetben a feloszlott kör tagsága, vagy tagságának egy része újabb egyesület alapításával próbálkozott, felismerve a körhöz tartozás szükségességét.

A *Tatársánci Gazdasági Olvasókör* története tipikusnak mondható. A megszűnés okaként a kör helységének áthelyezése miatti nézeteltérést nevezték meg. A tatársánciak 1927. június 26-án hozott közgyűlési határozattal kimondták feloszlásukat és vagyonukat két egyenlő részre osztották: az újonnan alakult *Tatársánci Kisgazda Körnek* és a *Cinkusi Kisgazda Olvasókörnek*.⁹

Egy-egy elszegényedett kör felszámolása és leltározása alkalmával szívszorító volt látni, hogy gyakran csak néhány biliárdgolyó, nem egyszer 1–2 rozoga szék, pad volt a legnagyobb értékű ingóság, amit számba lehetett venni.

A *Kossuth Népkör* szintén saját maga kezdeményezte az átalakulást. Ők egy már jól működő körhöz, amelynek 48-as eszmeiségével azonosulni tudtak, szeretnének csatlakozni. A *Tabáni Első Olvasó Népkör* elnöksége, majd az 1922. április 9-i közgyűlés is megszavazta a befogadást és egyben a Kossuth Népkör vezetőségét tiszteletbeli tagokká választották.

Voltak olyan megszűnések, feloszlások, melyek akár tíz évnél hosszabb ideig elhúzódtak. A *48-as Munkás kör* még 1912-ben¹⁰ feloszlik, iratai tanúsága alapján népkönyvtári könyveiket (kb. 76 db) az alakulóban lévő *Petőfi Olvasókör*nek, a kör többi ingóságát, felszerelését a *Kopáncsi Olvasókör*nek adta át 1914-ben. De mivel ezt a tényt valószínűleg elfelejtették bejelenteni a polgármesteri hivatalnak, illetve a Belügyminisztériumban, sőt a jegyzőkönyv is elveszett, 1924-ben városi vizsgálat indult, és még az eredeti tagok értesítésével két közgyűlést is összehívtak, eredménytelenül. Megmaradt ingóságait (néhány pad, asztal, lámpa, Kossuth kép, egy március 15-ével kapcsolatos kép, asztali kugli) 1925. december 18-án elárverezték. A Földművelésügyi Minisztériumtól kapott könyveket átmenetileg a levéltárosnak adták – később, a bevett gyakorlat szerint valamely kör birtokába kerülhetett. Mivel azonban a Belügyminisztérium feltételezte, hogy a kör Hódmezővásárhelyi gazdasági és háziipari munkáskör néven tovább folytatja tevékenységét, illetve 1925-ben még mindig működik, rendőrségi és polgári vizsgálat indult.¹¹ A 48-as Munkás kör ingóságai ügyében többször küldött felszólítást *Soós István* polgármester, sőt 1924. február 29-i levelében megbízta *Endrey Bélát*, hogy nyomozza ki a kör jegyzőkönyveinek és egyéb iratainak helyét, majd ezekből állapítsa meg, hogy a kör feloszlata szabályszerűen történt-e.¹² Endrey megállapította, hogy a tagok szövetkezeti alapon, engedély nélkül létesítettek egy seprűgyárat 1908–1914 között, mely az egyesülettől függetlenül működött. A seprűkötőgépekkel kapcsolatos ügyek csak 1929-ben rendeződtek el.¹³

A *Hódmezővásárhelyi Rádióbarátok Egyesülete* 1929-ben alakult meg, alapszabályát 1930-ban hagyták jóvá. A jóváhagyási értesítővel párhuzamosan a polgármesteri hivatal kérte a tagnévsort. 1931-ben *Bodnár Bertalan* nyugalmazott főgimnáziumi igazgatót választották meg elnöküknek. Azonban ebben az évben három tagot is veszítettek: *Gádor Pál* tag, villanytelepi igazgató (elköltözött), *Juhász József* jegyző, MÁV tisztviselő (sok dolga van), *Kreiszl Antal* titkár (betegség és nagy elfoglaltság miatt) mondott le a tagságáról, amely veszteség

érzékenyen érintette az együletet. Az 1930-ban még 148 tagot számláló egyesület az Iparegylet nagytermében kiállítást rendezett, előadásokat tartott, de 1931-ben már működésük szüneteltetését határozták el. 1934-ben eredménytelen közgyűlést hívtak össze, majd az 1936. szeptember 28-i, utolsó jegyzőkönyvük a már feloszlott egyesületről számolt be. Bodnár bejelentette, hogy „a pecsétet nem találja. A felszerelés Fuszek Tivadarnál (villanytelepi főszerelő) van, tőle lehet kérni. Az iratokat beszolgáltatta.”¹⁴ A mindösszesen 14 dokumentumot tartalmazó beszolgáltató irattár tanúsága szerint a megszűnés oka valószínűleg a tagok elfoglaltsága, az érdektelenség, az aktivitás hiánya, a nem működés lehetett.

Persze voltak olyan alapítások is, amelyek még a Belügyminisztériumi láttamozás előtt, vagy az átdolgozó határozat után nem próbálkoznak tovább az egyesületek alakításával. Különösen nagy vízváltónak bizonyult a húszas-harmincas években a már említett 77000/1922. BM-rendelet, amely számos vadásztársaság mellett, pl. a *Vásárhelyi Újságírók Köre* alapszabályát is visszasaadta átdolgozásra a jogszabályra hivatkozva, és ezzel kedvét szegte a kevésbé kitartó szervezeteknek.

A koalíciós idők. A halódás és a mesterséges elsorvasztás időszaka

A második világháború alatt a körök tevékenysége átalakult, erősebben jelent meg a hazafiság kinyilatkoztatása és ápolása, és a jótékonyság. Ugyanakkor az emberek jelentős része a fronton volt, a fiatalok pedig levante szolgálatot teljesítettek. Sok körben alig volt valami élet, és bár az első világháborútól eltérően nem szüneteltették, illetve kérték tevékenységük felfüggesztését, gyakorlatilag több helyen mégis erről volt szó. Nagy Gyula írja visszaemlékezésében: „A második világháborút a pusztai olvasókörök is megérették. Míg a Pecercésháti Kör csak némi anyagi kárt szenvedett, addig Kakasszéken széthordták a színpadot és a felszerelés java részét. A háború befejezése után néhány hónapon keresztül nemigen látogatták a köröket. Egyes helyeken azután már csak tengődött az élet. Pósaalmon is csak sutykó legények biliárdoztak. A Csajági Körben még azután is évente 2-3 rendezvényt tartottak, de – úgymond – erőltetett dolog volt az már. Sin Lajostól tudjuk, hogy az Aranyadalmi Körben is még egy vagy két évig össze-össze jöttek a tagok, de a köri élet állandóan hanyatlott. A Kakasszéki Kör oszlott fel leghamarabb, Hegedűs József javaslatára iskola lett belőle. 1948-ban több kör működése megszűnt, de nem oszlott fel. Egyes körökben viszont – így például a barackosiban – a háború után egészen 1948-ig éppen olyan élet folyt, mint a háború előtt.”¹⁵

A történelmi helyzet, a háború elvesztése utáni körülmények közismertek. „A háborús veszteség 2000 főre becsülhető Vásárhelyen.¹⁶ Ezen túlmenően számosan szenvedtek sok esetben évekig tartó hadifogságot – köztük leventék is. (A körök nem feledkeztek meg halottaikról, amint lehetett, emlékművekkel, emléktáblákkal örökítették meg a pusztulás áldozatává lett tagjaik nevét. Így elsőként a Sóshalmi Olvasókör avatott emléktáblát 1988. október 8-án.)¹⁷ Bár emléktáblák nem készültek az olvasóköri mozgalom újraindulásáig az egyesületekben hagyomány volt, hogy megemlékeztek az eltávozottakról, és amikor a háború szinte minden családban és körben jelen volt és áldozatokat követelt, akkor az összetartozásban is erőt keresve közösen próbáltak vigaszt nyújtani és keresni. A jegyzőkönyvek, alkalmi beszédek, újságcikkek, apróhirdetések őrzik az emberek fohászait, reményeit és azoknak neveit, akik soha nem jönnek vissza, de azoknak is, akiket kerestettek és visszavártak/visszavárnak.

A háborús veszteségek, noha megakasztották a körök fejlődését, megszűnésükhöz mégsem ezek vezettek. „Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. február 26-i¹⁸ rendelete intézkedett 25 fasiszta és katonai jellegű szervezet – köztük a *Levente Egyesület* és *Turul Szövetség* – feloszlatajáról.¹⁹ A későbbi időkben is gyakran hivatkoztak erre a rendeletre a Magyar Közlönyben meg-

jelent feloszlattott egyesületek listáinak publikálása során a megszüntetések indokaként. 1946-tól pedig megindult a többi polgári szervezet feloszlata is. A választásokat megnyerő *Kisgazdapárt* vidéki bázisai, valamint a katolikus egyházhoz köthető egyesületek kerültek először célkeresztbe. A 2333/1946. BM r. a *Cserkészszövetség* és a *KALOT* feloszlatajáról intézkedett. A Hódmezővásárhelyi *Református Nőegylet* megszüntető határozatában indokként eszerezpelt: „1947-től nem fejtett ki az alapszabályában lefektetett

A fogságból megszökött fiát kereső Hajdu László apróhirdetése a *Vásárhely Népe* 1944. november 9-i számában

tevékenységet” és 549.763/1947.IV.3. BM sz. rendelet értelmében elrendelték a nyilvántartásból való törlést.²⁰

Ezzel párhuzamosan 1945-től a magánszemélyek igazoló bizottsági vizsgálata is megkezdődött, mely számos egyesületi tagot érintett. A 20.165/1945. BM sz. rendelet értelmében az egyesületeknek jelentést kellett küldeniük, mely

eljárás egyértelműen az egyesületek felülvizsgálatának és a feloszlatások sorának a kezdete volt. Az *Erdei Ferenc* által vezetett Belügyminisztérium bekérte a körök láttamozott alapszabályait és egy öt pontból álló kiegészítő jelentést.

1. „Milyen tárgyú és irányú működést fejtett ki az egyesület 1939. január 1-je óta?
2. Érvényesültek-e politikai szempontok az egyesület működésében? Állást foglalt-e az egyesület a nemzeti szocialista, fasiszta és más demokraciellenes politikai pártok, vagy mozgalmak kérdésében, továbbá a baloldali pártok ellen, illetve ezek tagjai ellen tagságuk miatt folytatott üldözések, a népellenes törvények és a Németország oldalán háborúba lépés, illetve háborúviselés kérdéseiben?
3. 1939. január hó 1-je óta kik és milyen tisztséget viseltek az egyesületben, ezen tisztségek betöltése tekintetében milyen személyi változások történtek és mi volt e személyi változások oka és időpontja?
4. Az egyesület vezetői, illetőleg mindazok a személyek, akik az egyesület működésében vezető szerepet vittek, vagy az egyesület működését irányították és befolyásolták, milyen magatartást tanúsítottak 1939. január 1-je óta, ezeknek a személyeknek a magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit, igazolásuk megtörtént-e és milyen eredménnyel, folyik-e ellenük népbírósi eljárás, miért és milyen eredménnyel?
5. Az egyesület a változott viszonyoknak megfelelően milyen intézkedéseket tett saját hatáskörében abból a célból, hogy az egyesület működését a demokratikus szellemmel összhangba hozza és a nemkívánatos vezetőszemélyeket vagy tagokat az egyesületből eltávolítsa?”²¹

A dokumentumokat először a helyi törvényhatóság vezetőjének kellett küldeni, aki a nemzeti bizottságok felé már javaslatot tett az egyesületek minősítéséről. „A rendelet a nemzet bizottságoknak a lehetőségek széles tárházát sorolja fel: például »az egyesület feloszlatására, működésének vagy önkormányzatának felfüggesztésére, miniszteri vagy hatósági biztos kiküldése, az egyesület ellen vizsgálat elrendelése, az egyesület átszervezésére vagy alapszabályuk módosítására megfelelő határidők kitűzése« stb.”²²

A Szabadság Olvasó Népkör 1945. augusztus 25-én küldte el a jelentését az egyesület elnöke, *Rapcsák Péter* református lelkész és jegyzője, *Szűcs Mihály* közművesmester aláírásával. Válaszaikban igyekeztek az elvárásoknak megfelelően, egyben a kor retorikáját használva fogalmazni:

- „1. Az Olvasókör, mint társadalmi egyesület, a környék lakosságának összefogó, kulturális és gazdasági érdekeit hathatósan munkáló szerv volt.

Társadalmi és vallási különbség nélkül szívesen látott tagjai sorában bárkit s tagjait az egymást megértés, segítség, a tanulni vágyás szellemében vezette. [...]

3. *1926 óta 1944 szeptemberéig Endrey Béla városi tanácsnok, majd polgármester és főispán volt az elnök. Nevezett azonban elnöki jogát soha nem gyakorolta s édesapja örökébe lépett az elnöki tisztsbe. 1939. január 1 óta a Kör helyiségében csak egyszer volt igen rövid időre s mellette mindig ügyvezető elnök intézte a Kör ügyeit. [...] 1945. évi március 25-től kezdve az elnöki tisztségre Rapcsák Péter református lelkész választott. Nevezett úgy polgári hatóság, mint egyházi hatóság által leigazoltatott. [...]*
4. *Endrey Béla 1944 szeptemberében, mint bajai főispán elmenekült. A többi tisztséget viselő személy magatartása nem sértette a magyar nép érdekeit, igazolásuk megtörtént s népbírószági eljárás alá senki nem került.*
5. *Az egyesület mai működésében mindinkább kidomborítani és megvalósítani igyekszik a demokratikus szellemet és öröködi afölött, hogy nemkívánatos személyek tagjai sorában ne legyenek.”²³*

A helyi közigazgatási vezetés ezután saját véleményével együtt továbbította a javaslatokat a Belügyminisztériumnak. *„Mivel a bizottságok a helyi pártok erőviszonyait is tükrözték, a rendelet végrehajtása területenként változó intenzitású és irányú volt.”²⁴ „A Hódmezővásárhelyi Nemzeti Bizottság az egyesületek és olvasókörök nagy részének működését engedélyezi, új vezetőség választását javasolja az Újvárosi Olvasó Egyletnél, a Római Katolikus Társaskörnél, a Csókási Olvasó Egyletnél, az Első Olvasó Népkörnél, a Visszhang Utcai Olvasókörnél és a Pusztakutasi Olvasó Egyletnél. Nem javasolja a Gazdasági Egyesület és a Póshalmi Olvasókör fenntartását, mert tagjai a szakszervezetben, illetve a Parasztszövetségben hasonló céllal működhetnek.”²⁵*

Ebben az időben azonban még 50 olvasókör működött Vásárhelyen, közülük csupán 11 belterületen. Megalakultak az Országos Szabdművelődési Tanács helyi szervezetei, melyek átvették a korábbi népművelési előadások, a felvilágosítás, valamint az agitáció feladatait, a társaséletet, az irányított szórakozást voltak hivatva fellendíteni. *„A törekvés helyessége nem lenne megkérdőjelezhető, csupán egy veszélye van: módot ad az ellenőrzött központi irányításra. Ez a későbbiekben kifejezetten gyakorlat lett minden tekintetben.”²⁶ „Vásárhelyen, pl. sokat segített a Kultuszminisztériumtól kapott 20 személyes »kulturautó«, amely szolgáltatásaival (vándormozsi, műkedvelő együttesek szállítása stb.) igyekezett közelebb hozni a várost és környékét.”²⁷ Az olvasás, az olvasmányok, a könyvtár*

is korán a figyelem homlokterébe került. *Kerekes Imre* 1947-ben írja a Vásárhelyi Népében: „...a népnek demokratikus szellemű olvasmányokkal való ellátása egy lépéssel sem maradhat el az első vonalban megoldandó problémák mögött. [...] És vajon mikor érünk oda, hogy a demokrácia szellemét hatalmas könyvtárak ontánák.”²⁸ 1947 augusztusától újra indították a népkönyvtári akciókat, de most már nyilvánvalóan más célokkal, mint az ezt megelőző időszakban. „A totális állam számára fontossá váltak a kulturális intézmények – közöttük a népkönyvtárak –, mivel alkalmasnak tűntek a tömegek tudatának befolyásolására, a párt ideológiájának követésére. Mindössze csak arról kellett gondoskodni, hogy kizárólag a hatalom által meghirdetett ideológiának megfelelő művek legyenek megtalálhatók a népkönyvtárak állományában, és ne működjék más szellemiségű állománnyal rendelkező gyűjtemény az adott településen.”²⁹

Megjelentek az 50 kötetes ún. vándorkönyvtárak, amelyek újraélesztett formájukban a gyakorlatban nem, vagy csak elvétve változtattak helyet. A város területére 15 ilyen kiskönyvtár került 1948-ban³⁰ – melyek már csak állományuk kicsinysége folytán sem játszhattak jelentős szerepet sem a művelődésben, sem a tanulásban, de az ideológia formálásában sem.

Varga Róberttel, a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár nyugalmazott igazgatójával egy 2011-ben készült riport érdekes új információkat hozott felszínre a kérdéssel kapcsolatban: „A második világháború után – úgy tudom – a Szabadművelődési Tanács indított népkönyvtári akciót ötven-ötven kötetes vándorládákkal. A korábbi szakirodalomban az is megjelent, hogy a Kommunista Párt is adott könyveket falura. Az utóbbi állítás ebben a formában nem igaz. Magam is láttam több olyan jegyzőkönyvet, amelyben korábbi állományokat vizsgáltak felül. A Somogy megyei Lad községben például az Iparoskör könyveit behasonlították az 1945-ben kiadott ún. Fehér könyvvel, amely a fasiszta és szovjetellenes könyvek jegyzékét tartalmazta. Kiselejtezték a klerikális könyveket is pl. Berzencén, ahol a KALOT könyvtárát vizsgálták, aztán visszaadták a település »népkönyvtárának«, a párt ajándékeként.”³¹

Így történt Vásárhelyen is. A kiválogatott, a tiltó listák alapján erősen megnyírbált állományok a körök megszüntetése és az újraosztás után, esetleg néhány ideológiai művel, illetve szovjet irodalommal kiegészülve kerültek vissza az emberekhez, mint a népkönyvtári akciók „ajándék könyvtárai”, különös arroganciájaként a kor művelődéspolitikájának. A Hódmezővásárhelyi Kakasszéki Polgári Olvasókör iratai között egy 1948. április 2-án kelt fuvarlevél árulkodik a vasúton szállított 50 darabos vándorkönyvtárról, melyet a Vallás- és

Közoktatási Minisztérium Könyv- és Diapozitív- raktára küldött. Sajnos a küldemény összetételéről és későbbi sorsáról nincs további információk.

A 20.165/1945. BM sz. rendelet alapján beküldött jelentések gyakran adtak alapot egy-egy egyesület megszüntetésére. Így történt ez a *Csomorkányi Templomromi Olvasókör* esetében is, amikor *Pálfi Ernő* miniszteri tanácsos az I/788/3. IV. 3. sz., nagy példányszámban előállított, 1949. június 28-án kelt, stencilezett levelében értesíti a város polgármesterét, hogy a „20.165/1945. B.M. sz. rendelet szerint lefolytatott vizsgálat adatai alapján a *Csomorkányi Templomromi Olvasóegylet [sic!] egyesületet a 3830/1946. M. E. sz.³² rendelet 1. §-ában, illetve a 7330/1946. M.E. sz.³³ rendeletben foglalt jogaim alapján feloszlatom.*”³⁴ Ugyanezen levélben kéri a polgármestert és a szegedi VI. kerület rendőr főkapitányságát, a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága vezetőjét, hogy az egyesületet törölje a nyilvántartásból. Közülük a polgármester az, akinek a feloszlattott kör vagyontárgyainak leltárba vételéről, pénztárkészletének és iratainak megőrzéséről, és a kör helyiségek lezárásáról, valamint a kör értesítéséről kell gondoskodnia. A rendőrség segít az esetlegesen szükséges nyomozás lefolytatásában. A folyamat végén a város vezetésének a zárolási jegyzőkönyvet, a telekkönyvi kivonatot, a feloszlattott egyesület alapszabályának egy példányát a Belügyminisztériumhoz kell felterjesztenie. A vagyon felhasználásáról a Belügyminiszter döntött. *Dömötör János* polgármester-helyettes 1949. július 19-én értesíti a megszüntető határozatról a kört, megkéri *Nagy Tóth Imre* volt elnököt, hogy szolgáltassa be az alapszabály egy példányát és beszélje meg az elnöki ügyosztály munkatársaival a leltározás és hivatalos átadás időpontját. Ugyanez a levél értesítette a *DÉFOSZ*³⁵ vezetőségét, valamint az Államrendőrséget is. Érdekes, hogy bár a kör megszüntetését számos dokumentum bizonyítja, a levéltárban található dokumentumok alapján az olvasókör 1955. február 5-én még táncmulatságot tartott, melynek költségeiről és bevételeiről a másnap megtartott „elszámoló gyűlésen” készítettek egy elég hevenyészett jegyzőkönyvet. A fennmaradt utolsó irat alapján az 1957. április 21-én³⁶ tartott választmányi ülés egyetlen témája a biliárd verseny megrendezése. Az első öt helyezett jutalmazását tervezték: I. hely – egy bárány; II. hely – egy fiatalabb bárány; III. hely – egy lavór; IV. hely – egy vödör; V. hely – öt doboz Kossuth cigaretta.

Ahogy a díjak is mutatják, a verseny nagy érdeklődésre tarthatott számot. A jegyzőkönyv tanúsága szerint 320 jegy eladásával számoltak a szervezők. *Gereben Ferenc* szavait idézve: „Egy diktatúra is tud slampos lenni, főleg Közép-Európában!”³⁷

A nagyobb arányú leépítés 1948-ban kezdődött meg. *Oláh Mihály* polgármester, a helyi hatalom pártmozgalom elkötelezett vezetője szerint az olvasókörök egyszerre jelentenek veszélyt és lehetőségeket a kor hatalmi politikája számára: „*Oláh polgármester felszólalásában a külterületi olvasókörök ügyére tért ki. Megállapította, hogy nem egy kör vezetőségében ma is demokráciaellenes elemek viszik a hangot. Míg ezek kicserélése meg nem történik, addig a belügyminiszter nem engedélyezi a körök működését. Kifejtette, hogy az olvasóköröknek a jövőben erős, hatékony termelési és kulturális góccokká kell fejlődniük.*”³⁸

A polgármester 1949. április 2-i keltezéssel olyan jelentést adott, amelynek alapján 22 kör felosztatását még az év folyamán elrendelték.³⁹ „*A polgármester egyébként híven követte a központilag meghatározott »irányvonalat«.* Odáig element, hogy amikor egy bizottság sorra látogatta a köröket, levetette a falról az elmúlt rendszer vezetőinek képeit, és azt az utasítást adta, hogy cseréljék ki azokat »a haladó eszmék nagy harcosainak képmására«.⁴⁰ Ez utóbbi nem járt sok sikerrel. Amikor először foglalkoztunk az olvasókörökkel, a 60-as évek közepén, a 70-es évek elején, még több, épen maradt tanyai kört találtunk. [...] Az elhagyott épületben, még ott volt a romos színpad, néhány kellékkal, s a falon az »alapító atyák« csoportképe. Nem pedig – mint azt *Oláh Mihály* szerette volna – az új rend vezéreinek (jócskán idealizált) arcvonásai.”⁴¹

Az 1949. áprilisi jelentésben olvasott 22 kör felosztatás után tovább fokozódó ütemben folytatódnak a megszüntetések. *Oláh Mihály* 1949. május 6-i levelében 31 egyesület felosztatását jelenti. Szeptember 16-án további hét egyesület megszüntetését közli a polgármester. A gyakori jelentések, eljárások, a teljesen felesleges adminisztráció – például az alapszabályok állandó bekérése – szinte átláthatatlan helyzetet teremtettek. Egy 1949. február 16-i és egy 1949. szeptember 20-i kimutatás⁴² az időszak felosztatott szervezeteiről (egyesületeiről) ad áttekintést. Az első lista kezdő sorszáma 32. és az utolsó záró sorszáma 81. A nyilvánvalóan központi felépítést követő kimutatás áttekintést ad a következő adatokról: a felosztatott egyesület neve; székhelye; esetleges fiókegyesülete; a felosztató rendelet száma, a vagyontárgyak felkutatása érdekében az államrendőrséghez intézett megkeresés száma és kelte; a felosztatott egyesület vagyontárgyai zár alá vételének időpontja; a leltár és a zár alá vételről készült jegyzőkönyvnek a BM-hez való felterjesztésének időpontja és száma; a vagyontárgyak jelenlegi tárolási helye; a zár alá vétel esetleges mellőzését jóváhagyó belügyminiszteri rendelet száma.

A februári listán lévő első egyesületek:

32. Hódmezővásárhelyi Római Katolikus Nőegylet, Andrásy út 19. sz.
 33. Iparosok Temetkezési és Segítő Egyesülete, Ipartestület
 34. Magyar Parasztszövetség Hódmezővásárhely, kakasszéki szervezete, Pusztá 1067/a.
 35. Magyar Parasztszövetség Hódmezővásárhely, sóstóparti szervezete, Pusztá 918.
- [...]

A szeptemberi kimutatás végén a következő körök szerepelnek:

76. Hódmezővásárhelyi Római Katolikus Társaskör, IV. ker. Teleki u. 44. sz.
77. Csomorkányi Templomromi Olvasókör, Tanya 895 sz.
78. Héjjahalmi Gazdálkodókör, Tanya 934 sz.
79. Mártélyfeketehalmi Olvasóegylet, Tanya 2481/a
80. Mártélyi Olvasókör, Tanya 2669 sz.
81. III. Olvasó Népkör, II. ker. Zrínyi u. 83/a.

Az egyesületekkel együtt könyvtáraik is megszűntek, állományukat zárolták. Ez reinkarnálódott aztán időnként népkönyvtári vándorkönyvtár, vagy egy külterületi iskolai könyvgyűjtemény, vagy tanyaközpontban működő fiókkönyvtár formájában. Azonban – mint láttuk – számos családnak, közösségnek ezek a kis könyvtárak jelentették az olvasás, művelődés és társasélet egyetlen lehetőségét. Az *Aranyadalmi Kör* megszűnéséről mondta *Juhász Nagy Vilmos* a körí színjátszás egyik meghatározó alakja: „A kör ebek harmincadjára került: ki mit látott, azt vitte. A biliárdasztal Kardoskútra került, de hogy a szép könyvtárt ki vitte el, nem tudni. Még a helyit is fölszántották, ahogy semmiből lett, úgy vált semmivé!”⁴³ Molnár Szilárd egy összesített táblázatot készített a feloszlott egyesületek számáról a megszűntetést kimondó jogszabályok megoszlásában országos viszonylatban:⁴⁴

1. táblázat

A feloszlott egyesületek száma 1945 és 1950 között, a megszűntető jogszabállyal

Mely jogszabály alapján	1945	1946	1947	1948	1949	1950	Összesen
181.000/1937. BM sz. r. szerint és a 3.830/1946. ME r.	0	2	1	724	437	0	1164
1938: XVII. tc.	0	265	2161	149	917	161	3653
529/1945. ME sz. r.	25	1114	227	116	2	0	1484
10.280/1945. ME sz. r.	0	443	119	105	10	0	677
7.330/1946. ME sz. r.	0	1453	188	20	162	0	1823
3.830/1946. ME sz. r., ill. a 7.330/1946. ME sz. r.	0	8	0	434	438	0	880

Egyesület önkormányzatának felfüggesztése és ideiglenes ügyvivő kinevezése	0	0	16	20	37	0	73
Önkéntes feloszlásra vonatkozó közgyűlési határozat láttamozása	0	0	4	12	59	9	84
1932: VIII. tc.	0	0	0	0	176	0	176
Egyéb jogszabályok vagy hivatkozás nélküli feloszlások	0	1	118	148	8	1	277
Megszűnt egyesületek száma	25	3287	2834	1728	2246	171	10 291

A vásárhelyi kép is hasonlóan széles megoszlást mutat. A hivatkozott jogszabályok még ugyanazon évben sem egysíkúak, és a köröket szinte minden esetben váratlanul érték a megszüntető határozatok. Van, ahol a háború után dinamikus kezdtek el fejlődni, és utána jön az elkerülhetetlen vég.

A *Szabadság Olvasó Nép kör* könyvtári állománya 1948. január 18-án 942 mű, 1067 kötet. Az év folyamán 396 esetben 1591 kötetet kölcsönöztek, aminek mértéke kellőképpen mutatja a tagok aktivitását és olvasási kedvét. Az utolsó jegyzőkönyv 1949. április 10-i. Ekkor az elnök bejelenti, hogy sikeres és méltó március 15-i ünnepséget tartottak. Beszélnek az ablakok újrafestéséről, a ventilátor javításáról, az alsóterem rendbehozataláról, a sakk doboz megcsináltatásáról, a biliárd- és tagdíjhátralékok beszédéről, zárhatóvá kívánják tenni az olvasóterem asztalának fiókját stb. Közli, hogy a hatósági vizsgálat kisebb hibáktól eltekintve mindent rendben talált. 1950-ben megszűnnek.⁴⁵

A *Hódmezővásárhelyi Kútvolgyi Polgári Olvasó kör* iratainak tanulmányozásakor a politika kiszámíthatatlanságát láthatjuk. Az egyesület feladva a politikamentességet *Tószegi Imre* elnök indítványára belép a Magyar Parasztszövetségbe. 1948. február 2-án új elnökséget választanak, a választmányi tagok között *Posztós Sándorral*, a vásárhelyi direktórium tagjával, aki ekkor a *Magyar Dolgozók Pártja* helyi csoportjának titkára, s aki az egyesület utolsó jegyzőkönyve szerint kapcsolataira építve felajánlja az 1949. március 15-re tervezett táncmulatság engedélyeinek beszerzését. A zenészek meghívását egyébként ugyanerre az alkalomra *iff. Posztós Imre* vállalta. Függetlenül az egyes tagok politikai szerepétől a kört 1949-ben feloszlatták, majd a belügyminiszter határozatával vagyonát három részre osztották:

1. A leltárban szereplő ingóságokat a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetségének kellett átadni.
2. A könyveket egy mellékelt útmutató alapján először selejtezték, majd a kivont könyveket a Népkönyvtári Központ raktárába vitették.
3. A többi ingóság, „juttatott vagyontárgy” a helybeli DÉFOSZ tulajdoná-

ba ment át.⁴⁶

Az egyesületek megszüntetését megelőzte, illetve azzal párhuzamosan folyt a könyvtárak, így az olvasókörök könyvtárainak is a „megtisztítása”. És bár hasonló akció az 1944-es évben is volt – a 10800/1944. sz. ME rendelet (1944. IV. 10.) 120 magyarországi és 35 külföldi zsidónak minősített szerző műveinek beszolgáltatásáról, illetve megsemmisítéséről, ekkor kb. félmillió kötetet zúztak be országosan⁴⁷ –, a vásárhelyi olvasóköröket ez alig érintette. Mint ahogy az 1945-ben elrendelt, fasisztának minősített sajtótermékek és szépirodalmi művek beszolgáltatása sem, hisz ahogy láttuk az állományukat, nem igen volt náluk ilyen könyv. S ha mégis akadt 1–2 ilyen mű, hisz a listák közel sem csupán az igazán fasiszta kiadványokat rögzítették, akkor azt a megszüntetést követő leltárral kivonták az állományból.

„Ennél kirívóbb, már szinte szégyenfoltként értékelhető, a Népkönyvtári Központ 1950. évi két füzeté, amely Útmutató az üzemi és falusi könyvtárak rendezéséhez címmel jelent meg. Közel 8000 tétel szerepel ezekben, köztük sok olyan szerző, akiknek minden könyvét tiltották. Ha ma próbáljuk értelmezni ezeket az „indexeket”, elképedünk azon a tudatlanságon, rosszindulatú elfogultságon, amely összeállítóikat vezették.”⁴⁸ A listákon látjuk pl. Bibó Lajost is, a jeles vásárhelyi származású író, aki ma a város díszpolgára.

Az újabb tiltások, tisztogatások azonban már nem érintették a köri könyvtárakat. A Városi Tanács 5631-87-1/1951. III. sz. – a Megyei Tanács felkérésére írt – jelentésében ugyanis már csak 9 egyesület szerepelt, közöttük kulturális egyesület vagy kör nincs. Az átvevő szervezeteknek is inkább az épületekre, berendezésekre volt szükségük, mintsem a könyvtárakra.⁴⁹

Összegzés

Azt, hogy a háború után kivérzett nemzet legnagyobb ereje lehet a kultúra és a művelődés, hitelesen bizonyítja az olvasókörök és más társadalmi egyesületek története mind országosan, mind Hódmezővásárhelyen.

Az önművelődésért érzett felelősség, a szűkebben vett művelődési érdekek, a szépirodalmi és ismeretterjesztő művek olvasása és megbeszélése, daloskörök, zenekarok és műkedvelő rendezvények szervezése mellett további számos tevékenység kötődik az egyesületekhez. Nem túlzást azt állítanunk, hogy ezeknek az öntevékeny társadalmi csoportoknak a története kicsiben Magyarország

sorsát példázza. Az sem lehet véletlen, hogy a rendszerváltozással újjáéledő olvasóköröknek is legerősebb hazai bástyája Hódmezővásárhely lett.

Irodalom

- BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Identitást erősítő jelenségek a vásárhelyi olvasókörök és társadalmi egyesületek történetében = Nemzetiségi-Nemzeti-Európai identitás. Konferencia kiadvány. A SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézetében 2008. november 12-13-án tartott konferencia előadásai. Szerk. Szirmai Éva; Újvári Edit. Szeged: SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet, 2009. CD kiadvány. Forrás: <http://www.ekonyvkereso.net/file/08200/08200/08200.pdf> [Megtekintve: 2021. augusztus 24.]
- BARÁTNÉ HAJDU Ágnes: Társadalmi egyletek a két világháború között és a koalíciós időszakban Hódmezővásárhelyen. Hódmezővásárhely : Németh László Városi Könyvtár, 2015. 160 p.
- CSAPODI Csaba – TÓTH András – VÉRTESY Miklós: Magyar könyvtártörténet. Bp. : Gondolat, 1987. 541 p.
- Egyesületi iratok a Csongrád Megyei Levéltárban. Szerk. Berta Tibor. Szeged : Csongrád Megyei Levéltár, 2003. 320 p. (A Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai. Segédletek; 13.)
- FÉJA Géza: Vásárhelyi vallomás. = Csongrád Megyei Hírlap, 1967. október 22.
- A Függetlenségi Front vásárhelyi vonalának kiépítése a tegnapi pártközi értekezlet. A tavaszi vetéstervezés és az olvasókörök átszervezése. = Független Újság, 1949. január 22. 3. p.
- GEREBEN Ferenc: Hajdu Ágnes habilitációs dolgozatának bírálata. Kézirat. 2012. 09.21.
- HAJDU Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök : 1945-2000. Bibliográfia Barátné Hajdu Ágnes. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 192 p.
- HAJDU Géza: Vásárhelyi egyletek és könyvtárak : 1827-1944. Szeged : Somogyi-könyvtár, 1977. 286 p. (A Somogyi-könyvtár kiadványai; 20.)
- KÉGLI Ferenc: Népkönyvtárak a hatalom szolgálatában : 1945-1952 : Fejér megye tükrében. = A könyvtár és a hatalom. Tanulmányok és dokumentumok. Szerk. Monok István. Bp. : OSZK-Gondolat, 2003. 163-194. p.
- KEREKES [Imre]: Könyvet a nép kezébe! = Vásárhely Népe, 1947. január 29. 1. p
- KOVALCSIK József: A kultúra csarnokai : a közösségi művelődés színterei. 2. köt. Bp. : Művelődéskutató Intézet, 1987. 504 p.
- Magyarországi egyesületek címtára a reformkortól 1945-ig. 1-3. köt., Szerk. Pór Edit. Bp. : Művelődéskutató Intézet, 1988. 1357 p.
- MAKÓ Imre: Vásárhely a világháborúban (1914-1918). = Hódmezővásárhely története. 2/2. köt. Főszerk. Szabó Ferenc. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 1993. 865-877. p.
- MAKÓ Imre – KATONA Lajos: A második világháború és a fasiszmus hódmezővásárhelyi áldozatai. Hódmezővásárhely : Kiadja az Emlékbizottság, 1991. 260 p.
- MOLNÁR Szilárd: A civil társadalom államosítása Magyarországon. = Civil Szemle, 2. évf. 2005. 3. sz. 5-37. p. Forrás: <http://www.civilszemle.hu/downloads/civil4.pdf> [Megtekintve: 2021. augusztus 24.]
- Nagy Gyula: Parasztélet a Vásárhelyi-Pusztán. Békéscsaba : Békés Megyei Múzeum, 1975. 782 p. (Békés Megyei Múzeumok közleményei; 4.) [2021. augusztus 24.]
Forrás:http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/hodmezovasarhely/pa

rasztelet_a_vasarhelyi_pusztan/pages/009_egyutt_elunk.htm

<http://epa.oszk.hu/01500/01577/00004/pdf/00004.pdf> [Megtekintve: 2021. augusztus 24.]

NAGYNÉ KORELL Erika: Hódmezővásárhelyi olvasókörök : 1944–1950. = Egyesületi Élet, 5. sz. 1989. április 7. p.

NAGYNÉ KORELL Erika: Hódmezővásárhelyi olvasókörök : 1944–1950. = Csongrád Megyei Könyvtáros, 21.évf. 1989. 3/4.sz. 200–203.p.

Tizenöt vásárhelyi olvasókör kapott a Kultuszminisztériumtól egy-egy kézikönyvtárat. = Független Újság, 1948. április 16. 1. p.

Új képeket az olvasókörök falaira. = Független Újság, 1948. szeptember 1. 3. p.

VARGA Máté Benedek : “Nem borulátás, ez ténykérdés”. Interjú Varga Róberttel. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 6. sz. 24–33. p. Forrás:

<http://ki.oszk.hu/3k/2011/12/nem-borulatas-ez-tenykerdes-interju-varga-roberttel/> [Megtekintve: 2021. augusztus 24.]

Levéltári dokumentumok

Csongrád Megyei Levéltár Hódmezővásárhelyi Levéltár Fiók: egyesületi alapszabályok és iratok. Kéziratok. – CSML HL

Tornyai János Múzeum kézirattára, különös tekintettel az Iparegylet, Ipartestület, Iparos dalárda, Iparos nőegylet irataira, valamint Kruzslicz Károlyné hagyatékára – TJM

Jegyzet

1 Féja Géza: Vásárhelyi vallomás. = Csongrád Megyei Hírlap, 1967. október 22.

2 Barátné Hajdu Ágnes: Identitást erősítő jelenségek a vásárhelyi olvasókörök és társadalmi egyesületek történetében. = Nemzetiségi-Nemzeti-Európai identitás. Szerk. Szirmai Éva; Újvári Edit. Szeged, 2009. CD kiadvány. [2021. augusztus 4.]

Forrás: <http://www.ekonyvkereso.net/file/08200/08200/08200.pdf> [Megtekintve: 2021. augusztus 24.]

3 CSML HL Iparegylet 1918-as jelentése X. 120.

4 TJM 2002.76.50.

5 TJM 2002.76.50.

6 Kruzslicz Károlyné 1944. december 23-én felolvasott kéziratos beszéde 1944. TJM

7 1935-ben már Magyar Vörös Kereszt nevet használják.

8 CSML HL Polgm. eln.ir 3859

9 CSML HL Polgm. Eln.ir. 3217/1931.

10 Egyes dokumentumok alapján 1914-ben.

11 CSML HL Polgm. eln.ir. 1422, 2144/1925.

12 CSML HL Polgm. eln.ir. 680/1924.

13 CSML HL Polgm. eln.ir. 814/929, 890/929.

14 CSML HL Polgm. eln.ir. 3365/1936.; A Hódmezővásárhelyi Rádióbarátok Egyesületének iratai X.210. 1929-1935.

15 Nagy Gyula: Parasztélet a Vásárhelyi-Pusztán. Békéscsaba : Békés Megyei Múzeum, 1975. 406.p. (Békés Megyei Múzeumok közleményei; 4.)

16 Makó Imre – Katona Lajos: A második világháború és a fasiszmus hódmezővásárhelyi áldozatai. Hódmezővásárhely, 1991. 58–59. p.

17 Hajdu Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök : 1945-2000. Bibliográfia Barátné Hajdu Ágnes. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 12. p.

18 529/1945. ME r. a fasiszta pártok és egyesületek feloszlásáról (február 26.)

19 Kovalcsik József: A kultúra csarnokai. 3. köt. Bp., 1987. 12. p.

20 CSML HL Polgm. eln.ir 245/1948.

21 20.165/1945. BM sz. r.

- 22 Molnár Szilárd: A civil társadalom államosítása Magyarországon. 1945-1956. = Civil Szemle, 2. évf. 2005. 3. sz. 13. p.
- 23 CSML HL A Szabadság Olvasó Népkör ir. X.53.
- 24 Hajdu Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök : 1945–2000. Bibliográfia Barátné Hajdu Ágnes. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 12. p.
- 25 Kovalcsik József: A kultúra csarnokai : a közösségi művelődés színterei. 2. köt. Bp. : Művelődéskutató Intézet, 1987. 14. p.
- 26 Hajdu Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök : 1945-2000. Bibliográfia Barátné Hajdu Ágnes. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 13. p.
- 27 Nagyné Korell Erika: Hódmezővásárhelyi olvasókörök 1944-1950. = Egyesületi Élet, 5. 1989. április 7. p.
- 28 Kerekes [Imre]: Könyvet a nép kezébe! = Vásárhely Népe, 1947. január 29. 1. p.
- 29 Kéglí Ferenc: Népkönyvtárak a hatalom szolgálatában, 1945-1952 – Fejér megye tükrében. = A könyvtár és a hatalom. Tanulmányok és dokumentumok. Szerk. Monok István. Bp. 2003. 165. p.
- 30 Tizenöt vásárhelyi olvasókör kapott a Kultuszminisztériumtól egy-egy kézikönyvtárat. = Független Újság, 1948. április 16. 1. p.
- 31 Varga Máté Benedek: "Nem borúlátás, ez ténykérdés." Interjú Varga Róberttel. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 2011. 6. 24-33. p. <http://ki.oszk.hu/3k/2011/12/nem-borulatas-ez-tenykerdes-interju-varga-roberttel/>
- 32 3830/1946. sz. ME r.: az 529/1945. sz. ME r. és a jelen rendelet értelmében feloszlattott „szervezet vagyonának hovaforditása kérdésében [...] a belügyminiszter határoz”. „(2) A feloszlattott szervezet vagyonát közérdekű célok megvalósítására, illetve előmozdítására kell fordítani. (3) A belügyminiszternek a feloszlattott szervezet vagyona felől hozott határozata a tulajdonjog telekkönyvi bekebelezésére alkalmas közirat.”
- 33 7330/1946. sz. ME r.: az 1938: XVII. tc-t egészíti ki: „Egyesület, vagy bármely más megjelölésű szervezett személyegyesülés, tekintet nélkül tárgyára és alapszabályszerű céljára, a belügyminiszter főfelügyeleti hatáskörébe tartozik”
- 34 CSML HL Polgm. eln. ir 3681/1949.
- 35 Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége
- 36 A két jegyzőkönyv (1955. február 5., 1957. április 21.) új adalék az olvasókör történetéhez, melynek eddig ismert utolsó dokumentuma egy 1954. december 12-i jegyzőkönyv volt. Vö. Egyesületi iratok a Csongrád Megyei Levéltárban. Szerk. Berta Tibor. Szeged, 2003. 77. p.
- 37 Gereben Ferenc: Hajdu Ágnes habilitációs dolgozatának bírálata. Kézirat. 2012.
- 38 A Függetlenségi Front vásárhelyi vonalának kiépítése a tegnapi pártközi értekezlet. A tavaszi vetésterv és az olvasókörök átszervezése. = Független Újság, 1949. január 22. 3. p.
- 39 Nagyné Korell Erika: Hódmezővásárhelyi olvasókörök : 1944–1950. = Egyesületi Élet, 5. sz. 1989. április 7. Idézi Hajdu Géza 2002. 14. p.
- 40 Új képeket az olvasókörök falaira. = Független Újság, 1948. szeptember 1. 3. p.
- 41 Hajdu Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök : 1945–2000. Bibliográfia Barátné Hajdu Ágnes. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 15. p.
- 42 CSML HL Polgm. eln.ir. 759/1949.
- 43 Nagy Gyula: Parasztlelet a Vásárhelyi-Pusztán. Békéscsaba : Békés Megyei Múzeum, 1975. 406. p. (Békés Megyei Múzeumok közleményei; 4.)
- 44 Molnár Szilárd: A civil társadalom államosítása Magyarországon. 1945–1956. = Civil Szemle, 2. 2005. 3. 23. p.
- 45 CSML HL A Hódmezővásárhelyi Szabadság Olvasó Népkör ir X.53.
- 46 CSML HL A Hódmezővásárhelyi Kútvölgyi Polgári Olvasókör ir X.58.
- 47 Csapodi Csaba – Tóth András – Vértesy Miklós: Magyar könyvtártörténet. Bp. : Gondolat, 1987. 418-419. p.
- 48 Csapodi Csaba – Tóth András – Vértesy Miklós: Magyar könyvtártörténet. Bp. : Gondolat, 1987. 443–444. p.
- 49 Hajdu Géza: Az olvasókörök városa. Vásárhelyi körök : 1945–2000. Bibliográfia Barátné Hajdu Ágnes. Hódmezővásárhely : Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, 2002. 27. p.

Bartos Éva

Ünnepi gondolatok a „példamutató nagy ikerpár” születésnapjára

Vállalom, hogy elfogult vagyok *Katsányi Sándorral* és *Papp Istvánnal* kapcsolatban, de nem fogadom el, hogy túlzás lenne a címben kölcsön vett jelzős szerkezet a jelentőségük érzékeltetésére.

Katsányi Sándor és Papp István párhuzamos életrajza mindenképpen ritkaság számba megy. Életútjuk hol keresztezte egymást, hol ágakra szakadt, mint a folyók, hol összefonódott, mint a budai villamoshálózat... Az ország különböző pontjairól más-más háttérrel, más-más előélettel, más-más indíttatással jutottak el ugyanazon szakma meghatározó posztjaira, intézményekbe, melyek a szakma fellegráinak voltak mondhatók, hogy évtizedeket töltsenek el együtt a KMK-ban, együtt a FSZEK-ben, egymást motiválva, inspirálva, közös ügyért lelkesedve, közös célokat megvalósítva, ki-ki az egyéniségének, temperamentumának megfelelő módon.

Egyetlen magyarázatom arra, hogy veszem a bátorságot és jogot formálok magamnak az ő köszöntésükre, méltatásukra, az, hogy ebbe az említett összefonódásba az én pályafutásom is bele-keveredett. Én is együtt voltam velük – munkatársként, beosztottként – összesen mintegy két évtizednyit mind a KMK-ban, mind a FSZEK-ben. A velük együtt eltöltött időszakokban tanulhattam tőlük, kaphattam mintát a szakma felelősségteljes képviselőjére. Ünnepi gondolataim szubjektívek, szituációkhoz kötődőek, csak részben szólnak róluk, részben pedig inkább saját magamról, hiszen a személyükhöz fűződő érzéseimnek, emlékképeimnek szeretnék hangot adni. Felejthetetlen egyetemi oktatóm, *Koczás Sándor* még az irodalmi szemináriumainkon bebizonyította, hogy ez a „nagy irodalomban” is így van, a tanulmányok és emlékkötetek szinte mindig magáról az emlékezőről szólnak.

Katsányi Sándor a KMK olvasáskutatási osztályán tevékenykedett, mikor a 70-es évek elején először kapcsolatba kerültem velük külső munkatársként. Barátságos, szívélyes, segítőkész volt. Mire főállású munkatárs lehettem 1977-ben, már az oktatási osztályt vezette, de egy közös munkánk még volt. Az Egri csillagok mint olvasmányélmény kutatásában kapott feladat a világot jelentette számomra, hiszen egri voltam, első olvasmányom volt ez a könyv, és Vicuska volt a becenevem. Hálás vagyok neki a mai napig, hogy ezzel a szép feladattal

kapcsolódhattam be az olvasáskutatásba. Nagyon sokat tanultam később a könyvtárosképzéssel kapcsolatos munkáiból is, olvasáspedagógiai alapműveiből.

A 80-as években külön utat jártam, Pest megyében folytattam gyakorló könyvtárosi munkát, mikor híre ment a szakmában, hogy Katsányi Sándor a FSZEK-ben kapott innovációs feladatot – az akkor már ott főigazgató helyettesi posztot betöltő Papp Istvántól –, mégpedig egy központi ellátó szolgáltatási rendszer (KESZ) tervének kidolgozására és létrehozására. Ennek az egész szakma a csodájára járt.

Mire 1987-ben jómagam is a FSZEK-be kerültem a Hálózati módszertani osztályra, a KESZ már nagy népszerűségnek örvendő működött, Katsányi Sándor pedig 1988-tól az Olvasószolgálati Főosztály vezetője lett. Széleskörű műveltsége, tájékozottsága, nyitottsága mindenki elismerését kivívta, valódi értelmiségi műhelymunka folyt a vezetésével. 1998. december 31-i nyugdíjba vonulása után megörököltem a státuszát, de a feladattal – az általa felállított mérce szerint – nehezen tudtam megbirkózni.

Nyugdíjba vonulása után heroikus vállalkozásba fogott, megírta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetét két kötetben. A hatalmas vállalkozásban talán olyasmire nyílt lehetősége, amire korábban nem adott az élet lehetőséget: nyugodt, elmélyült, aprólékos tudományos munka végzésére, melyben a lelki ismeretessége, a gondos precizitása, a teljességre és hitelességre való törekvése egyaránt megnyilvánulhatott. A kötetek elkészülte után éveken át tartott a témáról népszerű, élvezetes, szellemes előadásokat, mintát és példát adva az intézménytörténeti munka fontosságáról.

Papp Istvánnal való első találkozásom 1975-ben – mint sokaknak – teljes elutasítással kezdődött, de két év múlva, 1977-ben, még bizonyos kellemetlenséget is vállalva, felvett a KMK-ba. Számomra ezzel egy hét évig tartó eufórikus időszak vette kezdetét. A legjobbkor voltam KMK-s munkatárs! Mint ő maga is jellemezte egy a KMK-ról írt tanulmányában ezt az időszakot: *„a múlt század hetvenes évtizedében jutott el a KMK oda, ahová egyáltalán eljuthatott”*. Csak ámultam, hogy ilyenféle vezetői magatartás is lehetséges, amit tőle tapasztalhattam: hallatlanul tájékozott, széleskörűen művelt, szellemes, sármos, közvetlen, nyitott, szolidáris, segítőkész ... és még folytathatnám a sort.

Ama bizonyos 1979-es „aláírási ügyben”, mikor az én kihallgatásomra került sor, hivatalból jelen volt, s bár nem szólhatott közbe, mégis a tekintetébe kapaszkodva próbáltam erőt meríteni. Csak később értettem meg, hogy lényegében az ő státuszát veszélyeztettem, mégsem tagadott meg, csak négy szemközt jól letolt.

És még egy mozzanatot említek, ami lenyűgözött: a szakma akkori „nagy öregjének”, *Sallai Pista* bácsinak a megbecsülése, elismerése, tisztelete, amivel az intézmény igazgatójaként példamutatóan körülvette. Ez számomra mélyen bevésődő tapasztalássá, tudássá vált, amit életem későbbi szakaszában igyekeztem szem előtt tartani.

Ösztönzött a továbbképzésre, neki köszönhetően egyetemi doktori vizsgát tudtam tenni 1981-ben. Megértéssel elfogadta, mikor 1983-ban úgy éreztem, gyakorlati könyvtári tapasztalatokra van szükségem, meg is látogatott járási könyvtáramban Budakeszin. 1987-ben, mikor már a FSZEK főigazgató-helyettese volt, *Kiss Jenő* főigazgató egyetértésével a FSZEK-be hívott dolgozni. Ez egészen más relációt jelentett, mint a KMK családias melege, hiszen egy hatalmas intézmény hatalmas szervezetének egy láncszeme lettem, konfliktusokkal, vitákkal teli mindennapok közepette. „Ha megversz is imádlak én...” alapállást vettem fel, mert nagyon jó volt a közelében dolgozni. Végül 14 év lett belőle. 1998. december 31-én nyugdíjba vonult, és *Havas Katival* együtt rendeztük a búcsúztatását, mint egy évvel korábban *Kiss Jenő*ét. Ezen a búcsúztatón vettem a bátorságot és a nyilvánosság előtt elmondtam azt a *Karinthy Frigyes* idézetet, amiben a több évtizedes ismeretségünk alapján megtalálni és azonosítani véltem az ő habitusának, ellentmondásosságának, életfelfogásának a lényegét és ezt most megismétlem: /

Karinthy Frigyes:

A Reformnemzedékhez. Hevenyészett elszámolás a költőre bízott talentomról

*E ritka pillanatok közt ami volt erről kell csak vallanom itten
Hogy folyton változtam mint a felhők s állandó voltam mint a macacsság
Ragaszkodva valamihez amire engem senki se kényszerített
Amit senki nem kért amit senki se kérdezett amit senki nem követelt
Se érdek se családi kapocs se fajta se szempont se lelki se testi közösség
(....)*

*Csak azt éreztem mint a diák hogy nekem majd vizsgázni kell ebből
Ebből az életvalamiből amivel megbíztak s amit én is akartam
És csak utóbb derült ki hogy nem az én kedvemért találta ki hajdan
Valami örjítően érthetetlen óriás akarat és bátorság és erőfeszítés
Valami ordítás egy rettenetes hang nem tudni fájdalomtól vagy örömtől
Ordított ekkorát de még most is remeg és gyűrűzik és torlódik tőle minden atom*

*Ez az ordítás harsogott kezdettől fogva végig borzongó füleimben
Ezt verte vissza bennem minden idegszál minden könny és kacagás
Ez a kaland ez a hang volt az amitől tennem kellett mindég valamit
Tennem vagy mondanom vagy gondolnom vagy közölni vagy kifejezni*

Talán éppen e sorok hatására, ezek varázslatában bízva, megpróbáltam a lehetetlent: visszavonulása után, 2004-ben, az általam „flow”-nak jellemzett időszakban megnyertem Papp Istvánt egy álmom beteljesítéséhez! Egy új könyvtár-stratégiai időszak kezdetén előtérbe került a könyvtáros szakma helyzete, annak több szempontú felmérése, vizsgálata, újragondolása. A téma megkoronázásaképpen felmerült egy könyvtáros etikai kódex megalkotásának szükségessége. Ennek a feladatnak a vezetésére, kimunkálására kértem fel Pistát, mint egyedüli alkalmas és lehetséges személyt. Sikerült meggyőzőm!

És innentől kezdve két évig tartó csoda kezdődött el: tájékozódott a nemzetközi szakirodalomban, menetrendet dolgozott ki, összegyűjtötte az etikai kérdésekkel kapcsolatos magyarázatokat, kommentárokat, kiegészítéseket. 310 pontban összefoglalta a megfontolandó kérdéseket. Az előkészítő munka után az MKE és a Könyvtári Intézet szervezésében országjárásra indultunk, életre keltek a régi szakmai barátságok, megyei szintű könyvtáros fórumokat, baráti-szakmai beszélgetéseket tartottunk, pezsgett minden, összeállt a kódex, ünnepélyes aláírásra került sor, megjelentek a dokumentumok. Ismét példát kaptunk abból, hogyan lehet és kell tenni valamit, amikor úgy érezzük, szükség van rá!

A kegyes sors még egy ajándékot adott nekem: 2006-ban, mikor a „nagy ikerpár” 75. születésnapjához érkeztünk, megrendezhettem az OSZK-ban ezt a csodálatos ünneplést, szívből, szeretettel, örömmel, büszkeséggel. Felejthetetlen marad számomra! Nagyon jó érzés volt, hogy valamit viszonzozhattam mindaból, amit én kaptam, amit mi kaptunk tőlük. Azóta ismét eltelt 15 év, ők a 90. születésnapjukhoz, magam pedig a 75. születésnapomhoz érkeztem, tökéletesen átérzve ezeknek az ünnepeknek a fontosságát.

Mint az egykori OSZK-kórus tagja, a közismert énekkel szeretném képzeletben köszönteni az ünnepelteket:

„Amennyi fűszál van a tarka mezőben, annyi áldás szálljon ünnepelteink fejére!”

Beniczky Péterné *Ki is az a Papp Pista?*

A magyar könyvtárügy kiváló egyénisége, ezt mindenki tudja, ezért erről én nem is írok. A *Papp István és Horváth Tibor* által szerkesztett öt kötetes *Könyvtárosok kézikönyvét* sem hagyhatom ki, hiszen pótolhatatlan alapmű minden könyvtáros számára.

Inkább személyes emlékeimet elevenítem fel.

Először az MKE Közkönyvtári Egyletének vezetőségi tagjaként az 1990-es években dolgozhattam együtt *Papp Istvánnal* (Pistával), valamint *Biczák Péterrel*, *Varga Róberttel* és felejthetetlen házigazdánkkal, a FSZEK Kőbányai könyvtárának igazgatójával, *Tverdota Miklósné Jolival*. Nagyon hangulatos, izgalmas beszélgetéseink voltak, sokat tanultam belőlük.

A következő találkozásunk akkor volt, amikor Pista *Az állomány másfajta elrendezése a közművelődési könyvtárakban* (Az állomány, 1984) című, kis bar-na füzet megjelenése után a FSZEK fiókkönyvtáraiban kipróbálta az új módszert, melynek lényege, hogy az addigi „szigorú” szakrend helyett az állományt az olvasók érdeklődésének megfelelően csoportosították át. (Az a gyanúm, hogy Papp Pistának már korábban is szimpatikus lehetett ez az elrendezés.) Ez a módszer elég nagy „vihart” váltott ki a közkönyvtárak körében, de az olvasók szerették, és ez a lényeg.

Mielőtt a módszert akkori munkahelyemen a VIDEOTON/VOK könyvtárában is bevezettük volna, több könyvtárat is megnéztem, utána pedig Pistát is meghívtam Székesfehérvárra, és tanácsot kértem tőle. A több mint 100 000 dokumentumot tartalmazó könyvtár egy részében mi is kialakítottuk az új szemléletű tartalmi csoportosítást.

A VIDEOTON Könyvtárának megszűntetése után a Kodolányi Főiskola könyvtárának lettem a vezetője. Pistát többször is meghívtuk, felkértük előadások tartására is. Részt vett például a *Megújulás és megőrzés* című konferencián, melyen „Emlékek a közkönyvtárak állományának alakulásáról” tartotta meg előadását. A konferencia többi előadója *Hegyközi Ilona*, *Szivi Józsefné* és *Takács Dániel* voltak. Ezek a rendezvények jó hangulatú, tartalmas beszélgetésekre is alkalmat adtak a megye és a város könyvtárosainak.

Nyugdíjas éveimben kezdtem családtörténettel, könyvtártörténettel foglalkozni. Unokatestvéremmel, Koch Gáborral együtt megírtuk a *Clement*, Koch

és Miklós család történetét 1772-től. A Miklós család volt az én „reszortom”, hiszen lánykori nevem Miklós Zsuzsa. A könyvet egy kiállítás keretében mutattuk be Székesfehérváron, ahol nagyapám egykor református lelkész volt, és irodalommal is foglalkozott. Nagyon sokat publikált, és nyugdíjas éveiben kézzel írt katalógust készített a tanulmányútjain vásárolt magyar és idegen nyelvű könyvekről.

A kötetet elküldtem Pistának, aki legnagyobb meglepetésemre hosszú levélben fejezte ki örömét és érdeklődését a téma iránt. Tanácsokat is adott a jövőre nézve.

Így kezdődött a mi levelezésünk. Bízgatására összeállítottam a VIDEOTON könyvtár történetét 1962-től 2007-ig. Ez tulajdonképpen egy dokumentumgyűjtemény, amely a könyvtár bemutatása mellett a megszüntetése elleni, óriási visszhangot kiváltó cikkeket is tartalmazza.

Elkészült a Beniczky család története is. Szerencsére minden könyvhöz sok eredeti fotót, rajzot, tárgyat találtunk.

A munka folytatódik, egyszer talán elkészül a Kodolányi János Egyetem könyvtárának története is.

Fontosnak tartom ezeket az összeállításokat, hiszen ezek nélkül ki fog még emlékezni a múltra? Ebben Pistával tökéletesen egyetértettünk.

Szeretnék köszönetet mondani Papp Pistának, hiszen levelei és tanácsai nagyon sokat jelentenek nekem.

Minden évben, ha megjön Papp Pista képeslapja, tudom, hogy közeleg a karácsony.

Beniczky Zsuzsa

Jegyzet

Az állomány másfajta elrendezése a közművelődési könyvtárban: új megoldások. Tömörítvény / [szerk.] Patricia Ainley és Barry Totterdell; Mándy Gábor Bp. [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1984. – 61 p.

Bényei Miklós
A könyv és a könyvtár „születése”
Katsányi Sándor és Papp István tiszteletére

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Benyei>

Az írás és olvasás

„Az írás az emberiség legnagyobb manuális-intellektuális leleménye” – írta egy helyen John Bernal angol-ír fizikus, a tudománytörténet nagyhírű művelője. A hazánkban is népszerű olasz író, középkorász, Umberto Eco arról elmélkedett, hogy az írás olyasmint az ember számára, mint a kerék – lényege sokfélesége ellenére változatlan, örök. A magyar könyvtáros, Kéki Béla tudományos igényű definícióban értelmezi az írást, a következőképpen: „Nyelvileg kifejezett gondolatok maradandó rögzítésére szolgáló, kisebb-nagyobb emberi közösségektől elfogadott, egyezményes grafikai jelek rendszere.” Számos nép az írást csodának, isteni adománynak, az istenek művének tartotta (néhol a megnevezés is utalt erre), az írásnak (az írásjeleknek) mágikus, isteni erőt tulajdonítottak.

Az írás kialakulása kétségkívül hatalmas változás a kommunikációban, az információrögzítésben és -továbbításban. Szokás mondani úgy is: az információrögzítés és -közvetítés első forradalma. Vele egyszerre, tőle elválaszthatatlanul jött létre az olvasás, hiszen a kommunikációs szituációban a közlő és a vevő feltételezi egymást. Az írás és az olvasás lehetőséget kínál a szellemi immateriális (anyagtalan) és egyetemes értékek közvetítésére, átörökítésére, ennél fogva a művelődés egyik legfontosabb eszközévé és alkotóelemévé vált. Az írásbeliség kapcsolja a jelent a múlthoz, és a felhalmozódott tudásanyagra, bölcsességre alapozva utat mutat a jövő felé.

A nyelv és az írás-olvasás rendkívül szoros kapcsolata nyilvánvaló. Az írás elsősorban az élőbeszéd kimerevítésére, az emberi üzenetek spontán vagy tudatos továbbítására szolgál; elsődleges feladata, hogy a szót emlékezetbe idézze, megpecsételje, sőt a részben szakrális eredetből fakadóan szentesítse. Feltehetően ezzel magyarázható, hogy hosszú ideig a hangos olvasás, leginkább a felolvasás dominált. Az olvasásnak egyébként sokféle módja alakult ki, a gesztusok és szokások még egyénenként is különböznek; de ennél jóval nagyobb horderejű jelenség, hogy az olvasók – a közösség belső egyezménye nyomán vagy saját ismereteik alapján – más-más jelentéssel ruházzák fel a grafikai jelet, vagyis a szöveget.

Miután az ember az írásjelekkel rögzítette az információkat, azok a torzításnak és a veszteségnek jóval kevésbé voltak kitéve. Az írás elvileg áttörte a tér és az idő korlátait, lehetővé tette az ismeretek, tapasztalatok átörökítését, a tudás széles körű és gyors terjedését, elősegítette az ember tudatosulását. Eljutott messze vidékekre, megmaradt a jövő számára, a térben és időben távol élő emberek hatottak egymásra. Ugyanakkor hosszú időn át csak a társadalom szűk rétegét érintette (az elit kiváltsága), és ma is több százmillió analfabéta él a Földön.

Az etnográfia (néprajz) és más társadalomtudományok egyes művelői úgy vélték (olykor még ma is úgy vélik), hogy az ún. természeti népek az írás megjelenésével léptek, lépnek át a civilizált népek sorába. Ennek azonban a történelmi tapasztalatok ellentmondanak, hiszen az írást nem ismerő népek között is voltak olyanok, amelyek jelentős kultúrákat teremtettek (pl. a mai Peruban vagy az afrikai bantu övezetben). Az írás ugyanakkor valóban hatalmas civilizációs vívmány, hatása lenyűgöző és korszakalkotó, segítségével könnyebben megvalósítható a társadalom megszervezése és irányítása, felgyorsítható a gazdasági és kulturális fejlődés üteme.

Az írás nagy előnye a szóbeli hagyományozással szemben, hogy gyökeresen megváltoztatja a közvetített üzenet, tartalom jellegét: az írás már nem függ a kibocsátótól, és nem csupán a címzett rendelkezik vele, hanem bárki elolvashatja, aki akarja és hozzájut. Újra lehet gondolni, olvasni, elemezni lehet, vagyis maradandóságot, mélységet, világosságot kap. Az írás nagymértékben fokozta a munka és a gondolkodás eredményességét az információk rögzítése, megőrzése, hozzáférhetővé tétele, az elsajátítás megkönnyítése által. Számottevő előnye még, hogy írásban a tartalom rendszerint magasabb minőségben jelenik meg, mint élőszóban, hiszen a megfogalmazás igénye többnyire magasabb követelményeket támaszt. Vagyis az írás nemcsak közvetítő, hanem alkotó tényező is.

A könyv keletkezése

Hogyan lett az írásból könyv? A könyv az írásbeliség korai, feltehetően kezdeti szakaszában – pontosan nem datálható, mikor – keletkezett írás- (információ-) hordozó, amely külső formájában gyakran változott és változik napjainkban is, de belső, lényegi tartalma mindmáig változatlan.

Keletkezésének menete nagyjából (a tévedés kockázatát is vállalva) a következőképpen rekonstruálható. Az írásnak eredetileg is kettős funkciója volt: a rögzítés és a közvetítés. Az uralkodók és a papok üzeneteik nagyobbik hányadát az emlékezés és az emlékeztetés szándékával (igen sűrűn propagandisztikus

vagy ideológiai céllal) hozták nyilvánosságra. Kiváló eszköznek bizonyultak erre a feliratok: falakon, kőoszlopokon, kőtáblákon, bronz- és márványszobrokon, emlékműveken, leásott fatáblákon stb. A hatályos törvények (pl. a babilóniai király, Hammurapi sztéléjén), a háborús győzelmek kihirdetése, a kanonizált hittételek (pl. a tízparancsolat), az istenek dicsőítése (pl. az egyiptomi templomok és sírkamrák falain) és hasonlóak voltak olvashatók ily módon, mármint azok számára, akik tudtak olvasni, illetve akiknek mások, az írástudók elolvasták. A felirat azonban helyhez kötött, csak azok ismerhették meg, értelmezhetők (azaz „vehették” az üzenetet), akik arra jártak. (Mellesleg, a forma máig él: plakátok, fényreklámok stb.) A másik hátránya az volt, hogy hosszabb szövegek közlésére nem volt alkalmas.

A könyv olyan eszköz, amely megszünteti a helyhez kötöttséget. Hordozható írás, és elvileg a terjedelme sem korlátozott. Tovább szállítja, és ha nem pusztul el, tovább örökíti az emberi tudást, az emberi gondolkodás termékeit, magát az emberi szellemet. Már szó esett arról, hogy miként az írás, a könyv is változik: anyagában, alakjában, írásmódjában, megformálásában, díszítésében, méretében stb., és természetesen leginkább tartalmában.

A könyv azoknak az eszközöknek az egyike, amelyek a rögzített információk, gondolatok (szövegek és képek) terjesztésére, szétsugárzására jöttek létre. A ritka kivételektől eltekintve a nyilvánosság, a befogadó közönség számára készülnek, és a potenciális olvasókhöz kívánják eljuttatni őket. A tematikai-tartalmi sokféleség az információk és a gondolatok, a tudás sokrétűségéből, összetettségéből fakad. A könyv egyaránt tartalmazhat vallási tanításokat, filozófiai tanokat, politikai eszméket, kutatási eredményeket, szépirodalmi és más művészeti alkotásokat, történelmi adatokat, gyakorlati tapasztalatokat, gazdasági és műszaki ismereteket, állami rendelkezéseket stb. Vagy másként fogalmazva, a német *Fritz Funke* szavaival: „*Nézeteket, elképzeléseket, véleményeket közvetít, érzelmeket kelt, motivál, tanít, befolyásol, fejleszti a kritikai szellemet, tettekre sarkall, gondolatokat ébreszt és ötleteket ad, amelyek után új könyvek tartalmaként csapódnak le.*” A könyv bizonyos korszakaiban általában nem egy-egy művet (szellemi terméket) foglalt magában (ma sem mindig), mint ahogy az is gyakran előfordult (előfordul), hogy egy-egy mű több könyvben (táblán, tekercsen, kódexben, nyomtatott kötetben) látott napvilágot. Érdemes utalni arra a hosszú időn át (pl. az ókorban, az európai középkorban) megnyilvánuló ellentmondásra, hogy megkülönböztették a mű (a könyv) szellemi alkotóját és tényleges írásba foglalóját, az előbbi kilétét sokféle és egy ideig nem is jelezték (pl. az agyagtáblákon vagy a kódexek egy részében).

A könyv maradandónak szánt információhordozó, elsősorban belső értékei folytán és igen gyakran külső, művészeti megformálása révén is megőrzésre érdemes tárgy, némely esetben műkincs. Mozgékonyága, hordozható volta folytán gyűjthető, tehát könyvtárba kerülhetett, és válhatott a könyvtárakban évezredekken keresztül kizárólagos, majd legfontosabb dokumentummá.

A könyvtárak létrejötte

Az írás eredetileg valószínűleg emlékeztető jelrendszer volt, egyik feladata az ismeretek konzerválása, a tudás megmentése az enyészettől. A megőrzés szükségessége hívhatta létre a könyvtárakat. Hogy mikor és hogyan, ez egyelőre a múlt homályába vész. Az aligha vitatható, hogy a könyvtár is – miként az írás – a társadalmi szükséglet terméke, a gazdasági, az államigazgatási és a vallási-egyházi (és ennek alárendelten a művelődési) indítékok egyaránt közrejátszottak az információhordozók adott csoportjai rendszeres, intézményes összegyűjtésének megindításában. Tehát a könyvtár is a gazdasági, kulturális, politikai fejlődés adott fokán (vagyis az ókori folyam menti kultúrákban) jelent, jelenhetett meg.

A kutatók egy csoportja úgy véli, hogy a könyvtár egyidős az írással, azaz az ókori államokban rögtön gondoskodni kívántak a rögzített ismeretek felhalmozásáról. Az utóbbi négy évtized régészeti ásatásai során előkerült források inkább azt a többségi álláspontot erősítik, hogy az írás és a könyvtárak keletkezése között eltelt valamennyi idő, bár történelmi léptékkal kétségkívül nem sok (legfeljebb néhány évszázad).

Akárhogy történt is, a könyvtárak megszervezése feltételezte az írásos ismerethordozók meghatározott bőségét és olyan anyagok meglétét, amelyek lehetővé tették a megőrzést, a továbbhagyományozást. Az írás, majd a könyv anyaga jelentékeny mértékben befolyásolta, hogy hol, milyen könyvtárak keletkeztek, miként azt is, hogy mi és hogyan maradhatott meg a kései utókorra.

A kezdeti időkben az emberek, pontosabban az állami-egyházi vezetők és az írástudók nem tettek különbséget a magánjellelű és a hivatalos ügyintézés során született iratok, levelek, a belső használatra készült dokumentumok stb., valamint a nyilvánosságnak, közlésre szánt írásos szövegek között. Gyakran a funkciójuk is hasonló, olykor azonos volt: pl. az állami jövendőmondók jóslatait és az ómen- (előjel-) szövegeket általában hivatalos okmányként kezelték, a palotai vagy templomi írnokiskolák ékjel-listáit vagy szójegyzékeit okiratként és könyvként is szemlélhették. Az írott anyagot egyetlen helyen

gyűjtötték, együtt a gazdasági, igazgatási iratokat, szerződéseket, kiutalásokat, valamint a történeti elbeszéléseket, mítoszokat, himnuszokat, eposzokat, nyelvtani szövegeket stb. A mai értelemben vett levéltári és könyvtári feladat csak egy hosszabb fejlődési folyamat után vált külön, földrajzilag lényeges időbeli eltérésekkel. A könyvtártörténet egyes kutatói feltételezik, hogy már a legrégebbi iratgyűjteményekben (a könnyebbség kedvéért nevezzük könyvtáraknak) is volt katalógus, vagy legalábbis valamiféle nyilvántartási, visszakeresési rendszer.

A görög-római és keresztény kultúrkörben, így nálunk is a könyvtár megnevezésére egy görög eredetű szóösszetétel szolgál. A büblosz, büblion (= könyv, könyvek) és a théké (= tartó) szavakból származik a bübliothéké (= könyvtár) kifejezés. Átvétellel ebből lett a latin bibliotheca, amely átkerült a magyarba is, tükörfordításban, bibliotéka formájában.

A társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődés először Mezopotámiában és Egyiptomban, és talán Kínában érte el azt a szintet, hogy a könyvtár (az iratgyűjtemény) mint önálló, sajátos intézmény létrejöjjön. Ezeken a területeken, ezekben az államokban ismerték fel először, hogy a mulandóság legyőzésének egyik hatékony fegyvere az írásbeli dokumentumok megőrzése, rendszerezése. A könyvtárak azonban nemcsak a gyűjtés és a megőrzés helyei voltak, hanem a dokumentumok előállításuk is a feladataik közé tartozott; ami aztán a kéziratosság korában mindvégig jellemző vonásuk maradt.

A régészeti leletanyag arra enged következtetni, hogy az első könyvtárak (iratgyűjtemények) az állami központokban, a kormányzást irányító uralkodó udvarában és/vagy a templomokban, szentélyekben (amelyek sok esetben szintén állami intézmények voltak) keletkeztek; olykor a palotai vagy templomi iskolák mellett külön tananyag-gyűjtemény is szerveződött. Erre utal a levéltári-könyvtári közös jelleg, az írásbeliség szoros kapcsolódása az államigazgatáshoz, az ókori birodalmak egyközpontú volta és a források tanúsága, a kisebb-nagyobb hányadban megmaradt könyvtári gyűjtemények jellege és tartalma is. Az írásbeliségtől elválaszthatatlan intézmény fejlődése együtt haladt az ókori államok fejlődésével. A direkt kontinuitás (folytonosság) viszont nemigen mutatható ki, bár nyilván felhasználták az ismert tapasztalatokat. Annyi bizonyos, hogy a könyvtárak korról korra megújultak, új funkciókkal gazdagodtak, szolgáltatásaikkal hozzájárultak a szellemi fejlődéshez. – És ez a folyamat mindmáig nem szakadt meg.

Van olyan felfogás is, mely szerint először kis magángyűjtemények alakultak, majd a kormányzást, illetve az egyházi-kulturális célokat szolgáló fejedelmi

(királyi) és templomi-iskolai könyvtárak jöttek létre. Az imént említett régészeti kutatások fényében azonban ez a vélemény aligha tartható.

Miután abszolút megbízható forrásadataink egyelőre nincsenek, a vita egyértelműen nem dönthető el. Mérsékelheti viszont a nézetkülönbséget a dolog következő magyarázata. A korai, kezdeti szakaszban némi időeltolódással kialakult a könyvtárak két alapvető fajtája, a köz- (vagy közösségi) és a magánkönyvtár. Mint ahogy a két alapfunkció is kibontakozott: a gyűjtemény használatát biztosítani a jelen, a dokumentumokat megőrizni a jövő számára. Mindkét esetben az évezredek folyamán rengeteg variáns jött létre, illetve a megoldás módzatai is sokat változtak. Örök tanulság az is, hogy a dokumentum-állomány lényegében az emberiség emlékezete, a könyvtár a könyv (a dokumentum) és az olvasó (a használó) találkozhelye (közvetlenül vagy közvetve), legyen szó akár köz-, akár magángyűjteményről.

Az információhordozók és a bennük rejlő tudás felhalmozása, védelme, hozzáférhetővé tétele révén a könyvtár kezdetől fogva a folytonosság, az átörökítés látványban is megtestesülő intézménye és jelképe. A könyvtár feladata örök.

Biczák Péter
Köszöntő levél Katsányi Sándornak

Kedves Sándor!

Emlékszem, 1993. december 8-án együtt utaztunk a Pest Megyei Könyvtár mikrobuszán Ceglédre, ahol a gyermekkönyvtár születésének 35. évfordulóját ünnepeltük. Hamar kiderült, hogy mindketten érintettek vagyunk, éveket szolgáltunk Cegléden, te a 60-as évek, én a 80-as évek elején. Érdekes történeteket meséltél a régi ceglédi időkről, melyek közül a mai napig megmaradt bennem a zárt polcos rendszerek könyvtáros találmánya, a böködő. Vajon hányan tudják ma még, hogy mi az ördög volt az a böködő? (És ha már az ördögről esett szó: a pandémia közel hasonló megoldásokra kényszerítette a könyvtárakat: a kölcsönző asztalon újra üveggel választották el a könyvtárost az olvasótól.)

Amikor aztán 2007-ben megérdemelten megkaptad a Füzéki István emlékérmet, attól kezdve négy esztendeig együtt dolgozhattunk a Füzéki-bizottságban.

A rólad szóló felterjesztésből szereztem tudomást életed egyik sorsdöntő szakaszáról, amikor kijelölődött a további pályád, lassan gyógyuló sebekkel, de újra és újra nagy lendülettel, dinamizmussal, bátorsággal, energiával. Akkor tudtam meg, hogy 1956-ban fiatal pedagógusként, a kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnázium fiatal tanáraként milyen bátran, belső parancsaidat követve, emberi-erkölcsi méltóságodat makulátlanul őrizve álltál ki a forradalom mellett. Pedig tudnod kellett, hogy óriási kockázatot vállalsz, amely életed további menetét is befolyásolja majd. Tudnod kellett – mert ezt nagyon sokan tudták –, hogy kegyetlen retorzió vár azokra, akik megszólalnak, akik hajlandóak szembeszállni, akik végre meg akarnak szabadulni a hazugságoktól, a kegyetlenségektől, a méltatlan élettől. Belegondoltam: 25 éves voltál, pályád, életed elején, és mégis vállaltad a hatalmas kockázatot. Az igazságérzeted, a becsületed készítetted arra, hogy fellépj a többé elviselhetetlen ellen.

A forradalom leverése után előállítottak a rendőrségen, 48 órán belül el kellett hagynod Kisújszállást, és eltiltottak a hivatásodtól, életed legfontosabb tevékenységétől, a tanítástól.

Hosszas és sikertelen próbálkozások után végül Cegléden tudtál elhelyezkedni, itt indult pályád új szakasza.

Kollégáid Cegléden, Veszprémben, Budapesten dinamikusnak, felkészültnek, igényesnek tartottak, ezerszínű, optimista embernek.

Szívesen és értőn foglalkoztál a fiatalok gondjaival, kapcsolódásukkal az olvasáshoz, a könyvtárakhoz. Lelkesedésedet – mondják – soha nem lehetett megtörni, mindig készen álltál az új befogadására. Ami nagyon ritka: egyszerre tiszteltek és szerettek, és te mindig, minden körülmények között tanár maradtál, a jó Tanító, aki felkészült, pontos és szeretetteljes.

A Füzéki-bizottságban, jól emlékszem, mindig nagy gondot fordítottunk arra, hogy a díjat szakmánk olyan kiválóságai kapják meg, akik az alapító okiratban leírtaknak megfelelően sokat tettek a hivatásukért, a könyvtárügyért, de szempontunk volt az is, hogy a díjazott cselekedetei, emberi tartása, hitelessége okán példa értékű legyen a mindenkori könyvtáros közösség számára.

Több mint tíz év távlatából talán nem köt már a titoktartási kötelezettség és elárulhatom, hogy annak idején te terjesztetted elő a díjra a *Václav Havel* és a *Charta '77* más személyiségei letartóztatása ellen tiltakozó öt KMK-s munkatársat, akik elég bátrak voltak ahhoz, hogy kifejezzék megvetésüket a diktatúrák ellen. A *Charta '79*-et a KMK Olvasáskutatási Osztályáról öten írták alá, álljon itt a nevük: *Bartos Éva, Fogarassy Miklós, Gereben Ferenc, Kamarás István* és *Nagy Attila*. Ahogy akkor fogalmaztad: kiállásuk az erőszak ellen Füzéki István szellemét idézi. Számomra a mai napig emlékezetes, felemelő, ahogy volt kollégáid szakmai kiválóságát, a könyvtáros közéletben betöltött szerepét méltattad, felsorolva azokat az eredményeket, melyeket az ő munkásságuk révén ért el a könyvtáros szakma. A felterjesztés – szép emlék – annyira meggyőző erejű volt, hogy az alapító Füzéki Bálint is támogatta, így rendhagyó módon, 2009-ben egyszerre öt nagyszerű könyvtáros, nagyszerű ember vehette át a Füzéki-díjat.

Kedves Sándor! Nem bonyolódnék bele, hogy az életem hány és hány pontján találkoztam a műveiddel. Tanítottam gimnáziumi fakultáson tanulókat és könyvtáros asszisztenseket „*A könyvtár kezelése*” című tankönyved alapján. A könyvtárunk gyermekkönyvtárosai sikerrel alkalmazták a „*Fölfedezem a könyvtárat*”. Balogh Marikától megkaptam a *Veszprém megye irodalmi hagyományait*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtártól *A főváros könyvtárának történetét*. A munkám során Katsányi Sándor írásai inspirációt jelentettek számomra, erőt a folytatáshoz, amit szeretnék megköszönni neked.

Kedves Sándor! Születésnapod alkalmából nagy szeretettel köszöntelek, kívánok neked jó egészséget, és hogy szellemeddel, humanizmusoddal sokáig adj erőt, energiát a fiatal könyvtáros nemzedékeknek!

Mester vagy, tanítványaid vagyunk. Köszönöm.

Biczák Péter

Találkozásaim története Papp Istvánnal

Előjáró beszéd

A szerző szorongva vallja be, hogy a mondák kódébe vész az a pillanat, amikor személyesen is megismerhette Papp Istvánt, hiszen a tanulmányai során a szakirodalomban már azt megelőzően sokszor találkozott vele.

A munkáit már régen ismertem: A hetvenes évek első felében, a debreceni könyvtár-népművelés szakán *Kertész Gyula* volt a mesterünk, aki kíméletlenül bevasalta rajtunk a szakirodalmat. Ennek következtében azok a nevek, hogy *Sallai István*, *Sebestyén Géza*, *Horváth Tibor*, *Papp István*, *Horváth Magda* (és folytathatnám a sort) természetesen jól ismertek voltak előttünk.

Máig megmaradt bennem az a budapesti tanulmányi kirándulásunk, amelynek a részletes programjára sajnos már nem emlékszem, de arra igen, hogy *Kertész Gyula* néhányunkat elvitt a Múzeum utca 3-ba, a KMK-ba, Papp István birodalmába. Legendás birodalom volt ez, óriási jelentőségű intézmény, ikonikus könyvtárosokkal. Mi akkor *Horváth Tibor*t látogattuk meg, aki érdeklődéssel, szeretettel fogadott minket. Sokat mesélt nekünk a KMK-ban folyó munkáról, és a zöldfülűeknek járó megértéssel és türelemmel válaszolt a kérdéseinkre.

Tanulmányaim befejezése után a sors úgy hozta, hogy az államigazgatásban kezdtem el dolgozni, de hál'Istennek a munkakörömbe részterületként a könyvtárak is a beletartoztak.

Amikor a nyolcvanas évek elején újra indították a könyvtár kiegészítő szakos levelező képzést az ELTE-n, jelentkeztem és felvettek. Ekkor ismét összehozott a jó szerencsém *Horváth Tibor*ral, aki a tanárom lett. Nála írtam a szakdolgozatomat, mely a könyvtári intézményrendszer irányításáról és eszközeiről szólt. A témaválasztásban erősen befolyásolt az a *Könyvtári Figyelőben* (1983/5) megjelent, abban az időben nagy vitát kiváltott *Együttműködés vagy rendszerszervezés?* című tanulmány, melyet *Futala Tibor*, *Horváth Tibor* és *Papp István* jegyezték. Megragadott, hogy mennyire őszintén és mélyrehatóan tárták fel a könyvtári rendszer működésének (vagy működési zavarainak) problémáit. Máig azt gondolom, hogy a rendszerváltozást követő, a könyvtárügy sikereként elkönnyvelhető, szisztematikus gondolkodást tükröző több megoldásnak ez a tanulmány ágyazott meg.

Első találkozás

A rendszerváltozás időszakában már a Pest Megyei Könyvtárban dolgoztam Szentendrén, ahol 1989-ben igazgatóvá neveztek ki.

1990. május 9-én könyvtárunk adott otthont annak a tanácskozásnak, amelyet az MKE módszertani munkabizottsága hívott össze, és amelynek témája a *'A közkönyvtárak legfontosabb feladatai az átalakulás időszakában'* volt. A témával kapcsolatos állásfoglalás kibocsátása mellett ekkor született döntés egy közkönyvtári szekció létrehozásáról, melynek ideiglenes elnöke lettem, titkára pedig *Tevrdota Miklósné, Joli*.

Időközben a Magyar Könyvtárosok Egyesületében is választások zajlottak le. Decemberben megalakult az új elnökség, az elnök Horváth Tibor, a főtitkár Papp István lett. Póttagként én is részt vehettem az elnökségi üléseken. Remek iskola volt, és nagy segítség az alakuló közkönyvtári szekció számára, amelynek meg kellett találnia az egyesületen belül a helyét, funkcióját, cselekvési lehetőségeit, munkamódszereit. Tverdota Jolival nem egyszer ültünk Papp István irodájában, akitől nagy segítséget kaptunk a szervezet kereteinek kialakításához. A névadó is ő volt: rögzítsük is a történelmi hűség kedvéért, hogy a *Közkönyvtári Egylet* elnevezést neki köszönhetjük. Jellemző Pista támogató szeretetére, hogy amikor látta, miként kínlódunk Jolival az alapszabály megfogalmazása felett, néhány nap múlva meglepett minket egy „konyhakész” szabályzattal.

Az MKE életének izgalmas időszaka volt a rendszerváltást követő első ciklusa: korántsem meglepően egyik konfliktus követte a másikat. Miközben a szakma védelmet várt az egyesülettől, eközben az elnökség jól tudta, hogy nem lehet a szükségszerű változások kerékkötője. Komoly pozícióharc folyt az egyesület elfogadtatásáért. Mindenképpen azt szerettük volna elérni, hogy a politika lehetőleg ne nélkülünk döntsön rólunk. Az is nyilvánvaló volt, hogy a küzdelem az apadó pénzügyi források megszerzéséért folyik. Az elnökségnek tudatos törekvése volt, hogy erre az elkerülhetetlen küzdelemre a tagságot is felkészítse.

A fentiekből talán úgy tűnik, hogy egy rendkívül komor időszak komor harcosai voltunk, de ez így nem igaz. A politikai változások reményt és hallatlanul sok energiát adtak a cselekvéshez, s hogy mennyire nem voltunk komorak, annak bizonyítására hadd meséljek el egy történetet.

1992-ben Egerben a Bródy Sándor Megyei Könyvtár igazgatójának, *Orosz Bertalanné, Ibolyának* lejárt a mandátuma. Szakértőnek az egyesületet kérték fel. Négyen mentünk el Egerbe: Horváth Tibor, Papp István, *Poprády Géza* és jómagam. Hazafelé jövet az autóban Horváth Tibor és Papp István között

egy komoly szakmai vita tört ki, mely már csaknem ordítózássá fajult. A vita témája nem más volt, mint hogy a túrós csuszának egy speciális fajtáját hogyan kell elkészíteni. Ha jól emlékszem a problémára, a fő gond az volt, hogy kell-e bele zöldpaprika vagy sem. Nos, a vitát lezárandó, Budapestre érve: irány a Bosnyák téri piac. Megvásárolták az alapanyagokat, és a két felkent gasztro-nómus Pappéknál elkészítette a túrós csuszát. A győztesre nem emlékszem, de mindkét változat elfogyott, a gyakorlat igazolta az elméletet.

Második találkozás

A debreceni vándorgyűlésen, 1996-ban a Közkönyvtári Egylet is szekcióülést vállalt. Az ülés témája: *Együttműködés vagy rendszerszervezés?* Alcím: *Egy puszta kiáltott koncepció.* A felkért előadók: Futala Tibor, Horváth Tibor és Papp István. Némi büszkeséggel tölt el, hogy ezúttal az értelmi szerző én voltam. Ekkor ugyanis már javában folyt az új könyvtári törvény előkészítése, és kíváncsiak voltunk, a három úr miként látja – a törvény előzetes anyagát ismerve – hogy születik-e, születhet-e megoldás a tanulmányban leírt gondokra. Legnagyobb örömömmre, mindhárman elfogadták a felkérést.

Elérkezett a nagy nap. Futala Tibor egészségi állapota miatt sajnos nem tudott eljönni, de megírta és elküldte az anyagot, amelyet felolvastunk. Megírta a 83-as tanulmány keletkezéstörténetét is, majd kifejtette, mennyire sajnálja, hogy nem dolgozták ki a könyvtári rendszer 4. elemét, a használói alrendszert. Horváth Tibor tézisszerűen felsorolta a tanulmány legfontosabb elemeit, utalva az időközben bekövetkezett változásokra. Végül Papp István következett, aki nem mást tett, mint átírta nekünk *Karinthy Frigyes: Tanítom a kisfiamat* című írását. A rendkívül szellemes parafrázis hatalmas sikert aratott.

Mondanivalója végső konklúziója: mi elvégeztük a dolgunkat, a továbbiakban nektek, az új generációnak kell a problémákat megoldanotok, a ti feladatok a szakma ügyeinek gondozása, rajtatok múlik, mi történik a továbbiakban. Szellemes stafétabot-átadás volt, maga Karinthy Frigyes is örült volna neki.

Harmadik találkozás

2002-ben *dr. Füzéki Bálint* emlékérem-díjat alapított testvére, *Füzéki István* emlékére, aki könyvtáros volt, és 1956-ban áldozatul esett az orosz támadásnak. A díj gondozását a Magyar Könyvtárosok Egyesülete vállalta, az alapító okiratot Papp István fogalmazta meg. Az egyesület elnöksége engem delegált a bizott-

ságba, ahol a feladatom lett a bizottság működtetése, a díjazott kiválasztása és az átadó ünnepség megszervezése. Mint rendesen, nagyon sok segítséget kaptam Papp Istvántól és Horváth Tibortól, akik szívügyüknek tekintették a könyvtáros szakmáért sokat tevő szakemberek elismerését. Mindketten megkapták a Füzéki emlékérmét, így később a bizottság tagjaként tevőlegesen is részt vettek a munkában.

Az emlékérem átadó ünnepségeken gyakran idéztem Papp István szavait, melyet a Széchényi Könyvtárban található Füzéki emléktábla avatóján mondott:

„Emlékezzetek, ti könyvtárosok, ti, akinek szakmája az emlékezés. Ne feledkezzetek meg arról sem, ami tennen soraitokban történt. Ez a márványtábla, mely előtt most fejet hajtunk, biztasson bennünket arra, hogy egyenként és név szerint vegyük számba mindazokat, akik üldöztetést szenvedtek az igazságért, ami nem más, mint az ember szabadsága. Egy szakma nem csak az intézmények nagyszerű eredményeiből, szomorú kudarcaiból áll. Áll bizony a bennük dolgozó emberek életéből is. Addig kutassátok ki, ti könyvtárosok, azok sorsát, akik tevékeny részt vállaltak '56 forradalmából, bármily kicsi is lett légyén ez a rész, ameddig az írott forrásokat még élő tanúk erősíthetik meg.

Ha ezt megteszitek, akkor emlékeztek igazán, s örvendezhettek illőn és büszkén.”

Negyedik találkozás

A magyar könyvtárosság etikai kódexét a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtári Intézet által felkért bizottság dolgozta ki, melynek elnöke Papp István volt. A bizottság tagjaként vettem részt a munkában. A munkában részvétel nem volt szófia beszéd, mert Papp István nem hagyott senkit bizottságosdit játszani. (Értsd ezen: okosan hozzászólunk, mondunk néhány világot megváltó ötletet, majd hazamegyünk.) Papp István felosztotta a feladatokat, és kíméletlenül behajtotta azok elvégzését. Nagyon sokat tett a kódex létrejöttéért a Könyvtári Intézet, *Bartos Éva* és *Hangodi Ágnes* nevét tisztelettel megemlítve, akik folyamatosan segítettek a részanyagok nyilvánosságra hozatalát, vitára bocsátását és a vélemények begyűjtését. Papp István hallatlan munkabírásiának köszönhetően viszonylag hamar elkészült az első változat: a tömör „tízparancsolat”, a kódex, valamint az annak pontjaihoz fűzött értelmező magyarázatok. A kódex anyagát szerte az országban számos fórumon megvitatták a könyvtárosok, véleményüket figyelembe vette a bizottság a szöveg véglegesítése során. A bizottság is szervezett az Intézettel közösen regionális fórumokat: Kaposváron, Veszprémben, Miskolcon, Szegeden, Szentendrén. Végül 2005 nyarán Gödöllőn, a

vándorgyűlésen a kis plenáris ülés témája is az etikai kódex volt, amelyről Papp István tartott előadást. Ennek folytatásaként megrendeztük a szeniorok találkozóját, ahol szakmánk közismert és tapasztalt személyiségei mondhatták el véleményüket.

Mire a két szakmai szervezet 2006. január 17-én elfogadta és ünnepélyes keretek között aláírta az etikai kódexet, annak szövege, követelményei a szakmában már közismertté váltak, és reményeink szerint azóta is vezérfonalai a könyvtáros viselkedésének, beépülve a szakmai szocializációba...

Záró beszéd

Az idők folyamán természetesen nem csupán ennyiszor találkozhattam Papp Istvánnal. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Pest Megyei Könyvtár mindig szoros szakmai kapcsolatot tartott fenn egymással. Ennek egyenes következménye, hogy számos szakmai összejövetelünknek volt meghívottja, előadója Papp István (*Isaszeg: Kétfedelű könyvtárak, Dunakeszi: 50 évesek a közkönyvtárak, Érd: Városi könyvtárak az ezredfordulón*). Miután pályája elején ő is dolgozott egy rövid ideig a Pest Megyei Könyvtárban, magától értetődött, hogy mindig meghívtuk az évfordulós rendezvényeinkre. Olykor nagy örömünkre el is tudott jönni.

2011-ben én is nyugdíjba mentem. 2015-ben, amikor a mandátumom lejárt, az egyesületi munkát is befejeztem, megfogadva Papp István 1996-os, Karinthyval küldött üzenetét.

A sors, mint tudjuk, kiszámíthatatlan. Ezt példázza egy kedves, rövid ráadás-történet: Marci fiamék Zuglóban laknak, és még jóval a pandémia előtt kivittek a Bosnyák téri piacra vásárolni. Befordulva az egyik sorra egyszer csak ott álltunk egymással szemben Papp Istvánnal, akár több, mint 25 évvel azelőtt, a speciális túrós csusza elkészítésének fortélyait taglalva. Ki-ki saccolja meg a találkozás valószínűségét...

Nem folytatom...

Írásom végén egy szeretetteljes kötelezettségemnek teszek eleget: születésnapod alkalmából szeretettel köszöntelek, Pista. Jó egészséget kívánok, és hogy életed mindenkori erős akarated szellemében, minél tovább folytatódjék!

Én pedig mindent köszönök neked, Mester.

Billédiné Holló Ibolya Köszöntő

A mikor felkérést kaptam, hogy *Papp István* születésnapjára köszöntésére írjak, először az MKE munkában együtt töltött évekre gondoltam, arra a sok-sok eseményre, amelyekben közösen munkálkodtunk. De aztán eszembe jutott, hogy személyes életemben is nagyon fontos szerepet játszott Pista. Először tehát erről írok, de mint majd kiderül, ez az MKE-vel, közös tevékenységünkkel is szoros kapcsolatban van. Arról később fogok szólni.

1961-ben agráregyetemi végzettséggel a Felsőbabádi Állami Gazdaságban dolgoztam. A központban laktunk, és mint elkötelezett irodalomszerető, elvállaltam a szakszervezeti könyvtár gondozását is. Pontosabban mondva, a „könyvtárcskának” nevezhető könyvszekrényt átvettem Józsi bácsitól, aki a mérlegkezelői feladata mellé kapta a könyvek őrzését is. Én tüstént nekiláttam, hogy új olvasnivalókat szerezzek. A meglévő állományt gyorsan kiolvastam, ezért írtam az SZMT Pest megyei központjába, hogy küldjenek új könyveket. Azonban nem könyvek érkeztek, hanem *Csóke Anna*, a kiváló könyvtáros, a központi könyvtár vezetője látogatott meg. Természetesen a könyvek is hamarosan megérkeztek, Panni pedig az érdeklődésemet látva azt ajánlotta, végezzem el a Könyvtártudományi és Módszertani Központ könyvtárasszisztensi tanfolyamát, hogy némi szakszerűséggel kezelgessem a kis könyvtárat. Én azonnal benne voltam, ő pedig intézkedett, és már az év szeptemberében a tanfolyam hallgatója voltam.

Szerettem, élveztem a tanfolyamot, ahol nagyon jó tanárok voltak: Papp István oktatóként és a mi tanfolyamunk – levelező – vezetőjeként is működött. Később igazgatója is lett a KMK-nak.

1962 júniusában voltak a vizsgák, amelyeket sikeresen letettem, kivéve a gépirást. A vizsgáztató Papp tanár úr elégtelent adott, és nagyon szigorúan ítélt egyéb ügyekben is, de pótvizsgát tehettem egy hét múlva. Írógépem nem volt, a gazdaságban is csak egyetlen gép volt, az igazgató titkárnőjének volt egy Remingtona. Nos, én erről elkészítettem egy papírlapra a klaviatúra pontos másolatát, és nekiláttam megtanulni, hol vannak a betűk. Egy hét múlva a vizsga sikerült, időben és egyetlen hiba nélkül teljesítettem a feladatot. Ötös járt érte. Papp István mint tanfolyamfelelős meglepődve, de elégedetten le akarta zárni a jegyeimet, de nem találta az érettségi bizonyítványomat. Ekkor derült ki, hogy nekem már van diplomám. Erre azonnal azt ajánlotta, hogy az ELTE-n

végezzem el a kiegészítő könyvtárszakot, amely szeptemberben indul. Nem sokat kellett biztatni, elköszöntem, és mentem azonnal az ELTE Tanulmányi osztály vezetőjéhez, és szeptemberben elkezdtem az egyetemi tanulmányokat.

Pista javaslatát és ajánlását Pálincás osztályvezetőhöz akkor is megköszöntem, most pedig ebben a megemlékezésben még egyszer hálásan köszönöm segítő terelgetését, sorsfordító közreműködését.

Legközelebb tíz év múlva, 1972-ben találkoztam Papp Istvánnal, amikor beléptem a Magyar Könyvtárosok Egyesületébe. A tagsági igazolványom 1138-as számú, Pista pedig az elnökség tagja lett. Az egyesület abban az időben kezdte a határait feszegetni, újabb szekciók alakultak, és a klasszikus tudományok mellett a műszaki, természettudományos könyvtárak vezetői, könyvtárosai is nagyobb szerephez jutottak.

Szívesen és lelkesen kapcsolódtam be az egyesületi munkába, akkor már az AGROINFORM-ban dolgoztam, így elsősorban a műszaki szekcióban vállaltam feladatokat. Szükség is volt a társadalmi munkára, a szekciót szervezni kellett és növekedett is a tagság elég gyorsan. Azt tapasztaltam, hogy Pista főtitkárként azon munkálkodott, hogy az egyesület növekedjék, erősödjék, egymásután alakultak az új szervezetek.

Újabb tíz év múlva, 1982-ben engem választottak meg az egyesület elnökének, Pistával ekkor még szorosabb lett a kapcsolatom. Ő az elnökség tagjaként és az Országos Könyvtárügyi Tanács titkáráként is tevékenyen vett részt az egyesület munkájában. A MKE nemcsak a tagok létszámában gyarapodott jelentős mértékben – akkoriban már 4000 fölött volt a tagság létszáma –, hanem programokban, kapcsolatokban is növekedett, szélesedett. Pista részt vett a munkatervek megtárgyalásában, a különböző akciók tervezési munkálataiban, és keményen bírálta az általa szakszerűtlennek ítélt elképzeléseket, javaslatokat.

Sok tapasztalattal gazdagodott hazai és külföldi tevékenysége során. Ennek nagy hasznát vettük döntéseinkben. Addig érvelt, amíg nem látta, hogy jó irányba fordultak a dolgok. Olyan vívó volt, aki az asszót nem „utolsó vérig”, hanem az „utolsó érvig” vívta, és nagyon sokszor megnyerte.

Elnöki pozíciómban nekem különösen nagy segítségemre volt a nemzetközi kapcsolatok építésében. Pista éveken keresztül tevékenyen részt vett az IFLA munkájában, a magyar ügyeket képviselte, komoly funkciókat töltött be, és a környező országokban nagyon sok szakemberrel jó kapcsolatokat ápolt. Egymás után kötöttük az együttműködési szerződéseket osztrák, német, szlovén stb. egyesületekkel. Legalább 12–15 egyesülettel (a számra nem emlékszem pontosan) kerültünk szoros munkakapcsolatba.

Azt sem felejttem el, hogy amikor 1988-ban elég lehetetlen helyzetbe kerülünk, és a Múzeum utca 3-ban lévő egyesületi irodánkat el kellett hagynunk, Pista segített, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában, ahol ő akkor már főigazgató-helyettes volt, kapjunk megfelelő helyiségeket.

Valahol olvastam Pista egy nyilatkozatát arról, hogy a könyvtáros egyesületi munka neki az élete volt. Sok bizonyíték van erre, számtalan tankönyv, tanulmány, oktató munkája stb. Nekem is úgy él az emlékezetemben mindig, mint a könyvtárak ügyét szolgáló kolléga.

Karel Čapeknek van egy könyve: *A szenvedelmes kertész*, nekem meg Papp István a *SZENVEDELMEK KÖNYVTÁROS!*

Születésnapjára azt kívánom, hogy Isten éltesse sokáig a szenvedelmének, legyen sok követője!

2011-ben Bényei Miklós szerkesztésében megjelent az egyesület történetét bemutató összefoglalás

Bobokné Belányi Beáta
Örökös tagság

Kedves Ünnepektek!

(És Ti, mindannyian, régi KMK-sok itt a Földön és az „Előre Küldöttek”!)

Nekem életem és szakmai „karrierem” legmeghatározóbb élménye, hogy rövid ideig KMK-s voltam, közétek tartozhattam. Abban a sötét, túlszűfolt és lelakott épületben a Múzeum utcában, olyan „kincsek” ragyogtak fel a legsötétebb reggeleken is, hogy megemelték az ember szívét. A reggeli kávé mellé például fantasztikus beszélgetéseket szolgált fel a „SORS”. Igaz, hogy a szobánkban alig lehetett leülni a mindent elborító könyvek, újságok, kéziratok, elemzésre váró statisztikai mátrixok (Kamarásé!) stb. miatt, sőt, néha még elmenni sem tudtunk közöttük, de a kapott poénok, hírek remekül indították a napot. Ilyen volt a légkör.

Aztán az, hogy egy „Főnök” érdemben meghallgassa, értékelje (lekiabálja!) az embert, nekem addig nem adatott meg. Olyan megtisztelő élethelyzetben sem volt részem – sem előtte, sem utána –, hogy maga az Intézmény Igazgatója mondjon véleményt egy kezdő munkájáról (például, hogy „ez úgy hülyeség, ahogy van!!!!”), és ez teljesen elbűvölt. És örökké hálás leszek érte!

Az a szakmai teljesítmény, az a Szellemi Műhely, amely évtizedeken keresztül vitte, vezette könyvtárügyünk hajóját, önmagáért beszél. A sok nagyszerű, de nehéz emberrel egyenesben tartani a KMK hajóját, különleges képessége volt Papp Pistának, aki mindenkiből a legtöbbet, legjobbat akarta kihozni.

Az együttélés olyan kultúráját valósította meg az őszinte, emberi hangnem, amely az egész intézmény légkörét áthatotta. Az elismerés és elfogadás művészetét itt tanultam meg a nagyszerű kollégák között, és itt tapasztaltam meg azt is, hogy a Személyzetis nem véletlenül odacsöppent Káder (örökös zavarban a munkatársak szellemi fölénye miatt), hanem minket segítő EMBER, akinek humora is van! Vagy például, hogy egy referáló lapot lehet olyan igényességgel csinálni, mint a klasszika-filológia bármely más termékét.

Pista igényes és kritikus Főnök volt, és gyakran voltak olyan megbeszélések, amelyeken érezni lehetett a feszültséget. Nem volt könnyű a kedvére tenni, de tudott „lökni” az elakadt szekéren. Egy alkalommal, úgy emlékszem, talán a géppel olvasható Nemzeti Bibliográfia ügyéről tartott értekezleten, igencsak „nyílt, elvtársi légkör” alakult ki (vagyis éppen semmiben sem értettek egyet az érdekelt felek), és meglehetősen nagy hangzavarral folytak a tárgyalások, én

pedig megrettenve a hangerőtől, azt hittem, hogy ebből aztán „örök harag” lesz. Horváth Tibor, az osztályvezetőnk, amikor felállt a megbeszélés végén, mentében meglapogatta Pista hátát, és azt mondta, „szóval, akkor itt folytatjuk...”. És folytatták, folytattuk ..., mindig egymást segítve.

Amikor később Szabó Sanyi és Balázs Sanyi erős támogatásával elindultam az ELTE Könyvtártudományi Tanszék felé, Pista csak annyit mondott, látva, hogy milyen nehezen szántam el magam a váltásra, „Indulj, tanítani pedig mindig kell!”

*

Gondolom, sok társam a maga felköszöntésében méltatni fogja azokat a szakmai eredményeket, amelyektől akkora tekintélye volt a KMK-nak itthon és a nemzetközi könyvtári világban egyaránt, így én csak azt szeretném ezek mellé hozzátenni, hogy megsüvegezendő teljesítmény volt az Intézmény megtartása, fenntartása, szellemi kohóinak táplálása, a gondolati pezsgés megőrzése. Hogy emellett Pista nemzetközileg is elismert szaktekintélyként az IFLA bizottságai-ban végzett tevékenységével alakító tagja is volt a nemzetközi könyvtárügynek, az, még külön „hozam”, plusz dicsőség mindannyiunknak.

Bár csak rövid időt tölthettem a KMK-ban 1973 és 76 között, de számomra ezek az évek nagyon jelentősek voltak, mert annyit tanultam itt, annyi jó, baráti és támogató kapcsolatot kaptam, hogy abból egész pályámon táplálkozhattam. Mindig úgy éreztem, hogy közējük, közétek tartozom. Segítséggel és szeretettel fogadtak később is a Várban, ahol ott volt a mindannyiunkat összefogó Könyvtártudományi Szakkönyvtár is, meg a sokféle szakmai rendezvény és a közös munkák. A lelkemben örökké *KMK-s maradtam*, és ezt az „örökös tagságot” a mai napig őrzöm. Amikor a Balaton-felvidéken, Dörgicsén járok, mindig elmondok egy fohászt Horváth Tibornak, aki ott töltötte a nyarait, vagy megveszem Kami (Kamarás Pista) legújabb könyvét, elolvasom Gereb (Gereben Feri) írásait. Családommal megtartottuk Török Sára kislányának, Emőnek a mondását, és emlegetjük is, amikor Maroskára (Kismarosra) megyünk, és megsimogatom lelki szemeimmel a két Sanyi, Szabó Sándor és Katsányi Sándor másik völgyben lévő kicsi házát a Börzsönyben.

Isten éltesse és tartsa meg jó egészségben Pistát és Sanyit, köszönjük Őket a Jóistennek!

Köszönjük, hogy együtt lehettünk és köszönjük, hogy most együtt ünnepelhetünk!

Már a 90 év maga, nagy teljesítmény!

Csobán László

Tíz év tapasztalatai a baranyai könyvtárbuszokon

Katsányi Sándornak és Papp Istvánnak ajánlom

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Csoban>

Közel huszonöt éve iktatták törvénybe (CXL. tv., 1997), hogy a könyvtári Kellátás kötelező önkormányzati feladat. A kétezres évek közepén formálódó Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer koncepciója szerint (Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, 2006) az ezer fő alatti lakosságszámú településeken a könyvtárbusz szolgáltatás javasolt, majd egy évtizeddel később ez a szám egy ajánlásban (Ramháb, 2016) már 500-ra módosult.

Baranya megye első, modern, internetszolgáltatást is biztosítani tudó könyvtárbuszát 2010. december 6-án adták át – egy nyertes TIOP pályázatnak köszönhetően. A busz beszerzésének célja a hátrányos helyzetű települések könyvtári ellátása volt. A pécsi megyei könyvtár koordinálásával, az aprófalvas településszerkezetű megyében ekkor kétszáz helyen működött könyvtári szolgáltató hely a mozgókönyvtári ellátás részeként. Az ellátott települések számát 27-tel növelte a Pécsről induló, 13 méteres nyergesvontatós jármű, melynek személyzete egy gépkocsivezető és egy szakképzett könyvtáros volt. A második busz 2014 tavaszán érkezett Pécsre, indulásakor 29 településen kezdte meg működését. 2021-ben a Csorba Győző Könyvtár két bibliobusza összesen 67 települést lát el Baranya megyében.

A könyvtárbuszok felszerelése, működése

A buszokon lévő állomány vegyes összetétele igyekszik minden olvasói igényt kielégíteni, ahogyan a buszokon böngészhető folyóirat-választék is. A pluszban felmerülő olvasói kérések a pécsi Tudásközpont állományából vagy az ODR-en keresztül biztosíthatók, ezért a teljesítetlen igények száma elenyésző. Az első buszon 4000 darab dokumentum (könyv, DVD) található, a másodikon 2000 darab. Utóbbin kettővel több felhasználói számítógép vehető igénybe, míg az elsőn csak kettő volt. Az alapfelszereléshez hozzátartozik a nyomtató és a projektor a beépített vetítővászonnal, legfontosabb pedig a műholdas parabola antenna.

A könyvtárbuszok által látogatott településekre egy hónapban két – többnyire különböző – időpontban jutnak el a bibliobuszok, egy nap három-négy települést érintve, ahol másfél órát töltenek el a kijelölt megállóhelyeken.

Minden megállóhelyen található egy tábla, amin megtalálhatóak a következő szolgáltatási időpontok, illetve a könyvtárosok elérhetőségei.

A településekkel kötött könyvtárellátási szerződések a következőket tartalmazzák: az önkormányzat vállalja, hogy a buszok számára megállóhelyet és áramforrást, a munkatársak számára pedig mellékhelyiséget biztosít, valamint kijelöl egy ún. kontaktszemélyt, aki a könyvtárossal tartja a kapcsolatot és segít az ellátás megszervezésében. A könyvtárbuszok használata mindenki számára ingyenes.

Személyzet, menetrend

Az egyes busz indulását követően – az első hetek tapasztalatai alapján – a szolgáltatás gördülékenyebb működtetése érdekében létszámbővítésre volt szükség, ezért egy-egy váltótárrsal bővült a csapat 2011 elején. Így már a háttérben végzendő könyvtárosi feladatok (állományfeldolgozás, olvasói kérések teljesítése, egyéb könyvtári adminisztratív teendők) és a sofőrök pihenőideje is biztosítva volt.

A könyvtárbuszok kötött menetrendje a szolgáltatás kiszámíthatóságát szolgálja, emiatt kevésbé rugalmas, nehezen formálható. A szolgáltatás kialakításakor szempont volt, hogy a havi kétszeri látogatások egyike hétköznapra essen, a másik pedig hétvégére. Jelenleg mindkét könyvtárbusz egy hónapban két teljes hétvégén szolgáltat, így vannak olyan települések, ahol kizárólag hétköznap érhető el a szolgáltatás, szerencsétlen esetben délelőtti időpontokban.

Délelőttönként főképp a nyugdíjas, munkanélküli vagy kisgyermeküket otthon nevelők a látogatói a buszoknak, illetve nyáron a szünet miatt otthon maradó gyerekek is. Délutánonként és hétvégeken viszont a lakosság egészének nyílik lehetősége igénybe venni a busz által kínált szolgáltatásokat.

Befolyással van a buszok fenntartására és közvetlenül a szolgáltatásra is a baranyai úthálózat, ami sok helyen felújításra szorul, illetve a szélsőséges időjárási körülmények is, pl. hóesést követően el sem indulnak a járművek.

Tanulságok, tapasztalatok a baranyai településeken

Míg a kezdeti időszakban nagy eseménynek számított a könyvtárbuszok megjelenése, mára már teljesen hétköznapi jelenséggé vált, beépültek a települések mindennapjaiba. Éppen ezért a megújulás és az érdeklődés fenntartása állandó feladata a könyvtárosoknak. Az internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások növekedésével, az okostelefonok és a mobilinternet térnyerése miatt egyre kevésbé vonzó a buszok által nyújtott ingyenes internetezési lehetőség. Megoldás lehet a

fókusz áthelyezése, azaz a felhasználóképzés, a tudatos internethasználat oktatása.

Fontos leszögezni, hogy nincs két egyforma település, ahogy két egyforma szolgáltatási nap sem, ebből következően többféle eredményről számolhatunk be.

A korábban említett ajánlás elérendő célként fogalmazza meg, hogy a lakosság 20%-a legyen regisztrált használója a könyvtárnak, ezt a célt az erőfeszítések ellenére sem sikerült mindenhol elérni. A telepített könyvtárak esetében a könyvtárat működtető személy folyamatos jelenléte, ismertsége, a hosszabb nyitva tartás, a helyi közösségbe való beágyazottsága mind hozzájárul a hatékonyabb közösségteremtéshez, a könyvtárbuszok viszont csak havi kétszer, mindössze három órát tartózkodnak a településeken.

Az elmúlt évek alatt kialakult egy stabil olvasói bázis a könyvtárbuszokon. Ők azok, akik külső ráhatás nélkül (e-mail, telefon, chat-üzenet), önszántukból látogatják kéthetente, havonta a buszokat, rendszeresen kölcsönöznek, sőt olykor bevonhatók kisebb programokba, foglalkozásokba is. Akár egy hagyományos könyvtárban, a buszokat használók között is vannak tudatosabb és kevésbé tudatos olvasók, ajánlásra nyitottak és attól elzárkózók. Az aktuális könyvpiaci trendek, újdonságok iránti érdeklődés a hírverés nagyságától függően vagy azonnal jelentkeznek a könyvtárbuszokon, vagy csak késleltetve. Jó példa az előbbire Bán Mór Hunyadi-sorozata, mely annyira népszerű, hogy a rajongók rendszeresen kérik a következő, még meg sem íródott kötetet.

Minden település saját önálló szabályrendszere, olykor furcsa működési mechanizmusa szerint működik, ilyenformán nem mindegy az sem, hogy hogyan, vagy kihez közelítünk, ha célunk a hosszú távú partnerség kialakítása. Sokszor előfordul, hogy egy szolgáltatási napon a három különböző településen háromféleképp kell kommunikálnunk. A helyi problémák – akár évek óta húzódó konfliktusok – is hatással lehetnek a szolgáltatásra, melyeket olykor mi magunk is észlelünk, de megoldásukra nincs és nem is lehet valódi ráhatásunk.

Kulcsfontosságú a szolgáltatás egészére nézve, hogy milyen személy látja el a kapcsolattartási, kontaktszemélyi feladatokat. Szerencsés, ha olyan valaki, aki aktív tagja a helyi közösségnek. Nehézséget okoz a közönségszervezésben, ha a településen nincsenek kialakult közösségek, legyen szó életkorban közelálló baráti társaságokról vagy nyugdíjas klubról. Sikeresnek mondhatók azon kezdeményezéseink, amikor valamilyen különleges programot terveztünk a könyvtárbuszokra, ilyen volt pl. a Mikulásbusz-projekt, melynek keretében az egyes könyvtárbusz belső terét berendeztük a Mikulás átmeneti nappalijának és a gyerekcsoportok játékos körbevezetés keretében ismerkedhettek meg a Mikulás egyes használati tárgyival.

Az emberek túl általános vagy elavultnak mondható könyvtárképe miatt némely esetben kifejezetten problémás meggyőzni a polgármestereket a könyvtári szolgáltatások létjogosultságáról. A helyi lakosság egy részének fejében nem reális kép él a könyvtárak szerepéről. Jellemző az az általános megállapítás, mely szerint a könyvtárban csak művelődni, kulturálódni lehet és *kell*.

A buszokba belépve megtapasztalható az a jellemzően barátságos, családias hangulat, ami alkalmas arra, hogy oldja a könyvtárral szemben kialakult ellenérzéseket, szorongásokat. Ehhez viszont szükség van arra, hogy az olvasó eljusson a könyvtárbuszok ajtajáig. Gyakori, hogy a könyvtárosok spontán beszélgetések alkalmával próbálják megérteni és megváltoztatni a könyvtári szolgáltatásokat elutasítók érveit. Az indokok összezsengenek a TÁRKI által készített (TÁRKI Könyves Kutatás 2020, 2020) kutatásban feltártakkal: nem szeretnek olvasni, nincs idő az olvasásra, inkább mást csinálnak helyette (filmek, sorozatok), illetve gyakori érv az is, hogy valaki a látásromlása miatt nem tud már olvasni.

A fentiek tükrében elmondható, hogy ott jelent igazi kihívást megnyerni a lakosságot, ahol a leírtakból több negatív tényező is jelen van, azaz: nincs közösség, nincs aktív kontaktszemély, az embereknek nincs kialakult kapcsolata a könyvkultúrával vagy évekre/évtizedekre nyúlnak vissza a könyvekkel kapcsolatos emlékek, nincsenek gyerekek, elköltöztek a fiatalok, elöregedett a falu stb. A könyvtárbuszok által látogatott településeken ezekből a negatív tényezőkből általában több is jelen van. Ezen adatok ismeretében az irányadó feladatunk természetesen az, hogy utakat találjunk a közösségekhez, hisz a változás folyamatos, és nem egy esetben tapasztaltuk, hogy a kontaktszemély cseréje, a megközelítési stratégia megváltoztatása jelentős forgalmi növekedést eredményezett, sőt a településre frissen érkező családok is új színfoltot hozhatnak a település életébe, s egyben a könyvtárbuszokra is.

Irodalom

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről Forrás:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=99700140.tv&targetdate=20180102&printTitle=1997.+%C3%A9vi+CXL.+t%C3%B6rv%C3%A9ny> [2021. 07. 19.]

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR): tájékoztató a kistélepülések könyvtári ellátásáról. Szerk. Richlich Ilona. Budapest : Könyvtári Intézet, [2006.] 100 p.

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, KSZR: ajánlás. [Bev. Hoppál Péter, Ramháb Mária]. 2. átdolg. kiadás.[Kecskemét] : Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2016. – 16 p.

TÁRKI Könyves Kutatás 2020 Forrás: https://www.tarki.hu/sites/default/files/2020-09/TARKI_olvasas2020_tanulmany.pdf

Cziboly Anikó
Kilencven éves Katsányi Sándor

*„Kenyerem javát még mindig eszem,
az évek múlását észre sem veszem.*

*Ha van asszonya, egészsége s bora,
semmit sem számít az ember kora”.*

Obádovics J. Gyula

Mikor 1986 őszén telefonon felhívott *Gujgiczter Irén*, azt kérdezve tőlem, hogy lenne-e kedvem a KESZ-ben dolgozni, az első kérdésem az volt, hogy mi az a KESZ?

A második, hogy mi lenne a munkám és kivel kell dolgozni.

Kiderült, hogy az addig általam csak előadóként ismert *Katsányi Sándorral* kellene dolgoznom. Így lettünk mi kollégák és barátok, nemcsak a KESZ-ben töltött években, hanem később a Központi Könyvtárban is.

„Szabóervines” időszakom alatt a legszebb és legjobb emlékű éveket töltöttem a *Központi Ellátó Szolgálatban*. Ebben elévülhetetlen érdeme van Katsányi Sándornak, aki empatikus, jó humorú kolléga volt és okos, célravezető, ötletgazdag vezető.

Még saját pecsétet is készítettünk „Keszegér” felirattal, és álljon itt „emlékeztető” egy közös rendezvényünkről.

Ideillesztem őket Sándor, emlékeztetőül.

Isten éltesen sokáig, kívánok további szép éveket!

A FSZEK Központi Ellátó Szolgálat (KESZ) emblémája és halparti tájékoztatója 1989-ből

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
Központi Ellátó Szolgálat
1203 Budapest, Zrínyi u. 44.
Telefon: 477-756

TÁRGY: Egészséges
táplálkozás, különös tekintettel
a háziasszonyok számára a változó gazdasági körülmények
mint lenn.

1989

Mottó: Gyurkovics Tibor:

S z á l k a h a l n é l k ü l

M E G H I V Ó

1989. jún. idusán, Jolán napján

a KESZ KÉSZ

hal-partyjára

/Üdvari szállítónk: Anikó, szak-ács
mestrek: Kriszta, Zsóka, szaktanács-
adó: Józsi, orvosi ügyelet: XX. ker.
rendelőintézet/ Mosogatók: ????????

Ajánlott irodalom:

Szépirodalom.

Pilinszky: Szálgák

Mikes: Szálka és gerenda

Pándi: A hal-adó magyar értelmiség útja 1848-tól...

Pavel: A halak jegyében

Szakirodalom

Lányi: A hal mint élőlény és táplálék

Wiesinger: Halak

Makay: Halász-, vadász-, pásztorételek

Tolnai: Halat s vadat

Kukovics: A halhústermelés néhány gazdasági kérdése

Molnár: Halbetegségek

Ebéá után

Varró: A gyomor betegségei

Lanfelder: Gyomorbetegek diétáskönyve

Semprun: Az ájulás

A pontyot pikkelyétől megtisztítjuk, kibelezzük, a halfejet
-ikrát félreesszük. A hal fejét, farkát levágjuk, a h
fejéből a keserűanyag eltávolítjuk. A ponty törzséről éles késsel
halhúst levesszük, majd beledobjuk (vegadjuk). A filézett f
húst egyenletes kockákra vágjuk, sózzuk, káshagynyi pa
dikával megőrjük, és hűtőszekrénybe helyezzük. A halfejet, l
kot és gerincosonkát rozsdamentes edénybe tesszük, szole
vöröshagymát teszünk rá, karikára vágott csomagos zöldpaprika
és paradicsomot, valamint tizés szerinti cserezsnyepapríkat.
Felengedjük hideg vízzel, és nyit lángon elkezdjük főzni. Ami
elkezd forni (forrás előtt), rátesszük a kalocsai rózsapapri
sózzuk, és erős tűzön lobogó forrással 15-20 percig főzz
Főzés után a hallevet leszűrjük (a halcsontot nem törjük.
Az előkészített, kockákra vágott halfilét, halikrát és -fejet a
megfőtt halléba helyezzük, 15-20 percig nyit lángon felfőz
majd azonnal itáljuk. Halászlét készíthetünk vegyes halból
(pl. harcsa, csuka, törpeharcsa, sőt használhatunk hozzá
szegét is).
A halászléhez egyes vidékeken kifőtt téasztát adnak betöltékn

V i d e ó ! !

Gombák, halak, kétéltűek.- 90 per

Szél hozott, szél visz el -

H a l á s z Judit misora

Dani Erzsébet
Katsányi Sándor, a tanár
Beszélgetés Abádi Nagy Zoltán egyetemi tanárral

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Dani>

Dani Erzsébet (DE): *Úgy tudom, professzor úr, Katsányi Sándor a tanárod volt.*
Abádi Nagy Zoltán (ANZ): Igen, a kisújszállási Móricz Zsigmond Gimnáziumban. Ő volt a magyartanárom.

DE: *Mikor volt ez?*

ANZ: Voltaképpen egyszerre kerültünk Kisújra, 1954-ben. Ő frissen végzett tanárként, én elsős gimnazista diákként. Két és fél tanéven át tanított bennünket, 1957 február elejéig. Három osztály képezte az évfolyamot. Másodikban választhattuk a humán vagy reál tagozatot. Én humános voltam. A reálnak Katsányi tanár úr az osztályfőnöke is volt.

DE: *Tanárváltás tanév közepén? Mi történt 1957 februárjában?*

ANZ: Nem akkor történt, hanem 1956 októberében. Az derült ki, hogy Tanár úr, a szuggesztív tanár és a nagyszerű ember – *kiváló magyar* is (ahogy azt mi mindig éreztük is benne). Mi több, bátor ember, aki megalkuvás nélkül vállalja meggyőződéseit. Az „ellenforradalomnak” hazudott ’56-os forradalom és szabadságharc leverésétől diadalittas totalitárius téboly úgy döntött, hogy Katsányi Sándor „nem kívánatos” tovább a tanári pályán, vagyis be kell fejeznie tanári pályafutását, alighogy elkezdte.

DE: *Szeretném, ha erre részletesebben visszatérnénk.*

ANZ: Feltétlenül vissza kell térnünk rá, mert azzal, ami akkor történt, radikális fordulat állt be Tanár úr életében. Nemcsak a Móricz Zsigmond Gimnáziumot és Kisújszállás városát kellett elhagynia ugyanis, záros határidőn belül, hanem – képletesen szólva – az ország összes iskoláját is: a bosszúszomjas kommunista megtorlás eltiltotta őt a tanári pályától, elvette tőle a katedrát.

DE: *Nem tudtam, hogy így lett nekünk Katsányi Sándorunk.*

ANZ: Pontosan. A könyvtár világa befogadta őt. Cegléden először. Ő pedig ott sem tudta megtagadni önmagát. Számos könyvtártudományi könyvet publikált, mélyreható kutatómunkával és kiváló elemzőképességgel. Önálló és társszerzős

monográfiákat, valamint szerkesztett köteteket szentelt könyvtárhasználati, módszertani és könyvtártörténeti témáknak. 1989 után könyvtártudományi tárgyakat oktatott az ELTE-n.

DE: *Évtizedekkel ezelőtt publikált munkái is tele vannak ma is hasznosítható gondolatokkal, ajánlásokkal. Valahogy egyszerre tragikus és paradox, ami történt.*

ANZ: Nemzedékek sorát taníthatta, nevelhette, formálhatta volna. És azoknak a nemzedékeknek fogalmuk sincs arról, mit veszítettek. Ti viszont nyertetek vele a könyvtártudományban egy keményen teljesítő tudóst.

DE: *Valakit, aki nem egyszerűen végigszöszmötöli a maga részletkutatásaival az évtizedeket, és azok hozadéka szóban árad ugyan belőle, de mindössze néhány cikket és tanulmányt közöl. Hanem valakit, aki nagy ívűen gondolkodik, alapkérdéseket dolgoz fel, és ezekről köteteket tesz le az asztalra.*

ANZ: Ebben is benne van a tanár Katsányi Sándor is.

DE: *Mit veszítettek hát azok a nemzedékek, akiket nem taníthatott, mert a kommunista diktatúra számúzta a tanári pályáról? Milyen tanár volt?*

ANZ: Kiváló lélektani–neveléslelektani–pedagógiai érzékkel megáldott ember. De kezdjük azzal, amit tanított. Ebből az emberből *belülről* jött az irodalom. Nem egyszerűen felmondta a tankönyvi anyagot, ha mégoly lekötően és érdekesen is. Ő maga volt a megtestesült irodalom. Úgy éreztük, az irodalom közvetlenül szól hozzánk rajta keresztül.

DE: *Vagyis szuggesztív tanár volt, mint már utaltál rá.*

ANZ: Igen. Egyrészt. Semmi modorosság, semmi magyartanáros allűr, soha semmi „katsányis”, ami megszokható lett volna, egy idő után ezért unalmassá vált volna. Semmiféle, az irodalom sokszínűségét egysíkúvá irodalomórásító módszer. Tanár úr *érezte az egyes szerzők szellemiségét és az egyes műveket.* Ezekből közelített aztán a különféle összefüggésrendszerekhez, természetesen. Kicsit másként fogalmazva ugyanazt: nem valamilyen rögzült, noha eredeti látás- és közvetítésmódot húzott rá minden mű elemzésére, hanem azzal, ahogyan belehelyezkedett az adott mű *egyediségébe, az egyes művet hagyta, hogy beszéljen.* Így varázsolt be minket az irodalmi alkotásokon belülről. Így tanultuk meg tőle, hogy az irodalom nem a vájt fülű kevesek kifinomult szórakozását szolgálja, hanem a legtermészetesebb módon válhat mindennapi, életviteli, értelmi és érzelmi működéssel, mindennapjaink részévé. A közvetlen meggyőzősi

fogások látszatát is kerülte. Tudta, hogy többet ér az értelmi és érzelmi *élmény* és *felismerés*. Amikor a fikcionált–dramatizált–lírává töményített szövegvilágok – mai elméleti kifejezéssel szólva: „lehetséges világok” – *lényegiségéhez* vitt így közel bennünket, megéreztük, hogy amivel találkozunk, az a mi életünk, a mi világunk jobb megértése szempontjából is fontos.

DE: *Ezt hallgatva azt hiszem, a Katsányi-tanítvány nem állítható falhoz azzal, hogy az irodalom csak szórakozás és az irodalomtudomány – a „kemény tudományokkal” szemben – csak játszadozás a tetszés szerinti értelmezgetésekkel.*

ANZ: Walker Percy amerikai írónak van egy esszéje „az episztemológiai regényről”. Vagyis hogy az orvostudomány (ő orvosi végzettségű ember volt) mindent elmond arról, ahogy a testem, bármelyik szervem működik; a pszichológia arról, ahogy az emberi lélek (mindenkié) működik, ha sokféleképpen is; és így tovább. De rólam, az *egyénről* egyik sem mond semmit. Tehát arról, ahogy egy bizonyos test, lélek és intellektus találkozásakor, konkrét interperszonális, családi, társadalmi helyzetekben, az *egyén* hogy érez, hogyan gondolkodik; hogy reagál a veszteségre, a fájdalomra; hogyan gyürkőzik az élet kis és nagy feladataival; hogy dolgozza fel a halál gondolatát, hogy reagált évezredek át – erről csak az irodalomból szerezhethünk ismereteket. Vagyis az irodalomnak éppoly fontos világmegismerési (episztemológiai) funkciója van, mint a természettudományoknak és a műszaki tudományoknak. Ennek érzése – ha nem is így, tételesen tudatosulva – belénk ivódott a Katsányi-órákon.

DE: *Azt mondtad, szuggesztív tanár volt – egyrészt. Másrészt?*

ANZ: Másfelől, több síkon tanította nekünk a magyart. És mindig annak nevelő erejével. Iskolai szabványokban fogalmazva: Katsányi Sándor óraközi és órán kívüli munkájáról kell beszélnünk, mindkét ágon többszörös tevékenységgel. Arról már szoltam, hogyan tanította az irodalmat. De az sem „csak” ennyiből állt, bár önmagában ez is olyan szint, amilyenre sok tanár nem képes. A Katsányi-osztályok jól emlékeznek arra, hogy dolgozataink elolvasása után nem egyszerűen odabiggyesztett egy jegyet vagy odavetett egy-két szót a dolgozat végére, hanem részletes, szöveges értékelést adott.

DE: *Ezekből nyilván sokat lehetett tanulni.*

ANZ: Nagyon sokat. Már annak önmagában komoly érzelmi értéke volt, hogy a tanárod megtisztelt a véleményével. És mindig tökéletesen érzékelte a diákot, amikor témákat adott vagy értékelt. Például, amikor arra biztatott bennünket,

hogy esténként olvassunk; hogy ha elolvassunk egy szerzőtől valamit (órai tananyagként, kötelező olvasmányként vagy magánszorgalomból), olvassunk el tőle még egy művet. Személyre szabta, ha valakinek konkrét szerzőt vagy művet javasolt. Amikor pedig megjött a tanuló olvasási kedve (különösen, ha azelőtt is volt neki), az messzire tudott vezetni. Az egyébként természettudományi beállítottságú Vigh Krisztina osztálytársam, akiből kémia–fizikatanár lett, háromszor olvasta végig a négykötetes *Háború és békét*, sok egyéb olvasmány mellett, mire leérettségizett. Ebben benne volt az otthonról hozottak mellett a Katsányi Sándor által nyújtott többletindíttatás. Máthé Erzsébetnek *A két Vörösmarty* c. Babits-tanulmányt adta a kezébe: „Ez tetszeni fog magának”. Erzsébet, aki aztán magyar–német szakot végzett, ma is gyakran felhívja Tanár urat, és elmélyült irodalmi beszélgetéseket folytatnak, *Nemes Nagy Ágnes*ről, meg másokról. Tanár úr azt mondta nekem a beszélgetéseikről a múltkoriban: „nagyon komoly témákról beszélgetünk. Lassan odajut a helyzet, hogy készülnöm kell az Erzsike hívásaira”.

DE: *Úgy értette, hogy még részéről is előzetes felkészülést igénylő témák kerülnek szóba?*

ANZ: Pontosan így értette, szeretetteljes humorral és a tőle megszokott, kedves öniróniával. A lényeg az, hogy a gimnáziumtól elvárható színvonalhoz képest komoly klasszikus magyar és világirodalmi olvasottságra tettünk szert, és ezt Katsányi Sándornak köszönhattük.

DE: *Ilyen tanárból kellene sok ma is, amikor nem olvasnak az emberek. De lehet, hogy ez ma sem a tanárok hibája csupán.*

ANZ: Olvasáskutató is vagy, erre a kérdésre, azt hiszem, te tudsz majd választ találni. Mindenesetre az, amiről most beszéltem, átvezet a tanár Katsányi Sándor kontaktóráitól a tanórán kívüli munkájára.

DE: *Szakkör?*

ANZ: Irodalmi szakkör, de itt is magasra tette a léceket (pl. Thomas Mann *Tonio Krögerét* olvastatta, *A nyomorultakat* elemezte, filmeket elemeztünk). Órán kívül is sokoldalú munkát végzett. Szorgalmazta a szavalást; ebben a vonatkozásban Bányai Irén személyében találta meg köztünk a legjobbat. Egyszer meg felvitte az osztályt Pestre, ahol egy hétig színházi élményekben részesültünk, az akkori Madách Színházban. Mi több, Tanár úr maga is rendezett és bemutatót két színdarabot a kisújszállási kultúrotthonban, gimnazista tanítványaival: a *Csongor és Tündét* és a *Cyrano de Bergeracot*. Fogalmam sincs, honnan volt

erre a több szintű és szintenként is többszörös tevékenységre ideje és energiája mindössze két és fél tanév alatt?

DE: *Ez mutatja, mekkora energiával és lelkesedéssel viszonyult a hivatásához. A két színdarab egyébként jelmezes. Meg lehetett a feladatot színvonalasan oldani – az iskola iránti legnagyobb tisztelettel kérdezem – egy vidéki gimnáziumban?*

ANZ: A Móricz Zsigmond¹ az Alföld egyik nagy múltú gimnáziuma, több mint 300 éves (1717-ben alapították, a Debreceni Református Kollégium partikulájaként), de nem volt a városnak állandó színháza, nem volt jelmezzraktára, ez igaz. Fehér János, egykori padtársam emlékezett arra – és ezt nemrég Katsányi Sándor is megerősítette, amikor megkérdeztem tőle –, hogy Tanár úr jó kapcsolatban állt Cenner Mihály színháztörténésszel, az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, illetve jogelődje akkori osztályvezetőjével. A jelmezeket ő bocsátotta Katsányi Sándor rendelkezésére. Cenner le is jött Kisújra, megnézte az előadásokat.

DE: *Kitérnél Katsányi Sándorra, a nevelőre, a pedagógusra is?*

ANZ: Azt hiszem, fölösleges. Az eddigiek sokat elmondanak pedagógiai készségeiről is, nem kell őket külön részleteznem. Minden benne van abban, hogy ezt a humán tárgyat tanító, mélységesen humán beállítottságú tanárt a reálosztályok ugyanúgy szerették, mint mi. Gellér Bálint reális osztálytársam ezt mondta, évtizedek távlatából visszanézve, a tanár úrról, aki tehát neki osztályfőnöke is volt: „soha senkitől nem hallottam rosszat mondani róla”.

DE: *És mindezt derékba törte az a körülmény, hogy a kitűnő magyartanár nagyszerű magyar ember is volt, és merészelt az irodalom legkomolyabb tanításaihoz az élet valóságában is igazodni, ráadásul a zsarnokság ellen forduló forradalmi helyzetben.*

ANZ: Igen, értékelvű tanár volt, munkájának minden egyes eleme olyan szellemiséget képviselt, mely beszélgetésünk eddigi részéből talán érzékelhető. Nála minden ebbe a szellemiségbe illeszkedett. Értékfelfogása ugyanakkor rendkívül toleráns és diákok esetében, mondhatni, odahajló volt. A diákot egyenrangú partnernek tekintő tanári habitus, a személyes törődés pedagógiája ez. Sok diák szemében új tanári mentalitásnak hatott a módszere, korábbi tanító- és tanárélményeikhez képest. Egyenesen új típusú tanárnak tartották. Akik viszont egy ilyen tanár pályáját derékba törték, intoleráns, barbár gaztevők voltak. Generációkra kiható büntettet követtek el Katsányi Sándor eltávolításával. A kommunista hegemonia csak a saját ideológiájára figyelt, felfogása szerint a hatalom

puszta, bármilyen erőszakos birtoklása mindenre feljogosította. Ráadásul, a Katsányi-pálya még messze volt a derekától, ahhoz, hogy egyáltalán *derékba* lehessen törni. Hiszen alig kezdődött el.

DE: *Te ott mégis csak diák voltál. Hogy szereztél tudomást Katsányi tanár úr forradalmi tevékenységéről?*

ANZ: Harmadikos gimnazista voltam '56-ban. A kisújszállási diákság is forradalmi lázban égett, forradalmi bizottságot alakított. Engem választottak a vezetőjének. A tanárok előtt sem volt titok, hogy megalakult egy forradalmi diákbi-zottság. Nem csupán a pesti hírek fokozták ezt a forrongó hangulatot, hanem az is, hogy a gimnázium előtt (a régi 4-es főúton) dübörögtek el, Pest felé menet, hosszú sorokban a szovjet tankok. Felbolydult, felkavaró idők voltak; '56 után pedig nagyon hosszú a forradalom leverését követő (három évtizedes) akaratlagos felejtés, melyet a Kádár-diktatúra ránk kényszerített. Egyszerűen évtizedekig nem volt tanácsos ezekről a dolgokról beszélni; akikkel tudtál (mertél) volna, azok szétszóródtak az ország felsőoktatásában (már akiket nem rúgtak ki a gimnáziumból, mert több diák sorsát is megpecsételte az '57-es megtorlás; kitiltották őket az ország összes gimnáziumából, le sem érettségizhettek); majd pedig szétszóródtunk a magyar életben. Ezért aztán nem tudom felidézni, melyik ponton és milyen módon vette fel velem a kapcsolatot ebben az ügyben Katsányi tanár úr '56 októberében. Gondolom, segíteni is akart nekünk, közben vigyázni is ránk. De valahogyan, valamelyik pillanatban, ő lett az „összekötő” a diákok és a tanári kar között. Bölcs, nyugodt és megfontolt gondolkodás jellemezte kettőnk megbeszéléseiben, közvetlen, baráti hang.

DE: *Az is elképzelhető, hogy te vetted fel vele a kapcsolatot a diákbi-zottság nevében, nem?*

ANZ: Az sem lehetetlen. Elvégre ő volt az a tanár, akiről biztosan tudtuk, hogy velünk érez. Az osztályfőnökünkről, Zsoldos Istvánról is hamar egyértelművé vált, de csak magánbeszélgetésekben. Katsányi Sándor tudta legjobban, mi történik Pesten, az ELTE-s egyetemi évek idején szerzett kapcsolatok révén (ahogyan az ő visszaemlékezésében olvasható²). Ráadásul ő volt az egyetlen tanár, aki az osztály előtt is megnyilvánult a pesti eseményekkel kapcsolatban, még-hozzá a tüntetők iránti rokonszenvvel.

DE: *A tanári kar többi tagja elrejtette ideológiai meggyőződését?*

ANZ: Ideológiai szempontból rejtőzködő módon jártak be az órákra. Lassan

hatvan éves tanári pályával a hátam mögött, az akkori kisújszállási tanári kar óriási teljesítményének tartom azt, *ahogy* tanáraink eltakarták előlünk aktuálpolitikai meggyőződéseiket. Ezzel önmagukat, de bennünket is védve a politikai „eltévelyedésre” és „kilengésekre” vadászó rendőrállam csapdáitól. Másrészt, csak annyit és csakis annyit pufogtattak a kötelező ideológiai szólamokból, amennyire szigorúan rákényszerítette őket az egzisztenciális túlélési stratégia. Ezzel valójában – a tanuló ifjúság számára – politikailag kifürkészhetetlenek maradtak. Ugyanakkor érezni lehetett azt a határozott és kemény értékrendet, tananyagban és tanári habitusban közvetített szellemet, mely biztos kézzel tartotta a helyes irányt azokban a diákokban, akik erre *a tananyagba burkolt üzenetöbbletre* fogékonyak voltak. Úgy gondoltam, kevés lehet köztük a meggyőződéses kommunista.

DE: *Mit mondott Katsányi tanár úr az osztály nyilvánossága előtt a pesti eseményekről?*

ANZ: Október 24-én mi is az egész országot felháborító, előző esti pimasz Gerő-beszédet vitattuk izgatottan az osztályban (Gerő Ernő, aki júliusban lépett Rákosi helyére, lecsőcselékezte a 23-i tüntetőket), amikor Katsányi tanár úr bejött az osztályba (órán kívül), és ilyesmit mondott: „Mindent elrontottak. Pesten utcai harcok vannak”. És délben, a kémiai előadóban remegni kezdtek alattunk a padok, amikor először elkezdett az épület előtt eldübörögni az első szovjet tankoszlop. Gerő már 23-án, vagyis előző nap, szovjet beavatkozást kért; Szokolov marsall aznap este el is rendelte a szovjet Különleges Hadtest Budapestre irányítását. A 23-án éjfél körül Pestre érkező egységek és a felkelők között aznap éjjel meg is kezdődtek az összecsapások.³ Katsányi Sándor ezeknek az összecsapásoknak a hírével sietett be hozzánk másnap a tanterembe.

DE: *Mire vonatkozott, hogy „elrontották”?*

ANZ: Nyilván a totalitárius politikai és fegyveres arroganciára, mellyel a hatalom rárontott a békés tüntetőkre, akik még mindig csak olyan jogokat követeltek a magyar népnek, amilyeneket a márciusi ifjak száz évvel korábban. Például szólásszabadságot. Egyetértek Fehér János barátommal – aki a mi október 24-i osztálybeli jelenetünket nemrég felidézte – abban, hogy Tanár úr érvekre apelláló, tárgyalásos, egyeztetéses, békés megoldásokra törekvő természete mutatkozott meg abban, ahogy ezt megfogalmazta. Ő nem volt a törjünk–zúzzunk, akár pusztá ökölrel is menjünk neki a tankoknak típusú forradalmár. De békés természete alatt érződött az a keménység, mely ahhoz kell, hogy akár fegyvert is fogjon az ember, ha a gyalázatos igazságtalanság

és jogtalanság a végsőkéig elkészeríti. Látod, milyen sok Katsányi Sándor volt nekünk ez az egy ember!?!)

DE: *Így valóban elképzelhető, hogy Te kerested meg őt a forradalmi diákbizottság nevében. A legtermészetesebb módon következhetett abból, ahogy a tanár és az osztály viszonyult egymáshoz.*

ANZ: És fordítva is lehetett, hiszen, ahogy azt Tanár úr leírja, a tanárok is megalkotották a maguk forradalmi bizottságát (Borók Imrével, a latin tanárral az élén). Ők pedig jól tudták, tudósít bennünket megint csak Tanár úr (első ízben 2003-ban publikált) írása: mit jelent, hogy egy nagyüzem vagy felsőoktatási intézmény nélküli városban is van azért cselekvési potenciált jelentő, egyben lévő embertömeg – a gimnáziumi ifjúság. Mindenesetre, mi (a forradalmi diákbizottság) összeállítottuk a kisújszállási diákok követeléseit; kiáltványnak, szórólapnak szántuk. Én vittem át – a kollégiumból kiszökve, teherautóstoppal – Karcagra egy hideg, szeles napon, mert hallottuk, hogy a karcagi diákoknak van nyomdájuk. Meg is találtam azt a diákot, aki ezért felelt náluk, átadtam neki a követeléseinket, megígérte, hogy kinyomtatják. Utána stoppal vissza Kisújszállásra. Más kérdés, hogy sosem láttam a követeléseinkből egyetlen nyomtatott példányt sem (lehet, hogy ez volt a szerencsém), talán mert november 4-én lecsaptak az oroszok a forradalomra, mielőtt a karcagi diákok kinyomtathatták volna. Hogy bizonyos diákok november 4-e után még kézzel írt röplapokat terjesztettek volna, erről nem volt tudomásom, ezek már nem mi voltunk. Katsányi tanár úrkat ebben az ügyben is dühödten faggatta a politikai rendőrség. Mondanom sem kell, hogy eredménytelenül.

DE: *Katsányi tanár úrral egyeztetették ezt? Tudott erről?*

ANZ: Látod, ez is olyasmi, amit nem tudok felidézni. Talán igen, talán nem. Érzésem szerint nem. Féltünk volna, hogy visszafog bennünket ebben? Lehet, nem tudom. Ellenben nagyon élénken emlékszem arra, amikor tanár úrral ketten arról beszélünk, hogy a tanulóifjúság kivonul az utcára. Tüntetni fogunk.

DE: *Megtörtént? Veszélyes dologra vállalkoztatok.*

ANZ: Megtörtént. Csakhogy én nem voltam ott.

DE: *Hogyhogy?*

ANZ: Kivontak a forgalomból. Talán valaki így is „be akart tartani” a diáktüntetésnek. Vagy talán valaki így akart vigyázni rám. Utóbbi esetben a kollégium

kiváló, méltán nagyhírű igazgatójára, Porcsalmi Lajosra gondolok. Ugyanis, csodák csodája, valahogy hirtelen előkerült az apám a 35 kilométerre fekvő Abádszalókról (ahol akkor még telefonunk sem volt), azzal, hogy haldoklik a nagymamám (négy nagyszülőm közül az egyetlen, akit ismerhettem), azonnal haza kell mennem. Bányai Irén máig emlékszik arra, hogy az édesapámmal valamit vitatunk a folyosón; azt is le tudja írni, ennyi év után, noha csak akkor az egyszer látta: hogy nézett ki az apám. Abádszalókra hazaérve aztán kiderült, hogy a nagymama él és virul. Mire gondolhatnék másra, mint hogy tudatos háttérakcióval szándékosan távolítottak el gyorsan Kisújról a legkritikusabb pillanatban.

DE: *Felteszem, másnap visszautaztál?*

ANZ: Nem lett volna hova. Másnap volt a tüntetés, október 27-én, és a tüntetés után a gimnáziumot azonnal bezárták; a kollégistákat felszólították, hogy az első vonattal mindenki utazzon haza. Egyébként akkor már sok mindenki másért is jöttek vagy küldtek otthonról. Egy példa: Tiszaburán összefogtak a szülők, és Fehér Jánosért (ő is vezető szerepet játszott a forradalmi diáktevékenységben) meg a többi, Törökszentmiklóson és Kisújszálláson tanuló burai tanulóért teherautót küldtek; az összesedte és hazavitte őket.

DE: *Azt hittem, csak Pestről mentették haza a szülők a gyermekeiket, de ezek szerint más városok gimnáziumaiból is.*

ANZ: Igen, Kisújszállásról is. Vagy éppen Kisújszállásra, Pestről. Ilyen volt Cs. Németh Lajos, aki az egyik pesti középiskolából vergődött haza, igen kalandos úton, mert ők Kisújszálláson éltek. Így történt, hogy harmadikban osztálytársunk lett. Negyedikben visszament Pestre, a korábbi pestihez képest is másik gimnáziumba.

DE: *Mi történt a kisújszállási tüntetésen?*

ANZ: Kivonultak. Katsányi tanár úr rövid, tényszerű eseménytörténetéből tudjuk, hogy rendezett sorokban, méltóságteljesen történt. Fehér János vitte a lyukas nemzeti zászlót. A 48-as emlékműnél Lómen Endre diáktársunk elszavalta a Nemzeti dalt, izgalmában, mint több osztálytársamtól hallottam, egy vagy több versszakot kifejejtve. Valaki tréfásan azt mondta, hogy azok inkább szemelvények voltak a versből. És néhány tanuló leverte a vörös csillagot a szovjet emlékműről. A diákokat tekintve, a hatalom végül ezt nyilvánította a fő bűnnek. Tudomásunk szerint azokat rúgták ki a gimnáziumból, akik tevőlegesen részt vettek

a „csillagverésben”. Többek között, ahogy azt egy másik tanár, a jeles nagykun helytörténész, Szabó Lajos megírta: Bakondi Jánost, Baunok Árpádot, Lómen Endrét, Sípos Töhötömöt. „Tudomásunk szerint”, mert mindent titokban intéztek a hatalom bitorlói. Ezekben a kérdésekben máig nem látunk tisztán. És rajtuk kívül is többen megjártuk a rendőrség vallatószozáit; a gimnáziumnak pedig előírták, hogy szégyenítsen meg bennünket az iskola színe előtt – bennünket, a „megtévedteket”. És be kellett lépünk a KISZ-be. Itt adott bölcs tanácsot Zsoldos István osztályfőnök, négyszemközt, amikor Fehér Jánossal megkerestük. Sajátos kettős beszéddel, de jó szándékúan ilyesmit mondott: „fogjátok úgy fel: ráfér a KISZ-re, hogy olyanok adjanak irányt neki, mint Ti vagytok”. A traumák traumája pedig Katsányi tanár úr erőszakos eltávolítása volt. Az ottani úgynevezett „tisztogatás” legbecstelenebb, legdurvább momentuma.

DE: *Egyáltalán el tudtatok búcsúzni tőle?*

ANZ: A búcsúóra csaknem elviselhetetlenül nehéz volt. Megrázó és egyben mégis felemelő.

DE: *Előbbi nem szorul magyarázatra. Utóbbi hogy érted?*

ANZ: Megrendítően és profetikusan mutatkozott meg Katsányi Sándor emberi és tanári nagysága abban, ahogy elköszönt tőlünk. Mindegyik padhoz odalépett, és búcsúzóul mindenkinek mondott valamit. Bányai Irénnek azt mondta: „Ki fog neked ezután szavalni?”. Irén emlékszik erre. Fehér János emlékszik arra, amit az előttünk ülő Cs. Németh Lajosnak mondott. „Pedig neked komoly szerepeket szántam”.

DE: *Tanár úr ezek szerint további darabokat szeretett volna rendezni az iskolában.*

ANZ: Azt is hozzátehetnéd, hogy nem véletlenül gondolt Cs. Németh Lajosra, hiszen az a Cs. Németh, akit ma ismerünk, Aase-díjas színművész és szinkronszínész. Igen ám, de Lajos, a Katsányi távozásakor alig néhány hónapja volt az osztályunkban, és tanár úr inkább talán megérezte azt, ami ebben a diákjában egyébként már bontakozóban volt; Lajos ugyanis, hozzánk érkezése előtt, már második gimnazista korában fontos szerepeket kapott komoly ifjúsági színdarabokban.

DE: *Ezt értetted azon, hogy „profetikus”.*

ANZ: Az azóta eltelt idő igazolta Katsányi Sándort. Hihetetlen érzékkel látta meg azt, ami a tanulóban szunnyadt és a jövő felé mutatott. Amerre az adott embert a személyisége és a képességei feltehetően viszik majd a jövőben.

DE: *Említetted ezt a különös dolgot valaha tanár úrnak?*

ANZ: Mondtam neki, milyen jól látta, mi lakik bennünk. Ő ezt is a maga szerény, önironikus módján hártotta volna, mondván, hogy nem volt ő ebben jobb a hályogkovácsnál. Mindketten jót neveltünk ezen, de mondtam neki: nem engedem, hogy ezt ilyen könnyen hártsa, mert szinte hihetetlen, mennyire igazolta őt az élet. Igenis ott lakozott benne ez a különös képesség.

DE: *Megkérdezhetem, a Ti padotoknál mit mondott?*

ANZ: Elmesélem, ha nem veszed szerénytelenségnek, mert ez is bizonyíték arra, amiről most beszélünk. Erre is a padtársam, Fehér János emlékezett. Nekünk azt mondta: „Belőletek új Németh László lehet”. Annak ellenére mondta ezt, hogy tudta: mindketten a debreceni orvosi egyetemre készülünk. Olyannyira, hogy Jánossal be is kopogtattunk Szász Károly „biosz-logosz” tanárunkhoz a szertárba, és az egyetemre való felkészülést segítő biológiai anyagot kértünk tőle. Jánosból orvos lett, való igaz. Belőlem sem lett Németh László, az is igaz.

DE: *Viszont amerikai regényeket és elbeszéléseket fordítottál a Nagyvilágnak és az Európa Könyvkiadónak, színdarabot a Csokonai Színháznak.*

ANZ: Vagyis, Lajos esetéhez hasonlóan, velem kapcsolatban is Katsányi tanár urat igazolta az élet. Jánosnak is kiváló irodalmi érzéke volt, nagyszerűen írt, de ő csakugyan orvosit végzett, szemész professzor lett belőle. Az én pályaelképzelésem viszont – egy hosszú és nehéz egészségügyi kényszerleszállást (két éves kórházi tartózkodást) követően – hatalmas fordulatot vett, és ugyan Debrecenbe, de magyar–angol szakra jelentkeztem. Később pedig, tudományos munkásságomat illetően az irodalomtudománynál kötöttem ki. Tehát, még egyszer: a magyartanárom ugyan tudta, hogy orvosi pályára készülök, mégis azt mondta, amit az ő varázsgömbje mutatott neki: irodalom, irodalomtudomány. És igaza lett.

DE: *Az osztálynak is kataklizmikus élmény lehetett, ami vele történt.*

ANZ: Az osztályt mélységesen megrázta és felháborította, amit Katsányi tanár úrral műveltek. Veszteségérzetünket pedig fokozta, ahogyan búcsúzott. Arra gondolok, hogy *tulajdonképpen felmagasodott* előttünk akkor, a leggyalázatosabb megaláztatásban. Most még jobban fáj, hogy elveszítjük. Mindenki a könnyeivel küszködött. Amikor nem sokkal később, álságosan, Urbán Ernő „író elvtársat” hozták az „ideológiailag eltévelyedett” osztály nyakára, hogy kenetteljes politikai hazugságokkal terelgessen minket a „helyes irányba”, ki nyílt volna a zsebünkben a bicska, ha lett volna benne.

DE: *Harmadikos gimnazisták voltatok, tehetetlenek a hatalmi gépezettel szemben. És a tanári kar?*

ANZ: Évtizedekkel később beszélt nekem erről tanár úr egyszer, de az itt már többször idézett visszaemlékezésben is megfogalmazta. Azt mondta, hogy az egész tanári kar egy emberként állt ki mellette, Ari Sándor igazgatóval az élen. Küzdöttek azért, hogy maradhasson. Kivéve az orosztanárt, a hajthatatlan Nádudvari Imrét, aki megszállott kommunista volt, állítólag a moszkvai össz-szövetségi minisztériumig ért a keze. Annak ellenére képes volt Katsányi Sándor eltávolíttatására, hogy – amikor a forradalom ügye győzelemre állt – a tanári kar forradalmi bizottságában felmerült a kérdés: alkalmas-e a totalitárius kommunizmus ennyire megszállott híve az ifjúság nevelésére; szavaztak a kérdésről, és úgy döntöttek, nem veszik el tőle a státuszt. Ebben a kérdésben is Katsányi tanár úr visszaemlékezése a forrásom. Amit viszont mindannyian tudtunk: Nádudvari volt az, aki a kisújszállási megtorlásokat levezé nyelte. Megjegyzem, amint eléggé el nem ítéhető tevékenységét befejezte, jutalmul a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem kollégiumi igazgatója lett. Amikor oda kerültem egyetemre, tudtam, hogy mindent tud rólam, és – azon kívül, hogy a nyugatinyelv-szakosokat mint „nem kívánatos”, gyanús elemeket figyelteti a politikai rendőrség – ő is rajtam tartja a szemét.

DE: *Az ő jelenléte komolyan hozzájárulhatott ahhoz, amit akaratlagos felejtésnek neveztél.*

ANZ: Debrecenben évtizedekig a számon ki nem ejtettem egy szót sem arról, ami '56-ban Kisújon történt. Nem érzékelttem, hogy Nádudvari nyíltan ártott volna nekem az egyetemi évek során vagy utána, az pedig, ami a káderlapomba bekerült rólam, nem érdekelt. Arról viszont, hogy a tantestület ilyen bátran kiállt Katsányi Sándor mellett, megkönnyebbüléssel értesültem (mint mondtam, sokkal később). Ezzel kapcsolatos, imént említett diákkori érzéseim igazolását láttam benne. Katsányi Sándor és Kenyeyi Zoltán tanár urak bátorságáról '56-ban is tudtunk. Ez a bátorság november 4. után is egyértelmű üzenetekkel tartotta bennünk a lelket. Amikor Kenyeyi tanár urat kékre-zöldre verték a rendőrségen, csak azért is bejött a fizikaóráit megtartani, hogy lássuk, mit tettek vele, vagyis mi történik; nem kellett beszélnie róla, az arca maga volt a rendszerellenes vádbeszéd. Katsányi tanár úr tudta, hogy *értjük* Kozma Andor *A karthágói harangok* című versének záró sorát, amikor felolvasta a költeményt: „S Karthágo – elesett”. Igen, tökéletesen értettük. Sírás fojtogatott bennünket, mint a versben a történész professzort, amikor

ezt a mondatot, egy mély sóhajtásba bújtatva, végül ki tudta mondani. Mély tisztelet fogott el, amikor évekkel később olyan további részletekkel ismerkedtem meg, amelyeket a tanulóifjúság alig vagy egyáltalán nem érzékelt, még az '56-os politikai színvállás napjaiban sem. Ilyen volt Borók Imre és Kárai Sándor tanár urak tevékenysége és kiállása; és – mint a helyi MSZMP Intéző Bizottságának géppel írott eseményösszegzéséből évtizedek múltán előtűnik: Katsányi és Kenyeyi tanár urakon kívül „aktív ellenállást és szervezkedést folytattak” még: „főleg” Fekete László, Jámbor István tanár urak, valamint Mester Mária tanárnő. Katsányi tanár úr hozzáteszi a másik orosz szakos tanárt, Kárai Sándort is, aki orosz nyelvű, felvilágosító transzparenszeket helyezett el az orosz tankok vonulásának útján.

DE: *A búcsúórával lezárult az osztály kapcsolata tanár úrral.*

ANZ: Akkor hosszú időre, igen, mígnem ki előbb, ki utóbb fel tudta vele venni a kapcsolatot; majd, sokkal később, rendszeressé vált éves osztálytalálkozóinkra őt is meghívtuk, minden évben azóta is meghívjuk, és mindig el is jön. Legnagyobb örömünkre. De '57 február elején sem zárult le azonnal az egész azzal, hogy elhagyta a tantermet. Az osztályt is keményfából faragták. Ehhez még Katsányi-tanítványok is voltunk, hogy ne is mondjam. Elveink voltak. Mertünk ragaszkodni a tanárunkhoz. Ahhoz a tanárhoz, aki azt mondta egyszer Máthé Erzsébet dilemmájára (hogy ugyanis talán mégsem szeretne tanári pályára menni, mert a tanár nem mondhatja azt, amit gondol): „Nem mindegy, kinek a kezébe kerül az ifjúság nevelése”. És bizony nekünk sem volt mindegy. Mondom, ragaszkodtunk a mi kivételesen nagyszerű tanárunkhoz. Elhatároztuk, hogy kikísérjük az állomásra, amikor elutazik a városból. (48 órán belül el kellett hagynia Kisújszállást.) Ez viszont egyértelmű demonstráció lett volna, ezért az osztályfőnök finoman lebeszélte rólunk bennünket: Katsányi tanár urat tehetik felelőssé érte, további baja származhat belőle. Vettünk hát neki két verseskötetet: egy Vörösmartyt és egy Vajda Jánost. Valaki felvitte őket neki – talán Pestre. 1957 eltiport forradalom utáni Szodomájában a *Sodoma* című versből vett idézetet írtunk a Vajda-kötetbe: „Volt még egy hű, valódi római, / Ki mozdulatlan, őrhelyén maradt”. Bányai Irén pedig ezt írta a búcsú napján a máig őrzött magyar-tankönyvbe, egy üres fél oldalra, ahova nem nyomtattak semmit: „Lesz még egyszer ünnep a világon”. És ezzel vége volt. Hosszú időre bealkonyult. Hosszú időre és újra „tilalmas” volt számunkra „a honi történet”, mint a Karthágó-vers professzorának.

DE: *Valóban megrázó. Egy rendkívüli tanár és egy rendkívüli osztály tragédiája, rendkívüli időkben. Köszönöm az interjút.*

ANZ: Köszönöm, hogy mindezt elmondhattam. A mi nemzedékünk igazán nem panaszkodhat, hogy kimaradt a történelemből. Katsányi tanár úrnak pedig innen is kívánok további sok, egészségben töltött, boldog évet, a hajdani kisújszállási harmadik humán és reálosztályok nevében. Hogyléte felől érdeklődő, néhány héttel ezelőtti kérdésekre azt felelte, hogy folyó szöveget már nem tud olvasni, bár hírlapot, nagyítóval, még igen; kézzel írni sem tud, mert a nüánszok összerosódnak. Majd „bekapcsolt” szellemes, felülemelkedő humora, és hozzátette: „De semmi komoly. Hiába töröm a fejem, mire panaszkodjam, amikor hogylétemről kérdeznak, hogy ne váljak irigység tárgyává”. Maradjon is így, sokáig. Még sokszor szeretnék találkozni vele. Az egyetlen élő tanárunkkal. A legkedvesebb tanárunkkal. :)

Debrecen, 2021. június

*Kisújszállás Város Önkormányzata elhatárolódik az egykori kommunista városvezetés mélyesen igazságtalan és kegyetlen döntésétől, mellyel Katsányi Sándort a város elhagyására kényszerítette, egyszersmind eltiltotta a tanári pályától. A mai Önkormányzat ezt juttatta kifejezésre azzal, hogy 48/2021. (VIII. 31.) számú határozatával a Kisújszállás Tiszteletbeli Polgára Címet adományozta Katsányi Sándor nyugalmazott magyartanárnak. *

*A Móricz Zsigmond Református Kollégium, Gimnázium, Technikum, Általános Iskola és Óvoda tanárai és iskolaközössége igazságtalannak, méltánytalannak és elítélendőnek tartja azt az eljárást és koncepciózus ítéletet, mely egykori kollégájuk ellen 1957 februárjában született. Ezért, az igazságszolgáltatás gesztusaként Katsányi Sándort, 2021. szeptember 7-én, a tantestület örökös tagjává fogadta. Fényképét, kérésünkre, évfolyamtablánkon elhelyezte. * A kitüntető címeiket és díszokleveleket Kecze István polgármester és Tóth József főigazgató 2021. szeptember 22-én adta át Katsányi Sándornak. *Abádi Nagy Zoltán.* *

Jegyzet

- 1 Mai teljes nevén: Móricz Zsigmond Református Kollégium, Gimnázium, Technikum és Általános Iskola.
- 2 Katsányi Sándor: Egészséges jelen nincs tisztázott múlt nélkül. Kisújszállás, Móricz Zsigmond Gimnázium, 1956. 1956 emlékezete Kisújszálláson, szerk.dr. Ducza Lajos és mások, Kisújszállás, 2016. 129–131.
- 3 Ld. Orbán Éva: Amit '56-ról mindenkinek tudnia kell, Budapest, Gloria Victis, 2006. 36.

Fehér Miklós
90 sor az ünnepelteknek

Kedves Pista és Sándor!

Fogadjátok szeretettel a Könyvtári intézet munkatársai és könyvtáros barátai ünnepi tisztelgő gondolatait születésnapotok alkalmából:

*Meghatódva állok,
mint vízben oldódó só
vagy légben elkeveredett illat,
jelenlévőn és mégis láthatatlan,
mert rádöbbenünk,
van már az a kor,
hogy magunk csak füst valánk,
alattunk a lényeg, a katlan,
mi csak elemei vagyunk a származtatott időnek,
s nem tudom, belőlem származott-e valami,
de tudom, hiányotokban
utam veszett volna.
Ti építettétek meg a házat,
ahol találkozhat a múlt a jövővel,
meghatódva állok, víz mögé bújok el,
szégyellős tanítvány.*

*A világ maga egy nagy könyvtár,
információt hord minden sejtje,
a levegő, a tengervizek cseppje,
a föld kiszántott göröngye,
a szél iránya,
a pára illata,
a napfény
vagy éppen annak hiánya.*

*S az ember,
– most vitát nem eldöntve,
hogy Isten alkotása
vagy az anyag csodája -,
első dolga, hogy a világot
érthető elemekre fossa,
szétszedje, s újra összerakja,
pocsékolja, díbolja, csiholja.
Az ember harap, mar, mert
nincs végtelen türelme,
sem józansága,
a Föld nem a szerelme!
Nem az ajándéka!*

*Előttetek állok.
Vízben oldódó só,
légben elkeveredett illat.
Hogy helyem találok,
másokkal együtt Ti
kellettetek,
mert az időtlen időt
mértékre bontva
áll életművetek
épületben,
gyűjteményben,
test és lélek áramló egészében,
s az elemek,
ahogy „Fölfedezem a könyvtárat...”,
szembejönnek velem.*

*A szél nem bújhat a szél mögé,
a hegynek nem ellensége a hegy
és az alföld, a lapos táj is
lehet a csúcs méltó társa.
A könyvtári világban így van!
Nincs a titkoknak, a tárgyaknak,
az írott vagy megélt létnek*

*egymás ellen ható sorvadása.
Itt minden mindent
életre taszít,
ez a könyvtár pótolhatatlan,
örök életű,
soha nem múló erőforrása.*

*A könyvtárban semmi sem bújhat semmi mögé.
A jelenlét méltósága
Belőletek is árad,
időtlenül átragyog.
Az út a szakmai etikánk soraiban
kikövezett:
a könyvtáros elkötelezett,
munkája hivatás,
felelőssége egyetemleges,
partnersége bizalmat ad,
maga bizalomra szolgál,
a könyvtáros semleges,
félti és éli közösségét,
fenntartója fontos,
előítéletektől mentes,
munkája pontos.*

*Meghatódva állok,
vízben oldott só,
légben kevert illat,
jelenlévőn és mégis láthatatlan.
Nézlek Benneteket.
Tudom, hiányotokban
utam veszett volna.
Szolgáltatok.
Segítettetek.*

A verset követően hadd osszak meg Veletek egy nagyon szép gondolatot a boldogságról, annak elérhetőségéről:

„Ahhoz, hogy az ember boldog lehessen, legalább 3 feltételnek adottnak kell lennie valamilyen mértékben az életében. Az elmélyült cselekvésnek, tehát olyan munkának, amiben örömet leli. A pozitív érzelmeknek, mint pl. szeretetnek és tiszteletnek. És a lehetőségnek arra, hogy valaki a képességeit, cselekedeteit valamilyen eszme, egy magasabb cél szolgálatába tudja állítani.”

Unghváry Márta, a miskolci megyei könyvtár módszertani könyvtáros munkatársa, tanárnő írta le ezeket a mondatokat több tíz évvel ezelőtt. De úgy érzem, a megállapítás Rátok teljes mértékben igaz. Munkátokra az elmélyültség egyértelműen jellemző volt. Rajongó szeretettel dolgoztatok, sőt gyakran vehemenciával is. A szeretet és a tisztelet, a vitában megküzdött más gondolat elfogadása is jellemzett Benneteket. S tevékenységeitek mindig magasabb célt szolgált. A szakma, a szakmaiság, az olvasók, a gyerekek szolgálatát. Így a boldogság – reméljük – nem került el Benneteket, még ha az öröm nem is mindig járhatott kéz a kézben vele.

Köszönjük, hogy születésnapotok alkalmából Veletek ünnepelhetünk. Isten éltesen Benneteket! A Könyvtári Intézet valamennyi munkatársa nevében kívánjuk, hogy örömet szerezhessünk Nektek a fenti köszöntővel, a könyvtárosoktól származó gondolatokkal és a Felétek irányuló szeretettel!

Feimer Ágnes
Kedves Sanyi!

Szeretettel köszöntelek ezen a szép kerek születésnapon! Nagyon régóta ismerjük egymást, hiszen 1977-ben, amikor én a KMK-ba kerültem, Te már jó ideje ott dolgoztál. Én az Oktatási Osztály vezetőjeként ismertelek meg, akkor még nem tudtam a „múltadról”, arról, hogy már Veszprémben is mennyi mindent tettél a könyvtárakért és az irodalomért, a számos kiváló publikációról, amelyek jó része a könyv- és könyvtárhasználat népszerűsítését szolgálta, és máig alapvető segédkönyvnek számít a könyvtárosok és pedagógusok körében. Fokozatosan ismertem meg mindezt, ami szinte „kötelező” is volt számomra, aki akkor kezdtem el könyvtárosi pályámat először a Tájékoztató Osztályon, majd a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban. A Múzeum utcai épületben három emelet választotta el osztályainkat, szinte csak véletlenül vagy az értekezleteken találkoztunk, ma úgy mondanánk, nem volt „közös projektünk”.

A Várba való felköltözésünk sem segített a helyzeten, maradt a háromemeletnyi, de a valóságban sokkal nagyobb térbeli távolság. Ráadásul Te 1986 októberében elhagytad az intézményt (én éppen szülési szabadságon voltam). Később jó volt tapasztalni, mennyire gyümölcsöző időszak lett számodra a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban eltöltött idő, mind munkaszervezésben, újításokban, mind publikációs tevékenységben. A tanulmányoknak, ismertetéseknek, tömörítéseknek se szeri, se száma, de mindezek csúcsa, a legnagyobb mű, ami történeti érdeklődésed összegzésének tekinthető, egyúttal izgalmas szakmai olvasmány is, *A fővárosi könyvtárának története* című kétkötetes monográfia.

1995-ben, amikor *Hegyközi Ilonától* átvettem a referáló rovat szerkesztését (amit 2006-ig *Novák Istvánnal* együtt csináltunk), végre eljött a mi időnk, a mi „közös projektünk”: a német cikkek referálása. Ilona úgy adta át a munkát, hogy Te vagy a németes, minden kiválasztott német cikkmásolatot Neked küldjek el, és Te határidőre „szállítod” a referátumokat. Ez valóban zökkenőmentesen zajlott, Te egy-két nappal a határidő lejárta előtt felhívtál, hogy másnap bejönnél, és hoznád az anyagot. Akkoriban még floppi lemezen történt mindez. Mint kiderült, a fiad segített mindig az anyagok floppira másolásában, és amikor a lemezt betettem a gépembe, mosolyogva megjegyezted: soha nem hiszed el, hogy valóban ott vannak a referátumok. Megnyugtattalak, hogy minden rendben, és

megbeszéltük a német cikkekben felmerült kérdéseket, problémákat, párhuzamokat, de személyes dolgokról, utazásokról, nyaralásokról is beszélgettünk. Így zajlott ez egészen 2011-ig, amikor „bedobtad a törülközőt”, mondván, a szemed annyira elromlott, hogy már nem tudod elvégezni ezt a munkát. Egy világ omlott össze bennem: hogyan tudnám nélkülözni a Te irodalmi igényességgel, választékos stílusban megírt, szakmailag tökéletes referátumaidat (nem beszélve a társaságodról)?

Hálás vagyok ezért az időszakért, és örülök, hogy nem szakadt meg közöttünk a kapcsolat, ha ritkán is, azért találkoztunk szakmai és kevésbé szakmai rendezvényeken. Remélem, ez így is marad.

Kedves Sanyi, sok boldog, tartalmas, családi és baráti körben eltöltött évet, és mindenekfölött jó egészséget kívánok Neked!

Szeretettel
Feimer Ágnes

Feimer Ágnes
Kedves Pista!

Ismét eljött egy szép évforduló, s ennek méltó megünnepléséhez próbálunk hozzájárulni. Bevallom, amikor Ilona megkérdezte, lenne-e kedvem írni Neked valamit, az első reakcióm az volt: de hát már minden fontosat megírtam 2006-ban! Milyen új gondolatot tudnék megfogalmazni, amit eddig nem mondtam el?

Természetesen mindig akad olyan emlék, amiről jó lenne írni, vagy inkább beszélgetni. Ezenkívül eltelt 15 eseménydús és jelentős változásokat hozó esztendő (az utóbbi másfél éves időszakról azonban szót sem érdemes ejteni, csak remélhetjük, hogy ilyen nem fordul elő még egyszer).

Az egyik ilyen fontos esemény a KMK-s évfordulóra megrendezett konferencia 2010-ben, amelyhez kapcsolódott a *Könyvtári Figyelő* tematikus száma is, sok értékes tanulmányal. Az ott megjelent visszaemlékezésedet – talán kicsit nosztalgiából is – most is elolvastam (legutóbb tavaly, amikor a referáló rovat 20 évéről írtam cikket). Az elmúlt pár évben megtörtént a generációváltás a Szakkönyvtárban és a KMK utódintézményében is: már eltűnt (nyugdíjba vonult) az a generáció, amely a 70-es évek végén került a KMK-ba, s akikről Te is említést tettél ebben a tanulmányodban. Hogy milyen örökséget hagytak/hagytunk, azt az utókor fogja eldönteni. Sok tehetséges fiatal dolgozik most is az intézményben, akik már eddig is bizonyítottak.

Egészen 2018-ig minden évben volt egy fix találkozási pontunk, az OSZK-ban a Füzéki emléktáblánál rendezett ünnepség, amely után Téged és *Katsányi Sanyit* szeretettel vártunk a Szakkönyvtárba egy kis beszélgetésre. 2019-ben már nem ott találkoztunk, hanem *Kovács Kati* búcsúztatóján, ami remélem, minden résztvevő számára emlékezetes marad (pozitív visszajelzéseket kaptunk). Minden találkozás jó érzéssel töltött el, örültem, hogy szellemi frissességed mit sem változott az évek során, 2018-ban az én búcsúztatómon még a férjemet is lenyűgözted (legalább végre megértette a „rajongásomat”).

Kedves Pista, boldog születésnapot, jó egészséget, sok örömet kívánok Neked és családodnak!

A régi barátsággal és szeretettel
Feimer Ágnes

Ferenczy Endréné
Nosztalgikus köszöntések

Tudom, hogy a magyar könyvtárügy történetének, sőt, sok szempontból alakítóinak ilyen szép születésnap ünnepére valamely tudományos, korszerű nézeteket tükröző, komoly tanulmányt illene írni. Elnézést, hogy én mégsem ezt teszem. Nemcsak azért, mert koromnál fogva már nem érzem magam autentikusnak ebben – sőt, bevallom, minden ezirányú érdeklődésem is elmúlt –, hanem mert számomra *Katsányi Sándor* és *Papp István* életútja egész ifjú korunktól kezdve oly mértékben párhuzamosan, hol szorosán, néha csak közvetetten összekapcsolódva, de egymás mellett haladt, hogy a szép ünnep belőlem elsősorban nosztalgikus gondolatokat és érzéseket vált ki. Én Pistát és Sanyit, a régi barátokat szeretném a régi érzésekkel és szeretetteljes elismeréssel köszönteni.

Mindkettőjüket még közös egyetemista korunkból ismerhettem. Igaz, hogy Katsányi Sanyi azokban az években a más szakokról átirányított felsőbb évfolyamra járván, azt hiszem, hogy ránk, immár egyszakosként induló kezdőkre nem sokat hederített, de mi sokukra elismerő felnézéssel tekintettünk. A pusztán ismeretségnél többet érő, közelebbi kapcsolat már „felnőttként”, a könyvtárügyhöz kötődő munkánk során vált elmélyültebbé. Ha arra kellene válaszolnom, hogy mi jut eszembe ebből a közös múltból, kapásból két dolgot emelnék ki. A KMK által éveken át szervezett középfokú könyvtárosképzés, amelynek egy időszakában Sanyi az Oktatási Osztály vezetője és oktatója volt, én pedig könyvtörténeti és könyvtártani órákat tartottam. (Még hajdan, az ablaktalan, vaskályhával fűtött, füstös tanteremben, a Múzeum utcában.) A közös tanítás és a szüneteket tarkító beszélgetések sora később a tanárképző főiskolán folytatódott, amikor már a Széchényi Könyvtárhoz való kapcsolat nem kötött össze bennünket, de a szakmai és a kötetlen diskurzusok sora – és remélem, a barátság is – változatlan maradt. A másik már a közelmúlt – nyugodtan mondhatom – szakmai élménye, amikor a FSZEK történetének 2004-es 1. kötete után, négy évvel később megjelent az 1945-1998-as korszakot feldolgozó 2. kötet (*Katsányi Sándor* és *Tóth Gyula* összeállításában), amelynél színvonalasabb, részletesebb és nagyszerűbben szerkesztett magyar könyvtártörténeti feldolgozást nem ismerek. Elolvasása nem csak tanulságos élvezetet jelentett, de arra is büszke voltam, hogy én írhattam erről recenziót. Szép emlékek maradtak – a szakmai kapcsolatokon túlmenően, már

nyugdíjasokként – a Katsányiék kismarosi tuszkulánumban tett látogatások, Szabó Sanyiékkel együtt, az utóbb épített fürdőszoba megcsodálása, a közös sörözések...

Ha személyesen nem is (az én nehézkességem miatt), de hallomásból azóta is folyamatosan tudunk egymásról, és számon tartjuk egymást. Tudok Pista és Sanyi heti, pénteki közös sörözéseiről. Két évvel ezelőtt egyik egyetemista unokám, a Corvinusra járván újságolta, hogy bement pénteken a Pipa utcába enni-inni valamit, és a mellette lévő asztalnál – az ő szavait idézve: „két idősebb, olyan igazi értelmiségi férfi sörözve beszélgetett, még latin szavakat is használva és könyvtárakat emlegetve”. Rögtön tudtam, hogy a két „igazi értelmiségi” csakis Pista és Sanyi lehetett, és örültem, hogy egy két generációval fiatalabb és korszerűbb értékrendet képviselő fiatalember ilyen pozitív jellemzőkkel ítéli meg az én barátaimat.

Papp Pistával ismeretségünk 1951-ben, az ELTE 1949-ben szerveződött könyvtár szakán kezdődött, az 1. évfolyam első napján, amikor a Tanulmányi Osztály vezetőjeként a mindenható Kékes elvtárs előírta kötelezettségeinket. Ma már nem tudom, miként alakultak ki csoportok, barátságok, de emlékeimben Papp Pista, Kiss Jenő és Bereczky Laci hármasa jelképezte az évfolyam meghatározó központját. Csakúgy, mint később évtizedeken keresztül a magyar könyvtárügy alakulásában. Örültem, hogy az egyetemen elismerésként ők engem is „fiúsítottak”, elfogadva értékelhető társaságként. Barátságunk mindhármukkal töretlen maradt a lehetséges életút során. Pályánk folyamán többször kapcsolatba kerültünk, és ez a kapcsolat mindenkor pozitív volt. Egyetemista korunkban voltak közös szórakozásaink is, üres órák idején többször üldögéltünk a Múzeum kerti padokon beszélgetve, sőt még klubot is alakítva. (A klub neve egy időben „Idd ki Klub” volt, amelyben az ivás víz mellett legfeljebb csak a kor jellemző Bambiját jelenthette.) Ez egyszer még a tanszéki DISZ-szervezet megrovását is kivívta, a vád a frakciózás bűne volt. De a szórakozások között emlékeimben (ha nem csalnak) még egy Papp Pista által szervezett pünkösdfürdői esti, táncos multság is megmaradt, több évfolyamtársunkkal együtt. Egyébként Pista nem tartozott – megint csak emlékek alapján, lehet, hogy tévedek – a nagy mulatozók közé. Véleményét mindig nyílt, néha erős szavakkal is kifejezésre juttatta, de ezek soha nem voltak bántóak, ártó szándékúak, mindig korrekten tükrözték az igazságot.

Az OSZK-ban töltött sok évtizedem idején természetesen ismertem a KMK és a könyvtár közötti vitákat (ezeket 2010-ben Papp Pista a Könyvtári Figyelőben értékelően elemezte), a szervezeti hovatartozás, felügyelet, munkatársak stb.

kérdéseiben, de én magam sem Pista igazgatósága idején, sem azt követően soha nem tartoztam – szakmai kérdésekben, személyi kötődéseimben – a KMK-t támadók sorába, hiszen többségükben nagyra becsült, régi barátaim voltak!

Kapcsolatunk, ha szűkült is, de tovább élt 1985 után, amikor Pista a „nagy hármas” másik tagjának, Kiss Jenőnek a helyetteseként a FSZEK-be került, én pedig a könyvtár vezetősége mellett működő, külsősökből álló Igazgató Tanácsnak előbb elnöke, majd tagja lettem. E formális kapcsolat mellett folyamatos együttműködést jelentett később, hogy az 1999-2003 között megjelent, Horváth Tibor és Papp István szerkesztette 5 kötetes *Könyvtárosok kézikönyve* csaknem mindegyik kötetének egy-egy fejezetét én dolgozhattam ki. A lektoráló Papp minden megjegyzése, kiegészítése helytálló és jóindulatú volt.

Pista pályájának eredményei között én az FSZEK újjászületett könyvtár-épület-együttesének megtervezésében és kialakításában vállalt szerepének vagyok a legnagyobb csodálója. Szakmai elveinek abban érvényesült megvalósításával megteremtette a könyvtárnak mint a közösségi élet színterének optimális kialakítását és működtetését (messze meghaladva a nemzeti könyvtár gyakorlatát). Látva és hallva nem győzöm csodálni – idősebbek és fiatalok, köztük az unokáim részéről is – azt a lelkes elégedettséget, amit számukra a Szabó Ervin Könyvtárban töltött órák, sőt napok is jelentenek.

Személyesen legalább egy évtizede nem találkoztunk. Utoljára – egy egyetemista korunkba visszanyúló emlékként – a Szent Imre plébániatemplomban, ahol hajdani könyvtár szakos évfolyamtársunk, Kereszty Bandi (Rókus) a texasi cisztercita iskola paptanáráként hazalátogatva aranymiséjét itthon tartotta (én már egyik felnőtt unokámmal voltam ott). Három régvolt egyetemista, könyvtárosként kicsit megroggyantan, de együtt lehetettünk.

*

Amint a bevezetőben írtam, elnézést kérek, hogy nem sikerült objektív, tudományos dolgozattal köszöntenem a két ünnepeltet. Ahhoz túlságosan közel állnak hozzám, túl sok személyes emlék köt Katsányi Sanyihoz és Papp Pistához. Ezekre gondolva és nosztalgizva kívánok mindkettőjüknek nagyon boldog ünnepet. Szép születésnapot, Fiúk!

Fodor Péter
Találkozások a 90 évesekkel

Havas Kati megkeresett, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár két kiváló vezetője 90 éves lesz az idén, és kötet jelenik meg a tiszteletükre. Mondtam, hogy tudom, hiszen igyekszünk számon tartani régi munkatársaink születési évfordulóit. Azt kérte, írjak a két könyvtárossról. Mindannyian tudjuk, hiszen ismerjük Havas Katit, szívósan behajtja az ígéreteket. Én is így jártam.

Nagyon örültem az ötletnek, és megtiszteltetésnek tartom, hiszen a magyar könyvtártörténet két kiemelkedő alakjáról van szó, *Papp Istvánról* és *Katsányi Sándorról*, akik szakmai pályájuk utolsó szakaszában meghatározó szereplői voltak a Szabó Ervin Könyvtárnak. Én akkor érkeztem a könyvtárba, amikor ők nyugdíjba készültek, még alkalmam volt találkozni és együtt dolgozni velük.

Végiggondoltam találkozásaimat Papp Istvánnal és Katsányi Sándorral. Ez így de hivatalos! Inkább Pistával és Sándorral. Felidézve az elmúlt évtizedeket a két nagytekintélyű ember mellett, a teljesség igénye nélkül, eszembe jut *Kiss Jenő*, *Futala Tibor*, *Horváth Tibor*, *Bereczky László* is. *Gerő Gyula* is ebbe a sorba tartozik. Ő az ünnepeltekkel együtt hála Istennek, köztünk van. Hiszen ők sokszor együtt, egymás mellett dolgoztak, vitatkoztak, tették a dolgukat a könyvtárügyért. Köszönet és tisztelet érte!

A töredékcserépek felidézése, az emlékek megjelenítése természetesen igen szubjektív, hiszen az én szemüvegemen keresztül látható.

Találkozás 1.

1969-ben a balmazújvárosi művelődési ház új igazgatójaként, felhívott *Arató Attila*, a megyei könyvtár igazgatója – hál' Istennek, ő is él, általam tisztelt, és talán mondhatom, szeretett, atyai barátom –, hogy Papp István itt van a KMK-ból, és szeretné megnézni a néhány éve épült művelődési házat és a könyvtárat, hiszen az építkezés a 60-as évek elején országos figyelmet kapott, még parlamenti interpellációt is eredményezett. *Simon Zoltánnal*, a későbbi megyei könyvtár-igazgatóval – ő ma már nincs köztünk – érkeztek meg. Végignéztük a házat, majd kávéztunk. Pista a rá jellemző szenvedéllyel, lendülettel közölte, hogy így nem jó a könyvtár, szét van szabdalva, kicsi az alapterülete. Elmondtam, hogy én is így látom, és kényszerből került ide a könyvtár, hiszen el kellett

adni a kastélyépületet a befejezéshez. Igaza volt, hiszen valóban a szabadpolcos, felnőtt állományon kívül, a többi könyv a klubszobákban volt elhelyezve. Beszélgettünk, hogy hogyan lehet majd jobb körülmények közé helyezni a könyvtárat. Én egy teljes szintet gondoltam a könyvtárnak. Pista támogatta az ötletet. Az elképzelést Simon Zolival együtt 1972-ben megvalósítottuk. Két évtized után önálló épületbe, a jelenlegi helyére került a könyvtár, és felvette Lengyel Menyhért nevét.

Találkozás 2.

Még mindig Balmazújváros. *Kiss Jenő*, akkor a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztályán dolgozott, és amikor a megyében járt, eljött Újvárosra is. Megnézte az épületet, beszélgettünk a munkáról. Ő is felvetette a könyvtár elhelyezését. Én elmondtam a Papp Istvánnal való találkozást, és hogy már készítjük elő az átalakítást. Azt mondta, ha Pista elfogadta az elképzelést, akkor az jó lesz.

Kiss Jenővel 1979-ben már a FSZEK-ben beszélgettem, és néhány hónap múlva már ő volt a főigazgató.

Amikor 1998-ban megnyertem a FSZEK főigazgatói pályázatát, két hónapig együtt dolgozhattam Papp István főigazgató-helyettessel, aki december 31-ével vonult nyugdíjba. Akkor indult a Központi Könyvtár bővítése és a palotarekonstrukció. Pista Kiss Jenővel, *Deák Sándorral* együtt ismertetett meg a leendő könyvtár szakmai elképzeléseivel. Deák Sándor a beruházás ütemezését vázolta, nem titkolva a várható nehézségeket. Általuk megismerhettem a több évtizedes előzményeket és a rekonstrukció tervét, amely így végre a megvalósítás szakaszába lépett. Egy december végén tartott megbeszélés után Deák Sándorral együtt megtaláltuk Soroksáron azt az ideiglenes raktárt, ahol biztonságosan el lehetett helyezni az állomány nagy részét.

Az a rövid pár hét, amíg együtt dolgoztunk, azért is emlékezetes marad számomra, mert megerősödött bennem az a korábbi benyomás, hogy Papp István bárhol szolgálta a hazai könyvtárakat mindig a jobb, a korszerűbb, az olvasó érdekeit, elvárásait szem előtt tartó koncepciókat dolgozott ki. A FSZEK-ben bevezetett számos könyvtári program kidolgozásában felhasználta nemzetközi tapasztalatait. Rendszeresen publikált, megismertette a jó gyakorlatokat. Nem túlzás azt mondani, hogy szakmai pályájának kiemelkedő alkotása a Wenckheim palotakönyvtár rekonstrukciójának és bővítésének szakmai koncepciója volt. Ez volt a WBR projekt.

Amikor 2001-ben befejeződött a beruházás, a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás több cikkben mutatta be a FSZEK új Központi Könyvtárát. A bevezetőt ő írta, és megelégedéssel nyugtázta, hogy a Központi Könyvtár elkészülte után „nem dőltünk hátra”, hanem hozzákezdünk a hálózatfejlesztéshez *Sóron Lászlóval*, *Deák Sándorral*, *Pauza Istvánnal*, a régióigazgatókkal, a könyvtárosokkal.

Számomra fontos volt a véleménye, kritikája, hiszen egyben visszaigazolása is volt annak a munkának, amit az elődök végeztek, és mi folytattuk, alkalmazkodva a megváltozott körülményekhez, folyamatosan erősítve a könyvtár sokszínű szerepvállalását, szolgáltatását.

Találkozás 3.

Katsányi Sándorról a precíz, pontos, tudós könyvtáros jut az eszembe. Őt hamarabb ismertem meg írásaiból, mint ahogy személyesen találkoztunk. A FSZEK-ben végzett közel másfél évtizedes munkássága mindig összefüggött valami új kezdeményezéssel. Ekkor az Olvasószolgálati Főosztály vezetője volt. Amikor 1998-ban a FSZEK-be érkeztem, Sándor már készült nyugdíjba, követve Kiss Jenőt és Papp Istvánt. Ekkor beszéltünk a szolgáltatásról. Az egyik alternatíva az volt, hogy a felújítás alatt be kell zárni. A másik, hogy korlátozottan, több munkával és szervezéssel meg lehet próbálni a bibliotékát működtetni. 1999 január első napjaiban Sándorral és *Cziboly Anikóval* több napon át jártuk az épületet, keresve, hol lehet szabadpolcos állományt elhelyezni. Ekkor ismerhettem meg a palotakönyvtárat a pincétől a padlásig. Sikerült, bár szűkösen, megoldást találni, és a soroksári raktárral együtt kiszolgálni az olvasókat. Ezt a döntést az olvasók visszaigazolták, hiszen a három év alatt csak kétszer kellett néhány hónapra bezárni, és addig a tagkönyvtárak vállalták át az olvasók kiszolgálását. Az építkezés a határidő előtt három és fél hónappal hamarabb fejeződött be, és a költségkereteket sem léptük túl. Ebben meghatározó volt *Deák Sándor*, *Sóron László* és *Pauza István* munkája. Megkezdődött a hálózatfejlesztés koncepciójának kidolgozása, az informatikai fejlesztés és az egységes szerzeményezés, feldolgozás rendszerének felépítése.

Találkozás 4.

Közeledett a 2004-es év, a könyvtár alapításának 100. évfordulója. Kiss Jenővel beszélgetve, kértem a segítségét a könyvtártörténet megírásához, hiszen *Remete*

László hasonló munkája 1966-ban jelent meg. Megállapodtunk, hogy 1945-ig Katsányi Sándor, 1980-ig Kiss Jenő, 1998-ig pedig *Futala Tibor* írja meg a FSZEK történetét. Alig kezdtek el dolgozni, Kiss Jenő váratlan halála megszakította a munkát. Sándor vállalta át 1980-ig a korszak áttekintését. Felhasználta Kiss Jenő vázlatát, anyaggyűjtését. Futala Tibor is nagy kedvvel látott a munkához. Ő is publikálta a szinopszist. Halála azonban megakadályozta, hogy a könyvtár történetének utolsó két évtizedét megírja. Az ő korszakát nagyon szoros határidővel *Tóth Gyula* vállalta el és fejezte be.

Az első kötet – Katsányi Sándor munkája – 2004-ben jelent meg, a második kötet – Katsányi Sándor és Tóth Gyula munkája – 2008-ban készült el.

Érdekesség, hogy a könyvtár centenáriuma kapcsán Sándor többször felhívta a figyelmünket arra, hogy az alapítás több dátumhoz is köthető. Az első kötetben igen részletesen bemutatja ennek fordulópontjait, ismertetve az okokat, következményeket.

Sándor később is publikált, újabb és újabb adalékokkal szolgált Budapest könyvtártörténetéhez. Örömmel fogadta felkérésünket, amikor előadás sorozat keretében emlékeztünk meg a könyvtár 1945-ig működő igazgatóinak munkásságáról.

Azt gondolom, hogy Katsányi Sándor gazdag publikációs tevékenységéből kiemelkedik a Fővárosi Könyvtár történetének megírása a kezdetektől 1980-ig.

Kilenc évtized hosszú idő, ugyanakkor, ahogy nő a mögöttünk hagyott évek száma, szinte kevésnek tűnhet. De ismerve benneteket kedves Pista, kedves Sándor, ez számotokra nem kor, csak állapot.

Isten éltesse Papp Istvánt, Isten éltesse Katsányi Sándort sokáig egészségben, mindannyiunk örömére.

Köszönöm, hogy együtt dolgozhattam veletek.

Gálné Ballagi Ágnes

Kedves Pista!

Ezen a szép kerek születésnapon szeretettel köszöntelek.

Régen találkoztunk, de olyanoktól, akik rendszeres kapcsolatban vannak veled, hallom, hogy jól vagy és változatlanul aktív vagy.

Veled együtt dolgozni öröm és megtiszteltetés volt. Példamutató volt a szakmai tudásod, amivel segítettél jobb könyvtárossá válni. De a műveltséged és nem utolsó sorban az emberséged is kisugárzott a környezetedre.

Azt kívánom, hogy még sok-sok évig erőben, egészségben élj vidáman a környezeted és kártyapartnereid örömére.

*Nagyon boldog születésnapot kíván volt kolléganőd,
Gál Ági*

Gellér Ferencné
Első találkozásom Papp Istvánval

Születésnap ajándéku mit is adhatnék mást, mint első találkozásunk múltból előbukkanó emlékét.

1990-ben történt, a Széchényi Könyvtár Corvina kiállításán. Ámulva néztem a tárló kincseit, de figyelmem egy kék-arany díszítésű, a jelzés szerint Philostratos Corvina kettős címlapjára tapadt. Ahogy a kiállításokon lenni szokott, az ember csak néz, de ritkán tudatosan a látvány lényege.

Velem is ez történt. Miközben próbáltam értelmezni a látottakat, megszólalt mellettem egy hang: Látott már Corvinát? – Bevallom nem, csak könyvben – feleltem meglepődve a kérdésem. – Tudja, hogy mit ábrázol? – Azt hiszem, nem – ismertem be zavartan.

És akkor ő tapintatosan sorra magyarázta, mire figyeljek, kit, kiket ábrázolnak az érem-portrék, mit jelent a bal oldali márványtábla, mire utal a kódex jobb oldali lapján egy kocsin lándzsás zászlót tartó, láthatóan virágos kedvében lévő aprócska emberke... Talán Corvin János, a fia?

Felhívta a figyelmemet az aranyozás és a színek finomságaira, de még a Corvina hányattatásáról is volt mondanivalója, amíg visszakerülhetett „Magyarország és Csehország királyának” könyvtárába... – Aztán elköszönt és elment.

Te aztán jól lefoglaltad Papp Istvánt! – szólalt meg egy kedves kollegina.

A KMK-ás Papp István? – kérdeztem vissza.

Nagyon elszégyelltem magam, hogy nem tudtam, kivel beszélgettem. Mert Papp István fogalom volt a könyvtáros szakmában. De honnan is tudhattam volna, hiszen még sohasem láttam, és most sem mutatkoztunk be egymásnak.

Idővel megismertem a Corvinák rögtönzött előadóját, és szakmai barátság alakult közöttünk. Olvastuk és követtük tanításait. Könyvtárunk bevezette a gépesített nyilvántartásokat, és modern, szép könyvárat avattunk 2006-ban. Örömmel töltött el, ha egy-egy nyilvános szereplésem vagy írásom elismerő nyilatkozatát visszahallottam.

A múltból felbukkanó élmény a tanár személyiségét is megidézi, mert Tanár is volt.

E kivételes nap alkalom a köszöntésére:
Isten éltesse, TANÁR ÚR!

Gereben Ferenc
Olvasónaplómból

Illyés Gyula és Déry Tibor az öregedésről

Kedves Pista és Sanyi!

90 évek köszöntésére két nagy író öregedési naplóját szeretném Nektek újraolvasásra ajánlani. Elsősorban nem azért, hogy tanuljatok belőle, hisz mindkét író „kezdő öregedő” volt Hozzátok képest, hanem azért, hogy hozzáírhattatok azt az élményvilágot, amit ők már nem tudtak megírni: hogyan válik az ember „öregedőből” „örökifjúvá”!

Szeretettel és barátsággal: Gereben Feri

2018. november 3. szombat

Két és fél napos visegrádi kikapcsolódásunknak – a szabadtéri napfényes fürdözések mellett – legfontosabb élménye *Illyés Kháron ladikjájá*-nak elolvasása volt. Illyés esszéregénye – nemhiába lelkesedett érte *Réz Pál* – klasszikus alkotás, egy tegnapi, választékos magyar nyelven írva. De lélektanilag is, nyelvileg is elbűvölő a realitása, ha falusiakat beszéltet vagy velük beszélget. A téesz által letarolt szőlőhegyen lejátszódó téli beszélgetésnek – a maga visszafogottságában – nemcsak a nyelvezete nagyszerű, hanem a szerző erkölcsi bátorsága is dicséretet érdemel: az 1969-ben megjelent kötetben szóvá teszi a falu és a mezőgazdaság tönkretételét, az erőszakos téeszésítést. (Az öreg parasztot meleg kályha mellé állították, de mégsem lépett be: ezért egyedül az ő szőleje van megművelve a meredek hegyoldalon.) Ezek csak epizódok, a szöveg alapszöveve az öregedés biológiai, mentális tüneteinek: a szótévesztéseknek, felejtéseknek, ingerlékenységnek, a bőr és az arc elváltozásainak stb. esztétizált leírásából áll. Esztétizálja az elmúlást, a közelgő halált – ezzel próbál föléje kerekedni. (Illyés egy évtizeddel volt fiatalabb nálam, amikor ezt a könyvet közzétette, halála előtt 14 évvel.) Vannak benne naplószerű feljegyzések: olvasmányokról (Cicero mit ír az öregségről); egy bűnrössz könyvek sokaságát létrehozó öreg (fiktív vagy valóságos?) „írófejedelemnél” tett látogatásról; egy vidéki kastélyban berendezett látomásszerű öregotthonról; külföldi útiélményekről (Cluny, Stratford) stb. Mindegyiket átlengi az elmúlás szelleme. Az

egykor virágzó szellemiségű és pompás épületeiről híres kolostor most csupán, az angol kisváros pedig Shakespeare jól karbantartott mauzóleuma, de mindkét helyszín emellett magvas kultúrtörténeti elmélkedések ihletője. Közben kedves-bohókás történeteket olvashatunk az öregedő írók zsugoriságáról, kicsinyes kuporgatásáról. Ebben *Arany*, *Vörösmarty*, *Berzsenyi*, *Szabó Lőrinc* (sőt név nélkül *Németh László*) éppúgy érintett, mint *Csehov* és *Baudelaire*. A szabályt erősítő ellenpélda: *Ady*, aki szórja a pénzt, amit neki is borraivalóként „vetettek oda”. (94. p.)¹ Meglepett az erős kifejezés, de Illyés tovább részletezi az írói „mecenatúrával” kapcsolatos véleményét: „*Kiáltó azok példája, akik ún. mecénások pókhálózatának repültek. [...] A modern korok mecénásai közönséges pénzkölcsönzők, még pedig a gyanúsabb eresztésből: lelki szolgáltatással veszik vissza, amit adtak, gyakran évtizedekig szedve az uzsora kamatot. Évtizedekig?*” (95.p.)

Az esszéregény olvasása során sokféle megközelítésben öregedhetünk együtt Illyéssel. Például felveti, hogy az írók korosodván, szeretik megkettőzni énjüket: Kosztolányi *Esti Kornél*, Krúdy *Szindbád*, (Márai pedig *Krúdy*?) alakjába rejti át magát. Vajon így tárgyilagosabban ábrázolhatják öregedő énjüket? Eltöpreng azon, hogy Európa hatalmas építményeit miért épp aggastyán pápák, öreg fejedelmek kezdték építtetni. Ha az ember az öregedésről elmélkedik, van még két kihagyhatatlan téma: a kihunyó szexualitás, valamint a vallásosság. Mindkettő szerepel Illyésnél is. Saját magát is leleplezi, ahogy fájós derekával a szépjárású fiatal nők után fordul, és beszámol az öregurak nagyhangú, a múlt kalandjait felidéző adomázásáról is. Cicerót citálja nem túl nagy meggyőződéssel, aki az idős korban az altesti szenvedélyektől való megszabadulást ünnepli. A vallási dimenziót (talán túlságosan is) hangsúlyozott nem hívő álláspontból veti fel. Többször is emlegeti a Bibliát, és értelmezni próbálja az Ószövetség pátriárkáinak matuzsálemi életkorát. De, ami lényegesebb: szerinte a kereszténység az egyetlen vallás, amely nem törődik bele az elmúlásba: „*A biblia embere örök életre teremtődött.*” (121.p.) És a Paradicsomba egy almáért eljátszott öröklétet a teremtő saját fia feláldozásával állítja vissza. A kereszténység forradalmi tette annak hirdetése, hogy „az élet jogos!” (122.p.) Ugyanakkor a kereszténység megnehezíti az öregkort: mert ha az örök élet nemcsak jogos, hanem kötelező, akkor a végső életszakasz az utolsó (szorongásokkal teli) alkalom arra, hogy elkerüljük a kárhozatot és lelkünket az üdvösség felé irányítsuk. A többször is emlegetett albigenek (katharok) felfogása közelebb áll Illyéshez (drámát is írt róluk!): azért kell élni hagyni az embereket, hogy öregségük utolsó szakaszában elérjék a Krisztushoz méltó tökéletességet, amire a fiatalabb korában különben

is képtelen az ember. De leginkább az ókori görögök idillikus öregkora, erkölcsi parancsolatokat nélkülöző világa, csínytevéseket is elkövető Olümposza áll közel hozzá. „A túlvilágot úgy felfogni, mint a helyes és erkölcsös magaviseletnek valami eszményi birodalmát – egyik fő akadály, hogy ma a túlvilágban hihesünk. [...] A túlvilág csak olyan lehet, mint mi. Meghosszabbított élet. Az öregek előörsként bandukolnak feléje.” (219-220.p.)

Félta az idejét: „sajnálom az üresen elfutott órákat” (108.p.). Egyre többször untatja a társaság is, és akkor valamilyen ürüggyel otthagya. „Nem ma ébredtem rá arra a fejn álló tényre: számomra az az óra értékes, melybe én töltöttem valami értéket; melyet én tettem értékessé...” (108.p.) (Hát igen, ez nagyon ismerős vélekedés!) És ezután egy erősen szekularizált gondolat következik: az öröklétben való hitre (azután ezt hiedelemre javítja) nekünk már nem imával kell készülni, hanem „hasznos tevékenységgel”, valamint „minden pillanatunk tartalmasításával”. (109.p.)

Ennek a könyvnek van egy nagy rejtélye: a vége felé a szerző vajon miért tette bele Lukács Györgyénél tett látogatásuk történetét, ráadásul dátumszerűen (1968. április 22.), holott egyetlen más fejezetet sem keltezett? Perszifláz ez, vagy hódolat az időskori alkotóerő előtt? Vagy egyszerre mindkettő? Pizskálni akarta-e a fennálló rendszert, vagy épp hogy gesztust tett Aczéléknak ezzel a látogatással, és annak megírásával? A társaságban lévő francia házaspár miatt a beszélgetés franciául zajlik. A 83 éves Lukács nem fogadja el a Sorbonne-on tartandó előadásra szóló meghívást, mert nincs ideje: három könyvet akar még megírni, plusz az életrajzát(!). Illyés kérdésére, hogy mi tartotta meg „ilyen eleveenségben, ilyen hitben”, azt válaszolja: „Az tart meg, hogy nincs benső életem. Mindennel foglalkozom, csak a lelkeimmel nem foglalkozom soha.” (223.p.) Abban hisz, hogy „a szocializmus felépíthető, megmenthető. Jól érzi magát: érzi a fejlődést.” Aztán nagy hévvel mondja (mármint Lukács): „A szocializmus kompromittált szavait nem eldobnunk kell, hanem megtisztítanunk. A szocialista realizmust például ismét használható fogalomká kell tenni. Tartalma nem az, amit Zsdánov adott neki.” (224.p.) Hanem: amit Gorkij példája mutat. Önbírálatot kell gyakorolni stb. Illyés záróbekezdéséből: „Nem lehet bizonyos fajta hódolat nélkül szemlélni nagy karosszékekben a kis termetű embert. A beszéd heve verejtéket csal arcára. Nem törli le, nem észleli. Háta mögött közvetlenül a nagy könyvespolc...” (225.p.)

Itt beszélget Illyés Gyula (háta mögött az *Egy mondat*-tal), és Lukács György (háta mögött – a könyvespolcon kívül – sok mindennel, köztük egy nemrég leírt másik mondattal: „a legrosszabb szocializmus is jobb, mint a legjobb

kapitalizmus”). Lukács itt tart 1968 tavaszán is, amikor már virágba szökkent a prágai tavasz, amely a „létező szocializmus” falait döntögeti. Lukácsról lerí, hogy ami Európa keleti felét illeti, kicsúszott az időből, és hogy voluntarista teóriáinak foglya. (Az igaz, hogy közben Párizsban meg „divatba jött”). Illyés a konkrét szituáció érzékletes leírásába rejtette véleményét; és abba a „bizonyos fajta hódolat”-ba sok minden belefér...

Az utolsó, több motívumból összeálló lírai fejezet fő gondolata: a „jó halál-ra” fel kell készülni. De „jól” meghalni, a hozzátartozók felől nézve, nem lehet: ez mindenképpen felfordulással jár, mondhatni egyetlen cselekedet. *„A magára adó öreg egyik legszebb elégtétele az elmúlás megaláztatásával szemben, ha távo-zása rettenetét környezete számára tompítani képes. Ezt szolgálják ezek a sorok.”* (230.p.)

2020. május 6. szerda

Továbbra is a jegyzeteimet rendezem. És ahogy befejeztem Szabó Dezső *Éle-teim*-et, elkezdtem Déry Tibor *Kedves Bópeerét*, amely nemrég „polcmászás” közben akadt a kezembe. Amikor *Illyés Kháron*-ját olvastam, ő is benne volt a célkeresztben, de a szándék megvalósulásához kellett a véletlen is. Benyomá-som szerint Illyés öregedése rokonszenvesebb, szemérmesebb, humánusabb, mint író társáé. Déry meglehetősen exhibicionista és cinikus: szinte kéjeleg az öregedés gusztustalan testi jegyeinek (pl. az elcsöppenő orr) leírásában. Először csak másokon szereti észlelni ezeket, azután – amikor megjelenik a színen a fiatal svájci meny – szinte mazochista módon magán is siet kimutatni. Persze ebben a szereptúljátásban az is benne van, hogyha ilyen önkínzó alapossá-gal tudom ábrázolni esendőségeimet, akkor valamennyire még uralni tudom azokat. (Meg hát az istenért: foglalkoztatok egy kicsit velem!) Az is jellemző, hogy a két író hogyan beszél a régi időkből mindkét családban megmaradt öreg cseléddel. Mindkét dikció színjáték, de ebbe Dérynél az is belefér, hogy lopással vádolja meg az öreg Zsófit. (A vád persze itt sem igazi, de „befefér” a narrációs normába.)

2020. május 10. vasárnap

Kiolvastam a *Kedves bópeerét*. Május 6-án már feljegyeztem nem túl kedvező első benyomásaimat. Fenntartom őket, de most egy kicsit differenciáltabban látom a dolgot. Kétségtelen, hogy az öregedő férfi az öregedését elsősorban a

nőkhöz való viszonyán méri le. Déry hetvenen túli író-hőse a könyv első felében még majdnem magáévá tudja tenni a felkínálkozó fiatal író-aspiráns hölgyet, de csak *majdnem*. Kissé kárörvendve figyeli ismerősei hanyatlását. Amikor fia és menyé – Svájból hazatérve – hozzá költöznek a Pasaréti villaházba, immár plátóian beleszeret ifjú menyébe, aki nemcsak gyermekien tiszteli benne a nagy író, hanem szereti is; és amikor a nagy hongkongi influenza-járvány elkapja (és kis híján elviszi), ápolja is őt. Az író részletesen leírja a járvány pusztítását, mintha tudná, hogy egyik kései olvasója egy másik világjárvány idején készít könyvéről jegyzeteket. (A járvány-jelenet nem az írói fantázia terméke: 1968/69-ben valóban volt egy nagyméretű influenza járvány.) Felgyógyulása után fia bejelenti, hogy gyermeket várnak és elköltöznek. Az író első reakciója, hogy vetessék el a magzatot, de azután cinizmusa poétikus szomorúsággá válik, és nemcsak elengedi, hanem anyagilag is támogatja a fiatalokat. És most következik az igazi írói truváj: íróasztalához ülve tollat ragad, elfogja a munka „csöndes izgalma”, és megírja ezt a történetet.

1973-ban jelent meg ez a könyv, Déry három évvel később meghalt. Olvasás közben (ceruzás széljegyzeteim alapján) rájöttem, hogy annak idején már olvastam. (Szóval azért nem csak gyűjtöttem, olvastam is a könyveimet, az más kérdés, hogy nem mindig emlékezem rájuk!) Érdekes látnom, hogy a hetvenes években mit tartottam fontosnak megjelölni benne: mindhárom helyen Déry öregkori kiábrándult életbölcssége szólal meg. A „*nemes eszmékről*” mondja: „*aki kíséretükbe szegődik, abból előbb-utóbb óhatatlanul vagy gyilkos, vagy áldozat lesz.*” (20.p.)² Beteglátogató író társa hősünk írószövetségi díszelnökké jelöléséről beszél, „*ha a minisztérium is hozzájárul.*” Mire az író fanyar önjellegzése következik: „*Hogyne járulna hozzá – mondtam finoman mosolyogva. – A minisztériumnak olyan emberre van szüksége, aki látszatra ellenzéki ugyan, de lényegileg mindent megtesz, amit kívánnak tőle.*” (177.p.) Az elköltöző fiatalokat pedig a hatalom tiszteletére inti: „*Semmi esetre se bíráljuk, veszélyes lehet!*” (204-205.p.) Ő csak tudja: egész életében folyton konfliktusba került a hatalommal: hol ezzel, hol azzal, mígnem öreg korára megnyugodott a kebelén.

Mindazonáltal életem egyik legnagyobb olvasmányélményét, a *Szerelem c.* kötetet (és benne a címadó novellát!) neki köszönhetem.

- - -

Zárásul ideillesztem Illyés egyik öregedő-versét: *Havas Kati* „versküldő szolgálatától” kaptam valamikor. Amellett, hogy egy szép szonett, idevalónak érzem:

Illyés Gyula
Kapcsok

*A szenvedély, mely a mulandó izmot
vaspántként kapcsolta csontunk köré
hogy megízlelvén őrizzük a titkot:
egy pillanatra sorsunk istené,*

*a szenvedély majd elmúlik. A boldog percek,
az éj, a kéj már senkié.
Heverünk torzan, mint a páros szobrok
Ha tömbjüket az idő széttöré.*

*De jönnek majd új közös kapcsok, láncok,
megtartóbbak, mint minden karolás:
futnak arcomon, arcodon a ráncok.*

*s majd fonalai őszülő hajaknak
tanítják, mi az összetartozás,
amelyet ketté Isten nem szakaszthat.*

Jegyzet

- 1 Az oldalszámok a Szépirodalmi Könyvkiadó által megjelentetett 1969-es (első) kiadásra vonatkoznak.
- 2 Az oldalszámok a Szépirodalmi Könyvkiadó 1973-as (első) kiadására vonatkoznak.

Gerő Vera *Köszöntő*

A mikor körülbelül 65 éve megismertelek, nem gondoltam volna, hogy 91 évesen keresem majd a szavakat, amelyekkel Téged mint 90 évest, a szakma nagy öregjét köszönhetlek.

Életem nagy ajándéka, hogy olyan munkahelyet teremtettél, teremtettünk, ahová nap mint nap öröm volt bejárni. Már előző nap sorra vehettem azokat a dolgokat, amiket majd a reggeli kávénál megbeszélhetünk. Volt ezek között szakmai, de volt családi, emberi, világnézeti eszmecsere.

Eltelt több évtized, és egymás iránt érzett szeretetünk, megbecsülésünk semmit sem változott, mert nem váltottunk világnézetet; meggyőződést, erkölcsi alapunk, a munkához, szakmánkhoz való viszonyunk is szilárdnak bizonyult.

A nyugdíjas években, amelyek már szintén évtizedekben mérhetőek, sem kopott meg a barátságunk. Utaztunk, kirándultunk, beszélgettünk, bridzselünk, részt vettünk egymás életében. Amikor köszöntő szavakat keresek a „tisztelet” és a „szeretet” jut elsőnek eszembe, de egy leveledben ezt Te kiegészítetted az „önzetlenség”, a testvéri szeretet”, az „őszinteség”, a „nyíltság” és a „becsületesség” fogalmaival. Igen, Pista ezek az értékek határozták meg barátságunkat, amiért nagyon hálás vagyok a sorsnak.

Koromnál fogva már nem tudok sokat írni, pedig korodnál fogva volna mit felemlíteni: fantasztikus műveltségedet, nyitottságodat bizonyító nyelvtudásodat, és az egész életedet átszövő szakmai elkötelezettségedet.

Barátom voltál mindig, és barátom vagy ma is. Isten éltesen, Papp Pista!

Gerő Zsolt Pistáról

Hat évtized óta ismerjük egymást, a KMK megalakulása óta. Mindig csodáltam fantasztikus műveltségét, ókori történeti ismereteit, szerénységét. Érdekes, hogy kapcsolatunk annak ellenére alakult így, hogy a gólya más-más alomba tett le minket. Ő egy vidéki, városi, polgári, katolikus családba került, én egy budapesti, zsidó, értelmiségi familiába. Nem sok közös dolgunk lehetett, különösen a Horthy rendszer idején. Mégis hamar kialakult közöttünk egy rokonszenv, amely évtizedek alatt mély barátsággá alakult. Tulajdonképpen a végére illene írni a legfontosabbat, de – ha nem olvassák végig soraimat – maradjon meg a lényeg: őszinte jó barátokká váltunk!

Sok barátom volt, de koromnál fogva már alig maradt belőlük. Pistával az elmúlt hat évtized alatt egyszer sem fordult elő, hogy megbántottuk volna egymást. Mindig segítőkészen közeledtünk egymáshoz. Tiszteltem, becsültem hatalmas műveltségét, íráskészségét és kiemelten az emberségét.

Már nem folytatom kiemelkedő tulajdonságainak dicséretét, inkább eseményekről szólnék, barátságunk alakulásáról.

A KMK vezetőjeként igyekezett jó közösséget kialakítani. Sokszor összejöttünk névnapok alkalmából, meg ok nélkül is, jókat ittunk, énekelünk. Mulatásunk hangulatát többször Pista alakította. Mint igazgató, nem félt, hogy renoméja csökkenni fog. Húsvétkor megkeresett társaival, Verát meglocsolták, majd engem is hívtak, hogy menjünk másokhoz locsolni és iszogatni. Nagyon jól éreztem magam velük. Én gyakran gyári brigádokkal is mulattam, de a hangulat ott teljesen más volt.

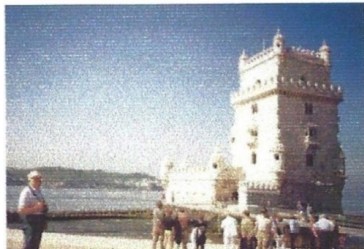
28 éve együtt bridzselünk Pistával, az évek során csatlakozott hozzánk *Fogarassy Miklós* és *Élő Sándor* is. 2000 után rendszeresen részt vettünk bridszversenyeken is. Pista maradt közülünk a legkitartóbb, Ő még ma is folytatja.

1983-ban Verával görögországi utat terveztünk. Hívtuk őket, azaz Pistát és feleségét, Adriennt, tartsanak velünk. Nem könnyű négy hetes útra együtt

*Fogarassy Miklós, Papp István,
Élő Sándor és a szerző*

Képek közös utazásainkból

indulni, mert más bridzselni, mint hosszú utakat kibírni, szegényes konzerveken élni, más-más helyen lakni. A csodás Meteorákon jártunk, ahol a hegycsúcsok tetején épültek a kolostorok, négyben mai is élnek szerzetesek.

Jártunk Athénban, elmentünk az alsó félszigetre, a már nem létező Spártát megtekinteni. A négy hét alatt egyszer sem vitatkoztunk, együtt, egyetértésben szerveztük az utat. Pihentünk a tengerparton, fürödtünk, jó borokat ittunk a kis kocsmákban, este meg bridzseltünk a tengerre nyíló teraszon.

Az úton derült ki, micsoda ismeretekkel rendelkezik Pista. Például még az útikönyvben sem szerepelt egy óriási épület, melynek falait terméskőből rakták fel, kötőanyag nélkül. Bírta az évezredek. Rajtunk kívül csupán egy francia tudós volt ott. E helyen Pista úgy magyarázott, élvezet volt hallgatni. Elvezetett a Maratoni mezőre, a csata helyére. Fejből mondta az érdekes görög eseményeket. Fantasztikus útitársak voltak!

2000-ben, ismét közös útra indultunk, Portugáliába. Először a déli tengerpartot jártuk be, esténként pedig változatlanul bridzseltünk. Majd elutaztunk Sevillebe, mert azt a helyet is nagyon szerettük. Aztán az ősi egyetemi városban, Coimbrában töltöttünk néhány napot, végül Lisszabon szépségeit tekintettük meg. Útközben még megnéztük Fatimában a csodatévő szentről elnevezett zarándokhelyet, ahol a történet szerint egy kislány Máriával találkozott, s azóta százezrek keresik fel e helyet. Jól éreztük magunkat, és változatlanul jó volt Pistáékkal együtt utazni!

2006-ban nagy megtisztelés ért bennünket. Pista sokat mesélt pannonhalmi élményeiről. Meghívott az Apátságba. Bent aludtunk, ettünk az atyákkal együtt. Elvitt több atyához beszélgetésre, megnézhattuk az apátságot, a kápolnát és a modern borkészítő tornyot, kóstolgattuk az italaikat. Egészen másképp láthattuk így az Apátságot, mint egy átlagos turista.

*

Pista a családjunk tiszteletbeli tagja lett. Külön köszönettel tartozunk, hogy születésnapjainkon, évfordulókon saját verseivel, írásaival köszöntött bennünket. Barátságunknak nem kellett nehéz napokat átélni, sosem fordult elő a legkisebb bántó vita se.

Az e könyvben Papp Istvánt megtisztelő köszöntést írók lehet, hogy megszólalnak a következő sorokért, de leírom. Napjainkban sajnos, újra terjed a gyűlölködés ember és ember ellen. Én Pistát e téren példaképnek tartom, e gyűlölködés helyett az emberszeretet példaképének. Kettőnk között sok különbség van, más a világnézetünk, származásunk, neveltetésünk. Identitásunk számos ponton eltér a másiktól. Mégis tiszteljük egymást. Pista sokkal magasabb

beosztást, a Széchényi Könyvtár főigazgatói rangját is elérhette volna, ha lemond a világnézetéről. Mindenki elismeri szakmai ismereteit és tehetségét. Sokszor felajánlották az előrelépést. Nem engedett. Azt hiszem, nem sok versenytársa volt a könyvtáros szakmában. Írásai, könyvei ma is kiállják az idő változását. Jó, hogy az élet és ez az emlékkönyv is Őt igazolja!

Verával együtt valljuk, hogy életünk gazdagabb lett a barátságával!

Gerő Vera és Papp István 2017 körül

Gerő Zsolt és Papp István egyeztetnek 2018 novemberében

Gócza Julianna
Zenei könyvtárosok továbbképzése
(Rövid áttekintés az 1970-es évektől napjainkig)

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Gocza>

Tisztelettel és szeretettel az ünnepelteknek ajánlva

Örömmel olvastam a *Diszciplínák metszéspontjában: zenei könyvtárosok képzése az Eötvös Loránd Tudományegyetemen¹* című tanulmányt a *Parlando* elektronikus folyóiratban. Kiszl Péter és Németh Katalin munkája az ELTE keretei közt folyó nappali tagozatos zenei könyvtáros képzésről, annak tematikájáról és a gyakorlati oktatás színhelyeiről ad részletes képet. Ez az írás ösztönzött arra, hogy beszámoljak az e területen zajló könyvtáros továbbképzésről, röviden felvázolva a múltat és ismertetve a jelenlegi lehetőségeket. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központban (KMK), majd a Könyvtári Intézetben (KI) folyó zenei könyvtáros továbbképző tanfolyamokról lesz szó.

Magyarországon az 1960-as, 70-es évekre tehető a zenei gyűjtemények számának megnövekedése, és ezzel az igény arra, hogy megfelelő zenei és könyvtári szaktudással rendelkező szakemberek kerüljenek a zenei könyvtárakba. Létrejött két olyan szervezet, amelyeknek kiemelt célja, feladata a zenei könyvtárosok képzése és továbbképzése. Az egyik a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) 1970-ben megalakult első szakmai szervezete, a Zenei Szekció (ma Zenei Könyvtárosok Szervezete), a másik a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének magyar tagozata, az AIBM² Magyar Nemzeti Bizottság, amely itthon hivatalosan az Országos Könyvtári és Dokumentációs Tanácson belül működött 1973-tól. 2005-ben önálló közhasznú egyesületként alakult újjá, AIBM Magyar Nemzeti Csoport néven. Ez a két szervezet mindig együttműködött egymással, ami természetes, hiszen a Szekció a zenei könyvtárosokat, a Magyar Nemzeti Csoport pedig elsősorban a zenei intézményeket foglalja magában. Ez a két szervezet szorgalmazta a képzést, továbbképzést, és dolgozta ki annak szakmai tartalmát a mindenkorai hazai igényekre és a nemzetközi tapasztalatokra alapozva.

Az intézményi keretek között folyó zenei könyvtáros továbbképzés története két szakaszra osztható.

1. szakasz

Az első szakasz az 1970-es évektől az 1990-es évek második feléig tartott. Kezdetben sok és sokféle igényt kielégítő képzési forma létezett, az egynapostól az egyhetes tanfolyamig. Külön tematikával és tananyaggal a zenészek, külön a könyvtárosok számára. Az MKE Zenei Szekciója két átfogó, a zenei és a könyvtári területet egyaránt felölelő kurzussal reagált a megnövekedett keresletre. A képzés intézményi kereteit az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja (KMK) biztosította. „Papp István, a KMK akkori igazgatója minden szükséges támogatást megadott ahhoz, hogy a Zenei Szekció közreműködésével 1972-ben megindulhasson az első speciális zenei könyvtáros szaktanfolyam.”³ Ez három féléves (240 órás) képzés volt, majd a nagy érdeklődésre való tekintettel 1978–79-ben 4 félévesre (294 óra) bővítették az ismeretanyagot. A tanfolyam elvégzéséről a KMK 1973-ban 27, 1979-ben pedig 48 hallgatónak adott végbizonyítványt.

1986-ban speciális tematikával indult képzés: *Zenei katalógusok szerkesztése* címmel.

A zeneiskolai könyvtárakban dolgozó diplomás zenetanároknak 200 órás könyvtárosi tanfolyamot szervezett 1994-ben a Fővárosi Pedagógiai Intézet. A tanfolyam szakmai felügyeletét és a vizsgáztatást a KMK látta el, a komplex záróvizsga letételével 21 hallgató kapott felsőfokú zenei-könyvtárosi képesítést.

A fenti tanfolyamokról részletes ismertetés található *Fehér Miklós* tollából a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban*.⁴ (erre utal, illetve ebből idéz a *Parlandóban*⁵ közzétett cikk is).

2. szakasz

Az ezredforduló után ismét hiány mutatkozott képzett zenei könyvtárosokból, ezt a Zenei Szekció felmérése igazolta. A figyelem középpontjába tehát ismét a képzés került. 2008-ban az AIBM Magyar Nemzeti Csoport elnöke nemzetközi felmérésben vett részt a világban folyó zenei könyvtáros képzésről. A felmérés értékelése kapcsán kiderült, hogy az AIBM/IAML angol tagozata (IAML UK and Ireland) példaszerű képzési programmal rendelkezik. Felvettük a kapcsolatot a szervezettel, tapasztalatcsere látogatást tettünk Londonba. Tárgyaltunk a Képzési bizottság vezetőjével, és Birminghamben szemináriumon is részt vettünk. 2010-ben meghívtunk három kollégát az Egyesült Királyságból, és Egerben angol–magyar szemináriumot szerveztünk a képzésről. *Fehér Miklós* összefoglalója szerint „a szeminárium alkalmas fórum volt arra, hogy az érintett szakemberek átfogó képet nyújtsanak egymásnak a zenei könyvtáros képzés hazai

és nemzetközi (brit és francia) gyakorlatáról, a képzésben szerepet játszó és vállaló nemzeti zenei könyvtáros szervezetek tevékenységéről.

Megerősítést nyert, hogy zenei könyvtáros képzésre és a zenei könyvtárakban dolgozók továbbképzésére egyaránt szükség van. Az alapképzésben való sikeres részvételünk szempontjából fontos a szakterület presztízsének megerősítése.

Természetesen a szemináriumon a szegedi és az egri képzőhelyek képviselői mellett a Könyvtári Intézet is képviseltette magát.”⁶

Ad hoc Képzési Bizottság alakult a tematika összeállítása céljából és megkezdődtek a tárgyalások *Hangodi Ágnessel*, a Könyvtári Intézet oktatási osztályának vezetőjével a tanfolyamok akkreditálása és indítása ügyében. Az volt a cél, hogy a 120 órás kötelező továbbképzési előírás adta lehetőséget kihasználva segítsük a zenei gyűjtemények, zenei könyvtárak munkatársait abban, hogy megfelelően tudjanak reagálni a kor kihívásaira. Találják meg gyűjteményük helyét és új feladatait az infokommunikációs társadalomban. Biztos alapokat nyújtunk a – speciális tudást, szakmai kompetenciát igénylő – zenei könyvtári munkához. Biztosítjuk a zenei könyvtárosok utánpótlását, és segítséget nyújtunk azoknak a könyvtáraknak, amelyekben a kollégák zenei képzettség nélkül kényszerülnek a zenéhez kapcsolódó kérdésekben felvilágosítást adni.

Zenei könyvtári ismeretek címmel három modulból álló képzési programot dolgoztunk ki, két 30 és egy 60 órás blokkban. Az első két modul a felzárkózást célozta, a zenei és a zenei könyvtári alapismeretek elsajátíttatására törekedett. Tapasztalataink szerint ugyanis a zenei könyvtárakban, médiatárakban dolgozó munkatársak képzettség tekintetében két nagy csoportra oszthatók:

- zenei képzettséggel rendelkeznek, de nem könyvtárosok;
- könyvtárosi végzettséggel rendelkeznek, de nincs elegendő zenei ismeretük.

A harmadik modul (60 óra) a nagyobb könyvtárak, zenei gyűjtemények munkatársai számára összeállított tematikát tartalmazta. A zenei könyvtári munka specialistáinak szólt: a zenei dokumentumokat feldolgozóknak és a szaktájékoztatóknak. Itt már követelmény volt a szakirányú felsőfokú végzettség vagy felsőfokú végzettség és minimum 3 éves könyvtári gyakorlat. A modulokat szabadon lehetett választani, el lehetett végezni egymás után valamennyit, vagy azokat egyesével, külön-külön is.

A Zenei könyvtári ismeretek I. Zenei könyvtári alapismeretek modult az AIBM Magyar Nemzeti Csoport alapította és a Könyvtári Intézet indította, a további modulok (Zenei könyvtári ismeretek II. Zenei alapismeretek, Zenei

könyvtári ismeretek III. Feltárás – tájékoztatás – új technológiák a zenei könyvtárakban) alapítását és indítását pedig a Könyvtári Intézet vállalta fel.

(A képzési cél megfogalmazása modulonként megtalálható a mellékletben.)

A Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság engedélye alapján 2012-ben elindult a képzés. Az első három modul összesen 81 hallgató végezte el az ország különböző pontjairól: könyvtárosok, médiatárosok, zenetanárok, archívumi munkatársak egyaránt.

Az első három modul akkreditációja lejárt, a 2. modult sikerült megújítani, és nagy sikerrel, két alkalommal (2019-ben és 2020-ban) el is indította a Könyvtári Intézet. 24 fő kapott végbizonyítványt a tanfolyam elvégzéséről.

Ez a tanfolyam a korábbi módszeres zenetörténeti stúdium – Zenei könyvtári ismeretek II. modul – helyett került a tantervbe. A zenei könyvtárosokon kívül a tájékoztatásban, rendezvényszervezésben résztvevő kollégáknak ajánlott, és mindazoknak, akik szeretnék felfrissíteni zenei ismereteiket.

A zeneirodalom néhány jól kiválasztott „csúcspontjának” ismertetése, sokoldalú körüljárása közben mutatja be a mű hangszerismereti, formatani, történeti, forrásismereti stb. jellegzetességeit. Egy-egy mű elemzése kapcsán szélesebb körű zenei ismeretanyagot közöl, nagyobb élményt, és – remélhetően – nagyobb tudást adva.

A tanfolyam során több zenetörténeti korszak, stílus és műfaj kerül terítékre. A témák kiválasztásával szélesebb körű ismeret átadására törekedtünk, és az órákon a tanfolyami résztvevők igénye szerint, a kérdéseikre válaszolva egy-egy témában lehetőség van az elmélyülésre is.

A tanfolyamon közreműködő előadók (oktatók) tevékenységi, kutatási köre, személyes érdeklődése és preferenciái biztosítják az előadások személyes, meggyőző és élményt adó hangnemét.

A kurzus a rendezvények szervezéséhez elengedhetetlen könyvtárosi ismeretek összefoglalásával zárul. A megfelelő szintű hang- és képminőség érdekében a képzésnek az Országos Idegennyelvű Könyvtár és Zenei Gyűjtemény ad helyszínt.

A Könyvtári Intézet ez év őszén ismét meghirdeti a *Zeneirodalom csúcspontjai könyvtáros szemmel* modul⁷. A tanfolyam tervezett időpontja: november 8–9. és 23–24.

Az elmúlt évtizedben sok új lehetőség nyílt a zenei könyvtárosok képzése, továbbképzése terén. Bizonyítást nyert, hogy erre a képzésre szükség van, és az is, hogy erre ma remek képzési formák állnak rendelkezésre. Van nappali és

levelező képzés a felsőoktatási intézményekben, és ilyen irányú továbbképzésre is tudnak jelentkezni az érdeklődők.

Érdemes folyamatosan újabb témákkal gazdagítani a továbbképzési kínálatot: szép feladat a zenei könyvtáros társadalom vezető szakemberei számára, hogy az aktuális problémákkal, fontos kérdésekkel kapcsolatosan újabb tanfolyami tematikákat állítsanak össze.

Melléklet

A 120 órás továbbképzési program moduljainak képzési célja:

Zenei könyvtári ismeretek I. Zenei könyvtári alapismeretek

A képzés célja az, hogy a zenei dokumentumokkal dolgozó munkatársak elsajátítsák a zenei terület sajátosságaiból adódó speciális könyvtári ismereteket. A program megismerteti a zenei könyvtárak történetével, szerepével, szolgáltatásaival, szervezeteivel; bemutatja a legfontosabb hazai gyűjteményeket, és ráirányítja a figyelmet a nemzetközi zenei adatbázisokra. Nagy hangsúlyt fektet a speciális zenei dokumentumok típusainak bemutatására, összefoglalja a gyűjteményépítés és kezelés sajátos követelményeit, lehetőségeit és módjait. Megismerteti a zenei könyvtár szolgáltatásaihoz kapcsolódó marketing tevékenységgel és a rendezvényszervezés alapjaival. Bemutatja, milyen új lehetőségeket kínál az internet és a digitalizálás a zenei könyvtárak számára. Végül körvonalazza a szolgáltatások jogi kereteit. A tanfolyam során a résztvevők alapvető jártasságot szereznek a zenei könyvtári munkafolyamatokban.

Zenei könyvtári ismeretek II. Zenei alapismeretek

A program célja, hogy összefoglalja a könyvtári munka során szükséges zenei alapismereteket. A zeneelméleti és zenetörténeti órákon sok gyakorlati példa (kottaolvasás, zenehallgatás multimédiás eszközök) segítségével a résztvevők az általános zenei-könyvtári műveltség alapkompenciáinak birtokába juthatnak. A képzés során jártasságot szereznek a zenei műfajokban, korszakokban, irányzatokban, így a zenei könyvtári munka valamennyi területén képesek lesznek magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtani. A program a Zenei könyvtári ismeretek elnevezésű továbbképzés 2. modulja.

Zenei könyvtári ismeretek III. Feltárás – tájékoztatás – új technológiák a zenei könyvtárakban

A program célja, hogy összefoglalja a könyvtárak zenei dokumentumainak feldolgozására vonatkozó speciális ismereteket, és bemutassa a zenei könyvtárak tájékoztató munkája számára kínálkozó IKT-lehetőségeket. A résztvevők a gyakorlatban sajátítják el a zenei anyagok formai és tartalmi feltárásához és az információs szolgáltatáshoz szükséges kompetenciákat. Jártasságot szereznek a digitális zenei dokumentumok, a legfontosabb hazai és nemzetközi zenei adatbázisok használatában, képesek lesznek magasabb színvonalú szolgáltatást nyújtani. A program a Zenei könyvtári ismeretek elnevezésű továbbképzés 3. modulja.

A zeneirodalom csúcspontjai könyvtáros szemmel

A program célja, hogy a zeneirodalom néhány reprezentánsának bemutatásával zenetörténeti, hangszerismereti, stílus- és forrásismeretet nyújtson, konkrét zeneművek példáin keresztül mutasson rá az egyes zenei korszakok és műfajok jellegzetességeire. A művek meghallgatása mellett sor kerül elemzésükre, a vonatkozó kotta- és képanyag bemutatására, a kapcsolódó szakirodalom ismertetésére annak érdekében, hogy a résztvevők jártasságot szerezzenek a zenei formák ismeretében, fejlesszék zenei tájékoztatási képességüket, és képesek legyenek zenei elemeket is tartalmazó rendezvényszervezésre.

Jegyzet

- 1 KISZL Péter–NÉMETH Katalin: Diszciplínák metszéspontjában: zenei könyvtárosok képzése az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Parlando: zenepedagógia folyóirat. 62. évf. 2020. 3. sz. <http://www.parlando.hu/NEWPROBE/PARLANDO2020.html#2020-3>
- 2 Association Internationale des Bibliothèques, Archives et Centres de Documentation Musicaux (AIBM) 1951-ben alakult az UNESCO égisze alatt. A szervezet a zenei könyvtáros szakma elvárásaival, a kompetenciák kérdésével és a nemzetközi együttműködés lehetőségeivel foglalkozik. Honlapja www.iaml.info, amely a ma már inkább használt angol nyelvű - International Association of Music Libraries (IAML) - névváltozat alapján kapta nevét.
- 3 GÓCZA Julianna: A Zenei Szekció rövid története. In: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének története 1935-2009. Szerk.: Bényei Miklós. Bp., MKE, 2011. 432. p.
- 4 FEHÉR Miklós: Brit–magyar szeminárium a zenei könyvtárosok képzési lehetőségeiről. = Könyv, könyvtár könyvtáros. 2010/7. 29-38. p.
- 5 KISZL Péter–NÉMETH Katalin: Diszciplínák metszéspontjában: zenei könyvtárosok képzése az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. (ld. 1. jegyzet)
- 6 FEHÉR Miklós: Brit–magyar szeminárium... (ld. 4. jegyzet)
- 7 <https://ki.oszk.hu/tanfolyamok/zeneirodalom-csucsPontjai-konyvtaros-szemmel>

Gyuris György Köszöntő

A szegedi Somogyi-könyvtár épülete és könyvtárosai nevében köszöntöm *Papp Pistát*, aki a könyvtárépítészet és térszervezés területén fölhalmozott tudásából bőven csöpögtetett szeretett Dóm téri bibliotékánk optimálissá alakításának elképzeléseibe, terei lehető legjobb kihasználásának reménybeli megvalósításába.

Katsányi Sanyit pedig mint egykori szakmai oktatót köszöntöm, és köszönöm néki a remek tankönyveket, amikből igazán jól föl lehetett készíteni a könyvtáros-palántákat.

Isten éltesse őket születésük 90. évfordulóján, hogy jó egészségben és sok vídamságban teljenek napjaik!

*Az aranydiploma átvétele után 2006-ban
(Surján Miklós, Papp István, Ferenczy Lídia)*

Hangodi Ágnes Születésnap(ok)ra...

Katsányi Sándor és Papp István... Nevükkel már egyetemi éveim alatt, a tantárgyainkhoz kapcsolt kötelező olvasmányok szerzőiként gyakran találkozhattam. Amikor a 2000-es évek elején a Könyvtártudományi és Módszertani Központ jogutódjaként létrehozott Könyvtári Intézetbe kerültem, nevüket és azokat a kedves, már-már anekdotává vált történeteket, amelyeknek ők is kiemelt szereplői voltak, sokszor emlegették azok a kollégák, akik még együtt dolgozhattak velük: nyilvánvaló, hogy mindketten meghatározó személyiségek voltak a KMK-nak.

Gyarló az ember: az ilyen köszöntők alkalmával – miközben igyekszik az ünnepeltekre koncentrálni – óhatatlanul azokat az eseményeket, pillanatokat, benyomásokat keresi elő az emlékezetéből, amelyek őt kapcsolhatják össze a születésnaposokkal.

A Könyvtári Intézet oktatási területét vezetve büszke vagyok rá, hogy az elődeim között tisztelhetem *Katsányi Sándort*, akinek szerepe megkérdőjelezhetetlen mind az iskolarendszeren kívüli könyvtárosképzésben, mind a könyvtáros-továbbképzések területén. A hetvenes évek közepétől neki köszönhető a szakma a találó kifejezéssel „megszüntetve megtartott” könyvtárkezelői képzés elismertetését, és – az akkori kollégáival együtt kidolgozott – tantervének, tankönyvének, tanfolyamszervezési útmutatójának összeállítását, sőt: a végzettségre vonatkozó jogszabály előkészítését is. A nyolcvanas évek első felében az Oktatási osztály meghatározó szerepet játszott a továbbképzések szervezésében is. Annak a fejlesztési koncepciónak az elvei, amelyet Katsányi Sándor állított össze 1984-ben, ma is megfontolandók: minden szakemberre kiterjedő, mindenkinek részvételi lehetőséget biztosító, ezért általánosan kötelezővé tehető rendszer; az általános szakmai ismereteket felújító kurzusok és a szakosító kurzusok kettőssége; a továbbképzés szerves kapcsolódása az alapképzéshez, ennek megfelelően az alapképzési szintek szerinti differenciálása; a képzések helyzetének megerősítése jogszabályokkal, presztízsének alátámasztása besorolási kategóriákkal és bérkategóriákkal. A továbbképzések szervezése során ma is vezérfonalnak tekintem azt a két szempontot, amelyet a KMK alapítási évfordulójára összeállított Könyvtári Figyelő-szám képzésekről szóló tanulmányának készítése közben folytatott beszélgetésünk során

hallottam Sanyitól: műhelyteremtés (ahogyan egy-egy tanfolyam tematikája kapcsolódik a szakma aktuális újdonságaihoz és a témát kutató szakemberek szakirodalmi munkásságához) és közösségteremtés (ahogyan az azonos tanfolyamokra járó könyvtáros kollégák összekovácsolódnak mind szakmailag, mind emberileg). Könyvgyűjteményem egyik legkedvesebb, Sanyira annyira jellemző szerénységgel megfogalmazott dedikációja a FSZEK történetét taglaló monográfia vaskos első kötetében szerepel tőle: „egy botcsinálta könyvtártörténéstől szeretettel”...

A fentiekkel hasonló büszkeséggel tölt el, hogy a 2000-es évek első felében a Könyvtári Intézet akkori igazgatója, *Bartos Éva* javaslatára *Papp István* elnök mellett famulusi, titkári szerepet tölthettem be a könyvtáros etikai kódexet összeállító bizottságban. Nem sokat tudtam akkoriban arról: mi is az a projekt, mit jelent a teammunka, ma viszont már meg vagyok győződve róla, hogy ez a bizottság – kimondva vagy kimondatlanul, de – a projektmenedzsment elvei szerint végezte munkáját, és ez elsősorban Papp István irányító szerepének volt köszönhető. Előre megtervezett menetrend és szigorú időbeosztás szerint dolgoztunk, a magunk számára szabott határidőket elsősorban, és példát mutatva, maga az elnök tartotta be, én titkárként csak igyekeztem folyamatosan a keze alá dolgozni. Mire a valódi munka elkezdődött, Pista már készen volt a könyvtáros etikai kódex alapjait lefektető tanulmánnyal, majd megírta a külföldi könyvtáros etikai kódexek összehasonlító elemzését, irányította valamennyi bizottsági ülés munkáját, meghatározta a készülő kódex alapszerkezetét, a bizottsági tagokkal együttműködve és a témához hozzászóló valamennyi könyvtáros kolléga véleményét figyelembe véve megfogalmazta a kódex tíz pontját és a pontok részletes kifejtését. A kódex előkészítését bemutató vidéki szakmai összejövetelekre utazva sokat vonatoztunk együtt, jól esik visszaemlékezni akkori beszélgetéseinkre. Miközben ünnepélyes keretek között sor került a magyar könyvtárosság etikai kódexének elfogadására, elnökünk már összeállította, és szinte nyomdakész állapotban a kezünkbe adta a kódexszöveg magyarázatát, kommentárjait, kiegészítéseit tartalmazó több mint százoldalas kéziratát is. Közös munkánk elismeréseként éltem meg, hogy – Pista szavaival élve – bekerülhettem „kedves barátnéi” közé, pedig ez a rang korábban csak a Könyvtártudományi Szakkönyvtár kolléganőinek adatott meg...

Számomra legendás és példamutató a két születésnapos sok évtizedes – nyilván legalább annyira szakmai, mint amennyire magánemberi – barátsága is, a szomjoltást sem mellőző séták történeteit *Szabó Sándortól* ismerem. Biztos

vagyok benne, hogy erre a barátságra teljes mértékben igaz az, ahogyan Platón Lüsizisz című dialógusában Szókratész vélekedik: „A barátság kritériuma még az egyenlőség és a hasonlóság, mégpedig az erényesség szempontjából. Fontos, hogy a barátok hasonlóan gondolkodjanak, ami nem szükségszerűen jelenti azt, hogy mindenben egyet kell értsenek. Ha a hasonlóság nem teljesen érvényesül, az arányosság biztosíthatja az egyensúlyt.”

Boldog születésnapot kívánok, Isten éltesse Mindkettőjüket!

Haraszti Pálné
Az IFLA-HUN össz-magyar könyvtári
levelezőlista első tíz évéről

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Haraszti>

Inspirációk

Könyvtárossá válásom során számos nagy példakép segített az előrehaladásban. A hetvenes évek elején Fügedi Péternétől hallottam először az IFLA-ról, mint élő valóságról. „Vizsgatételként” már ismertem a szervezetet, de a hasznosságáról ő egy előadásában beszélt, még hozzá az – akkor – forradalmi újdonságként kezelt bibliográfiai szabványosítási munkája kapcsán.

Az internet előtti világban nagy jelentősége volt a nyomtatott szakmai sajtónak is, így a nemzetközi szakmai kitekintéshez éppen az *IFLA Journal* adta az egyik fő támpontot. Személyes elismerésként, egyben magyar szakmai sikerként értékelhető, hogy 1974-ben az IFLA washingtoni közgyűlésen Papp Istvánt beválasztották az *IFLA Journal* szerkesztőbizottságába. Ebbéli tevékenységét is elismerve, 1983-ban az IFLA müncheni közgyűlésen Papp Istvánt IFLA-émlékéremmel tüntették ki.

A *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* című folyóirat egyik alapolvasmányom volt, évtizedeken át. Ennek IFLA-rovatát Papp István szerkesztette. Ez a folyamatos szakmai tájékoztatás évtizeddel hamarabb is közvetítette számomra a nemzetközi szakmai világ „lehetét”, már akkor is, amikor még álmodni sem mertem az IFLA munkájában való részvételről. Mindenesetre ez alapozta meg személyes kapcsolatomat e nemzetközi szervezettel.

Parlamenti könyvtárosként a nemzetközi kapcsolatok fontosságát napi szükségletként éltem meg. Szakmai kérdésekben ugyanis a hazai könyvtári kapcsolatrendszerben „alig érthető” nyelven beszélünk, hiszen első „természetes testvérkönyvtárunk” a szomszédos országok bármelyikének nemzeti törvényhozási könyvtára lehetett, s aztán következtek a többi európai és egyéb kontinensen működő parlamenti könyvtárak (világszerte kb. 200 könyvtárról van szó). Amikor bekapcsolódhattam az IFLA Parlamenti Könyvtárak/ Kutatószolgálatok szekció munkájába, úgy éreztem: hazaértem. Mindenki értette a másik gondjait, értékelni tudta a másik tevékenységét, az inspirálódás lehetősége adott volt.

Ezért hát az IFLA-HUN levelezőlista létrehozásakor már valamelyest ismerős nemzetközi szervezeti közegben mozoghattam, hiszen a Magyar Könyvtárosok

Egyesületétől (MKE) kapott megbízás jegyében lett a feladatom ennek a „nemzet-közi” fórumnak a megszervezése. Papp István nyomdokában járni, az IFLA-ban a közösségért dolgozni, nehézségei ellenére szép feladat ma is.

Az IFLA-HUN levelezőlistáról

Az MKE Jogi szekciójának elnöke felkért, hogy tartsak előadást az IFLA-HUN levelezőlistáról a Magyar Könyvtárosok Egyesületének miskolci vándorgyűlésén. 2017-ben ugyanis éppen tíz éve volt, hogy ezt az MKE-s szolgáltatást útjára tudtuk indítani a határon túli kollégák kérésére.

Az IFLA-ról, mint világkonferenciákat is szervező nemzetközi testületről 1997-től kezdve szerezhettem személyes tapasztalatokat. Az IFLA parlamenti szekciójának meghívottjaként a koppenhágai konferencián tapasztaltam meg először, mit jelent az IFLA-hoz tartozni, az IFLA keretében dolgozni: együtt lélegezni a világ könyvtáros társadalmával. Így hát lelkileg kettős évfordulót is ünnepeelve, az IFLA-HUN moderátoraként megtiszteltetésnek vettem és örömmel fogadtam el a felkérést.

Az IFLA-HUN működésének keretei

Az MKE – többek között – kulturális diplomáciai tevékenységet is folytat, részben központosítottan, részben pedig tagszervezetein keresztül. Nemzetközi szinten az MKE első számú partnerszervezete az IFLA. Egyes nemzeti egyesületekkel az MKE pedig bilaterális kapcsolatokat ápol.

A történelmi adottságok miatt a kétoldalú, nemzetközi kapcsolattartásnak azonban egy másik, speciális formája alakult ki a szomszédos országokból magyar könyvtárosok önszerveződése folytán létrehozott szakmai társulásokkal: a hajdani Jugoszláviában 1998-ban megalakult Kapocs Csoporttal, a romániai, a kárpátaljai és a szlovákiai magyar könyvtáros egyesületekkel. A szórványlétből eredően Horvátországban és Szlovéniában, de Ausztriában sem jött létre még az előzőekhez hasonló társulás: az ottani magyar kollégákkal egyénileg valósul meg a kapcsolattartás. Az MKE elnöksége az ezredfordulótól kezdve tudatosan épített egyes szekcióink és szervezeteink révén már megalapozott, határon átnyúló kapcsolatrendszerre. Vándorgyűléseire meghívta a szomszédos országok magyar partnerszervezeteinek küldötteit. Kezdetben ez vendég-státuszt jelentett, mára viszont teljes részvételi jogosultsággá nőtte ki magát. Határon túli kollégáink közül manapság számosat vándorgyűlési előadóként is köszönhetünk.

A levelezőlista igényének megfogalmazása

Az MKE határon túli magyar kapcsolatainak új fejezete nyílt a Magyar Könyvtárosok 2004. évi Világtalálkozójának keretében tartott, MKE által szervezett és moderált kerekasztal-beszélgetés nyomán.

A közös nyelven folytatható szakmai eszmecsere haszna felismert szükség-szerűséggé vált. A világtalálkozóon megfogalmazott igényeknek megfelelően az MKE elnöksége és tagszervezetei még azon az őszön stratégiai és kétéves cselekvési programot dolgoztak ki, a határon túli könyvtáros- egyesületek véleményének figyelembe vételével.

A program lényegi elemei többek között:

- a szomszédos országokban élő és dolgozó kollégáink magyarországi szakmai rendezvényeken való részvételének elősegítése,
- regionális konferenciák országhatár közelében történő szervezése,
- magyar nyelvű közösségek anyanyelvű könyvekkel való ellátásának előmozdítása, különös tekintettel a szórványban élőkre,
- szaknyelvi fejlesztő és kommunikációs képzésben való részvétel támogatása,
- magyar–magyar relációjú levelező lista létrehozása.

Kezdeti lépések a megvalósítás felé

A 2004-es kerekasztal-beszélgetés egyik fő tanulságaként ismertük fel, hogy a magyar nyelv szaknyelvi szerepének milyen nagy a jelentősége a határon túli kollégáinkkal való kapcsolattartásban. Nem mindenkinek adatott meg ugyanis az a kegyelem, hogy anyanyelvén szerezzen szakmai képezést. Számos külhoni kollégának gondot jelentett a magyar nyelven való felszólalás, hozzászólás – hiszen hazájában csak orosz vagy ukrán, vagy szlovák nyelvű könyvtárosképzésben részesülhetett.

A kétéves cselekvési program kidolgozásakor célként fogalmazódott meg, hogy az állandó fórum elektronikus levelezőlista formájában valósuljon meg (2004-2006 táján ez nem számított elavult formának!).

A fórumteremtési célt nem azonnal értük el. Első kézzel fogható eredménynek azt az Együttműködési megállapodást tekinthetjük, amelyet az MKE 2006. évi kecskeméti vándorgyűlése folyamán írt alá *Bakos Klára*, a MKE elnöke, *Hajnal Jenő* a(z akkor Szerbia- montenegrói) Kapocs Csoport koordinátora, *Kiss Jenő*, a romániai MKE elnöke, *Halász Péter* elnök megbízásából

Bereck Zsuzsanna a szlovákiai MKE részéről, Horváthné Somogyi Ilona, az ukrain MKE elnöke és Répási Ildikó, a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárosok Információs Egyesülete elnöke. E megállapodásban a felek kinyilvánították, hogy

- kidolgozzák egy közös levelezőrendszer koncepcióját,
- megkeresik a folyamatos üzemeltetéshez szükséges intézményi és személyi háttérrel 2006 őszére.

Miért az IFLA adja a keretet?

Jogosan merülhet fel a kérdés: mire vártunk és miért az IFLA-hoz, a könyvtáros egyesületek nemzetközi csúcsszervéhez fordultunk a megoldásért? Miért nem az OSZK-val vagy más magyarországi intézménnyel társult az MKE?

Több oka is volt ennek, ezek részben szakmai, részben politikai természetűek. A szakmai okok között a legfontosabb, hogy – az IFLA céljaihoz igazodva – az MKE az IFLA védernyője alatt hatékony támogatást nyújthat a szomszédos országokban működő, magyar könyvtárosokat tömörítő szervezeteknek. További célokként fogalmazódott meg az IFLA kiáltványainak magyar szaknyelven való megismertetése és alkalmazása, valamint lehetőség szerint új IFLA-tagok toborzása a szomszédos országokban. A már történelemként megélt szétszakítottság és a szomszédos országokban tapasztalható politikai érzékenység okán pedig fontos volt azt elérni, hogy ne budapesti székhellyel létesüljön az együttműködés technikai központja, hanem földrajzilag semleges helyen, az IFLA franciaországi szerverén.

Hatalmas szerencsénk, hogy az IFLA web-menedzserében magyar származású szakembert ismerhettünk meg: *Sophie Felföldit*. Sophie azonnal átlátta a lista jelentőségét, szívvél-lélekkkel-ésszel támogatta a megvalósítást. „Súgott”, hogy mikor és kihez forduljunk a szándékunk bejelentésével, milyen hatásos érveket terjesszünk elő. Ő volt az is, aki a technikai háttérrel megteremtette a lista indításához. Köszönet érte!

Mindezzel együtt az IFLA igazgatótanácsának írásos hozzájárulására sokáig kellett várjunk. E tekintetben igazi „csillagórának” számított, amikor 2006 végén – váratlanul, Budapesten – eredményes tárgyalást folytathattunk az IFLA akkori elnökével, *Alex Byrne*-vel. Anekdota ma már, de akkor kultúrdiplomáciai sikerként éltük meg az eseményt az MKE-ben. Alex Byrne („civilben” ausztrál egyetemi könyvtárigazgató) a karácsonyt és az újévet Salzburgban ünnepelte. Az MKE titkárságára levelet küldött, hogy a két ünnep között szívesen

meglátogatná az Országházat, mint Európa egyik legszebb parlamenti épületét. MKE-s posztomon (akkor a nemzetközi ügyekért felelős alelnökként dolgoztam) és aktív parlamenti könyvtárosként módomban nyílt őt fogadni és kísérni. Az országházi látvány lenyűgözte, a történelmi háttérrel is megvilágító bemutatót megértette. Amikor a látogatás végén az Országgyűlési Könyvtárba átvezettem, útközben megemlítettem neki az IFLA-HUN (számunkra érthetetlenül) elhúzó ügyét. Ausztrál állampolgárságára gondolva érveltem a brit nemzetközösséghez tartozással, amikor az össz-magyar könyvtári levelezőlista ügyének pártolására kértem. Ez az érv hatott. Alex Byrne 2007 tavaszán elfogadtatta az IFLA igazgatótanácsával az MKE – mint IFLA-tagszervezet – levelezőlista-létesítésére bejelentett szándékát. Hála érte!

A lista technikai „élesítése”

Erős bizalom kellett a lista-névkataszter alapjainak a lerakásához is. Az előbb említett

„Együttműködési megállapodás” értelmében minden részes szervezettől elkértük tagságuk e-mail címét. Itt emlékeztetnék arra a hasonló jelenségre, amikor a magyar igazolványok kiváltásánál létesült „jegyzékek” eleinte félelmet keltettek, a súlyos történelmi tapasztalatok okán. Az MKE határon túli magyar társszervezeteinek meg kellett győzniük tagságukat arról, hogy adataik (nevük és e-mail címük) adatbázisba szervezése veszélytelen.

Az adatokat a társszervezetek vezetősége az MKE elnökségének küldte meg, innen továbbítottuk az IFLA web-menedzseréhez. Erre az előzetes adatfeltöltésre azért volt szükség, hogy érdemi nagyságú kört lehessen elérni a kezdetben is. Az IFLA-HUN – egyébként több más IFLA-listához hasonlóan – ún. zárt lista, jelentkezéssel lehet hozzá csatlakozni.

2007 tavaszán és kora nyarán már olyan készségi fokon álltak a működési feltételek, hogy a lista indítását szakmai rendezvényeken: az MKE berkein belül, az EKE éves gyűlésén, az IKSZ csongrádi, a kárpát-medencei könyvtárosoknak tartott konferenciáján is bejelenthetjük.

2007. július 12-én, az MKE Szegeden tartott vándorgyűlése alatt megindulhatott a határokon átívelő információáramlás, IFLA-HUN néven bejegyezve.

Az IFLA-HUN levelezőlista céljai

Céljaink között szerepelnek:

- szakmai helyzet- és körkép bemutatása
- aktualitások közlése
- tervek, fejlesztések bejelentése
- trendek, tendenciák jelzése

összegezve: KÖLCSÖNÖS TÁJÉKOZTATÁS

Célunk az is, hogy

- inspiráljuk és bátorítsuk egymást, hogy
- jelezhessük egymásnak nemcsak a problémáinkat, hanem az eredményeinket is,
- felmutathassuk az értékeinket,
- a tapasztalatainkat közkinccsé tegyük,

kapcsolatot tartsunk, egyszóval és összegezve: SZAKMAI KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS

Célunk az is, hogy

- ápoljuk közös kulturális múltunkat, hagyományainkat,
- közös könyvtári kultúránk legyen, de eközben gazdagodjunk a szlovéniai, a horvátországi, a szerbiai, a romániai, az ukrán, a szlovákiai és az osztrák könyvtári kultúra értékeivel is. összegezve: KÖZÖS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG ÁPOLÁSA, GAZDAGODÁS MÁS KULTÚRÁK ÁLTAL.

Célunk továbbá az is, hogy

- a magyar nyelvet ápoljuk és őrizzük,
- a magyar könyvtári szaknyelvet megismertessük azokkal is, akiknek nem adatott meg az anyanyelvi képzés kegyelme sem a szakmai alap-, sem a továbbképzésben;

összegezve: A MAGYAR NYELVI KULTÚRA ÁPOLÁSA

AZ IFLA-HUN levelezőlista egyes főbb jellemzői

A jelenleg működő közel száz IFLA levelezőlista egyike vagyunk. A 2007.évi induláskor még csak hatvan körül volt a listák száma...

Nyelvi hatókör

Azt látjuk, hogy az eredeti céloknak megfelelően a lista célcsoportjai:

- a kárpát-medencei magyar könyvtárosok,
- Európa további országainak magyar, vagy magyarul értő könyvtárosai

- a világ többi országában (az USA-tól az Egyesült Arab Emírségekig) élő magyar, magyarul értő könyvtárosok, információs szakemberek, kultúraközvetítők,

akik: magyar anyanyelvűek, vagy magyarul értők, (esetleg átmenetileg) külföldön dolgozók, tartozzanak akár a magyar emigránsok első vagy második generációjához, lehetnek „disszidensek”, avagy Magyarországon végzett külföldiek és utoljára, de nem utolsó sorban a magyar kultúrával és könyvtáros társadalommal együttműködők és rokonszenvezők (pl. hungarológusok).

Az IFLA-HUN ugyanakkor kétnyelvű: magyar és angol kommunikációs nyelvű levelezőlista. (Egynyelvű listák csak azok lehetnek, amelyeket az IFLA valamelyik hivatalos nyelvén indítanak.)

Tartalmi hatókör

Tudnunk kell, hogy a többi IFLA-lista főként tematikus, így pl. működnek helyismerettel, szerzői jogokkal, információs technológiákkal, gyűjteményszervezéssel, katalogizálással stb. foglalkozó listák. Mellettük helye van a különböző könyvtártípusonként csoportot képző vagy speciális célú, pl. álláshirdetéseket közlő listáknak.

Felfogható úgy is, hogy az IFLA-HUN is tematikus lista: hiszen kinyilvánítottuk, hogy célunk a magyar kultúra terjesztése világszerte, a könyvtárosok és az információs szakemberek rendelkezésére álló eszközökkel.

A levelek tartalom szempontjából főként híradások, a másik nagyobb csoportot a szolgáltatások felkínálása jelenti. Egyedi problémafelvető kérdések is rendre megjelennek. A bizalom kiépült, az összekapcsolódás megvalósult.

Tagság, résztvevők

Az IFLA-HUN lista résztvevőinek száma kezdettől 480-500 között ingadozik (miheztartás végett: az IFLA tematikus listáinak taglétszáma átlagosan 100-700 között mozog).

Az összlétszámból kb. 40 fő szerbiai magyar könyvtáros, három horvátországi, kettő szlovéniai, hetvennél több romániai, harminc szlovákiai és három fő kárpátaljai. Közel félszáz a más európai országokbeli, vagy tengerentúli levelezőnk.

A magyarországi könyvtárosok közül az MKE mindenkori tisztségviselői, az elnökség és a szervezetek vezetői mind tagjai a listának. Számos megyei könyvtár vezetője gyarapítja a sorainkat, bár tudható, hogy korántsem csak vezető könyvtárosoknak szóló fórum ez. Egyre többen lépnek be közkönyvtárakból,

egyetemi, iskolai és más szakkönyvtárakból is. A listatagság toborzásszerű növelésére nem törekszünk – amíg az MKE vezetése ezt nem kívánja meg. Új tagok a következő három lehetőséggel élve léphetnek be:

1. az IFLA szerveren keresztül
2. a moderátornak küldött levéllel: katalin.haraszti@hdsnet.hu
3. személyre/intézményre szóló meghívással

A hírek forrásai és küldői

Elsődleges törekvés, hogy a „hírgazdák” maguk adják közre a listatagok figyelmébe szánt szakmai, tágabban értelmezve kulturális újdonságokat. Moderátorként igyekszem nemzeti könyvtárunk és más nagykönyvtáraink, valamint kulturális portáljaink híreit szemlézni. Emellett fontos és állandó forrásaink Magyarországról az MKE honlapja és levelezőlistái, a KATALIST, a romániai ReMEK Hírlevél, valamint az USA-ból a Nyugati Hírlevél. A moderátor mellett a lista aktív honi levelezői közé tartozik az MKE főtitkára, a Könyvtári Intézet, az MTA Könyvtára, legújabban a Mikes Programiroda is.

Az MKE szervezetei azonban hallgatagok. Ugyancsak ritkán szólalnak meg, sokszor csak némi biztatás hatására a határon túli magyar könyvtáros-egyesületek tagjai. Pedig e fórumért ők harcoltak annyira...

Az MKE adóssága, hogy a folyamatos és autentikus hírellátás céljából tudósítói hálózatot építsen ki. Ebben nagy segítséget jelenthet „A könyvtár, ami összeköti” ösztöndíjpályázat révén felgyűlt tapasztalat és kiépült kapcsolatrendszer.

Technikai tudnivalók

Az IFLA szervere – saját biztonságtechnikai szabályai szerint – fő szabályként nem továbbít csatolt fájlokat. Aki a listára üzenetet, levelet kíván küldeni, az minden közlendőjét a szövegtestbe kell elhelyezze. A tartalom gazdagítása linkekkel oldható meg.

A cím, ahova a levelek küldhetők: ifla-hun@iflalists.org

A lista indulásakor főként nemzeti kiterjesztésű e-mail címekkel találkozhattunk. A küldési helyet is könnyű volt így azonosítani. Azóta a listatagok nagy számban változtattak szolgáltatót, sokan gmail-ről vagy más szolgáltatói címekről leveleznek (a yahoo kevésbé kívánatos). Fontos, hogy listatagok jelezzék e-mail címük változását a moderátornak (katalin.haraszti@hdsnet.hu), mert az IFLA-szerver csak az IFLA-HUN adatbázisában szerepeltetett címről fogad el bejelentkezést.

Amikor az érdeklődő az IFLA-HUN weboldalára lép, ne lepődjön meg, hogy az MKE elnöke által felkért moderátort tulajdonostársként és szerkesztőként is feltüntetve látja. Az IFLA szabályai a fő kapcsolattartói státuszánál természetes személyt megnevezését írják elő – ez a magyarázat.

Működtetési tapasztalatok

Bár tudom, hogy a mi generációnknak dolga „a magvetés, nem a kalászkok számolgatása”, azért fontos tudatni és tudósítani arról, hogy a listatagok 2007 óta több ezer levelet és üzenetet fogalmaztak meg, küldtek el, és remélhetőleg olvastak és hasznosítottak – vagy csak örültek nekik. A visszajelzésekből az látható, hogy negatív vélemény felméréseinkre nem érkezett. Ki- és belépések dinamikus egyensúlyban vannak. Ugyanakkor a „hallgató többségről” nem gondolhatjuk azt, hogy mindennel elégedett – ahogy azt sem, hogy elégedetlen. Egyedül azt gondolhatjuk, hogy a többség (még) passzív a válaszadásra, vagy éppen hír közlésére. Ezt a reménykedő „még” határozatlan időhatározót azért merem leírni, „... mert ilyenek vagyunk? Kényelmesen befészkeljük magunkat az áramlatba – olvassuk, lelkendezünk jó, megvalósítható dolgok láttán, továbbadjuk, ha olyan hír érkezik, aztán hallgatunk...” – írta egy felvidéki kolléga, ön- és köz-kritikusan.

SWOT-elemzés

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	KIHÍVÁSOK
folyamatoság	időszüke olvasásra-íráásra	szakmai hálózatépítés	versenytársak: Facebook, „Könyvtárvilág” webmagazin
szakmaiság	informatikai szűkösség (Kárpátalja)	szakmai identitás fejlesztése anyanyelven	személyi (hierarchikus) függőség
politikai semlegesség	tudósítói hálózat hiánya	IFLA mentori program kifejlesztése	

A SWOT-elemzéshez: a Könyvtárvilág webmagazin „Ötágú síp” rovata – amelyet 2016 óta gondolhatok – kihívást is jelent, de inkább kiegészítője az IFLA-HUN értékeinek. A Facebook megjelenése, abban pedig a szakmai oldalak (ld. a Könyvtárosok-oldal, vagy az MKE szervezetek oldalai) jelentős új értéket képviselnek, amire komolyan oda kell figyelni.

Ismerve azonban az IFLA-HUN tagság korfáját, a Facebook-használat nem hódít közöttük.

Összegzés, jövőkép

A listatagoktól érkező visszajelzések alapján meggyőződésem, hogy az IFLA-HUN a kulturális nemzetmegtartó „csomag” részévé vált, mint a határon túli szakmai szervezetekkel, szövetségben vagy diaszpórában élő kollégákkal kiépített kapcsolatrendszer egyik eleme. Olyan MKE- szolgáltatás, amelynek folyamatos működése csendes vívmány az IFLA-kapcsolatainkban is. Ahogy ezt Sophie Felföldi webmenedzser többször is visszaigazolta: büszke ránk, amikor a többi IFLA-s levelezőlista aktivitásával összeveti a miénket...

Jövőképünkről úgy gondolkodom, hogy mind a tartalomfejlesztés, mind a személyi/intézményi hatókör kiterjesztése érdekében a legfontosabb teendőink:

- a tudósítói hálózat kiépítése;
- az utódnevelés.

A végző pedig újra: köszönet Sophie Felföldinek, hogy mindig számíthatunk rá az IFLA-HUN folyamatos és hibamentes üzemeltetésében!

Havas Katalin

Alig talállok szavakat

Ne szegődjön szerkesztőnek egy tisztelgő kötethez, aki maga is szeretné megírni saját adorációját. Elolvastam szinte minden írást, és most itt álllok kifosztva. Mindent, de mindent megírtak barátaim, ismerős és ismeretlen kollégáim. Pista és Sanyi alakja bronzba öntve, kőbe vésve és fába faragva itt áll előttem, és most nem tudom, hogy mihez kezdjek. Tanulmányt nem szoktam írni, arról nagyon régen lebeszéltem magam, a könyvtári pult mellett és a tájékoztató asztalnál éreztem csak jól magam, de ott nagyon! Érzelmes meghatódottságot sem érzek, hiszen nem emlékezmem kell rájuk, mert egyikükkel tegnap találkoztam, másikkal holnap fogok.

Nagyon szeretem őket. Pistát 60 éve, Sanyit 50 éve.

Frissen érettségizve, miután hatéves koromtól könyvtáros néni akartam lenni, elballagtam a Szabó Ervin Könyvtárba, magához Révész Ferenc főigazgatóhoz. Kölcsön szoknya, kölcsön blúz.

– Látom, maga jól van eleresztve, nincs szüksége állásra, de ösztöndíjasként felvesszük az OSZK-ban induló középfokú, könyvtáros tanfolyamra. Két nap tanulás, három nap könyvtári munka a Szabó Ervin hálózatában.

Másnap a Széchényi Könyvtár kutató termében találtam magam. Ódon kövek, vastag falak, évszázados könyvek, sötétbarna bútorok.

És akkor bejött *Papp István*, frissen, fiatalon, aztán *Horváth Tibor*, sármosan és még fiatalabban, aztán a szemkápráztatóan gyönyörű *Varsányi*, később *Bereczky Éva*, a kissé gyűrött, de izgalmas *Nyakó István*, és megkezdődött egy olyan tanév, amit soha semmi nem tudott felülmúlni, sem az esti egyetem hat éve, de még a Foxi-Maxi sem.

A heti, valóságos könyvtárosi munkámat a Karinthy Frigyes úti könyvtárban (is) végeztem. Bökődő polcos kölcsönzőben. Elképzelhetetlen szituáció: Előttem Kosztolányi Ilona és Ádám, köztünk a bökődő, az előre, a szocialista gondolkodás szerint gondosan kiválogatott kötetekkel, mellettem a felejtethetetlen Sólyom Nóra, a kivégzett tábornok börtönviselt özvegye, itt kellett nekem könyvtárosdit játszani.

Papp Tanár úr meg arról beszélt, hogy public library. És elvitt minket az első, igazi szabadpolcos könyvtárba Békéscsabára, *Lipták Pál*hoz. Azóta sem láttam olyan szépet: boltív, kemence, szóttések, növények és szabadon lélegző

könyvek, kiteve a tévelygő olvasók elé. A három napra tervezett kirándulás második napján értesültem róla, hogy édes szerelmemet behívták katonának. Azonnal hazaindultam. Papp Pista szaladt utánam, és átkozódva ordította, hogy ne legyek ilyen elvakult majom, hogy az első szóra rohanok. Engem tanár addig még soha nem kergetett, így nem tudtam, hogy hallgatni kellett volna rá.

A tanfolyam szellemiségét fűszerezte Nyakó Tanár úr fanatikus marxizmus, amit az sem rendített meg, hogy egy esti, heves, utcai politizálás után érte jöttek, nem ellene. De mikor?! Éppen amikor vizsgáztam. Kihúztam egy fogós, ravasz történelmi materializmus tételt, amikor halkan kopogtak, és a tanáromat elvitte egy szomorúképű. Papp István és Horváth Tibor bátor fellépésére adták vissza őt nekünk.

Egy év elteltével a Szabó Ervin könyvtár is indított tanfolyamot, és nekünk, három szabóérvinesnek el kellett hagyni az OSZK-t, Papp Tanár urat, és a többieket. Akkor találkoztunk csak futólag, ha, már mint egyetemista a szakkönyvtárba menet összefutottunk. Tudta, hogy elváltam bezupált vőlegényemtől, mondta is, hogy *na, ugye!*

Aztán a sors úgy hozta, hogy *Kamarás Pistának* szüksége lett egy olvasáskutatóra. Emberismeret híján rám gondolt. Mesélt rólam Papp Pistának, aki csendes közönnyel hallgatta, hogy ki is lettem, mi is lettem azóta, de felderült a képe, amikor meghallotta, hogy párttag vagyok. Pontosan tudta, hogy intézményét azzal védi, ha neki tetsző, ámde „pártiképes” munkatársai (is) vannak.

És akkor megkezdődött egy új korszak az életemben, a három Pista korszaka, Kamarás a szobában, mellettünk a drága Sallai Pista bácsi, és a szélső szobában Papp Pista. Az ő ernyője alatt és biztatására mindenki kiteljesült, nyelvet tanult, doktori disszertációt írt, kutatott, szervezett, recenzált, csak én nem. Nem tanultam meg csehül, pedig megígértem, nem írtam disszertációt, pedig arra is szavamat adtam, néhány kutatásocska kivételével nem írtam semmit, viszont istenien éreztem magam, az olvasótáborban lubickoltam, ha könyvtárakba kellett menni ún. felülvizsgálatokra, elememben voltam, meg hát folyamatosan terhes voltam, egyszer így, egyszer úgy, de végül is sikerrel. Mindezt a Pisták védőszárnya alatt.

És ebben a remek légkörben már *Katsányi Sanyival* osztozkodtam. Ő sem az olvasáskutatás nagy öregje volt még akkor, megértéssel figyelte pálya nem futásomat, de mit tudtunk mi még akkor a jövőről!

Én ott, velük az emberismeretemet csiszolgattam. Láttam, ahogy Papp Pista megengedő figyelme mellett az *Új Könyvek* szerkesztősége szinte az egész jövőendő demokratikus ellenzékét ellátja munkával. Okosnál okosabb emberek

adták egymásnak a kilincset, de szinte az egész KMK minden szintjén értelmes, izgalmas beszélgetésekbe lehetett bekapcsolódni. És az ünnepek! Ki tudná elfelejteni azt a november 7-ét, amikor *Vajda Kornél* tartotta az ünnepi beszédet, és utána Papp Pista szobájában harsogta az egész szakmai krém a Kaukázusi szűrmellény, Dzsingisz Kán, gyere, ülj mellém c. nótát, no meg gyönyörű népdalokat. Ki gondolt akkor repedésekre, szakadásokra, árulásokra, újjászületésre, kiteljesedésre. Én azt hittem, hogy ennél nincs jobb. De lett! Miután másodjára is sikerrel jártam végre, és szakmai csúcsmként megszülettem második kisgyerekemet, a KMK újra gyes-adó gazdám lett, és én, a hálátlan már nem a Pistákhoz mentem vissza, hanem *Kiss Jenő*, bátran mondom, ha képletesen is, ölelő karjaiba, a Szabó Ervinbe.

Azért ott is eltöltöttem néhány évet holmi szervező, módszertani, oktatói munkával, mire végre kiszabadultam az olvasók közé.

És addigra, lássatok csodát, először Papp Pista, majd Katsányi Sanyi is utánam jött. Én legalábbis így fordítottam le magamban az előzményeket. Azzal azért tisztában voltam, bár a részleteket nem ismertem, hogy Papp Pista az előző aknamezőről egy újabbra érkezik. Gyorsan nekiadtam édesapám fogságot látott Szűz Mária-plakettjét, hogy vigyázzon rá az eljövendőkben. Mert tudtam, hogy belépésével sok megcsontosodott, kényelmessé vált struktúrának fog nekiesni. Ki fogja mondani, hogy szabadpolc, ki fogja mondani, hogy stratégia, hogy gazdaságosság, hogy arculatváltás.

Kiss Jenő nemcsak baráti gesztust gyakorolt, amikor felkérte régi barátját, egyetemi társát a helyettesének, de egyben óriási szabadságot is adott Pistának ahhoz, hogy az ő elképzeléseit is megvalósítsa. És Pista meg elhívta Katsányi Sanyit, hogy első lépésként a minden könyvtár mindent gyűjtsön gyakorlatot egy központi ellátó rendszerrel sikerüljön megszüntetni. Igen, mi még láttuk Lenint, három méter volt, barna, és ott volt minden könyvtárfiókban. De nem csak ő, hanem Bruttyó János válogatott beszédei is, minden olyan könyv, amit megvettünk, mert sose lehet tudni. Elsőnek talán az állományapasztás bűvszavát mondta ki Pista sugallatára a vezetés. Sanyi megszervezte a KESZ-t, Papp Pista és Kiss Jenő pedig a külföldi szakirodalomtól megrészegülve meghirdette a *családi*, illetve a *kétfedelű* könyvtárak korszakát. Büszkén vallom, hogy ember még úgy nem ríkatott meg, mint Pista, amikor lehülyézt, mert a betű-és szakrend szentségéről kezdtem el makogni. De aztán nekiláttunk! Sok könyvtárban szétrúgtuk a rendet, mint tyúk a töreket, és létrehoztunk egy sor nagyon élhető könyvtárat. Én, *Maruszkai Jóska* munkájának köszönhetően, a készbe ültem bele mint főkönyvtárvezető, de a működtetésben, az események

szervezésében már nyakig benne voltam. Hetente jöttek vidéki könyvtárosok megnézni azt a könyvtárat, ahol minden négyzetméter azt sugallta, hogy itt minden az olvasókért van. Szombat-vasárnap nyitva tartás, előadások, találkozók a könyvtárban, tematikus kiemelések, szinte hetente változóan, az igények szerint. A rendszerváltást ebben a rendszerváltott könyvtárban éltem át. Saját pénzen vásároltuk meg az újságokat, hirtelen megjelent, asztalokról árusított könyveket, hogy mielőbb az olvasók kezébe adhassuk. Már működött a KESZ, és mi, a végeken tényleg arra összpontosíthattunk, amit valóban kértek tőlünk az olvasók.

Burg bácsi, kedves olvasónk egyszer azt mondta: *Tudja, Katika, én egy régi zsidó kereskedő voltam, maguk itt olyan könyvtárosok, amilyen kereskedő én voltam.* Kell ennél több, Tanár urak?

Pista újító viharai engem nagyon inspiráltak, nekiláttunk egy ifjúsági információs iroda megszervezésének, és később ebből fejlődött ki a *Közhasznú Információszolgálat* gondolata. Viharosan szép idők voltak, a hideg elől a könyvtárba beköltöző, azt majdnem szétverő fiúk megszelídítése, a helyi önkormányzati képviselők szakszerű hozzáállásának háraitása: „*Mikor dobják már ki ezt a sok szemetet?*” Szabó Miklós, Zacsek Gyula, Róbert László és Orbán Viktor harca a könyvtár falai között a képviselőségért (nem O.V. nyert).

És egy szép napon régi, kedves, KMK-s kollégám, Katsányi Sanyi, a szelíd-szavú, aki már a KESZ-ben jól végezte dolgát, és a központi tájékoztatás vezetője lett, magához kéretett és bevallotta, hogy elcsábítja legkedvesebb munkatársamat, *Tamás Tibort.* – *Tudod, van két státuszom, és...*

...és én hallom a saját hangomat, ahogy azt mondom: *jó, de én is jövők.*

Meglepett csend, csodálkozás, ma sem tudom, hogy mi zajlott le Sanyiban, de nem mert ellentmondani, így lettem én tájékoztató könyvtáros a Központban. Hogy miért jöttem el a kerületi könyvtárból? Mert született beosztott vagyok, nagyon nem szerettem főnök lenni.

Amikor meghallottam Sanyi bátortalan igenjét, magam is meglepődtem. Elszaladtam *Marót Miklóshoz*, a legnagyobb magyar tájékoztatóhoz, hogy eldicsekedjek új helyemmel.

– *Maga tájékoztató? Egy nő? Egy nő soha ne legyen tájékoztató! Van magának ideje naponta négy napilapot elolvasni, ismeri maga ezt az apparátust, tud legalább két nyelvet? Na látja, reménytelen.*

És tényleg, otthon két kisgyerek, meg egy ifjú házaspár az első unokával, férj, nagymama, kutya, kiterjedt, nagycsalád, mind engem akar, tényleg, mit fogok én tenni, ha kérdeznek valami olyant, amilyent Marót Mikitől szoktak?

Remegő láb. Bizonytalan tekintet. De amikor megláttam, hogy Sanyi is milyen izgalmi állapotba kerül, amikor megszólal a telefon, és az ásványtan rejtelméről kezdenek érdeklődni, és csak hosszú töprengés és hezitálás után találja meg a megfelelő választ, ami maga is kérdés: *hány betű?*...

Egy olyan szürreális korszak vette kezdetét az ezüst szalonban, ahol a Google őseként tanyáztunk, amiről nem álmodhattunk. Ez volt az utolsó évtized, amikor még a lexikonok, szótárak, és legesleginkább a remek szakkatalógus volt segítségünkre, és persze az őrangyalok, akik elvezettek a kérdésre adható válaszhoz. A „közhasznú” bevezetése után különösen úgy jártunk keltünk a világban, hogy tudtuk, bármiből kérdés lehet másnap, és lett is. Akkor egy idézet szerzőjének megfejtése, ha csak nem tudtuk kívülről (Sanyi tudta), egy nyomozó munka volt.

Ez volt a nagy könyvhiány korszaka. A felsőoktatás kibújt a bőréből és új szakirodalmat ajánlott a hallgatónak, sokszor olyant, amit még meg sem írtak, vagy ha igen, akkor régen, az „átkos” előtt, példány meg csak egy. Feltaláltuk a zacskós könyvet, másolati példányokat kínáltunk könyv helyett, de, nem túlzok – sokszor elmeséltem már –, volt olyan is, hogy a *Bizánci művészetet* kereső hallgatónak a könyvet nem, de Kádár Zoltán szerző urat tudtuk felajánlani, aki naponta bóklászott a könyvtárban. Drága főnököm, Sándor, csak egyszer szúrta le, de akkor is nagyon visszafogottan, amikor rájött, hogy rendszeresen kölcsönadom a raktári kézikönyvtár, a *Refra* könyveit. De otthonról is hoztunk akkoriban mindent, ami csak megvolt házi könyvtárunkban.

Ebben az időben rendeztünk könyv-örökbefogadást, rongyos frankfurti könyvvásárt, hogy felhívjuk a figyelmet a hiányzó alapművekre, és Pistával egy remekbeszabott lexikonárverést.

Miközben mi a könyvhiánnyal és a hatalmas tömeggel küzdöttünk a Kiss Jenő-Papp István páros, Katsányi Sanyit, Deák Sándort és másokat bevonva, a háttérben kitalálta a jövőt.

Az ezüst szalonban ülve gyakran láttunk nem a könyvtár, hanem a palota iránt érdeklődő fura alakokat. Nagyon sokan szerették volna megkaparintani a város egyik legszebb épületét.

E kötet tanulmányai közül nem egy foglalkozik a központi könyvtár rekonstrukciójával, mi belülről éltük át azt, amikor majdnem sikerült elhítenni velünk, hogy készülni fog egy budapesti Barbican, egy Pompidou központ, egy jó ég tudja mi, de közben csendben meglett a Pálffy palota, a Reviczky utca, a Baross utcai épület, és Pista addig szötte-fonta a gondolatait, hogy csapatmunkában összeszötte-fonta ezt a három épületet. Nem volt más gondolata akkoriban.

De egyszer padlón voltunk mind a ketten. Megyek a Rákóczi úton hazafelé, messziről látom, hogy világos vászonöltönyében áll a buszmegállóban. Én két cekkel közeledek, egyfelé lakunk, ő menekül, nem akar senkivel sem találkozni, de hát nem sikerül elbújnia. *Na, add ide a szatyraidat*, mondja behízelt gömbsággal. Felszállunk. A busz hirtelen fékez..., a riadt utasok összekaparnak minket, átadják a helyüket, lezöttyenünk: – és akkor a *Pálffy-palotába fog költözni a zenei könyvtár* – mondja Pista fennhangon, mintha mi sem történt volna.

És odaköltözött. A rekonstrukció alatt már csendben megkezdődött a szabadpólc beszivárgása a köztudottan és féltve őrzöten prézens központi könyvtárba, és a jövő három fedél állományának gyűjtése. Amikor minden megvalósulni, befejeződni látszott, a három úr átadta helyét a jövőnek.

Pista visszaadta a Mária-plakettet. Még mindig féltettem. Jog- és oktalanul. Két főnixmadaram újraéledt. Egyikük vasszorgalommal, mindazonáltal könnyedén, barátjával, Horváth Tiborral néhány év alatt letette az asztalra az új Könyvtárosok kézikönyvét, másikuk pedig tudós szorgalommal és egy regényíró képességeivel megírta a Fővárosi Könyvtár történetének ráeső részét. Csak azért nem ő írta meg a második kötetet, mert az bizony Kiss és Papp névadók mellett Katsányi-korszakról is szólt.

Elmentek tehát, ott hagytak a csoda palotájukban, a Balogh Andris által találóan biblioplázának nevezett, elképesztő intézményben, melynek rám eső első tíz évét nagy boldogságban töltöttem.

Pista akkor volt 70 éves. Az a megtiszteltetés ért, hogy meghívott a születésnapjára, na, jó, addigra már nem csak a munkatársa és hű tanítványa voltam, hanem zuglói szomszédja, aki rendre meghallotta messze zengő hangját, ha a Bosnyák téri piacon bóklászott. Szóval örömmel köszöntöttük, és akkor kiderült, hogy Gerő Vera és könyvtáros barátnői és Papp Pista és köre bridzspartner keresnek. Férjem megalapozott tudással, én megalapozatlan optimizmussal, de elkezdtünk játszani. Most lesz 20 éve. Én azóta is rendre kivívom Pista őszinte rosszallását, ha be kell szállnom fiúnak, és se a lejátszás, se a licit nem megy, de még mindig sokkal kedvesebb, mint a férjem.

Drága Pista, Drága Sándor!

Ne higgyétek, hogy túlzok, amikor azt mondom, hogy ti vagytok a könyvtáros-ság Petőfi-Arany és Bartók-Kodály-párosa. Gondoljátok meg, se az irodalom, se a zene nem élne meg, és nem érne célt közvetítők nélkül. És ti, mind a ketten közvetítők és a közvetítők segítői voltatok, vagytok.

Isten áldása legyen rajtatok!

Hegyközi Ilona Szeretet és brutalitás

Kedves Pista és Sanyi!

Sok szeretettel köszöntelek mindkettőtöket ezen a hihetetlen és kerek születésnapon!

Először Pistának, Pistáról, kihez szorosabb szálak kötnek. A közös évekről először a Múzeum utcai olajkályhás szobák jutnak eszembe, ahol huszas éveim elején – a kötet több szerzőjével együtt – a könyvtárossággal kezdtem ismerkedni a Gerő-Papp szerző- és vezetőpáros hatékony támogatásával. Nyelvismeretem mellé szakmát kerestem, és találtam is, nem is akármilyet!

Az OMKDK-tanfolyammal kezdődött a kiképzésem. Később kijárhatam a könyvtárosképzés különböző stációit az OMKDK-tanfolyamtól a Ho Si Minh főiskolán át az ELTE-ig. Rengeteget tanultunk egymástól és a kollégáktól, többek között a reggeli és déli kávézások (részedről kefirezések) alkalmával. Sokféle munkát kipróbálhattam, mire révbe értem a könyvtártudományi dokumentációban. Bedobtatok a mélyvízbe, és egyre érdekesebb és érdemibb feladatokat kaptam. Visszagondolva a KMK-ra, és főleg a Könyvtártudományi Szakkönyvtárra, Pista, a hozzáállásodat, vezetői magatartásodat a szeretet és a brutalitás szóösszetétellel tudnám jellemezni (ezt a gimnáziumi osztályfőnökömtől vettem kölcsön). Brutálisan megkövetelted, többek között a pályakép-megbeszéléseken, hogy képezzük magunkat, sőt természetesnek vitted, hogy igyekszünk tanulni. Később egyfajta (Papp-féle) szeretettel egyengetted az utunkat, többnyire a háttérből. Olyan feladatokat adtál, amelyek igencsak igénybe vettek bennünket.

Bemelegítésként például rögvest brutálisan elküldtél 77 őszén egy szlovák kolléganővel (*Bouciková* Túrócszentmártonból) és nulla könyvtári ismerettel Szolnokra és Jászberénybe, ahol volt szerencsém *Szurmay Ernő*vel és *Aratónival* találkozni. Emlékezetes látogatás volt. Nem tudtam oroszul a könyvtári szakszavakat, *Szurmay*nak kellett kisegítenie, én meg pironkodtam... Ezt követően brutálisan elküldtél *Piet Schoots* előadását tolmácsolni. Ekkor ismerkedtem meg, méghozzá gyorstalpalón és önképzéssel a könyvtárépítés szakszókincsével, mivel az úriember a rotterdami városi könyvtár építési terveiről és megoldásairól adott elő a FSZEK-ben (én mellette remegő lábakkal tolmácsoltam...). És még sorolhatnám.

1995-ben a javaslatodat mérlegelve és kis húzódozás után mentem át a gyakorlati könyvtári munkából az egyesületbe, azaz az MKE-be. Te alapoztad meg szívós hétvégi munkáddal azt az ügyvezető titkári posztot, amelyet néhány évig betöltöttem. Ennek köszönhetően országszerte sok kedves ismerősre tettem szert a szakmából, jó kis kapcsolati hálót szőhettem, amely máig működik. Olyan helyzetekbe kerülhettem (ahogy *Sándor Tibor* írja ugyanebben a kötetben, olyan helyzetekbe „lökdöstél bele”), amelyek brutálisan próbára tettek, de elmondhatom, hogy megérte. Az egyesületben tanultam meg a sokszínűséget tolerálni. Máig is segítem az egyesület munkáját, néhány éve pályázati felelősként.

Az ezredforduló táján biztatásodra részt vehettem a Könyvtárosok kézikönyve munkálataiban. Számomra embert próbáló feladat volt, de nagy élmény, és az eredmény jócskán kárpótolt. Örülök, hogy belevágtam, és a kötetben őrzöm a levélkét, amit az 5. kötet megjelenése alkalmából kaptam tőled.

Drága Pista, a régi gárda (*Feimer Ági, Kovács Kati* és mások) már szintén – ahogy mondani szokták – megérdemelt pihenését tölti. Sok értelmes, tehetséges fiatal jött a szakkönyvtárba utánpótlásként. Mindannyiunknak nehéz volt elválni a szakkönyvtártól, ezért önkéntesként besegítünk, amikor kell. Jelenleg már csak *Fazokas Eszter* dolgozik ott a régiék közül, akiket te is ismersz. De áll még a *Könyvtári Figyelő*, a *MAKSZAB*, és reménykedünk, hogy egyszer a – jövőre 50 éves! – *HLISA* is újra életre kelhet.

Hadd soroljam itt még fel azokat, akikkel már szép lassan elvesztettük a kapcsolatot, de reméljük, jól vannak: *Melegh Mari, Kiss Edit, Freisinger Jenő, Bese Miklós, Novák István, Szinai Zsuzsa* jut eszembe, meg Dénes számtalan „cicamicája”, és akik már nincsenek köztünk: *Dénes, Zsula, Babi néni, Nagy Feri, Tremkó Mari*.

Már néhány éve én is nyugdíjban vagyok. Sajnos csak ritkán találkozom veletek. Mindig azt mondod, hogy: „Kislányok, semmit se változtatok, amióta megismertelek benneteket!” – neked még ezt is elhisszük. Azt, hogy mi változott, borítsa jótékony homály, és a kijelentést tulajdonítsuk érett korodnak :)!

Mindent összevetve, nem bántam meg, hogy ezt a pályát választottam! Az utánpótlással sem lesz gond: már a legnagyobb unokám (13) is érdeklődik a könyvtárosság iránt; amikor van az OSZK-ban gyerektábor, mindig lelkesen eljön, imádja a raktári sétákat, „megtanult” könyvet kötni, egész okosan „keresi az információt”.

Kedves Sanyi, téged se hagyjunk ki, veled szintén volt szerencsém együtt dolgozni. Német szakcikkeket referáltál és szemléztél a KDSZ, majd a Könyvtári

Figyelő számára, bámulatos alázattal és szakszerűséggel. Mindig megbízhatóan teljesítettél, számíhattunk rád, köszönettel tartozunk neked. Ünnepnap volt számunkra, amikor bármikor eljöttetek hozzánk, akár egyedül, akár kettesben Pistával a KSZK-ba.

Mark Twaintól egy, a mostani szituációhoz illő aforizmat szemeltem ki és igyekeztem lefordítani nektek: *Age is an issue of mind over matter. If you don't mind, it does not matter*, de ez a fránya angol nyelv kifog rajtam. Talán olyasmit gondolt, hogy *Az ember életkora az ész győzelme a számok felett: ha nem jut eszedbe, már nem is számít*. Tőletek ezt is ellehetjük...

Kedves Pista és Sanyi, minden jót kívánok nektek és a családotoknak, élvezzétek ezt az ünnepet!

Szeretettel ölellek benneteket.

Ilona

Horváth Péter
Infológia dióhéjban

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Horvath>

„Mert az ünnep: kiemelkedés, fölszárnyalás az alantasból, a térből és az időből, az életből – a létbe. Abbahagyása minden tevékenységnek, magunkba fordulás, megtisztulás, szellemivé válás. Az ünnep: a szabadság. Megszabadulás minden nyügtől. S ha ebből szabadulunk, éppen az az ünnep. ... Az ünnep: csend. Megállás. Elmerülés az időtlenségben. Hangtalan ujjongás, néma zokogás. Mosoly a könnyek között. Könny a mosolyban. Ahogy a fölkelő, a lenyugvó Nap ragyog át a felhők résén. Az ünnep az a pillanat, mikor álomnak érezzük a valóságot. És valóságnak azt, ami láthatatlan, megfoghatatlan.”

(Kodolányi János: Égő csipkebokor. Magvető, 1965. 595-597.)

Jó okunk van az ünneplésre, amikor Papp Istvánt és Katsányi Sándort, két nagyra becsült kollégát köszöntünk kilencven éves születésnapjukon. Isten éltesse továbbra is mindkettőjüket! Miután máshonnan érkeztem a könyvtárosok világába, Sándor bátyámmal csak érintőlegesen találkozott szakmai utunk. Istvánnal más a helyzet. Ő – talán nem is emlékezik rá – leírt egy olyan mondatot, ami tizenöt-húsz évre meghatározta szakmai feladataimat. Egy cikksorozatomba készült ismertetője végén azt tanácsolta, hogy érdemes lenne könyvvé formálni. Nos, a szó nagy hatalom. Gyakran nem is tudjuk, hogy milyen hatást vált ki. Könyvírásba kezdtem és évtizedig tartó egyetemi oktatásba. Örömet adó, nyugdíjas szellemi kaland lett belőle. Az eredmény egy és fél könyv a számítógépen. Életem végéig hálás vagyok érte. Mindkettőjük iránti tiszteletem jeléül a következő sorok apró részletek, összegzések az információtudomány alapjairól.

Mintázatok és ismeretek

Ismereteink objektumokról (dolgokról), folyamatokról (és eljárásokról), eseményekről, összefoglaló néven entitásokról, ezek tulajdonságairól, és a közöttük fennálló relációkról, kapcsolatokról szólnak. A relációk mintázatokat, struktúrákat, alakzatokat, sémákat hoznak létre. Az agy és számítógépeink ezeket a mintázatokat dolgozzák fel.

A mintázatokat egész széleskörűen kell értenünk a geometriai alakzatoktól, a molekulaformákon és a statisztikai eloszlásokon át az épületek tervrajzáig

vagy a nyelvi kifejezések szerkezetéig mindenütt fellelhetőek, beleértve a könyvtári osztályozási rendszereket is.

„Minden, ami valamennyire is bonyolultabb és valamilyen módon koherens, az alakzat.” ... „Minden tudás mögött iszonyú sok alakzat van.” – foglalja össze Vámos Tibor. Kiegészíteném azzal, hogy a geometriai ponton kívül, minden valamennyire bonyolult.

Érzékelésünk alap-megállapításai és az első „kognitív” funkció, az *azonosság* és a *különbség* észlelése. Ez már az egysejtű élőlényekben is fellelhető. Ha a környezet és ezáltal a komfortérzet megváltozik, az amőba is reagál. Az érzék- és mozgásszervek kialakulása e funkció tökéletesebbé tétele érdekében ment végbe.

Az alapismeretek osztályozhatók az érzékszervek szerint (látás, hallás, tapintás, íz- és hőérzékelés), megkülönböztethetők a térbeli és időbeli viszonyok. Az élő szervezetek majd’ minden szinten képesek olyan dichotom és trichotom megkülönböztetésekre, amint az alábbi példákban láthatóak.

élettelen	-	élő
veszélyes	semleges	baráti
kényelmetlen	semleges	kényelmes
káros	haszontalan	hasznos
mérgező	ehetetlen	ehető

Észlelhetőek az időbeli folyamatok, és tapasztalati ismeretté válik az események egyszerűsége, véletlenszerű vagy ciklikus ismétlődése, két esemény időbeli egybeesése.

A ciklikusság, periódusosság további ismeretekhez vezet, ugyanis a ciklus, mint minden számosság leszámolható (a kisebb ciklussal a nagyobb: nap, hold-hónap, év).

Az érzékelt dolgokat, jelenségeket észlelt jellemzőik, ismertetőjegyeik, tulajdonságaik alapján eddigi ismereteinkhez, képzeleteinkhez hasonlítjuk, felismerjük az *azonosságot*, *különbözőséget* és *hasonlóságot*. A jegyek összekapcsolása hozza létre a fogalmakat.

Eközben egy lényeg- (tulajdonság-) kiemelő folyamat megy végbe: megállapítjuk a lényeges ismertetőjegyeket, jellemzőket és másokat elhagyunk. Ezzel kezdődik az osztályozó megismerés.

Erre a funkcióra más szempontból is szükség van, mert az agy képtelen a környezetből érkező számtalan információ teljességét feldolgozni.

A környező világ objektumait, tárgyait és folyamatait, eseményeit osztályokba, kategóriákba soroljuk, azonossági vagy hasonlósági kapcsolatot, relációt hozunk létre.

A különbségek észlelése elvezet az összehasonlításhoz. Észrevesszük a *nagyobb-kisebb*, az *előbb-utóbb* relációkat, és ezekre épülve a *ha-akkor* oksági kapcsolatot is. Ezek hozzák létre az ún. rendezési relációkat. Az osztályozás és a rendezés-rendszerezés a gondolkozás alapformái.

Ismeret és információ

Az információ sokrétű fogalom, több megközelítésben tárgyalható, és éppen ez teszi problémássá az egységes diszciplína megfogalmazását. Az alapvető – és gyakran vitatott – kérdések közé tartozik, hogy mennyiségi vagy minőségi alapokra kell-e helyezni vizsgálódásainkat? Lehetséges-e a különböző tudományterületek fogalmi készletét és szóhasználatát közös nevezőre hozni? Az információjelenség csupán az emberi környezetre jellemző-e vagy kiterjeszhető-e minden szervezetre, sőt az anyagi világra is?

Az információ fogalmának XX. századi elterjedését *Claude Shannon* és *Norbert Wiener* munkái határozták meg 1948-ban. De már az 1920-as évektől használták a távközlés műszaki fejlesztésével foglalkozók, és felbukkan a dokumentaristák környezetében is. Azonban sokkal korábbra, a görög-latin korba mehetünk vissza.

A szó latin gyökerű, bár fogalmi eredete görög (morphe), a fizikai megformáláson (pl. a kerámiakorsókat) kívül a görög filozófia számos fogalmát fordították az informatio, informo szavakkal latinra. A szó egyik jelentése valaminek formát, alakot adni, megformálni, mind fizikai, mind szellemi értelemben. *Vergilius* verseiben *Vulkán* és a *Küklopszok* kovácsolják ki (formálják) *Zeusz* villámain vagy *Aeneis* pajzsát. Szellemi értelemben a nevelő formálja a rábíztotak erkölcsi és szellemi habitusát. Ezzel kapcsolatos a második használat is: az ismeretek közlése, átadása, szétoztása, kommunikációja.

Azt mondhatjuk tehát, hogy az *információ az alakban, a formában, a mintázatban, illetve ezek ábrázolásában, reprezentációjában* található. Azért, mert ilyen a világ. Ezt érzékeljük, ez alakítható, formálható meg, azaz tárolódik az élőlény tudatában. És ez dolgozható fel (processzálható) az agyban és az idegrendszerben, netán génjeinkben, valamint a számítógépben. Végül ez adható át másoknak (kommunikálható), és tárolható, rögzíthető különböző anyagi hordozókon, az agyagtábláktól a könyveken át a mágneses vagy optikai lemezekig.

Az információ fogalmának fejlődésében fontos esemény volt, amikor *Michael K. Buckland* közkinccsá tette az *Oxford English Dictionary* hármas megfogalmazását:

Információ-mint-folyamat: Amikor valakit informálnak, ismeretei megváltoznak. Ebben az értelemben az „információ” az informálás cselekedete; ismeret vagy valamely tény vagy esemény hírének közlése; az elmondás vagy valamiről értesülés ténye.

Információ-mint-ismeret: Az információ szóval jelölik azt is, amit az információ-mint folyamat során felfogunk: a közölt ismeretet valamely egyedi tényről, tárgyról vagy eseményről; azt, amit valakinek mondanak, amiről valakit tájékoztatnak. Az információ olyan használata, mint ami a bizonytalanságot csökkenti, úgy tekinthető, mint az *információ-mint-ismeret* speciális esete.

Információ-mint-dolog: Az információ kifejezést olyan objektumok jelzőjeként is használják, mint adat és dokumentum, amelyeket informatívnak lehet tekinteni, amelyek bírnak az átadandó tudás minőségével vagy információt közölnek; tanító jellegűek.

Buckland csoportosításában nem önmagában a rendszerező szándék a fontos, hanem az, ami ebben közvetett módon megjelenik.

A legfontosabb talán az *ismeret* szó. Ez az a változó, mennyiség vagy minőség, ami az információkezelőben keletkezik, leképeződik az információ hatására. Az ismeret (knowledge) az információhoz hasonló jellegű mennyiség, bár nyilvánvaló, hogy az információk nem additíven válnak ismeretté.

Információ- vagy ismeretkezelés

Ha értelmesen akarunk szót váltani a formák, mintázatok, alakzatok univerzumáról, akkor fel kell tételeznünk az információkezelő „gépezetet”. Három plusz egy, olyan „mechanizmust” ismerhetünk fel, amelyek információ- vagy ismeretkezeléssel foglalkoznak. Az idézőjel azért fontos, mert az első az élő szervezet, speciálisan az idegrendszer, illetve az agy maga. A szó szoros értelmében mechanizmus a számítógép, hozzáértve minden automatikus működésű, de nem számítógépnek nevezett adat- és információfeldolgozó eszközt. Míg legszélesebb értelemben ide sorolhatjuk a szervezett társadalmi, kulturális közösségek, csoportok ismeretkezelő tevékenységét. Ezeket *Lewis Mumford* „megagépe” nyomán *kultúrgépnek* nevezhetjük, amely persze az előbbi két mechanizmus hálózataiból jön létre és e hálózatokban működik. Így lehetséges lesz a társadalom- és történettudományi kérdésfeltevések vizsgálata is.

Az információkezelő gépek modellezésére jól használhatóak a *Neumann János* által az elektronikus digitális számítógépek logikai felépítésére adott elvek. Ez a modell öt funkcionális egységet tartalmaz: feldolgozó egység, központi vezérlő egység, tároló egységek (közvetlen és a programot is tároló háttér memória), végül a külvilággal kapcsolatot tartó be- és kimeneti egységek. Más-más minőségben, de ezek a biológiai és a kultúrgépben is értelmezhetők.

Az információelmélet

Az információelmélet a kommunikáció, a hírközlő rendszerek matematikai statisztikai leírása, a hírközlés általános elméletének részeként született meg. Kidolgozása több kutató nevéhez fűződik. Az általános elmélet kidolgozójának *Nobert Wienert* tartják, de most csak *Ralph Vinton L. Hartley* és *Claude E. Shannon* nevét említjük meg. Hartley az, aki konkrétan kidolgozta az információ mérésének számítási módszerét (1924, 1928) és megfogalmazta azt is, hogy az információ egy véges üzenethalmazból való választást jelent. Ő volt az, aki először hangsúlyozta, hogy egy mérték hozzárendelése az információ fogalmához csak akkor lehetséges, ha eltekintünk annak szemantikai tartalmától. Shannon híres tanulmánya (1948) a matematikai valószínűség-elmélet nyelvén megfogalmazott tételekben jelenti ki: „*az információ szó nem annyira arra vonatkozik, amit mondunk, hanem inkább arra, amit mondhatunk; azaz az információ egy üzenet kiválasztásában rejli szabad választásunk mértékét jelöli.*”

Fontos gondolatot fogalmaz meg Wiener, amikor ezt írja: „*Az információ mennyiségének a fogalma természetes módon a statisztikai mechanika egy klaszszikus fogalmához, az entrópia fogalmához kapcsolódik. Ugyanúgy, ahogy egy rendszerben az információ mennyisége a rendszer szervezetségének a mértéke, egy rendszer entrópiája rendezetlenségének (dezorganizációjának) a mértéke; az egyik egyszerűen a másik negatívja.*”

Ha belegondolunk, észrevehetjük, hogy a Hartley-, illetve Shannon-féle összefüggések azt tükrözik: az információmennyiség részben a megkülönböztethető entitások számától, részben az elemek között fennálló struktúráktól, mintázatoktól (ebben az esetben a valószínűségi eloszlástól) függ.

Más megfogalmazások

Minden tudományos diszciplína megkísérelte, és újra megkísérli a saját fogalmi készletével definiálni az információt. Ez helyes törekvés abban az esetben,

ha nem kívánja eliminálni a Shannon által megadottakat. A dióhéjba nem fér bele ezek ismertetése, de illetlenség lenne kihagyni a könyvtár- és információ-tudomány számos meghatározása közül legalább egyet. A dokumentumokba zárt információ: „Közlések, tények, adatok együttese (rendezett összeállítás), fogalmilag (következtetés, logika, gondolatok vagy más szellemi tevékenység útján) összeállítva. Röviden: adatok, tények + értelmes kapcsolatok. Átadásuk a kommunikáció.” (Balázs Sándor)

Az ismeretek ábrázolásáról

A három információkezelő mechanizmusban az ismeretek valamilyen módon ábrázolódnak, részben azok fizikai tulajdonságai által előírtan, részben a feldolgozás logikai igényeinek megfelelően.

Információt, ismeretet döntően csak arról nyerhetünk, ami környezetünkben létezik, és minden, amiről tudomást szereztünk és tudunk, az már valamilyen ábrázolás. Ennek vizsgálata az információtudomány alapkérdései közé tartozik. Bármilyen kognitív, természetes vagy mesterséges értelemmel bíró rendszer csak a célnak megfelelő ismeretábrázoló módszerrel képzelhető el, és mindig meg kell különböztetni a valóságról tényekben megfogalmazható ismereteket és az azokról készült többnyire szimbólumokból álló ábrázolásokat.

Az ábrázolás gyakorlati vonatkozásaihoz tartozik, hogy az információ feldolgozásával és közlésével valamilyen célt akarunk elérni a fogadónál, ezért a különböző ábrázolási módok közül azt választjuk, amely az adott cél elérése szempontjából hatékonyabb.

Hogyan tudunk ábrázolni, jellemezni egy entitást? Megadható néhány alaplódszer:

- Adunk egy egyedi megkülönböztető jelet, szimbólumot (karakter vagy számkód, tulajdonnév, személyi azonosító szám, leltári szám, madárgyűrűzés, kép vagy ikon /óvodai jelek/). Ez tulajdonképpen még nem jellemzés, csak valamelyik továbbhoz kötve. Erre az egyedi megjelölésre azonban általában szükség van.
- Tulajdonságaival, illetve kiemelt tulajdonságaival, és az ezekhez tartozó (karakter- vagy szám-) értékekkel, adatokkal. Az informatika és az információtudomány sok területén találkozhatunk az adat(-elem) hármas modelljével, amikor az entitás-tulajdonság-tulajdonságérték hármasával, tripletjével, illetve ezek csoportjával, kollekcijával ábrázoljuk a való világ egy kisebb részét.

- Leírással (szabad nyelvi eszközökkel).
- Képi, ikonikus vagy hasonmás ábrázolással.

Megjegyzendő, hogy minden ábrázolás csak csonkított jellemzés (szurrogátum). A teljes leírásnak elvi és gyakorlati korlátai egyaránt vannak. Minden entitásnak szinte megszámlálhatatlan tulajdonsága van. Egy folytonos képből a szem is csak adott számú képpontot érzékel, és az idegpályákon feljebb haladva egyre fogy a jellemzők száma. Emellett nincs is szükség megszámlálhatatlan jellemzőre. Egy adott feldolgozási célhoz elegendő korlátozott számú entitás-tulajdonság ismerete. Különböző célokhoz más-más releváns tulajdonságcsoporthoz használunk.

Az ismeretek szervezése

Az ismeretek feldolgozásának legalapvetőbb eljárásai közé tartoznak a rendezés, rendszerezés és az osztályozás (összefoglalóan szervezés), amelyek egyben a gondolkodás alapformái. Talán túlzás, hogy az osztályozás hozta létre az embert, mert az osztályozás képessége valamilyen szinten minden állatban megtalálható. Azonban az ember szervező létező. Változó világunk feltételeinek úgy felelünk meg, hogy az új tárgyakat vagy tapasztalatokat összehasonlítjuk a bennünk létező sémákkal, mintákat azonosítunk, és az újakat elhelyezzük a már meglévő osztályokba.

Az ismeretszervezés (-rendezés) fogalma szoros kapcsolatban áll az osztályozás fogalmával, nehéz eldönteni, melyik képvisel általánosabb (szélesebb) értelmet. Az ismeretszervezésbe több módszer tartozik az osztályozásnál, viszont az indiai filozófus-könyvtáros, S. R. Ranganathan osztályozás értelmezésének egyik kategóriája éppen a rendezésre, míg egy másik az osztályok szervezési kereteinek megalkotására vonatkozik.

Az ismeretszervezés egyik célja azon feltevés alapján fogalmazódott meg, hogy a rendezett valóságábrázolás további ismeretekhez juttat. Példának említhetjük a kémiai elemek periodikus rendszerét. A másik cél abban található, hogy a rendezetten tárolt ismeretek, információk, dokumentumok hatékonyabban kereshetők. A hatékonyság egyrészt a ráfordítandó idő, a szükséges lépések csökkenésében, másrészt a találati eredmény minőségében (teljesség, zajmentesség és pontosság) jelenik meg.

Elemi példa az osztályozás hasznára, amellyel azt kívánjuk bemutatni, hogy az osztályozás, kategorizálás mint ismeretszervezés milyen gyakorlati haszonnal jár. Tétélezzük fel, hogy egy antikvárius asztalára ,odaraknak' hatvannégy különböző könyvet.

A kifinomult könyvbarát nyilván mind a hatvannégyet kézbe veszi, amíg kiválasztja azt, amelyiket megvásárolja. A közönséges vásárlónak, akiről semmi mást nem tudunk, megtetszhet az első is, de lehet, hogy csak a hatvannegyedik. Átlagosan, tehát, harminckettőt vesz kézbe. Ezért a könyvtáros lelkű könyves elgondolja, hogy négy kategóriába (polcra) rendezi a gyűjteményt.

szépirodalom	gyermekirodalom	művészeti	ismeretterjesztő
32 db	16 db	8 db	8 db

A rendezés (osztályozás) hatására szétvált a strukturális és kvantitatív információ. Folytatva az előbbi – Hartley és Shannon szerinti – gondolatmenetet a kategória kiválasztásához átlagosan két műveletet kell végezni, majd ezután az előző döntésünktől függően átlagosan rendre 16, 8, 4, 4 műveletet (kézbevételt). Mivel nem tudunk semmit az érdeklődők orientációjáról ismét középértéket kell képeznünk. Az eredmény $(16+8+4+4)/4 = 8$ kézbevétele. Így ezzel a kis kategorizálással a rendezetlen eset 32 műveletével szemben a vevő *átlagosan* 10 művelettel kiválaszthatja a megszerezni kívánt könyvet.

Nos, ez a rendezés–rendszerelés az az információ-többlet, amit a könyvtáros belevisz a könyvtári rendszerbe. És, persze, még ezernyi mást is, ami nem fér bele a dióhéjba...

Horváth Tiborné Köszöntő

Papp Istvánt és Katsányi Sándort 2021 novemberében fogja fogják köszönteni régi barátai, kollégái, munkatársai – ezzel hívott fel *Hegyközi Ilona*, és kérte, ha vannak emlékeim a 90 éves urakról, akkor írjam le.

Örömmel tettem eleget a kérésnek, hiszen két kiváló emberről és könyvtárorsról írhatok. Nyáron a szokásos helyemen, Dörgicsén tartózkodtam, családi körben és emlékeztem... „*Régi időkre emlékszel-e még, volt egyszer rég, volt egyszer rég...*” énekeljük, mostanában egyre gyakrabban.

Papp Pistával és családjával jó barátságban vagyok, hiszen férjemnek, *Horváth Tibornak* munkatársa, főnöke, barátja volt. Abban az időben az OSZK-KMK-ban az volt a szokás, hogy a születés- és névnapokat közösen megünnepelelték. Így bizonyos rendszerességgel találkoztunk Pistáékkal és a kollégákkal. Kedves szokás volt az is, hogy húsvétkor locsolkodni mentek a KMK-s „fiúk” a baráti családokhoz. Sajnos, Tibor már több mint tíz éve meghalt, de nem múlik el egyetlen év sem, hogy Pista és felesége, Adri ne írna lapot karácsonyra, és ne hívna fel telefonon, érdeklődve, mi van velünk, hogy vagyunk, mit csinálnak a gyerekek, az unokák.

Pista főnöke volt Tibornak a KMK-ban. Mindig tisztelték egymás véleményét, néha persze óriási vita is volt közöttük, de harag sohasem. Pista szangvinikus ember és Tibor is az volt.

Pista megkövetelte munkatársaitól, hogy képezzék magukat, írjanak, publikáljanak a munkájukról. Így volt Tibor UNESCO-ösztöndíjjal négy hónapig amerikai tanulmányúton, járt angliai, francia és nyugatnémet könyvtárakban, és ezeknek az utaknak az eredményeként sorban írta a könyvtárak műszaki fejlesztése, gépesítése stb. témájú munkáit.

Katsányi Sándorral az MKE-üléseken, a Füzéki-emlékérem átadásakor szoktam találkozni. Kedves, nyugodt mosolyával üdvözölt mindig a Dísz téren, amikor mentünk az OSZK-ba.

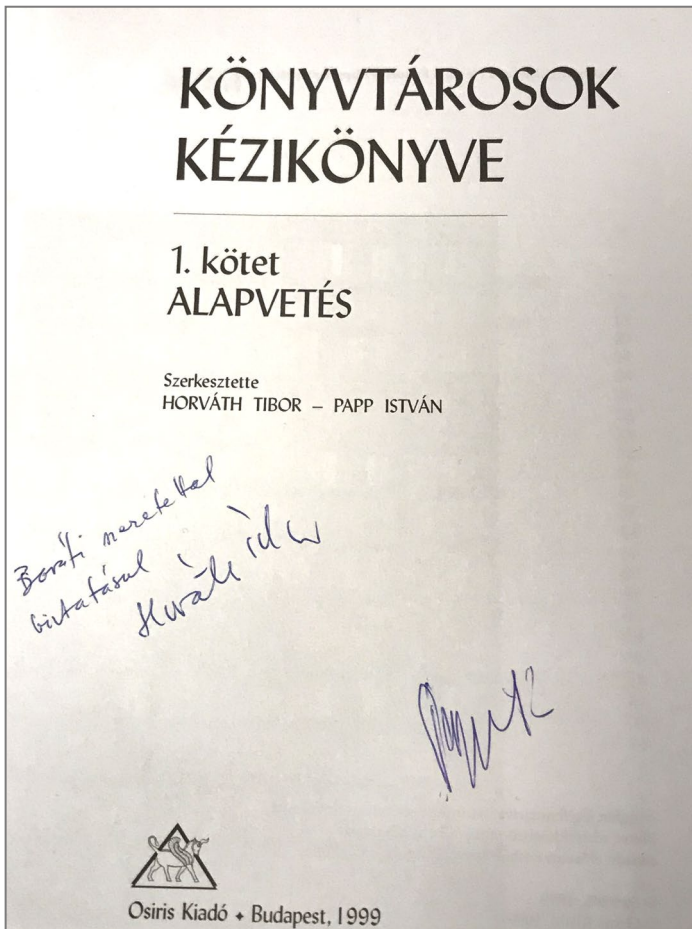
Mesélték a kollégák, hogy Pistával péntekenként együtt mentek mindig vásárolni a Nagycsarnokba. Ez már rendszeres szokásukká vált. A főzés sem volt idegen nekik, bár mindkettőjük felesége kiváló háziasszony hírében áll.

Tibor azt jósolta, hogy Papp Pista száz évig fog élni, olyan szívós és kitartó ember.

Röviden ennyi emléket tudok felidézni, és örülök, hogy ismerhetem őket.

Jó egészséget, békés nyugodt éveket kívánok nekik, a Jóisten éltesse őket még sokáig mindannyiunk örömére. Éljen, éljen, éljen sokáig Pista és Sanyi, éljenek boldogan a 90 évesek!

Horváth Éva

*Könyvtárosok kézikönyve 1. kötete (1999)
Horváth Tibor és Papp István kézjegyével*

Kamarás István OJD
Könyvtárosság dicséreti

Katsányi Sándornak és Papp Istvánnak

A gárdi Péter, Balla Zsófia, Gergely Ágnes, Ludassy Mária, Mártonffy Marcell, Ormos Mária, Tompa Andrea, Paul Tillich és Szilágyi Ákos társaságában megjelenni a *Hét hárs*-ban¹ számomra kitüntetés, ráadásul ez alkalommal egy másikban is részesültem: nevem mögött (a vallásszociológus mellett) a „könyvtáros” is szerepelt². Vallásszociológus mellett voltam már író, olvasáskutató, olvasásszociológus, irodalomszociológus, szociográfus, még könyvtárszociológus is, de könyvtáros még soha. És ez nekem még akkor is nagyon nagy kitüntetés, ha feleségem jól mulat ezen: „*Ha tudnák, hogy egy percig sem voltál könyvtáros!*” Így igaz! Csak papír szerint. Könyvtárosi és magyartanári diplomám ellenére eddig még egyik sem voltam, tanár is csupán mint egyetemi oktató. Most akkor mit tegyek? Sokáig őrlődtem ezen, de szerencsére kapóra jött a *Katsányi-90* és a *Papp-90*, így most rájuk testálhatom a KÖNYVTÁROS-t.

*

Papír szerinti könyvtáros úgy lettem – és nem földrajz–magyar (ilyen nem létezhetett) vagy magyar–orosz szakos tanár (mint nagyon szerettem volna) –, hogy 1957 februárjában a József Attila Gimnázium II. D osztályának minősített többsége dacosan beiratkozott hittanra. Ezt a kamikaze akciót 1958-ban (egy évvel a „továbbtanulás előtt”) osztálytársaim kettőnk, két balek kivételével valamennyien beszüntették, sőt néhányan – megszüntetve megőrizve ötvenhatosságukat – biztos, ami biztos, még a KISZ-be is beléptek. Osztálytársaim többségének erre nem is nagyon volt szüksége, ugyanis én a véletlen folytán egy reálosztályba keveredtem, ahonnan rajtam kívül (aki nagyon-nagyon tanár akartam lenni) tanári vagy humán pályára senki sem jelentkezett, csak természettudományi, orvosi és műszaki szakokra, miként tette a másik balek³, *Bóné Andris* is. Egy szó, mint száz, hittanos priuszommal az én alma máterem nem ajánlott engem tanári szakra. Így lettem – kétévi gyári munka után⁴ – könyvtár–magyar szakos hallgató. A tanárság mellett végig kitarítottam⁵, pedig sejthettem volna azt, ami hamarosan be is bizonyosodott, hogy a másfélszáz végzős tanár szakosnak mindössze egyetlen budapesti állás kínálkozott. Viszont lehettem

volna gimnáziumi tanár feleségem városában, Kaposváron, ő pedig könyvtáros az ország egyik legelegánsabb közművelődési könyvtárában, amennyiben teljesítjük *Kellner Bernátnak*, a Magyar Népköztársaság Állami Díjával kitüntetett igazgatójának „könnyedén teljesíthető” feltételét: gondosan elkerüljük a város templomait⁶.

Így aztán mindketten maradtunk a fővárosban. Feleségem egy külvárosi szakszervezeti könyvtárban kezdhetett, én pedig – nagy-nagy protekcióval – az Akadémiai Könyvtár *Levéltári csoportjába* kerültem, amit, persze, se testem, se lelkem nem kívánt, de mivel megszületett első gyermekünk, örülnünk kellett ezeknek is. Főnököm⁷ három hónapos tapasztalatcserére küldött az *Országos Levéltárba*. A két nyári szakmai gyakorlat után⁸ itt találkoztam először virtigli könyvtáros habitussal. Tanúja voltam, amikor kutatói kérdések sakk-mattolták a levéltárosokat, és rendre egy könyvtáros húzta ki őket a pácból. Egy geofizikus a magyarországi földrengések történetét kutatta, de amikor nem tudta megnevezni a megfelelő levéltári fondot és állagot (honnan a csudából tudta volna!), a levéltáros sajnálkozva széttárta karjait. Ugyanez történt egy zenetörténésszel, aki a verbunkost kutatta. Jó sorsuk mindkettőjüket a levéltár könyvtárába vezette, *Bogdán Istvánhoz*, egy nagyon-nagyon könyvtároshoz⁹. Az első esetben öt perc alatt nyomra vezette a kutatót: az Esterházy-uradalom kasznári jelentéseiben tippelte meg a földrengések okozta károk jelzéseit, és ez telitalálatnak bizonyult. A második esetre már tíz percre volt szüksége. Ekkor a csendőri jegyzőkönyvekben szereplő randalírozások vezették nyomra, ilyenek ugyanis rendre előfordultak a verbuválások alkalmával¹⁰. Bogdán még tucatnyi bravúros nyomozást mesélt el nekem, amelyek, mi tagadás, valamelyest elmozdítottak a könyvtárosság felé.

Ekkor azonban már *Sárdi Péterrel*, könyvtár–matematika szakos évfolyamtársammal nyakig benne voltunk a *Mit olvas a könyvtáros?* kutatásunkban, amelyben a közművelődési könyvtárosok magánolvasmányait szándékoztunk felmérni. Ez úgy történt, hogy szerkesztettünk egy négy oldalas kérdőívet, 500 példányt legyártottuk egy Remington táskairógépen, saját pénzünkön elpostáztuk, és a szakmában példátlan nagy arányban kaptuk vissza őket. Amikor a *Könyvtárosban* már a harmadik cikkünk jelent meg kutatásunkról, népmesei fordulat következett be. Ennek előzménye az volt, hogy 1967 őszén *Ughy Jenőt* éppen munkahelye előtt elütötte a villamos.¹¹ Mint oly sok sortársát, őt is *Sallai István* építette be a KMK-ba (vagyis Könyvtártudományi és Módszertani Központba¹²) kéttucatnyi hasonlóképpen alternatív, de a könyvtárosság szellemétől (is) megihletett munkatárs mellé. *Rolf Fröhner Das Buch im*

Gegenwart-jának mintájára 1964-ben a hazai falusi lakosság olvasását vizsgálta Ughy¹³. 1967 nyarán *Józsa Péter Kulturális blokkok* kutatásának hipotézis-vitáján találkoztam vele (először és utoljára), amikor is lelkesen adta tudtomra, hogy szívesen látna munkatársául. A mesebeli fordulat közvetlen előzménye pedig az volt, hogy Ughy utódjául *Gerő Vera*¹⁴ került az (akkor még így hívták) *Igénykutató csoport* élére, aki találkozván *Könyvtárosbéli* írásainkkal, és ismerve Ughy velem kapcsolatos elképzelését, a tettek mezejére lépett. Így egy szép napon Gerő Vera és maga Sallai Pista bácsi (a hazai könyvtárügy élő legendája) megjelentek az Akadémiai Könyvtárban, és kerek perec kikértek engem *Rózsa György* igazgatótól. Nem kis nehézséggel kotortak elő az Akadémia pincéjéből (mint Józsefet a ciszternából, hogy eladják az izmaelita kereskedőknek), ahol immár hetek óta barna csomagolópapírba pakoltam bele az 1949-ben újjáalakult Akadémia kevésbé fontos legújabbkori iratait. A híres-nevezetes Sallai bajai segédtanítóságból emelkedett föl a KMK főosztályvezetőségig, és innen avanszált a bécsi Collegium Hungaricumból startoló *Sebestyén Géza*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese mellé, a nevezetes „Sallai – Sebestyén” (vagyis az *A könyvtáros kézikönyve*) ünnepelt társszerzőjének¹⁵, mely opuszt, mint könyvtár–szakosok akkor még csak mint tiltott gyümölcsöt olvastuk. *Kövendi Dénes*, KMK-béli kollégám¹⁶ a könyvtárügy olyan ágenseként emlegette Sallait, „akinek köszönhetően került a legtöbb szellemi tápanyag az utóbbi évtizedek magyar könyvtárügyének vérkeringésébe”. Így váltam én is – kisebbfajta csoda folytán – szellemi tápanyaggá a KMK-ban, és szinte órákon belül azon kaptam magam, hogy az Ughy-féle ezer falusi lakos után, én három-ezer munkásból álló reprezentatív mintán vizsgálhatom a munkásság olvasási szokásait.

Az olvasáskutatás életfogytiglan összeláncolt a könyvtárossággal, magukkal a könyvtárosokkal és a könyvtáros habitussal. Olvasáskutatói pályám kezdetén mindjárt összefutottam mintegy kétszáz szakszervezeti könyvtárossal¹⁷, mint *A munkások és az olvasás* kutatás kérdezőbiztosáival, akik közül aztán többen különböző olvasásszociológiai kutatásaink munkatársai lettek¹⁸. Hamarosan *Olvasáskutatói Osztály* lett az igénykutató csoportból, melynek – a „munkásosztály” berkeiben történt sikeres debütálásom után – Gerő Vera jóvoltából nemsokára vezetője lehettem. És itt jön a képbe *Papp Pista*, hiszen ekkor ő vette át a KMK igazgatását, fehérek között európaiként a public library és a polgári humanizmus szellemében, egy szellemi szabad vámterület felelős vezetőjeként.

Olvasás- és könyvtárszociológiai kutatómunkánk az egész országot behálózó könyvtári műhelyekre épült. „Külsős” könyvtáros kollégáink nem csupán

asszisztensei lettek kutatásainknak, hanem kreatív munkatársaink, olykor pedig társszerzőink¹⁹. Barátaim között is egyre nőtt a könyvtárosok hányada, kiegészülve észt, lengyel, orosz, szlovák könyvtárügyi intézmények olvasáskutatóival²⁰. Olyan kutatásoknak lettek ágensei „külső” munkatársaink, mint az *Irodalmi érték esélye lektürolvasóknál*, amikor is ők két tucatnyi könyvtárban kísérelték meg – miután alaposan megismerték őket – az addig kizárólag csak gyengébb lektürt fogyasztó olvasóikat alternatíva elé állítani, „valami hasonlót” ajánlva nekik. Akciókísérletünk egyben a meglehetősen erőszakos „olvasóvá nevelés” sikeres alternatívája lett²¹.

Még szorosabbra szövődött kapcsolatom a könyvtárossággal, amikor a KMK olvasótábor²² szervezett fiatal könyvtárosoknak. Ennek előzménye első olvasótáborom volt, melyet éppen a Veszprém Megyei Könyvtár szervezett²³ falusi szakmunkástanulóknak, és minket, káemkás olvasáskutatókat kértek föl a szellemi vezetésére. A politikai szempontból meglehetősen alternatív vállalkozást *Varga Béla* megyei könyvtárigazgató patronálta²⁴. Egyébként az ő könyvtára mellett több másik is kiemelt olvasáskutatói műhelyünk lett Veszprém megyében, olyan veretes kollégákkal, mint *Behring Anikó*²⁵, *Kertész Károly*²⁶, *Könczöl Imre*²⁷, *Tóth Dezső*²⁸, és itt jön a képbe *Katsányi Sándor*²⁹. Valamennyiükkel jó barátságba kerültem. Katsányi Sanyi (ki)tüntetően meghívott továbbképzéseikre. Meg lehetett érezni benne az istenáldotta tanárt ugyanúgy, mint a város dolgozószobájaként működő könyvtár élő lelkiismeretét, végtelen csöndessége és szelídsége mögött ott motoszkált sajátos humora, mely valahogyan úgy kezdődött, hogy „tisztesség ne essék szólván”, majd örökényül folytatódott.

1979-ben *Varga Csaba*, az olvasótábor mozgalom egyik elindítója³⁰ felnőtteknek, népművelőknek rendezett olvasótábor. Ennek mintájára a KMK 1980-ban olyan fiatal könyvtárosokat hívott „Lehúzni a könyökvédőt a fejünkről” mottóval a telkibányai olvasótáborba³¹, akiket a KMK szívesen látott volna könyvtárak élén. Ez esetben Papp Pista tartotta a hátát. Szoros megfigyeltetésünk ellenére a tábor euforikus hangulatban zajlott, neves, de meglehetősen alternatív (olykor feketelistákon szereplő) vendégekkel³², és például olyan programokkal, mint az *Íme az ember!* kerekasztal-beszélgetés, amikor az egybegyűltek agykutató biológus, szociológus és katolikus pap³³ emberképeivel ismerkedhettek meg. Az első ásothalmi olvasótáborban született meg a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Módszertani Munkabizottsága, mely – radikális „prófétai” szerepet vállalva – alaposan felbosszantotta a hazai könyvtárpolitikusokat és más illetékes szerveket. A rendszerváltás előtt könyvtárosoknak szervezett tíz olvasótáborban³⁴ olyan szellemi és közéleti ágensekkel

hoztuk össze könyvtáros kollégáinkat, mint például *Beke Pál, Kontra György, Kósa László, Manchin Róbert, Nagy Gáspár, Nyíri Tamás, Péterfi Ferenc, Polónyi Péter, Salamon Konrád, Szegedy-Maszák Mihály, Szörényi László, Veres András, Zsolnai József*³⁵. Ezekben az alternatív műhelyekben életre szóló barátságok, házasságok, munkakapcsolatok születtek, szövetségek kötődtek. A tíz táborban résztvevő 400 könyvtáros jelentős része máig élete legnagyobb élményeként emlegeti őket. Hasonlóképpen mi is, a táborokban közreműködő káemkás olvasáskutatók³⁶. Sokak jelentős részben ezeknek a táboroknak tulajdonítják, hogy a nyolcvanas évek közepétől legalább kéttucatnyi „olvasótáboros” könyvtáros került megyei és városi könyvtárak élére és más vezető beosztásokba.

A közművelődési (városi, falusi és munkahelyi) könyvtárak többsége a KMK által erőteljesen képviselt „public library” szellemében már a hetvenes években az 1989-es fordulat előfutára lett. A szabadpolc a szabadság és a demokrácia előszele és „előszelleme” lett, a könyvtári klubok és rendezvények afféle szellemi szabad vámterületek voltak. Így például a szabadság kis körei közé tartozott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Karinthy Frigyes úti fiókjának feleségem által animált ifjúsági klubja, majd az ő sokak számára máig emlékezetes magyar szakköre a Veres Pálné Gimnázium könyvtárában³⁷. Jellemző módon a káemkások protestáló publicisztikáiban a könyvtár gyakran szerepelt, mint „véleménytár”, „problématár”, „kérdéstár”, „agora”, vagy – kedvencem – „a város dolgozószobája”; a könyvtárost pedig még „könyvtáros hivatású forradalmárként” is emlegettük. A hetvenes-nyolcvanas években megjelent írásaim címei sok mindent elárulnak a „publicity” jegyében folytatott küzdelmeinkről: *Légvárak vagy végvárak?*, *Könyvtár a cethal gyomrában*, *Legyen-e a könyvtáros irgalmas samaritánus?*, *Pilótahalak pediglen kellene*. Sok helyen a könyvtár volt a végvár a még túlerőben lévő szocialista ideológiával szemben³⁸. Ennek jegyében a hivatalos kultúrpolitika a népművelést és a művelődési házakat, valamint a népművelőket helyezte a könyvtárak és a könyvtárosok elé és fölé. Publicisztikámban a cethal a hetvenes évek végén még teljes gőzzel propagált komplex nevelési központ, mely lenyeli a könyvtárat a publicityt prófétáló könyvtárossal együtt³⁹. Pilótahalas cikkemben a könyvtárost a bálnákat (vagyis a legnagyobb tudással és/vagy hatalommal rendelkezőket) eligazító pilótahalakhoz hasonlítottam. Ezeknek a cikkeknek a többsége hol máshol, mint a *Könyvtárosban* látott napvilágot, köszönhetően *Gerő Gyulának*, és a szükség esetén őt bátorító (oda menekített) *Bozóky Évának*⁴⁰. Ezekben a publicisztikákban Katsányi Sanyival és Papp Pistával az élen kétfrontos harcot vívtunk a public library mellett, a békebeli maradiság és a szocialista bugrisság ellen egyaránt.

Amikor a *Minőség esélyei* című cikkemben azt írtam, hogy „Nagyon kínos lenne most felsorolni azokat a városi könyvtárakat, ahol nem található meg, mondjuk, az Új Forrás, a Mozgó Világ vagy a Kultúra és közösség. És hány könyvtár kínál Freudról, de nem tud kínálni Freudtól könyvet?”, ezzel azt is jeleztem, hogy hála Istennek jócskán akadtak ilyenek is⁴¹. Amikor a *Charta '77* melletti szolidaritásba magammal rántottam munkatársaimat (Bartos Évát, Fogarassy Miklóst, Gereben Ferencet, Nagy Attilát is, akiket korántsem kellett noszogatnom), és ezzel ráhoztam a frászt a KMK-ra, úgy láttam jónak, ha kigyomlálom magam belőle. Az akkori miniszterrel, *Köpeczi Bélával*⁴² áthelyeztettem magam Vitányi Ivánékhoz, ahol már művészet- és vallásszociológusként folytattam. Amikor könyvtáros berkekbe mint olvasáskutatót hívtak olvasáskutatónak megmaradt barátaimnak adtam át mandátumomat, és már csak íróként, vallásszociológusként vagy olvasótábori játékmesterként fordultam meg körükben, ahová mindig hazatértem.

Mindez egy – a könyvtárosok jóvoltából is puhuló – diktatúrában történt, ahol egymás mellett zajlott a szovjet könyvet propagáló *Kell a jó könyv* olvasómozgalom, és annak teli torokból szóló kritikája. Párhuzamosan és egybefonódva folyt a szocialista brigádok tagjainak szocialista ízlésűvé nevelése és annak fordítottja, ugyanis tréfás kedvű szakszervezeti könyvtárosok, mint szovjet könyvet propagálták *Bulgakovot*, *Okudzsavát*, *Suksint*, *Paszternakot*, *Jevtusenkot*, *Rozsjesztvenszkijt*, *Ahmatovát*, Ennek is köszönhetően már 1973-ban (!) a közművelődési könyvtárak fizikai munkás olvasóinak 19 százaléka olvasta *A Mester és Margarita*-t⁴³, ami világcsúcs e regény olvasástörténetében. Az, amit én könyvtáros habitusként megtapasztaltam, éppen a bulgakovi másodlagos frissesség elutasítása volt. „*Másodrendű frissességű tokhalat szállítottak nekünk*”, mentegetőzött *A Mester és Margarita* büfése. Mai nyelvre lefordítva: másodlagos frissességű koncepciót küldtek az EMMI-ből, másodlagos frissességű körlevelet küldtek a KLIK-ből, másodlagos frissességű kancellárt és kuratóriumot küldtek egyetemünkre. A Bulgakov-regényben Woland – aki, ugyebár nem a sátán, még csak nem is Mefisztó, hanem az Erő részeként maga a történelem iróniája, mely leleplezi az álságos kicsinyességeket – így folytatja: „*Másodrendű frissesség, ilyen nincs! Frissesség csak egyféle létezik, elsőrendű, és az egyben az utolsó is. Ha a hal másodrendű frissességű, ez azt jelenti, hogy büdös, romlott.*” Quod erat demonstrandum, zárná le írásom Kövendi Dénes.

Jegyzet

- 1 A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség folyóiratában, melynek felelős szerkesztője Donáth László.
- 2 Megjegyzem, nevem mögül elmaradt az OJD (talán éppen a halálosan komoly „könyvtáros” miatt), de erről, vagyis az istenbohócaságról – amennyiben ez is felkelti a Hét hárs érdeklődését, miként könyvtároságom – majd máskor szólok.
- 3 Azért voltunk balekok, mert mindketten már „nem középiskolás fokon” tanultunk hittant a földalatti katolikus mozgalom keretében.
- 4 A Csepeli Vas- és Fémművek Egyedi Gépgyárában, ami későbbi olvasáskutatói pályámon ugyancsak jól jött.
- 5 Még akkor is, amikor – még időben – a tanszékvezető professzor harmadmagammal meghívott tanszékére.
- 6 Hogy honnan tudta Kellner Bernát, hogy mit kellene elkerülnünk? Kortársaim számára ez, ugyebár, evidencia, a többiek próbálják meg kideríteni. (A jó megoldásokért jutalomkönyv jár!)
- 7 Kezdetben mindössze hárman voltunk (a főnök, titkárnője és én), de a főnök (az akadémia hivatalos egykori vezetője) szabályos értekezleteket tartott, jegyzőkönyv-vezetéssel.
- 8 Amikor nagy szerencsémre olyan könyvtárosok aurájába kerültem, mint Arató Attila, Simon Zoltán, Takács Miklós.
- 9 Aki emellett neves papirologus és technikatörténész volt, továbbá az Őfelsége magánnyomozója meseregény szerzője.
- 10 A minden esetben táncdal egybekötött verbuválással együtt járó italozással együtt járó virtuskodásról és verekedésről szóló beszámolóik olyesmiket is tartalmaztak, hogy „tempója váltakozva lassú és gyors, figurái virtuosak”, „a lassú kezdetet egy gyors második rész követt.”
- 11 A szegény környezetből származó fiú az iskolapadból csöppent a lövészárokba. A tífuszt is túlélve nem folytatta orvosegyetemi tanulmányait, hanem kiscgazdapárti politikusként szolgálta a demokráciát, ameddig tehetette, mert a recski internálótáborban kötött ki. Vallásos meggyőződése, az életbe vetett hite adott lelki erőt neki, majd szabadulása után Pápán helyezkedett el könyvtárosként.
- 12 A KMK a progresszív könyvtárosok körében a jövő (vagyis a public library, a publicity) zenéje volt, a maródiak körében kisbetűs kmk, mely a városi szlengben közveszélyes munkakerülést jelentett. Amikor a továbbiakban – mindig emelt fővel – káemkásokról szólok, mirőlünk beszélnek, aki „ront vagy javít, de nem henyél”.
- 13 Eredményei Ezer falusi lakos és a könyv címmel láttak napvilágot, amelyet mi is felhasználtuk a könyvtárosok olvasását vizsgáló tanulmányunkhoz.
- 14 A könyvtár- és a szakszervezeti könyvtárügy szakreferense.
- 15 KMK-beli kollégái (és 1968 óta az én kollégáim) közül Bereczky László (a szakkönyvtárak referense és egy tüneményes Kádár-korrajz regény szerzője) „univerzális zseninek” tartotta, „aki minden szakmában képes lett volna a csúcsra jutni”, a kézikönyvet pedig „a szocialista világ első európai szintű könyvtártani monográfiájának” nevezte, Sente Ferenc (aki Sallai szárnysegédje volt) „a vélemény- és szólásszabadság megteremtőjeként” emlegette.
- 16 Aki KMK-ba menekítése után a Könyvtári Figyelő szerkesztője lett, és recenzensként szigorú, e igazságos tanító-mesterem volt („Kamarás, pocsék az értekező prózád!”), talán éppen időben.
- 17 Akik persze rendre megkérdezték a „magasságos KMK-ból” érkező olvasáskutatót, hogy látott le már munkást, és akkor kapóra jött üzemi előéletem.
- 18 Élükön Mónus Imrével.
- 19 Hogy csak az én társszerzőimet említsem: Arató Antal, Havas Katalin, Polónyi Péter, Somorjai Ildikó, Szilágyi Dezsőné, Varga Róbert.
- 20 1976-ban egyértelműen szakszervezeti könyvtárosok támogatásával részesültem SZOT Művészeti

Díjban „a munkások művelődésével kapcsolatos kutatói és publicisztikai tevékenységemért”, így lettem egyszerre a kurzus embere (mint a munkásosztály kutatója), valamint a frissen rehabilitált, és még csak éppen megtúrt szociológiának a díjazottak közé hősiessen beteszolt képviselője.

21 E kutatás radikális lépéseként két városi könyvtárban (Jászárokszálláson és Miskolcon, Arató Antal és Szilágyi Dezsőné vezetésével) fél évre eltűntettük a polcokról a gyengébb lektűröket, s figyeltük, mekkora bajt okoznak az „elvonási tünetek”. Nem történt komolyabb kalamajka, és a nagyon hiányolt olvasmányok helyett a könyvtárosok többnyire sikerrel ajánlottak „valami hasonlót”.

22 Hogy ne járjanak úgy olvasóim, mint Szovjetunióbéli orosz barátaim, amikor óvatlanul „láger csitátyelej”-nek fordítottam le az „olvasótábor”-t, le kell szögezzem, hogy ez esetben az olvasás csak fedőneve volt a szabad gondolkodásnak, a tábor jelentése pedig leginkább „workshop”, vagyis műhely. Az olvasótáborok egyébként az Olvasó Néperért mozgalom véd ernyője alatt nyertek legitimitást.

23 Balogh Marika és Tóth Dezső vállalták az operatív munkát.

24 És legitímálta, mint megyei pártbizottsági tag.

25 A balatonfüredi városi könyvtár igazgatója, aki egyebek mellett olvasói házi könyvtárait vizsgálta.

26 A tapolcai városi könyvtár igazgatója, helytörténész a tapolcai zsidóságnak emléket állító könyv társszerkesztője.

27 A várpalotai könyvtár igazgatója sokirányú és műfajában is változatos irodalmi tevékenységet folytatott, akit olvasáskutatóként is számon tartottunk, vizsgálta a várpalotai házi könyvtárakat és azt, hogy Mennyit és mit olvasnak a szakmunkástanulók?

28 Kaszás-kapás parasztból lett a megyei könyvtár módszertanosa és elismert helytörténész, a Kulturális változások Dákán szerzője.

29 A könyvtár mint a megrendezett értelmiség menedékhelye című írása erősen önéletrajzi ihletésű. Ő előbb a veszprémi megyei könyvtárban, majd a KMK Olvasáskutató Osztályán lelt menedékre. Bibliográfiai, könyvtártörténeti, olvasás- és könyvtárszociológiai munkássága jelentős.

30 Másikuk, Kocsis István, a hatvani városi könyvtár ugyancsak legendás igazgatója volt, így az olvasótábori mozgalmat is átítatta a könyvtáros habitus.

31 A társszervező a miskolci megyei könyvtár volt, egyben ők látták el beépített munkatársukkal a tábor szinte óráról órára történő megfigyelését is. A hasonlóképpen történt ez 1981-ben Ásotthalmon a könyvtárosoknak és tanároknak rendezett olvasótáborunkban, a következőben (ugyanott) pedig a minisztérium könyvtári osztályának előadója személyesen ellenőrzött minket. Négy napig bírta, mert sikeresen kiszekáltuk. Bosszúja persze nem maradt el.

32 Mint például Polónyi Péter, Csákó Mihály, Blanckenstein Miklós.

33 Tóth Géza, Csákó Mihály és Blanckenstein Miklós.

34 Ezeket 1982-től már bátrabb megyei könyvtárak menedzseltek, de irányításukat miránk, olvasáskutatókra bízták.

35 Egyetlen esetben sikerült megakadályozni az utolsó pillanatban a programban szereplő meghívott (Radnóti Sándor) részvételét, a Hazafias Népfrent által szervezett ásoththalmi táborban, ám ez meglehetősen kontraproduktívnek bizonyult, mert amikor ez nyilvánossá vált, meglehetősen forradalmi hangulat kerekedett.

36 Bartos Éva, Fogarassy Miklós, Havas Katalin, Heit Gábor, Katsányi Sándor, Nagy Attila.

37 Ebből a szakkörből indult magyartanári pályája, így lett virtigli könyvtárosból virtigli magyartanár.

38 Még akkor is, amikor a „szocialista” mellett már megjelent a „szociológia” és a „szociológus” is. Egy továbbképzési alkalommal mint szociológust kellett volna bemutatnom, de a „levezető elvtárs” – miután hitetlenkedve nézegette a kezébe nyomott sillabuszt – tisztelettel köszöntött mint „Kamarás István szocialista elvtársat”.

39 A helyzet jócskán bonyolódott és árnyalódott, amikor megjelentek Beke Pál, Kemény Bertalan,

Péterfi Ferenc, Varga A. Tamás, Vercseg Ilona neveivel jellemezhető demokratizáló közművelődési koncepciók, középpontban a központi hatalmakkal szemben a helyi társadalom építésével. Sajnálatosan nem igen talált egymásra a könyvtári és a közművelődési progresszió.

40 Amit mégsem tudott a kultuszminisztérium lapja felvállalni, az – bármily hihetetlen is – az MSZMP folyóiratában, a Társadalmi Szemlében jelent meg, a felettebb bátor Füleki József jóvoltából. Felvállalta az „átcsap-e a mennyiség a minőségbe?” szellemében provokáló írást is, melynek mottója a „Nincsen Csömödérben annyi írás, betű / Mint a kend üngében szép szál bolha, tetű” volt. (Lengyák István nagykanizsai gyerekkönyvtáros gyűjtése.)

41 Említhettem volna a katolikus Mérleg-et is, mert az is elérhető volt számos kisvárosi könyvtárban is.

42 Aki mint irodalomszociológus, a mi kutatásainkból feltöltekezve tartott előadásokat világszerte.

43 Mindössze négy évvel a magyarországi megjelenés után.

Kégli Ferenc

*Weboldalaim vonatkozásaiban...**A kilencven éves Papp István és Katsányi Sándor köszöntésére*<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Kegli>

A kommunikációs eszközök és alkalmazások, illetve a média használata szempontjából a marketingesek generációkról, Y, X, és Z korosztályról beszélnek. Hazai vonatkozásban az 1995 és 2010 között születtek a Z generáció tagjai, ők az igazi digitális bennszülöttek, az 1980 és 1994 közöttiek az Y, vagy az első digitális bennszülöttek, míg az 1965 és 1979 között születettek nevezik az X generáció tagjainak, ők a digitális bevándorlók. Ennek alapján én, 1946-os születésemmel, ha lenne ilyen kategória, akkor valószínűleg nem is a dupla W, hanem a szimpla V generációba tartoznék, Katsányi Sándor és Papp István pedig 1931-es születésükkel valahol a T-be. Ez a generációs távolság is közrejátszott abban, hogy én, amikor 1988-ban az Országos Széchényi Könyvtárba kerültem, akkor Papp István már hat éve, Katsányi Sándor pedig már két éve eljött az OSZK KMK-tól. Így nem voltam velük munkatársi kapcsolatban, csak különböző rendezvényeken láttam őket. Találkoztam viszont munkáikkal akkor, amikor a Google ingyenes weblapkészítőjére támaszkodva, könyvtárosságot segítő ingyenes, hirdetésmentes weboldalt készítettem. Ez utóbbiak mindig valamilyen munka, feladat hozadékaik voltak, s a háttérben az munkált bennem, hogy a Google Drive-felhőből bármilyen információs technikai eszközzel elérhető weboldalaimról közvetlenül tájékozódhassanak a különböző generációba sorolható könyvtárosok. Hogy ezeket könnyebben tudjam egybefogni, kezelni, készítettem *Kégliségek* címmel egy összefoglaló oldalt, ahonnan kiindulva minden webhelyem gyorsan elérhető.

Ezek egyike *A könyvtár a magyar társadalom életében 1945–1956* című, amelyik úgy keletkezett, hogy mikor *Sonnevend Péter* létrehozott egy munkatársi gárdát az 1945–56 közötti magyar könyvtártörténet hiteles feldolgozására, én a korszakra vonatkozó bibliográfia anyagának összegyűjtését is elvállaltam. Terjedelme miatt azonban nem fért bele a *Fejezetek a magyarországi könyvtárügy történetéből 1945–1956* című, 2018-ban megjelent kötetbe, ezért kiegészítve ezt a válogatást weboddallá szerveztem. A könyvtári kultúra kutatói az egybeszerkesztett, tematikusan csoportosított tételekkel egyetlen helyen

kaphatnak áttekintést a témájukra vonatkozó, a korszakban keletkezett, illetve a korszakra vonatkozó irodalomról. Gyűjtőköre kiterjed a Magyarországon, magyar nyelven 1945–1956 között megjelent, a témára vonatkozóan érdemi információkat tartalmazó dokumentumokra, valamint az 1956 után megjelent, a korszakra részben vagy egészben vonatkozó, áttekintő jellegű könyvtár-történeti munkákat, főként az 1989 után megjelentekre.

A korszakban keletkezett közlemények leírásában ott találjuk *Papp István* nevét a Vidéki települések közkönyvtárainak (vándorkönyvtár, népkönyvtár, körzeti, járási, megyei könyvtár) kiadványai és a rájuk vonatkozó közlemények 1945–1956 között című fejezetben:

Zalaszentgróton volt: úri kaszinó, van: gimnázium / (illés) == Magyar nemzet, 11. évf. 224. sz. (1955. szept. 23.) p. 3. – [Riport a település kulturális életének fejlődéséről, többek között a Papp István vezette kétezer kötetes könyvtárról. Riporter: Illés Sándor.]

A riport szerint *„Zalaszentgróton volt ugyan úri kaszinó, amely 1843-ban alakult, s még Deák Ferenc is járt oda. de nem volt járda, nem volt könyvtár. Fél évszázaddal ezelőtt összefogtak egyszer a tanítók, tisztviselők, kérték a képviselőtestületet, állítson fel egy népkönyvtárat. A képviselőtestület úgy döntött, hogy az előterjesztést »beható tárgyalás után elutasítja«, mert a község viszonyai nem engedik meg a községi könyvtár felállítását. A régi városatyák igen csodálkoznának, ha a mostani könyvtárat, és a kultúrházat látnák.”* A település fejlődésének, a lakosság életszínvonal-emelkedésének bemutatásakor a könyvtár is sorra kerül: *„Papp István könyvtárossal beszélgetünk. Elmondja, hogy a 2000 kötetes könyvtárnak 353 állandó olvasója van. Könyvtárfejlesztésre évi 22 ezer forintot kapnak az államtól. Augusztusban 1050 kötet könyvet kölcsönöztek ki.”*

Mivel Papp István csak a korszak végén, 1955-ben lett a Zalaszentgróti Járási Könyvtár vezetője, így vele kapcsolatos közlemények már csak a korszakra vonatkozó feldolgozások között találhatóak:

Papp István: A megyei könyvtárak ötven éve: ellentmondások és feszültségek. == Könyv, könyvtár, könyvtáros, 11. évf. 10. sz. (2002) p. 3–15.

Papp István: Bűnbeesés után: széljegyzetek a magyar közkönyvtárügy 50 éveire. == Könyvtári figyelő, 10. /46./ évf. 1–2. sz. (2000) p. 65–75.

A két kitűnő, összegző írásból csak két részletet közlök. Az elsőből:

„Nem engedjük elvenni magunktól a jól végzett munka örömét, ugyanakkor nem engedjük megbélyegezni sem, mint a levitézlett rendszer kultúrpolitikájának diadalát. Én azt hiszem, nagy elődeink érdeme, hogy megragadták a lehetőséget, és a háború utáni Európában világszínvonalú könyvtár-politikai célokat tűztek ki, igazodva a világszerte kibontakozó trendhez, sőt annak élvonalában járva nem szocialista könyvtártípust hoztak létre. Élni persze kellett, lehetőleg túlélni, és ezért kompromisszumokat vállalni, ravaszkodni, szóbeli engedményeket mutatni, amelyeket aztán tettebeli visszavonások követtek. Ebben a feszültségben születtek meg és értek meg a megyei könyvtárak, s gyűjtöttek annyi tapasztalatot, hogy ma már a nemzeti kulturális örökség tradicionális könyvtárai.”

A másodikból:

„Akárhogy is, az eredeti bűn elkövetődött: ő általuk, mi általunk? A szocializmus nagy modernizációs kísérletében mindannyian részt vettünk, akár a vesztesek, akár a nyertesek oldalán, de alighanem mindkét oldalon. Ezért nem lehet egyértelműen választ adni arra a kérdésre, megérte-e – ha nem is tettesként, de – haszonélvezőként részesedni a vétekben. [...] Ezért olyankor, amikor nagy elégedettségünkben lecsordul az édes lé szájunk sarkán, éreznünk kell egy kis kesernyés utóíz is. S helyesen tesszük, ha nem akarjuk vastag cukormázzal eltüntetni. Ami történt, megtörtént, de a történelem nem ad felmentést, még kevésbé feledést, éppen mert megváltoztathatatlan. Viszont arra kell, hogy sarkalljon bennünket, bizonyítsuk be a társadalomnak, az egyes embereknek, hogy az elszenvedett sérelmeket erőnkéből telhetően jóvá tesszük, s a közkönyvtárak valóban az egyéni és a közös boldogulás eszközeivé válnak. Az eredeti bűn következménye, hogy létünk hasznát és indokoltságát újra meg újra bizonyítanunk kell a közösség színe előtt.”

Katsányi Sándor neve nem található *A könyvtár a magyar társadalom életében 1945-1956* című weboldalon, mivel ő a korszak utáni évben, 1957-ben lett a Ceglédi Járási Könyvtár munkatársa. Megtalálható azonban egy másik, a *Helyi könyvtártörténetek* című weboldalamon, amelyik azért keletkezett, mert a Könyvtári Intézet által indított *A helyismereti munka korszerű módszerei* című tanfolyamsorozatban helyet kapott egy modul a helyi könyvtártörténet-írás témájában, amelyet én tartottam. Hogy a tanfolyam fiatalabb résztvevői, a kezdő helyismeretisek, áttekintést kapjanak akár a saját, akár más könyvtárak történeti feldolgozottságáról, segédletként úgy tíz éve elkezdtem

gyűjteni a helyi könyvtártörténeti vonatkozású, a helyi könyvtári kultúrát érintő érdemi közléseket. Ez a weboldal jelenleg 438 település, járás, megye, illetve tájegység 780 könyvtára, továbbá 114 budapesti könyvtár történetére vonatkozó monografikus feldolgozás, közlemény és szakdolgozat együttesen kerekén 2230 bibliográfiai tételét tartalmazza - különböző források alapján. A Cegléd település könyvtári kultúrájára vonatkozó tételek között szerepel az alábbi leírás:

A ceglédi könyvtárügy története / Katsányi Sándor, Nagy Dezső. == Magyar Könyvszemle, 76. évf. 5. foly. 1960. 4. sz. p. 402-427. - Klny. is.

Bevezetőjében ez olvasható:

„Évszázados hagyományokra visszatekintő tudományos jellegű könyvgyűjteményekkel nem büszkélkedhetik Cegléd városa, azonban könyvtártörténetének feldolgozása minden bizonnyal haszonnal jár, mert összegyűjti és rögzíti a szertekallódó, hiányos adatokat. Törekvésünk arra irányult, hogy bemutassuk városunk társadalmi élete és a mindenkori könyvtárak eleven kapcsolatát, kölcsönhatását. Megkíséreltük bemutatni, hogy a különböző társadalmi szervezetek kezében levő könyvtárak milyen társadalmi rétegek igényeit szolgálták, s egyben összefoglaltuk a város könyvtári vonatkozású írott és szójhagyomány útján fennmaradt emlékeit. Munkánk során azt tapasztaltuk, hogy a magyar könyvtárügy országos problémái szinte kivétel nélkül Cegléd könyvtárügyében is jelentkeznek. Ezért reméljük, hogy munkánk helytörténeti vonatkozásain kívül szerény hozzájárulás lesz a magyar könyvtárügy történetének mindmáig nélkülözött feldolgozásához.”

A későbbi veszprémi, majd az OSZK KMK-beli könyvtárossága után 1986-tól Katsányi Sándor a Fővárosi Szabó Ervin munkatársaként dolgozott. A helyi könyvtárak történeti leírásait összegyűjtő weboldalamon több írása is szerepel a FSZEK-kel kapcsolatban. Közülük csak egyet emelek ki:

A főváros könyvtárának története / Katsányi Sándor ; [közread. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár]. - Budapest : FSZEK, 2004-2008. 2 db : ill. ; 25 cm
1. köt., 1945-ig. - 2004. - 420 p. - Bibliogr.: p. 357-398.
[2.], 1945-1998 / Katsányi Sándor, Tóth Gyula. - 2008. - 526, [16] p. - Bibliogr.: p. 479-525.

Az első kötet bevezetőjében olvashatjuk munkája célját:

„Tisztelt Olvasónk, száz év a történelem évezreideihez viszonyítva nem jelentős idő. Az egyes emberek életében azonban csak keveseknek adatik meg, hogy megérjék ezt a kort. Száz esztendő egy intézmény történetében egyszerre történelmi és emberi léptékkal is mérhető idő. Egy ilyen ünnepi alkalom megfelelő arra, hogy megálljunk egy pillanatra, számba vegyük az eltelt évtizedeket és elődeink munkásságát. Hajlamosak vagyunk azonban a magunk hiányos emlékei és tapasztalatai alapján megítélni a történelmet, ezért nélkülözhetetlen a kollektív emlékekre és szavahihető forrásokra támaszkodó tudományos feldolgozás. Célunk az, hogy valós képet kapjunk saját múltunkról – hisz csak így kaphatunk választ a ma kérdéseire is.”

Az 1945–1956-os korszakot tárgyaló, korábban említett tanulmánygyűjteményhez én készítettem a mutatókat, köztük a személynevek mutatóját. Arra törekedtem, hogy akinek lehet, megadjam a születési és halálozási évét is. Az adatokat sokféle helyről kellett összegyűjtenem. Az az ötletem támadt, hogy egyúttal segíthetnék másoknak, akik könyvtárosok adatait keresik. Weboldalumnak a *Jeles könyvtárosok* címet adtam. Gyűjtésem kiterjedt a magyar, vagy a mindenkor Magyarországon területén született, vagy működött, országos gyűjtőkörű, nyomtatott vagy digitalizált, illetve elektronikus életrajzi lexikonban, adattárban található, hosszabb-rövidebb ideig könyvtárosi, bibliográfusi, illetve dokumentációs tevékenységet végző személyre, továbbá a Szabó Ervin Emlékérem, a Szinnyi József-díj és a Széchényi Ferenc-díj kitüntetettjei közül azokra, akik elérhető életrajzzal rendelkeztek vagy rendelkeznek. Jelenleg 1654 személy adatait tartalmazza, köztük az 1931. november 23-án született Papp Istvánét, illetve a december 8-án született Katsányi Sándorét:

Név: Papp István

Szül/Hal: Zalaegerszeg, 1931. november 23. -

Foglalkozás: könyvtáros

Könyvtárosság/bibliográfusság: A Zalaszentgróti Járási Könyvtár vezetője (1955–1957). A Budapesten lévő Pest Megyei Könyvtár könyvtárosa (1957–1959). Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos főmunkatársa (1959–1965). A Művelődésügyi Minisztérium főelőadója (1965–1969). Az OSZK KMK igazgatója (1969–1982). Az Országos Könyvtárügyi Tanács

titkára (1982-1985). A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettese (1985-1998). A Magyar Könyvtárosok Egyesülete főtitkára (1990-1994). **Szakmai díj, kitüntetés:** 1972: Kiváló Népművelő; 1981: Szabó Ervin Emlékérem; 1982: IFLA Emlékérem; 1985: MKE Emlékérem; 2000: Széchényi Ferenc-díj

Forrás: KiKi2000 ; KiKi2009

Név: Katsányi Sándor

Szül/Hal: Szolnok, 1931. december 8. -

Foglalkozás: könyvtáros

Könyvtárosság/bibliográfusság: A Ceglédi Járási Könyvtár könyvtárosa (1957-1964). A Veszprém Megyei Könyvtár igazgató-helyettese (1964-1971). Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos főmunkatársa (1971-1976), az Oktatási osztály vezetője (1976-1986). A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi ellátó osztályának vezetője (1986-1989), az Olvasószolgálati főosztály vezetője (1989-1999).

Szakmai díj, kitüntetés: 1971: Batsányi-díj; 1991: Szabó Ervin Emlékérem; 2007: Füzéki István-emlékérem; 2010: Széchényi Ferenc-díj

Forrás: Veszprém megyei kortárs lexikon [2019]; KiKi2000; KiKi2009

Kívánom, hogy minél később kelljen a születési dátum utáni rovatot kitölteni!

Kiss Gábor
 „Félre török magyar elöl...”
 Papp Istvánnak szeretettel

Különös titkokat rejteget az internet világa: nemrég bukkantunk rá a világhálón Papp Istvánnak egy levelére, melyet még 2010 áprilisában írt barátjának, munkatársának, a magyar könyvtárügy egyik kiemelkedő személyiségének, Horváth Tibornak. Ennek a tréfásan komoly, szakmai pályafutásukat egymással érintkező információs rendszerek közös halmazának tételező mini értekezésnek különösen érdekes és a legtöbb olvasó számára valószínűleg fejtörést okozó lehet az utolsó passzusa, és aláírása: Papp István magát információs sántakapitánynak titulálja, Horváth Tibort viszont sánckapitánynak, akit az információs vicispány megbízásából üdvözlő és gratulál neki évfordulója alkalmából.

Papp István a szövegben utal rá, hogy itt nyugat-magyarországi, közelebről göcseji hagyomány elemei tűnnek fel: és így is van, e rendkívül szellemesen megfogalmazott szövegrész egy régi zalaegerszegi szokás, a *húsvéti határjárás* emlékét idézi fel, melyet ő, mint kisdíák még láthatott élőben, mert a második világháború idejéig – igaz, akkor már a leventék által felelevenítve és kissé megszelídítve, de – megtartották ezt a hagyományt. Húsvét előestéjén, nagyszombat este puskákkal felfegyverzett férficsapat gyülekezett a nagytemplom előtt, egy régi zászló alatt kivonultak a Kálváriához, majd a határba, puskáikkal belelövöldöztek a határszéli fádba, azután a szőlőhegyi pincéket és a Becsali csárdát is meglátogatva, másnap reggel, dobosok és síposok kíséretében ünnepélyesen bevonultak városba, vissza a Kálváriához és a nagytemplomhoz áldást kérni, miközben egy furcsa nótát játszottak és énekeltek, melynek szövege így hangzott:

Sánc regiment, sánta kapitány,

Félre török magyar elöl, jön a vicispány!

A nóta szövege egy régi legendára utal, mely szerint a városra törő török rablókat az egerszegiek ilyen zajkeltéssel, lövöldözéssel és dobolással futamítottak meg, méghozzá a feltámadási körmenetben elrejtőzött katonák segítségével. Valójában középkori eredetű ez a szokás, többek között Erdélyben is fennmaradt; Zalaegerszeg pedig a XIII. század óta folyamatosan lakott település, ahol a szomszéd falvakkal való együttélés megkövetelte a határjelek ismeretét és karbantartását (a határjárás útvonala már egy 1381-ben kiadott oklevélben is szerepel). A város más neves szülöttei, *Pais Dezső* vagy *Keresztury Dezső* is örökre

megőrizték ennek a különleges szokásnak az emlékét, írásaikban, Keresztury verseiben is fel-feltűnik ez a különös nóta – a kilencedik évtizedébe lépő Papp István is így járt, a feltoluló gyermekkori emlékek ihlették meg írás közben.

Ennek az archaikus vonásokat őrző göcsejszéli kisvárosnak a világába született Papp István 1931-ben. Apja, *Papp Béla* ismert cukrász volt, aki a belvárosban működtetett cukrászdát, előbb a Kummer, majd a Gráner házban. Ez utóbbi Zalaegerszeg főterének, a Kazinczy térnek az egyik legtekintélyesebb épülete, egy, a városban régóta működő, gazdag zsidó család építtette. Papp cukrász gyakran hirdetett a helyi újságban, adakozott jótékony célokra; 1942 karácsonyán anyaghiány miatt már zárva kellett tartania, de még 1944 szeptemberében is 200 süteményt juttatott el a hadikórház számára... A házat a szocializmus idején a katonaság számára vették igénybe, helyőrségi tiszti klub működött benne; most magántulajdonban van, eléggé elhanyagolt állapotban, de hamarosan megújul, mert a kormányhivatal költözik ide.

István a helyi, Deák Ferencről elnevezett reálgimnáziumban kezdett tanulni, 1942-ben (az 1895-ben alapított, akkor Állami Főgimnázium ma Zrínyi Miklós nevét viseli, és a magyar középiskolák elitjébe tartozik). Osztályfőnöke az a *dr. Boleratzky Gyula* volt, aki igazgatóhelyettesi és tanári munkája mellett a *Pável Ágoston* által szerkesztett *Dunántúli Szemle* szerkesztőbizottságának tagjaként is tevékenykedett. Nevét és szellemiségét ma a gimnázium egyik, a történelmi kutatásokat támogató alapítványa viseli. A kisdíák nevét a gimnáziumi értesítő vastag betűvel szedve emelte ki: a testnevelést leszámítva mindenkől kitűnő osztályzatot kapott. A második évben a korábbi 100 pengő helyett már csak 40 pengő tandíjat kellett fizetnie...

Osztálytársai közül többen ismert személyiséggé, közeleti szereplővé váltak; *Kováts Ferenc* katolikus pap lett, 1958-ban halt mártírhalált: az ifúság körében végzett tevékenységéért az állambiztonsági szervek halálra verték.

A gimnáziumban 1944 júliusától hadikórház, majd a Hazahozatali Kormánybiztosság működött, csak 1946-ban kezdtek újra tanítani... Papp István sorsa is másfelé kanyarodott. Szülőföldjén még a zalaszentgróti könyvtár munkatársaként tevékenykedett, majd bekerült az országos szakmai vérkeringésbe, és a magyar könyvtárosok egyik legszorgalmasabb, legfelkészültebb képviselője lett. De a gyermekkor emléke soha nem halványult el – nyolc évtized után is élénken szól a dal a szívében, mint azon a régi húsvét reggelen, a zalaegerszegi nagytemplom előtt téren:

Félre török magyar elöl, jön a vicispány!

Isten tartsa meg még sokáig, jó egészségben!

Kocsis István
„Óriások között telt az életem,
a vállukig sem ért fel a kezem.”
(Weöres Sándor)

1975-ben vettem át a Hatvani Ady Endre Könyvtár vezetését az általam tanítómként tisztelt *Békés Györgytől*, akit akkor meghívtak a Pest megyei Könyvtár élére, Szentendrére. Visszatekintve azokra az évekre, ma is úgy érzem, kedves, értelmes társaságba érkeztem mind a munkahelyemen, mind a tágabb értelemben vett (városon, megyén túli) szakmai közösségbe.

Már könyvtárossá válásom előtt sikerült megismernem *Papp Istvánt* és *Katsányi Sándort*, mert a kedves emlékű Békés György elődöm szívesen invitált azokra a szakmai tanácskozásokra, ahol ők is jelen voltak. Így a könyvtárba kerülésem előtt már egy emberi és vonzó szakmai képet kaptam arról a világról, amely közel negyven éven át életem meghatározójává vált.

Ez az előkép volt a bátorítóm, mert amikor úgy éreztem – és ez sokszor volt –, hogy kételyeim támadtak a munkámmal kapcsolatban, volt kikhez fordulnom tanácsért, segítő szándékú jó szóért. A Múzeum utcai KMK egy Tempevölgy volt a számomra. Az országos tanácskozások, a Hatvanban rendezett regionális értekezletek, a megyei továbbképzések, a vándorgyűlések mindegyike azt az érzést táplálta bennem, hogy egy nagy csapathoz tartozom, és ezt a csapatot akkor KMK-nak hívták. Az a hivatástudattal átítatott légkör biztonságos hátteret jelentett a korszak végvári talpasainak.

A legmegnyerőbb a stílus volt a számomra, amelyet Papp István nagyon kifejezően így jellemezett: „*Ne tanulj tőlem, hanem tanuljunk egymástól!*” A gondolat folytatását már nem is mondom, hogy „*Tanulok tőled*”. Papp István ezt a „mottót” a KMK-n belüli saját vezetői stílusára értette. Ez a nagyszerű gondolat csakis egy homo eticus agyában születhetett meg. Egy olyan emberében, aki Zalából, a családi fészek melegéből magával hozott a felnevelő családnak, környezetnek köszönhetően a lelkében elhelyezett egy iránytűt, amely döntéseit, cselekedeteit mindig beállította a helyes irányba.

Így visszatekintve már könnyű megítélni az akkori helyzetet. DE: akkor megmaradni, a korszak önkényét tudomásul véve, annak árnyékában jövőt pendítő terveket, elképzeléseket megvalósítani – ahogy *Ratkó József* megírta – megmaradni „egyszál hitemen”, hát ez volt az az emberi és cselekvési

tökély, amelyet Papp Pistának, és az általa jól összeválogatott csapatának sikerült elérnie. Nagyon kellett hozzá a szó nemes értelmében vett csapat, amely a közös célt és érdeket állandóan szem előtt tartva, kitűnő összjátékra volt képes.

Az egyik legfontosabb felismerésük volt, hogy ezt a csapatjátékot és főleg a szellemet országos méretűvé kell fejleszteni. Ez így igaz, de kikkel? Felismerték, hogy a pályán lévő – többségében jó szándékú, cselekedni akaró – embereket megfelelő szaktudáshoz kell juttatni.

Csak a saját környezetemből vett példákkal akarom visszaigazolni az elképzelés helyességét. Békés György e szakmai grémium inspirációjára végezte el levelező tagozaton az egyetemen a könyvtár szakot. *Fazakas Zsigmondné* – később a helyettesem – a KMK kebelén belül hirdetett szaktanfolyam hallgatója volt, és a napi munka mellett sajátította el annyi ismeretet, hogy szakmánk kiemelkedő személyiségévé válhatott. Nyugdíjasként a mai napig van neki mire és kire emlékeznie. Például *Katsányi Sándorra*, aki nem csupán a könyvtárosok képzésének megszervezője volt a KMK-ban, hanem kitűnő tanára is. Szolid szigorával, lebilincselő tudásával, halk, udvarias modorával olyan légkört tudott teremteni, hogy nagy szégyene lett volna mindenkinek rosszul szerepelni a vizsgákon. Közben cikkeket, tanulmányokat írt, és másokat is publikálásra bízott.

Az Illyés Gyula-i tanács szerint a múltat is teremteni kell. Becsületesen meg kell írni. Nem bánhatunk úgy a múlttal, mint egy írói életművel. Nem írható át.

Ennek a Nagy Csapatnak ma is jut feladat bőven. A szakmánk szárba szökkenésének nehéz, küzdelmes, mégis sikerekben is bővelkedő éveit meg kell írniuk. Mert csak az ő szájukból és tollukból megszólaló visszaemlékezés lehet hiteles. Ahogy pl. Papp István *Az egykori KMK-ról 1969-1982* című írása 2010-ben, a *Könyvtári Figyelő*ben. Hiánypótló munka volna megjelentetni a hazai könyvtárügyről írt vaskos visszatekintését, amelynek kéziratát – élvezve a bizalmát – volt szerencsém elolvasni.

Ennek a most pályára kerülő ifjú nemzedéknek fogalma sincs – nem is lehet – a múltról: a 3T-ről, a mindig elromló, büdös olajkályhákról, a lehangozó könyvtári enteriőrökről, ahonnan akkor még nem, vagy csak alig látszott a „túlsó part”. Ők hozták át, a „fogukban tartva” mindannak az alapjait, amit ma modern könyvtári hálózatnak nevezhetünk.

Páskándi Géza mondta, hogy „*A tisztés túlélés a boldogság maga*”. Papp István és Katsányi Sándor, hála Istennek, nemcsak túléltek azokat a szakmánk jövőjét megalapozó éveket, évtizedeket, hanem részük volt a folytatásban is.

Papp István és Katsányi Sándor 2021-ben betöltik a 90-dik évüket. Ady sorai jutnak eszembe:

*„Napsugarak zugása, amit hallok,
Számban nevednek jó ize van..”*

Kedves Pista! Kedves Sándor! Szóljon hát lelkünkéből a köszöntő ének:

*„Sok számos esztendődt vígan megélhess,
Napjaidat számlálni ne legyen terhes,
Az ég harmatja szívedet újítsa,
Lelked áldások árja elborítsa.”*

Így legyen!

*Kocsis István és Katsányi Sándor
2005 novemberében*

Kovácsné Koreny Ágnes
**Funkciók, zónák és terek a XXI. század sikeres
közkönyvtárában, avagy a dolgozószobától
a második nappaliig**

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Koreny>

*Papp Istvánnak tisztelettel – a CECUP projekt
és a közös pozsonyi utunk emlékére*

Az elmúlt évtizedekben szakmai berkekben folyamatosan nőtt az érdeklődés a könyvtárepületek és a könyvtári terek iránt. Ennek egyik oka valószínűsíthetően a könyvtári funkciók, elsősorban az új információs technológiák okozta változás volt, másrésztől azonban a közkönyvtári feladatrendszer átalakulása, kibővülése, mely nagymértékben köszönhető a társadalomban, a társadalom és a könyvtár kapcsolatában, valamint az olvasási, információszerzési és kommunikációs eszközök, szokások használatában megfigyelhető megannyi változásnak is. Ezek összessége szükségessé tette egyrészt a meglévő könyvtári terek újragondolását, a különböző – régi és új – funkciókhoz igazítását, illetve új koncepciók kidolgozását a könyvtárak tervezéséhez, átalakításához.

A könyvtárak szerepe, funkciói és szolgáltatásai mindig is folyamatosan alakultak az őket körülvevő környezet és társadalom változásával kölcsönhatásban. Noha a modern közkönyvtár soha nem pusztán dokumentumok gyűjteménye volt, hanem felhasználóorientált, nyilvános, mindenki számára elérhető kulturális intézmény, a XXI. század elejére egy multifunkcionális, integratív, számos szakpolitikai terület céljainak elérését támogatni tudó, a társadalom minden szintjét és csoportját kiszolgálni képes, komplex intézménnyé vált. A hagyományos funkciók – az információhoz, a tudáshoz és a kultúrához való hozzáférés biztosítása, illetve „*a hagyományos hármas funkció: nevelés, tájékoztatás, szórakoztatás*” (Papp, 1998) feladatainak ellátása – mellett a közkönyvtárak a tanulás, az alkotás, az inspiráció és a találkozások helyévé¹, az emberek *dolgozószobájából* a második *nappalijává* váltak². Ahhoz, hogy ezeket az új funkcióit a könyvtár betölthesse, egyrésztől minden eddiginél fontosabb lett a szolgált közösség igényeinek, szükségleteinek és elvárásainak feltérképezése; másrésztől pedig az épületek, a terek a könyvtár küldetésének, funkció- és feladatrendszerének legfontosabb fizikai megnyilvánulásaiává, kifejezőeszközeivé váltak.

A *könyvtár mint hely* kifejezés ugyanakkor csak az 1990-es évek közepén jelent meg az angolszász szakirodalomban, szoros összefüggésben az amerikai egyetemi könyvtárakban akkoriban kialakított közösségi tanulóterekkel (information commons). Magát a fogalmat – *the library as place* – először 1999-ben írták le (Leighton & Weber, 1999), a könyvtárat olyan helyként definiálva, ahol a diákok intellektuális interakciót, az információcsere lehetőségét, illetve közösségi élményt és társadalmi kapcsolatokat keresnek, s a könyvtárat egyfajta menedékhelynek tekintik. A kifejezés megjelenése a közkönyvtárakkal kapcsolatban a 2000-es évek elejétől ugyanakkor már azt jelentette, hogy e könyvtárakat a társadalmi tevékenységek széles spektrumának teret adó helyként kezdték tekinteni, s a nyilvános könyvtárat, mint a társadalmi tőke felhalmozásának színterét kezdték tanulmányozni (Aabø, Audunson & Vårheim, 2010). A fogalom tehát csak közvetve kapcsolódott az információs technológia fejlődéséhez; valójában egyfajta válasz és ellensúlyozó tényező volt a digitalizációra: ahelyett, hogy az internettel és az új digitális szolgáltatásokkal versenyezzenek, olyan vonzó könyvtárterek kialakításába és olyan új típusú tevékenységekbe, szolgáltatásokba kezdtek a könyvtárak világszerte, amelyek a társadalmi interakció legkülönbözőbb formáit képesek támogatni (Mehtonen, 2016).

Így állt össze egy egységes keretrendszerre a *funkció*, a *szolgáltatások*, a *terek* és a *közösség* szempontja, s bizonyosodott be, hogy kizárólag a működésükben, tereikben, szolgáltatásaikban és programjaikban is a közösség igényeire és szükségleteire reflektáló, azokat a közösséggel együtt alakító könyvtárak képesek meghatározó szerepet betölteni egy település hosszú távú fejlődésében és fenntarthatóságában. A könyvtárhasználók pedig akkor tudják hatékonyan igénybe venni a könyvtár által kínált információs forrásokat és szolgáltatásokat, ha a könyvtárat, mint fizikai teret is hatékonyan tudják használni.

A közelmúlt könyvtári szakirodalma számos olyan megközelítésről, új modellről számol be, amelyek mintegy válaszként születtek meg a könyvtárakat ért funkcionális, működési, szolgáltatási és téralakítási kihívásokra. Mindezek alapján világosan kirajzolódik, milyen a XXI. század sikeres közkönyvtára: közösségvezérelt, kapcsolatalapú, valamint együttélő, együttműködő.

Közösségvezérelt

A közösségvezérelt könyvtári működés és szolgáltatásfejlesztés modellje Kanadából származik, s a könyvtár által szolgált közösség tagjaival való kapcsolatot, konzultációt és folyamatos együttműködést jelent annak érdekében, hogy

a könyvtár megismerje és megértse a közösség szükségleteit, s azokat a könyvtári tevékenységek alapjául tegye. Legfontosabb eszköze a kapcsolatépítés és a közösség bevonása a könyvtár életébe, ami a passzív tájékoztatástól egészen addig terjedhet, hogy a közösség már kezdeményezőleg lép fel a könyvtár működésével, szolgáltatásaival kapcsolatosan. A közösségvezérelt szolgáltatásfejlesztés alapja – a hagyományos szolgáltatásfejlesztéshez hasonlóan – a könyvtárhasználók lehető legszélesebb körű vizsgálata a rendelkezésre álló adatok és információk alapján. Ez azonban kiegészül azzal, hogy a könyvtár kapcsolatokat keres a közösséggel, időt fordít arra, hogy meghallgassa, mi a fontos, mi szükséges nekik; a könyvtárosok beszélgetnek a közösség tagjaival. E beszélgetések során gyűjtik össze azokat az igényeket és ötleteket, amelyek az új szolgáltatások alapjait jelentik majd. Partnerségen alapul, tehát a könyvtár működése, illetve a szolgáltatások tervezése, fejlesztése, megvalósítása és értékelése is. A közösségvezérelt megközelítés különösen jól alkalmazható speciális rétegek, társadalmi csoportok, korosztályok számára (tinédzserek, idősek, hajléktalanok stb.) történő fejlesztések alkalmával.

Kapcsolatalapú

A XX. század könyvtárát a tranzakció-alapúság jellemezte. A tranzakció-alapú könyvtárba a felhasználók valamilyen igénnyel érkeztek, egy-egy információra vagy könyvre volt szükségük, ami nem feltétlenül igényelte azt, hogy a könyvtáros kapcsolatot alakítson ki a felhasználóval, mindössze a szükséges tranzakciót kellett biztosítani ahhoz, hogy az olvasó megkapja, amiért érkezett. Ez leginkább a különböző dokumentumtípusokhoz, elsősorban a könyvekhez, később a zenei és az elektronikus dokumentumokhoz való hozzáférést jelentette. A kölcsönzések számának csökkenésével párhuzamosan azonban – meglepő módon – emelkedett a könyvtárhasználat mértéke, csak éppen más, s nem a dokumentumok miatt kezdték el az emberek használni a könyvtárat (Paraschiv, 2018; Vos, 2019).

A könyvtár mint fizikai tér – a hagyományos tranzakciók megtartása mellett – egyre több új funkciót kapott: a tanulás, az alkotás, a legmodernebb IT-eszközök, a makerspace-ek, a találkozások, az élmények helye lett. A modern könyvtár működésének meghatározói lettek a *kapcsolatai*.

A kapcsolatalapú könyvtárban³ a felhasználók együtt és a könyvtárossal dolgoznak, alkotnak, végeznek különböző tevékenységeket. Ennek alapja, hogy a könyvtár és a könyvtárosok kapcsolatokat építsenek és ápoljanak a közösséggel,

illetve a közösség egyes tagjaival (ld. közösségvezérelt könyvtár). Ehhez új könyvtárosi kompetenciákra van szükség, s felerősödik annak fontossága, hogy a könyvtár fizikai tereit a különböző funkciók és felhasználói csoportok igényei, szükségletei szerint alakítsa.

Együttélő, együttműködő

A la biblioteca 'con-vivente a COVID-19 pandémia és a bezárások után megszületett új könyvtármodell (Ferrieri, 2021), melyben a könyvtár rugalmas, kezdeményező, s proaktív szerepet játszik a település életében. Működésében, fejlesztéseiben – a személyre szabott szolgáltatások iránti igény folyamatos növekedése okán – a „könyvtár mindenkinek” helyett a „könyvtár bárkinek” elvet érvényesíti. Még akkor is, ha fizikailag bezár, cselekszik: tájékoztat; tartalmakat közvetít és állít elő; digitális szolgáltatásokat biztosít; (online) olvasóköroekkel, (virtuális) író-olvasó találkozókkal, történetmeséléssel támogatja a bezárások idején sokak számára egyetlen gyógyírt adó tevékenységet, az olvasást. Minden cselekedetével a kulturális és fizikai távolságok lebontására törekszik, s tevékenysége középpontjában az olvasás, mint a hétköznapi életbe beépülő tevékenység előmozdítása áll.

S milyenek ehhez kapcsolódóan a XXI. századi közkönyvtár terei?

Mindenekelőtt: többdimenziósak. A többdimenziós könyvtártér három részből, egy fizikai, egy társadalmi és egy digitális térből áll. A fizikai tér fogalma a tényleges könyvtáráépületre, annak külsejére és különösen belsejére, valamint a bútorok, a gyűjtemények és egyéb könyvtári funkciók térbeli szervezésére vonatkozik. A társadalmi tér a könyvtárakban zajló társadalmi interakció különböző formáira, illetve a könyvtár nyilvános térként való működésére utal; a könyvtár felépítéséhez, megőrzéséhez és használatához kapcsolódó tevékenységek és gyakorlatok területe. A digitális tér fogalma pedig az elektronikus gyűjtemények és szolgáltatások területére vonatkozik (Mehtonen, 2016). A térmodell különböző elemeit részben autonómnak, részben kölcsönösen függőnek kell tekinteni. A könyvtáráépítéseknel és téralakításoknál eltérő hangsúlyt fektethetnek tényleges megvalósításukra a könyvtárak – javarészt az adottságoktól és a lehetőségektől, de főleg a szolgált közösség igényeitől és szükségleteitől függően. (Jelen írás a könyvtár fizikai tereivel foglalkozik csak.)

A fizikai tér követelményei

A könyvtár mint fizikai tér mindenekelőtt megfelel a *Project for Public Spaces*⁴ által a sikeres közterekkel kapcsolatosan megfogalmazott követelményeknek, azaz könnyen elérhető, hozzáférhető, látható; biztonságos, tiszta, kényelmes, tetszetős az összképe; olyan hely, ahol sokféle tevékenységet végezhetnek az emberek, ahol programok várják őket; illetve, ahol találkozhatnak egymással, barátaikkal, de akár idegenekkel is szóba elegyedhetnek⁵. Ezeken túl:

Könnyen megközelíthető

Egy-egy új vagy felújított könyvtár jelentősen hozzájárul egy település vagy egy településrész fejlődéséhez, újjáéledéséhez, meghatározó jelképe lehet annak, pozitívan alakíthatja a város brandjét. Ideálisan lokációja élő, étellel teli, közel van lakóövezetekhez, közlekedési csomópontokhoz. Fontos, hogy az épület harmonikusan illeszkedjen a városképbe, miközben jó, ha van ikonikus, egyedi része is. Messziről jól látható, azonosítható, mindenféle közlekedési eszközzel, és gyalogosan is könnyen megközelíthető.

Multifunkcionális – rugalmas és sokszínű, inkluzív

A XXI. század multifunkcionális könyvtárai kapcsán kiemelkedő fontosságú a rugalmasság és a sokszínűség. A *rugalmasság* azt jelenti, hogy a könyvtár fizikai terének nyitott elrendezésűnek, az adott funkció, szolgáltatás vagy program szerint könnyen változtathatónak kell lennie. Minél kevesebb beépített elemet alkalmazunk, annál jobb. A rugalmasság követelményének való megfelelés teszi lehetővé azt is, hogy egy nem várt helyzet (pl. pandémia) miatt szükséges változtatásokat a könyvtár könnyen be tudja vezetni (ld. távolságtartás követelménye). A műszaki infrastruktúrának, az elektromos rendszereknek és a kommunikációs hálózatoknak is a könyvtári funkciók rugalmas átszervezését kell támogatniuk (ld. pl. sok konnektor a tér legkülönbözőbb pontjain, mobil polcok, bútorok). A fizikai tér *sokszínűségének* követelménye pedig azt jelenti, hogy ugyanabban a könyvtári térben minél több és színesebb funkciót, tevékenységet lehessen megjeleníteni – a könyvtárhasználók igényei szerint. Az *inkluzivitás* fizikai és kulturális értelemben is követelmény, amely meg kell, hogy mutakozzon az ajtók, folyosók kerekesszékekkel közlekedők számára is megfelelő szélességében éppúgy, mint a könyvtár eligazító, tájékoztatósi (wayfinding) rendszerében, felirataiban, jelzéseiben (gondoljunk akár a gyengénlátókra vagy a többnyelvű települések lakosaira).

Hívogató, vonzó és marasztaló, nyitott

A könyvtár belsejének vonzónak, hívogatónak, kényelmesnek és marasztalónak kell lennie. Legyen a könyvtári tér világos és átlátható, s biztosítson lehetőséget valamennyi könyvtári funkcióhoz és a legkülönbébb programokhoz (informális helyek, tanulóhelyek, makerspace, rendezvényterem stb.).

Intuitív navigáció

A használók könyvtári térben való mozgását elsősorban a dizájn és a térrendezés, illetve a bútorok és egyéb térbeli elemek, eszközök elhelyezése segítse, irányítsa, ne a feliratok rendszere. Érdeemes a más-más funkciójú zónákat (hangos-csendes, gyerek-felnőtt stb.) eltérő színnel jelezni. Egy színes vonal vagy más, egyértelmű jelzések a padlón vagy a mennyezeten könnyen a megfelelő helyre vezethetik a használót. Ezt egészítsék ki a megszokott, hagyományos, egyszerű és egyértelmű jelzések, piktogramok és feliratok.

Hatékony szolgáltatási pontok

A XXI. század könyvtárában egyre kisebbek, modulárisabbak és funkcionálisabbak a könyvtárosi pultok. Jól láthatók és könnyen megközelíthetők, s teljesen integrálódnak a könyvtári térbe. A hatékonyság érdekében multifunkcionálisak, azaz minél több könyvtári tranzakció végrehajtására alkalmasak. Egyre gyakrabban látható, különösen olvasótermekben, hogy a könyvtárosok csak a nap egy bizonyos szakaszában tartózkodnak a (kis méretű) pultban – ennek idejét a pultra kirakott tábla jelzi. Helsinki legújabb könyvtárában, az Oodiban pedig a *sitting and waiting*, azaz a pult mögött ülő és az olvasóra váró könyvtáros helyett ún. *walking and talking* könyvtárosokkal találkozhatunk, akik egy iPad-del a kezükben járkálnak a könyvtári terekben és megszólítják, segítik az olvasókat; lényegében mindenre tudnak válaszolni, a keresett könyv helyétől kezdve az aktuális esti program fellépőjéig.

Gyűjtemény

A gyűjtemény elhelyezése kapcsán egyre inkább elterjedt a könyvesboltszerű, használóbarát, a könyvek, lemezek közötti böngészést, keresgélést lehetővé tevő elhelyezés. A polcok és tárlók elhelyezése segíti a különböző (tematikus, nyelvi vagy korosztályi) zónák egyértelmű jelzését, még az egyterű könyvtárakban is.

Beépített elemek és bútorok

A beépített és mozgatható elemek, eszközök és bútorok száma és aránya jelentősen meghatározza a könyvtári tér használhatóságát és a térrel kapcsolatos érzéseket. A rugalmasság érdekében egyre kevesebb beépített elemet használnak a könyvtárak. Az ülőhelyek típusban és méretben is sokfélék és változatosak (ld. inkluzivitás követelménye); minden könnyen tisztítható és tartós.

Technológia

Mivel egyre többen saját eszközeiket használják a könyvtárakban, a számítógépes munkaállomások száma folyamatosan csökken, s a fejlesztéseknél az elektromos hálózatra, a wifi-hálózat megerősítésére, valamint az önkiszolgáló (tárlalkozásmentes) eszközök és érintésmentes szolgáltatások (távszolgáltatások) bevezetésére esik a legnagyobb hangsúly. A fenntarthatóság szempontját szem előtt tartva a könyvtárosoknak szóló útmutatók már nem javasolják a speciális számítógépes asztalok használatát; a célnak megfelel a normál asztal is, amennyiben a megfelelő áramellátást biztosítjuk.

Biztonságos, kontrollálható

Ideális esetben a könyvtáros mindent lát a térben a pultjából. Fontos azonban, hogy biztosított legyen a be- és kijáratoknak, a mosdók bejáratainak, a zárt térrészeknek (rendezvényteremnél például üvegfal alkalmazásával), a foteles, kanapés zónáknak, valamint a gyerekrészelemeknek a láthatósága, folyamatos vizuális ellenőrizhetősége. Még a legkisebb könyvtárban is szükséges egy zárható szoba, egyrészt a zárandó tárgyak számára, másrészt vészhelyzet esetére; egyes könyvtárakban szükség lehet pánikgombra is.

Fenntartható és reziliens

A fenntarthatóság, az energiahatékonyság, az üzemeltetési költségek lehetőség szerinti csökkentése, a természetes fény minél nagyobb arányú beengedése a terekbe, a modern hűtési, fűtési és árnyékolási megoldások, illetve a természetes anyagok használata ma már mind az épületekkel szemben támasztott minimum követelmények.

Zónák és terek a könyvtárban

Az épületen belüli zónák és terek vonatkozásában megkerülhetetlen a dán *Model Programme for Public Libraries* elnevezésű projekt és az annak keretében

kidolgozott ún. *Four-Space-Model*, amely a közösség igényeinek és szükségleteinek kielégítéséhez szükséges könyvtári terek felől közelíti meg napjaink köz-könyvtárainak funkció- és feladatrendszerét. Ebben a rendszerben a könyvtár az *inspiráció helyeként* (*inspiration space*), a *tanulás helyeként* (*learning space*), a *találkozások helyeként* (*meeting space*), valamint az *alkotás helyeként* (*performative space*) jelenik meg:

- Az inspiráció helyeként funkcionáló könyvtár új eszközökkel, a történetmesélés és a művészi kifejezés legkülönbözőbb lehetőségeinek felhasználásával, az információ, a források, az eszközök, a programok, a dizájn és tájékoztató elemek, illetve ezek lehető legszélesebb körű és kombinációjú kínálatával ösztönöz továbbgondolásra, alkotásra. Az inspiratív könyvtárak gyakran élnek a meglepetés és a véletlen felfedezésekre való képesség lehetőségével, illetve olyan térszervezési vagy dizájn elemekkel, amelyek felkeltik az emberek természetes kíváncsiságát.
- A tanulás helyeként működő könyvtárban a terek a különböző felhasználói csoportok igényei és az új tanulási módszerek (ld. közös tanulás, csoportmunka) szerint rendezettek; rugalmasan alakítható, átszervezhető, nyitott, hívogató terekről van szó, átlátható, mégis elkülönített részekkel, variabilis bútorok és eszközök sokaságával.
- A találkozások helyeként működő könyvtár kulcsszavai a befogadás és a részvétel, a cél pedig a kapcsolatok építése és erősítése, a közösségépítés és -formálás, valamint a társadalmi kohézió erősítése. A terek ún. transzformatív terek, azaz nincs előre meghatározott funkciójuk, aszerint vannak berendezve, hogy milyen szolgáltatáshoz vagy programhoz kapcsolódnak éppen.
- S végül, a könyvtár performatív helyként az emberek kreativitását és az innovációt ösztönzi speciális eszközökkel, programokkal, foglalkozásokkal, ugyanakkor – a tanulás tere funkciót erősítve – lehetővé teszi, hogy az emberek egymástól, a közös alkotás során tanuljanak. Bárhol kialakítható az alkotótér a könyvtárban – tekintettel az alkotással járó esetleges zajra, csend- vagy eszközigényre. Lehet horgolni, kötögetni, ollóval, papírral ügyeskedni, vagy éppen 3D-s nyomtatóval alkotni valamit, aszerint, hogy mire van lehetősége a közösségnek.

A fenti négy funkció, a közösség szükségleteit alapul véve, ugyanabban a térben (vagy akár éppen szűkülő térben és lehetőségek között) is meg tud jelenni, s a fő könyvtári zónák mindhez kapcsolódhatnak.

A bejárat, a könyvtárba érkezés területe szoros összefüggésben áll például a találkozások helyeként és az inspiráció helyeként működő könyvtár funkciójával, hiszen az érkezési terület az, amelyen minden felhasználója áthalad. A zóna legfontosabb funkciója, hogy a látogatók tovább merészkedjenek innen a könyvtár további tereibe, helyiségeibe. Hívogató, barátságos, nyugodt és marasztaló területről van szó, amelynek feliratai világosak, és egyértelmű tájékoztatást nyújtanak. Elhelyezhetünk itt gyors információszolgáltatást, napilapolvasót, önkiszolgáló kölcsönzöt, kávézót vagy éppen az újdonságokat, tematikus válogatásokat is. Itt kapnak helyet a programokról szóló reklámok, valamint akár a település más szolgáltatóinak brosúrái, plakátjai is, s ez lehet a könyvtári foglalkozásokon készült különböző alkotások bemutatóhelye is.

Függetlenül méretétől, szinte minden könyvtárban van egy központi terület, egy gyülekezőhely, egy átrium. Ez a közös tér konkrét fizikai kapcsolatot jelent a bejárat, illetve a könyvtár tematikus anyaggyűjteményei és a speciális terek között, emiatt képesnek kell lennie a legkülönbélebb tevékenységek támogatására, legyen szó kiállításról, koncertről, színházi élményről, vagy egy nyelvóráról, amelyet az oktató a könyvtárban tart meg. A közös tér könnyen átalakítható, bútorai könnyen mozgathatók; gyakori benne a színpad; s természetes módon kapcsolódik a bejárathoz és a kávézóhoz.

A kávézó az egyik legfontosabb zóna a könyvtár nyitott, nyilvános találkozóhelyként való működésében, olvasók és könyvtári tagsággal nem rendelkezők számára egyaránt. Tegyük lehetővé, hogy a látogatók könyveket vagy újságokat olvassanak, vagy éppen rövid-hosszabb ideig dolgozzanak itt laptopjaikkal, találkozzanak ismerőseikkel. Ha mód van rá, fontos a *kint* és a *bent* összekapcsolása például nyitott ajtókkal, eltolható üvegfalakkal, hogy a külső kávézóterazon leülő akaratlanul is bent, a könyvtárban találja magát; a könyvtárban olvasó, tanuló pedig kölcsönhatásba kerüljön a külső környezettel, a természetes fénnel, a friss levegővel. Ha lehetőség van *kávézót* kialakítani, érdemes azt a gyerekkönyvtárhoz is közel elhelyezni, ahonnan a szülők ráláthatnak a gyerekekre, lehetővé téve ezzel számukra a biztonságos kikapcsolódást.

A *gyerekkönyvtári* rész kihívása, hogy gyerek és szülő egyaránt jól érezze itt magát. Helye távol kell, hogy essen a csendes zónáktól. Képeskönyvek, játékok, alacsony polcok, nyitott padlóterek, kényelmes, otthoninak tűnő bútorok jellemzik a teret. Inspiráló megoldásként a dokumentumok hozzáférését érdemes „megnehezíteni”, hogy felfedezésük, megtalálásuk már önmagában is kihívássá és élménnyé váljon a kicsik számára. A falakon, a polcok oldalán egyre több helyen található a korai fejlesztést szolgáló ún. matatófal, sok-sok,

többféle érzékszervre ható eszközzel. A játékok sokasága elengedhetetlen ebben a zónában; s van, hogy külső játszótér is kapcsolódik a gyerekkönyvtári térhez. A szülők számára kialakított leülő sarkok, összetolt bútorok segíthetik a beszélgetéseket, a felnőttek közötti kapcsolatok kialakulását.

Maga a *könyvtári gyűjtemény* a legszorosabb kapcsolatban a tanulás helyeként működő könyvtár funkciójához kapcsolódik. A legújabb beszerzések, a tematikus válogatások vagy a használók interakcióját igénylő bemutatások ugyanakkor az inspiráció helye; elsősorban a napi- és hetilapok, magazinok, illetve a tematikus kihelyezések a találkozások helye; míg a különböző alkotófolyamatokhoz, azok eszközeihez, módszereihez stb. kapcsolódó, ötleteket, megoldási lehetőségeket bemutató dokumentumok az alkotás helye funkcióhoz kapcsolhatók. Hogy melyik funkciót kívánjuk inkább támogatni, az jelentősen meghatározza a térrendezést és a terek berendezését, hiszen például egy hagyományosabb, magas polcos, abécé vagy szakrendi elhelyezése a dokumentumoknak az ismeretszerzést, a tanulást segíti, de kevésbé támogatja azt, hogy az informális vagy formális találkozókhoz vonzó környezetet teremtsünk. A könyvtárnak mindenképpen a lehető legegységesebben, a legkönnyebben hozzáférhetően, s nem utolsósorban, vonzóan, az érdeklődést felkeltő módon kell bemutatnia analóg és digitális gyűjteményét. Természetesen, elengedhetetlen az egyes állományrészek folyamatos vizsgálata, szükség szerinti megújítása a könyvtár prioritásai, funkciói és feladatai, de mindenekelőtt az olvasók igénye, szükséglete, véleménye, s a dokumentumok keresettsége, kölcsönzöttsége alapján.

Az alkotás helyeként működő könyvtári funkcióhoz szorosan kötődik az alkotóműhelyek, makerpace-ek, vagy legújabban az ún. *solver space*-ek, problémamegoldó műhelyek kialakítása (Pichman, 2019), amelyekben a közösség tagjai együtt keresnek megoldást helyi vagy akár globális problémákra. Az alkotótér bárhol lehet a könyvtárban – tekintettel az alkotással járó esetleges zajra, csend- vagy eszközigényre –, kialakítása azonban speciális figyelmet igényel, hiszen ennek a könyvtári zónának nagyon más lesz a használati módja, mint a hagyományos könyvtári tereké: hangos lehet (a használt gépek, eszközök, vagy akár a résztvevők heuréska élménye okán); melegebb lehet; nagyobb rendetlenséggel és kosszal jár; s több (akár veszélyes) hulladék keletkezik itt stb. Mindezek miatt fontos már a tervezés fázisában a hozzáférhetőség és a használhatóság; a megfelelő világítás; az energiaellátás; a raktározás és tárolás; a biztonság; az alkalmazkodás és rugalmasság szempontjairól való gondolkodás.

A *tanulás zónája* valójában nem feltétlenül egyetlen, jól körülhatárolható tér a könyvtárban; sok esetben több, a tanulás más-más formáját támogató területről van szó: a zárt fülkéktől, tanulószobáktól a nyitott könyvtári térben elhelyezett munkaállomásokon, illetve az egyéni tevékenységektől a csoportmunkán át a tényleges tanítási tevékenységhez szükséges előadótermekig terjedhet a megjelenési formája. A tanulóterek legfontosabb jellemzői, hogy a különböző felhasználói csoportok igényei és az új tanulási módszerek (pl. közös tanulás, csoportmunka) szerint lettek alakítva; rugalmasan alakíthatók, átszervezhetők, nyitottak és hívogatók; átlátható, mégis elkülönített részek jellemzik őket; illetve a variábilis bútorok és eszközök sokasága (számítógépek, interaktív tábla stb.).

Könyvtári terek a pandémia után

A 2020-as COVID-19 járvány következtében – a szolgáltatások mellett – a könyvtári terek használatát is újra kell gondolni. A *bejárat* kapcsán például világossá vált, hogy a kétirányú forgalom és a távolságtartás biztosítása, valamint a higiéniai szempontok figyelembevétele érdekében jó, ha legalább két, a korábbinál szélesebb és érintésmentes használatot lehetővé tevő bejárata van a könyvtárnak.

A tereket úgy kell megtervezni és kialakítani, hogy sokféle funkciót ki tudjanak elégíteni, ne csak egyféle használatra legyenek alkalmasak. A rugalmasság, a gyors és könnyű átalakíthatóság minden eddiginél fontosabb téralakítási szempont lett. Ez a megközelítés a különálló, zárt helyiségek helyett a nyitott, egyterű könyvtárak kialakítását támogatja, amelyben az egyes funkciók és zónák toloajtókkal, mozgatható válaszfalakkal, polcokkal és egyéb, nem beépített bútorokkal vannak kijelölve.

A pandémia utáni könyvtárat a moduláris bútorok és a kerekeken guruló polcok sokasága jellemzi, amelyek lehetővé teszik a terek gyors átalakítását, illetve terek, zónák kijelölésére, az olvasói forgalom terelésére vagy éppen a fizikai távolság biztosítására is használhatók. (A távolságtartási kötelezettség miatt előfordulhat, hogy bútorokat kell kivinni a könyvtári térből – ez komoly raktározási nehézségeket jelenthet akár ideiglenesen is.)

A bezárások idején jelentősen megnövekedett az online szolgáltatások és programok jelentősége. Hogy ezeket megfelelő színvonalon tudja biztosítani, megfelelő berendezésekkel, streaming eszközökkel, videófelszereléssel, hangtechnikával kell rendelkeznie a könyvtárnak, akár több zónában is.

Általában megnőtt az önkiszolgáló eszközök szolgáltatásba állításának a jelentősége az olvasók és a könyvtárosok közötti interakciók – szükség szerinti – minimálisra csökkentése érdekében. Az önkiszolgáló, RFID-alapú kölcsönző és visszaadó berendezések lehetővé teszik az olvasók számára a könyvtári anyagok kölcsönzését és visszaküldését; a mobiltelefon odaérintésével működő berendezések pedig még az ezekkel az eszközökkel való érintkezést és interakciót is feleslegessé teszik. Ez azt is jelenti, hogy a használók a könyvtárban bárhol kölcsönözhetnek könyvtári anyagokat, sorban állás nélkül – a fizikai távolságtartás követelményeinek megfelelően.

Jelentősen megnőtt a külső, épületen kívüli terek meglétének, használatának fontossága a könyvtári szolgáltatások szempontjából. A fizikailag zárt könyvtár bizonyos szolgáltatásokat továbbra is tud kínálni, amelyek egy része, pl. az önkiszolgáló kölcsönzők a könyvtár bejáratához vagy a külső tér más részébe telepíthetők. Kihelyezheti a könyvtár különböző programjait, foglalkozásait is a külső térbe; ehhez megfelelő, könnyen mozgatható bútorokkal, eszközökkel kell rendelkeznie. Megfelelő wifi-hálózattal és bútorzattal a tanulás vagy akár az alkotás zónája is kihelyezhető a könyvtár kertjébe, külső előterébe.

Zárszó helyett

„Ez a könyvtár már nem az a hely, ahol az emberekre rászólnak, hogy maradjanak csendben. Ez a könyvtár a város nappalija.” – mondta Bruce Gorman, a Halifax Central Library & Regional Services igazgatója a könyvtár új épületének átadásakor. *„Az, hogy nem kell csendben maradni, hogy meg lehet inni egy lattét, hogy használni lehet a wifit-t, vagy, hogy egy szép estén lehet csak üldögdélni és nézni a vitorlásokat a kikötőben – nem ez jut az emberek eszébe a könyvtárakról. [De] meg kell változtatnunk a gondolkodásukat. (...) [Mert] a modern könyvtárak mások.”*⁶ Olyan közösségi, kényelmes, hívogató és marasztaló helyek és terek, ahol minden korosztály jól érezheti magát. Ahová a szülők elhozhatják a kisgyerekeket egy mesedélutánra; ahová az idősek kártyázni, társasozni járhatnak; ahol a közös barkácsolás közben új ismerősökre, barátokra tehetünk szert; ahol digitális eszközöket, hangstúdiót és lézervágót, vagy éppen drónokat és robotokat találunk, s ahol még mindig tanulhatunk, kutathatunk, kedvünkre böngészgethetünk a papíralapú dokumentumok között, vagy éppen egy kényelmes fotelban ülve olvashatjuk kedvenc lapjainkat. Mint otthon, a nappaliban...

Felhasznált irodalom

- CSAJBÓK Edit: Könyvtárépítészeti trendek a világban. In: Trendek a hazai és nemzetközi könyvtárügyben. Eger, Linceum Kiadó, 2013. p. 237–261.
- FERRIERI, Luca: Contro l'attendismo bibliotecario: quadri di un' esposizione. = AIB Studi. 60. 2020. 1., p. 19–41. A könyvtári várakozás ellen: egy koncepció körvonalai címmel ismertette a Könyvtári Figyelő, 2020/4. számában (210/2020)
- Library Space. A planning resource for librarians. Massachusetts Board of Library Commissioners & Sasaki, November 2020. Forrás: <http://mblc.state.ma.us/libraryspace> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- KOVÁCSNÉ KORENY Ágnes: Placemaking – a közkönyvtári terek kialakításának elvi és gyakorlati kérdései. = Könyvtári Figyelő, 28. (64.) évf. 2018. 2. sz. p. 175–185. Forrás: <http://ki2.oszk.hu/kf/2018/07/placemaking-a-kozkonyvtari-terek-kialakitasanak-elvi-es-gyakorlati-kerdesei/> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- Leighton, Philip D.-Weber, David C. eds.: Planning academic and research library buildings. 3rd ed. Chicago: American Library Ass., 1999. 928 p.
- MEHTONEN, Pentti: The library as a multidimensional space in the digital age. = Information Research, vol. 21 no. 1, March, 2016 Forrás: <http://informationr.net/ir/21-1/memo/memo6.html#.YRZxOIgzY2w> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- Model Program for Public Libraries. Forrás: <https://modelprogrammer.slks.dk/en/> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- Pandemic Considerations for Library Design. A Library Space. A planning resource for librarians kiegészítése. Massachusetts Board of Library Commissioners & Sasaki. Forrás: <http://mblc.state.ma.us/libraryspace> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- PAPP István: A FSZEK hálózatfejlesztési irányairól folytatott viták tanulságai. = Könyvtáros. 38. évf. 1988. 3. sz. p. 125–133.
- PAPP István: A könyvtár épülete és berendezése. In: Könyvtárosok kézikönyve. 4. kötet. Budapest, Osiris Kiadó, 2005. p. 263-301.
- PAPP István: A közkönyvtár változó paradigmája. (Óvatos megfontolások). = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 7. évf. 1998. 2. sz. p. 3–8.
- PARASCHIV Petra: Modern libraries: Moving from a transactional to a relational library [2018] Forrás: <https://princh.com/modern-libraries-from-a-transactional-to-a-relational-library/#.YQwSkogzY2w> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- People Places. A guide for planning public library buildings. State Library New South Wales (2020). Forrás: <https://www.sl.nsw.gov.au/public-library-services/people-places> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- PICHMAN, Brian: Beyond makerspaces. How to create a solver space (2019). Forrás: <https://www.infotoday.com/cilmag/dec19/Pichman--How-to-Create-a-Solverspace.shtml.com> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- PICHMAN, Brian: Pivot point. Realigning education, libraries, and makerspace (2020). Forrás: <https://www.infotoday.com/cilmag/dec20/Pichman--Pivot-Point-Realigning-Education-Libraries-and-Makerspaces.shtml>. [Megtekintve: 2021. július 26.]
- VOS, Aat: Maslow's hierarchy of reads (2019). Forrás: <https://aatvos.com/blog/maslows-hierarchy-of-reads/> [Megtekintve: 2021. július 26.]
- What Makes a successful place? Forrás: <https://www.pps.org/article/grplacefeat> [Megtekintve: 2021. július 26.]

Jegyzet

- 1 Ld. Model Programme for Public Libraries – 4-space-modell / <https://modelprogrammer.slks.dk/en/>
- 2 „A könyvtárosaink körében népszerű „dolgozószoba” eszményét – amely természetesen továbbra is érvényes, összhangban a könyvtár információs és nevelési funkciójával – ezekben a tömegigényeket fogadó és kiszolgáló könyvtárakban a „nappali szoba” képe váltja fel.” – írja Papp István 1988-ban a családi könyvtárak kapcsán (PAPP, 1988).
- 3 A kifejezés, angolul relational library, Mogens Vestergaardtól, a Roskilde Libraries vezetőjétől származik. (PARASCHIV, 2018)
- 4 Project for Public Spaces (Projekt a Közterekért – PPS) elnevezésű amerikai szervezet, amelynek legfontosabb tevékenysége a jó közterek, közösségi terek és helyek kialakításával kapcsolatos kutatás, tanácsadás, a jó gyakorlatok megosztása.
- 5 What makes a successful place? Forrás: <https://www.pps.org/article/grplacefeat> ((Megtekintve: 2021. július 26.)
- 6 Halifax Turns its Library into the City’s Living Room. Forrás: <https://www.smartcitiesdive.com/ex/sustainablecitiescollective/halifax-turns-its-library-citys-living-room/1007046/> (Megtekintve: 2021. augusztus 27.)

Kovács Lászlóné
Kedves Pista!

Itt van előttem egy búcsúfénykép tőled, amit akkor kaptam, amikor otthagytam a Titkárságot és a Pelejtej-osztályt, és átmentem a Könyvtártudományi Szakkönyvtárba dolgozni. „*Kedves Emőke! Messze kerültél. Küldött kérésem s bizodalمام. Hadd számítsak rád holnap is én ugyanígy. Pista. 1981. december 24.*” – ez áll a fénykép hátoldalán. 40 éve! Elrohant ez az idő, és vele minden kedves emlék, amit a káemkás lét jelentett.

Amikor beléptem a KMK-ba, 1976-ot írtak. Sok-sok emlékem van a Titkárságon töltött 5 évből. Jól éreztem ott magamat, még ha munkavégzésre az a hely nem is volt ideális. Szerettem a munkamorált, amit tőled láttam. Soha nem késtél, nem éltél vissza igazgatói posztoddal. Igazi demokrata voltál a szó valódi értelmében. Emlékszem a pályakép-megbeszélésre nálad, oda kerülésem után nem sokkal. Akkor mondtam, hogy szeretem, amit csinálok (külföldi könyvtáros vendégeknek programszervezés, szakirodalom-figyelés közönségkapcsolat témában), de ha lenne lehetőség a könyvtárban dolgozni, azt szívesebben teném. Amikor *Tremkó Mária* máshová került, és megürült a könyvtárvezetői poszt, akkor felajánlottátok *Gerő Verával*, hogy vegyem át a könyvtárvezetést. Tehát nem csak formalitás volt a korábbi pályakép-megbeszélés. Kicsit félve, de elfogadtam a megbízást. Nagy jót tettek velem, mert a könyvtár az elkövetkező időben érdekesebb hely lett számomra, főleg a Várba költözés kihívásával, amit kedves kollégáimmal együtt gond nélkül végrehajtottunk. Gyönyörű volt az új hely, élmény volt ott dolgozni. Remek munkatársakkal változatos munkát végezhattünk.

Azt hiszem, ha visszanézel a pályádra, akkor nincs mit szégyellni rajta. Mindig komolyan vetted a munkádat, komolyan vetted a kollégákat. Emlékszem, amikor egyszer – végiglátogatva az osztályokat – olyan elégedetten tértél vissza, hogy milyen ragyogó jó kis osztályok vannak a kezed alatt. Biztattál mindenkit, hogy tanuljanak tovább (köztük engem is), és doktoráljanak, mert az fontos. Tőled számon kérve, hogy Te miért nem teszed, azzal tértél ki, hogy Te lusta vagy ehhez. Szerintem a rengeteg szacikk alapján, amiket írtál életed során, bőven megadhatták volna neked a doktori címet. Biztos értek annyit az írásaid, mint a sokszor nehezen kiizzadt vagy netán plagizált diplomamunkák. Jó munkáért *Juhász Jenőtől* „megkaptad” a jutalmadat. Meg akart válni tőled,

gondolom, a kisebbségi érzés miatt, ami benne volt irányodban. Ő minisztériumi osztályt vitt, jóval kisebb képességekkel, mint amik benned voltak. Így aztán át akarta szervezni, beolvasztani a KMK-t a Nemzeti Könyvtárba, ha már Tőled nem tudott másképp megszabadulni. Akkor Te meglepted azt az okos lépést, hogy lemondta az igazgatói posztról. Sokkal többet jelentett neked a KMK annál, hogy engedd szétverni. Inkább nem ragaszkodtál az igazgatói beosztáshoz, de védted az intézményt. Ez nekem példaértékű lépés volt. Még felköltöztél velünk a várba, de hamarosan elbúcsúztál az intézménytől. Utolsó munkanapodon elkísértelek az Erzsébet hídig, és nagyon fáj a szívem, látva, hogy neked életed értelmét vették el ezzel a beosztással. Nagyon szomorúnak láttalak. Ez is már évtizedekre van, és lehet, hogy nem is így volt, csak én gondoltam így.

Nagyon szép emléket hagytak – és gondolom nem csak bennem – az évente megtartott káemkás szakmai továbbképzések, amik remek utazásokkal összekötve valósultak meg. Sokszor előfordult azóta is, hogy jártam valamerre, és eszembe jutott, hogy itt a KMK-val voltam valamikor. Ezek az utak összekovácsolták az embereket, és ezért volt az, hogy egy káemkás nem sietett otthagyni az állását egy másikért, ragaszkodott, nemcsak a munkájához, de a kollégákhoz, a légkörhöz, és mindenhez, amit a KMK jelentett. Hogy ez az érzés a Várban is megmaradt volna-e, ha Te irányítod továbbra is az intézményt, nem tudom. De szerintem ott szép lassan elhalt. A szervezethez tartozás megvolt, de elmaradtak az összdolgozói megbeszélések, szép lassan a szakmai kirándulások is, és egy kicsit a káemkás érzés maga is. Még volt néhány házibuli, amiken ott lehettem én is, és jókat beszélgettünk, de azután ezek is elmaradtak, és idővel én is megváltam az intézménytől, 1996-ban. Ennek is már 25 éve.

Köszönöm, hogy 1976-ban felvettetek kollégának, és megismerhettem a káemkás létet.

Kívánok Neked nagyon sok békességet, egészséget, szép emlékeket ezen a kerek évfordulón. Milyen sokszor írtam le a születési dátumodat, amikor egy-egy utazáshoz hivatalos útlevelet kellett kérni. Mint nemzetközi ügyintéző ez is feladatom volt. Micsoda időpocsékolás, hogy minden úthoz külön útlevelet kellett kérni, a rendőrségre vagy a minisztériumba menni érte. De más világ volt az akkori...

*Pista, Isten éltesen sokáig!!!
Kovács Emőke*

Kovács Katalin
Katsányi Sándor 90

Kedves Sanyi!

Bár közvetlen munkatársad soha nem voltam, de a KMK-ban, az Olvasáskutatói, majd az Oktatási osztályon töltött éveidre a hetvenes évek második felétől fogva, a Múzeum utcába frissen odakerült kislányként, halványan emlékezni tudok. Személyes emlékként máig fel tudom idézni azt az intézeti szakmai kirándulást Martinba, amikor a hosszúnak tűnő buszút alatt olaszországi élményeidről meséltél. Olyan volt, mintha egy szép mesét hallgattam volna. Gondoltam a szavaidra, amikor később magam is eljutottam Veronába.

Szerkesztői munkám révén a nyolcvanas évektől alkalmam volt felkérni Téged cikkíráásra, lektorálásra, vagy könyveket recenzióra ajánlani, illetve érdeklődésedhez illő témájú, német nyelvű publikációkról tömörítést, szemlét kérni a *Könyvtári Figyelő* számára. Nem felejttem el, hogy Neked köszönhető a KMK negyven éves fennállásáról, működéséről megemlékező 2010. 4-es, tematikus folyóiratszám ötlete. A megvalósult szám – ahogy mondani szokás – a tanácsaid, lektori megjegyzéseid, vagyis a segítséged nélkül nem születhetett volna meg.

Ha néha előadást vállaltál konferenciákon, bemutatókon, igyekeztem jelen lenni, meghallgatni. Olvasója voltam *Könyves-Tóth Lillával* közösen írt könyv-iteknék, lapozgattam a Veszprém megyei irodalmi emlékekről készült összeállításokat, olvasószolgálati ügyeletben számtalanszor kölcsönöztem ki vizsgára készülő olvasóinknak az *Olvasásismeret* című (*Gereben Ferenc*cel, *Nagy Attilával* közösen jegyzett) tankönyveteket, és nagyra becsülöm a FSZEK történetéről *Tóth Gyulával* közösen írt nagyszabású monográfiákat.

Bármiről írtál, bármiről beszéltél, az mindig érdekes és lenyűgöző volt, Rád mindig figyelni kellett. Mert úgy tudsz fontos szakmai, kulturális vagy hétköznapi egyszerű dolgokról beszélni, hogy közben valami újra, másféle megközelítésre irányítod a figyelmet. Szavaid a lényegre mondják, okosan őszinték, finoman szellemesek. Rácsodálkozásra készítenek, hogy nahát, így is lehet látni a világot, benne a múltunkat, a régi kollégák helytállását, vagy hogy másként is lehet gondolkozni az olvasásról, a képzésről, az állomány elrendezésének kérdéseiről, a világról, egyáltalán az életről, mint hagyományosan.

Jó tanárként képes vagy az először érdektelennek (unalmasnak?) tűnő témáról is olyan revelatív gondolatokkal előállni, amelyekkel pillanatok alatt gúzsba kötöd a figyelmet.

Felidézhetem magamban egy néhány évvel (tíz?) ezelőtti, „nem hivatalos” Papp–Katsányi születésnap ünnepséget, amit az OSZK-ban, a Könyvtudományi Szakkönyvtár munkaszobájában tartottunk, és ahol az összejövetel végén – régi KMK-s szokáshoz híven – néhány dal is felhangzott. Lillával a Kállai kettőst, Papp Pistával meg a Sánckapitányt énekelted. (De jó lenne még egyszer hallani tőletek!)

Isten éltesen, kedves Sanyi, legyen még sok örömben részed, barátoddal, Papp Pistával együtt!

Köszönettel, tisztelő szeretettel: Kovács Kati

Katsányi Sándor és Könyves-Tóth Lilla 2005 novemberében

Kovács Katalin
Ne mondj le semmiről!

Pistának, 90. születésnapjára

„*Én a magam szerény eszközeivel a könyvtár klasszikus három összetevője közül a könyvtárosban találtam meg ezt a döntő tényezőt, amely sikerre vitte a közkönyvtárügy heroikus modernizációs vállalkozását.*”

(Papp István: *Egy közkönyvtáros emlékei. [Kézirat] Bp. 2019. 79 p. Idézet a 3. oldalról*)

Papp Istvántól sokat lehetett tanulni, sok mindenért lehetett becsülni és szeretni. Lehetett vele vitatkozni, kritizálni és persze, lehetett neheztelni, haragudni is rá, hiszen nem a simulékonyságáról híres. Az biztos, hogy aki valamilyen kapcsolatba került vele, nem maradhatott közömbös a személyét illetően.

Rendszerben és közösségben való innovatív gondolkozása, szakmai és morális tisztessége, elképesztő munkabírása, kitartása, akaratereje ösztönző és példaadó.

Engem az a szerencse ért, hogy a nyolcvanas évek legelején a *Könyvtári Figyelő* kezdő szerkesztőjeként néhány évig mellette dolgozhattam, mert Pista a KMK vezetése mellett elvállalta a folyóirat szerkesztőbizottságának irányítását is. Gerő Verával, a Tájékoztatási osztály vezetőjével, aki a lap felelős szerkesztője is volt, meg a szerkesztőbizottság tagjaival kiváló csapatot alkottak. Pista addigra már nemzetközi szinten is rutint szerzett az *IFLA Journal* szerkesztőbizottsági elnökeként, így a válogatott külföldi szakemberekből álló szerkesztőségben szerzett tapasztalatait nálunk is kamatoztathatta.

Tapasztalatlan szerkesztőként – még az offline világban – megtanulhattam tőle egy intézményi szerkesztőség működtetését, a kéziratok javításának, „jobbításának” általa alkalmazott technikáját, a megbeszélések, megállapodások „lepapírozásának”, számonkérhetővé tételének szükségességét. Ebbe a körbe sorolható az általa mesterien művelt levelezés is, mely az idő múlásával – a szakmai, kollegiális szál mellett igen gyakran vált meleg hangú, több oldalas, folyamatos baráti levelezéssé. A jeles alkalmakra (születésnapokra, búcsúztatósokra, nyugdíjazásokra) barátoknak, kollégáknak, kolléganőknek gyártott verseit, limerickjeit vagy kézírással írt, hagyományos postai úton küldött leveleit bizonyára sokan őrizzük féltett kincsként.

Munkastílusát rendkívül dinamikusnak és demokratikusnak láttam, Pistát mindig nyitottság és távlatos gondolkozás jellemezte. Szakmai, szellemi energiái teljében volt, amikor 1982-ben a fenntartó konkrétan soha meg nem fogalmazott „fenntartásai” miatt lemondott a KMK vezetéséről. Néhány évig az OKT titkáraként folytatta, és ezalatt megíratta a szakma legjobbjaival a különféle tervtanulmányokat, fejlesztési javaslatokat. Később a FSZEK főigazgató-helyetteseként Kiss Jenő főigazgatóval és a FSZEK nívós csapatával – többek között a KMK-ból átkerült Katsányi Sándorral, Bartos Évával, Havas Kátival – szövetségben a fővárosi könyvtár átalakítását, modernizálását tartotta kézben.

Másik szövetségével, Horváth Tiborral az MKE szervezetét és működését gondolta újra, mozdítója volt a könyvtári törvény előkészítésének, majd pedig a magyar könyvtárosok etikai kódexe kidolgozásának. Csúcsteljesítményként gondolhatunk a FSZEK épületének bővítésében, a szolgáltatások és a működés modernizálásában játszott szerepére és a *Könyvtáros kézikönyv*-sorozat öt kötetének Horváth Tiborral közös szerkesztésére is.

Nyolcvan fölött változatlanul aktív maradt: a bridzsezés bajnoka lett, valamint vállalkozott a klasszikus irodalom újraolvasására és értelmezésére (időt és energiát szánt Dante: La Divina Commedia eredeti szövegének és Nadasdy Ádám fordításának összevetésére, a Marton László fordította Faust német és magyar szövegének értelmezésére vagy az Ulysses átolvasására a 2012-es új fordításban). Nagy örömmre, rávehető volt egy életinterjú-beszélgetésre (és a szöveg hitelesítésére), majd 2019 nyarán esszenciális tanulmányt írt a közkönyvtárakról (*Egy közkönyvtáros emlékei* címmel), a pandémia hónapjai alatt pedig tematikus visszatekintést készített a fiatalkorát, pályaválasztását meghatározó személyekről, helyszínekről és eseményekről.

Szerette és képviselte is a könyvtárosokat, és tudott az olvasók – a könyvtárlátogatók, könyvtárhasználók – fejével is gondolkozni. Más területek szakértőinek (például építészeknek, gazdasági vezetőknek, politikusoknak) is el tudta magyarázni, mit várnak, mit szeretnének a könyvtárosok. Ilyen szándékok motiválták a könyvtári szolgáltatások funkcionális, racionálisabb működését szolgáló javaslatait, az állomány és a könyvtári terek újszerű elrendezését megfogalmazó terveit, a hatékonyabb működést támogató, a maga idejében „botrányosnak” tartott döntéseit bizonyos térítéses szolgáltatások bevezetéséről, illetve egyes központi szolgáltatások, adatbázisok áráról, a pénzcsinálásról, összevonásokról, személyzeti politikáról.

Köszöntésére készülve, átolvastam néhány cikkét. Választottam egyet-egyet a 80-as, 90-es, 2000-es és 2010-es években közreadott írásaiból. Függetlenül az

évszámoktól, gyakorlatilag mindegyikben ma is aktuális, nekünk szóló, megfogadható megállapítások szerepelnek. Öröm olvasni ironikus stílusát, jól megjegyezhető metaforáit, szemléletes leírásait, világos, jól felépített gondolatmenetét, élvezetes példáit. Néhány gondolatát jólesik idézni most is.

Például: barátaival, *a két Tiborral, Futala Tiborral és Horváth Tiborral* 1983-ban írták meg mai napig érvényes elemzésüket a könyvtári rendszerről, és az okos együttműködés fontosságáról.

Együtműködés vagy rendszerszervezés? (Könyvtári Figyelő, 29. évf. 1983. 5. sz. 455-477. p.)

„Mint ahogyan már megállapítottuk, a könyvtári rendszer egészének az irányítása gyengélkedik a rendszer egyes alkotóelemeinek az irányításához képest. A kérdés az, hogy az egyes intézményekre megfogalmazott célokból összeállnak-e, s ha igen, mi módon az egész rendszerre vonatkoztatható konkrét feladatok, továbbá egyáltalán szükség van-e ilyen „intézmények feletti” célok kitűzésére, nem eredményez-e olyan uniformizálást, amely minden jószándék ellenére a rendszer létét kérdőjelezi meg.” (459. p.)

[...] vagy:

„Az országos könyvtári rendszernek azonban nem az együttműködés az alapja; ettől sokkal szilárdabb alapok kellenek: célok és feladatok elsősorban, szakértelem, korszerű technikai felszereltség, élenjáró technológiai eljárások majdnem ugyanabban a sorban. Az együttműködés így nézve következménye, s nem előfeltétele a rendszernek; lennie kell kinek, miért és mivel kooperálnia. Önmagában az együttműködés még nem vált meg senkit balsorsától. Sok szegénység összerakásából nem fakad gazdagság. Zavaros célokból nem határozhatók meg értelmes feladatok. A sok elavult módszerből nem lesz korszerű technológia. Sok hátráltató tényező összegeződése pedig csak a hátrányos helyzetet súlyosbítja. Ebből a zsákutcából csak az erőforrások hatékony felhasználásával lehet utat törni, ezért is javasoljuk ismételten, hogy a rendszerré válás folyamatát, a kooperáció kibontakozását célzó erőfeszítéseket a döntő pontokra, azaz az irányításra, a központi szolgáltatásokra és az intézményi alrendszeren belül egy szűk körre összpontosítsuk.” (469. p.)

A rendszerváltozás után bekövetkezett változások, fejlesztések, átalakulások és átalakítások összefoglalása is tökéletes volt **A magyar könyvtárügy ki látásai a 90-es évekre** (Orvosi Könyvtáros, 31. évf. 1991. 1. sz. 3–13. p.) című tanulmányában.

„Amikor manapság a magyar könyvtárügy jövőjén tündöndünk, keverednek bennünk a tervek, az akcióprogramok, vagyis a jövő meghatározására vagy

legalábbis befolyásolására irányuló gondolatok a prognózisokkal, vagyis a jövőbeli tényleges események és kialakult helyzetek előrejelzésével. A szabad akarat és az eleve elrendeltség dilemmája játszik itt is velünk: befolyásolhatjuk-e terveinkkel, a rendelkezésünkre álló eszközöket felhasználva, céltudatos cselekvésünkkel a dolgok alakulását, vagy pedig csak azok a tervek válnak valóra, amelyek egyébként is megvalósuló folyamatokat irányoznak elő.” (3. p.)

„Mi az a „kell”, amit a könyvtári ellátásról, a valós és igazolt társadalmi igények kielégítése terén elvárhatunk, s mi az a „lehet”, amit a könyvtárügy a társadalom által rendelkezésre bocsátott eszközök és források alapján teljesíteni képes?” (uo.)

Jól megjegyezhető példaként szolgált az általa Széchenyi-szindrómának és Donald Kacsá-szindrómának keresztelt, helyzetet leíró vagyis a közkönyvtárak túléléséért folytatott harcait felvillantó **Ha halkán szól a zene, akkor is lehet táncolni** (Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 8. évf. 1999. 1. sz. 3-15. p.) című írása:

„A magam részéről Széchenyi-szindrómának nevezem azt a jelenséget, ha valaki konfrontálódik a saját elmaradottsága és mások haladottsága közötti különbséggel, s bár tudomásul veszi személyi és anyagi erőforrásainak korlátozottságát, a lehetőségek határai között mindent elkövet a közte és a nála fejlettebbek közötti különbség csökkentésére. És nem veszi kedvét akkor sem, ha egyelőre nincs reális kilátása arra, hogy rövid idő alatt átütő sikert érhessen el.” (4. p.)

A Donald Kacsá szindrómát leíró kép is igen szemléletes volt:

„Donald Kacsá hajótörést szenved, és egy gumitutajon hánykolódik az óceánon. Feltűnik egy kardhal, amely fel akarja falni Donaldot. Ezért kardjával lyukat fúr a gumitutajba. Donald a lyukat eltömi az egyik ujjával. A kardhal újra támad. Újabb lyuk, újabb ujj. S ez így megy tovább, ameddig kacsánk valamennyi keze, s lábujját fel nem használja. Mi lesz, ha a kardhal nem nyugszik, és újabb lyukat fúr a tutajon?... Néha úgy érzem, hogy a könyvtár is olyan helyzetben van, mint Donald kacsá.... [...] mindannyiunkat kínozik a Donald Kacsá-szindróma. Ezért egy napra sem szüneteltethetjük az ellene való védekezést. Ha elfogynak ujjaink, akkor más dugókat kell találnunk.” (15. p.)

Nagy kedvencem a **Bűnbeesés után. Széljegyzetek a magyar közkönyvtárügy 50 évére** (Könyvtári Figyelő, 46. évf. 1–2. sz. 2000. 65–75. p.), mely ironikus, szellemes és életrajzi adatokban bővelkedő előjátéka volt a néhány éve – nyolcvanas éveiben – született, közkönyvtárakról szóló tanulmányának, melyben további szempontokból vizsgálta, jellemezte, elemezte a közkönyvtárakat és szeretett könyvtárosait.

Ebben a cikkében olvasható a következő idézet, mely mintha egyfajta értelmezését adná a lemondásához vezető körülményeknek:

„A rendszer akkor látszott csak megnyugodni, ha olyasvalakik foglalták el a döntő és vezetői posztokat, akikben képes volt megbízni. Most már, a tribünről, pardon, a pálya széléről, úgy látom, hogy ez a fajta gyanakvás nem kizárólag a megbukott rendszer specifikuma. Megesik ez manapság is, ha nem is olyan veszélyes formában. Talán az emberi természetből és a társadalom természetéből fakad. Úgyhogy, alighanem bele kell nyugodnunk létébe, bár azt nem mondom, hogy ne tiltakozzunk ellene. Persze, a lehetőségekhez képest.” (73. p.)

Élmény volt a módszertanosokról írt fejezete a Bünbeeséses cikkeknek, de a következő idézetet nem csak az ügyes kompromisszumaikról és jó beszédességükről híres közkönyvtári módszertanosokra értette:

„Mindannyiunknak, de magának a könyvtárügynek is meg kellett kötnie kompromisszumait ahhoz, hogy létezhessen. A kompromisszumkötésnek ugyan vannak határai, de ezek a határok a szakma morális tartásából következnek. A valós helyzet ereje sok nemszeretem gombóc lenyelésére vette rá, néha kényszerítette is a könyvtárosokat, mert élni kell, s ítélet nincs. Csak, ha saját magunk ítélkezünk magunk felett. A szituáció erősebb lehet nálunk, s el is kell fogadunk, amit kínál, megenged, erőszakol. Mégsem szabad soha feladnunk azt a fel nem rajzolt koordinátarendszert, amelynek abszcisszáján a morális, ordinátáján a szakmai értékek foglalnak helyet.” (73. p.)

[...]

„Állandó küzdelmet kellett folytatni az emberi természetnek azzal a felével, amely a változatlanyságot részesíti előnyben, de gyakran lehúzó, tehetetlenségi erőként is jelentkezik. Az igénytelenséggel szemben a soha meg nem elégedés lándzsáját kellett szegezni, akkor is, ha a lándzsa nehezebb volt, mint amit elbirtunk. Illenék most befejezésül valamit a következő ötven évnek is mondani. Úgy vélem azonban, ez nem az én dolgom. Helyette egy Babits-verset tennék a járőrtáskámba, ha most valakinek a nyakába akaszthatnám. „Ne mondj le semmiről. Minden lemondás / egy kis halál. Ne mondj le semmiről. / Minden halál gyilkosság (lélekontás): / meghalni bűn, ne mondj le semmiről, / Isten művét rongálja bármi rontás, / meghalni bűn, ne mondj le semmiről: / minden vágyad az Isten szava benned / mutatva, hogy merre rendelte menned.” (75. p.)

Alapcikkek, kor- és jellemrajznak tekintem a KMK negyvenedik születésnapjára készült tematikus folyóiratszámába adott összefoglalását arról az időszakról, amikor a KMK élén állt: **Az egykori KMK-ról 1969–1982.** (Könyvtári

Figyelő, 56. évf. 2010. 4. sz. 617–642. p.). Példaértékű számomra, ahogy vezetői hitvallását megfogalmazta.

„A hatalmat veszélyes, emberrontó, pusztító erejű valaminek tekintettem, amelyet csak két eszközzel lehet úgy-ahogy féken tartani: az egyik a teljes őszinteség, nyíltság a szervezet ügyeit illetően, vagyis a titok- és manipulációmentes, információmegosztó vezetési stílus, a másik a hatalom minél több személy közötti megosztása, azaz demokratizálása, ami a túlhatalom veszélyeit csökkentheti.” (628. p.)

Ezek a kiragadott idézetek csak egy-egy villanásnyi szint mutatnak fel Pista szakmai és morális gondolkozásából, a teljesebb képhez érdemes elővenni, újra olvasni teljességükben is az írásait – tükörbe nézve felidézni közös múltunkat.

Drága Pista, láthatod: mérce voltál és vagy a mai napig is számunkra. Isten éltesen születésnapod alkalmából, és vigyázzon Rád sokáig!

Örökre híved: Kovács Kati

Papp István és Kovács Katalin „dolgoznak” 2018-ban

Kulcsár Szabó Ernő
Papp Istvánnak szeretettel

A jubileumok vagy évfordulók körüli műveleteknek – legalábbis ezt állítja a Megértés elmélete – akkor van igazán értelmük, ha a mögöttünk lévő tartomány képletes bejárása nyomán valami újként jön elő a régeből. Némileg szégyenkezve be kell vallanom, hogy én magam nem ismerem elég jól ezt a különleges tartományt, amelyről itt nyilván sokféle módon esik majd szó. Mert, persze, már az is az ellentmondásosság nehézségét hívja elő, ha az ember egyazon mondatban különlegesnek nevezi azt, amit nem ismer eléggé. A KMK azonban minden kétséget kizáróan különleges tartomány volt, a szónak abban az értelmében is, amely a tárgyiságokon túl magába foglalja az intézmény szellemiségét, közösségi klímáját és emlékezeti hozzáférhetőségét is. A magam hiányos ismeretei abból adódnak, hogy nagyjából mindössze fél évtizedet töltöttem az intézményben – ugyanakkor mégis olyan fél évtizedet, amely a maga humán, szakmai és intézményi jelentősége okán kitörölhetetlen marad az emlékezetből. Számomra nemcsak azért, mert egy különösen ambivalens helyzetből jelentett nem remélten szép éveket a KMK-beli munkába állás, hanem azért is, mert – s gondolom, ez lesz, és pedig joggal, az egyik fő szólama a megemlékezésnek – váratlanul olyan szabad közösségi szellemnek kerültem a kellős közepébe, amilyen ritkaságszámba ment a hetvenes évek ideológiailag éppen szigorodó környezetében.

Amikor ugyanis a diplomaszerezés után egy OTDK-n kapott kiemelt első hely és miniszteri díj után ugyanezt a dolgozatomat a debreceni egyetem filozófia-professzora hosszú írásban nyilvánította veszélyes szemléletű polgári elhajlásnak, már éppen hetedik hónapja voltam állás nélkül, annak ellenére, hogy 1973 augusztusáig még elég sok volt belőlük. A KMK-ba ama véletlennek köszönhetően kerültem, hogy *Bata Imre* (akinek lényegesen több érdeme volt, mint amennyit ma számon tartanak belőlük) ajánlott *Bereczky Lacinak* és *Fodor Andrásnak*. Nem titkolva, természetesen, hogy komoly kultúrpolitikai vétségben marasztaltak el egy publikációm miatt. Én úgy tudom, hogy Laci ment el *Papp Pistához* ezzel a némileg kilátástalan történettel, aki személyes ismeretség nélkül is hozzájárult az alkalmazásomhoz. Így azután egy viszontagságos pályakezdés közepette nekem a KMK és igazgatójának („a Papp”, ahogy az intézményben a háta mögött hívták) a neve egy menedékhely és annak jóakarató vezetője „képében” kapcsolódott össze.

De azzal bizonyosan nem vagyok egyedül, hogy a KMK-t Papp Pistával azonosítottam. Már 1-2 év után érzékelhető volt, hogy ez az összekapcsolás nem művi jellegű, vagyis többet jelentett annál a trivialisnál, hogy minden intézménynek van vezetője. Jobb vagy rosszabb, ez szerencse dolga volt a munkatársak szemében, de volt. Ez a jobb vagy rosszabb attól függött, hogy az igazgatói munka hogyan viszonyult a tényleges hatalmi erő munkahelyi működéséhez. Egyszerűbben szólva attól, hogy a pártnak (MSZMP) milyen befolyása volt a szakmai munkára és a közösségi szervezetekre. Azt ugye, mi, az *Új Könyvek* szerkesztőségénél természetesen tudtuk, hogy a pártállami felügyelet helyi erőinek jóváhagyása nélkül nem lehet optimalizálni még egy akkora „kisüzem” működését sem, mint amilyen a KMK volt, de tudtuk azt is, hogy ez a félreeső, nem fősodorbeli, „módszertani központ” semlegesebb ideológiai zónában helyezkedik el annál, hogysem komolyabb s főleg nyilvános intézményi konfliktusok forrásává válhassék. Ezt pedig azért gondolhattuk így, mert a KMK számos olyan – ma ellenzékinek nevezhető – szakemberrel, tudóssal, egyéb értelmiséggel működött együtt, vagy juttatta őket alkalomszerűen szerződéses munkákhoz, akiknek éppenséggel a vitt szerepük miatt nem volt állásuk. De ez ismert történet.

Sokkal érdekesebb lehet talán így utólag visszatekintve azt számba venni, hogy miként alakult ki a szakmai, illetve az ideológiai oldalnak az az egyensúlya, amely az én tapasztalatom szerint azokban az években úgyszólván azilumszerű munkahelyé tette „a Papp” nevével összeforrott KMK-t. Azt nem tudom, hogyan válogatták ki a különböző osztályok munkatársait, de abban bizonyos vagyok, hogy a nagyon tágra nem szabott igazgatói mozgásteret Papp Pista úgy használta ki, hogy az ideológiai szerepet is vivő, vagy: ahogyan akkoriban nevezték, párttag munkatársakat javarészt alighanem úgy választotta ki, hogy azok mind szakmai, mind emberi szempontból egy valóságos, szabadelvű értékek fémjelezte közösséget legyenek képesek szolgálni. Ez akkoriban alighanem a legnehezebb vezetői küldetéseknek volt az egyike.

Én úgy láttam – pedig, a fenti okokból talán érthető módon, nem szerettem őket –, hogy a KMK úgynevezett ideológiai klímája ezért volt barátságos. Soha nem volt, akkor legalábbis, mint másutt, fenyegető, nyomasztó vagy közösségellenes. Ebben, és ez is hozzátartozik az igazsághoz, nagy része volt annak is, hogy a mozgalmi elkötelezettségű munkatársak java maga is egy sokféleséget méltányolni (és nem egyszerűen csak tolerálni) képes szemlélethez igazodott. Néhányuk 1989 utáni pályáját látva szinte előre tudni lehetett, hogy ha lesz itt valaha változás (ebben valóságosan, persze, nem lehetett reménykedni), kik

lesznek azok, akik akkor is zavartalan szakmai pályát fognak befutni. Többen is voltak és még vannak is ilyenek, ez is része a KMK különleges státuszának és történetének.

Papp Pista távolságtartó vezető volt, mint a sikerebbek általában. Nem valamiféle közvetlenkedés kölcsönzött tehát tekintélyt ennek az egyébként nagyon is barátságos embernek. Anekdoták az ilyenekről értelemszerűen nem nagy számban maradnak fenn, én sem emlékszem ilyenekre. Talán nem anekdotaértékű, de mégis jellemző a vezetői nagyvonalúságára az alábbi történet. Volt, hogy az OSZK-vezetés nyomására Papp egyszer kénytelen volt bevezetni egy olyan jelenléti-eltávozási füzetet, amelybe minden eltávozást időponttal és „célmegjelöléssel” be kellett jegyezni, aláírva, természetesen. Annyiban nem volt formális a dolog, hogy a „Grófból”¹ hangsúlyosan havi rendszerességű igazgatói ellenőrzéseket helyeztek kilátásba. A viszonylag nagyvonalú munkaidő-kezeléssel dolgozó Új Könyveknél, ahol ki-be jártak az irodalom különféle rangú tekintélyei, nem adott ez okot nagy öröme, de Bereczky Laci ragaszkodott a hiánytalan bejegyzési rendhez. Egy alkalommal, amikor éppen ő távozott el valahová, a következő bejegyző az alábbi rövidítéssel szembesült a Bereczky neve mellett: *Távozás: 9.45 Hivatalos ügyintézés céljából felkeresett intézmény: VCSBK.* Ilyen könyvtári szervezetet vagy minisztériumot stb. senki nem ismert közülünk, ezért, amikor Laci visszaért, megkérdeztük, miféle cég ez a VCSBK. A válasz: *VásárCsarnoki Bevásárló Körút...* Na, kérdeztük, akkor most Te mint osztályvezető főszerkesztő üzöl csúfot az igazgatói utasításból? Mire ő: „Csak nem gondoljátok, hogy a Papp olyan kicsinyes volna, hogy egyáltalán belenéz ezekbe a marhaságokba...”

1 Az OSZK-ból

Mándy Gábor
Papp István és az életem

*K*atsányi Sanyit is régóta ismertem, mivel elég gyakran feljött hozzánk Veszprémből, és az ottani megyei könyvtárban magam is jártam szakmai céllal. De róla aránylag kevés személyes emlékem van. Ma is magam előtt látom azt a sárgás színű öltönyt, amit a leggyakrabban viselt. Szerettem volna én is egy hasonlót, de aztán rájöttem, hogy az *Új Könyvek* szerkesztőségében az ilyen elegáns öltözet egyáltalán nem divat. Mindenki pulóvert viselt, talán csak *Fodor András*, és időnként *Bereczky Laci* hordott zakót, nyilván a rangjuk miatt. És ha őket a pártközpontba vagy a szerkesztők megbeszélésére hívták, akkor is, rendes ruhában kellett megjelenniük, és nyilván nem bajlódtak a gyakori át- és visszaöltözéssel.

Amikor Amerikából visszatérve a Szabó Ervin Könyvtárba kerültem, Sanyival szerettem volna dolgozni, mert az olvasószolgálati munkát mindig jobban kedveltem, mint a könyvek feldolgozását. Állítólag azért nem vett maga mellé, mert dadogok. De rájöttem, hogy az igazi ok nem ez, hanem az, hogy én műveletlen voltam, nem illetem az alapos tájékozottsággal és olvasottsággal rendelkező olvasószolgálatosok közé – akik közül *Havas Katit* becsültem a legtöbbre. (Sosem felejttem el, amikor egy kutatónak azt mondta, hogy itt nincs meg a keresett könyv, de hívja föl este, a házikönyvtárában megvan.)

Papp Pista viszont döntő szerepet játszott az életem alakulásában. Szolnokról felkerülve, az irodalompropaganda osztályon még pezsgett bennem az újító szándék, alig múlt el úgy hónap, hogy ne álltam volna elő valamilyen nagy ötlettel, amelynek csak egy hátránya volt: nem lehetett megvalósítani. Így jártam a gyűjtőköri szabályzat reformjával, amely szabályzatot a beszerzésre javasolt könyvcímek helyett tárgyszó-központúvá szándékoztam tenni, olymódon, hogy ha a könyvtárban nincs is külön kiadvány egy bizonyos témáról, legalább azt nyilván kellene tartani, hogy melyik lexikon vagy monográfia, melyik fejezetéhez, esetleg milyen szakcikkhez lehet fordulni. Meg akartam reformálni az *Új Könyvek* recenzióit is, látva, hogy neves külső munkatársaink (többnyire neves irodalmárok) mennyire összezavarják a könyvre vonatkozó tényeket. Azt javasoltam, hogy a recenzorok csak egy adatlapot töltsenek ki, magát a szöveget majd mi megírjuk. Egységesen, minden fontos szempontra ügyelve. Pistának az ilyen megközelítések nem tetszettek. És nem volt megelégedve azokkal az

anyagokkal sem, amiket általában több hetes kutatás és interjúk előztek meg. Sosem felejttem el, hogy az egyik tízoldalas előterjesztésemet áthúzta, az utolsó bekezdés kivételével. Mondván: „na, itt kell kezdeni”.

De nem ez volt az, amivel Pista a későbbi életemre a legnagyobb hatást gyakorolta, hanem az, hogy amikor egy minisztériumi akció keretében a könyvtárosoknak és muzeológusoknak lehetővé tették, hogy nyelvismeretüket intenzív nyelvtanfolyamok révén fejlesszék, és én természetesen angol nyelvre adtam be a jelentkezésemet, Pista gonosz mosollyal az orosz tanfolyamra küldött el. Engem természetesen az orosz nyelv is érdekelt, úgyhogy ebbe is teljes szívvel vettem bele magamat. De ezzel új irány kezdődött az érdeklődésemben: elkezdtem gyűjteni a számomra fontos szavakat és kifejezéseket, könyvtáros lévén kiselejtezett katalóguscédulákon. Mire a tanfolyam véget ért, már több ezer ilyen cédulám volt. Sajnos a felsőfokú vizsgám nem sikerült, egy gonosz bárisnya miatt, aki nem hagyta, hogy a tavaszról regéljek (arra a kérdésre, hogy melyik a kedvenc évszakom), hanem komoran megkérdezte, hogy hogy mondanám oroszul: „fagyos szentek”. Hogy tudtam volna, amikor a mai napig magyarul sem tudom. A középfokot azért megadták, és ezzel is meg kellett elégednem. Pista, látván helyzetállásomat, jutalomból aztán az angol tanfolyamra is elküldött. Apámként tiszteltem érte. Folytatódott a cédulázás, bár valami miatt angolból is csak a középfok sikerült elsőre. De nem adtam fel. Mint akinek elment az esze, folytattam a nyelvek tanulmányozását, elhanyagolva ezzel a szakmai munkámat is. Akkoriban Csepelen laktam albérletben, és ez jó volt, mert szobaantennával tudtam fogni az orosz állami tévé adásait, a szovjet hadsereg csepeli átjátszó állomása révén. A munkából hazaérve azonnal azt kapcsoltam be, és gyakran éjfélig is azt néztem, hallgattam. Ennek köszönhetem, hogy másodsorra már sikerült a felsőfok. (Szerencsémre a bárisnya már nem volt ott.) És akkor elhatároztam, hogy az angol vizsgát sem adom fel, addig tanultam, olvastam és céduláztam, hogy végül angolból is sikerült a felsőfok. Akkor még a fordítói igazolványt is sikerült megszereznem. A Zenta utcai fordítói irodában nagy halom szakfordítást kaptam, ezzel még a lakásomat is sikerült kivásárolnom a második válásom után. És közben egyre gyűltek a cédulák. Mivel a HLISA (Hungarian Library and Information Science Abstracts) referáló folyóiratot, és orosz változata, a VELBI (Vengerskaâ literatura po bibliotekovedeniû i informatike) szerkesztését is rám bízta, azzal kapcsolatban is gyűjtöttem egy csomó könyvtári szakkifejezést, angolul is, oroszul is. Egy tízezer cédulából álló gyűjteményt el is akartam adni a szakkönyvtárunknak, de nem kellett nekik. Végül része lett annak a 30 ezer tételes anyagnak, amely most

is megtekinthető a Magyar Elektronikus Könyvtár állományában. A könyvtári szaknyelv szakértője lettem, de ennek az volt az ára, hogy nem lettem könyvtártudós. És ez nagyrészt Papp Pistának köszönhető.

De Pista más módon is befolyásolta a sorsomat. Megtetszett neki *M. A. Overington* nézete a szakrészleges könyvtárakról, és rám bízta a témát. Nosza, utánaolvastam, és egy nemzetközi felmérést is szerveztem, a visszaküldött kérdőívek alapján írt összegzésemet pedig az INTAMEL budapesti konferenciáján is megvitatták. (Megjegyzem, ez a jelentés angol nyelven ma is megtalálható a washingtoni Kongresszusi Könyvtárban.) Sajnos, a hazai vezető könyvtárosok konzervativizmusa miatt a tervekől kevés valósult meg. A legtöbben még azt sem fogták fel, hogy ez a könyvtártípus elsősorban az olvasók kényelmét szolgálja, nem nyújt szükségképpen magasabb színvonalú adatszolgáltatást, csak mindent logikusabban és könnyebben. És ha a szaktájékoztatót is ott lehet elérni, ahol a témakörök különböző típusú dokumentumai is egyaránt megtalálhatók, akkor minden a helyére kerül. Érdekes módon itt Katsányi Sanyi is felbukkan, aki a három szintű közművelődési könyvtár német modelljét népszerűsítette, és az a modell, némileg egyszerűsítve, könnyebben utat talált a hazai közművelődési könyvtárakba.

De a Papp-féle befolyásnak még korántsincs vége. Valószínűleg neki köszönhetem, hogy a Gombocz-ösztöndíjra is számításba vettek. Ha jól emlékszem, két vagy több jelölt is volt, hogy ha az első fokon kiválasztott személlyel valami baj történne, akkor is legyen valaki, aki az adott szemeszterre Amerikába utazik. Az első évben én voltam a „második számú úrhajós”, és az első helyen kiemelt pályázó utazott. A következő évben már én voltam az első helyen kiemelt, de akkor a második számú úrhajóst küldték ki. Hogy miért nem engem, arról különféle vélekedések voltak, de talán az a legvalószínűbb, hogy időközben Pappot támadni kezdték a minisztériumban. Egyszerűsítve: Pistának köszönhetem, hogy jelöltek, és azt is, hogy a következő évben mellőztek. Mint Papp-kádert. (Persze az is lehet, hogy a dadogásom vagy a párttagságom volt a baj.)

Magánéletem váratlan fordulata révén végül mégis eljutottam amerikai könyvtárakba, hiszen a harmadik feleségem amerikai állampolgár volt. De az ELTE-n szerzett könyvtári diplomám ott semmit sem ért, egy kétéves könyvtárkezelői tanfolyamot kellett elvégezniem, hogy könyvtárosként dolgozhassak. Azaz többször a fejembe verték, hogy én nem könyvtáros vagyok, csak könyvtári segéderő. Én persze folytattam a már Szolnokon elkezdett szakmai és újíto tevékenységet, számítógépes programokat írtam, javaslatokat terjesztettem elő a munkánk pontosabbá és gyorsabbá tételére, de mindezzel csak azt értem

el, hogy kipenderítettek. Az amerikai rendszer szerint egyaránt alkalmatlan, aki alul- vagy felülteljesít. Olyan kell, aki pontosan beleillik az adott „lukba”. Udvariasságból elhívtak egy továbbképzésre arról, hogy a művelődési intézményeknek hogyan kell megküzdeniük egymással. Felszólaltam: szerintem az a jó, ha ezek az intézmények együttműködnek, és az érdeklődőknek azt ajánlják, amelyik közülük az adott feladat megoldásában a legjobb. A többiek elképedtek. De hát, hogy is reagálhattam volna másképp, amikor már a nyolcvanas években *Bartos Évával* egy felmérésben ugyanerre a következtetésre jutottunk?

Amerikai kalandjaim közben végig dolgozója maradtam az OSZK-nak, a fizetés nélküli szabadságomat évről évre meghosszabbították, családi okokból. Amikor visszakerültem, az OSZK-ban a főnököm azt mondta, hogy az én státuszomon két nyugdíjas dolgozik, őket nem akarja elküldeni, úgyhogy egy hónapig be sem kell járnom, de az alatt keressek magamnak másik munkát. És akkor újra összekapcsolódott a sorsom Papp Pistával, mert ő vett magához, a Szabó Ervin Könyvtárba, ahol már igazgató-helyettesként dolgozott. És neki köszönhetem, hogy a két felsőfokú nyelvvizsgám miatt egészen jó összeggel mentem nyugdíjba.

Ha Papp nincs, az életem egészen másképp alakul. Lehet, hogy elzüllok, lehet, hogy házasságszédelgő leszek. Most pedig rám is úgy néznek a fiatalok, mint a szakma nagy öregjére. Csak éppen azt nem tudja senki, hogy mitől is vagyok nagy...

Papp István érvel

Mikulás Gábor Papp-élmények

Az ELTE TFK-n, ahol 1988 és 1992 között könyvtár szakon tanultam, nem tartottam sem elég gyakorlatiasnak, sem elegendőnek a menedzsment-képzést. Illetékes tanárunknak, majd a tanszéket vezető Szepesváry Tamásnak is jeleztem észrevételemet. Szepesváry akkor azt javasolta – és segített is abban –, hogy személyesen keressék meg neves könyvtárvezetőket, hogy vezetési módszereikről kérdezhessem őket. Sőt, Maurice B. Line budapesti előadására is elküldött, mely új dimenziót nyitott számomra. Tanszékvezetőnk javaslatára ismertem meg többek között Horváth Tibort is, aki később, többszöri találkozás után arról is megnyugtatóan, hogy a TEMPUS-projekt keretében Mark Deckers holland könyvtár szakos főiskolással közösen írt, a holland–német–magyar tantervek összehasonlítására épülő szakdolgozatunkban (*Management in Hungarian Library Education. Advisory report*. Deventer, Budapest: [s.n.], 1992. 131 p.) megfogalmazott kritikánk miatt nem kell tartanunk Fülöp Géza egyetemi tanszékvezető esetlegesen számunkra kellemetlen közbelépésétől.

Így, tanszékvezetői ajánlásra ismerhettem meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban Kiss Jenő főigazgatót és helyettesét, Papp Istvánt is. Visszagondolva a találkozásra, főként pragmatikusságuk és természetességük tűnt fel. Akkoriban mutatta be nekünk Szepesváry Tamás azt az ábrát, amely a könyvtári rendszer sematikus működését ábrázolta: mi a cél, mi a bemenet, kimenet; beszállítók és ügyfelek; kik a partnerek és kik a versenytársak stb. Ez a rendszerszemléletű látásmód – nekem legalábbis úgy tűnik – mintha sok esetben ma is ismeretlen lenne a döntéshozók előtt. Ugyanakkor a FSZEK élén álló két vezető ezt a látásmódot szemmel láthatóan jól ismerte és a gyakorlatban is alkalmazta. E szellemben készítették következetesen elő a FSZEK megújításának tervét a Wenckheim-palotában, bár tisztában voltak azzal, hogy már nem ők lesznek azok, akik az intézmény megújuló imázsát és szakmai előnyeit – legalábbis vezetőként – élvezni fogják. E stratégiai, előrelátó gondolkodás máig erőt ad számomra.

Az említett szakdolgozatunkhoz 22 interjú készítettünk, ebből 17 strukturált interjú volt magyar könyvtárvezetőkkel. Tudomásom szerint ez volt az első hazai könyvtárszakmai SWOT-elemzés. Az interjúk révén egyszerű főiskolai hallgatóként képet kaptunk arról, hogy közvetlenül a rendszerváltás után kik és milyen módszerekkel vezették a hazai könyvtári szakmát. Egyúttal a nyugati

könyvtári trendek fényében láthattuk a hazai nyilatkozók személyiségét, képességeit, nyitottságát, perspektíváit. A megkérdezett hazai vezetők között – természetesen – Papp István is ott volt. Esetében könnyebbség volt számunkra, hogy az interjút angolul készíthettük. Papp István a vízióit és gyakorlatát külföldi tapasztalatainak viszonyában mutatta be. Néhány idézetet tőle szakdolgozatunk angol szövegéből (általam fordítva):

A szolgáltatáspolitikai kapcsán: „*A közkönyvtári tevékenység három hagyományos funkcióját tekintve – információs, oktatás és szórakoztatás, és persze a közösségi lehet a negyedik – azt láthatjuk, hogy a [könyvtárszakmai] lobbisorban az információs és oktatási területre összpontosít. Viszont mindegyik terület azonos fontosságú, ugye? És vajon mit tartanak erről a használóink? A lobbizás ugyanakkor csak az előbbi területekre összpontosít, mert az a könnyebb.*”

A szakmapolitika kapcsán: „*A könyvtárosok figyelnek használókra, de leginkább azokra emlékeznek, akik valamilyen szempontból különlegesek, és új használói csoportként azonosítják őket. A jó könyvtáros viszont tudja, mi jellemzi a tipikus használókat.*”

Hatékonyság és struktúra: „*A könyvtárakban még mindig jelen van a bújta-tott munkanélküliség.*”

Amikor már könyvtárosként dolgoztam, Papp István néhány fontos szakmai konferenciára is felhívta a figyelmem e témában. Sőt, miután 1999-ben megjelent a *Menedzsment: Bevezetés 7 vezetői teszttel és 222 információs és könyvtári példával* (Nyíregyháza: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Könyvtárak Egyesülés, 1999. 273 p.) című könyvem, felajánlotta, hogy írjak a Horváth Tiborral közösen szerkesztett *Könyvtárosok kézikönyvébe*. Ráadásul három fejezet írására kért fel (*Információs és könyvtári szolgáltatások menedzselése, Könyvtárgazdaságtan, Az információs és könyvtári szolgáltatások PR-je*. In: *Könyvtárosok kézikönyve*, 4. kötet, Bp., 2002.). Meglepett ez a bizalom, és egyúttal kérdéseket is vetett fel: miért tőlem várja e fejezetek megírását? Nem találhatna-e megfelelőbbet nálam? (Akkor már nem könyvtárban dolgoztam.) A munkát elvállaltam. Kéziratom szerkesztése, javítása közben írta – többek között – azt a gondolatot, amely azóta is gyakran eszembe ötlük: a szövegben ne maradjanak kiemelések, mert az a jó, ha annak strukturáltsága önmagában tárja fel a tartalmat, illetve mutat rá a lényeges üzenetre. Ezt manapság is gyakorlom és tanítom.

Azt nem állítom, hogy mindig egyetértettünk, vagy hogy mindig értettük egymást (például a Gombocz-ösztöndíjra való pályázatom elutasításakor), ám Papp Istvánt – szuverén egyénisége, szakmai kvalitásai, emberi tisztessége és nyíltsága miatt – mindenképpen a szakma kiemelkedő alakjának tartom.

Örülök és büszke vagyok szakmai kapcsolatunkra.

Murányi Lajos
Könyvtárosok között egy nagyon európai...

(Lényegesnek tűnő szubjektív emlékek

Papp Pistáról – és magamról ...)

Emlékeim szerint – meglepő módon – először 1994 őszén találkoztam vele. Nyáron ugyanis megválasztottak a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Társadalomtudományi szekciója elnökének, és a problémák miatt fel kellett keresnem Pistát, az MKE főtitkárát munkahelyén, a Wenckheim-palotában, még a „régii” Szabó Ervin Könyvtárban. (Segített megoldani mindent...)

Előtte csak „írásos formában” volt szerencsém hozzá. A hetvenes évek végétől Székesfehérváron a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár munkatársaként (és az MKE Fejér megyei szervezete titkáráként) a *Fejér Megyei Könyvtáros* című stencilezett lap Tájékoztató rovatóba negyedévenként válogattam és „referáltam” magyar cikkeket a könyvtári szaksajtóból (a Könyvtárosból nem, az minden könyvtárba járt!), hogy a kiskönyvtárak munkatársai is értesüljenek a szakma fejlődéséről. 1982 valamelyik negyedévében azonban kivételt tettem: beválogattam a *Társadalmi Szemle* 2. számát (79–85. p.), ugyanis egy remek cikket olvastam benne (*Váltsunk szót a könyvtárról!*)...

Másodszor 1995 augusztusában, az MKE egi vándorgyűlésén láttam Papp Pistát, mégpedig a külföldi könyvtáros egyesületek küldöttei számára szervezett rendezvényen (A más rétje zöldebb?), ahol ő elnökölt...

1995. szeptember 28–30-án aztán egy nemzetközi szemináriumon (a könyvtári törvénykezés kérdéseiről) találkoztunk, melyen a híres CXL. törvény előkészítése folyt Pista vezetésével, majd 1996 májusában már egy kétnapos nyíregyházi országos konferencián (Hazai összefogás, európai együttműködés) – előtte rapportóri feladattal bízott meg.

Talán 1999 vagy 2000 tavaszán váratlanul megjelent – *Horváth Tibor* társaságában – munkahelyemen, az MTA Könyvtárban, és meglepetésemre felkértek a *Könyvtárosok kézikönyve* szerkesztőiként a 2. kötet bibliográfia fejezetének megírására. Köpni-nyelni sem tudtam a megtiszteltetéstől... Akkor még nem tudtam, mekkora fába vágom a fejszém. (Szerencsére azt sem, ki utasította már vissza ezt a felkérést.)

A szokásos anyaggyűjtés, aprómunkák után 2021 nyarához hasonló hőségben, verejtékezve írtam be a szöveget otthon IBM gépembe, majd augusztusban

boldogan beborítékoltam és elküldtem a kinyomtatott első változatot a szerkesztőknek. Szívdobogva vártam a választ. Egy hónap múlva meg is jött, párosával –Tibor és Pista együtt érkezett –, megint a munkahelyemen, ahogy kell. Verdiktjük leforrázott. Nem mondták, hogy sz*r az egész úgy, ahogy van, nem, csak azt, hogy át kell írni... – Vegyél ki szabadságot, meg tudod csinálni, hiszen csak itt-ott kellene kiegészíteni stb. – mondták.

Megmondtam nekik, hogy lehetetlen szabadságra mennem, képtelenség... Kétségbe voltam esve. Elmentek...

Ezután történt a csoda: Pista ollóval szétvágta az irományomat, a fejezet-címeket átrendezte, átírta, átragasztotta a kinyomtatott anyagot papírlapokra, feltárta, mi az, ami hiányzik, mit kell pótolni, kiegészíteni, vagyis újra struktúrálta az anyagot, és így megírhatóvá vált a fejezet! A fantasztikus az volt, mennyire átlátta a témát, a sorrendjét, logikáját, felépítését. Csak az igazán nagyok képesek erre!

A fejezetet újraírtam, jó lett, elfogadta a két ősz úr. (Hogy a korrektúrára milyen kevés idő jutott, és milyen hibák maradtak benne a 2001-ben megjelent kötetben, azt borítsa a feledés homálya ... Azt is, hogy az Osiris 2003-ban is még egyszer kiadta anélkül, hogy szólt volna a szerzőknek, pedig lett volna javítanivaló...)

Szerintem 2005-ben a Szinnyei-díjat is ennek a műnek, tehát Pistának köszönhetem. (Bizonyítékul idemácsolom 2005. augusztus 22-én kelt levelét: *Kedves Lajos, örömmel gratulálok a kitüntetésedhez, amelyben – remélem – közrejátszott kontribuciód is a Könyvtárosok kézikönyvéhez. Ha nem, azért tőlem külön elismerést kapsz, s legalább köszönetet minden szívességedért, melyben eddig részesítettél. Baráti szeretettel üdvözlöl Papp Pista*)

Azóta ha nem is gyakran, de minden évben szerencsém volt találkozni és beszélgetni Pistával – és Katsányi Sanyival is – a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban. Ritkán találkozunk, de mindig öröm számomra.

Isten éltesen benneteket jó egészségben, Pista és Sanyi!

Nagy Attila A várkapitány

Papp István igazgató úr 90. születésnapjára készült az alábbi ünnepi, szubjektív köszöntés. Nem szigorú kronológia, nem korrekt életrajz, nem tartalmaz sem töredékes irodalomjegyzéket, sem az egykori munkahelyek felsorolását, ezeket mind megírta más. Egyszerűen egy baráti kézfogáshoz kapcsolódó kísérlet, hogyan is lehetne a lehető legegyszerűbb, de mégis hiteles portrét rajzolni egykori főnökünkről, atyai barátunkról. Többes szám első személyt használok akaratlan, holott a felelősség kizárólagos, de mégis reménykedem, hogy vannak még körünkben többen is, akikkel jórészt hasonlóan, netán azonos módon nézünk fel ma is – jó öt évtizedes ismeretség után – Pistára, barátunkra, egykori igazgatónkra, mindenkori főnökeink legkitűnőbbjére, „a várkapitányra”.

Számomra sokkal több voltál, vagy, mint a szokványos főnök! Nem főnök és ugyanakkor az időnként leereszkedő barát, nem apa pótlék, hanem egy határozott archetipikus karakter megtestesítője. Emlékeim szerint, már első találkozásunk (1969. február első hetében) 10–15. percétől megéreztem, majd évek múltán átláttam, megértettem, hogy döntően távlatosan gondolkodó, folyamatosan stratégiai lépéseket mérlegelő, személyek, intézmények és ügyek iránt felelősséget érző, domináns, tehát vezetésre termett személyiség vagy, voltál mindig és maradtál máig: a várkapitány!

Ezzel a titulussal semmilyen módon nem a hadi eseményekre, nem a háborús körülményekre szeretnék emlékeztetni. Sokkal inkább a közösség iránti felelősségvállalás, az egészet részleteiben is átlátó, a múltat, a jelent, a jövőt egyszerre számbavevő kiemelkedő ember kapacitását és ambícióját szeretném érzékelteni. Van egy hierarchia, amelyet átlátva, folyamatosan figyelni, kezelni kell kézfogásokkal, mosolyokkal, együttműködéssel, tárgyalásokkal, ütközésekkel, megegyezésekkel, olykor engedményekkel, követelésekkel, adományokkal, adókkal. (Kancellária, vármegye, kiskirályok, egyházi méltóságok, a régió kiemelkedő hatalmasságai – vagyis minisztérium, OSZK, szakmai szervezetek, párt, szakszervezet). De mindezek első renden a várnép bizonyos fokú autonómiájának, értékrendjének, célrendszerének, önrendelkezésének megőrzése érdekében!

Azután léteznek a külföldi nagyhatalmak, amelyekkel ugyancsak folyamatosan szót kell értenünk konkrét és átvitt értelemben egyaránt. Több nyelven

beszélsz, írsz, olvasol, publikáltál, előadásokat tartottál az IFLA kereteiben is, és helyt álltál az általad kezdeményezett kétoldalú munkakapcsolatokban is (az angol, francia, holland, német, norvég stb., konferenciák, szemináriumok során).

De ami talán a legfontosabb feladat volt: az a várnép egésze, a rád bízott szakemberek munkájának szervezése, irányítása, ellenőrzése. Lásd az osztályvezetői értekezletek szigorú rendje (téma, felelős, határidő, emlékeztetők, költségvetés, kiadványok, publikációk, valamint az évváró nagy összdolgozói értekezletek, a távlatok körvonalazása érvekkkel, vitákkal, döntésekkel). Felejthetetlen volt, ahogyan akár egy-egy véletlenszerű folyosói találkozás alkalmával nyomban rákérdeztél az éppen folyó munkánk aktuális fázisára, az ígért publikáció leadásának határidejére és készültségi fokára, vagy az általad régebben ajánlott új téma, cikk, könyv olvasásában való haladásra. Javaslataid, kérdéseid, reggelenként az asztalunkra tett, átnézésre javasolt folyóiratcikkek, vagy az ösztöndíjas lehetőségek felvillantása, mind-mind az adott kolléga motivációs bázisának növelését szolgálták. Viták, feszültségek természetesen adódtak néha, de ezeken rendre túlléptünk, gyakran éppen visszavonulásod volt, lehetett a zavartalan együttműködés újrakezdésének sarokköve.

Azután bekövetkezett egy sokféleképpen, hosszan elmondható történelmi fordulópont: amit illusztratív szándékkal legalább egyetlen párhuzamos drámai tény felidézésével rögzítsünk! 1982 márciusában az OSZK főigazgatója, *Jóború Magda* öngyilkos lett.¹ Majd néhány héttel később a KMK életében is – talán nem egészen véletlenül – szakmai, politikai „földrengés” keletkezett, amelynek során „a várkapitány” saját helyzetét tarthatatlannak ítélve, önként megvált tisztségétől.² Mi, a kollégáid, barátaid együttérzéssel, fájdalommal, de megértéssel fogadtuk a döntésed. A jelzett, kiemelt poszt négy évtizede mérceként szolgált az utódok számára. „*Nem terem ma párja hetedhét országom.*” Nehéz *Arany János*nál tömörebben fogalmazni. A mérce, a minőség egyszer már létezett, s

1 1982. januárjában J. M. férjét látogatja a Kútvölgyi úti elit kórház intenzív osztályán, ahol A. M. szívinfarktus utáni súlyos állapotban fekszik. Egyetlen lepedő/függöny választja el M. F. nevű sorstársától, aki bárdolatlan káromkodások közepette hangosan panaszkodik, miszerint pont most kell itt feküdnie, amikor az OSZK főigazgatói posztjára szemelték ki. A leforrázott, még hivatalban lévő, a várbeli felköltözésig felhatalmazást kapott J. M. bő egy héttel később kerül az „illetékes K. elvtárs” szobájába, ahol a köszönet egyetlen szava nélkül közlik vele: nyugdíjazták! Így működött a káderpolitika akkoriban. M. F. munkáskáder idült alkoholizmus miatt alkalmatlanná lett a korábbi magasabb pozíciókra, de a nyugdíjazás még korai lett volna, tehát kerestek, majd találtak neki egy „megfelelő beosztást”. (A fentieket Óvári Sándor szóbeli közléséből tudom.)

2 Ezekben a hónapokban a minisztériumi osztályvezető, J. J. ellátogat a Múzeum utca 3. alatti épületünkbe, de az igazgatói szobát gondosan elkerülve, csupán egyetlen osztályvezetőt talál méltónak a kézfogásra, beszélgetésre.

ahogy ez lenni szokott, sokak számára irritálóan kitűnőnek bizonyult. Egykori munkatársként, barátként a fenti töredékek, tények, a sejthető összefüggések minimális felvillantását a mostani páratlan évfordulón személyes kötelességemnek tartom. Sapienti sat.

A kapitányt szerencsére kemény fából faragták, mindig megtalálta azt a te-repet, ahol ezt a rendteremtő, jobbító szándékú, jégtörő jellegű tevékenységét tovább tudta folytatni. A Magyar Könyvtárosok Egyesületében (MKE) kezdeményezte, majd végig is vitte a szervezet működési módjának megreformálását. Évekkel később ugyanezen fórum megbízásából elkészítette a *Magyar könyvtárosok etikai kódexét*. Hosszú éveken át párhuzamosan, mindketten tagjai voltunk az MKE elnökségének, tehát több alkalommal személyes tanúja, támogatója lehettem konstruktív javaslatai megvalósulásának. Különös hangsúllyal kell megemlékeznünk arról a hosszú évekig tartó küzdelemről, amivel a múlt – jelen – jövő széttephetetlen egységét sikerült szimbolikus módon felmutatnia, amikor 2003-ban *Füzéki István* kollégánk 1956-os mártírhalálára emlékező tábla került a nemzeti könyvtár előcsarnokának falára, és azóta évente *Füzéki-emlékérmet* osztanak ki az arra érdemes kiváló kollégának az október 23-a közeli napokban.

Végül a teljesség igénye nélkül, hadd emeljem ki az életmű-korona két legkesebb gyémántját.

- Javaslatai, ötletei, tervei nyomán sikerült újjávarázsolni a Fővárosi Szabó Ervin Központi Könyvtárának épületgyűttesét.
- Évtizedekig követendő példát jelent az utódok számára a *Horváth Tiborral* közösen szerkesztett *Könyvtárosok kézikönyve* sorozat öt kötete.

Kedves Pista! Kapitányként emlegetlek, miközben a hallatlan közvetlenség, a személyre szóló szeretet emlékezetes gesztusait ugyancsak bőséggel idézhethetném, de csak mértékkel szabad, mert már írás közben szinte hallom, látom a félhangos tiltakozást, sziszegő tiltást: „*Ez már indiszkréción!*” Mégis vállalom néhány morzsát. Számomra roppant fontos volt követelő sürgetésed a kisdoktori cím megszerzésére. A folytatásban, a következő évtizedekből a bátorítás, a főnöki igényes követelés jeleit, gesztusait, szavait alig, míg a féltékenység, netán az irigység sugallatait jóval könnyebben tudom magamban felidézni. Pályám első éveiben egészen rendkívüli megtiszteltetésként fogadtam személyre szóló meghívásaitokat, amikor tűrhető angolsággal segíthettem az angol, holland, norvég, német vendégek szóval tartását. Hasonlóan meghatározóak voltak az első külföldi útjaim, (Varsó 1972, Prága 1977, Oslo 1979). Néhány évvel később az itt szerzett konferenciás rutinból nőttek ki salamancai (1987), majd linzi

(1988), nagyobb szabású találkozók élménycsokrai. Kötelességem hálával megemlékezni mindezekről, s az itt fel nem sorolt hasonló itthoni alkalmakról, főként az MKE éves vidéki nagyrendezvényeiről, melyeknek spiritus rectora többnyire szintén Te voltál. Egyszerűbben szólva, személyre szóló motiváló hatásod, valamint az MKE-en belüli sajátos helyzetem nyomán fokozatosan része lettem mind a hazai, mind az európai könyvtárosi közéletnek, a kulturális és szakmai eszmecserék sorozatának. Mindezek következtében egyre gyakrabban kerest meg a média, az oktatás, a továbbképzés, valamint a publikációs alkalmak.

Végül egy egészen különös emlék, amit eddig okkal nem akartam a nagyobb nyilvánosság elé tárni. Szabaduljunk meg a korán belénk ültetett félelmeinktől, merjük vállalni mind korábbi, mind mai önmagunkat! Valamikor 1979–1980 fordulója környékén. Intenzív fenyegetettségben élünk, személyesen és testületileg. Öten a KMK-ból (*Bartos Éva, Gereben Feri, Fogarassy Miklós, Kamarás István és én*) aláírtuk a *Václav Havelék* letartóztatása elleni tiltakozást. Nyomatékos felszólítás az írásbeli visszavonásra, többszöri kifejezett fenyegetés a majdani következményeket illetően. Átszervezés, állásvesztés? Ezen napok egyikén, reggel az első emeletre vezető lépcsősor vége felé járok, amikor balról közel hajolsz, lehalkított hangon szólsz: „*Gondolj bele! Értetek nem fog tiltakozni senki! Arthur Miller egyedül Kis János nevét ismeri.*” Értettük egymást, meghatódtam. Máig hálával őrzöm lélekből származó, súgva figyelmeztető, óvó gesztusodat. Atyai figyelmeztetés volt, amelyre mindannyiunknak szüksége van és lesz.

Isten éltesen jó erőben, egészségségsben az idők végezetéig, hogy régi és újabb írásaidat, gondolataidat olvasva, lényeglátó, borotvaéles, gyakran egyúttal ironikus megjegyzéseidet hallgatva, azokkal vitázva, vagy egyetértve veled, együtt maradhassunk a „semper reformare”, a folyamatos megújulás emberei!

Nagy Attila
*Katsányi Sándor, a mindig szelíden
békét kereső kolléga és barát*

Nem életrajzot, nem értékelő, elemző szöveggel kísért publikációs jegyzéket, nem hivatali, ünnepi alkalomra készült laudációt, hanem baráti köszöntést, kicsit elfogult, válogatott emlékidézést talál majd itt az olvasó a kilencvenedik születésnapját ünneplőről. Csupán erre vállalkozom, hiszen az ilyen gazdag életmű méltányos és arányos bemutatása sokkal nagyobb felkészültséget és terjedelmet igényelne.

Emlékeim szerint 1969 vagy 1970 harsogó tavaszán (pipacsfoltok villogtak az országút szélén) találkoztam Sanyival először a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtárban, ahová a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) igénykutató csoportjának munkatársaként kerültem, hogy *Varga Béla* igazgató úrtól kérjünk tanácsot a kutatási helyszíneként ajánlott városi, járási könyvtár kiválasztásához. Ez akkori osztályvezetőnk, *Gerő Zsoltné (Vera)* jóvoltából előre tervezetten sikerült, és közben Katsányi kolléga úrral is váltottunk néhány mondatot. A találkozó sem a téma, sem a körülmények hatása miatt nem maradt meg bennem élesen, de egyetlen mozzanat mégis kitörölhetetlen: a számomra ismeretlen, mosolygó, nyílt tekintetű, 40 körüli úr, előlegezett bizalommal, érdemi válaszra várva kérdezett valamiről, s meglepetten, tanácstalanul mindössze kitérő válasz telt tőlem. (Nem kérdeztem vissza, nem érdeklődtem kérdésének hátteréről, nem tudtunk egy húron pendülni, nem alakult ki párbeszéd közöttünk.) Bennem az maradt meg: csalódást okoztam, adósa maradtam, ezt korrigálnom kell! Az elkészítés pillanatától pontosan tudtam, hogy ez közöttünk többé nem fordulhat elő.

Talán egy év múltán már nagyon jól körülhatárolt téma – a gyermekkönyvtárak munkatársai számára szervezett KMK-s továbbképző tanfolyam céljának, tartalmának, szerkezetének kialakítása – kapcsán munkatársi kapcsolatba kerültünk, és talán nem szerénytelenség, ha leírom: életre szólóan. Egyértelmű lett, kölcsönösen fontosnak tartjuk az alkalomszerű, munkánkhoz kötődő, ismétlődő eszmecseréket, ahol egyáltalán nem volt bizonyos a kölcsönös, gyors egyetértés kialakulása, de a másik meghallgatását mindketten múlhatatlanul szükségesnek éreztük és gondoltuk. Az események ilyenén alakulása egyéb tényezők változásával járt együtt. Sándor munkahelye és családi állapota egyaránt

megváltozott: a veszprémi megyei könyvtárból Budapestre, az OSZK KMK Igénykutató csoportjába került, majd házasságot kötött *Könyves-Tóth Lillával*. Sándor életének új, rendkívül termékeny korszaka kezdődött az 1970-es évek elején. (Lassan elviselhetőbbé váltak az 1956 ősze miatt 1957–59-ből származó érzelmi, intellektuális, szakmai emlékek, a „maradandó sebek” (bár az iskola-rendszerből kitiltották, de élethosszig pedagógus maradt, az intellektuális szabadságát korlátozó, a szakmai, hivatali előmenetelét gátló intézkedések dacára.)

Korábban is publikált kedves barátunk maradandó művet (pl. *Veszprém megye irodalmi hagyományai*, Harmath Istvánnal közösen), később mind tematikájában, mind a potenciális olvasóközönség tekintetében jelentős változások történtek a közlemények tartalmát illetően, amikor figyelme a könyvtárpedagógia, a fiatalok olvasása, könyvtárhasználata felé fordult, és megszületettek a következő, jól ismert alapkötetek: Katsányi Sándor (szerk.): *Órák a könyvtárban*; Katsányi Sándor – Könyves-Tóth Lilla: *Felfedezem a könyvtárat* (Illusztrálta Kaján Tibor, lektorálta Vargha Balázs); Könyves-Tóth Lilla – Katsányi Sándor: *Információ, könyv, könyvtár*; Katsányi Sándor – Pápay Judit: *Az Egri csillagok mint olvasmány*; Katsányi Sándor: *Történelmi műveltség – történelmi olvasmányok* (*Vizsgálat szakmunkástanulók és fiatal szakmunkások körében*) stb. E felsorolás csupán ízelítő, tehát terjedelmi okok miatt nem utalhat a könyvtári periodikákban megjelent fontos közleményekre sem.

Azután egy hirtelen fordulattal, 1976 augusztusától, (hivatalosan 1977 január 1-től) Sándor már mint a KMK Oktatási osztálya vezetőjeként tárgyalt velünk az éppen tervezett továbbképző tanfolyam tematikájáról, ajánlott olvasmányairól, az előadóról vagy a szemináriumi csoportok vezetőiről. Emlékeim szerint mind az Oktatási, mind az Olvasáskutatási osztály életének egyik kiemelkedően érdekes és fontos korszaka volt az 1970–1985-ös másfél évtized. Ráadásul ezekben az években születik egy új tantárgy első főiskolai, egyetemi szöveggyűjteménye, tankönyve: Gereben Ferenc – Katsányi Sándor – Nagy Attila: *Olvasásismeret. Olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia*. (Bp. Tankönyvkiadó, 1979.). Elképzelhető, hogy a bő 400 oldalas kötet szerkesztése, írása közben milyen gyakorisággal kellett egyeztetnünk a szóhasználatról, vagy a szövegek egymást erősítő, netán vitázó elemeinek arányairól.

No, és az olvasótáborok tucatjai országszerte, melyek jelentős hányadához rendre személyes közünk is volt. Ismét az egyeztetési alkalmak sokasága jut eszembe, amikor többnyire mindig sikerült jó kedvű együttműködési módokat találnunk. Konfliktusok, viták persze voltak, de a szolidaritás, az érték-elvű egyeztetés szándéka töretlenül működött, és tudtuk, hogy – szó szerint

– vállalva küzdünk, tesszük, amit éppen lehet, és minden körülmények között számíthatunk egymásra. Az itt éppen csak felsejlő konfliktusok illusztrációjaként (kik, milyen fórumokon, mikor, miért jelentettek fel bármelyikünket?), csupán egyetlen alkalmat kívánok megemlíteni. Ásotthalom, 1981 júliusában – ahová olvasótábort szerveztünk a frissen végzett, kiemelkedően tehetséges könyvtárosok, pedagógusok számára. Már a tervek fogalmazása közben is riadalmat észlelünk a felettes hatóságok oldaláról, t. i. a nagy biztonsággal mindig és mindenütt meglévő besúgók mellett a minisztérium is jelezte munkatársuk egyikének folyamatos, aktív részvételét. A legjobb válasz – feltehetően órák alatt – megszületett az Múzeum utca 3. alatt működő KMK igazgatói szobájában: Papp István kérésére Katsányi Sándor KMK-s osztályvezető lesz a tábor felelős vezetője, aki személyesen garantálja, hogy a táborban nem kap lábra semmiféle a szocializmust kritizáló, „ellenséges” ideológia. Sándor diplomáciai, taktikai érzékenysége mindvégig hibátlanul működött. Nem viták nélkül, de az érvek felvonultatása után rendre az önfegyelem és a józanság szelleme tartotta össze a tábor sokszínű seregét. Racionális és érzelmi élményekben (esténként például gyönyörű népdalokat tanultunk *Román Évától*), továbbá tapasztalatokban gazdagodva, de nyugodt lélekkel térhetett haza mind a résztvevők népes, mind a vezetők szűkebb csapata – köszönhetően a mindig szelíden, bölcsen békét kereső kollégának és barátának, Katsányi Sándornak. (Az eseménynek akkor országos visszhangja is támadt.)

Szűkebb körben, hasonlóan kiegyenlítő, megegyezést kereső tárgyalások sorozatát éltük túl, értük el többen, de kétségtelenül a most ünnepezt kolléga és barát segítségével. 1982–83 folyamán az egész KMK súlyos „földrengést” szenvedett el, amelynek során Papp István igazgató úr lemondását követően – mások mellett az Olvasáskutatói osztály átszervezése(?), megszüntetése, feloszlata lett az egyik (vagy központi?), de jól érzékelhetően hivatalos célkitűzés. Az elhúzódozó taktikai tárgyalások után a végeredmény magáért beszélt. 1983 márciusában az Oktatási és Olvasáskutatói osztály összevonásával új szervezeti egység jött létre *Módszertani, kutatási és továbbképzési osztály* néven, Katsányi Sándor vezetésével. Magam az „oszt. vez. h.”-titulussal a stabil szövetségi, de részleges önállóságunkat megőrző szerepet kaptam, és vállaltam. A születésnap emelkedettség, a derűs visszatekintés hangulatának megőrzése érdekében az eseménysor állomásainak felidézésétől itt most inkább eltekintünk. Akkor megmaradtunk, tehát van miért a végeredményre örömmel összpontosítanunk! Erős két évünk maradt az oktatás és a kutatás egymásra utaltságát bizonyítanunk mind a továbbképzési tematikák összeállításakor, mind a tanfolyamok

lebonyolításában, melyet; kiadványaink és publikációs jegyzékeink is erősítettek. Lehangoztam, de teljes megértéssel fogadtam Sándor bizalmas közlését 1985 kora nyarán: elhatározott szándéka az OSZK KMK elhagyása. (Itt sem leszek ünneprontó, nem részletezem a döntés háttérének visszatetsző összetevőit, erre kizárólag az akkori elhatározást megfogalmazó, mára 90. életévét joggal ünneplő Katsányi Sándornak van jogosultsága.)

Sanyi FSZEK-be kerülése után közvetlen személyes kapcsolatunk hosszú évekre meglazult ugyan, de soha nem szakadt meg. Figyeltük, olvastuk egymás publikációit, előadásait, részben előre tervezetten vagy véletlenszerűen találkoztunk és ott folytattuk, ahol legutóbb tartottunk, másrészt az igazán jelentős szakmai eseményeket tudatos szervezéssel nyomatékosá tettük, az utódok számára is jól láthatóvá alakítottuk. Legyen egyértelmű! Ezen időszak két másik könyvének (Nagy Attila: *Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás* (Szócikkmásolástól a paródia írásig). Bp., OSZK, Osiris Kiadó, 2001, 223 p. és Nagy Attila: *Háttal a jövőnek?* (Középiskolások olvasás- és művelődésszociológiai vizsgálata). Bp., OSZK, Gondolat Kiadó, 2003. 217. p.) lektorálását is Katsányi Sándor vállalta.

A közös gondolkodási hajlandóságunk, együttműködési készségünk talán legmaradandóbb bizonyítéka a Horváth Tibor és Papp István által szerkesztett, közismert monográfia-sorozat, a *Könyvtárosok kézikönyve*, melynek 4. kötetében megjelent a kettőnk nevével jelzett, *Olvasáslélektan és -pedagógia* című fejezet. (51–86. p.), és amelyben a közös publikáció sajátos formáját valósítottuk meg. Egymásban kölcsönösen megbízva, bizonyos részeket abszolút önállóan fogalmaztunk, míg más oldalakat valóban bekezdésenként, soronként, csaknem szavanként megvitatta és sokadszor is javítva tudtuk csak végső formába önteni. Mindez a kölcsönösen tudatos egymásra hangolódás, egymásra figyelés, az elszánt kollegiális, baráti együttműködés nélkül aligha valósulhatott volna meg.

Kedves Sándor, köszönöm, hogy ismerhettelek, ismerhetlek, hogy a legjobb értelemben hosszú évtizedeken át közvetlen, közvetett, munkatársad lehettem, hogy széles körű tudásod, gazdag tapasztalataid, békét kereső türelmed, kooperatív pedagógusi hajlamod révén számomra új ismeretekre, nézetrendszerekre, attitűdökre válhattam fogékonyabbá.

Orbán Éva
Apám helyett... főnököm

Nem véletlenül választottam a könyvtáros pályát 1980-ban, annak ellenére, hogy gimnazista korom óta lánglelkű pedagógusnak készültem, abban az utólag naivnak bizonyult hitben, hogy a pedagógusok tudják – a gyerekeken át – megváltoztatni a világot. Az ötödéves gyakorlatok ugyanis azt mutatták, hogy a pedagógusok – a legtiszteletreméltóbbak is – megnyomorítottabbak, mint a könyvtárosok, akik többségükben szabad és nyitott embereknek tűntek. Közrejátszott ebben az, hogy a gyakorlatot *Kovács Kati* mellett a KMK könyvtárában töltöttem, és az is, hogy éppen a világ átértékelésével voltam elfoglalva, és úgy éreztem, a pedagógusnak szilárd értékrendet kell közvetítenie, nem kérdéseket. Utóbb ez a naiv elképzelésem is megdőlt. No, meg az egyébként kötelező pályázati rendszerben nem is lett volna állás egy angol-könyvtár-pedagógia szakos csodabogárnak. Amikor megnyílt egy GYES-es állás a KMK-ban, végleg eldőlt a sorsom.

Más világ volt az egyetemen akkoriban. Bár nem voltak kicsik az évfolyamok – könyvtár szakon harmincnál többen, angolon száz felett, pedagógián talán csak hatan voltunk –, az oktatók közül sokan természetesnek találták, hogy személyes kapcsolatot tartanak fenn velünk, ami akár sörözéssé fajulhatott. Közéjük tartozott *Szabó Sándor* is, aki a szakmában mindenhol otthon volt, mindenkit ismert. Az ő közvetítésével kerültem *Jordán Kati* helyére az Oktatási Osztályra, szintén korábbi tanárom, *Katsányi Sanyi* keze alá. Az informális szakmai szocializáció keretében felsőbb évesek néha *Horváth Tibor* mellett, a VPK (Vörös Postakocsi) híres könyvtáros asztalának végén is helyet kaphattak, és mindez tovább folytatódott a május elsejei táncos virslizésen is, Papp Pistáéknál.

Az Oktatási Osztályon továbbképző tanfolyamokat szerveztünk. Mélyvíz volt ez egy friss diplomás számára, de egy percre sem félelmetes, mert a kollégák és vezetők figyelme fenntartott a víz színén, tekintélyük pedig megemelte a pályakezdő ifjoncot a tanfolyamokra érkező könyvtárosok előtt. Pályafutásom, szakmai fejlődésem legfontosabb időszakát töltöttem itt. Adva volt egy pezsgő, a legjobb szakembereket odavonzó közösség, ahol nemcsak a szakma nemzetközi trendjeit, fejlődéstörténetét, napi problémáit tárgyaltuk ki (igen, *Nemecsek* is hozzászólhatott), hanem a világ, az irodalom és a történelem dolgait, és még

ki tudja mennyi mindent. Közben volt humor és emberség, így az a kis elkerülhetetlen munkahelyi intrika is elviselhető volt.

Ma már látom, hogy *Papp István* és Katsányi Sándor (és persze a KMK többi jeles egyénisége is) utánozhatatlan mikroklímát tudott teremteni. A KMK – talán nemcsak a számomra – a szabadság, a szabad gondolkodás, és az elképzelések szabad megvalósításának, az alkotómunkának a birodalma volt.

Két év után átkerültem *Urbán Laci*hoz a Könyvtártechnológiai Osztályra, mert a könyvtárszervezési (pardon, menedzsment-) kérdések kezdtek foglalkoztatni. Ez a hazai könyvtárügyben viszonylag kevés előzménnyel rendelkező terület is zöld utat kapott. A témajavaslataimat komoly bizottsági összejevitelen vitattuk meg, és ennek fényében alakult a munkatervem. A Várba való költözés után ismét visszakerültem Katsányi Sanyi irányítása alá a Módszertani, Kutatási és Oktatási Osztály égisze alatt.

Élveztem a munkát: az önállóságot, az ötletek megvalósíthatóságát, a feladatok sokféleségét a könyvtári nyomtatványok tervezésétől a munkafolyamatok felméréséig. Élveztem a biztonságot adó kritikus figyelmet és a teljes bizalmat. Úgy éreztem, hogy munkám gyümölcse az 1989-ben, már nagy hassal rendezett tanfolyam, amelyen szervezési módszereket, ötleteket, elsősorban a munkafolyamatok elemzésére alkalmas technikákat adhattam át a gyakorló kollégáknak, főként a külső szakirodalomra, és addigra viszonylag sok saját tapasztalatra alapozva. Ugyanakkor – már három-négy éve más vezetés alatt – légüres térben éreztem magam. Nem vett körül a szinte láthatatlanul működő irányítás, amit Pista és Sanyi tájékozottsága, elkötelezettsége, jövőbe látása korábban biztosított. Annak a visszásságát is éreztem, hogy olyasmit tanítok, amit nem igazán csináltam a gyakorlatban, ezért elhatároztam, hogy a GYES után – akárcsak ők – „igazi” könyvtáros leszek.

Egy évi iskolai könyvtári munka után, amikor rájöttem, hogy nehezen viselem a beosztotti státuszt, ha a vezető nem nyitott a fejlesztésekre, átkerültem az Állatorvostudományi Egyetem könyvtárába, ahol – bár más stílusú, de – a fejlesztésre, az új feladatok felvállalására kész vezetőkkel áldott meg a sors. Néhány év után úgy éreztem, és ma is ezt tartom, hogy a gyakorlati könyvtári, főként az olvasószolgálati-tájékoztató munka egyetlen pillanatát sem adnám oda az elméleti munkáért. Könyvtárvezetőként pedig az utolsó hat ott töltött évben minden tudásomat, készségemet és tapasztalatomat maximálisan kihasználva a helyemen éreztem magam.

1990-ben nem gondoltam volna, hogy a jó szakmai teljesítmény és az elkötelezettség valamikor még hátrány, sőt, kvázi ellenzéki tett lehet. 2016-ban

mégis ez történt. Miután tavasszal kitüntetést kaptam az egyetem ügyének előbbre viteléért (*Pro negotio universitatis*), októberben a kancellár azonnali hatállyal kirúgott és kitiltott a campusról. Nem én voltam az egyetlen, akivel ilyesmi történt. Többek között Pista és Sanyi példája is bizonyította, hogy talpra lehet állni, emelt fővel és egyenes gerinccel lehet elviselni az értelmetlen és meg-alázó procedúrát, és lehet új teljesítményekkel túlszárnyalni a törés előttiéket. Az Egyetemi Könyvtárban folytattam a munkát (három évem volt a nyugdíjig), és az energiámat emellett olyan szakértői és alkotó tevékenység kialakítására fordítottam, amibe már nem szólhat bele senki.

Végül Pista és Sanyi példát mutat számomra abban is, hogyan kell öregedni. Megöregedésről éveik tekintélyes száma ellenére se beszélnek. Az életük gazdag: összefutottunk már tüntetésen és lazítottunk a kertben nyugágyon, kapjuk a Facebook-posztokat az új könyvtárépületekről, és hallgatom az értékeléseket a magyar irodalom újdonságairól. A nyitottság, a folyamatos tájékozódás, a kultúra élvezete, a szabad gondolkodás és a barátság megőrzése megvédte és meg fogja védeni őket az öregségtől.

Isten éltessen Benneteket!

P. Toldi Márta
Visszatekintés a közelmúltra
Könyvtárvilág-látkép két, rendszerváltás után
alapított hetilapban

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Toldi>

„...az a könyvtár van szinkronban a társadalom egyértelműen progresszív, megkerülhetetlenül szükséges mozgásirányával, amely leépíti a paternalizmust és az olvasói (állampolgári) szuverenítésra épül.” (Katsányi Sándor)

„A demokrácia alapvető feltétele a személyes vélemény kifejezésének és mások nézetei megismerésének a szabadsága. A szabad, elfogulatlan és nem korrupt médiumok lényeges szerepe a folyamatban vitathatatlan, de a legalattomosabb veszély, a közösség emlékezetének elvesztése ellen a könyvtárak jelentik a védőbástyát.” (Az IFLA Journal 2000/4-es számából Byrne-től szemlézi Papp István)

Mivégre a visszatekintés?

A XX–XXI. század fordulójának évtizedében könyvtári szolgálatot teljesítő pályatársak bizonyára visszaigazolják, hogy a változékényszer izgalmas lendületet adott életünknek. Miután elfeledhettük a COCOM-listát, leginkább az infokommunikációs technológia viharos gyorsaságú fejlődése adta fel a leckét. A „világfalu” jellemző információs csatornájaként hódító útjára indult internet, a digitalizálás, a „hypertextualizálódott archívumok” és a keresőrobotok megrengették a könyvtár fogalmát és vele együtt a könyvtárosság szerepfelfogását is. Ha a fiatalok olvassák a korabeli szaksajtót, talán rácsodálkoznak a presztízs-küzdelem hevületére, amely elnevezés-változatok harcában a megtartás reményével igyekezett újrafogalmazni az intézmény, és a benne szolgálatot teljesítő szakember mibenlétét. A „könyvtár” megőrzésének fontosságát a társadalom kulturális alrendszerében nem lehet alábecsülni, ha tudásközvetítő, szociális integrációs küldetését elfogadjuk – mondtuk mi teljes meggyőződéssel.

Mások persze másként vélekedtek, és manapság talán még inkább. Könyvtárosként hittük és hisszük, hogy a tudásrögzítés médiumait, régieket és újakat is, gyűjteményébe és szolgáltatásaiba integrálni képes könyvtár a demokratikus társadalmak alapintézménye. Magam jó kapaszkodót találtam a tudásszociológia azon narratívájában, amely a kultúrát, intézményeivel és aktoraival, egyre nagyobb jelentőséggel ruházza fel, mert választási lehetőséget,

sőt eszközöket nyújt a polgárok jóllétéhez vezető célok eléréséhez, a személyi identitás formálásához, kompenzálhatja a családi, társadalmi hátrányokat. Az alrendszeren belül ehhez természetesen közjóként értelmezendő a könyvtár, annak ellenére, hogy tárgyként/instrumentumként való jelenléte egyre gyakrabban megkérdőjeleződik, mert sokak számára ismeretlen, megfoghatatlan, idejétmúltnak gondolt. Jól tudjuk, hogy riasztó felmérések sora mutatja még a felsőoktatási intézmények hallgatói körében is a Google üzemmódú információkeresés fölényét, mégis megmaradt a könyvtárak jelentős társadalmi vonzása. Bizonyosság, hogy folyamatosan megújuló szolgáltatásaikkal képesek hozzáférési esélyt adni a tudás szükséglet által vezérelt megszerzéséhez, nemkülönben a digitális írástudás terjesztéséhez. Nem vitatható, hogy a mindenkori kormányok forrásbiztosító készsége nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az információs, még inkább a tudástársadalomban szerepük megmaradjon a kollektív tudás megőrzésében, gazdagításában, fennmaradásának folyamatában.

A könyvtárosok, csalódásaik ellenére, szeretnék hinni, hogy a nemzetstratégiákat megfogalmazó politikusok vitán felül osztoznának a fent leírt értelmezésben. Továbbá örömmel fogadnák, ha az ismeretközvetítésben rokon orgánusok, ezúttal a sajtóra fókuszálva, társként csatlakoznának a könyvtárvilág láttatásához. Ezúttal egy állapotrajzot szeretnék vázolni a közelmúltba történő visszatekintéssel.

Néhány kulturális jellemző

Idézzük fel röviden, mi is történt a magyar társadalommal a rendszerváltás utáni első évtizedben a kultúra területén. Statisztikák és kutatások rögzítik, hogy a kulturális intézmények vonzása csökkent. 1990 és 2001 között például a közművelődési intézmények ismeretterjesztő előadásain résztvevők száma megfeleződött (1072 ezerről 568 ezerre). A TIT-előadások iránti érdeklődés még nagyobbat zuhant. (1465 ezerről 328 ezerre.) A mozikat látogató közönség is megfeleződött. (36 millió helyett 16 millió). A színházba járás közel 5 millióról 3,9 millióra mérséklődött, míg a múzeumok 9,8 millióról közel 14 millióra növelni tudták látogatóik számát. A professzionális kultúrákövetítő intézmények közül a XXI. század első évtizedében a közkönyvtárak bizonyultak a legnagyobb hatású szolgáltatóknak: 1990-ben 16 788 ezer látogatást mértek, amely 2001-ben 17 947 ezerre nőtt. A jelenség mögött látnunk kell a megindult kereskedelmi televíziózás, továbbá a tilalmi listákról lekerült szórakoztató elektronika elszívó hatását. Emellett a 90-es években lezajlott gazdasági átala-

kulás nyomán fellépő munkanélküliség, a művelődési szolgáltatások finanszírozásából visszavonuló állami árdotáció is erősítette az „otthonülő” életstílust. A társas kapcsolatok beszűkültek, a fő szabadidős tevékenység a TV nézés lett, a magyar társadalom képernyő előtt töltötte teljes szabadidejének 58%-át az évtized végére.¹

Mi történt a könyvtárvilágban?

A rendszerváltás utáni első évtizedben jelentősen átalakult a könyvtárszerkezet és a szolgáltatás. A társadalmi-gazdasági átalakulás következtében a lakóhelyi könyvtárak száma 10, a munkahelyieké 50%-kal csökkent.² A 90-es évek elején lavinaszerű változásokat élt meg a könyvtárostársadalom, majd a szakmai szervezetek bevonásával előkészített 1997. évi CXL. sz. ún. kulturális törvény nyomán megszülető rendszerszemléletű intézkedések stabilizálták a helyzetet. Az állami felelősségvállalás megnyilvánulásai reményteljes építkezést indítottak el. Csupán a felidézés szándékával emelek ki néhány fontos történést. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma költségkeretet biztosított a rendszerszerű működés kiépítésére. Emlékezzünk például az érdekeltségnövelő támogatásra, az ODR tagkönyvtárak gyűjteményépítő támogatására, a könyvtárközi kölcsönzés postaköltségének finanszírozására, a továbbképzési program megindulására, az információs infrastruktúrát fejlesztő telematikai programra. A változás, a fejlődés látványos volt, a könyvtárak készültek a digitális információközvetítésre és tartalomszolgáltatásra, a könyvtártechnológia számítógépes támogatásának alkalmazására. Fontos mérföldkövekként létrejött a Neumann-ház, megkezdte működését az ODR, a nemzeti könyvtár szervezetébe került a MEK, a MOKKA, az IIF/NIIF program keretében megindult a könyvtárak internet csatlakoztatása. Korszerű tartalommal megkezdődött a *Könyvtárosok kézikönyve* kiadása. Mozgalmas, reményteljes időket éltünk, és megtartottuk a könyvtárak vonzaskörében a látogatók millióit.

Könyvtárvilág a Heti Válasz és a Magyar Narancs hasábjain 2001-ben

Amikor írásom témaválasztásán gondolkodtam a *Papp Istvánt és Katsányi Sándort* köszöntő kötet számára, a munkásságuk előtti tiszteletem kifejezésére, reflexből adódott számomra a társadalmi nyilvánosság tekintetében fontos szerepet betöltő kommunikációs véleményvezérek könyvtári látókörének vallatása.

Tevékenységükben evidenciaként vélelmezem, hogy könyvtár és társadalom viszonyrendszerének értelmezésében, értékelésében fontos közvetítő szerepet töltenek be a sajtóban. Az orgánumok könyvtárvilágra való érzékenységét téma-választásukkal jellemezhetjük. A közelmúltbeli látkép megrajzolásához abból az idealizált elvárásból indulok ki, hogy autonóm szerkesztőségek a számukra aktuálisnak és jelentősnek tartott folyamatokról rendszeresen és mélyrehatóan írnak, hogy olvasótáborukat tájékoztassák.

A hazai média helyzete a 80-as évtized végén jelentős változásnak indult, ekkortól beszélnek az elemzők „felszabadításról”. Az akkori időkben a többpártrendszer jótékony hatása volt, hogy 1996-ban a Horn-kormány regnálása idején megszületett a médiapluralizmust engedő médiatörvény, és ennek nyomán a sajtószabadságot eredményező plurális médiaszerkezet.

Dolgozatomban azt vizsgálom, miként valósult meg a könyvtárvilágra való fókuszálás a XXI. század elejének két új, markáns hetilapjában, a *Heti Válaszban* és a *Magyar Narancsban*.³ A tartalomelemzéshez az előbbi indulási évét, a 2001-es évfolyamot választottam. Az utóbbi ekkor már 13. évfolyamát élte.

Ha könyvtárosi rutinból a legkézenfekvőbbnek látszó forrásból, *A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiájából* indulok ki az áttekintéshez, mindössze négy írás alapján vázolhatnám fel a két hetilap fókuszából látható 2001-es hazai könyvtárügyet.⁴ Természetesen ez is nézőpont, nem is kevés tanulsággal. A *Heti Válasz Vekerdi József* pályaképét, és vele együtt az OSZK nemzetközi cseretevékenységét megrajzoló írást, továbbá a *Magyar Könyvészet 1712–1920* közötti anyaga CD-ROM változatának kiadását, és a *Mátyás corvinák* digitalizálását láttatta. Valamennyi nemzeti könyvtári tematika, jóllehet, szétsugárzó szolgáltatásként értelmezve hatóköre országos jelentőségű. A *Magyar Narancs*ból egy tétel került a szakbibliográfiába, amely a közkönyvtárak rendszerváltás utáni helyzetét tekinti át. A cikk *Pobori Ágnessel*, a FSZEK észak-pesti régiója igazgatójával történt beszélgetés alapján készült. Az alapos, a könyvtáros társadalom minden aktuális kérdését felvillantó írásból a lap olvasói országszerte értesülhettek saját lakóhelyük és a fővárosi hálózat könyvtárait érintő változásokról, a könyvtárosokat foglalkoztató problémákról, új történésekről.

A könyvtárhasználat magyar társadalmi valóságát, a könyvtárak presztizsét ismerve, még a korábban hivatkozott, a kulturális szférán belüli impozáns számok ellenére sem ért teljesen váratlanul az elem táruló paletta. Kissé mégis csalódott voltam, talán többet reméltem. Kíváncsi lettem hát, hogy szélesített keresési tematikával milyen kép mutatkozik meg mindarról, ami a szakmát foglalkoztatta. Ezért, kiegészítve a „válogatás” lehetőségével élő bibliográfiai

számbavételt, a teljesebb kép igényével, kontrollként manuális áttekintésbe fogtam. A Heti Válasz estében ugyan kínálkozott még az *Arcanum* adatbázis (ADT) használata, ám a szabad-szöveges kereséssel előállt redundáns halmazból való képernyős válogatásnál megfelelőbb munkamódszernek találtam a nyomtatott példányokban való tájékozódást. A keresést a könyvtárügyet érintő határterületekre is kiterjesztettem. A témába vágó nagyobb írásokat kategóriákba sorolva regisztráltam, és ezek alapján igyekszem körülírni az orgánumok szemüvegén keresztül megjelenő könyvtárvilágot. Az áttekintés a hírként olvasható információkkal árnyalható lenne, amelytől terjedelmi okokból eltekintettem.

Mit kerestem és mit találtam még?

A tartalomjegyzékek alapján történő kereséshez kategóriákat képeztem. Egyrészt a könyvtárügy egészére, vagy jelentős részterületeire fókuszálható közléseket regisztráltam. A Heti Válasz 2001-es évfolyamából hat írást soroltam ebbe a kategóriába. A 3. számban *Tóth István Györgytől* olvasható *Az átmenet mérlege* című írás. A rendszerváltozás társadalmi, politikai, gazdasági csomópontjainak áttekintésében azonban, legnagyobb sajnálatomra, nem foglalkozik a kultúra finanszírozásával és közintézményeivel. A 7. számban *Kurucz Gyula Milyen lenne a polgár* című esszéje keltette fel a figyelmemet. A szerző a kívánalmakat megfogalmazva többek között azt is számba veszi, hogy napi munkája után hova is járjon el a polgár? Óvatos várakozásom, hogy a lendületes szövegben rábukkanok a könyvtárlátogatásra, ugyancsak nem teljesült. Tanulságos, hogy egyik szerző sem tekintette legalább a társadalmi integrációt befolyásoló tényezőnek a könyvtárakat. Szociológiai értelemben, ezekben a gondolatmenetekben a könyvtár láthatatlan intézmény. A 20. szám a már említett Vekerdí József pályaképét közölte *Juhász András* tollából, aki hasonló írást az *OSZK Híradó*ban is publikált. A *Petrik-könyvészet* digitalizálásáról a 24. szám tudósított. A 25. szám adott teret az OSZK nagy vállalkozásának, a Mátyás kódexek digitalizálásának. Végül a 33. számban három hasábon, igen alapos áttekintés jelent meg a Magyar Elektronikus Könyvtárról *Klasszikusok gombnyomásra* címmel. *Gebauer Szabolcs* a könyvtárak nagy jelentőségű vállalkozásaként mutatta be az elektronikus könyvtárat, *Moldován Istvánnal* beszélgetett az adatbázis létrejöttéről, küldetéséről, szerzői jogi kérdéseiről, látogatottságáról. Ezt az írást nagy örömmel konstatáltam, mert kész és képes volt feltárni a lap olvasói előtt a könyvtárak jelentőségét a változó infokommunikációs környezetben.

A Magyar Narancsban nem találtam ebbe a kategóriámba sorolható további publikációt a már bemutatott, *Kempfy Zita* által jegyzett *Szamárfülek: közkönyvtárak a rendszerváltás után* című íráson kívül. (18. sz.)

Másik kategóriaként a kultúrpolitika könyvtárakat érinthető megnyilvánulásaira rávilágító írásokat figyeltem. 2001-ben váltás történt az Oktatási Minisztérium élén. A *Heti Válasz* 10. számában nagy terjedelmű interjú olvasható a távozó *Pokorni Zoltánnal*, aki nagyon pontosan meghatározza az iskola szerepét az információs társadalomban. (*Matula bácsi és az információs társadalom.*) Jól értve a tudás és az olvasás szerepét, az információs dzsungelben való tájékozódás képességét is elvárásul fogalmazza meg a felnövő generáció számára, ám az iskolai könyvtárak kompetenciája sajnos, nem kerül említésre. Hasonló hiányérzetem keletkezett az új tárcavezető terveinek olvastán is. (13. sz.) *Pálinkás József* a felsőoktatás átalakítását jelölte fő feladatának, ám az egyetemi könyvtárak jövőjére nem tekintett ki.

A Magyar Narancsból ebben a kategóriában két írás érdemel bemutatást. A 26. számban *Szőnyi Tamás Kultúrpolitikai viták: megy-e előrébb?* címmel a 2001-es év legnagyobb „darázsészékét” tárja a lap olvasói elé. Visszatekint az ún. 1997-es kulturális törvény megszületése körüli vitákra, majd a szaktárca kontra szakmai szervezetek és a KKDSZ közötti aktuális ütközésekről, egyeztetési hiányokról ír. Előbb a közművelődési intézményeket és az MMI vezetői kinevezését érintően, majd a sorra kerülő könyvtári blokkban kizárólag a nagy port kavart OMIKK ügyről olvasható részletes leírás. Ebben a szakmai szervezetek álláspontját vázolja mutatja be az ezek ellenében meghozott döntést, amely a BMGE könyvtárába integrálta az országos szerepkörű szakkönyvtárat. Helyére új intézményként a Hallgatói Információs Központ került. A szerző a lap 35. számában, *Pálinkás József* oktatási miniszteri kinevezése kapcsán visszatér az OMIKK ügyre, utalva arra, hogy államtitkárként kiállt a műszaki szakkönyvtár önállóságának megszüntetése mellett.

Harmadrészt a könyvtárhasználatot befolyásoló határterületek megjelenését kerestem a publikációkban, nevesítve: olvasás, könyv- és lapkiadás, könyvünnepek, továbbá az információs társadalom új tudásrögzítő és -közvetítő produktumaira való figyelmet. Egyértelműen ez a vezető témakör! A *Heti Válaszból* 17 cikket tudtam ide sorolni. Olvashatunk a szövegértéssel küzdő felnőttekről, a *Garabonciás* című új gyermekirodalmi lapról, a Millennium évének olvasó- és daloskönyvéről, az Olvasás évéről, a könyvpiac meg-megjelenő silány kínálatáról és a könyvünnepekhez kapcsolódó „bőség zavaráról”, továbbá a könyvkiadás szerkezetének gazdagon adatolt elemzéséről. Hasonló

mértékben, sőt tematikus mellékleteket szerkesztve figyelt a lap az információs társadalom témakörére. A fentebb már említett Petrik-bibliográfia és Mátyás corvinák mellett bemutatták a Nyugat (Arcanum CD-ROM) digitalizálását. Szabó Béla István alapos, sokoldalú elemző írását élmény olvasni. Rávilágít, hogy a szövegdigitalizálással készített adatbázis valóban fantasztikus kincsbánya, ám az igényes filosz felhasználónak mégis hiányérzete lehet. Feltétlenül hasznos, hogy rendszeresek voltak a honlap-, illetve portálemzések, a 2001-es évfolyamban fotóművészeti, színházi, turisztikai tárgykörben. Ebben a kategóriámban legnagyobb jelentőségűnek találtam a *Távol, s mégis oly közel* címmel a 28. számban megjelent, Vargha Márton által jegyzett terjedelmes, szakszerű írást. Ebben Nyíri Kristófot, az MTA Filozófiai Kutatóintézetének igazgatóját, az internetről elsők között publikáló tudóst kérdezi az információs, Nyíri szerint inkább a tudástársadalom mibenlétéről, a kommunikációs kapcsolatok változásáról, az iskolai oktatásra váró kihívásokról, az információ és a tudás összefüggéseiről, a lineáris szöveg és a multimediális gondolkodás viszonyáról. És ismét egy hiányérzet, az iskolán kívüli tudásközvetítő tradicionális közintézménynek, a könyvtárnak a jövője nem foglalkoztatta a beszélgetés résztvevőit.

A Magyar Narancsból kilenc írást sorolhattam ebbe a csoportba. Itt is olvashatunk a könyvünnepekről, folyóirat-kultúráról, lapkiadásról. Izgalmas *Para-Kovács Imre Lapok romjai* című éles kritikája a 15. számban a lapkiadás „legaljáról”, a debilis humor, a morbid erotika és pornográfia özönéről. A 19-es szám a *Törökfürdő* kulturális folyóirat 8 év utáni megszűnésének okait vázolja. Szembetűnik, hogy a 22. számban nem a Kritika, hanem a Kultúra rovatban adnak közre írást egy új könyvről. Jóllehet, indokolja ezt Ungváry Krisztián *Kerülve a kellemetlen kérdéseket* című, nagy terjedelmű téma- és műelemzése, amely messze meghaladja a könyvismertetés műfaját, Gyurgyák János *A zsidókérdés Magyarországon* című művéről. A könyvkiadás témakörben a 25. számban interjút közölnek Ábrahám Istvánnal, a Nemzeti Tankönyvkiadó volt igazgatójával. Mészáros Sándor a 27. számban fogalmazza meg éles kritikának beillő kérdéseit az irodalom, a könyvszakma, az olvasás és a könyvtárak maradékelvű állami támogatásáról, az angol mintára hivatkozva elindított olvasásnépszerűsítő mozgalomról az *Olvasás éve, Hrutka és néhány szerény javaslat* címmel. Az internetes tartalomszolgáltatások közül kiemelkedik a nagy terjedelmet kapott, Szőnyei Tamás által jegyzett művészeti és irodalmi portál bemutatása *Ötéves a C3: a pillangó túlél* címmel.

Összegzés helyett

Kalandozásomról a következtetések levonását olvasóimra bízom. Magam most úgy vélem, hogy minden, a témában feltehető kérdésemre akár is-is válasz is adható. A két tallózott hetilap, amely vállaltan fókuszál a kulturális szférára, láttatta 2001-ben a könyvtárvilágot olvasóival? Igen, ám mondhatni, kissé árnyékosan, szerzőik és szerkesztőik kiemelési szerint. De elvárható ennél több, ha fennáll annak lehetősége, hogy a könyvtárakat csupán érintőlegesen tartják a kultúra intézményeinek, valójában láthatatlan szereplők? Vagy a könyvtárosok szellemi teljesítménye alulértékelt? Van-e ezekben a bizonytalanul megválaszolható kérdésekben mulasztása hivatásunknak? Nem felmentést keresve, a határozott válaszokért a társadalmi szükséglet erősödésében reménykedhetünk, amely az infokommunikációs lehetőségekkel meggyőzően élő, a legkorszerűbb tudás hordozó-független közvetítését gyakorló könyvtár kulturális alapintézményként való megmaradását kikerülhetetlenné teszi. 2001-ből máig szólóan talán ez a legnagyobb tanulság, ha nem veszítjük el azt a hitünket, hogy jönnek majd az intellektuális szabadságban érdekelt fiatal generációk.

Jegyzetek

1 Magyarország 1990–2001. Bp. KSH, 2002. 184 p. + Magyar statisztikai évkönyv 2001. Bp. KSH, 647 p. + Harcsa István – Sebők Csilla: Életmód-időmérleg. Bp. KSH, 2002. 503 p.

2 Könyvtári statisztika 2001. Szerk. Somogyi József. Bp. Könyvtári Intézet. 2002. 157 p.

3 A Heti Válasz 2001. áprilisában indult. Alcímében megjelölt tematikája: Közélet, Kultúra, Környezet. Kiad. a Természet- és Társadalombarát Fejlődésért Közalapítvány. Főszerkesztő: Toót H. Zsolt. A Kultúra rovatot szerkesztette Devich Márton. A „hagyomány és megújulás” jegyében indult lap párbeszédre kívánta hívni az olvasókat, „higgadt és érvelő vitára készen”, sárdobálástól elhatárolódva. Esménye a „szabadelvű konzervativizmus”: nyitottan minden új gondolatra, de fontos a hagyomány egyént és nemzetet megtartó ereje, – olvasható a lap április 13-án megjelent első számának beköszöntőjében. Az önálló műhelyként működő konzervatív polgári hetilap a tulajdonos Infocenter.hu Zrt. (a háttérben Nyerges Zsolt és Simicska Lajos) döntése következtében, felszámolással, bezárással 2018-ban megszűnt. Szellemiségét vállaltan tovább őrzi az internetes tartalomszolgáltató Válasz Online, mint internetes médium. A hazai közélet, kultúra és gazdaság területéről átfogó, elemző, oknyomozó írásokat közölve, a vitának is teret adva. Vö. <https://www.valaszonline.hu/2019/08/05/heti-valasz-bezaras-2018/> A Magyar Narancs 1989 októberében indult. A vizualításában avantgárd jellegű próbaszámot létrehozói politikai-kulturális lapként jelölték. A lapindító írásműben (Startjel helyett) műhelybeszélgetés olvasható arról, hogy mit és hogyan szeretnének megvalósítani. A lap kérdéseire Vig Mónika és Vágvölgyi B. András válaszolt szerkesztőségi tagként, továbbá Kövér László, a FIDESZ választmányi tagja. Új szint, új stílust ígértek: szókimondást, radikalizmust, ironiát. „A gondolkodás függetlenségét és szabadságát próbáljuk meg közvetíteni.” Vállalt eszmény a liberalizmus. Hangsúlyozták a szerkesztőség függetlenségét. Első finanszírozó a FIDESZ, mint ifjúsági szervezet, a Soros Alapítvány támogatásával. A szerkesztőség 1991-ben „elhidegült” a Fidesztől, finanszírozási válságba került, és mire a lap 1992 szeptemberében kéthetiből heti megjelenésre váltott, az arculat és a stílus is jelentősen megváltozott. A lecsendesült

„szabadságpárti publicisztikák” ekkortól rovatos szerkezetben jelennek meg. Az eszmei irányultságot megőrizve, tényfeltáró, elemző, széleskörűen tájékoztató írásokat adnak közre, hangsúlyozva a kulturális tematika fontosságát. A 2001-es évfolyam főszerkesztője Bojtár B. Endre, a kulturális rovatot Németh Gábor szerkeszti. A lap kiadója a Magyar Narancs.hu Lapkiadó Kft. Vö. <https://www.es.hu/cikk/2003-09-08/bozoki-andras/a-lathatatlan-legio.html> [2021. 08. 21.]

4 A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiájában regisztrált írások: Heti Válasz, 1. évf. 2001. A nemzet könyvtárosa: magyar irodalom, folyóiratok a határon túlra / Juhász András. 20. sz. 62–63. p.; A Petrik bibliográfia fénylemezen: törzsi dzsungeldaloktól a bitdzsungelig / Szabó Béla István. 24. sz. 47. p.; Digitalizált kódexek / V. N. V. 25. sz. 65.p. Magyar Narancs, 13. évf. 2001. Szamárfülek: közkönyvtárak a rendszerváltás után. / Kempf Zita. 18. sz. 31–32. p.

Pesti Ernő
Katsányi Sándor köszöntése

Katsányi Sándor a Szabó Ervin Könyvtárban 1990-ben lett az Olvasószolgálati osztály vezetője, és az én főnököm. Nem voltam túl boldog ettől a döntéstől, ugyanis addig tíz éven át én voltam ennek az osztálynak a vezetője.

Nagyon hamar rájöttem, hogy életem legnagyobb szerencséje ért azzal, hogy a továbbiakban nem kellett főnöknek lennem. Túl voltam akkor egy súlyos betegségen, amit nem éltem volna túl, ha folytatnom kellett volna az osztályvezetést.

Sándor az első perctől kezdve partnernek tekintett, és az élni és élni hagyni elvet alkalmazva segítette, hogy helyem, feladatom legyen az osztályon. A legjobb főnököm volt pályafutásom alatt, pedig igen sokan dirigáltak nekem addig, és ő utána is.

Elsősorban szakmai tudása és nagy műveltsége volt az, ami sok-sok segítséget adott nekem. Nagyon sokat tudtam tanulni tőle. A hétfői könyvrendelések egy egyetemi kurzusnak feleltek meg, és jóval tovább tartottak, mint az egyetemi éveim. Órákat ültünk együtt hetente a Feldolgozó osztályon és ezek az órák pályafutásom leggyümölcsözőbb órái voltak. Sokat beszélgettünk irodalomról, történelemről, képzőművészetről, zenéről és olaszországi utazásainkról. Mindig is olyan emberekkel szerettem együtt lenni, akiktől tanulni tudtam. Szüleim és otthonom után Katsányi Sándortól tanultam messze a legtöbbet, és ezért ma is nagyon hálás vagyok neki.

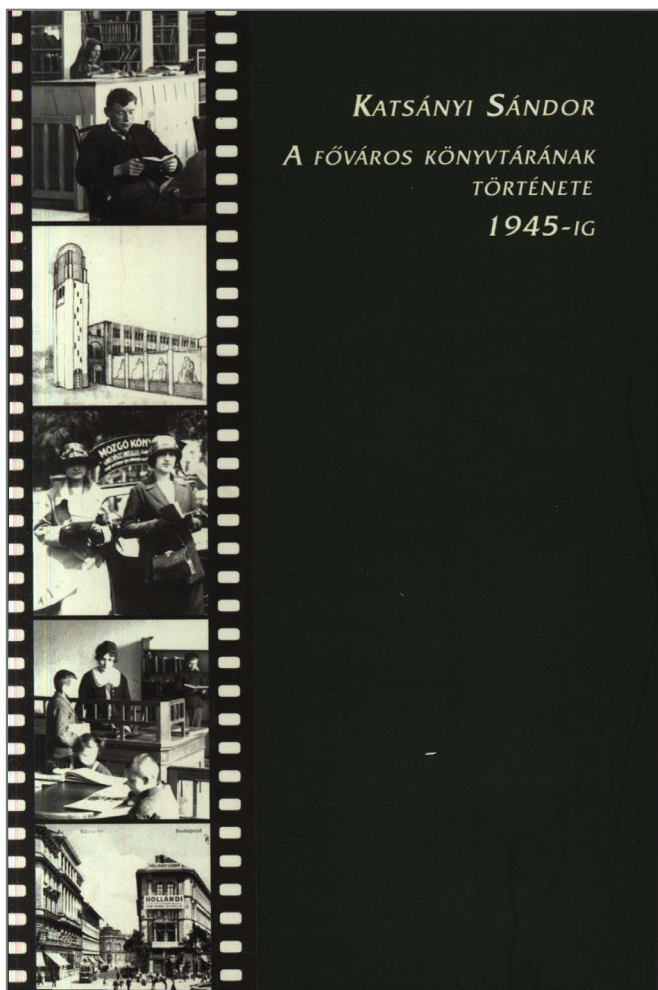
Emberséges vezető volt. Volt, akit nem szeretett, de azt sem bántotta. Egyszer sikerült megvédenem egy kollégámat, akit valamelyik kerületi könyvtárba akart „számúzni”. Alighanem igaza volt, de az illető belepusztult volna egy ilyen döntésbe. Belátta és nem tette meg.

Fontos volt, hogy mellette megtaláljam a saját boldogulásomat. Ezt akkor is hagyta, ha az a könyvtári munkám rovására ment. Sosem kérdezte, hogy hol járok munkaidőben. Akkoriban sokat maszekoltam, és a munkáim megszerzése érdekében sokat kellett a könyvtáron kívül tárgyalnom és dolgoznom. Nagyon gyorsan és eredményesen találtam meg azt az utat, ami a szakmai és anyagi eredményeimhez vezetett. Ezt bizony kevés főnök engedte volna.

Többször voltam vendége a nagymarosi házában, ahol a fő tevékenysége a szederbokor metszése volt. Iszonyúan nehéz munka az, de ő olyan szeretettel végezte, mint ha az élete függne tőle. Ezért is nagyon becsültem.

Pályafutásom legeredményesebb szakasza volt az az időszak, amikor Sándorral együtt dolgozhattam. És ez jórészt az ő érdeme.

Szeretettel köszöntöm születésnapján

Katsányi Sándor opus magnuma

Pintér Júlia
Papp István 90

Papp István nevét minden könyvtáros ismeri, hiszen többek között az Ő neve fémjelzi a *Könyvtárosok kézikönyvét*, és megkerülhetetlen mindazok számára, akik a szakirodalmat olvassák és követik – még az olyan kövületeknek is, mint az én generációm, akik még a *Sallai-Sebestyén* betűin nevelkedtek.

Mindig a változás, a fejlődés, a haladás, a jobbítás szándéka vezette. Elve volt, hogy bizonyos időközönként meg KELL újulni, változtatni szükséges. Erre az időszakra esik a számítógép megjelenése, alkalmazásának bevezetése, elfogadtatása, könyvtári alkalmazása. Természetesen ebben is támogatója volt az új, korszerűbb, sokoldalúan hasznosítható, beláthatatlan lehetőségeket rejtő technikának, ami nélkül ma már a könyvtár is elképzelhetetlen éppúgy, mint a mindennapi élet.

Aki követi Őt a közösségi oldalon, láthatja, hogy a mai napig figyel és megosztja, ha valahol a világban új, korszerű könyvtárak épülnek, létesülnek. Mert figyel és tudósít!

Amiről tulajdonképpen szeretnék megemlékezni, az az időszak, amikor a Fővárosi Szabó Ervin könyvtár zenei gyűjteménye (ahol én leéltem az életemet) az ő irányítása alá tartozott.

Gyűjteményünk akkoriban ünnepelte fennállásának 20. évfordulóját, ismertté vált, fogalommá lett, mi voltunk a FEHÉRHAJÓ. Sokan jártak hozzánk: zenészek, zenét tanulók, zeneszerető hangversenylátogatók – de ugyanúgy a zenei élet ismert alakjai, előadóművészek, zenetudósok is. Abban az időben dokumentumaink – amiket óvtunk és féltettünk – zárt raktárban voltak. Ekkortájt indult Pista kezdeményezésére a családi könyvtár-modell kialakítása, a dokumentumok téma szerinti szabadpolcos elhelyezésével. És erre az időre esett az, a mi gyűjteményünk számára kiemelkedően fontos esemény, amikor a Fővárosi Önkormányzat az Ybl Miklós által tervezett gyönyörű Pálffy-palotát az Ötpacsirta utcában, a központi könyvtár szomszédságában a gyűjteményünknek adta. Ezzel lehetőség nyílt a már régen kinőtt Fehérhajó utcai helyett tágas, korszerű, új olvasói terek kialakítására, és így megvalósulhatott a kották, hangzó anyagok részleges szabadpolcra helyezése is. Mára szinte az egész állomány hozzáférhető szabadpolcon. Az idő Őt igazolta!

Pista mindig mindenben komoly támogatója volt gyűjteményünknek, érdekeinket képviselte, ötleteinket támogatta. Jó volt vele dolgozni! Én akkoriban mentem nyugdíjba. Ő írta alá a papíromat.

Sajnos, mire elkészült az új könyvtár, már Ő ment el nyugdíjba, így az „eredményt” már csak kívülről láthatta. Én még visszamentem részmunkaidőben dolgozni, és később önkéntesként is segítettem a feldolgozó munkában. Gyakran jutott eszembe a munkám során Pista, és mindaz, amit tőle hallottam, tőle tanultam.

Számomra hihetetlen, hogy már 90! Ez nem lehet, Ő örökifjú! Hiszen még nem is olyan régen sokszor találkoztunk vele színházban, hangversenyen, ahol feleségével gyakran megfordult. Láttuk, nemcsak „csinálta” a kultúrát, hanem az mindennapi kenere is.

Kívánom ezen a jeles, kerek évfordulón magam és a zeneis egykori és mai kollégák nevében, hogy jó egészségben még hosszú-hosszú évekig futhassunk össze a Müpában vagy a Zeneakadémián, a még sokkal kerekébb évfordulóig!

Isten éltesse!

Pogány György
Kőhalmi Béla és a bibliofília

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Pogany>

Katsányi Sándornak és Papp Istvánnak, Szabó Ervin és Kőhalmi Béla méltó utódainak 90. születésnapjára tisztelettel ajánlja Pogány György

Kőhalmi Béla (1884–1970) hosszú és tevékeny élete során gyakorlatilag a könyvkultúra valamennyi szektorával alkotó kapcsolatba került. Vonatkozik ez a megállapítás a könyvgyűjtésre, a bibliofíliára is; pályafutása során figyelemmel kísérte a kérdéskör történéseit és a XX. század elején elsősorban az általa szerkesztett *Könyvtári Szemle* című folyóiratban kísérelte meg a könyvkedvelés korszerű fogalmának kialakítását. Tisztában volt azzal, hogy a bibliofiliát a dolog természetéből adódóan ugyan elsősorban magánszemélyek művelik, de mégis szervesen és szorosan kapcsolódnak a magángyűjtemények a nyilvános könyvtárakhoz. Elsősorban azért, mert a jelentős és nagy, főleg régi és ritka könyveket tartalmazó magánkönyvtárak többnyire előbb vagy utóbb közgyűjteményekbe kerülnek, így országos, sőt gyakran nemzetközileg is jelentős eszmei és tudományos értéket képviselnek. (*Kőhalmi, Könyvgyűjtők és közkönyvtárak 1917*). A bibliofiliának ezen klasszikus és szűk értelmű felfogásán túl azonban a fogalom tartalmának olyan értelmű kiterjesztését szorgalmazta, miszerint a korszerű bibliofília a század elején kibontakozó könyvművészeti mozgalomra alapozva újuljon meg. Az általa képviselt felfogás a bibliofília egyfajta demokratikusabb értelmezését jelentette, úgy vélte, hogy a meglehetősen exkluzív, kevesek által űzött tradicionális könyvkedvelés a modern könyvművészetre építve immár a tömegek, ahogyan kifejezte: a „*tízezrek bibliofíliája*” lehet. Fontosnak tartotta a kérdéssel való foglalkozást azért is, mert tisztában volt azzal, hogy bibliofil könyvek kisebb-nagyobb kollekcója gyakorlatilag minden közkönyvtárban megtalálható, és ezekből a könyvgyűjteményekből különféle szolgáltatásokat alakíthatnak ki a bibliotékák. Ilyen lehet például a könyvkiállítások szervezése, hasonmás kiadások közreadása vagy ismeretterjesztő előadások tartása. (*Pogány 2006*) Jelen tanulmány Kőhalmi írásai, illetve az általa szerkesztett *Könyvtári Szemle*ben közzétett bibliofiliával foglalkozó közleményekre támaszkodva kísérel meg áttekinteni kapcsolatát a szakterülettel.

Kőhalmi Béla szakmai életútja a XX. századi magyar történelem és politika kacskaringói miatt sajátságosan alakult. (*Pogány 2021*) Pályafutásának első korszaka 1919-ben lezárult és 1945-ig lényegében nem volt intézményes

kapcsolata a könyvtárüggyel, majd 1945-ben újra elfoglalhatta helyét a hazai könyvtári életben. Ez a hármás periodizáció meghatározta kapcsolatát a bibliofiliához is. Az első periódusban volt a legintenzívebb kötődése a területhez, számos cikket írt a kérdésről, és komoly érdemei voltak a modern magyar bibliofília elméleti kereteinek kijelölésében. 1919 után emigrációba vonult, 1934-ben tért haza Budapestre: ezekben az években mindössze néhány cikk tanúsítja érdeklődését, nem is elsősorban a könyvkedvelés, hanem a magánkönyvtárak vagy pontosabban a házikönyvtárak iránt. 1945 után az akkor működő *Magyar Bibliofil Társaság*gal került kapcsolatba, amit bizonyít, hogy a grémium tiszteleti tagjává választotta.

A Könyvtári Szemle és a bibliofília

A XX. század elején megújult a könyvművészet szerte Európában és Magyarországon is. Ez a jelenség okozta, hogy a bibliofília fogalma kezdett átértelmeződni. A régi és ritka könyvek kultiválása helyett egyre inkább a modern könyvművészeti mozgalom keretében megjelent nyomtatványok gyűjtése került előtérbe. Ennek a jelenségnek több oka volt, az egyik, hogy alig-alig bukkantak fel az antikváriumi világban régi és ritka könyvek, például Magyarországon az *RMK* kategóriájába tartozó kiadványok a gyűjtők számára gyakorlatilag elérhetetlenek lettek. A másik ok egyfajta demokratizálódási folyamat volt, az új bibliofilek között növekvő számban jelentek meg a nem túl nagy vagyonnal rendelkező értelmiségi foglalkozású személyek, akik viszonylag szerényebb összegeket akartak, illetve tudtak nemes szenvedélyükre fordítani. A könyvbarátok egyre inkább igényelték a gyűjtés szervezeti formáinak kialakítását, hiszen szakismereteik bővítését, bibliofil könyvek kiadását, könyvkiállítások szervezését csak közösen lehetett megoldani, és ezért a könyvkedvelés, a bibliofília kezdett intézményes formákat ölteni a különböző könyvbarát grémiumok létrejöttével. A XIX. század végén, a XX. elején egyébként már nálunk is voltak kezdeményezések bibliofil jellegű szervezetek megalapítására (a korai kezdetekről: *Farkas Judit Antónia 2011, a Műbarátok Köréről: Zsák 1915.*) A *Magyar Bibliofil Társaság* megszervezésének előkészítésében komoly szerepe volt a Könyvtári Szemle című szaklapnak, bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy a régóta vajúdó terv csak az I. világháború után, 1920-ban realizálódott, és Kőhalminak a megalakult szervezet működésében semmilyen tényleges szerepe sem volt. (*Kárpáti 1983, Pogány 1996.*) A periodikum kiadója *Lantos Adolf* (1875–1942) antikvárius volt, eredetileg *Szabó Ervint* (1877–

1918) szeretne volna megnyerni a lap szerkesztőjének, ő azonban nem vállalta, és maga helyett ajánlotta Kőhalmi Bélát. Ilyen előzmények után jelent meg a lap első száma 1913. május 20-án. A periodikum öt évfolyama 1917-ig látott napvilágot, az 1918-as hatodik helyett *Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re* címmel jelent meg Kőhalmi szerkesztésében kiadvány. A Könyvtári Szemle elsősorban könyvtári orgánium volt, de – nyilván a kiadó Lantos érdekeinek is megfelelően – foglalkozott a könyvkereskedelem és könyvgyűjtés kérdéseivel is

Az újdonsült szerkesztő a folyóirat megjelenés előtt kikérte a szakma jeles képviselőinek véleményét a Könyvtári Szemle célkitűzéseiről. Kőhalmi sorai és tíz hozzászóló véleménye a kiadvány első számában jelent meg. (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*)

Kőhalmi a lap célját abban foglalta össze, hogy „Törekvéseink központjában a modern nyilvános könyvtárügy fog állani [... de] Az irodalom a maga egészében, az időszaki sajtó, az írók, a kiadók, a könyvgyűjtők, a könyvtárosok és szabadtanítással foglalkozók egytől-egyig objektumai lesznek a mi megfigyelésünknek.” (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*) A lap programját kitűző soraihoz a megkeresett könyvtári és könyves szakemberek közül többen hozzászólta. A továbbiakban csak a bibliofiliára vonatkozó észrevételeket tárgyaljuk. Gulyás Pál (1881–1963) szerint „mellőzendőnek vélném a könyvgyűjtők érdekeit is, föltéve, hogy könyvgyűjtőkön a bibliophilek értetnek. Hiszen a bibliophilia merőben elűt attól a könyvszeretettől, melyre a modern könyvtárügy barátai akarják nevelni a közönséget.” (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*) Gulyás a bibliofília klasszikus értelmezésétől, vagyis a régi és ritka könyvek gyűjtésével foglalkozó közleményektől óvta a lapot, a korszerűnek tartott könyvművészetre alapozott könyvbarátság mellett tett hitet. Wiesner Jakab (könyvkereskedő, kiadói szakember, 1864–1921) felfogása szerint azoknak az érdekeit kell a lapnak képviselni, akik a könyvet elsősorban mint olvasmányt kedvelik és gyűjtik (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*). Kovács László (pozsonyi teológiai tanár, ? – ?) is az olvasót tartja igazán fontosnak és ebből adódóan nagyobb jelentőséget tulajdonít a magánkönyvtáraknak a közgyűjteményeknél, mert előbbieken „összegyűl mindaz, ami a gyűjtőt lelkesítette, ami reá hatással volt, amiben örömét találta.” Érintette a kérdést hozzászólásában Szabó Ervin is; azt fejtegette, hogy a lapnak azt az igazságot kell eljuttatni a közönségnek, hogy „nyilvános könyvtárak kellene, nem népkönyvtárak; hogy olcsó jó könyvekkel jobb üzletet lehet csinálni, mint drága rosszakkal; hogy a szegény ember is lehet már jó és szép könyvek gyűjtője, de a gazdag gyűjtő sem gyűjt már mást, mint jót és szépet.” (*Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913*)

Ezeket a hozzászólásokat is figyelembe véve tette közzé híres *Tízezrek bibliofiliája* című írását. (Kőhalmi, *Tízezrek* 1913) Cikkében különbséget tett a könyvgyűjtő és a könyvkedvelő között; előbbi napi szükségletén túl vásárol könyvet, utóbbi is, de ez a típus elsősorban magáért a könyvért, annak fizikai tulajdonságaiért kedveli a könyveket, nem feltétlenül az irodalomért rajong, közöttük lehetnek akár bibliománok is, vagyis a könyvek beteg lelkű mániákusai. Kőhalmi arra kereste a választ, hogy melyik fajta könyvkedvelésnek van valóban pozitív hatása a társadalom életére. Egyértelműen foglalt állást egyfajta demokratikus bibliofília mellett. Mint írja: „*Kialakulásukhoz fogjuk azonban segíteni azt a mi szemünkben legjelentősebb könyvkedvelőtípust, mely tízezrekből rekrutálódhatnak: a könyvtervezés, könyvkiállítás és kötés szempontjából művészi, de mellette olcsó könyvek vásárlóját.*” Kőhalmi tehát a modern könyvművészet-re alapozva gondolta a korszerű bibliofília megteremtését, kialakítását, a szép, művészileg értékes, de viszonylag olcsó könyvek gyűjtését szorgalmazta.

Az első évfolyamban még két további cikk taglalta a könyvgyűjtés elvi kérdését, a B. E. szignójú közlemény írója *Bányai Elemér* író, újságíró (1875–1915) volt, aki *A könyvgyűjtés (Bányai 1913)* című írásában fejtette ki gondolatait. Örömmel állapította meg, hogy a gyűjtési területek közé a könyv is bekerült. Ez azért örvendetes, mert a könyv a legfontosabb eszköze a művelődésnek, az egyéni életben is a boldogulástól elválaszthatatlan, az elnyomott tömegek számára a felemelkedés eszköze. A könyvgyűjtés magasabb rendű cselekvés, mint például fegyverek gyűjtése, és ahol könyvek vannak, ott állandó lehetőség nyílik arra, hogy azokat használják, szellemileg gazdagodjanak. A szerző véleménye szerint az iskolának kell felkészíteni a gyűjtésre és a könyvtár használatára az új nemzedéket, hiszen a régi fegyvertáraknak nemcsak szimbolikusan, hanem „*a valóságban is a könyvtár lépett a helyébe, mert a könyv szolgáltatja a mai életben mindazokat az eszközöket, melyekkel az ember a maga és mások sorsán segíthet.*” Véggövetkeztetésében erősen vitatható indítványt tett, nevezetesen azt, hogy az iskoláknak gyűjteniük kell az első kiadású könyveket, hiszen „*a könyv alakja, a nyomtatás karaktere, a beosztás, elrendezés s azok a többi járulékok, melyek az első kiadásokat a dokumentumok értékrangjába sorozzák.*” Szerinte ugyanis az első kiadás a kéziraton kívül a leghitelesebb dokumentuma az írói alkotásnak, mindenképpen meg kell ismertetni a tanulókkal. Az indítvány kétségtelenül figyelemre méltó, de egyszerűen kivitelezhetetlen, hogy a szöveget, a művet a diákok a különösen ritka első kiadásokból közvetlenül ismerjék meg.

Kacziány Géza, tanár, író, műfordító, politikus (1856–1939) *Könyvtár és könyvkupac* című cikkében (*Kacziány, Könyvtár* 1913) konkrét példákon

keresztül fejt ki mondanivalóját, miszerint a „könyvtár fogalma a céltudatos összeállítás munkájával kezdődik s a célnak megfelelő használhatóság elérésével folytatódik”. Vagyis az esetlegesen összekerült, belső kohézió nélküli könyvek gyűjteménye nem könyvtár, hanem csak könyvkupac.

A néhány hozzászólás jelzi, hogy a kortársak is fontosnak tartották a könyvgyűjtés és a magánkönyvtárak összetett kérdéskörét. Kőhalmi a lap szerkesztése során igyekezett ezeket az észrevételeket hasznosítani. A Könyvtári Szemle rovatbeosztása a folyóirat fennállása során némileg változott, a bibliofiliának helyet adó *Könyvgyűjtés – könyvkedvelés* rovat azonban végig megmaradt. A Szemle terjedelmének mintegy ötödét tette ki; ráadásul voltak olyan könyvművészeti kérdéseket taglaló írások, melyek a *Cikkek* elnevezésű szerkezeti részben kaptak helyet. A *Könyvgyűjtés – könyvkedvelés* rovatban önálló cikkek, jelentősebb magánkönyvtárakat bemutató közlemények és a hazai, illetve külföldi bibliofilia híreit, eseményeit szemlélő rövid írások kaptak helyet. Rövid ideig egyébként *Könyvgyűjtő* címmel melléklap is megjelent, ez azonban a kiadó Lantos kínálatát tartalmazta.

Kőhalmi és a Könyvtári Szemle cikkírói fontosnak tartották a könyvgyűjtés intézményesülését, sőt, egyik, a *Világban* megjelent közleményében azt is felvetette, hogy a bibliofilek közreműködésével külföldi példák nyomán nálunk is meg kellene szervezni a nagy könyvtárak működését támogató baráti társaságokat. (*Kőhalmi, Könyvgyűjtők és közkönyvtárak 1917*) A Könyvtári Szemlét többen megkeresték, hogy kezdeményezze a Magyar Bibliofil Társaság megszervezését. Nyilván a szerkesztő, vagyis Kőhalmi reagált a felvetésre (*Magyar bibliofil társaság 1914*). A rövid írás szerzője késznek mutatkozott a szervezés munkáját megkezdeni. A lap következő számában rövid hír tudósította az olvasókat, hogy a periodikum 3. füzetében már részletes programot is közölnek. (*A Magyar Könyvgyűjtők Társaságának terve 1914a*)

A Szemle márciusi számában az ígéretnek megfelelően napvilágot látott a tervezet. (*Magyar Könyvgyűjtők Társaságának programvázlata 1914b*). Meglehetősen elnagyolt volt a program, a szerkesztő ezúttal mellőzte a korszerű könyvművészet megnevezését; igaz, várta a Szemle a bibliofilek kiegészítéseit, javaslatait. Hét pontban foglalta össze – feltehetően Kőhalmi – a teendőket. Szó volt könyvtári látogatásokról a magán- és nyilvános bibliotékákba, felvetette az egyesület helyiségében egy jól berendezett bibliográfiai kézikönyvtár működtetését, tagilletményül évente faksimile kiadványt jelentetne meg a tagok számára, a hasonmás helyett esetleg katalógust vagy bibliográfiát is kiadhatna a grémium, a társaság olvasótermet rendezne be, amelyben a külföldi bibliofil

lapok is hozzáférhetőek lennének, repertóriumot, illetve bibliográfiát jelentetne meg a hazai és külföldi bibliofil vonatkozású közleményekből, és végül utolsó pontként azt indítványozta, hogy a grémium évente könyvkiállítást rendezzen. Az évi tagsági díjat 100 koronában javasolta megállapítani.

A tervezet nem aratott osztatlan sikert. A *Magyar Iparművészet* szaklap *Bibliofilek* (*Bibliofilek* 1914) című írásában azt sérelmezte, hogy éppen a korszerű mai magyar könyvművészetről nem esik szó a tervezetben. A Könyvtári Szemle névtelen közleményében (feltehetően Kőhalmi írta) elismerte az észrevétel jogosságát (*A magyar könyvművészet* 1914). Ugyanakkor felhívta a figyelmet a Szemle ezen számában megjelent két fontos, a könyvművészet kérdéseit taglaló cikkre, *Jaschik Álmos* (grafikus, iparművész, szakíró, 1885–1950) (*Jaschik* 1914) és *Nádai Pál* (iparművészeti szakíró, 1881–1945) (*Nádai* 1914) írására. A modern könyvművészet és a bibliofília kapcsolatát taglalta egy németből fordított cikk is, melynek szerzője *Eugen Diederichs* (1867–1930) kiadó, a modern német művészi könyv egyik jelentős képviselője volt. (*Diederichs* 1915)

A Könyvtári Szemle számos cikket közölt konkrét gyűjtőkről, gyűjteményekről. Utóbbiak bemutatására Kőhalmi külön alrovatot indított *Könyvtári séták* címmel: „Az a szándékunk, hogy a magyarországi nagyobb gyűjteményeknél látogatásokat eszközölve, könyvgyűjteményeik kiválóbb vonásait, különlegességeit olvasóinknak bemutassuk.” (*Könyvtári séták* 1914) A sorozat darabjai egyúttal informálni is kívánták a gyűjtőket a helyesnek vélt bibliofil módszerek ismertetésével. Az eredeti elképzelés szerint minden számban közöltek volna egy-egy cikket, ez azonban nem valósult meg, összesen hét magángyűjtemény ismertetése történt meg. Igaz, néhány „séta” két részben látott napvilágot. A kiválasztott magánkönyvtárak egyébként nem modern könyvművészeti kollekciók voltak, inkább a tradicionális tematikus gyűjtési területeket mutatták be az írások. Kacziány Géza két részben taglalta az egyik legjelentősebb magyar műgyűjtő, *Ernst Lajos* (1872–1937) kollekcióját. (*Kacziány, Ernst-gyűjtemény* 1914). Az Ernst-gyűjtemény sajátossága az volt, hogy a tulajdonos a magyar irodalom jeles képviselőinek egykori tulajdonában lévő köteteket próbálta megszerezni, és ezekhez a könyvekhez felkutatta a vonatkozó szakirodalmat és a kapcsolódó képzőművészeti alkotásokat. Legbecsesebb darabja egy *Corvina* volt. *Krejcsi Rezső* (jogász, politikus, 1859–1928) könyvtárát Kőhalmi Béla mutatta be. (*Kőhalmi, Krejcsi* 1914). A kollekció egyedisége tematikájában rejlett, Krejcsi ugyanis a szocialista irodalom nemzetközi és hazai irodalmát gyűjtötte. A sorozat harmadik egysége Kőhalmi Béla tollából két részben *Todoreszku*

Gyula földbirtokos, gyűjtő (1866–1919) bibliotékáját ismertette. (*Kőhalmi, Todoroszku 1914*) A Todoroszku-gyűjtemény a régi magyar nyomtatványok páratlan kollektívája volt, ezen túlmenően pedig a román származású tulajdonos módszeresen felkutatta a régi román nyomtatványokat is.

A Könyvtári séták negyedik cikke *Horánszky Lajos* publicista, politikus, műgyűjtő (1871–1944) könyvtárát mutatta be szintén két részben *Kremmer Dezső* (1879–1926) könyvtáros, 1919–1926 között a Fővárosi Könyvtár igazgatója tollából. (*Kremmer, Horánszky 1914*) A tudós gyűjtő tékája három részből állt. Az első a magyar irodalom szinte teljes kollektívája volt *Bessenyei György*től *Mikszáth Kálmán*ig, a másik terület a történelmi munkák gyűjteményéből állt, illetve birtokolt egy Pest-Budára vonatkozó metszetgyűjteményt is. Mint igazi bibliofil, Horánszky csak kifogástalan példányokat gyűjtött.

Glück Frigyes szállodatulajdonos (1858–1931) könyvtára három területet ölelt fel. Legjelentősebb a gasztronómia, a régi szakácskönyveknek és a vendéglátás szakirodalmának értékes kollektívája volt, ezen túl Budapestre vonatkozó műveket és művészeti kiadványokat szerzett meg. E két utóbbi szakterület részletes bemutatására ugyan Kőhalmi ígéretet tett, de folytatása nem készült el vagy nem jelent meg. (*Kőhalmi, Glück 1915.*) *Thallóczy Lajos* történész (1857–1916) bibliotékáját a pályatárs *Szekfű Gyula* (1883–1955) ismertette. A magyar történelem csaknem teljes irodalma mellett nagy értéket képviselt a szláv nyelvű történelmi irodalom is. (*Szekfű, Thallóczy 1916*). A Könyvtári séták sorozat utolsó darabja szintén két részben, *Kremmer Dezső* tollából mutatta be *Bayer József* színháztörténész (1851–1919) színház- és színésztörténelmi, illetve *Shakespeare*-gyűjteményét. (*Bayer 1917*)

Talán *Staindl Mátyás*, (?–?) a Fővárosi Könyvtár munkatársa volt a szerzője *A Habsburgok mint könyvgyűjtők* című cikknek. (*St. M. Habsburgok 1916*). Az írás végkövetkeztetése az, hogy Mátyás király óta nincs királyi könyvtár Budán, a bécsi Hofbibliothek nem pótolja a magyar udvari bibliotékát. Ennek mielőbbi létrehozását sürgette a cikk.

Az egyik legnagyobb bibliofil *Anatole France* (1844–1924), az író volt. Egy időben a *Kémeri Sándor* álnevet használó *Bölöni Györgyné* született *Márkus Ottilia* (Itóka, 1873–1951) író, újságíró volt a titkárnője. A könyvgyűjtő íróról szép visszaemlékezést írt. (*Kémeri, Anatole France 1919*)

Számos cikk foglalkozott konkrét gyűjtési területekkel. *Kacziány Géza* az egyik legklasszikusabb terület, az első kiadások gyűjtésével foglalkozott írásában. (*Kacziány, Editio princeps 1913*) Az ex librist két közlemény tárgyalta. *Diamant Izsó* újságíró, műgyűjtő (1886–1944) *Előadás az ex librisről* (*Diamant,*

Előadás 1916) című írásában kárhóztatta azt a gyakorlatot, miszerint az ex libris elvesztette eredeti, tulajdonjelölő funkcióját, vagyis készítettői már nem ragasztják be könyveikbe, hanem mint kisgrafikai alkotást csereberélik egymással. A másik egy amerikai szerző, *William Prescott* írásának fordítása: *Ex libris irodalom* (*Prescott, Ex libris, 1913*) A cikk az amerikai *Publisher's Weekly* című lapban megjelent közlemény fordítása volt, végső soron annotált bibliográfia, amelyben a szerző az ex libris nemzetközi szakirodalmát kísérelte meg számba venni. Mivel Magyarországról mindössze egy tételt ismert, a Szemle, feltehetően Kóhalmi tollából kiegészítést tartalmazott a közleményhez.

Akadnak gyűjtők, akik a különleges nyomdahelyeken kiadott könyvekre fókuszálnak. Nekik készült egy szerző nélküli rövid írás, amely a befagyott Temzén, illetve a Déli-sarkon felállított nyomda könyveit ismertette. (*A nyomdahely, 1913*)

Jaschik Álmos fontos írásában a modern magyar könyvművészet két meghatározó műhelyét, a *Kner* és a *Tevan* nyomdát mutatta be. (*Jaschik, Két magyar, 1917*) Az alapos könyvművészeti elemzés a magyar tipográfia fejlődéstörténetébe helyezte el a két officinát. *Jaschik* még két másik cikknek is szerzője volt. *A háborús könyvművészet* címmel (*Jaschik, Háborús, 1919*) megjelent közlemény cáfolta azt a felfogást, miszerint a könyvművészet egyenlő a címlap megformálásával. Az igazi művészi könyv az író, a kiadó, a grafikus, a nyomda és a könyvkötő együttműködéséből jöhet létre, és hangsúlyozta, hogy a fűzött könyv még nincs készen: a kész könyv a bekötött könyv. *Magyar könyvkötőművészet* című közleményében (*Jaschik, Magyar könyvkötőművészet 1914*) kárhóztatta, hogy a tömegtermelés hatására megszakadt a szerves fejlődés, eltűnőben van a letűnt évszázadok műipari tradíciója. Hogy újra feléledjenek a valódi értékek, ahhoz a könyvbarátokra is szükség van, ugyanis a bibliofilek lehetnek azok, akik megteremthetik a szükséges szellemi kapcsolatot az értő könyvbarátok és a művelt könyvkötőmesterek között.

Nádai Pál is több írásban fejtette ki véleményét a modern könyvművészet kérdéseiről. A *Modern magyar amatőrkönyvek* (*Nádai, Modern 1914*) című cikkben örömmel állapítja meg, hogy érzékelhető a fejlődés, meglátása szerint emelkedett az amatőr könyvek művészi színvonala. Egy rövid áttekintést is készített a fontosabb kiadókról, így a *Huszadik Század*, a *Nyugat*, a *Kéve*, a *Kner* és a *Tevan* könyveiről. *Magyar könyvművészet angol világtításban* (*Nádai, Magyar könyvművészet 1916*) címmel az angol *The Studio* című folyóirat könyvművészeti különszámát (*The art of the book*) ismertette, pontosabban annak a magyar helyzetet bemutató hiányos, felületes írását bírálta. Megállapítása szerint

nagyon is sovány volna a magyar könyvművészet, ha csak annyi volna, amit az angol szerző megemlít. Kőhalmi egy német cikk fordítását is közzétette a lapban. Münchenben jelent meg *Hans von Weber* kiadásában 1909–1934 között a *Zwiebelfisch* című nyomdászati, könyvművészeti lap. A periodikum egyik, a könyvgyűjtésről és a modern könyvművészetről szóló cikkét azzal a megjegyzéssel közölte, hogy nálunk sajnálatosan alig van esélye, lehetősége a modern bibliofiliának: nincs elég valóban művészi modern könyv. (*Zwiebelfisch* 1914.)

A tomboló első világháború új gyűjtési területet alakított ki: megszületett a háborús irodalom fogalma. A lap rövid cikkben ismertette a különféle, többnyire aprónyomtatványokat, amelyek fontos dokumentumai lehetnek a háborús időszaknak. (*Háborús* 1914). *Gárdonyi Albert* történész, levéltáros, egy időben a Fővárosi Könyvtár munkatársa (1874–1946) a ritka könyvek egy speciális csoportját tárgyalta, mégpedig a cenzúra által az 1790-es években elkobzott, lefoglalt és emiatt megfogyatkozott nyomtatványokat mutatta be. (*Gárdonyi, Könyvcenzúra*, 1915). Kremmer Dezső az újságok gyűjtésével foglalkozott (*Kremmer, Újságszelvények* 1915). Arra a kérdésre kereste a választ, hogy a hatalmas kínálatból milyen lapokat célszerű gyűjteni. Elsősorban a közkönyvtárak szempontjait elemezte, de a magángyűjtők is hasznosíthatták megállapításait. A baloldali, szocialista kiadványok gyűjtéséről *A szocialista könyvbarátságról* összefoglaló cím alatt két írás látott napvilágot. (*Szocialista* 1916) *Winarsky* (187–1915), az osztrák szociáldemokrata politikus megállapítása szerint „*Van szocialista könyvbarátság*”, Szabó Ervin szerint viszont Magyarországon legfeljebb három személynek – Krejcsi Rezsőnek, dr. *Pap Dávid*nak és neki – van baloldali könyvgyűjteménye, ez pedig nagyon kevés, vagyis a magyarországi szocialista bibliofília „*majd oly kezdetleges és kisszerű, mint maga a magyar szocializmus a némethez vagy osztrákhöz képest.*” A lap egy 1917-es cikke egy bizonyos értelemben bibliomán gyűjtő könyvtárát is bemutatta. Néhai *Goldstein Henrik* vasútigazgató mindössze 163 kötetet birtokolt, de ezek kivétel nélkül káprázatos kötésű díszmunkák voltak. (*Egy budai díszkönyvtár* 1917)

Néhány cikk a könyvgyűjtés egyéb kérdéseit járta körül. *Jaschik Álmos* az állományvédelemhez adott megszívlelendő tanácsokat (*Jaschik, A könyvek ellenségei* 1919), *Fülep Lajos* (1885–1970) művészettörténész pedig a könyvárverésekkel foglalkozott. (*Fülep* 1916) Kiinduló tétele szerint a könyvaukción elért árak viszonylag objektív értéket jelentenek, ugyanis a vevők egymással való szabad versenye szabja meg a könyv árát. Az árverésnek vannak szükséges előfeltételei, ilyen például a katalógus. Nálunk nincs könyvaukció, és ezért a hagyatékok tulajdonosai teljesen ki vannak szolgáltatva az antikváriusoknak.

Véleménye szerint a könyvárverésekkel a régi könyvek forgalma jelentősen növekedne.

Peisner Ignác újságíró (1855–1924) *Egy könyvbarát siralmi* című írásában a könyvkiadás helyzetét tekintette át bibliofil szempontból. Meglátása szerint valamelyest javult a könyvek nívója, de még mindig sok hibás könyv jelenik meg, például nagy hiba, hogy történeti szakkönyvek név- és tárgymutató nélkül készülnek. (*Peisner, Egy könyvbarát 1919*)

Összefoglalóan Kóhalmi és a Könyvtári Szemle bibliofiliához való viszonyáról megállapítható, hogy a lap ugyan elsősorban könyvtári periodikum volt, de ennek ellenére felvállalta a könyvgyűjtést is. A szerkesztő írásai, illetve a lapban közölt cikkek alapján formálódott a könyvgyűjtés korszerű fogalma. A közölt cikkek bizonyos értelemben nevelni, irányítani is akarták a bibliofileket, ezért a könyvművészeti vonatkozású cikkek igyekeztek elmélyíteni a könyvbarátok szakismereteit. Ezt a célt szolgálták a gyűjtési területeket bemutató, illetve a konkrét magánkönyvtárakat ismertető közlemények is.

Kóhalmi és a bibliofília 1919 és 1945 között

Kóhalmi a Tanácsköztársaság alatt aktív szerepet vállalt a könyvtárügy irányításában, ezért emigrációba kényszerült. 1934-ig elsősorban Bécsben élt, újságírásból, különböző kiadványok szerkesztéséből tartotta fenn magát és családját. 1934-ben visszatért Budapestre, ahol alkalmi szellemi munkákból élt, illetve a *Rádió Újság* szerkesztése révén jutott biztos jövedelemhez. A könyvtárüggyel és a bibliofiliával értelemszerűen nem volt intézményes kapcsolata a következő mintegy negyedszázadban, ilyen jellegű érdeklődését mindössze néhány cikk tanúsítja.

Kóhalmi és a Könyvtári Szemle több cikkben foglalkozott a megszervezendő Magyar Bibliofil Társasággal. Erre teljesen más körülmények között 1920-ban került sor, Kóhalminak semmilyen szerep nem jutott a grémium munkájában. Ugyanakkor a Könyvtári Szemle szerzői és cikkben bemutatott gyűjtői közül többen is a megalakuló Magyar Bibliophil Társaság tagjai lettek: Glück Frigyes, *Enyvváry Jenő*, *Hóman Bálint*, Kner Imre, *Lukinich Imre*, Kremmer Dezső, Tevan Andor. Maga Kóhalmi a kezdeti időben figyelemmel kísérte a grémium működését, ezt tanúsítja, hogy a Kolozsvárott kiadott *Napkelet* című folyóiratban ismertette a Társaság első kiállítását, illetve az alkalomra kiadott katalógust. (*Kóhalmi, Egy katalógus 1921*)

A *Bécsi Magyar Újságban* tette közzé 1923-ban fontos írását, amely bizonyos értelemben kötődik könyvtárosi ethoszához, illetve egy magángyűjtemény értékeire hívta fel a figyelmet. Kőhalmi felfigyelt az emigrációs irodalom egészére és érzékelte, hogy könnyen elkallódhatnak a különféle nyomtatványok, újságok, folyóiratok, könyvek intézményes gyűjtésük és megőrzésük hiányában. Ezért *Az emigrációs irodalom összegyűjtése* címmel írt programadó cikket a lap 1923. április 15-ei számába. (Kőhalmi, *Emigrációs irodalom* 6. p.) Azt taglalta, hogyan, mit, milyen módon szükséges összegyűjteni, majd ismertette Dr. B. D. emigrációs gyűjteményét. A gyűjtő dr. Bánóczy Dénes szociáldemokrata ügyvéd volt. Az *Országos Széchényi Könyvtár* felfigyelt Kőhalmi írására, és kezdeményezték a kollektió megszerzését. Így vásárolta meg a nemzeti könyvtár a baloldali politikai emigráció bécsi és Ausztrián kívüli irodalmát, 931 könyvet, röplapot, plakátot, valamint egyéb kisnyomtatványt és 53 periodikumot. Bánóczy az adásvétel után nem sokkal később hazatért, feltehetően az OSZK közbenjárásának is köszönhetően nem érte semmilyen bántódás. (Dezsényi)

Kőhalmi 1934-ben hazatért. (Pogány 2021) Könyvgyűjtéssel, bibliofilával kapcsolatos érdeklődését jelzi, hogy *Könyvgyűjtők évkönyve 1935-re* címmel kiadványt szeretett volna megjelentetni. Nyilván bizonyos értelemben folytatása lett volna az 1919-es hasonló című kötetnek. A tervezete szerint az új gyűjtési területek bemutatása mellett egy adattárat is összeállított volna. Feltehetően kiadót nem talált az évkönyv megjelentetéséhez. (*Könyvgyűjtők évkönyve 1935*)

A *Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egylete* 1934-ben *Karácsonyi könyv* címmel kötetet jelentett meg „*A magyar könyv barátainak?*”. A mindössze 126 oldalas ingyenes kiadvány a szerzők nevének feltüntetése nélkül a könyvkultúra különböző kérdéseiről közölt írásokat. Kőhalmi a kötetben *Hogyan gyűjtsük és rendezzük könyvtárunkat?* (Kőhalmi, *Hogyan gyűjtsük?*) címen publikált – hogy ő írta a cikket, az személyi bibliográfiájából ismert (*Kőhalmi-bibliográfia*). A sok praktikus tanácsot tartalmazó írás abból indul ki, hogy az átlagolvasó egy évben 25 könyvnél többet nem tud elolvasni, ezért ötven év alatt – ha csak azokat a könyveket szerezné be, amelyeket tényleg elolvas – 1250 kötetnél nagyobb könyvtára nem lenne. Az olvasás is egyike volt azon kérdéseknek, amelyek végig kísérték szinte egész életét. Tanúsítja ezt két kötet is, amelyben közéleti személyek olvasmányairól vallott gondolatait gyűjtötte egybe. (*Könyvek könyve, Új könyvek könyve*) De a könyvgyűjtők között aránytalanul sok a nem olvasó – állapította meg. Azt igazi gyűjtők ezért valamely szűkebb gyűjtőterületre specializálódnak. A fontosabb gyűjtési területek rövid ismertetése után

a könyvek elhelyezésével, nyilvántartásával, megőrzésével kapcsolatban ad hasznos tanácsokat, végül egészen röviden ismerteti a Tizedes osztályozást.

Az *Újság* című lapban jelent meg egy vele készült interjú a házi könyvtárról. (*Két szoba hall*) A beszélgetés a két világháború közötti időszak kedvelt értelmiségi lakástípusának könyvekkel való berendezéséhez adott tanácsokat; egyébként folytatását is megígérte az interjú, de az már nem látott napvilágot.

Kőhalmi 1935-ben lett a *Rádió Újság* munkatársa, 1942-től a német megszállásig pedig felelős szerkesztőjeként gazdálkodott a lapot. A színvonalas, számtalan ismeretterjesztő írását is publikáló orgánus, pontosabban a kiadója Kőhalmi szerkesztésében 1942 és 1944 között *Családi kis lexikon* összefoglaló címmel a mindennapi életben való eligazodáshoz segítséget nyújtó kézikönyvet jelentetett meg. A lexikon azzal hirdette magát, hogy „Ami benne van, azt érdemes tudni”. Az 1944-ben megjelent 3. kötetben közölte *Házikönyvtár* című írását. (*Kőhalmi, Házikönyvtár*) Az olvasással foglalkozó jó tanácsok mellett viszonylag részletesen ismertette a házi könyvtárban is nélkülözhetetlen kézikönyveket: lexikonokat, idézetgyűjteményeket és az egyes szakterületek összefoglaló munkáit. A közlemény végén ezúttal is a tizedes osztályozást mutatta be.

A két világháború közötti években csupán néhány ismeretterjesztő cikket tett közzé a könyvgyűjtésről; ezek a kisebb, de élvezetes stílusú és sok hasznos tanácsot tartalmazó közlemények bizonyítják, hogy ugyan távol került a könyvtárügytől, mégis szívügyének tekintette a házi könyvtárakkal kapcsolatos kérdésekkel való foglalkozást.

Kőhalmi és a bibliofília 1945 után

Bár már elmúlt hatvanéves, 1945-ben fiatalos lendülettel tért vissza a magyar könyvtárügybe, és a következő bő két évtized pályájának kiteljesedését és a szakma megbecsülését hozta számára. Számtalan teendője mellett ekkoriban a bibliofília kérdései háttérbe szorultak, ugyanakkor bibliofiliáról vallott gondolatai beépültek a korszak elméleti gondolkodásába. *Kovács Máté* (1906–1972) az 1960-as években dolgozta ki bibliológiai koncepcióját, ebben a bibliofiliának is helyet adott. A professzor a tömegbibliofília megteremtését szorgalmazta, és Kőhalmi Bélára utalva, aki a század elején híres cikkében a „tízezrek bibliofiliájáról” írt, ő már a „százazrek bibliofiliáját” is felvetette. Igaz, ennek szükséges előfeltételül azt fejtegette, hogy a magyar nép valóban olvasó nép legyen. (*Pogány 1997*)

Kovács Máté a *Szűz Rezső* kezdeményezésére megalakult *Magyar Bibliofil Társaság* elnöke volt 1962-től, majd 1966-os újjászervezése után szintén betöltötte az elnöki pozíciót. A Társaság 1962 decemberében ünnepi rendezvényt tartott és négy prominens személyt – *Kodály Zoltánt*, *Kőhalmi Bélát*, *Ortutay Gyulát* és *Soó Rezsőt* – a Társaság tiszteletbeli tagjává választották. Az alkalomból a kitüntetettek munkásságához vagy érdeklődéséhez kötődő nyomtatványt adott ki a grémium; Kőhalmi tiszteletére a *Tízezrek bibliofiliája* című cikknek részletét jelentették meg. A nyomtatott ajánlás szövege a következő volt: „*A könyv Kossuth-díjas tudósának, Kőhalmi Bélának ajánlja a Magyar Bibliofil Társaság tiszteletbeli tagjává választása alkalmával. Készült 515 kézzel számozott példányban a Társaság tagjai részére ofszet papíron, egyetemi antikva betűvel. Az 1-15 példány a tiszteletbeli és alapító tagok számára karton borítóban. Ebből az 1. számú példány Kőhalmi Béla nevére nyomtatva. Könyvkereskedelmi forgalomba nem kerül.*” (Pogány 2004)

Kőhalmi Béla számára a bibliofília nem öncélú passzió volt, a könyvkultúrába szervesen beletartozó tevékenységnek tartotta és – főleg pályája első szakaszában – sokat tett a korszerű magyar bibliofília fogalmának kialakításáért. Ezt az erőfeszítést ismerte el 1962-ben az akkori Magyar Bibliofil Társaság.

Jegyzetek

- [BÁNYAI Elemér]: A könyvgyűjtés. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 3. 3. o.
- Bibliofilek 1914. = Magyar Iparművészet, 17. 1914. 4. 184., 189. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarIparmuveszet_1914/?pg=208&layout=s [2021.06. 14.]
- DEZSÉNYI Béla: Fejezetek az Országos Széchényi Könyvtár gyarapítási politikája és állományának fejlődése köréből a két világháború között. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1968–1919. Budapest : OSZK, 1970. 101–103. o.
- DIAMANT Izsó: Előadás az ex librisről 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 2. 9–99. o.
- DIEDERICHS, Eugen 1915. Vannak-e bibliofilek? = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 9–12. 214–218. o.
- Egy budai díszkönyvtár 1917. = Könyvtári Szemle, 5. 1917. 2. 97–98. o.
- FARKAS Judit Antónia 2011. A Magyar Bibliophil Társaság története (1920–1949) 1. = Magyar Könyvszemle, 127. 2011. 3. 341–358. o. <https://epa.oszk.hu/00000/00021/00392/pdf/> [2021.06. 14.]
- FÜLEP Lajos: Egy és más a könyv-aukcióról 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 1. 1–7. o.
- GÁRDONYI Albert: Könyvcenzúra és ritka könyvek 1915. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 4–8. 49–57. o.
- Háborús irodalom gyűjtése 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 7–12. 217–218. o.
- JASCHIK Álmos: A háborús könyvművészet 1919. Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama). 24–30. o.
- JASCHIK Álmos: Két magyar kiadóról és kiadványaikról. Kner és Tevan 1917. = Könyvtári Szemle, 5. 1917. 10–26. o.
- JASCHIK Álmos: A könyvek ellenségei 1919. Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama) 74–81. o.

- JASCHIK Álmos: Magyar könyvkötő művészet 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 5. 134–139. o.
- KACZIÁNY Géza: Editio princeps 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 5. 39. o.
- KACZIÁNY Géza: Az Ernst-gyűjtemény 1–2. 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 1. 33–36. p., uo., 2. 1914. 2. 59–63. o.
- KACZIÁNY Géza: Könyvtár és könyvkupac 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 3. 3–4. o.
- Karácsonyi könyv 1934. A magyar könyv barátainak hálája jeléül följánlja a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Orsz. Egyesülete. Budapest: MKKOE, 1934. 126 o.
- KÁRPÁTI Miklós 1983: A „Könyvtári Szemle” repertórium. Budapest: Művelődéskutató Intézet, 1983. 82 o. (A lap története a kötetben: 5–16. o.)
- KÉMERI Sándor: A bibliophile Anatole France 1919. Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama) 37–44. o.
- Két szoba hall könyvtárral 1937. Újság, 1937. március 14. 29. o., https://adt.arcanum.com/hu/view/Ujsag_1937_03/?query=%20Ujs%C3%A1g%201937.%20m%C3%A1rcius%2014.%20&pg=234&layout=s [2021. 06. 18.]
- KŐHALMI Béla: Egy katalógus margójára 1921: A XX. század könyvművészete. A Magyar Bibliophil Társaság első kiállítása az Iparművészeti Múzeumban Budapesten. = Napkelet, 1921. augusztus 1. 890–891. o. <http://digiteka.ro/readme/12/22630/1> [2021. 06. 18.]
- KŐHALMI Béla: Az emigrációs irodalom összegyűjtése 1923. = Bécsi Magyar Újság, 1923. április 15. 6. o. <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=bmu&datum=19230415&seite=6&zoom=33> [2020. 06. 18.], a cikk Kőhalmi új megjegyzéseivel megjelent a Tiszatájban is, 1964. 4. 7. o., http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/23209/1/tiszataj_1964_004.pdf, [2021. 06. 18.]
- KŐHALMI Béla: Glück Frigyes könyvtára 1915. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 9–12. 207–214. o.
- KŐHALMI Béla: Házikönyvtár: A Rádió Újság Családi kis lexikona. 3. kötet. Szerk. Kőhalmi Béla. Budapest: Rádió Újság Lapvállalat, 1944. 88–108. hasáb.
- [KŐHALMI Béla] Hogyan gyűjtjük és rendezzük könyvtárunkat? Karácsonyi könyv 1934. A magyar könyv barátainak hálája jeléül följánlja a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Orsz. Egyesülete. Budapest: MKKOE, 1934. 28–35. o.
- KŐHALMI Béla bibliográfia 1895–1984. Lakatos Éva, Kósa Zsófia és Tiszai [! Tiszay] Andor összeállítása alapján szerk. és az előszót írta Fülöp Géza. Budapest: FSZEK: OSZK KMK, 1985. 100. o.
- KŐHALMI Béla: Könyvgyűjtők és közkönyvtárak 1917. = Világ, 1917. május 20. 18–19. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/Vilag_1917_05/?query=%20%22%20vil%C3%A1g%201917%20m%C3%A1jus%2020.%22&pg=253&layout=s [2021. 06. 14.]
- KŐHALMI Béla: Dr. Krejcsi Rezső könyvtára 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 3. 88–91. o.
- KŐHALMI Béla: Tízezrek bibliofilája 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 1. 6–7. o.
- [KŐHALMI Béla] Philobiblos: Todoreszku Gyula dr. gyűjteménye 1–2. 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 5. 149–153. o., uo., 2. 1914. 6. 174–178. o.
- Könyvek könyve. 87 magyar író, tudós, művész, közéleti ember és kiadó vallomása kedves olvasmányairól. Szerkesztette és bevezetést írt hozzá Kőhalmi Béla. Budapest: Lantos, 1918. 248 o.
- Könyvgyűjtők évkönyve 1935-re. Tervezet, Kőhalmi Béla hagyatéka, OSZK Kézirattár, Fond 669. VI. doboz
- Könyvtári séták 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 1. 33. o.
- KREMMER Dezső: Bayer József színészettörténeti könyvtára 1917. = Könyvtári Szemle, 5. 1917. 1. 46–51. o., uo., 2., 88–92. o.
- KREMMER Dezső: Horánszky Lajos könyvtára 1–2. 1914. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 1–3. 36–43., uo. 3. 1915. 4–8. 111–119. o.
- KREMMER Dezső: Újságszelvények gyűjtése 1915 =. Könyvtári Szemle, 3. 1915. 4–8. 58–70. o.
- Magyar bibliofil társaság 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 1. 36. o.
- Magyar Könyvgyűjtők Társaságának programvázlata 1914b. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 3. 91–92. o.
- A Magyar Könyvgyűjtők Társaságának terve 1914a. = [Hír]. Könyvtári Szemle, 2. 1914. 2. 63. o.

- A magyar könyvművészet és a Könyvgyűjtők Társasága 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 5. 156. o.
 Mit akar a Könyvtári Szemle? 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 1. 1–3. o.
 NÁDAI Pál: Magyar könyvművészet angol világitásban 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 1. 16–20. o.
 A nyomdahely 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 11. 99. o.
 PEISNER Ignác: Egy könyvbarát siralmai 1919: Könyvgyűjtők évkönyve 1919-re. (A Könyvtári Szemle 6. évfolyama). 31–36. o.
 POGÁNY György 1996: A magyar könyvtári szaksajtó vázlatos története 1. = Könyvtári Figyelő, 6. (42) 1996. 4. 585–596. o., <https://epa.oszk.hu/00100/00143/00020/pdf/> [2021.06. 14.]
 POGÁNY György 1997: Kovács Máté és a bibliofília. In: Könyv és könyvtár XVIII. Szerk. Suppné Tarnay Györgyi. Debrecen : KLTE Könyvtára, 1997. 67–77. o., az idézet: 76. o.
 POGÁNY György 2004: Szij Rezső és a Magyar Bibliofil Társaság 1960–1964. Budapest : Szenci Molnár Társaság, 2004. 96. o. (A nyomtatványból közgyűjteményben nem találtam példányt. A kötetben közölt hasonmás az azóta elhunyt Szij Rezső példányáról készült.)
 POGÁNY György 2006: A magyar könyvművészet és a könyvtárak. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó: A Madách Imre Városi Könyvtár Évkönyve 2006. / szerk. Vas Ágnes. – Balassagyarmat: Madách Imre Városi Könyvtár, 2006. 58–68. o.
 POGÁNY György 2021: Kóhalmi Béla emlékezete : Életrajz és pályakép. (Megjelenés alatt a Könyvtári Figyelő 2021. évi 2. és 3. számában)
 PRESCOTT, William: Ex libris irodalom 1913. = Könyvtári Szemle, 1. 1913. 9. 81–83. o.
 St. M. [Staindl Mátyás]: A Habsburgok mint könyvgyűjtők 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 3. 142–144. o.
 Szekfű Gyula: Thallóczy Lajos könyvtáráról 1916. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 3. 137–140. o.
 A szocialista könyvbarátságról 1916. Két cikk. Leopold Winarsky: A német és osztrák könyvbarátságról. Szabó Ervin: Néhány szó a magyar szocialista könyvbarátságról. = Könyvtári Szemle, 4. 1916. 1. 36–46. o.
 Az új könyvek könyve. 173 író, művész, tudós vallomása olvasmányairól. Összegyűjtötte és bevezetéssel ellátta Kóhalmi Béla. Budapest : Gergely, 1937. 398 o.
 ZSÁK Wilfried 1915. A Műbarátok Köre és a magyar bibliofília. = Könyvtári Szemle, 3. 1915. 912. 218–222. o.
 Zwiebelfisch a könyvgyűjtésről 1914. = Könyvtári Szemle, 2. 1914. 4. 121–122. o.

A Könyvtári Szemle egy hasonmás példánya

Pogányné Rózsa Gabriella
A budapesti katonaorvosok dolgozószobája

*A Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte
der Garnison Budapest könyvtára*

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Rozsa>

Tisztelettel, köszönettel, és jó egészséget kívánva ajánlom a katonaorvosok dolgozószobájáról szóló írásomat Papp Istvánnak és Katsányi Sándornak, a könyvtárosság atyamestereinek, „a főváros dolgozószobája” meghatározó vezető munkatársainak 90. születésnapjukra.

A katonaorvos az orvosi tudomány minden haladását élénk figyelemmel kíséri; az által, hogy folyvást oly emberekkel érintkezik, kik pontossághoz vannak szoktatva, megfigyeléseit támogatják, tanácsait követik és törekvéseit előmozdítják, saját kiképzését is folyvást tökéletesíti és áldást terjeszt mindenüvé, a hová csak ereje kihat. Az ő intései, komolysága és szigora megóvjá a katona egészségét, pontossága növeli a beteg bizalmát és bátorságát, önfeláldozó odaadása még a haldoklónak is vigaszt és reményt nyújt. A katonaorvos, már hivatásánál fogva emberbarát, az ő védenceinek természetes barátja és meghittje; az ő jelenléte kitartásra és vitéz magatartásra buzdítja a katonát, mert a harcos, tudva azt, hogy még halálos sebbel vagy megcsonkított állapotban sem lesz teljesen elhagyatva és elfeledve, kétszeres erővel, kétszeres elszántsággal harcol.” (Danczer, 1899, 482. p.)

A „katonaorvosok” mindig is fontos szerepet töltöttek be a hadseregekben, a *Danczer Alfons* által élénk tárt „ideális katonaorvos”-kép azonban az Osztrák-Magyar-Monarchia időszakából származik, vagyis annak a modern értelemben vett katona-egészségügynek idejéből, amelynek gyökerei a XVIII. század utolsó évtizedeiben Mária Terézia és II. József uralkodása időszakában kereshetők. Ekkoriban fogalmazódott meg országos szintű szabályozásként az az elvárás, hogy a katonaorvosok folyamatosan frissítsék szaktudásukat, és ennek érdekében a katona-egészségügyi igazgatásnak megfelelő könyves háttérrel kellett biztosítani számukra. A kérdéskör históriájával kapcsolatban ki kell emelni báró *Anton Csorich von Monte Creto* hadügyminiszter 1850-es rendeletét, melyben a helyőrségi kórházak számára kórházi orvosi szakkönyvtárak megteremtését és fejlesztését írta elő: a gyűjtemények megalapozására intézményenként 100,

további folyamatos gyarapítására pedig évi 40–40 Guldent biztosítva. (Circular-Verordnung..., 1850. 42. p.) Mindazonáltal a katona(orvos)i tudományos életben a formálisan megszervezett szakkönyvtárak mellett jelentős szerepet vállaltak a katonai kaszinókon belül megszerveződött tudományos egyletek, melynek első példája az 1866-tól működő *Wiener Militär-wissenschaftlicher Verein* (Über Ziel und Aufgabe..., 1874. 121. p.), melynek alapszabályai szerint a bécsi Militär-Casnon belüli szorosabb együttműködés keretében alakult meg hadtudományi kutatások folytatása és az ismeretterjesztés, a tudományos közélet színterének biztosítása céljából (1. §). (Statuten..., 1870. 94–96. p.)

A budapesti *Katonai Tudományos és Kaszinóegylet* alapítási éve György Aladár adatközlése szerint 1868, és ekkorról gyökerezik a szervezet bibliotékája is (György, 1886. 344–345. p.). A *Der Kamerad* 1870. február 25-ei híradása alapján tudható, hogy a pesti tiszti kaszinóban hetente tartott üléseket a szervezet, mely csaknem háromszáz tagot számlált. (Militärwissenschaftlicher Verein in Pest-Ofen, 1870. 4. p.) A budapesti és egyéb helyőrségi városokban való egyletalapítás és az állami támogatás hivatalos uralkodói engedélyezéséről 1874. október 22-én olvashattak a hadtudományok iránt érdeklődők a szaklapban. (Militärwissenschaftliche Vereine, 1874. 4. p.)

Az általános hadtudományi egyesületek mintájára alakult meg elsőként Bécsben 1874-ben a helyőrség katonaorvosainak egylete, a *Wissenschaftlicher Verein der Militärärzte der Wiener Garnison* (Statuten..., 1874. 6–7. col.; Mundy, 1874.), a magyar fővárosban már 1869-től „bajtársi alapon” tartottak tudományos rendezvényeket a helyőrség közös hadseregbeli katonaorvosai, 1875-től azonban formális egyesületi keretben működtek együtt, és 1890-ben a Magyar Királyi Honvédség katonaorvosai szintén csatlakoztak a szervezethez (Egyesületi ügyek, 1929. 15. p). Érdekes adalék, hogy a Magyar Királyi Honvédségben a tiszti bemutatás szabályozásában – ez a honvédorvosokra is vonatkozott – külön pontban szerepel, hogy az újonnan kinevezett katonatiszteket ösztönözni kell az állomáshelyükön működő katonai (katonaorvosi) tudományos egyletbe való belépésre (Utasítás... 29. § 4. f) pont, 1893. 857–858. p.). A katonaorvosi tudományos élet kiemelt fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a *Honvédorvosban* 1903-ban is önálló cikk foglalkozott e kérdéssel: „Nem hallgathatjuk el azonban, hogy van egy tér, a melyen úgy a honvéd-, mint a közös hadseregbeli orvosi tisztikar tevékenysége nélkülözi azt a buzgalmat és eredményességet, a mi pl. német birodalmi kartársaik ez irányú működését jellemzi. Ez a tér: tudományos és irodalmi tevékenység tere.” (A honvédorvosokra váró tudományos feladatokról, 1903. 49. p.) Pedig ekkor már több éve

működött a Verein, és a „polgári” orvosi szakfolyóiratok mellett a *Honvédorvos* (1888) és a *Der Militärarzt* (1867) nyújtott publikációs teret a hadseregek doktori számára.

A tudományos célkitűzések elérése érdekében a katonarvosi tudományos egyletek, így a *Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militärärzte der Garnison Budapest* magától értetődően tartott fenn könyvtárat is, melynek nyomtatott katalógusa 1900-ban jelent meg (Catalog..., 1900).

A gyűjtemény történetéről, működéséről csak meglehetősen kevés és szórányosan fennmaradt adalék ismeretes. Az 1890-es évektől a *Der Militärarzt* című bécsi kiadású katonarvosi profilú szakfolyóirat rendszeres híradásokat közölt a Monarchia katonarvosi tudományos egyleteinek életéről, és a beszámolók többször kitértek a szakmai, tudományos rendezvények ismertetése mellett a közgyűléseken elhangzottak összefoglalására, néha a tisztújító szavazások eredményeinek közlésére is.

A *Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militärärzte der Garnison Budapest* 1891. december 18-ai ülésén lezajlott szavazás alkalmával a könyvtárosi tisztelet *Kolischer Isidor*, a 68. gyalogezred doktorának lemondása miatt *Jakob Noël* és *Anton Schwenk*, a 38. gyalogezred ezredorvosai vették át (*Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militärärzte in Budapest*, 1891. 14. col.; *Schematismus...*, 1892. 385. p.). (A dolgozatban szereplő nevek írásmódjában, illetve valamely személy magyar voltának meghatározásában *Szinnyei József*, illetve a közös hadsereg Schematizmusának adatközlését veszem alapul.) Az 1893. január 13-ai tisztújítás után a könyvtár őre *Gadányi Lipót*, a 38. gyalogezred ezredorvosa lett (*Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militärärzte in Budapest*, 1893. 32. col.; *Schematismus...* 1893. 395. p.). Az *Orvosi Hetilap* híradásából azonban az is tudható, hogy „*a budapesti katona-orvosok testülete a tiszti casino helyiségeiben (Károly-kaszárnya)*” tartotta rendezvényeit (A budapesti katona-orvosok testülete, 1893. 100. p.).

Az 1906-os esztendő jelentős változást hozott az Egylet életében, melyről az 1906. január 9-ei ülés beszámolója adott hírt. A szervezet tagsága által az 1905. december 14-én tartott közgyűlésen elfogadott új alapszabály alapján az Egylet neve „*Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest*” lett, vagyis a Magyar Királyi Honvédség katonarvosai a társaság elnevezésében is hivatalos képviselőt nyertek. Ugyanekkor döntés született a könyvtár fejlesztéséről, valamint arról, hogy az esetismertetések a továbbiakban már nem a *Tiszti Kaszinó* Károly-laktanyabeli helyiségeiben, hanem a főváros helyőrségi kórházaiban lesznek (Meszlényi, 1906. 90. col.). És még

ugyanebben az évben a szervezet szakmai kapcsolatrendszere a civil orvosok irányában is bővült, erről a *Budapesti Királyi Orvosegyesület* 1906. május 19-én tartott, XVII. rendes tudományos ülésén Dr. Bókay Árpád elnök napirend előtti felszólalásában adott tájékoztatást: „Tisztelt Orvosegyesület! Mielőtt a napirendre áttérnénk, engedjék meg, hogy vendégeinket üdvözöljem. Az igazgató tanács elhatározta, hogy a katona-orvoscollegákat a legnagyobb örömmel és szívesen látja üléseinken épen' úgy, mint ha rendes tagjaink lennének. Ezzel azt a jó viszonyt kívánja ápolni, mely Budapesten hagyományos a polgári és a katonaorvosok között. Felkérem a t. katonaorvos kartársakat, hogy tiszteljenek meg bennünket minél gyakrabban megjelenésükkel, az orvosegyesület tagjai iparkodni fognak, hogy ne hiába jöttek legyen közibénk.” (Budapesti kir. Orvosegyesület, 1906. 582. p.).

Az egyleti könyvtárral kapcsolatosan a Militärorztban olvasható újabb adalék csak az 1910. október 25-ei közgyűlés határozata, mely szerint Kanász József főtörzsorvost választották a könyvtár örül (Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest, 1911. 79. col.), aki ekkor a budapesti térparancsnokság kötelékében szolgált (Schematismus..., 1910. 1228. p.) Könyvtárosi működése azonban nem volt hosszú életű, mivel ugyanezen év november elejével a krakkói erőd egészségügyi főnökévé nevezte ki a király (Magyar katonaorvosok, 1910. 4. p.).

A Verein következő, 1911. december 5-ei közgyűlésének beszámolójából ismeretes, hogy Paul Myrdacz vezértörzsorvos, a 4. hadtest egészségügyi főnökeként jelentős szerepet játszott az Egylet életében, nevéhez fűződik a névváltoztatást szentesítő új statútum, illetve a helyőrségi katonaorvosi tudományos élet fellendítése és ennek támogatása érdekében a könyvtár újjászervezése. Ugyanekkor a szervezet szakkönyvtárának további gondozásával telekfalvi Karátson Istvánt, a budapesti térparancsnokság törzsorvosát (Schematismus..., 1911. 1249. p.) bízta meg a tagság (Meszlényi, 1912. 15–16. col.).

Rövid közlemény olvasható az Egylet 1913. november 25-ei taggyűléséről, melyben a könyvtár gyarapodásáról is szó esett, és a katonaorvosok elégedettségét mutatja, hogy a könyvtárosi tisztet újfent lokodi Sándor Balázs törzsorvos kapta meg (Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest, 1914. 78. col.), aki ekkor a budapesti térparancsnokság orvosa volt, és 1913. november 1-jével lépett elő ezredorvosból törzsorvossá (Hivatalos rész, 1913. 2. p.). Erről a rendezvényről és a szervezet 1913/1914-es évadjának programjairól a Honvédorvos 1914. március 15-ei számában is olvashattak az érdeklődők; ebben a közleményben az is olvasható, hogy a Budapesti Királyi Orvosegyesülettel való kapcsolat elmélyülése következtében

a tudományos üléseket az Orvosegyesület Semmelweis-termében tartották meg (A Budapesti Helyőrségi [sic] Katona- és Honvédorvosainak Tudományos Egyesülete, 1914. 13. p.) (Csak érdekességként érdemes megjegyezni, hogy a Honvédorvos első korszakának utolsó előtti száma újra foglalkozott ez egyesületi élettel: A Budapesti Helyőrség Katona- és Honvédorvosainak Tudományos Egyesülete. 1914. 17–18. p.)

A helyőrségi katoniorvosi tudományos egyesületi élet fejleményeiről a Der Militärarzt a Nagy Háború évei alatt is közölt híradásokat, beszámolókat, a budapesti egylet azonban ekkor már nem küldte meg a folyóiratnak rendezvényei jegyzőkönyveit, a hazai orvosi lapok sem adtak hírt a Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest tudományos tevékenységéről.

Az egyesületi könyvtár működéséről csupán a nyomtatott katalógus előszava szolgál meglehetősen kevés konkrétumot tartalmazó tájékoztatással; néhány rövid pont összegzi az Egylet könyvtárbizottságának határozatait a téka használatával kapcsolatban. Ezek szerint a könyvtár meghatározott „könyvtári órákban” állt a tagság rendelkezésére, ekkor lehetett nyugta ellenében fejenként két kötetet három hónap időtartamra kikölcsönözni; a kérésnél a szak megnevezés és a kötet sorszámát kellett megadni (Catalog.... 1900. [3]. p.).

A jegyzék mindazonáltal jól reprezentálja a bibliotéka, illetve az azt éppen a régi századforduló időszakában kezelő katoniorvos könyvtárszakmai elképzeléseit, tájékozottságát is.

Az egyes szakokon, illetve osztályokon/szakterületeken belül a jegyzék szerzői betűrendes elrendezésű, a kötetek szakon belüli számukat feltehetően a beszerzésük sorrendjében kapták. A szakrendes jegyzékhez szerzői betűrendes mutató csatlakozik, amely a nyomtatott katalógus oldalszámaira utal. Meg kell azonban jegyezni, hogy a névmutató csak vezetékneveket tartalmaz, így nem különíti el az azonos családnevű, de más-más keresztnévű szerzőket, illetve munkáikat, pl. Hoór Vencel és Hoór Károly vagy Fuchs Miksa Viktor és Ernst Fuchs esetében.

A katalógusban közölt leírások meglehetősen szűkszavúak, a regisztrált adatok köre csupán a szerző vezetéknevére, a címre (vagy annak rövid változatára), a megjelenés évére és a kötetszámra terjed ki: „*Richter*, Encyclopädie der Anatomie. 1854. 1 Band”. Érdemes azonban néhány szót a katalógus címbesorolási módszereinek is szentelni. Nagyrészt németajkú, illetve német nyelvű közegben otthonosan mozgó könyvtárosok és könyvtárhasználók miatt a grammatikai rendszóválasztás a német címek esetében általánosan, de nem teljes

következetességgel alkalmazott gyakorlat (pl. Militär-Pharmakopöe, österreichische; Medicinische Physik, Handbuch). Néha azonban a mechanikus besorolást választotta a katalógus szerkesztője (pl. Cholera Instruction; Organische Bestimmungen für das militär-ärztliche Officiers-Corps), és érdekes, hogy a Magyar Vöröskereszt német nyelven közzétett 1884-es jelentése pedig a testület neve alatt szerepel a jegyzékben: *Ungarisches rotes Kreuz*, Bericht vom Jahre 1884; éppígy a *Maltheser-Ritter-Orden*, Freiwilliger Sanitäts-Dienst im Krieg des 1879. 1 Band, de a szerzői mutató alapján nem találhatók meg ezek a tételek, vagyis a testületi neveket nem tekinti „igazi” szerzőnek a katalógust közrebocsátó könyvtáros-doktor.

A könyvjegyzék alapján jól rekonstruálható a gyűjtemény mérete, tartalmi, nyelvi összetétele, legalábbis a könyvtár 1899–1900-as állapota, illetve ebből következően a budapesti katonaeorvosok feltételezhető szakirodalmi olvasmánybázisa is. Nem szabad azonban megfedkezni arról, hogy éppen a budapesti helyőrség doktorai számára a főváros nagykönyvtárainak vonatkozó állományegységei, az orvoskari könyvgyűjtemények, sőt a helyőrségi kórházakban található szakkönyvtárak szintén rendelkezésére álltak kutatásaik, napi munkájuk támogatására. Az azonban bizonyos, hogy a rendszeresen megtartott ülések, szakmai programok alkalmával az informális szakmai információcsere, diskurzus mellett a könyvtárhasználatra úgyszintén mód nyílt.

Az alábbi táblázat a téka szakrendjét, illetve az egyes szakokban található kiadványok statisztikai adatait mutatja:

Szakjel	A szak megnevezése	Kiadványok száma	Megjelenési évek	Nyelvi megoszlás
A	Anatómia	7	1831–1885	mind német
B	Bakteriológia	6	1887–1891	5 német, 1 magyar
C	Sebészet	34	1753–1894	32 német, 2 magyar
D	Venerológia és bőrgyógyászat	8	1836–1868	mind német
E	Gyógyszerkönyvek, kémia	19	1821–1881	mind német
F	Nőgyógyászat	6	1776–1883	mind német
G	Igazságügyi orvostan és pszichiátria	8	1821–1892	mind német
H	Higiéncia, közegészségügy	27	1840–1890	1 magyar, 26 német
L	Fiziológia	6	1834–1887	mind német
M	Katonaegészségügy	46	1815–1895	mind német
N	Belgyógyászat	30	1794–1893	1 magyar, a többi német

Szakjel	A szak megnevezése	Kiadványok száma	Megjelenési évek	Nyelvi megoszlás
O	Szemészet	32	1826–1893	6 magyar, 26 német
P	Craniográfia (a koponya vizsgálata), gyermekgyógyászat, fül-orr-gégegyógyászat	1+3+1	1831–1885	mind német
R	Orvosi szakfolyóiratok és vegyes orvosi tartalmú brosrúrák	folyóiratok: 19 ** brosúrák: 37,	folyóiratok: 1857–1897 ** brosúrák: 1869–1898	folyóiratok: 17 német, 1 magyar és 1 cseh nyelvű ** brosúrák: 33 német, 4 magyar

A táblázat adatainak összegzése alapján elmondható, hogy a gyűjtemény 234 könyvet (nem kötetet) számlált, ezen felül 19 folyóirat és 37 broszúra, jobbra orvosi szakfolyóiratokból származó különlenyomatok szolgálták az Egylet tagjait.

A könyvkollekció tartalmi megoszlása jól igazodik a használói közösség igényeihez-érdeklődéséhez: a legnagyobb szak a Katonaegészségügy, amely a vonatkozó szabályzatoktól kezdve felöleli az intézményrendszer ismertetésén és a mozgósítás idején előtérbe kerülő feladatokon keresztül a külföldi katonaegészségügy bemutatásain át a kórházépítés és -igazgatás kérdéseig a „Militär-Sanitätswesen” elméleti alapjait és gyakorlati orvosi, szervezési és logisztikai megoldásait. Ebben a szakban a Máltai Lovagrendről és a Vöröskereszt Egyletekről is találhattak olvasnivalót a hadsereg orvosai, de olyan összefoglalást is megszerzett az egyesület, amely szükség esetén a lakosságra átruházható katonaegészségügyi feladatokat, tevékenységi köröket vette számba. A katonarvoslás érdeklődésének homlokterébe tartozik magától értetődően a Sebészet mellett a Belgyógyászat, a Szemészet és a Közegészségügy. Ezen utóbbi szakterületek szoros összefüggésben vannak a békeidőben vagy mozgósítás (hadi-idők vagy hadgyakorlatok) idején összezárt és nem mindig megfelelő higiéniai körülmények között lévő embertömegek egészségmegóvásával, gyógyításával. Éppígy indokolt, hogy a közepes szakok között van a Gyógyszerkönyvek osztálya, amelyben civil és katonai összeállítások is megtalálhatók. Az Anatómia, Bakteriológia, Fiziológia és az Igazságügyi orvostan a kicsi diszciplínák közé tartozik, szintén csak egy-egy kiadvány képviseli a koponya betegségeit, sérüléseit és a fül-orr-gégegyógyászatot. Első pillanatra indokolatlannak tűnhet a nőgyógyászat és a gyermekgyógyászat jelenléte egy katonarvosi tékában, de a katonai kórházak hagyományosan vállalták fel a katonahitvesek és közvetlen családtagok egészségügyi ellátását, így a szülések levezetését, és szükség esetén

a beteg gyermekek gyógykezelését. Az egyetlen szak, amely nem látszik öszszhangban lenni a korabeli általános katonaoorvosi gyakorlattal, tudományos érdeklődéssel és magának a budapesti katonaoorvosi egyesület rendezvényeinek tematikájával, ez a venerológia és bőrgyógyászat (A Wissenschaftlicher Verein der Militär(- und Landwehr)ärzte der Garnison Budapest tudományos rendezvényeivel kapcsolatban részletesebben vö. Pogányné Rózsa, 2020.). E témát mindösszesen 8 szakkönyv képviseli, ezek közül egy a bőrbetegségekkel foglalkozik, egy a vizeleti problémákra ad gyógymódot, és csupán hat kiadvány témája a nemi úton terjedő betegségek felismerése és kezelése, holott ezek a megbetegedések békében és háborúban egyaránt jelentős számban fordultak elő a hadseregben. És e csekély méretű könyvgyűjtemény sem mondható naprakésznek az 1836 és 1868 között megjelent szakirodalommal.

A szakfolyóiratok, időszaki kiadványok és különlenyomatok önálló „formai” szakot képeznek, az előfizetett periodikumok osztálya vegyes, orvosi és katonai/hadtudományi tematikájú. Kifejezetten katonaoorvosi kiadvány a bécsi kiadású *Jahrbuch für Militärärzte* és a berlini (Die Preußische) *Militär-Ärztliche Zeitung*. Figyelemreméltó azonban, hogy az Egyesület nem fizetett elő a *Der Militärarzt*-ra, amelyben az egyesületi híreiket is többé-kevésbé rendszeresen publikálták, illetve a kiadvány számos esetben adott teret a tagság szakmai közleményeinek. Ezután az már magától értetődő, hogy a Honvédorvos sem szerepel a jegyzékben. Rendelkezésre álltak azonban az Országos Közegészségügyi Egyesület kiadásában és *Fodor József* szerkesztésében napvilágot látott *Egészség* 1894 és 1896 közötti számai, illetve az *Ungarisches Archiv für Medicin* 1893–1895-ös tomosai. A kiadvány *Archives Hongroises de la Médecine* francia címmel is rendelkezett és összesen ez a három 1892/1893–1894/1895-ös évfolyama jelent meg Wiesbadenben; a lapot a budapesti egyetem orvoskarának munkatársai, *Bókay Árpád*, *Klug Ferdinand* (tamásfalvi Klug Nándor) és *Petrik Ottó* szerkesztők jegyezték. A 37 különlenyomat éppígy tartalmi sokszínűséget képvisel a gyűjteményben, több orvos- és kultúrtörténeti dolgozat került ebbe a csoportba, de itt kaptak helyet a fogászati és balneológiai füzetek is.

A kiadványok – a katalógus 1900-as közzétételéhez képest – egészen frissnek tekinthetők. A könyvek közül négy származik a XVIII. századból, a téka legrégebbi szakkönyve *Hermann Boerhaave*, holland orvos sebészeti munkájának *Gerard van Swieten* jegyzeteivel ellátott 1753-as edíciója: *Herrn Hermann Boerhaaves kurzgefaßte Lehrsätze von Erkenntniß und Heilung der so genannten Chirurgischen Krankheiten ; mit dem Commentario Herrn Gerard van Swieten, den Wundarzeney Beflissenen zum Besten aus dem Lateinischen*

übersetzt. 1-4. Bd. Danzig : Schreiber, 1753. (A kiadás azért is különlegesen érdekes, mert Gerard van Swieten, Mária Terézia orvosa, a Habsburg Birodalom modern értelemben vett egészségügyi rendszerének kidolgozója és az udvari könyvtár őre is volt egy személyben.) Mivel a könyvgyűjtemény gyökerei még csak néhány évtizedre nyúlnak vissza, bizonyos, hogy az 1700-as évekből származó orvosi kézikönyvek, vagy akár a XIX. század első felének katona-egészségügyi szabályzatai, orvosi tankönyvei ajándékként, esetleg hagyatékként kerülhettek az egyleti téka birtokába, csupán az utolsó néhány évtized szakirodalmát vásárolhatták a könyvtáros doktorok.

A budapesti helyőrség katonaorvosi egyleti könyvtárának legújabb tomusai az 1890-es dekád közepéről származnak, a legfrissebbek a folyóiratok (1897) és a különlenyomatok (1898).

Az ekkor még kicsiny szakkönyv-kollekció nyelvi megoszlását tekintve meglehetősen homogén képet mutat, az összesen 290 címből csupán 16 magyar és egyetlen cseh nyelvű kiadványt regisztrál a katalógus. Így a budapesti helyőrségi katonaorvosok szakkönyvtárára is igaz György Aladár korábbi megjegyzése: „a katonai kaszinókon s az erdélyi szászok olvasó-egyletein kívül nagyon kevés oly olvasókör van, ahol a magyar irodalmat elhanyagolnák s azok nagyobb része is szakegylet” (György, 1886. 334. p.). Jelen esetben a német források határozott túlsúlyát indokolja egyrészt a fővárosban állomásozó alakulatok, illetve katonai intézmények számának különbsége, így a helyőrség katonaorvosainak megoszlása a közös hadsereg és a Honvédség között, de mindkét hadseregben voltak a Monarchia nemzetiségeihez tartozó személyek, így a katonaorvosok számára lingua francaként a német szolgált, akár tanult nyelvként is. Meg kell azonban jegyezni, hogy a mintegy 5,5%-nyi magyar nyelvű kiadvány mellett 26 darab, csaknem 9% olyan dokumentum is akad, amely – németül van ugyan –, de magyar orvos vagy katonaorvos munkája; csak példaként érdemes kiemelni *Semmelweis Ignáctól az Offener Brief an die Professoren der Geburtshilfe* című 1862-ben megjelent írását vagy a híres szemész professzor, korábban katonaorvos *Hoór Károly* műveit, akinek a téka szemészeti osztályában öt magyar és kilenc német nyelven írott dolgozata állt a tudomány szolgálatára és kollégái rendelkezésére.

A katonaorvosi egyleti könyvtár nyomtatott katalógusának külön osztályát képezi az „anyaszervezet”, a budapesti Militärwissenschaftlicher und Casino-Verein könyvtára katonaorvosi vonatkozású állományának lajstroma. Az S szakban felsorolt kiadványok tehát nem a katonaorvosi egylet tékájában voltak megtalálhatók, mindazonáltal – ahogyan korábban szó volt már róla – ekkoriban

a katonai orvosi rendezvények a Katonai Tudományos és Kaszinóegylet Károly-laktanyabeli épületében zajlottak, így a résztvevők annak könyvtárát szintúgy ismerték és használhatták. Ezért a katonai orvosi kar Budapesten szolgáló tagjainak szakirodalmi olvasmányai joggal származhattak ezen gyűjteményből is, így mindenképpen indokolt (akár összehasonlítással) a fenti vizsgálati szempontok szerint röviden erre a gyűjteményelemre is kitérni.

A jegyzékben 92 szakkönyv adatai sorakoznak, ezek közül „civil” orvosi, szakorvosi 49 kiadvány, 43 tomos pedig a katonai orvosi munka módszereivel, szervezésével vagy történetével foglalkozik, a Kaszinóegylet által járatott 18 orvosi folyóirat közül 15 nem katonai orvosi vonatkozású, és a három katonai egészségügyi periodikum közül kettő berlini, egy pedig braunschweigi kiadású. A Monarchia katonai orvosi szaklapjai ebből a kollekciónak is hiányoznak.

Az orvosi egyesület 290 tételéhez képest a Kaszinóegylet 110 címet magában foglaló vonatkozó szakja meglehetősen jelentősnek tekinthető, de figyelembe kell venni azt is, hogy a Kaszinóegylet korábbi alapítású és nagyobb taglétszámú, ezáltal anyagiakkal is jobban ellátott szervezet. Ezt bizonyítja a gyűjteményegységben található kiadványok frissessége is: a legkorábbi kötet 1834-ből származik, és 9 tomos 1899-es megjelenésű, sőt két 1900-as könyv is már feldolgozott állapotban jelenik meg a katalógusban; az időszaki kiadványok listája 1900-as füzetéről nem tudósít.

A németnyelvűség az általános hadtudományi egyesületben még határozottabban jelen van, a 110 szakirodalmi forrásból az egyetlen magyar nyelvű *Högyes Endre* munkája, az *Emlékkönyv a budapesti magyar királyi tudományos egyetem orvosi karának múltjáról és jelenéről* (Budapest, 1896), és mindösszesen öt magyar szerzőtől való szakkönyvet regisztrál a jegyzék.

A *Catalog der Bibliothek des Militär-Ärztlichen Vereines in Budapest* című nyomtatott kötetkatalógus egy kicsiny és meglehetősen zárt szakmai közösség olvasmányainak egy szegmensét reprezentálja, mindazonáltal értékes adalékokkal árnyalja a könyvtári és katonai orvosi tudomány- és művelődéstörténet eredményeit azáltal, hogy bepillantást enged a Budapesten szolgáló katonai orvosok „dolgozószobájá”-ba, illetve a katonai orvosi tudományos közösség maga számára a régi századforduló időszakára létrehozott információs bázisába.

Irodalom

- A Budapesti Helyőrség Katona- és Honvédorvosainak Tudományos Egyesülete. = Honvédorvos, 1914. május 10. p. 17–18.
- A Budapesti Helyőrségi [sic] Katona- és Honvédorvosainak Tudományos Egyesülete. = Honvédorvos, 1914. március 15. 13. p.
- A budapesti katona-orvosok testülete. = Orvosi Hetilap, 1893. 100. p.
- Budapesti kir. Orvosegyesület. = Orvosi Hetilap. 1906. 582. p.
- Catalog der Bibliothek des militär-ärztlichen Vereines in Budapest. Budapest, 1900, Kertész ny.
- Circular-Verordnung des Kriegsministers v. 9. Dec. 1850. D. 6784. Vierteljahrsschrift für die praktische Heilkunde. 1851. 3. Hauptteil. 34–42. p.
- DANCZER Alfons: A mi hadseregünk : az Osztrák-Magyar Monarchia népei fegyverben és zászlók alatt. Budapest, 1899, Franklin-Társulat.
- Egyesületi ügyek. = Honvédorvos. 1929. 15. p.
- GYÖRGY Aladár: Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben. Budapest, 1886, Statisztikai Hivatal Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1913. november 15. p. 2.
- A honvédorvosokra váró tudományos feladatokról. = Honvédorvos, 1903. 49–50. p.
- Magyar katonaorvosok. = Pécsi Napló, 1910. november 3. 4. p.
- MESZLÉNYI Nándor: Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. Der Militärarzt. 1906. 90–94. col.
- MESZLÉNYI Nándor: Wissenschaftlicher Verein der Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. Generalversammlung am 5. Dezember 1911. Der Militärarzt. 1912. 15–16. col.
- Militärwissenschaftliche Vereine. Der Kamerad : österreichisch-ungarische Werh-Zeitung. 22. October 1874. 4. p.
- Militärwissenschaftlicher Verein in Pest-Ofen. Der Kamerad : österreichisch-ungarische Werh-Zeitung. 25. Februar 1870. 4. p.
- MUNDY, Jaromir: Glossen zu den Statuten des wissenschaftlichen Vereines der Militärärzte der Wiener Garnison. Der Militärarzt. 1874. 9–11., 17–20., 29–31., 61–63., 76–77. col.
- POGÁNYNÉ RÓZSA Gabriella: A 16. helyőrségi kórház orvosainak tevékenysége a Budapesti Helyőrség Katonaorvosainak Tudományos Egyletében: A Der Militärarzt közleményei alapján. U= Honvédorvos. 2020. megjelenés alatt.
- Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine. 1892–1914. Wien, 1892–1914, K. k. Hof- und Staatsdruckerei.
- Statuten des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines. Organ des Wiener Militär-wissenschaftlichen Vereines. 1870. 94–96. p.
- Statuten für den wissenschaftlichen Verein der Militärärzte der Wiener Garnison. Der Militärarzt. 1874. 6–7. col.
- Utasítás a véderőről szóló 1889. évi VI. törvénycikk és a honvédségről szóló 1890. évi V. törvénycikk végrehajtása tárgyában. Negyedik rész. Magyarországi rendeletek tára. Budapest, 1893, M. Kir. Belügyministerium, 805–881. p.
- Über Ziel und Aufgabe militär-wissenschaftlicher Vereine. Organ des Wiener militär-wissenschaftlichen Vereines. 1874. 120–147. p.
- Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. Der Militärarzt. 1911. 79. col.
- Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militär- und Landwehrärzte der Garnison Budapest. 1914. col. 78.
- Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militärärzte in Budapest. Der Militärarzt. 1892. 13–14. col.
- Wissenschaftlicher Verein der k. und k. Militärärzte in Budapest. Der Militärarzt. 1893. col. 32.

Rácz Ágnes Utópia?

Töprengések a magyar nemzeti bibliográfia rendszerének helyzetéről, különös tekintettel a kurrens bibliográfia esélyeire

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Racz>

*Papp Istvánnak és Katsányi Sándornak,
örök hálával, hogy egy ideig a közelükben lehettem.*

Ez az írás – mint alcíme is mutatja – nem kíván elméleti fejtegetésekbe bocsátkozni a nemzeti bibliográfia fogalmáról, létjogosultságáról és megvalósíthatóságáról általában. A szerző elfogadja az IFLA máig érvényes álláspontját az Egyetemes Bibliográfiai Számbavételről (UBC), amely a nemzeti bibliográfiák útján kívánja az 1969-ben kitűzött célt elérni, és aminek nyomán a magyar nemzeti bibliográfiai rendszer is nagyobb arányú fejlesztésnek indult sok tekintetben. Az internet elterjedésével együtt járó „információrobbanás”, a digitális média drámai növekedése az alapvetően nem kérdőjelezte meg, de nyilván átalakította a számbavétel módját és eszközeit.

Mi történt a magyar nemzeti bibliográfia háza táján az elmúlt harminc évben?

1990. augusztus 21–23-án került sor a II. Országos Bibliográfiai Értekezletre Debrecenben. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy az értekezlet ajánlásai megvalósultak-e és hogyan, de most csak a nemzeti könyvtárra, illetve a nemzeti bibliográfiára közvetlenül vonatkozó, legfontosabb ajánlásokkal kapcsolatos későbbi fejleményeket lehet áttekinteni.

Az ajánlások között kormányzati intézkedéseket, illetve technikai fejlesztést sürgetők is voltak, amelyek minden bibliográfiai tevékenységet folytató intézmény szempontjából fontosak, és amelyeket az értekezlet résztvevői a kormányzati és önkormányzati szervek figyelmébe ajánlottak: a feladatokkal felruházott intézmények pénzügyi fedezetének biztosítása; az új technológiára áttérő vállalkozások anyagi, beruházási támogatása; az adatátviteli hálózat jelentős fejlesztése a bibliográfiai adatbázisok kellő hasznosítása érdekében; az országos bibliográfiai adatbázisok olyan hosszú távú fejlesztése, hogy azok elősegítsék a helyi katalógizálási tevékenység radikális csökkentését.

Az 1980/90-es években megindultak, illetve felgyorsultak a könyvtárgépesítési fejlesztések. A számítógépes programok terén igen tarka kép alakult ki, mert nem született (nem születhetett?) olyan döntés, de talán még irányvonal sem, amely elősegítette volna a könyvtárak egységes szofterválasztását. (2017-ben is elhangzott olyan könyvtárvezetői vélemény, hogy „nem kívánunk egyenszoftvert”). A nagyobb könyvtárakban három-négy ún. IKR (integrált könyvtárautomatizálási rendszer) terjedt el, mellettük sok, a kisebb könyvtárak számára alkalmas szoftver került bevezetésre, és igen elterjedtek az UNESCO által ingyenesen rendelkezésre bocsátott MikroISIS alapján létrehozott egyedi rendszerek. A MikroISIS-t az OSZK is széles körben alkalmazta, olyannyira, hogy még 2021-ben is konverzióra vár több, vele készített adatbázis.

1990. június 1-jén avatták fel az OSZK számítógépközpontját, és az új IBM számítógépen installálták a DOBIS/LIBIS rendszert. Ez a szoftver az OSZK-t némileg kényszerpályára is állította, aminek nyomán 2000-ben az ebből továbbfejlesztett AMICUS-rendszert vezette be. 2016 végén lehetőséget kapott ennek cseréjére is egy nagyszabású, sok könyvtárt kiszolgáló új szoftverkörnyezet (OKP = Országos Könyvtári Platform) létrehozásával. A rendszerrel kapcsolatban olyan elvárások fogalmazódtak meg a projektet legfelsőbb szinten irányítóknak, amelyeknek egyik „kulcsrakész” IKR sem felelt meg, és a szükséges továbbfejlesztésekre nem vállalkoztak. Így olyan nyílt forráskódú megoldást választott az OSZK (persze, tele félelmekkel), amely még a nemzetközi terepen is fejlesztés alatt állt, és nem működött üzemszerűen. Megvolt az esély arra, hogy az OSZK és a nagy egyetemi könyvtárak által közösen megfogalmazott elvárásokat teljesíteni tudó platform alakítható ki, a fejlesztés azonban még nem ért véget, és a végeredmény még nem látszik.

A szoftverek terén mutatkozó változatosság megnehezíti a könyvtárak együttműködését a bibliográfiai feldolgozásban, és nem igazán könnyíti meg a helyzetet a központi katalógus gépesítésének 1997-ben megindult folyamata sem, aminek eredményeképpen 2003-ban indult a Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA). Ez „osztott katalógizálási rendszer”-ként kívánt működni, a rekordok átvételét helyi rendszerekbe lehetővé teszi, ám ezek a rekordok a MOKKA duplumszűrési és -összevonási folyamataiban torzulnak. Könyvtári katalógusok céljára valószínűleg megfelelnek, de a nemzeti bibliográfiai adatbázis céljait nem szolgálják. A MOKKA-projekt 2002. január 1-én az OSZK-hoz került, a katalógus ünnepélyes átadása 2003. március 4-én történt. Párhuzamosan, szinte azonos tartalommal jött létre az Országos Dokumentumellátó Rendszer (ODR) adatbázisa. 2010–2011-ben aztán megtörtént a MOKKA és az ODR némi

összehangolása (nem az egyesítésük!), a bibliográfiai adatbázist a MOKKA jelenti, a könyvtárközi kölcsönzéshez szükséges példánytárat pedig az ODR-adatbázis tartalmazza. A MOKKA üzemeltetéséért és fejlesztéséért az OSZK lett a felelős – úgy, hogy saját IKR-jéből is feltöltögeti a rekordokat a MOKKA-ODR adatbázisba. Ezt is szeretne volna megszüntetni egy komplex adatbázis létrehozásával a már említett OKP-projektben, ám úgy tűnik, ezt nem fogják a tervek szerint megvalósítani, hanem marad a Corvinával működő központikatalógus-rendszer.

A szervezeti keretekkel kapcsolatban a II. Országos Bibliográfiai Értekezlet ajánlásai azt mondják, hogy „szervezettebbé és összehangoltabbá kell tenni a bibliográfiai munkát”. Erre – egyebek mellett – az OSZK keretében olyan országos bibliográfiai központ létrehozását javasolják, amely „gondoskodik a bibliográfiai munka országos szervezéséről és fejlesztéséről”.

A bibliográfiai központ – az ajánlásokban megfogalmazottnál szűkebb feladatkörrel – létrejött az OSZK szervezetében, amikor az a döntés született, hogy 2000. március 1-jétől a Katalógizáló és Bibliográfiai Főosztály új neve Gyűjteményfejlesztési Főosztály és Nemzeti Bibliográfiai Központ lesz. A névcseré szervezeti változással is járt, ami a bibliográfiai tevékenységet csak annyiban érintette, hogy megőrizve az 1998-ban bevezetett szervezeti változásokat (a kurrens katalógizáló és bibliográfiai tevékenység egyesítését és a párhuzamosságok felszámolását), erre a főosztályra helyezték át a Retrospektív Bibliográfiai Osztályt, amelynek feladata akkor a *Magyar Könyvészet 1921–1944* c. ciklusbibliográfia kötetének összeállítását volt. A főosztály keretében maradt az MNB-rendszerébe sorolt sajtórepertórium szerkesztése, valamint a külföldi magyar vonatkozású anyagot feldolgozó Hungarika Dokumentációs Osztály. Ennek a „nemzeti bibliográfiai központnak” azonban nem volt feladata az ajánlásokban szereplő országos szervező szerep eljátszása. (Némi koordinációs feladatot korábban ellátott a Könyvtártudományi és Módszertani Központ adatbázisa a magyar könyvtárak bibliográfiai terveiről, de ez a szolgáltatás fokozatosan elhalt.)

2005-től az OSZK újabb átszervezése következményeként felbomlott a fenti rend: az akkor létrehozott igazgatóságok között másképp osztozták szét az osztályokat. A Gyűjteményfejlesztési és Feldolgozási Igazgatóság keretében a Könyvfeldolgozó Osztály feladata volt az *MNB Könyvek Bibliográfiája*, a Periodikafeldolgozó Osztályé pedig az *MNB Időszaki Kiadványok Bibliográfiája* szerkesztése. A korábbi Hungarika Dokumentációs Osztály és az MNB Sajtórepertórium Szerkesztősége megszűnt, illetve belőlük alakult meg a Humán Szakirodalmi Bibliográfiai Osztály (2009-től Humántudományi Bibliográfiai Osztály, 2011-től Analitikus Feldolgozó Osztály

néven, 2020-tól áthelyezve az Információ- és Tartalomszolgáltatási Főosztályra Humántudományi Bibliográfiai Koordinációs Iroda elnevezéssel). A retrospektív bibliográfiai munkálatok a Különgyűjteményi és Tudományos Igazgatóság (később az önállósult Tudományos Igazgatóság) keretében összpontosultak, és ott alakult frissen a Sajtótörténeti Osztály, amelynek feladata lett a retrospektív sajtóbibliográfia létrehozása. A nemzeti bibliográfiai feldolgozásban a hangsúly áttevéődött a retrospektív ciklusok létrehozására, illetve gondozására.

A magyar nemzeti bibliográfia készítését, illetve az együttműködési kötelezettséget *jogszabályok* írják elő (bár kétséges, hogy „kötelező” alapon egészséges közös munka jöhet-e létre). A magyar nemzeti bibliográfia készítésének a feladatát az 1997. évi 140. törvény az Országos Széchényi Könyvtárhoz rendeli. A tudományos és szakkönyvtárak feladatai között nem nevezi meg a szakbibliográfiai tevékenységet, különösen nem a nemzeti bibliográfia készítésében való részvételt, de a szakterületükön végzendő szakirodalmi és információs szolgáltatások megemlézése nem zárja ki ezt a feladatot.

A 30/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet egyebek mellett a nemzeti könyvtár, az országos szakkönyvtárak és az állami egyetemi könyvtárak kiemelt feladatait határozza meg. A nemzeti könyvtárra vonatkozó részben szerepel a nemzeti bibliográfia teljessé tétele érdekében végzendő szervező tevékenység azzal a céllal, hogy a nemzeti gyűjtőkörű könyvtárral és az országos szakkönyvtárakkal való együttműködést létrehozza. Nem együtt dolgozással, de feladatmegosztással néhány szakkönyvtár eddig is részt vett a „nemzeti impresszum” számbavételében: a kötelespéldányok gyűjtésével és megőrzésével kapcsolatban természetesen, hogy a szabványokat a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT), a szabadalmi leírásokat a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH), az audiovizuális dokumentumokat a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) dolgozza fel. Nem a kötelespéldány-rendeletből következőleg, de az OSZK és az OPKM közötti megállapodás alapján a közoktatási tankönyveket és oktatási anyagokat a pedagógiai könyvtár gyűjti és veszi számba. Más könyvtári szereplővel azonban az OSZK eddig hasonló szerződést nem kötött.

Ugyanez az EMMI-rendelet teszi az országos szakkönyvtárak és az egyetemi könyvtárak kiemelt feladatává a beszerzett szakterületi dokumentumok szakbibliográfiai számbavételét és a leírások országos hasznosítását. Az általuk létrehozott rekordok azonban csak úgy válhatnak az OSZK által működtetett nemzeti bibliográfiai rendszer részévé, ha az OSZK átvinné őket nemzeti bibliográfiai adatbázisába, ilyen azonban eddig nem történt. Ez is a tervezett OKP keretében valósulhatna meg.

A 30/2014-es rendelet előírja az OSZK és a szak- és egyetemi könyvtárak együttműködési kötelezettségét a humántudományi tanulmányok és cikkek adatbázisának fejlesztésében. Ugyanezt a szak- és egyetemi könyvtárakra vonatkozó részben úgy fogalmazza meg, hogy részt vesznek az országos gyűjtőkörű cikkadatbázis építésében – csakhogy nincs ilyen országos gyűjtőkörű cikkadatbázis! Az OSZK kiemelt feladatai között nem szerepel ennek létrehozása, és nem a MATARKA-ról lehet szó, hiszen azt külön említik a rendelet másik pontjában.

Ami még fejtörést okoz e sorok írójának, az az állami egyetemi könyvtárak jövőbeli szerepvállalása. 2021 áprilisában megszavazta a parlament, hogy az egyetemek vagyongazdálkodási alapítványok fenntartásába kerüljenek, így a 31 állami egyetemből mindössze hat marad állami fenntartásban. Az eddig központi könyvtárügyi feladatokat ellátó nagy intézmények, köztük a második nemzeti könyvtár szerepét betöltő debreceni és a regionális ODR-ellátásban részt vevő szegedi és pécsi tudományegyetem könyvtára alapítványi kezelésbe kerül. Alapítványi fenntartású intézmények részesülnek ezután kötelezpéldányokban? Előírhatók-e az alapítványi, tehát voltaképpen magánkönyvtárak számára a nyilvános könyvtárként való működéssel járó kötelezettségek? Kötelezhetők-e arra, hogy állományukat bejelentsek a központi katalógusba (MOKKA) és részt vegyenek az ODR-ben? Az alapítványi kezelésbe kerülő könyvtárakban őrzött dokumentumvagyonra kikerül a nemzeti vagyon köréből (hiszen a nemzeti vagyonra vonatkozó törvény csak az állami és önkormányzati fenntartású közgyűjteményekre vonatkozik)?

Nézzük végig, hogy az 1990-es debreceni ajánlásokban közvetlenül a nemzeti bibliográfiára vonatkozó kívánalmak megvalósultak-e az elmúlt harminc évben. Az értekezlet az ajánlások 5. pontjában a kurrens nemzeti bibliográfiai rendszer fejlesztése érdekében szükséges teendőket fogalmazta meg, a 6. pontban pedig a kiemelt fontosságúnak minősített, konkrét feladatokat sorolta fel:

Az 5a) pont szerint *„gondoskodni kell a bibliográfiai regisztrálás alapját képező, minden dokumentumtípusra kiterjedő kötelezpéldány-szolgáltatás hiánytalanságáról, a jogi és közigazgatási szabályozás korszerűsítésével.”*

Szinte már közhelyszámba megy az OSZK időről-időre elmondott-leírt panasza a kötelezpéldány-szolgáltatás hiányosságairól, a teljes nemzeti „impresszum” gyűjtésének és megőrzésének lehetetlenségéről, a példányok beszerzésére kötelezett nyomdák (és kiadók) mulasztásairól. Sajnos, ezen a területen nincs változás a nemzeti könyvtár alapítása óta. 2019-ben hazai kiadású könyvből, hangoskönyvből, fizikai hordozón megjelent elektronikus dokumentumból 15 250-féle kiadványt érkezett be, a beszerzett időszaki

kiadványok száma: 32 173 részegység – nincs adat arról, hogy ez hány címet jelent. Az egyedi (nem időszaki) kiadványok 16,1%-a, a nyomtatott időszaki kiadványoknál az összes részegységek 3,3%-a csak reklamálásra érkezett be. Azoknak a kiadványoknak a száma ismeretlen, amelyeknek a megjelenéséről egyáltalán nem szerez tudomást a nemzeti könyvtár, de a megjelent kiadványoknak 15–20%-a lehet. Ennyi tehát nemcsak a nemzeti könyvtár gyűjteményéből és a hosszú távú megőrzésből marad ki, de kimarad a nemzeti bibliográfiai számbavételből is.

A 2019-es adatoknál maradvá: az MNB Könyvek Bibliográfiája 24 füzetébe 13 420 tétel leírása került. A beérkezett kötelezpéldányokkal összehasonlítva 1830 tételnyi eltérés tapasztalható, de ez csalóka kép: egyrészt az év végén beérkezett kiadványok leírása a 2020-as évfolyam füzetébe került, másrészt nem minden kiadvány tartozik az MNB gyűjtőkörébe.

Ha a kötelezpéldányként állományba vett könyvekkel is összevetjük, itt is eltérést tapasztalhatunk: kötelezpéldányként 34 765 kiadvány került állományba, de ez a kétpéldányos gyűjtés miatt mintegy 17 380-féle dokumentumot jelent, ha feltételezzük, hogy mindenből két példányt sikerült szerezni. Ebben a számban ugyanis benne vannak azok a kiadványok is, amelyek évekkel korábban jelentek meg, de a kiadó vagy a nyomda elmulasztotta a beszolgáltatást, és csak 2019-ben sikerült hozzájutni. Ezeket ún. köteleshiány-pótlásként regisztrálja a könyvtár. A nemzeti bibliográfiai számbavétellel kapcsolatban azonban gond van velük, leírásuk ugyanis nem kerül be az MNB kurrens füzetébe, csak a katalógusban kereshetők.

A kötelezpéldány-rendelet (a legújabb is) nem igazán segíti a megőrzési és számbavételi kötelezettség teljesítését: a beszolgáltatás elmulasztását csak azzal szankcionálja, hogy lehetőséget ad az OSZK-nak a be nem szolgáltatott kiadvány eredetiben vagy másolatban való beszerzésére a kiadó terhére. Ez azonban a könyvtár több éve-évtizede tartó alulfinanszírozottsága miatt nem járható út: nincs olyan elkülöníthető pénzkeret, amelyből az ilyen beszerzéseket megelőlegezheti a könyvtár, ráadásul úgy, hogy nincs biztosítéka annak, hogy „nem futhat-e” a pénze után. Ha még azt is hozzávesszük, hogy a be nem szolgáltatott kötelezpéldányt a típusra előírt példányszámban, a kötelezpéldányban részesező könyvtárak számára is be kellene szereznie, akkor végképp lehetetlen, hogy ezzel a jogszabályi lehetőséggel éljen az OSZK.

Az 5b) ajánlás szerint *„ki kell szélesíteni az időszaki kiadványok repertóriumát és más cikkbibliográfiai munkálatok közötti együttműködést, tervbe véve a cikkbibliográfiák (kompatibilis) adatbázisokba történő rögzítését”*.

Az időszaki kiadványok repertóriumát a nemzeti bibliográfia rendszerébe tartozónak ítélte az OSZK a rendszeres feldolgozás megindítása, 1946 óta. A cikkek számbavétele – még ha válogatva történik is – egyedül végezve, szinte lehetetlen feladat az irdatlan mennyiség miatt. 1979 májusában született az a döntés, hogy az OSZK a jövőben kizárja a sajtórepertórium gyűjtőköréből az orvostudomány, a mezőgazdaság és a műszaki tudományok cikkeit, feldolgozásukat átadva az illetékes országos szakkönyvtáraknak, és a feltáró tevékenységet a társadalom- és természettudományokra korlátozza. Az új profilú repertórium első száma 1981 januárjában jelent meg. Az OSZK-ban folytatott cikkkeltetés azonban – főleg az elégtelen létszámú személyzet miatt – lassú volt. Ráadásként az 1990-es évektől kezdődő, több hullámban zajló létszámleépítések a nemzeti könyvtárban általában a katalogizáló-bibliográfus személyzetet érintették nagyobb arányban. A repertórium sorsa végül 2003-ban teljesedett be, amikor a könyvtár vezetősége január 1-jével megszüntette. 2003 januárjában készült egy megvalósíthatósági tanulmány *Javaslat az egységes folyóiratcikk-feldolgozásra az OSZK-ban* címmel, amely a repertórium, a hungarika-bibliográfia és a könyvtártudományi dokumentáció összehangolt tevékenységét vázolta fel, az AMICUS szoftverrel, a NEKTÁR adatbázis keretében.

A szakma „nemtetszését fejezte ki” a repertórium megszüntetésével kapcsolatban, mire az OSZK főigazgatójának felkérésére egy országos bizottság foglalkozott az országos cikkkeltetés rendszerének megtervezésével. A megbeszélések során született az a javaslat, hogy az időközben létrehozott MATARKA tartalomjegyzék-adatbázist is vonjuk be a megvalósításba. Sajnos azonban, ez a bizottság nem érte el a várt sikert, ezért az OSZK-n belül indult el az új adatbázis tervezése. A repertórium gyűjtőköre tovább szűkült a humán tudományokra, és alapelveként tűztük ki, hogy a vállalkozó könyvtárak konzorciumával valósítjuk meg. Mivel az AMICUS-hozzáférés a licencek miatt problematikus volt, a szegedi egyetemi könyvtárban már sikerrel alkalmazott Bodza keretrendszert választottuk. A két együttműködő könyvtár (OSZK és Könyvtártudományi Szakkönyvtár) mellé csak kevés partnert sikerült a konzorcium számára megnyerni, aminek a fő oka valószínűleg az volt, hogy a szak- és egyetemi, valamint a helyismereti bibliográfiák miatt nélkülözhetetlennek gondolt megyei könyvtárak a bibliográfiai feldolgozást addigra már saját IKR-jük vagy egyéb adatbázisuk keretében megoldották. Még egy tétova kísérlet történt 2010–2011-ben, hogy a Miskolci Egyetemi Könyvtár által épített MATARKA és a HUMANUS, valamint a MATARKA-val a cikkmásolatok szolgáltatásában szorosan együttműködő EPA (Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis)

közös rendszerbe kerüljön, ebből azonban csak az EHM (EPA–HUMANUS–MATARKA) nevű közös kereső jött létre. (A CIKKA nevű archívumnak a MOKKA-ba betöltött változatáról inkább nem beszélnék...)

Az OSZK ezen a téren most ott tart, hogy 2020 elején a HUMANUS adatbázisban a feldolgozást 3 fő végezte (főként az irodalomtudományi cikkekre koncentrálni az erőit), valamint a KSZK-ban a könyvtári vonatkozású cikkfeldolgozás és bibliográfiakészítés folyt, 2–3 fővel, a külföldi cikkek feldolgozásába nyugdíjasait is önkéntesként bevonva.

Az OKP-ban a cikkfeldolgozást is szeretnénk volna (szeretnénk?) megoldani, lehetőleg a MATARKA bevonásával. A MATARKA szerepéről azonban az OSZK-ban nem alakult ki egységes álláspont 2019 végéig.

A cikkadatbázisok kérdésköréhez tartozik, hogy a HUMANUS létrehozásával egyidejűleg a Bodza keretrendszerbe betöltötték a MikroISIS alapú rendszerekben feldolgozott bibliográfiai adatállományokat is – elkülönítve a HUMANUS-tól, mivel igazi konverziójuk nem történt meg: a sajtórepertórium 2003-tól épített IKER nevű adatbázisát (ennek később a HUMANUS gyűjtőkörébe illeszkedő része átkerült oda), a hungarika anyagot feldolgozó HUNI-t, illetve a KSZK MANCI nevű adatbázisát (ez utóbbit a 2005-ös állapotában). A Bodzával kialakított „Cikk-MOKKA” adatbázisok között ezek most kereshetők, de az OKP majdani cikkadatbázisába való betöltésre várnak.

Az ajánlások 5c) pontja szerint *„megoldandó az eddig bibliográfiai nyilvántartásban nem szereplő, de a kutatás számára fontos dokumentumtípusok országos regisztrációja”*.

Nincs tudomásom arról, hogy meghatározta-e valaki a szakma részéről a „fontos dokumentumtípusokat”.

2012 májusában az OSZK-ban egy belső ad hoc bizottság készített döntéselőkészítő anyagot *A Magyar Nemzeti Bibliográfia egységes rendszerének fejlesztésével kapcsolatos feladatok* címmel, amelyben a feldolgozandó dokumentumtípusokkal kapcsolatban szerepel a rendszerben eddig feldolgozott dokumentumtípusok kurrens és retrospektív számbavételének teljessé tétele, a különgyűjtemények anyagából az MNB gyűjtőkörébe tartozók (pl. grafikai plakátok, metszetek, video- vagy elektronikus dokumentumként megjelent filmek, diafilmek) számbavételi lehetőségeinek megvizsgálása, illetve az MNB gyűjtőkörébe illeszkedő elektronikus dokumentumok számbavétele. Így a korábban már feldolgozott, de a bibliográfiai rendszerből időközben kihullott kiadványtípusok újra a látókörbe kerültek, kiegészítve az elektronikus dokumentumokkal.

Ezt – a főigazgatói értekezlet által elfogadott – dokumentumot alapul vettük az OKP-ban megoldandó nemzeti bibliográfiai rendszer megtervezéséhez.

Az ajánlások 6a) pontja „*A könyvtári hungarika-dokumentumok bibliográfiai regisztrálásának keretterve*” (1977–1978) alapján a teljes magyar retrospektív bibliográfiai rendszer eddigi eredményeinek elemzését, hiányainak újbóli számbavételét, az elvégzendő feladatok rangsorolását hangsúlyozza.

A bibliográfiai értekezlet a retrospektív bibliográfiával kapcsolatban fogalmazta meg az elvárást, de a kurrens számbavétel szempontjából is érdekes lehet a kérdés. Már utaltam rá, hogy a hungarika-dokumentumok bibliográfiai számbavétele is áldozatául esett az OSZK átszervezéseinek, létszámleépítéseinek és az önálló Hungarika Dokumentációs Osztály 2004 végi megszüntetésének. Reálisan senki sem hihette, hogy a tevékenységet a korábbi, nagyszabású tervek alapján folytatni lehet. A feldolgozás utolsó produktuma a *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Külföldön megjelenő Hungarikumok* két ágazata volt: a *Könyvek, új periodikumok* (1990–1997-es tárgyévvel az 1., 2. és 8. évfolyama 1998–2001 között jelent meg), illetve a *Cikkek* (1990-es és 1991-es tárgyévű kötetek 1999–2001-ben jelentek meg), de 2002 januárjától vezetői döntés megszüntette ezeket a kiadványokat. A késedelmes megjelenés, illetve a meg nem jelent évfolyamok mutatják, hogy a vállalkozás nagy nehézségekkel küzdött. A hungarika-adatbázis tartalma konverzióra vár (akár az eredeti MikroISIS-alapú adatbázisból, akár a Bodzával működő Cikk-MOKKA-ból) – még lezárt, torzó formában is értékes adatai miatt.

A fentebb már említett MNB-fejlesztési tervvázlat a helyzet jellemzésére a következőt tartalmazza: „*A külföldi hungarikumok bibliográfiai feltárását az MNB szerves részének tekintjük. A hungarikumok gyűjtése és feltárása az OSZK-nak törvényben megfogalmazott alapfeladata, amit mindig nehezen és nem teljességgel tudott teljesíteni. Jelenleg a külföldi hungarikumok bibliográfiai feldolgozása az állományba bekerült kiadványokra szorítkozik. Mivel a cserekapcsolatok beszűkültek, anyagi forrásaink elapadtak, az állományba került hungarikumok feldolgozása nem biztosítja az e körbe tartozó anyag feletti áttekintést.*” Az ad hoc bizottság a hungarika-kutatások folytatását szükségesnek ítélte az MNB retrospektív ciklusaiban, de a kurrens anyag feldolgozását nem tartotta reálisnak. Helyette az MNB honlapján olyan linkgyűjtemény létrehozását javasolta, amely biztosítja a külföldi hungarikumokat nagy számban tartalmazó adatbázisok, nemzeti bibliográfiák elérhetőségét. Ezen felül fontosnak ítéltük a környező országokban kiadott hungarikabibliográfiák bibliográfiájának összeállítását. Személyzet hiányában ez a munka sem indult el.

Az ajánlások 6b) pontja javasolja „*a másodfokú magyar nemzeti bibliográfia korszerűsítését, a kurrens regisztrálás folytatását, az elmúlt 15 év retrospektív másodfokú bibliográfiájának közreadását*”.

A másodfokú bibliográfiák kurrens önálló kiadványban való regisztrálásában 1979-ben elejtett fonalat nem vette fel senki, az 1956/1957-es tárgyévvel 1960-ban indult vállalkozás az 1974/1976-os tárgyévvel lezárult. A bibliográfiák természetesen bekerülnek az OSZK katalógusába, szakjelzet és tárgyszó segítségével kereshetők is. További adósság, hogy az ún. rejtett bibliográfiákat ugyan jelzik a kiadványok rekordjaiban, de visszakeresésük nincs megoldva a NEKTÁR OPAC-felületén, hacsak a terjedelmük miatt nem kapnak önálló tárgyszót. Az önállóan megjelent bibliográfiákat az *MNB Könyvek Bibliográfiája*, illetve *Új Periodikumok* webes füzetek regisztrálják.

A 6c) pont az ajánlásokban „*a retrospektív magyar sajtóbibliográfia hiányzó évköreiből feldolgozását és közreadását [...]*” sürgeti.

Ezen a téren nagy hiányt pótol az OSZK két kiadvány megjelentetésével: a *Busa Margit*-féle, 1705–1867 közötti éveket feldolgozó háromkötetes sajtóbibliográfia 1987–1996 között, a *Ferenczy Endréné* által összeállított, 1921–1944 közötti éveket feltáró sajtóbibliográfia pedig CD-ROM-on 2008-ban, nyomtatásban három kötetben 2010-ben látott napvilágot.

A 2005-ös átszervezéskor felállított Sajtótörténeti Osztály feladata lett a retrospektív sajtóbibliográfia egységes rendszerének kialakítása. A tervezésnél kiderült, hogy a MARC-formátum adta keretek nem elégségesek egy részletes adatfelvételhez, a sajtóbibliográfiához szükséges minden adat feltárásához. Ezért az új adatbázishoz szintén a Bodza keretrendszert használták fel. A munka elindult, az OSZK katalógusából áttöltötték a szükséges bibliográfiai rekordokat. A 2011–2012-es nagy létszámleépítés során azonban nemcsak csökkent az osztály személyi állománya, hanem magát az osztályt is megszüntette a főigazgató.

Az egységes, teljes sajtóbibliográfiai adatbázis megteremtése szintén OKP keretében valósulhat(na) meg: még megtervezésre vár a katalóguscélú és sajtóbibliográfiai célú feldolgozás összehangolása, valamint kívánatos a megyei könyvtárak által épített megyei sajtóbibliográfiák anyagának beépítése az egységes adatbázisba. Ez irányban 2020-ig még nem indultak meg a tárgyalások a lehetséges partnerekkel.

A fentiekben az 1990-ben kijelölt feladatok egy részének áttekintésével a nemzeti bibliográfiai rendszernek már sok problémáját érintettem. Többször utaltam a 2012-es ad hoc-bizottsági anyagra és az OKP-ben létrehozandó rendszer tervére is. Néhány fontos kérdést azonban még meg kell említenem.

A kurrens MNB teljessége

Az OSZK az MNB kurrens füzeteiben a kötelezpéldány-szolgáltatásra támaszkodik, ami racionális elv, ám – mint fentebb láttuk – a hiányos és késedelmes beszolgáltatás miatt nem elégséges.

Évtizedeken át, egészen 2002-ig az OSZK és a Könyvtárellátó között együttműködés volt a KELLO által terjesztett kiadványok bibliográfiai feldolgozásában: a KELLO minden terjesztésre átvett kiadványból két példányt adott át az OSZK-nak a bibliográfiai leírás, illetve az *Új Könyvek* c. állománygyarapítási tanácsadóban megjelenő ismertetések elkészítéséhez. Bár ezek a példányok nem maradtak a könyvtárban, a rendszer arra mégis jó volt, hogy segítette a kötelezpéldány-hiányok felderítését. Ezt a reklamációs alapot vesztette el az OSZK, amikor felmondta a bibliográfiai rekordok szolgáltatását, de a szerződésbontás az MNB-ben is növelte a hiányzó leírások számát. 2007-ben általam végzett vizsgálat szerint a KELLO-forgalmazta kiadványok 15–16%-a nem érkezett be kötelezpéldányként a nemzeti könyvtárba. A felmérés azt a tendenciát is kimutatta, hogy a kiadványok kb. fele nem a kereskedelmi forgalomba kerüléssel egyidejűleg, hanem utána kerül be kötelezpéldányként a könyvtárba: egy hónapon belül 20–30%, egy hónapnál hosszabb idő múlva 22–26%. – Bármekkora adminisztrációs terhet jelentett is az OSZK számára a kiadványok fogadása és visszaküldése a KELLO-ba, a szerződés felbontása – megítélésem szerint – előnytelen helyzetbe hozta az OSZK-t a kötelezpéldányok feletti részleges áttekintés elvesztése miatt.

A kurrens MNB teljességéhez még egy adalék: A nemzeti bibliográfiai számbavétel nem korlátozódhatna az OSZK-ba beérkezett kötelezpéldányokra, hiszen nem a nemzeti könyvtár állományának a feltárása, hanem a Magyarországon megjelent kiadványok regisztrálása a feladata. A retrospektív ciklusokban természetesnek vettük-vesszük, hogy olyan kiadványokat is feltárjunk, amelyekből nincs példány az OSZK-ban. Ugyanezt az elvet kellene alkalmazni a kurrens számbavétel esetében is, máskülönben a nemzeti bibliográfia örökre hiányos marad – utódainknak okoz majd újabb munkát az akkor már retrospektív bibliográfiai feldolgozás (ha lesz rá igényük). Ahhoz azonban, hogy az OSZK ebben a kérdésben ki tudjon lépni a falai közül, és felkutassa a kurrens MNB gyűjtőkörébe illő kiadványokat, önálló MNB-szerkesztői munkaköröket kellene létesíteni a külső források felkutatásának és bibliográfiai feldolgozásának feladatával. Erre, sajnos, nincs sok esély.

A helyzetet megkönnyítené, ha a leendő OKP-hez minél több könyvtár csatlakozna, és közös katalógusba kerülnének az általuk feldolgozott szakirodalmi,

illetve helyismereti kiadványok, amelyek rekordjait az MNB-szerkesztőség beilleszthetné az MNB adatbázisába.

A retrospektív katalóguskonverzió és az MNB „viszonya”

A kurrens nemzeti bibliográfiai rendszerben – most csak a könyvekre szorítkozva – 1976-tól kezdve beszélünk autentikus bibliográfiai rekordokról, ezzel a megjelenési évvel indult ugyanis a nemzeti bibliográfia gépi feldolgozása 1978-ban. Az első IKR üzembeállítás után sikeresen betöltötték az *MNB Könyvek Bibliográfiája* 1976–1991 közötti, mágnesszalagon megőrzött adatállományát, a második IKR-ben már egyesíteni is sikerült az addig elválasztva kezelt katalógusrekordokkal, és így 2000-től kezdve rendelkezésre áll a kurrens MNB egységes adatbázisa az OSZK katalógusában. Kihasználva az AMICUS-nak egy előnyös tulajdonságát, ebből a rekordállományból ún. „gyűjteményt” hoztunk létre, amelynek a tartalma önállóan is kereshető az OPAC-ban.

Ezt követően két szakaszban lezajlott a könyvkatalógus retrospektív konverziója – mégpedig a könyvek alapcédulái alapján. Ezek a bibliográfiai leírást igen, a szakjelzeteket elvétele tartalmazzák, és természetesen nem volt jelölve rajtuk a leírt kiadványnak az MNB gyűjtőkörébe tartozása sem. Az OSZK katalógusába bekerült 650 ezer könyvleírás az 1926–1975 közötti évekből, amelyek nagyobb hányada a kurrens MNB korábbi nyomtatott füzetekben szerepel, az MNB gépi adatbázisából viszont hiányzik. A rekordok automatikus címkézését meg lehetne oldani, pl. a magyarországi megjelenésű, és megfelelő kiadványtípusba tartozó könyvek leválogatásával, de ezzel sérülne az az elv, hogy az MNB gépi adatbázisába csak az ellenőrzött és hitelesített rekordok kerülhetnek. Meg kellene fontolni, hogy az MNB szempontjából mi a jobb: a jelzett időszak kimaradása vagy a nem legmagasabb hitelesítési szinttel rendelkező rekordok befogadása. A magam részéről az utóbbira szavaznék, különösen, ha az OKP-ben a hitelesítési szint az ún. discovery felületen is látható lenne a bibliográfiai tételek mellett.

Magyar Könyvészet és MNB-adatbázis

Az 1921-től 1975-ig terjedő időszak *Magyar Könyvészet* (1921–1944, 1945–1960, majd 1961-től éves kumulációk) tartalmazzák a gyűjteményes kötetek, tanulmánykötetek tartalomjegyzékeit is – az analitikus, önálló rekordokban való feldolgozást pótolandó, de megfelelő mutatótételekkel ellátva. Ezek a retrospektív konverzió során kimaradtak az OPAC-ból, így a Magyar Könyvészet kötet

„többet tudnak” a katalógusnál, illetve az MNB jelenlegi adatbázisánál. A gyűjteményes kötetek visszamenőleges, szabályos analitikus feltárása rendkívüli munka- és időigényes feladat lenne, de elhagyása nagy információvesztést jelent az OPAC-ban. Az ad hoc bizottság ezért 2012-ben azt az eljárást javasolta, hogy a szóban forgó kötetek digitalizált tartalomjegyzékeit tároljuk elektronikus dokumentumként, a fájl elérhetőségének megadásával kapcsoljuk a kötetet leíró bibliográfiai rekordhoz, biztosítva a visszakereshetőségüket is (karakterfelismertetéssel, teljes szövegű kereséssel). Ez sem kis munka, de talán könnyebben elvégezhető, mint az egyes tanulmányok önálló rekordban történő feltárása. A javaslatot ugyan nem vetette el senki, a megvalósítás azonban egyelőre nem kezdődött el, sőt, valószínűleg a hosszabb távú tervekben sem szerepel a feladat.

Magyar nemzeti bibliográfiai gyűjtemény az online katalógusban

Már többször utaltam MNB-adatbázisra, MNB-gyűjteményre. Itt valójában arról van szó, hogy az MNB gyűjtőkörébe illő bibliográfiai rekordokat megcímkézve, önálló halmazokat képezve, ezek a gyűjtemények önállóan is kereshetők az OPAC-ban (pontosabban: az adatbázisok közül kiválasztva a keresés leszűkült e gyűjtemény tartalmára).

Az AMICUS-adatbázisban ciklusonként elkülönítve négy MNB-gyűjteményt hoztunk létre: a kurrens ciklust 1945-től számítjuk, a három retrospektív ciklus pedig: 1921–1944, 1801–1920, 1473–1800. A feldolgozás során a bibliográfiai rekordot jelölik a megfelelő címkével. A jelenlegi OPAC felületen egyetlen MNB gyűjtemény látszik: az 1921-től napjainkig tartó halmaz (sajnos, elégtelen személyzeti ellátottság miatt a feltöltése visszamenőlegesen nem folyik, csak a kurrens füzetek anyaga kerül bele; automatikus feltöltési lehetőségéről már volt szó fentebb). A régi, 1473–1920-ig terjedő időszak anyaga nem kereshető MNB-tartalomként.

Az OKP tervezésénél azt az elvárást fogalmaztuk meg, hogy az online katalógus „Magyar Nemzeti Bibliográfia” adatbázisában tegye kereshetővé, együttesen és döntéstől függően ciklusonként is az AMICUS-adatbázisban létrehozott gyűjteményeket. Meg kell oldani azt is, hogy az MNB-gyűjteményben legyenek láthatók azok a leírások is, amelyekhez az OSZK-ban nem tartozik példány, de ezek az állományt feltáró katalógusban ne jelenjenek meg. Vagyis: legyen jobban elkülöníthető a katalógus a bibliográfiától.

A kurrens Magyar Nemzeti Bibliográfia közreadási formái

A számítógépesítés előtt természetesen nyomtatott formában jelent meg minden nemzeti bibliográfiai „termék”. Volt egy átmeneti időszak, amikor a nyomtatott mellett megvalósult az elektronikus formában való közzététel is: 1994-ben jelent meg az első CD-lemez *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek 1976–1991* címmel. Később ebből félévenként megújított, rendszeres bibliográfiai kiadvány lett. 1996-tól a lemezre került az *MNB – Periodikumok* sajtóadatbázis anyaga (az 1986–1996 között indult magyar időszaki kiadványok adataival), majd az 1998. évi 2. korongtól kezdve az *MNB Sajtórepertórium* (az 1993–1998. júl. között beérkezett időszaki kiadványok válogatott társadalom- és természettudományi cikkanyaga) is. Az utolsó lemez 2007/2-es számozással jelent meg.

Az OSZK 1996-ban indította az MNB félhavi floppy szolgáltatását *Könyvek Nemzeti Bibliográfiája floppy* címmel. Az előfizetők a mágneslemezen a katalógusokba betölthető rekordállományt kaptak. A szolgáltatás a 2010-es években szűnt meg, amikor az utolsó nagy előfizető is lemondta. (A rekordletöltés ugyanis ingyenesen lehetséges a katalógusból és az MNB webes füzetéből is.)

1997-ben került először WWW-szolgáltatás formájában az internetre az *MNB Könyvek Bibliográfiája*. A kialakított webhelyen a mindenkori utolsó 5 füzet anyaga volt elérhető.

A szolgáltatást 2007-ben megújítottuk: a kurrens Magyar Nemzeti Bibliográfia öt ágazatban került az internetre (könyvek, új periodikumok, kartográfiai dokumentumok, zeneművek két sorozatban: kották, hangfelvételek), mindegyiket a 2002-es tárgyévétől folyamatosan elérhetővé téve. A könyvek és a periodikumok füzetei rendszeresen megjelennek, a többi ágazat azonban 2016-ban került ki utoljára a honlapra – reméljük, hogy csak szünetelésről és nem megszűnésről van szó.

A bibliográfiai füzeteket az EPA archiválás céljából 2010-ben átvette, és 2016-tól kezdve nemcsak online lehet olvasni, hanem minden füzet egyben is letölthető, saját gépen való, offline használatra.

Jelenleg csak a WWW-füzetek formájában történik a kurrens Magyar Nemzeti Bibliográfia közreadása az mnb.oszk.hu oldalon, illetve archiválása az EPA-ban.

A Magyar Nemzeti Bibliográfia honlapja

A kurrens MNB webes füzeteit az OSZK honlapjának egyedi aloldalain lehetett elérni. 2007-ben a Magyar Nemzeti Bibliográfia önálló webhelyet kapott az OSZK kezdőlapján (<http://mnb.oszk.hu>) címmel, ahová felkerültek az öt ágazat füzetei.

Ezen a címen azonban nemcsak ezek váltak elérhetővé, hanem az új honlap közös felületen gyűjtötte össze az MNB rendszerének interneten elérhető tagjait, a kurrens mellett a retrospektív nemzeti bibliográfia folyamait is. Ezek a nyomtatott kötetek digitalizált változatai, amelyeket az Arcanum Adatbázis Kft. szolgáltatott. A nyilvánosságnak 2008. február 29-én bemutatott honlapon részletes leírás olvasható a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszeréről, gyűjtőköréről.

A honlap gondozására szerkesztőbizottság alakult, a főszerkesztő azonban áldozatául esett a 2011–2012-es nagy létszámleépítésnek, így a honlapnak nem maradt igazi gazdája.

Még egy esemény következett be 2015-ben: az Arcanum és az OSZK között „kenyértörésre” került sor, aminek következtében a cég megszüntette a www.arcanum.hu/oszk oldalt, ahol a retrospektív nemzeti bibliográfia nagy része elérhető volt. Erre az oldalra vitt az MNB honlapja is a megfelelő ciklusok kiválasztásakor. 2016 folyamán a szolgáltatást más keretekben, a Bodza keretrendszer segítségével lehetett újraindítani, ez azonban nem ad kielégítő megoldást, arról nem is beszélve, hogy az összes Bodzás alkalmazásunk üzemeltetése is veszélyben van. Az ott működő OSZK-adatbázisok menekítése az OKP adatbázisába égetően szükséges.

2012 óta terveztük az MNB honlapjának portállá alakítását és tartalmi fejlesztését, ami rendre tolódot egyéb feladatok miatt. Az OKR-projekt keretében kell(ene) sort keríteni rá – csak remélni tudom, hogy be is következik.

Az új kihívás: az online elektronikus dokumentumok feldolgozása az MNB-ben

A jogszabályok – természetes módon, hiszen az újabb publikációs formák megjelenése nem változtat azon, hogy a kiadványok az írott kulturális örökség részei – az OSZK feladatává teszik az online dokumentumok gyűjtését, archiválását és hozzáférhetővé tételét is. Hosszas (2003 óta tartó!) huzavona után 2019 végén megjelent a köteleespéldány-szolgáltatást szabályozó új rendelet, amely az interneten nyilvánosságra hozott online kiadványokra is kiterjed. A kiadói lobbijának nyomására a hatálybalépését többször elhalasztották, végül némileg megváltoztatott formában jelent meg 2020. december 30-án a kiadványok köteleespéldányainak szolgáltatásáról, megőrzéséről és használatáról szóló 717/2020. (XII. 30.) Korm. rendelet. A változtatás nem érintette az OSZK gyűjtő és archiváló feladatait.

Az elektronikus dokumentumok gyűjtése szinte a feltűnésük kezdetétől folyik a nemzeti könyvtárban – a fizikai hordozókon közreadott kiadványok kötelempéldányai többé-kevésbé el is jutottak az OSZK-ba. Nemzeti bibliográfiai feldolgozásuk is megoldódott (a filmek kivételével), mert beépültek a megfelelő analóg dokumentumokat feltáró kurrens MNB-ágazatokba.

Az OSZK 2005-ben kezdte fejleszteni az OSZK Digitális Könyvtárát (OSZKDK), a digitális kötelempéldányok fogadására szolgáló elektronikus könyvtárt. Üzemszerű működése 2008 elején indult el. Munkafolyamatai össze vannak kapcsolva a katalogizálással és így a nemzeti bibliográfiai számbavétellel is. Az OSZK-ba beszolgáltatott (az OSZKDK-ba feltöltött) elektronikus kiadványok bibliográfiai leírásai bekerülnek a MNB füzeteibe, elsősorban a Könyvek Bibliográfiájába.

Az Országos Könyvtári Platform (OKP) keretében az elektronikus kiadványok egységes fogadását, könyvtári és bibliográfiai feldolgozását, tárolását és hosszú távú megőrzését kívántuk megvalósítani a megújuló elektronikus könyvtárban, összekapcsolva a különböző, jogszerű szolgáltatási formák útján való hozzáférhetővé tételükkel. Az elektronikus forrásokkal kapcsolatban számtalan kérdést kell megoldani a dokumentumtipológiától kezdve a katalogizálási elveken át a szerzői jogi problémákig, beleértve az MNB-be kerülés gyűjtőköri vonatkozásait is. 2018–2019-ben sok tárgyalás után is számtalan nyitott kérdés maradt. Remélem, hogy az OSZK megtalálja a megfelelő válaszokat.

Összefoglalásul

A kurrens nemzeti bibliográfiai számbavétel – bár nagyon sok eredményt elért az OSZK e téren – koránt sincs minden vonatkozásában megoldva. Van-e, lesz-e erre elegendő szellemi és anyagi erő, és főleg akarat? Az OSZK nem lesz képes egyedül megoldani a feladatot, együttműködési készség viszont nem nagyon látszik lenni e téren a könyvtári szereplőkben. Igaz, az OSZK sem eszmélt még rá, hogy – különösen a számbavétel teljessége érdekében – össze kell fognia a többiekkel. Van-e reális esélye, hogy végre kiépül a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszere, amelyben biztos megtörténik a „nemzeti impresszum” teljes körű regisztrálása?

A tanulmányban említett, illetve felhasznált dokumentumok jegyzéke

- A II. Országos Bibliográfiai Értekezlet ajánlásai : Debrecen, 1990. augusztus 21-23. == Könyvtári Figyelő. – 36. évf. 5/6. sz. (1990), p. 406-408. Digitalizált változata hozzáférhető: https://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1990_5-6_406-408.pdf
- GÁL Julianna – RÁ CZ Ágnes – WOLF Magda: Javaslat az egységes folyóiratcikk-feldolgozásra az OSZK-ban : Megvalósíthatósági tanulmány. – Budapest, 2003. január. 44 fol. – Kézirat (OSZK Irattár)
- A Magyar Nemzeti Bibliográfia egységes rendszerének fejlesztésével kapcsolatos feladatok: döntés-előkészítő javaslat. – Budapest, 2012. május. – 14 fol. – Kézirat (OSZK Irattár). – A javaslatot összeállító ad hoc bizottság tagjai: Boka László, Dancs Szabolcs, Plihál Katalin, Rácz Ágnes.
- Országos Könyvtári Platform: Követelményjegyzék. – [Budapest, 2017]. – 87 p. – Kézirat. Hozzáférhető: https://www.oszk.hu/sites/default/files/OKP_K%C3%B6vetelm%C3%A9nyjegyz%C3%A9k.pdf
- Az Országos Könyvtári Platform funkcionális követelményei. – [Budapest, 2017]. – 59 p. – Kézirat. Hozzáférhető: https://www.oszk.hu/sites/default/files/OKP_Funkcion%C3%A1lis_k%C3%B6v_M%C5%B1szaki_le%C3%ADr%C3%A1s.pdf
- Az Országos Széchényi Könyvtár 2019. évi beszámolója. – Budapest, 2020. február 28. – 153 p. – Kézirat
- RÁ CZ Ágnes: A Magyar Nemzeti Bibliográfia gyűjtőkörébe tartozó könyvek feldolgozásának felgyorsítása az OSZK-ban. – [Budapest], 2007. márc. 12. – 13 p. – Kézirat. – A tanulmány Monok István főigazgató felkérésére készült

Ramháb Mária
Papp Istvánnak – születésnapjára

P*app István* az egyik legismertebb szaktekintély volt, amikor én a hetvenes évek közepén pályamódosítással könyvtáros lettem. Mire először személyesen találkoztunk, már több mindent olvastam-tőle, hallottam előadásait, meg a kollégák sokszínű vélekedését.

1981 júniusában a kecskeméti megyei gyermekkönyvtár vezetőjeként az a megtiszteltetés ért, hogy felszólalhattam a IV. Országos Könyvtárügyi Konferencián. Előtte módom volt egy rövid beszélgetésre Papp Istvánnal, aki a program egyik felelőse volt, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatójaként. Nem mondom, hogy nem volt bennem némi szorongás, de a kíváncsiság, az érdeklődés, a ritka lehetőség öröme felülkerekedett. Főbb vonalakban vázoltam előtte, miről szeretnék beszélni, amit kritikus figyelemmel hallgatott, és segítő szándékú észrevétellel egészített ki. Emlékszem, a kettős funkciójú könyvtárak fontosságában, különösen a kistelepülések esetében, rögtön egyetértettünk, és a gyerekkönyvtárak feladatellátásának racionalizálásában is.

A sikeres konferencia után a nyolcvanas évek második felétől kerültünk szorosabb szakmai kapcsolatba. Ismét aktuálissá vált ugyanis Kecskeméten egy új megyei könyvtár felépítésének a gondolata, ezért 1985-ben meghívásos pályázatot írt ki a fenntartó Bács-Kiskun Megyei Tanács. A tíz beérkezett pályázatból *Mátrai Péter* nyerte el az első helyezést, ezért 1986-ban az az ő vezetésével az IPARTERV kapta a megbízást a végleges tervek elkészítésére. Ekkor vált kiemelt jelentőségűvé, hogy a megvalósítandó épület megfelelő szakmai koncepció alapján kerüljön áttervezésre, kivitelezésre. Ma is úgy gondolom, meghatározó volt, hogy sikerült meggyőzni a fenntartót a szakértők bevonásának szükségességéről. Azonnal megkerestem Papp Istvánt és az ugyancsak KMK-s *Urbán Lászlót*, hogy kapcsolódjanak be ebbe a rendkívül fontos feladatba, mert szakértelmük nélkülözhetetlen. 1987–1989 között sok-sok órát dolgoztunk együtt, így talán mondhatom, hogy kezdtük kiismerni egymást. Az új lehetőség konstruktívra és újítóra tett bennünket, bár a megvalósítás részleteiről néha kemény, szakmai vita alakult ki közöttünk. Nem csoda, hiszen Pista hazai és nemzetközi tapasztalatokra épülő szakmai tudása olyan elkötelezettséggel párosult, amihez szükség volt a precíz számításokon alapuló

könyvtártechnológiai követelmények betartását képviselő Urbán Lacira. Arra is volt többször példa, hogy a források szűkössége miatt az üzemeltető nevében nekem kellett kimondanom a mindent eldöntő kompromisszumos megoldást.

Ma is hálás szívvel gondolok vissza azokra a hétvégékre, amikor Pista az otthonában fogadott Lacival együtt, hogy közös nevezőre, elfogadható közös megoldásra jussunk, mire hétfőn a tervezőkkel újra asztalhoz ültünk. Ilyenkor a legapróbb részleteket is átbeszéltük egy kitűnő kávé mellett, hogy a tervekből a legjobb szülessen meg. Tiszteletben tartottuk az épület megjelenésére, kivitelezésére vonatkozó építési elképzeléseket, de a szakmai érdekeinkből nem igazán engedtünk. Pista képes volt többször, többféleképpen is nekifutni, hogy egy-egy funkcionális szempont fontosságát megértesse mindannyiunkkal, amihez megszállottan tudott ragaszkodni.

A végleges tervek 1989-re elkészültek, sokak összefogott, hozzáértő munkájának köszönhetően. Az évek során nem volt könnyű megőrizni magunkban a hitet, hogy nem dolgoztunk hiába. Ahányszor találkoztunk Pistával, sajtáságos mosolya mögött kimondva-kimondatlanul ott volt a kérdés: vajon lesz-e ebből valami?

Ez a könyvtárépület volt hosszú évek óta a legnagyobb kulturális beruházás az országban, így amikor 1993. december 11-én megtörtént az alapkövetétel, minden korábbi nehézségre és aggodásunkra elégtételt kaptunk. Ma sem tudok úgy végigmenni a könyvtáron, hogy ne jusson eszembe, melyik az a részlet (fal, berendezési tárgy, vagy éppen egyterű iroda), amelyről vérre menő vitákat folytatunk, mert nem értettünk egyet, igaz, ez már csak legfeljebb kettőnk emléke. Egy biztos, Pista szerteágazó szakmai hozzáértése, elkötelezettsége, a véleményéért keményen síkra szálló közreműködése nélkül, nem épülhetett volna meg olyan modern könyvtár Kecskeméten, amely – éppen 25 éve – új lehetőségeket nyitott meg a hazai könyvtárügyben.

Pár év múlva, 1998-ban újra összehozott egy fontos szakmai munka bennünket. Pista volt a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiuma elnöke, amikor én is kurátor lettem. Az ülések hosszan tartó egyeztetésekkel teltek, igen jó hangulatban. Egy új pályázat-kiírásánál azonban nem sikerült a kollégium elnökét meggyőznünk arról, hogy a mindannyiunknak fontos gyerekkönyvtári rendezvényekre ne hirdessünk mindenki számra egyszerre pályázatot, mert túl sokan fognak élni vele. Pista azonban hajthatatlan volt, mert úgy vélte, adjunk lehetőséget korlátozás nélkül minden jelentkezőnek, és amúgy sem lesz itt olyan sok pályázat. Abban az időben még a teljes pályázati folyamat papíralapon történt, mi, kurátorok minden pályázatot megkaptunk

másolatban. Csak erre az egy pályázati pontra 18 „Kellós méretű” dobozt kaptak a kurátorok. Reménytelennek látszott a feldolgozásuk... Ezúttal is sokat tanultam Pistától, és amikor 1999-ben lejárt a mandátuma, én örököltem meg a kollégium vezetését.

Szerencsére, még sok mindenre tudnék visszaemlékezni, de a többit megőrzöm magamnak. Örülök, hogy azok közé tartozom, akiknek értékes találkozásai voltak Vele. Több szakmai siker is összeköt bennünket, amelyek során sokat kaptam mind szakmailag, mind emberileg Tőled, még ha nem is értettünk egyet minden szakmai kérdésben.

*Szeretnék őszinte tisztelettel, szeretettel gratulálni a kerek évfordulódhoz.
Kívánok boldog 90. születésnapot!*

Richlich Ilona
90-ből 60

A tanár

Az idő 1961 szeptembere. Könyvtárosképző Szaktanfolyam, nappali tagozat. Heti négy nap tanítás. Tizenöt frissen érettségizett fiú és lány. A könyvtár tan nevé tárgy tanára *Papp István*.

Tanár Úrnak szólítottuk. Én sose kaptam tőle ötöst. Mint addig eminens diák, vérig voltam sértve. Úgy emlékszem utáltam is érte nagyon.

Ő volt az osztályfőnök is. Tanulmányi kirándulásokat szervezett nekünk vidéki és budapesti könyvtárakba, szakkönyvtárakba is. Örömmel mentünk.

Amit láttunk, hallottunk, általában kommentálta. Kritizálta vagy elismerte, összehasonlította, mondott új példákat, amelyeket később szintén meglátogattunk. Izgalmas volt, szerettük.

Tanított könyvtárakat nézni.

Órák után gyakran együtt maradtunk beszélgetni. Érdekes évek voltak. Gyakori témánk volt pl. Fidel Castro, Che Guevara, a Kennedy-gyilkosság, stb. Irodalmi témák is. Az egyikre különösen emlékszem: Kosztolányi vagy Juhász Gyula a nagyobb költő? Sok gimnáziumban Kosztolányit nem tanították. Nem szerepelt a tantervben. Többen szinte semmit vagy csak keveset tudtunk róla. Micsoda idők voltak ezek. (Látta valaki a mostani új NAT-ot?)

A kolléga, sőt főnök

Az én számomra Papp István a következő években lett országosan ismert a könyvtári szakmában. Sok cikke, könyve jelent meg, előadásokat tartott. Sokat beszéltek róla is. Jó ideig a nagyhírű KMK igazgatója is volt. Azután már nem. Ha néha összefutottunk, megkérdezte, mi újság. A választ nem mindig várta meg...

A 80-as évek közepén aztán ő lett a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettese. Azt kérte, szólítsuk Pistának.

Egyszer, később elárulta, hogy a FSZEK-be két ambícióval érkezett: szeretne volna, ha széles körben ismert, számos új szakmai elképzelését megvitatják, elfogadják, és persze megvalósítják. Mindezt főként okos szakmai beszélgetések és akár kompromisszumok árán – de a kollégák aktív közreműködésével. És nagyon vágyott rá, hogy közben még szeressék is.

Érkezése nagyjából egybeesett az évtizedek óta várt új *központi könyvtár* tervezésével és építésével. Sokan úgy vélték, éppen jókor érkezett.

A FSZEK abban az időben (vagy nem csak akkor!?) valójában két könyvtárból állt: a központi tudományos szakkönyvtárból és a kerületi hálózat mintegy százötven egységéből.

A szakkönyvtár középvezetői több évtizede már ugyanazok az emberek voltak. Többnyire nehezen változó, stabil elveik szerint, megszokott stílusukban és tempójukban dolgozó „nagytekintélyű munkatársak”. Kritikát ritkán kaptak ha mégis, nehezen viseltek el. Némelyikről elhittem, hogy még Szabó Ervinnel kezdte, annyit hivatkozott rá.

Akkor már néhány éve én is a könyvtár munkatársa voltam. Noha egy épületben dolgoztunk, az én munkám, szakterületem és főként érdeklődési köröm a kerületi hálózatra irányult. Ezért a központi könyvtár hónapokon át tartó komor hangulatú megbeszélésein, az egyeztetéseken, sőt az egyre gyakrabban veszekedésbe torkolló vitákon inkább csak hivatalból vettem részt, vagy később már úgy sem. Az eseményeket nem mindig követtem. Furcsa időszak volt, mindenki haragudott mindenkire.

Több év után és alatt az új könyvtár végül is felépült. Siker volt, sok elismerést és kevés bírálatot kapott. Hogy Pistának – mint az egyik prominens személyiségnek – milyen mértékben és módon sikerült szakmai érveit, „reformtörekvéseit” érvényesíteni ezen a területen, sem véleményezni, pláne megítélni nem tudom. Az ismert vélemények is eltérőek:

Lényegét tekintve a szakmai koncepció, a működés, az új szerkezeti és szervezeti forma, egyszerűen a könyvtár maga, Papp Pista elképzelése szerint valósult meg. Így szólt az egyik vélemény.

Még idejében vették észre és javították ki „éber szakemberek” a végzetes tévedéseket, hibás elképzeléseket. Ha nem korrigálták volna ezeket menet közben, nagy baj lehetett volna belőle. Így a másik vélemény.

Azt azért meg kell jegyezni, hogy az osztályok élén menet közben voltak változások, többen nyugdíjba mentek, új kollégák léptek a helyükbe. Az áhított kollegiális szeretet – Pista másik vágyálma – általában nem vált még csak barátságos hangulattá sem.

A *kerületi hálózatban* is a változások évei voltak ezek. A 70-es években felépült néhány új minőséget hozó korszerű, nagy könyvtár. A lakótelepek könyvtári fehér foltjai is jelentősen megritkultak, sorra nyíltak a kettős funkciójú iskolai könyvtárak, több helyen épületbővítések felújítások folytak. A munkatársak köre is jelentősen bővült, sok új, fiatal kolléga lépett be. Az újonnan létrehozott szerkezeti, szervezeti és a szemléleti változások meghatározóak voltak a könyvtár életében. Az elaprózott („fénykorában” 110), jórészt önálló egység helyett a főkönyvtári rendszer, majd később a régiórendszer kialakítása egyszerűbbé, átláthatóbbá tette a hálózat szervezetét.

A KESZ megalakulása, a zenei és egyéb szakrészlegek létrejötte, a nem hagyományos dokumentumok és az új szolgáltatások sora jelentősen és minőségileg javították az ellátást. A „kétfedeles és családi” könyvtári modell pedig az egész könyvtári szakma érdeklődését évekre a FSZEK-re irányította. Sok követője akadt vidéki könyvtárakban is. A „reformtörekvések” – ahogy szívesen neveztük – ugyan még a 70-es években megkezdődtek, helyenként jelentősen előrehaladtak, de igazi lendületet az 1980-90-es években kaptak. És ezek voltak Papp Pista „szabóervines” évei is. Viták, nézetkülönbségek persze voltak közöttünk és a kerületi kollégák között. Gyakran csak többszöri nekifutás után egyeztünk meg és határoztunk egy-egy kérdésben.

Mint a fenti történések szemtanúja, a végrehajtások aktív résztvevője, az esetek többségének támogatója, szükség esetén „villámhárítója”, és mindvégig közeli munkatárs, vallom és állítom, hogy Pista volt a változások motorja, a FSZEK hálózatának igazi megújítója.

Mindvégig élvezte a főigazgató segítségét, jóváhagyását és támogatását – ez nagyon fontos volt számára –, de a munka neheze rá maradt. És még egy fontos szempont: a nem éppen diplomatikus természetű Papp Pistát a hálózat vezetőinek és munkatársainak többsége megkedvelte, és nemcsak elfogadta, de be is fogadta.

Az eddig felidézett és elmondott események az én számomra 2000-ig tartottak. Akkor nyugdíjba mentem, a FSZEK-kel minden munkakapcsolatom megszakadt.

A barát

A legegyszerűbb ha kijelentem: Papp Pistát barátomnak tekintem. A dolog azt hiszem, kölcsönös, bár ez soha nem került szóba köztünk.

Az egész a számtalan, főként vidéki könyvtárakban rendezett konferencián, találkozáson megyei könyvtárigazgatói értekezleten kezdődött. Gyakran mentünk

egy vonattal, és az úton órákat beszélgettünk. Engem többnyire a főnököm küldött ezekre a vidéki utakra, általában maga helyett. A résztvevők közül csak néhányat ismertem. Pistáról meg mégiscsak tudtam, kicsoda. Mondhatni gyakori-vá vált, hogy én a Papp Pistával egyidőben érkezem. Ez még a KMK-s és egyéb megbízatsai idején történt. Mikor „szabóervines” lett, a sok konkrét feladat és a hálózat rendszeres és módszeres látogatása napi kapcsolatot hozott.

Mindketten zuglóiak lévén, gyakran indultunk együtt hazafelé. Többnyire gyalog (mondván: szellőztessük ki a fejünket, sétáljunk). És igen sietős tempóban. Pista csak így tudott sétálni. Én eleinte futólépésben követtem, de hamar eldöntöttem, hogy no, nekem ennyi volt, hisz már tornából is felmentett voltam. Aztán megtanultam gyorsan menni. Néha felvetette: ne igyunk meg egy sört? Boldogan mondtam igent, legalább addig kifújom magam. A mi barátságunk voltaképpen ebből a rengeteg beszélgetésből, hosszú gyaloglásokból, no és egy-egy sörözésből alakult ki, vált rendszeressé és tartóssá. Persze szó esett ezeken a napi, vagy másnapi könyvtári teendőkről, de nem ez volt a jellemző. Nem is ezekre emlékszem. Hiszen nem minden kolléga lesz az ember barátja.

Ízelítőként egy-egy példa. Egyszer egy ilyen loholás közben Pista hirtelen *Jókai Mór* történet szemléletéről kezdett eszmefuttatásba, mert az előző este a kezébe akadt *Az új földesúr*. Azonnal rá akart beszélni, hogy olvassam el újra, és mondjam majd el, én is úgy látom-e ahogy ő. Rögtön megjegyeztem, hogy Jókai történelmi regényei miatt nem lettem végül is tanár. Jelöltként a gyakorló tanításon harmadikos gimnazistáknak egy hétig ezekről kellett beszélnem, órákat tartanom. A diákok unták, én az óra elejétől a kicsengetést vártam. Jókai azóta sem a legkedvesebb témám. Pár nap múlva mégis elővettem az említett regényt, de Pistának nem árultam el.

Egy alkalommal karácsony előtt hazafelé útba ejtettük a Bosnyák téri piacot, mert Pista gesztenyét akart venni. Útközben részletesen ismertette a gesztenyesütés fortélyait és szépségeit, pl. a meghitt családi hangulatot, ami ezzel járt. Én az elején megmondtam, hogy nem szeretem a gesztenyét se sütvé, se máshogy. Unszolt, hogy mégis vegyek. Ő már két helyen is vásárolt. Hideg volt, már a lábam is fázott. Végül mérgesen feladta, és megvette a harmadik kilót is – magának. Az Oktogonnál árusító gesztenyesütőnél minden decemberben nagyot szippantok az illatból, de enni továbbra sem szeretem.

Egyszer egy holland könyvtárszakos egyetemista gyakornok lány – Gréta – a FSZEK-ben töltött egy rövid időt. Pista mentorálta. Egyik nap szólt nekem, hogy a Balatonnál iskolai könyvtárosoknak előadást tart, menjek velük. Amíg ő elfoglalt, én megmutatnám a vendégnek a Balatont. Tiltakoztam, hogy a lány

csak hollandul és angolul beszél, én meg egyikén sem. Legyintett: majd megoldod. Az eső egész nap esett, amúgy október vége volt. Az előadás nagyon elhúzódott, mi pedig addig (igen sokáig) egy közeli cukrászdában üldögéltünk. Kávét ittunk és süteményt ettünk. Sokat. Aztán Gréta megmutatta a három hete megismert tatabányai, éppen állás nélküli „vőlegénye” fényképét. Mesélte, nagyon szereti, hamarosan esküvőt terveznek. Nálam az akkor tíz éves fiam óvodai csoportképe volt éppen, azt vettem elő. Mondtam, nagyon muzikális gyerek. Ezután elkezdtünk ovis énekeket dúdolgatni. Gréta kettőt kívülről megtanult. Pista, már a pesti pályaudvaron elégedetten jegyezte meg: jó nap volt a mai. Gréta a gyakorlat végén virágcsokorral köszönt el tőlem.

És egy kellemes sörözésről is. Hazafelé tartottunk a szokásos erőltetett menetben. Meleg volt, szomjasak lettünk, a Kálvin tér már messze volt. A Nagy Lajos király úton egy vendéglő – na jó, kocsmá – elé kitétek a járdára néhány széket. Többsége foglalt volt, de találtunk két szabadot. A járdától kb. három – inkább kettő – méterre zajlott a közúti forgalom. Sűrűn járt a 32-es csuklós busz is, ha jött, megemeltük a hangunkat, hogy halljuk egymás szavát. Úgy emlékszem, aznap két sört is megittunk.

És végül egy személyes ügy. Kórházba készültem, műtét várt rám. Én pánikban voltam, többen nyugtattak. Pista is megkeresett, és kedvesen vigasztalt: azért ne izgulj nagyon, ebbe ma már nem hal ám bele mindenki, én például ismerek... Hiába, a baráti szavak és érzések mindig fontosak!

*Hát, Isten éltesen, Pista!
Baráti üdvözetem küldöm Neked*

Sándor Mari
Papp Pistának 90. születésnapjára
(Arany János nyomán)

90 éve annak,
mikor Téged megtettek
Pistának,
esztendeid száma
már nem kevés,
de reméljük, erre még
igen sok ráfér!

Lehettél volna sok minden,
de lettél könyvtárak
tudója,
örülhet a szakma, hogy
segítetted a legjobbra!

Nyugatról „lopni”
sem voltál rest,
tenni, tenni
bízattad a könyvtáros sereget.

Nekem Te voltál a legjobb,
tudom mennyit köszönhet
az én könyvtáram Neked,
se szeri, se száma nem volt a sok ötletednek!

De most ünnepelünk,
kívánunk jó egészséget,
szeretetben, boldogságban
eltöltött sok, sok évet!

Emlékmorzsák Papp Pistáról

Az első személyes találkozásunk a Könyvtáros Egyesület új vezetőségének alakuló ülésén volt. Pista sikeresen megbuktatta *Székely Sándort*, az Orvosi Könyvtár igazgatóját, helyette *Zsidai Józsefet*, a Miskolci Egyetemi Könyvtár igazgatóját tette meg elnöknek. Fiatalkorban lelkes embereket kértek a könyvtárakból a vezetőségbe. A FSZEK engem delegált. Ki ez a nő? – kérdezte Pista, amikor felszólaltam. A nő én voltam, tíz évig mint szervező titkár dolgoztam, és csináltam az állást keres-kínál rovatot.

A második nagy találkozás már a FSZEK-ben volt, amikor Pista főigazgató-helyettes lett. Egy szakmai továbbképzésen mellettem ült, s minden felszólalónak tudni akarta a nevét, s hogy melyik könyvtárban dolgozik. Mivel a módszertani osztály munkatársa voltam, hivatalból ismertem a kollégákat.

Pista, amikor a Szabó Ervinben kezdett dolgozni, közölte, hogy az ő megszólítása „csak Pista!” (elvtárs nélkül).

Pistának más mondataira is emlékszem, pl. „az athéni demokráciát is az athéni demokrácia buktatta meg!” – mondta, amikor a könyvtár távlati fejlesztési tervét vitattuk, mert vitatkozni kell egy határig, s a végén valakinek dönteni kell, aki vállalja a döntésért a felelősséget. Ez a vita inspirált, hogy átírjam *Cyrano orrmonológját*, ami a *Könyvtári Híradó*ban is megjelent.

Amikor az adó 1%-át felajánlhattuk valamely intézménynek, én a könyvtárnak ajánlottam. Megkérdeztem Pistát, te kinek? Válasz: „Mi közöd hozzá!” – mondta, majd így folytatta: „természetesen Pannonhalmának, mert mindent nekik köszönhetek.”

Máskor: „Mari! Mindig csinálni kell valamit, hogy a könyvtárra odafigyeljenek!” (mármint a főváros).

Egyszer egy aranyos kislány maga előtt tolvajként be a közhasznú információba. „Itt egy unoka!” – mondta.

Végül a nyugdíjas búcsúztatásakor kezemben szorongattam az orrmonológót, hogy majd elmondom, amikor megérkezett, és az ő kezében is a vers volt. Mutattam, hogy ugyanarra gondoltunk.

Amikor nyugdíjba mentem, ő is egy nagyon szép verssel búcsúztatott. Ma is őrzöm a verset!

Számomra Papp Pista volt a közművelődési könyvtári szakma első legkiválóbb tudója. Sokat tett az ügyért, s nem keveset a Szabó Ervin könyvtárért.

Katsányi Sándornak 90. születésnapjára (József Attila nyomán)

90 éves lettél,
meglepetés e költemény,
csecse,
becse.

Ajándék, mellyel megleplek
e vírusborzolta helyzetben,
Téged,
s magam.

Bár sok éved elszelelt,
de remélem, több százra
mindig telt,
az ám,
Sanyikám!

Lehattél volna tanár,
de lettél könyvtárak tudója,
sőt kiváló
doktora!

KESZ, olvasószolgálat,
tájékoztatás
egyaránt ment Neked,
9 órára már megoldottad
az aznapi
rejtvényeket!

Te tettél halhatatlanná
több könyvtáros nemzedéket,
mert megírtad
a könyvtár történetet!

Jutalmul az Istenek
Lillát is megadták,
így panaszra nem nyílhat
a szád!

De most ünnepelünk,
kívánunk sok szépet és jót,
főleg egészséget,
s hogy köszöntsön mindenki,
aki szeret Téged!

Fa szülte bimbóját, / Bimbó szülte virágát, / Virága szülte Szent Annát, /
Szent Anna szülte Máriát, / Mária szülte a világ Megváltóját, /
Isten éltesse Katsányi Sanyit és Papp Pistát!

Gál Ági, Kiss Erika, Kerekes Hanna, Hargitainé Ica, Sándor Mari
(A verset Mikó Zoltántól tanultuk!)

STRATÉGIAI TERV – MONOLÓG

Ez szimplán hangzik... Így nincsen hatása!
 Mondhatta volna szebben, kis lovag,
 Más-más hangnemből... Így ni, hallja csak:
 Kihívóan: „Ha tud jobbat, csinálja!”
 Barátilag: „Tessék! Vitassuk még!
 Ez elaborátum, abba belefér!”
 Leírón: „Csúcs, mely veri az eget!
 Maga a Mont Blanc, roppant félsziget!”
 Kíváncsian: „Mit rejt a kis füzet?
 Stratégia van benne, vagy gyaníthatok
 Visszavonulást, felszámolást is talán?”
 Kecsteljesen: „Ön nagy barátja, lám,
 Az angoloknak! Barátkozik velük,
 Elleste talán néhány ötletük?”
 Kötődve: „Kérem, ha így füstölögtök,
 De jobb tippeket ennél nem ötlötek,
 Mivel agyatok erre képtelen,
 Marad minden az eredetiben.”
 Intőn: „Vigyázzatok, mert csak rosszabb jöhet,
 Mi teljesen lehúz majd titeket,
 S eltüntök teljesen!”
 Gyöngéden: „Ah, de én még itt vagyok,
 Dicsérjete hát és szeressetek,
 Mondjátok: Ó de jó e tervezet!”
 Pedánsul: „Hallottatok ti már egyáltalán
 Mister Nagy Attiláról valamit?”
 Gavallér módon: „A manóba, mondd,
 Tán lehet benne egy-két kis hiba,
 De az egész módfelett ötletes,
 A helyhatóságnak pedig tökéletes!”
 Fellengzősen: „Hatalmas, nagy mű ez,
 Amit Demszkytól várunk és remélünk.”
 Tragikusan: „Ha nem lesz pénz, elvérzünk.”

Bámulva: „Ó, eszembe jut, ha nézlek:
 Micsoda csemege az újságíró népnek!”
 Lírailag: „Ékszer ez, s ön tudor?”
 Naivul: „Mondja, mert én nem tudom,
 Mikortájt nézik ezt a műemléket?”
 Mély tisztelettel: „Gratulálunk néked
 Stratégiai tervedhez, nagyságos barátom!”
 Parasztosan: „Hékás, a számat tátom!
 Terv ez? Fenét terv! Ördögadta dolga:
 Egész remekmű az, bár hibrid fajta!”
 Hadászilag: „Én készen állok, bizvást,
 Hogy ti vitázva megölitek egymást!”
 Üzletszerűen: „Tán lutri lesz ez? Én
 Sejttem, hogy ez lesz a főnyeremény!”
 Végül, túlozva Pyramus kriáját:
 „Ez dúlja szét a FSZEK harmóniáját,
 A stratégia! Vagy mi a manó...”
 De nem is ömlött szátokból a szó!
 Nem is volt bennetek szellem, tudás.
 Mindezt én leheltem belétek, nem vitás.
 Mert ha bennetek, a ti fejeteekben
 A lelemények csöpp szikrája lenne,
 Rég kivágtatok volna a rezet,
 S most kis kollektívátok körében
 Tölthetnétek a boldog ünnepet.
 Megtanulhattátok már:
 Én titeket bírálhatlak, ha kell,
 De hogy Velem tegyétek, azt nem tűröm el.

(Budapest, 1990. karácsony)

Sándor Tibor
„Pályára löködömnek, baráti szeretettel”

A címről majd később. Előbb vissza az ezerkilencszáznolcvanas évek közepébe! Moszkvában egymás után temetik el a már életükben mumifikálódott főtítkárokat, itthon *Kádár János*, attól félve, hogy a régieket felváltó útkereső cárevicset elsöpörik majd a keményvonalas konzervatívok, végképp a reformok fékjére tapos. Szilveszterekkor a jövő év elejei áremelések mértékét latolgatva mulatunk még egy talán utolsó nagyot; lassított felvételnél dőlő panelház véget nem érő összeomlásának porfelhője takarja el előlünk a távolabbi jövőt.

Nem mintha ezek a nagypolitikai folyamatok húsba vágóan formálták volna a mi akkori mindennapjainkat. Magam és barátaim rég leszoktunk már a kremlinológiáról, az újságot az utolsó oldalon, a sporthíreknél kezdtük el olvasni, és legfeljebb a kulturális rovatig jutottunk el. Végzős egyetemisták voltunk, de feltűnő visszafogottsággal láttunk neki a térfoglalásnak. Gyanakvóan mérlegeltük a szóba jöhető álláshelyeket. Legalább viszonylag értelmes munkát kerestünk, de legfőképpen olyat, ahol pályánk véletlenül sem ágazhat bele az országot irányító rendszer főáramú csatornáiba. Ahol nem vár el tőlünk senki semmilyen elköteleződést, és nem szíppanthat be a mindent alattomosan körbekerítő hazugság és önáltatás árja. Eltartott kisujjal keresgélünk magunknak valami kedvünkre valót abban a zagyvalékban, aminek szüleink félrecsúszott álmainak az üledékét láttunk. Finnyásak voltunk, válogatósak. Többségünkben megtehettük: a mindenkori szerény megélhetésről gondoskodott a teljes foglalkoztatottság, a rendszerhűséget pedig, ha vigyáztál arra, hogy ne csinálj karriert, már nem kérték számon. A fennálló viszonyok mozdulatlanok és örökkévalónak tűntek ugyan, de minden ízükben megroggyantnak és röhejesnek is. „*A helyzet reménytelen, de nem komoly*” – idéztük nemzedékünk kedvencétől, *Esterházy Pétertől* a nála új értelmet kapott német eredetű szállóigét. Az elnyomás mechanizmusaival tisztában voltunk, de azzal is, hogy működtetőik inkább csak az eredményességük maradék látszatát gondolják. Már csak az akadozó fogaskerekeket olajozzák, nem a fegyvereiket. Egy bő fél évtizeddel korábban még, leszerelő előfelvételis katonakorunkban, a laktanyába kiszálló belügyesek röpke fél óra alatt szerveztek be vagy készítették könnyes árulásra néhány balszerencsésebb társunkat egy kis fenyegetéssel vagy ígéretéssel.

1986-ban vagy '87-ben viszont már azt a civil ruhás elhárítótisztet, aki „hazafias alapon” jelentésekre kívánt rávenni, kellőképp betojva ugyan, de következmények nélkül és meglepően könnyedén pöckölhettem le magamról.

A valahányperhányas egyébként már a könyvtárból hívott ki telefonon egy közeli eszpresszóba. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központjából, ahol nem sokkal korábban elhelyezkedtem mint a *Budapest Gyűjtemény* fotótárának a kezelője. Ezzel az állással örült szerencsém volt. Nekem ugyanis nemcsak a zsigeri kívülállás okozott nehézséget a pályaválasztásban, hanem saját jogon is el voltam bizonytalanodva: magyar-történelem szakos bölcész voltam, komolyabb szakmai orientáció nélkül és meglehetősen kiforratlan személyiséggel. Egy várostörténeti gyűjtemény egyszemélyes fényképparchívumában viszont összetalálkozhatott két magánszervedélyem: a mindennapok történelmének nyomait őrző várostáják és a fotográfia szeretete. Ráadásul a padlás alá eldugott fotótár bagolyvárában remek búvóhelyre találtam, alig vettem tudomást arról, hogy egy nagy intézményben dolgozom. Bár a könyvekkel barátságban voltam, könyvtárosnak semmiképpen sem tekinthettem magam. Viszont boldogan turkáltam Budapest múltjának képi emlékei között, és nagy kedvvel szolgáltam ki az akkor még nem túl nagyszámú érdeklődőt. Rengeteget lehetett tanulni tőlük, inspiráló volt rövid időkre együtt gondolkodni a kutatókkal, szerkesztőkkel, filmesekkel.

Ki tudja, meddig őriztem volna meg itt fényes elszigeteltségemet, ha nem történt volna meg a könyvtárban az, ami addig csaknem elképzelhetetlen volt: az általános pénzügyi megszorítások miatt elbocsátásokra került sor. A pánik végigsöpört a házon, még énhozzám is eljutottak az általam addig csak irodalmi példákban ismert kicsinyes pletykák és intrikák. A leépítések után egy hatalmas moziteremben tartottak egy sok száz fős gyűlést, ahol a színpadon ülő vezetők összefoglalták a történeteket. Egyebek között fontosnak tartották személyi döntéseiket az állásvesztők gyenge munkamoráljával indokolni. Hosszú lenne itt indokolni, mitől borult el az agyam, de szót kértem, és felindult beszédben figyelmeztettem a hallgatóságot arra, milyen helytelen lenne, ha kétely nélkül adnának hitelt az elhangzottaknak. Becsületes kiállás volt vagy éretlen szájalás, ma sem tudom. Mindenesetre a nézőtér sötétjének leple alatt néhányan tapsra vetemedtek. Egyéb visszhangja az ügynek egyelőre nem volt.

Kis idő múlva mégis a főigazgató-helyetteshez hívtak, akit névről is alig ismertem, azt sem tudtam, hol van az irodája: ő volt *Papp István*. Barátságosan fogadott. Furcsállotta, hogy viszonylag értékes diplomám ellenére egy poros zugban piszmozok valami könyvtári szempontból értéktelen kacatokkal.

Ambícióim, személyes jövőképem felől érdeklődött. Célozgatott arra, hogy könyvtárunkban izgalmas reformviták vannak kibontakozóban, amikben hasznos lenne, ha koromnak megfelelően az új idők új szeleinek képviselői mellé állnék. Világos volt, hogy az érdeklődést alkalmi közszereplésnek köszönhettem, és épp az „átállításom” folyik. No, nem politikai értelemben, ezt azonnal éreztem, holott akkortájt mit sem sejtettem arról, hogy Papp István maga is milyen ügyesen kerülgette ki évtizedek óta a Párt ölelő karjait. Mai fejjel egy tapasztalt kolléga pártfogó közeledésének értékelném a beszélgetést, vagy más megközelítésben egy vállalati menedzser céltudatos humán erőforrás-kezelésének. Akkoriban azonban a vészcsengőt hallottam jelezni: most akarnak betérni a közös akolba. Válaszaim tehát csak udvarias háritásokat tartalmaztak. Olyan nagyon ez Papp Istvánt nem keserítette el. Inkább belemelegedett a napirenden levő szakmai vitáinak ismertetésébe. Amiből viszont én egy kukkot sem értettem. Ostorozta a könyvtári „masztodonokat”, de nekem fogalmam sem volt arról, hogy kik-mik és miért számítottak akkor épp őskövületeknek. A szabadpolcok, a katalógusok és a különálló gyermekkönyvtárak létének vagy nemlétének kérdéseiben sem volt, mert érintettség híján nem is lehetett kikristályosodott álláspontom, a „kétfedelű könyvtár” ügye pedig leginkább valami tetőszigetelési problémaként képződött meg előttem.

Azért ettől kezdve fél füllel már kezdtem odafigyelni, miről folyik a purparlé kékköpenyes munkatársaim között. Azokban az időkben még voltak nagyobb létszámú munkahelyi értekezletek és abban szakmai viták is. Papp Pista – mert akkor már tudtam, hogy ez az ő rendes neve – maga kezdeményezte ezeket, abban a reményben, hogy a résztvevők, bensővé téve az új gondolatokat, lelkesen vetik majd bele magukat a végrehajtásba. Annál dúltabb volt olyankor, amikor érvei leperegni látszottak a már emlegetett könyvtárügyi fossziliákon.

Akármilyen tartózkodó is valaki, ha a munkájában szeretne némi örömet lelteni, óhatatlanul elképzelései lesznek arról, miképpen lehetne azt ügyesebben végezni. A megvalósításhoz pedig előbb-utóbb egy-egy döntéshozót is meg kell győzni az igazáról. Így történt, hogy a fotótár, valamint a plakát- és kisnyomtatár új helyének kijelöléséről értesülve, rákényszerültem arra, hogy állást foglaljak. Akkortájt, jóformán a semmiből jött létre a fotómuzeológia szakma, és képviselőivel neofita dühhel védtük a régi fotográfiákat a közgyűjteményekben tomboló felelőtlen kezelésmódok végzetes ártalmaitól. Innen nézve az a terv elfogadhatatlan volt, és fel kellett lépnem ellene. Közvetlen főnököm elvileg támogattott, gyakorlatilag azonban „a pappista” ítélőszéke elé küldött – neve ekkor már számomra is ebben a formában intézményesült –, járjam

ki nála a módosításokat, ha tudom. Megkerestem és előadtam ellenérveimet. Meglepetésemre nem igyekezett meg- vagy legyőzni, hanem az alternatív javaslatomra volt kíváncsi. Ötletszintű válaszómat hallva részletes instrukciókat adott, miképpen dolgozzak ki egy beadványt az eredeti és az új terv előnyei- nek és hátrányainak jól csoportosított előadásával. És persze egy centiméterre pontos berendezési alaprajzot is a magam változatáról. Hetekig bolyongtam colstokkal a kezemben a különböző raktári zugokban szétszórt ezeréves fa- és fémtárolók között, kockás papírokon tologattam a különféle kombinációkban méretarányos kartonmakettjeiket, míg végre letehettem Papp Pista asztalára korszakos plánumom letisztázott változatát. Nemcsak elfogadta, hanem egy- két költségesebb kiegészítéssel is tökéletesítette is azt. Később, nagyobb projek- tek idején tudatosult bennem, amit akkor megsejdíthettem: olyasvalakivel állok szemben, aki nem a személyes hatalom kedvéért szeret vezető lenni, hanem azért vágyik némi hatalomra, mert imád könyvtárát csinálni. Újat, korszerűt, a közönség érdekeire tekintőt.

Ezután több kisebb-nagyobb ügyben is egymásba futottunk. Idővel egyre óvatlanabbá váltam a tekintetben, hogy közöm ne legyen a könyvtár ügyes- ba- jos dolgaihoz, olyanokhoz is, amiknek már igen távol álltak eredeti tenniva- lóimtól. Vigyázatlanságomban esetenként véleményt is formáltam, és ami még nyugtalanítóbb volt, néha jövőbe mutató elgondolásaim is támadtak.

A Budapest Gyűjtemény akkori vezetője távozni készült, keresték az utód- ját. Egy nap valami aláíratni valóval jártam a Főigazgatóság titkárságán. A fél- homályos helyiségbe nyitva Papp Pistát és Kiss Jenő főigazgatót munkanap végi elengedett beszélgetés közben találtam. Előbbi ebből a társalgásból mintegy melleleg kiszólva, tónust sem váltva érdeklődött, hogy ugyebár én is beadom majd a pályázatomat a tisztre. „Természetesen nem”, feleltem reflexszerűen, aminthogy így is gondoltam. A korábban részletezetteken túl már csak azért sem, mert egy ilyen nagy hagyományú különgyűjtemény élére magától értető- dően a történettudomány vagy a könyvtárszakma valahol másutt már tekintélyt szerzett, nálam jóval korosabb alakját képzeltem el. „Az is lehet persze – mon- ta erre még mindig nyomatéktalanul –, hogy inkább a Tájékoztató osztály alá szervezzük majd a Budapest Gyűjteményt.” Komolyan gondolta volna, vagy ugratott, esetleg manipulált, csak ő tudhatta. Akárhogyan is, mélyütés volt ez a javából. Nyilván tisztában volt azzal, hogy valamennyi gyűjteményi kollégámat, de ekkor már jómagamat is az ájulás kerülgette, ha a Budapest Gyűjteménynek a századelő óta fennálló és csak a Rákosi-korszak legsötétebb néhány évében elveszített önállóságának a felszámolása valahol szóba került.

Ne fogjuk rá erre a zsarolásra, hogy ezután mégiscsak eljátszottam a szerepváltás gondolatával! Becsvágy, hiúság, családalapítással járó megkomolyodás, a fotótári munka rutinjain túltekintő kihíváskeresés, a rendszerváltás lendülete – a fene tudja már, mindezek közül melyik milyen arányban okozta, de átgondoltam a magam és a részleg jövőjét, és végül megírtam a szakmai koncepciót tartalmazó pályázatot. A sajátos formába burkolt biztatást ugyan nem követte újabb, de ilyen előzmény után mégsem okozott nagy meglepetést, hogy a bizottság engem választott ki a jelentkezők közül.

Pedig sokat kockáztattak. Finoman szólva nem voltam képzett könyvtáros. Igaz, a minket megelőző nemzedékek addig is bőven találkozhattak máshonnan érkező, gyakran nem éppen önkéntes pályamódosítókkal. Azonnal könyvtáros-informatikusi egyetemi tanulmányokba kellett fognom. Szembesültem azzal, hogy a száraz szabványok, adatmodellek, tartalomközvetítő rendszerek mögött mennyi ésszerű átgondolás, tisztázó, rendteremtő szellemi munka van. Kirajzolódott előttem a hazai könyvtári intézményrendszer fejlődéstörténete, közeli hőskorának és új kihívásainak sajátosságai, s azokban Papp Pistának és néhány kortársának a jelentősége. Ahogy teltek az évek, minden megoldandó új feladat kapcsán eggyel beljebb kellett hatolnom a szakma és szakmai közélet addig gondosan került részterületeire. Sorjázta a tennivalók: számítógépesítés, adatbázisfejlesztés, könyvtárrekonstrukció, digitalizálás, stratégiai és együttműködési tervek, véleményezendő irányelvek és jogszabályok, no meg a részvétel a rejtélyes rövidítésekbe tömörített, látványosan felívelő, majd nem ritkán csendben elhaló, aztán esetleg más cégér alatt újjászülető országos programokban és pályázati projekteken. Konferenciák, szakmai szervezetek, bizottságok listáin találtam a nevem, és egyszer csak azon kaptam magam, hogy bemutatkozásom könyvtárosként nevezem meg magam – és ezt néha már el is hiszem magamról. Mit mondjak, nem erről volt szó, amikor első nap leadtam a munkakönyvem.

Ha visszatekintek azokra a sűrű évekre, lehetetlen nem észrevenni, mennyire benne volt a keze Papp Istvánnak átalakulásom megannyi kisebb-nagyobb fordulataiban. Hol közvetve, mikor különböző magasabb szintű pozíciójában is felvetődő kérdések némelyikét megosztotta velünk, az ötleteinket is kikérve, néhanapján egyet-egy el is fogadva közülük. Máskor közvetlenül, kihívást jelentő felvetésekkel, noszogatásokkal, horribile dictu utasítva. Felvillanyozva és kétségeket keltve. Felháborodva és felháborítva, olykor régivágású bibliai átkokat szórva a fejemre, amik talán még pannonhalmi ifjúságából maradtak meg szófordulatai között. Nem feltételezem, hogy módszeresen terelt volna a

pályára és formálta volna bennem a hivatástudatot, de nem is hagyott ki egyetlen helyzetet sem, amikor hozzásegíthetett ahhoz.

És most a címről! Volt valaha egy kedves ismerősöm. Fiatalabb társaságunkkal füstös kis presszóknak osztotta meg sziporkázóan szellemes gondolatait – egyebek között az ilyesféle vendéglátóhelyek történetéről, a neveikben, berendezésük és tárgyi világuk formatervezésében visszatükröződő szociokulturális jelenségekről. Sokáig csak előszóban, később egy jeles hetilapunkban is, ahol aztán e témából műfajteremtő és népszerű rovatot alakított ki magának. Amikor java írásaiból egy könyve is megjelent, a nekem adott példányba ezt írta: *„Elindítónak és pályára löködömnek, baráti szeretettel, ha megkésve is.”* Hogy én őt? Pályára? Mire gondolhatott? Talán tényleg mondtam neki egyszer valami olyasfélét, hogy ezeket a nyomdakész futamokat jó lenne olvasni is valahol, még az is lehet, hogy én mutattam be neki későbbi szerkesztőjét egy buliban. De hogy mindez hozzájárult volna a kiteljesedéséhez? Tényleg ilyen kis oldalba taszajtásoktól is a saját sínparájára zökkenhet egy ember? Papp Pista ilyesmikből jóval többet és erősebbeket is kiosztott nekem. Százszor többre kell tehát utólag értékelnem lendületet és irányt is adó ösztökéléseit, amikkel — tán maga sem tudva, hogy miért, mikor és miképpen — de a sajátommá vált útra terelt. Hányan lehetünk még ilyenek? Tisztában vagyunk-e azzal, mit jelenthetett egy-egy rövidebb-hosszabb találkozás veled? Megköszöntük-e neki egyáltalán?

Ez utóbbit most megtenném, ha szabad: szívből jövő hálával köszönöm a „pályára lökődést”. Ha kicsit „megkésve is”, de talán még jókor, hogy egy mosolyt csaljak az arcára. Persze, abból a rá jellemző, némi kajánsággal fűszerezett fajtából.

Sipos Anna Magdolna
Párhuzamosságok és divergenciák

*Két szerzői profil: Katsányi Sándor és Papp István
publikációinak bibliometriai elemzése*

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.SiposAnnaMagdolna>

1. Bevezető

A szakmai szempontokra irányuló bevezetőt szubjektív prológus soraival indítom. A laudált kollégákhoz nem fűznek személyes kapcsolatok, nem ismerjük egymást. Az elmúlt mintegy fél évszázad hazai könyvtárügyének két prominens személyiségével nem állt módomban sem szakmai, sem személyes nexust kialakítani. A hozzájuk fűződő viszonyom egyoldalú: magam távolról nagy tisztelője vagyok szakmai és tudományos munkásságuknak, tartalmilag viszonylag jól ismerem azokat, könyvtári, könyvtártudományi nézeteikkel többnyire azonosulni tudok. Publikációik egy részét módomban állt a könyvtárosok egyetemi és főiskolai szintű képzésében és továbbképzésében több évtizeden keresztül kötelező, illetve ajánlott irodalomként is hasznosítani. A két könyvtártudós iránt megnyilvánuló tisztelem döntően ezekre az előzményekre épül, és köszönetükre ezért választottam publikációs tevékenységük bemutatását, elemzését.

Bevezetőm szakmai részében a dolgozatom tartalmát számszerűen alátámasztó adatokról és azok forrásairól szólok. A hazai tudományos közélet szereplői számára közismert, hogy 2009-től Magyarországon a tudományos publikációk és azokra történő hivatkozások országos, egységes közös és közhiteles regisztrációját a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) nevű adatbázis végzi. Ám ez a forrás mindkét szerző esetében használhatatlannak bizonyult, mert sem *Katsányi Sándor*, sem *Papp István* nem szerepelt abban. Ennek okát abban kell keresnünk, hogy mindkét szerző legaktívabb publikációs tevékenysége az ezredfordulót megelőző évtizedekre esik, amikor még nem volt MTMT nyilvántartás. Hasznos lett volna, de szinte lehetetlen vállalkozás, hogy a műveikre történő hivatkozásokat is bemutassuk, mert az analóg publikációs korszakra eső munkáknak a szintén az analóg világban keletkezett citációit szinte megoldhatatlan ma összegyűjteni. Ám az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtárának munkatársai – jó szakmai érzéssel és elkötelezettséggel – elvégezték mindkét szerző publikációinak jegyzékbe foglalását, és ezeket a listákat a bibliometriai elemzéshez rendelkezésemre

bocsátották. Ezekre a jegyzékekre alapozva készülhetett el mind a számszerű, mind a tematikai elemzés.

Dolgozatom célja, hogy megrajzolja Katsányi Sándor és Papp István bibliometriai adatokkal alátámasztott publikációs tevékenységének legfőbb attribútumait, és azok nyomán bemutassa a szerzők különböző szakmai életciklusai, státuszai és érdeklődési körei változásainak eredményeként reprezentálható főbb tartalmi ismérveket. A két szerző szakmai, tudományos életútjában számos párhuzamosság jelenik meg, de – amire már írásom címében is utaltam – jelentős divergencia is megfigyelhető. A jól érzékelhető párhuzamosságok ellenére sem lehet a dolgozat célja a két tudományos életút komparatív értékelése, elemzése, hiszen általánosságban is és ebben az esetben is minden kutatói, publikációs teljesítmény személyhez kötött, egyedi jegyeket, értékeket mutat. Míg Katsányi Sándor esetében a tudományos munka tartalmát főként az irodalom, az olvasásszociológia, az olvasáspedagógia és a könyvtárhasználat, a könyvtár- és irodalomtörténettel, a könyvtárosok képzésével, a könyvtárpolitikával kapcsolatos kiadványok jelentik, addig Papp István érdeklődését a művelődés- és könyvtárpolitika, a könyvtárépítéset és a könyvtárak funkcionális tereinek kialakítása, a könyvtári rendszer működtetése és működése, a könyvtárosok képzése, továbbképzése kulcsszavakkal lehet leginkább definiálni. Mindezek figyelembevételével a bibliometriai adatok tekintetében kronológiai és kiadványműfaji metszeteket nyújtó adatsorokat dolgoztam fel, esetenként diagramok alkalmazásával. Bemutatom, hogy mely szakfolyóiratokban jelentek meg a szerzők publikációi, továbbá azokat a szerzőket, akikkel laudáltjaink szerzői közösséget alkottak. Terjedelmi és egyéb korlátok miatt a tartalmi elemzés tekintetében nem végezhettem el a teljes mélységet bemutató értékelést, de a legfőbb jegyekre rámutat majd írásom. Tekintettel arra, hogy a XX. század második fele könyvtárügye két prominens személyiségének szakirodalmi tevékenységét vizsgálom, ezek mellett – feltételezésem szerint – a szerzőkre összpontosító tartalmi elemzés háttérben felfedezhetőkké válnak majd a hazai és a nemzetközi könyvtárügy, továbbá az olvasással kapcsolatos ismeretek az 1950-es évek második felétől az ezredfordulóig tartó mintegy fél évszázadának fontosabb kontúrjai, csomópontjai, meghatározó szakmai diskurzusai.

Mindkét laudált személyiség a könyvtárak, könyvtárosok, továbbá a hazai könyvtárügy számára sorsfordító, nehéz időkben volt a hazai és részben a nemzetközi könyvtárügy meghatározó alakja. Ez a ciklus három markáns, fundamentális változást, változtatást jelentett. Egyrészt fokozatosan és több-kevesebb eredménnyel, de át kellett alakítani a hazánkban történelmi

hagyományokkal rendelkező népkönyvtári szemléletmódot. Másrészről pedig a könyvtárügyet és a könyvtárakat fel kellett szabadítani az 1950-es évek köztörténeti és politikai eseményeinek következtében kialakult ideológiai, politikai agitáció elvtelen kiszolgáltatásának nyomása alól. Végleg le kellett számolni a könyvtárakat politikai diktátumok, elvárások és agitáció színterévé, a könyvtárosokat pedig harcos agitátorává, az olvasást napi politizálássá és ideológiai neveléssé züllesztett, nyomorított gondolkodásmóddal. Ezzel egyidejűleg új szakmai látásmódot és új könyvtárpolitikai szándékokat kellett megfogalmazni, elfogadtatni. A folyamat gyakran súlyos politikai és professzionális akadályokba ütközött. Mindezek miatt a szakmánk legjobbjai által képviselt stratégiai cél, a szolgáltatásokat és az olvasói igényeket a fókuszba állító, egységes rendszerként működő, mindinkább a public library modelljét adaptáló hazai könyvtárpolitikai cél és könyvtárügyi gondolkodásmód kialakítása, elérése hol közelebb, hol pedig távolabb került. A stratégiai cél elérése ugyan még mindig várat magára, de mindkét laudáltunknak elévülhetetlen érdemei vannak abban, hogy az 1960-as években idehaza meginduló könyvtárügyi és könyvtári modernizáció megalapozásában és kibontakozásában egy meglehetősen lassú, meg-megtorpanó, meg-meglóduló evolúciós folyamat fő vezérfonala az angolszász public library eszméjének megvalósítása maradjon a példa.

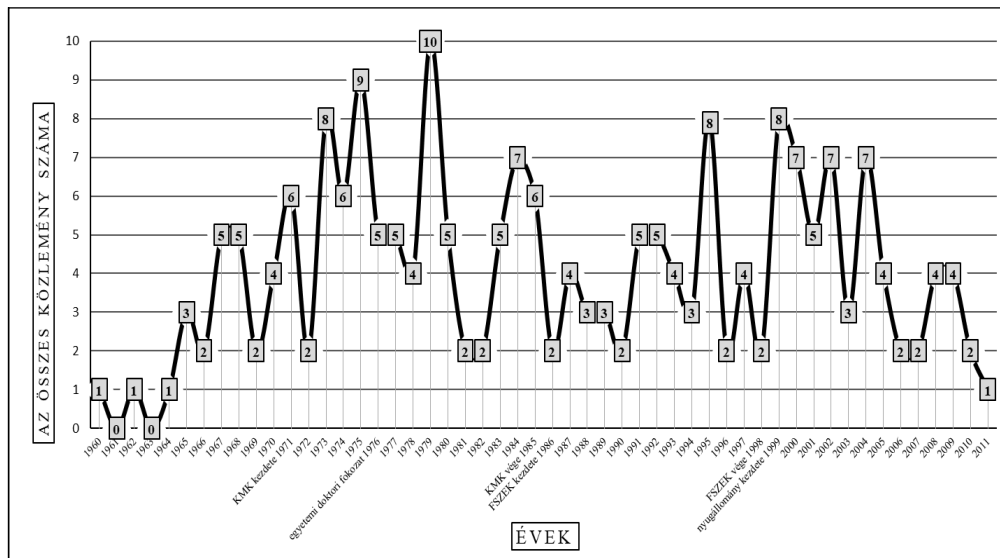
2. A két szerzői profil

2.1. Katsányi Sándor

2.1.1. A publikációk jellemzői kronológiai metszetben

Figyelembe véve a lehető legelfogulatlanabb sorrendet képező betűrendet, a két szerzői profil közül Katsányi Sándor publikációs tevékenységének bemutatása került az első helyre. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár által rendelkezésemre bocsátott, 2021-ben készített közleményjegyzék 209 tételt tartalmaz, az írások keletkezésének időintervalluma 1960 és 2011 közé esik, így összesen 52 év szerzőnkhez kötődő publikációs ciklusra terjed ki. Ebben a periódusban két évet (1961 és 1963) leszámítva minden évben került ki szerzőnk keze alól valamilyen nyilvánosság előtt megjelenő munka, jöllehet azok száma meglehetősen nagy változatosságot mutat. Az alsó értékek évente egy-két publikációt tesznek ki, a legmagasabbak pedig nyolc-tíz művet mutatnak. Ez egyben azt is jelenti, hogy Katsányi Sándor a közlemények szempontjából aktív éveitől évente átlagosan valamivel több, mint 4 munkát jelentetett meg. A tel-

jesítmény még napjainkban, a publikációs kényszerek már-már terhes nyomásának időszakában is feltétlenül elismerésre, tudományos minősítésre méltó. Szerzőnk publikációinak évenkénti, kronológiai metszetű bemutatását az 1. diagram tartalmazza. Az évek és a hozzájuk kapcsolódó publikációk számán túl, a vízszintes tengelyen nevesítettük a szakmai és tudományos életút általunk legmeghatározóbbnak tartott fordulópontjait is. Később, Katsányi Sándor közleményeinek tematikai elemzésében is szerepük lesz majd ezeknek a csomópontoknak. A több mint ötven éves publikációs ciklusban jól érzékelhetően egymástól eltérő mennyiségi adatokat mutató szakaszok vannak. Az 1960 és 1970 közötti évtized a könyvtárszakmai publikációs életforma kezdetét jelentette Katsányi Sándor életében. A legtöbb közleményt mutató periódus az 1971-es esztendővel kezdődik és 1985-ben fejeződik be. A kutatások és az azzal szorosan összefüggő művek lényegesen megnövekedtek ebben a másfél évtizedben. Ehhez nyilvánvalóan hozzájárult a szerzői rutin és ambíció kialakulása, fejlődése is, de a döntő momentum – a Ceglédi Városi, majd a Veszprém Megyei Könyvtárban eltöltött mintegy tíz éves szolgálat után¹ – a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársai közé kerülés, továbbá a tudományos életút egy másik fordulópontja, az egyetemi doktori címért való folyamodás és annak megszerzése (1976) lehetett. A publikációs kronológia következő szakasza szintén összefügghet a szakmai életút újabb fordulójával: a KMK-ban eltöltött másfél évtized után, 1986-ban Katsányi Sándor a Fővárosi

1. diagram Katsányi Sándor publikációinak évenkénti megoszlása 1960 és 2011 között
A Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjtése; szerkesztette a szerző

Szabó Ervin Könyvtárba került. Az 1. *diagram* szemléletesen mutatja, hogy a munkahely és a munkakör változásai jelentős energiákat köthettek le, amelyek mellett kevesebb idő jutott kutatások folytatására, cikkek írására. Ezért a fővárosi könyvtári munkaviszony csaknem másfél évtizedében – a folyamatos publikálás megmaradása mellett – szerényebb mennyiségű a munkák száma. Ez alól csupán egyetlen esztendő, 1995 a kivétel. Katsányi Sándor életében a kutatási és a publikálási reneszánszot – a diagram tanulsága szerint – az ezredfordulót követő évek jelentették. Ez ismét kapcsolatot mutat a szakmai életút egy állomásával: a nyugállományba vonulással. Megszabadulva a hivatali kötelezettségektől, ismét több időt fordíthatott kutatásokra, amelyek alapján több műve jelenhetett meg. Az írások tematikus bemutatásakor majd még visszatérünk erre a kérdésre, de már most szeretnénk előrevetíteni, hogy a fővárosi könyvtára történetének új szemléletű, bravúros, gazdag primer forrásokból merítő, feldolgozása és az azzal kapcsolatos kiadványok, közlemények megjelentetése is erre a szakaszra esik.

2.1.2. A publikációk kiadványtípusonkénti megoszlása

A tudományometriai adatok hagyományosan és döntően az időszaki kiadványokban megjelent közleményekre fókuszálnak. Ezt a metódust gyakran, és tegyük hozzá, indokoltan hibájukként rótták, róják fel. Éppen ezért a kutatók publikációinak és hivatkozásainak regisztrációját végző nemzetközi vállalkozások a közelmúltban megkezdték a könyvtípusú kiadványok hasonló szempontú feldolgozását, elemzését is. Ezt a megközelítést érvényesítem akkor, amikor szerzőnk munkásságát abból a szempontból mutatom be, hogy a keze alól kikerülő művek mely kiadványtípusokba sorolhatók. Katsányi Sándor esetében a publikációk típusonkénti megoszlása azt a tudományometriában jól ismert tételt követi, amely a különböző diszciplínák, kutatási területek esetében napjainkban általánosságban érvényesül: a közlemények szám szerinti vizsgálatában minden más műfajt megelőzve a folyóiratokban megjelent publikációk vezetnek. Ám az egyes szakterületek között jelentős különbségek vannak a könyv- és a folyóirat-típusú kiadványokban közzétett munkák arányaiban. Jelen esetben azt mondhatjuk, hogy, jóllehet szerzőnk esetében is dominálnak a folyóiratcikkek (123 tétel), de azokhoz és az általános tudományometriai képletekhez viszonyítva igen magas arányú a könyvtípusú dokumentumok (71 tétel) jelenléte is. Mindezek alapján állíthatjuk, hogy a periodikákban közzétett dolgozatai mellett Katsányi Sándor az átlagosnál szívesebben írt könyveket is.

2.1.3. A publikációkat megjelentető időszaki kiadványok

A tudománymetria szabályai szerint egy szerző nyilvánosságra kerülő tudományos eredményeit többek között annak alapján is lehet minősíteni, hogy milyen rangú, minősítésű időszaki kiadványokban jelentek meg közleményei. Szerzőnk összesen 22-féle, döntően a könyvtártudomány és a könyvtári szakma folyóirataiban tette közzé műveit, de néhány írása azokon kívül, főként pedagógiai és közművelődési tematikájú szaklapokban is megjelent. Írásainak döntő része, 40 százaléka (49 tétel) a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban* és a folyóirat különböző címen megjelent előzményeiben olvasható, de jelentős számú, arányaiban 22 százalékos (27 tétel) munkája látott napvilágot a *Könyvtári Figyelőben*, további művei 20 százaléka (20 tétel) a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Híradójában* is szerepelnek. A többi szakmai lap, mint például a *Könyv és Nevelés*, valamint a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, továbbá – szakmai életútjával szoros összefüggésben – a *Veszprém Megyei Könyvtár* és a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve* is megjelenik a palettán, de az utóbbiakban olvasható publikációk száma és aránya lényegesen kevesebb, mint az első három folyóirat esetében.

2.1.4. A társszerzős munkák

Közismert, hogy egy szerző tudományos munkásságának mennyiségi és tartalmi összetételét karakteresen jellemzik szakmai kapcsolatainak publikációkban is megjelenő ismérvei. A következő részben ezeket a szempontokat vizsgáljuk. Katsányi Sándor eddig megjelent művei azt mutatják, hogy gyakran és szívesen írt társszerzőkkel együtt. Különösen érvényes ez azokra az évekre, amelyeket a Könyvtártudományi és Módszertani Központban töltött. A későbbi tudományos tevékenységében kevésbé jellemző a szerzőtársi közreműködés. Összesen 32 szerzővel működött együtt, és 66 közleménye jelent meg szerzőtársakkal közösen. Figyelembe véve a szerzőnket jellemző tudományos érdeklődést, az olvasásszociológia, a könyvtárhasználat és az irodalom iránti elköteleződését, egyáltalán nem meglepő a társszerzők névsora és az együttműködésben leggyakrabban megjelenő személyek rangsora sem. Legtöbbet az olvasásszociológia két prominens személyiségével, Nagy Attilával és Gereben Ferencsel publikált. A hármójuk által összeállított, *Olvasásismeret* címmel közzétett jegyzet kiváló reprezentánsa a valamikori olvasásszociológiai, olvasáslélektani és olvasáspedagógiai műhely teljesítményének. A harmadik személy, akivel szinte összeforrt, fogalommal vált Katsányi Sándornak nemcsak a magánélete, hanem az alkotói neve is, *Könyves-Tóth Lilla*. A három emblemikus, számos kiadást megélt kötet, a *Fölfedezem a könyvtárat* és az *Órák a könyvtárban*, továbbá

az *Információ, könyv, könyvtár* kiválóan használható mankóját jelentették a könyvtár használatával kapcsolatos foglalkozásoknak. A szerzőtársak döntően a munkatársak közül, először a Könyvtártudományi és Módszertani Központból, később a „szabóervines” évek alatt ebből a könyvtárból kerültek ki.

2.1.5. Kísérlet Katsányi Sándor publikációnak tematikai meghatározására

Laudációm talán legnehezebben megfogható alfejezetében Katsányi Sándor közleményei tematikai összetételének meghatározására teszek kísérletet. Óvatos megfogalmazásomat két tényező indokolja. Egyrészt az, hogy szerzőnk tudományos munkássága nem csupán mennyiségileg, hanem tematikailag is igen gazdag, összetett. Másrészt pedig az, hogy a közlemények – természetüknél fogva – csak nehezen kategorizálhatók egyetlen tárgykörbe, minden mű tartalma többértű, minden publikáció jóval komplexebb annál, mintsem hogy egyetlen szegényes tartalmú tárgyszóval kifejezhetnénk. Ám tekintettel arra, hogy a könyvtári gyakorlatban ennek hagyományai vannak, és ha nem is tökéletes, de évszázadok óta működőképes, mégis megkísérletem a lehetetlent. Szerzőnk közleményeit címük, illetve tartalmuk alapján 14 tárgykörbe csoportosítottam, oly módon, hogy minden művet csak egyetlen kategóriába soroltam. Melléjük rendeltem a százalékos arányokat, amelyeket a forrásul szolgáló listából gyűjtöttem össze. Ezek alapján azt állíthatjuk, hogy laudáltunk írásainak döntő része, 65 százaléka négy tárgykörben jelent meg. Katsányi Sándor nevééről a szakmai közélet szinte automatikusan az olvasás, az olvasásszociológia, olvasáspedagógia és -pszichológia tárgykörre asszociál, és ezt igazolja is rögtönzött mintánk: közleményeinek egyötödét, 20 százalékát jelentik az ilyen tartalmú művek. Ehhez hasonló nagyságrendben foglalkozott közleményeiben könyvtárpolitikai kérdésekkel is. Az 1960 és 2011 közötti évtizedekben a könyvtárpolitikai kérdések sokasága merült fel: a különböző társadalmi csoportok, településtípusok könyvtárellátásának mikéntjétől, a szervezett olvasómozgalmaktól kezdve, az életen át tartó tanulás, valamint a közművelődés könyvtári szolgálatán, az informatika könyvtári megjelenésén és alkalmazásán és a megváltozott információkereső technikákon át, egészen a könyvtárakkal foglalkozó jogszabályokig, a könyvtári ellátásról szóló törvényig, továbbá a kialakuló információs társadalom könyvtári vonatkozásaiig. Katsányi Sándor közleményei mintegy színes tablóként rajzolják meg a mintegy fél évszázad legfontosabb könyvtárpolitikai arcait. Jóllehet első publikációja is történeti témájú volt, és az életműben, ha nem is túl gyakran, de rendre felmerülnek történeti kérdések, ám a könyvtártörténet mélyebb rétegeit bemutató közleményei csak az 1990-es évek második felétől jellemzők

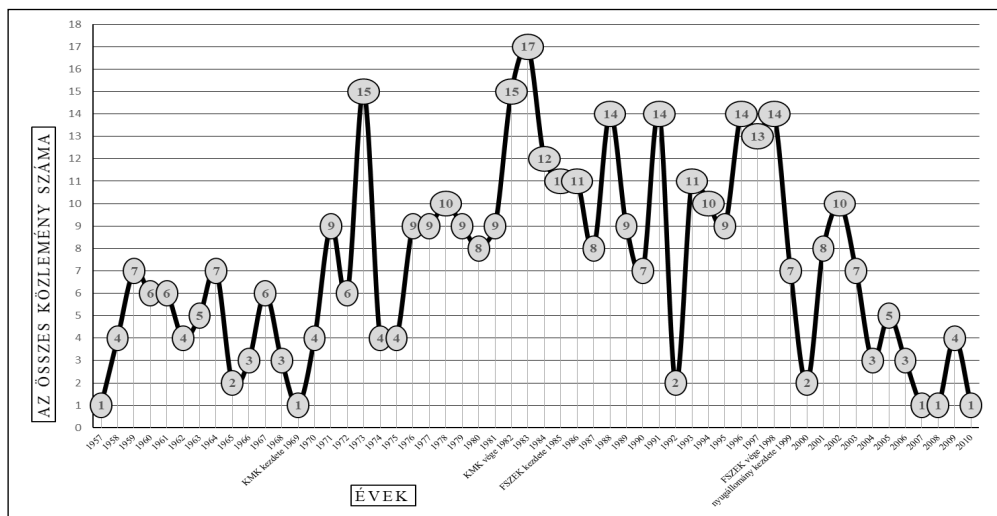
műveire. Ezekről az évektől kezdődően – hatalmas munkát fektetve a hiteles kronológia megrajzolására – elsősorban a Fővárosi Könyvtárral, Szabó Ervinnel és a főváros lakosságának könyvtári ellátásával foglalkozó művekkel jelentkezett. Ennek a munkának mintegy végkifejlete eredményeként látott napvilágot két kötetben, mintegy ezer oldalnyi terjedelemben, a gazdag primer forrásokból merítő, *A főváros könyvtárának története* (az 1. kötet 1945-ig, 2004-ben; a 2. kötet 1945–1998, 2008-ban jelent meg) című kétkötetes monografikus feldolgozás, amelynek második kötetét *Tóth Gyula* szerzőtársával közösen írta. A negyedik tárgykör, amelyben az előzőkhöz hasonló nagyságrendben adott ki közleményeket, a könyvtárosok képzése, továbbképzése. Ennek gyökereit részben abban kell keresnünk, hogy Katsányi Sándor szakmai életútja egybeesett a hazai könyvtárosképzés és továbbképzés kibontakozásának, megszilárdulásának, ellentmondásoktól, paradoxonoktól sem mentes, szakmai vitákban bővelkedő évtizedeivel, másrészt pedig abban, hogy a KMK-ban töltött utolsó éveiben annak oktatási osztályát vezette. Érdeklődéséhez bizonyára az is hozzájárult, hogy 1976-ban javaslatot dolgozott ki a középfokú könyvtárkezelő képzésre, továbbá az is, hogy szerkesztésében jelent meg a több kiadást, átdolgozást és utánnomást megélt könyvtárkezelői tanfolyam kiváló tankönyve, a *Könyvtár kezelése*. A közlemények további tematikájában jelentős szerepet kapott a könyvtárpedagógia, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárhoz kapcsolódó szakmunkák egész sora. Érdekesnek tartom, hogy a könyvtárhasználattal kapcsolatos ismeretek, amelynek kérdésköre számomra oly markánsan a Katsányi – Könyves-Tóth szerzői pároshoz kapcsolódik, csupán kisebb arányban jelenik meg a publikációs tematikában, bár a vele összefüggő könyvtárpedagógiával együttesen már lényegesen nagyobb részesedést mutatnak. A publikációs tematika többi elemei ezeknél jóval kisebb arányokat képviselnek, jóllehet fontosságuk, időszerűségük megkérdőjelezhetetlen.

2.2. Papp István

2.2.1. A publikációk jellemzői kronológiai metszetben

Papp István közleményeinek jegyzékét két részletben, gépiratos formában bocsátotta rendelkezésemre a Könyvtártudományi Szakkönyvtár. Az első lista az 1957 és 2006 között megjelent publikációkat tartalmazza, és a szerző 75. születésnapja alkalmából, 2006-ban készült, 3 példányban, gépirat formában. A második, kiegészítő lajstromot pedig a mostani, jeles alkalomból, Papp István 90. születésnapjára állították össze, és a 2006–2010 közötti műveket tartalmazza a gépirat. Dolgozatomban a két jegyzék összesített adataival dolgoztam. Az első listának a

publikációkon túl részét képezik még Papp Istvánnak azok a kéz- és gépiratai, amelyek ugyan nem jelentek meg, de tudományos, írói tevékenységének fontos részét képezik, és amelyeket a Könyvtártudományi Szakkönyvtár őriz. A teljesség igénye nélkül: szakdolgozat, tanulmányúti beszámolók, könyvtárápületek, épületrekonstrukciók terveinek könyvtárszakmai véleményezése, szakmai kérdéseket tartalmazó levelek, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztésével, szakmai koncepciójával kapcsolatos tervek, a magyar könyvtárügy fejlesztésének szakmai koncepciója, könyvtárpolitikai írások, a könyvtárellátásról szóló törvénnyel, továbbá a magyar könyvtárosság etikai kódexével kapcsolatos iratok. Ez utóbbiak – publicitás hiányában – nem kerültek be sem a bibliometriai adatok közé, sem pedig a tematikai rekonstrukció-kísérletbe. A két lista összesen az 1957 és 2010 közötti 54 esztendő 394 közleményét tartalmazza. A több mint fél évszázad alatt szerzőnk keze alól minden évben került nyilvánosságra valamilyen tudományos igényű közlemény. Ezeknek száma erősen szóródik: az első évben egyetlen publikációja jelent meg, és voltak olyan évek is, amikor a közlemények száma jelentősen meghaladta a tíz tételt, 1983-ban, a legtermékenyebb évben pedig húszhoz közelített. A 2. *diagram* egyértelműen azt mutatja, hogy szerzőnk publikációk szempontjából legaktívabb éveit az 1969 és 1998 közötti három évtizedes periódus jelentette. A harminc év alatt hozzávetőleg azonos hosszúságú időt töltött el a KMK igazgatójaként, majd az OKT titkáráként, mint amennyit a FSZEK főigazgató-helyetteseként a nyugdíjba vonulásáig. Mindeközben több évtizeden át aktív szerepet vállalt a Magyar Könyvtárosok Egyesületében is: 1965-től egy, később, 1972-től több cikluson át folyamatosan az MKE elnökségének tagja volt; 1990 és 1994 között a főtitkári posztot viselte; majd 1994-től ismét elnökségi tag volt.² Ezek mellett komoly nemzetközi szintű pozíciókat is betöltött: több éven át az *IFLA Journal* szerkesztőbizottságának elnöke is volt. Mindegyik tisztsége egyben azt is jelentette, hogy alapos rálátása volt mind a hazai, mind pedig a nemzetközi könyvtárügy és könyvtárpolitika egészének formálódására, sőt maga is alakítója volt e folyamatoknak. A betöltött funkciókban elvárás lehetett ismereteinek, tudásának közleményekben, előadásokban történő megosztása, de láthatólag belső motiváció is vezették a publikációk megjelentetésében, ezt igazolja az is, hogy nyugállományba kerülése után is rendszeresen és nagy számban tette közzé műveit. Papp István szorgalmasan, szívesen vetette papírra gondolatait: az általam bemutatott 54 évet és az összes publikációi számát figyelembe véve évente átlagosan több, mint hét közleménye jelent meg. Ez olyan teljesítmény, amelyet még napjaink erősen megemelt követelményű tudományos minősítő rendszerében is kiemelkedő tudományos fokozattal jutalmaznának.

2. diagram Papp István publikációinak évenkénti megoszlása 1957 és 2010 között
A Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjtése; szerkesztette a szerző

2.2.2. A publikációk kiadványtípusonkénti megoszlása

Fentebb, Katsányi Sándor publikációinak reprezentálásánál már részleteztük, hogy a kiadványtípusok miért fontosak a bibliometriában. Így követelmény, hogy Papp István esetében is bemutassuk ezeket az adatokat és arányokat. Papp István művei kiadványtípusonkénti vizsgálatának eredményei hasonlítanak más kutatási területek arányainak mintázatához: közleményeinek meghatározó többségét, 76 százalékát (298 tétel) különböző, és majd később részletesen is bemutatott folyóiratokban közölt munkák teszik ki. Ezekhez képest esetünkben a könyvtípusú dokumentumok ugyan jelentős számúak, 63 tétel, de arányuk a teljes publikációs teljesítménynek csupán 16 százalékát jelenti. Viszonylag sok közleménye jelent meg évkönyvekben, ezeknek egy része az OSZK évkönyveiben (a KMK aktuális évi munkájáról szóló beszámolók), továbbá a FSZEK évkönyveiben láttak napvilágot, és a könyvtár, valamint a közkönyvtárak fejlesztésének kérdéseivel foglalkoztak. Sajátos jegy, hogy Papp István gyakran megnyilvánult hírlapokban is, hiszen a könyvtári témák nem túl népszerűek a populáris sajtóban.

2.2.3. A publikációkat megjelentető időszak kiadványok

A következőkben a publikációknak nyilvánosságot biztosító időszak kiadványokat vesszük számba. A bemutatás csak a tudományos igényű szakfolyóiratokra terjed ki, nem tartalmazza a hírlapokban közzétett írásokat. Papp István össze-

sen 35-féle szakmai folyóiratban 320 publikációt jelentetett meg. Azok döntő része a könyvtárügy és a könyvtártudomány hazai és nemzetközi magfolyóirataiban került napvilágra, de néhány írása átkerült a társadalomtudományi, az információelméleti, továbbá – ritka kivételként – a mérnöki tervezés szakterület szaklapjaiba is. A táblázat adatai azt mutatják, hogy szerzőnk leggyakrabban a *Könyv Könyvtár Könyvtárosban* (116 tétel) és annak különböző címeken megjelent előzményeiben, a *Könyvtári Figyelőben* (49 tétel), amelynek szerkesztőbizottságát több éven keresztül vezette, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár *Könyvtári Híradójában* (35 tétel), továbbá a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatásban* (33 tétel) írt. Úgy tűnik, ezeknél a szaklapoknál mintegy „házi szerzőnek” számított. A preferált periodikákon túl még számos időszak kiadvány jelenik meg a palettán, de azok részesedése a teljes publikációs halmazból lényegesen szerényebb, és vannak olyanok is, amelyekben csupán 1–2 közlemény olvasható.

2.2.4. A társszerzős munkák

A Papp István társszerzői, szakmai kapcsolati hálójára vonatkozó adatok azt mutatják, hogy a publikációi mennyiségéhez képest meglehetősen alacsony a szerzőtársak száma, és hasonlóan kevés azoknak a közleményeknek az aránya, amelyet valakivel közösen jelentetett meg. Ez nem valamiféle értékmérő, hanem általában szerzői, kutatási területi jellemző: van, aki szívesen dolgozik másokkal közösen, és vannak olyanok is, akik ezt kevésbé preferálják, vagy a kutatás olyan, ami nem kíván teamben végzett munkát és eredményközlést. A szerzőtársakkal közösen írt közleményeinek száma 45 tétel, amelyeket rajta kívül 23 szerző neve jegyez. Közülük a legaktívabb szerzői együttműködése Horváth Tiborral (6 tétel), Kiss Jenővel (4 tétel), Futala Tiborral (4 tétel), valamint Urbán Lászlóval (4 tétel) volt. Az első három szerzővel elsősorban a könyvtárügy és a könyvtárpolitika, a könyvtári rendszer működéséről alakításáról értekeztek. Közülük külön szeretnék szólni a leggyakrabban megjelenő Horváth Tiborral történő publikációs együttműködésről. Az imént említett 6 közös munkából 5 tételt az opus magnum, a *Könyvtárosok kézikönyvének* öt kötetének szerkesztése jelenti, egyet pedig a számomra egyik legnagyobb hatású, ma is aktuális folyóiratcikk, amelyben a benne foglaltak is ma iránymutatásul szolgálhatnának, az *Együttműködés vagy rendszerszervezés*.³ Urbán Lászlóval a könyvtárépítéssel, a könyvtári rekonstrukciók, könyvtári funkcionális terek kialakításának kérdésében találtak egymásra. A többi, itt nem említett szerzőtárs is olyan szakmai munkát végzett, amelyek a Papp István-féle publikációs tevékenységhez, illetve az előzőleg már említett témákhoz tartalmilag igen közel álltak.

2.2.5. Kísérlet Papp István publikációnak tematikai meghatározására

Ebben az alfejezetben azt taglalom, hogy melyek azok a témák, amelyekben szerzőnk leggyakrabban és talán legszívesebben nyilvánult meg. A Katsányi Sándornál már alkalmazott ad-hoc módon kreált, tárgyi kategóriák mentén adok róluk áttekintést. Szerzőnk tudományos munkássága nem csupán mennyiségileg mutat magas értékeket, hanem tematikai szempontból is meglehetősen sokrétű, gazdag. Ezeknek tartalmát 23 témakörbe lehetett sorolni: a könyvtárügytől és könyvtárpolitikától a könyvtártudományi kérdéseken át a könyvtári statisztikáig és a bibliográfiáig. A statisztikai elemzés azt mutatja, hogy szerzőnk publikációs tevékenysége tematikájának egyik meghatározó motivációját jelentik a mindenkor betöltött státuszok; a legnépszerűbb kategóriákban rendre visszaköszönnek azok a nemzetközi és hazai pozíciók, amelyek Papp István aktív munkásságából ismertek. A másik halmazt képezik a pozíciótól függetlenül művelt területek. Elsősorban ezekkel a kitételekkel magyarázható a laudált eddigi munkássága tematikai megoszlásának mintázata. Az általa művelt tárgykörök között négy kiemelt témát találunk. Ezek rangsora a következő: könyvtárügy (73 tétel); könyvtárpolitika (60 tétel); Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (55 tétel); könyvtárépítészet, funkcionális terek kialakítása (45 tétel). Ez a mennyiség a közlemények 59 százalékát teszi ki. A következő csoportba került a még mindig gyakran írást motiváló hét téma: Országos Széchényi Könyvtár (29 tétel), a könyvtárosok képzése, továbbképzése (28 tétel); könyvtárosok (16 tétel); a könyvtárak jogi szabályozása (12 tétel); a könyvtári rendszer (12 tétel); az IFLA (12 tétel); a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (11 tétel). Ezek a teljes közleményhalmaznak mintegy 30 százalékát jelentik. A két csoport együttesen a teljes művek közel 90 százalékát fedi le, így – értelemszerűen – a még fennmaradó 12 témakör, mint például a könyvtártudomány, a könyvtári gyűjtemény, a könyvtári informatika, a katalogizálás, az olvasás, az iskolai könyvtárak, a történeti témák stb. a többihez képest szerényebb teret kaptak a szerző tudományos munkásságában. Amennyiben további elemzéseket is végzünk a közlemények tartalmában, úgy a háttérként rekonstruálhatók az 1960-as évektől az ezredfordulóig tartó évtizedek hazai könyvtárügyének és könyvtárpolitikájának legjellemzőbb fordulópontjai. A teljesség igénye nélkül itt most csupán néhány elemet mutatunk be ezekből. Az 1960-as évek tömeges könyvtári ellátásának kérdései, a különböző könyvtártípusok ismérvei, kialakulásuk folyamata, a működésük szakmai attribútumainak kidolgozása. A könyvtárosok képzési, továbbképzési rendszerének létrejötte, változásai: a különböző tanfolyamoktól a felsőoktatás különböző rétegeibe történő beeme-

léséig, továbbá az ezeket a folyamatokat kísérő viták, szakmai diskurzusok. Az 1970-es évek művelődéspolitikája a köz művelődésére irányuló fejlesztésének könyvtári vonatkozásai, a könyvtárak közművelődési funkciói. A korszerű, a könyvtári szolgáltatásokra fókuszáló, a dokumentumok és az információk széles körben történő eljuttatásának, a könyvtárak együttműködésében, egységben, rendszerszerű üzemelésében, továbbá az ezeket a folyamatokat segítő központi szolgáltatások létrejöttében és működésében döntő hatást gyakorló 1976. évi törvényerejű rendelettel kapcsolatos szakmai párbeszéd. Majd húsz évvel később az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről, a könyvtári ellátás megszületését kísérő diskurzusok. Az 1970-es és 1980-as években megszilárdulni látszó szocialista könyvtárügy és az ezt kísérő, felívelő könyvtárépítészeti, könyvtárrekonstrukciós hullám tanulságai. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, amely jöllehet egyetlen nagy könyvtárat, könyvtári hálózatot jelöl, de a hazai könyvtárak számára mindig valamiféle mintát, követendő etalont jelentett, épületi és szakmai megújítási programja, amelyben Papp István főigazgató-helyettesként irányító szerepet játszott. Záróakkordként pedig az eddigi életmű két nagy ékköve: a Könyvtárosok kézikönyvének új kiadása, valamint a *Magyar könyvtárosság etikai kódexének* megalkotása. A Kézikönyvet Horváth Tiborral közösen Papp István szerkesztette, benne *A könyvtár épülete és berendezése* című fejezetet ő írta, mint ahogyan a kódex létrejöttében is laudáltunké volt a főszerep. És a sort még bizonyára folytatni lehetne, ám szerzőnknek a fenti folyamatokban vállalt valamennyi jeleskedését úgysem tudnánk itt pontosan felidézni.

3. Összegzés

A tiszteletét lerovó nincs könnyű helyzetben, amikor az elmúlt mintegy fél évszázad két ilyen fontos és az ország könyvtárpolitikájában és könyvtárügyében döntő szerepet játszó személyiség tudományos munkásságának értékelésére vállalkozik. Sajátos két könyvtáros sors Katsányi Sándoré és Papp Istváné, amelyekben nem csupán a könyvtárügy, hanem a köztörténeti események is mély nyomokat hagytak. Nem tudjuk, hogy a véletlennek, vagy a csillagok szerencsés együttállásának, esetleg valami más tényezőnek köszönhetjük, hogy szakmai életük kronológiailag párhuzamosan futott, és ugyanazon az úton, a hazai könyvtári szolgáltatások jobbra, eredményesebbé tételén szorgalmasan, elkötelezetten dolgoztak mindketten, de az bizonyos, hogy szerzőink nélkül ma mások lennének a hazai könyvtárak. Mindkét szerző gyakran lépett a szakmai

nyilvánosság elé különböző közleményekkel. A publikációik tartalmi elemzése azt mutatja, hogy azokban három helyen azonos hangsúlyt kapott a tematika, párhuzamosság látható: a könyvtárpolitikában, a könyvtárosok képzésében és továbbképzésében, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tárgykörében. E három kategórián túl azonban eltérő tartalmúak, illetve különböző nyomtaté-
kúak a közlemények. Ám amennyiben a párhuzamos és a divergáló elemeket összerakjuk, abból mintegy fél évszázad hazai könyvtárképeének meghatározó szintézise bontakozik ki.

Jegyzet

- 1 PÉTERFI Rita. Egy értelmiségi műhely az olvasás szolgálatában : A KMK-ban folyó olvasáskutatás története. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 20. = 56. (2010) 4., p. 769-792. ISSN 0023-3773, eISSN 1586-5193 és Balogh Ferencné – Havas Katalin: Katsányi Sándor (is) 75 éves. == Könyv, könyvtár, könyvtáros, 16. (2007) 2., p. 54-56. ISSN 1216-6804, eISSN ISSN 2732-0375
- 2 HEGYKÖZI Ilona: Papp István a TTSZ tiszteletbeli tagja lett. == Könyvtárvilág, 2. (2014) 1. ISSN 2064-1443 Hozzáférhető: <https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2014/02/papp-istvan-a-ttsz-tiszteletbeli-tagja-lett/1181/#more-1181> [Megtekintve: 2021.07.10.]
- 3 FUTALA Tibor – HORVÁTH Tibor – PAPP István: Együttműködés vagy rendszerszervezés? == Könyvtári figyelő, 29. (1983) 5., p. 455-470. ISSN 0023-3773, eISSN 1586-5193

Sipos Júlia

Szervezet és szellem – az autonómia védelmezői A Fővárosi Könyvtár vezetői. Beszélgetés Katsányi Sándorral

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.SiposJulia>

A következő beszélgetésben a Fővárosi Könyvtárának történetéről lesz szó, sajátos szemszögből. Katsányi Sándorral a Budapest Gyűjteményben beszélgettünk, miután meghallgattam előadását, azokról a vezetőkről, akik igen sokféle eszközzel és módszerrel próbálták megvédeni azt a műhelyt, a szervezetet és csapatot, amelynek felelős vezetői voltak. Közreadom beszélgetésünket, mert úgy vélem, ez az interjú nemcsak a Könyvtárról, hanem a történész Katsányi Sándorról is szól.

Pályázatok és víziók

Ön az előadásában két olyan vezető életútját vázolta fel, akik a Fővárosi Könyvtár élén álltak, és ebben a szerepben, vezetőként nem volt egyszerű a helyzetük. Gyakran a könyvtár megmentése, átmentése, a kontinuitás biztosítása volt a céljuk. Kik ők?

– Ez a két vezető egy muzeológus és egy filozófus volt. A muzeológust *Kremmer Dezső*nek, a filozófust *Enyvvári Jenő*nek hívták. Kremmer Dezső vidéki városból származott, de világleletében muzeológus szeretett volna lenni. Sikerült is bejutnia az akkor készülődő Fővárosi Múzeumba. Csakhogy ez a múzeum még lassabban készült, mint annak idején a Fővárosi Könyvtár. Valójában nem volt mögötte intézmény. Tehát csak a vágy maradt, de a múzeum hiányzott. Ezidőtájt azonban a könyvtár terve már előrehaladott állapotban volt, tervezték az új könyvtárpalotát. Sőt, újratervezték, ahol együtt szerepelt volna a múzeum és a könyvtár, sőt még egy előadóterem is. Ezért a tervért mindenki lelkesedett. *Szabó Ervin* Budapest kulturális akropoliszáról beszélt, amikor a háború kitörésének évében, 1914 legelején vagyunk. Ekkor még mindenki bizakodik és reménykedik, Kremmer Dezső meglátja a nagy perspektívát és átkéri magát ebbe az intézménybe, vagyis a könyvtárba. Át is helyezik a könyvtárba, de muzeológusi státuszban marad.

Közben azonban kitör a háború és a terv füstbe megy. Marad azonban Kremmer számára testhezálló munka, valamilyen átmenet a múzeum és a könyvtár között. A Budapest Gyűjteményt kell felállítania – hogy pontosan fogalmazzam – a Budapestre vonatkozó, de igen szétszórt anyagot kell gyűjteménnyé szerveznie.

Ezt a munkát ő nagyszerűen megoldja, és itt tanulja meg a könyvtároságot, mellesleg részt vesz a könyvtári tájékoztató munkában és a szerzeményezésben. Folynak a háborús évek, eljön a Tanácsköztársaság, de ezalatt ő beletanult a könyvtárosi professzióba is.

Hogyan kerül aztán a könyvtár élére?

– Ez egy rejtély. Talán az a magyarázat, hogy a Tanácsköztársaság bukása után a könyvtár vezetője és meghatározó munkatársai közül sokan eltávoztak vagy eltávolítottak a könyvtárból, mert az események kompromittálták őket. Beleingatták magukat egy álomba a csodálatos könyvtárról, amely Európa legnagyobb szocialista könyvtára lesz majd. Nagy volt az ára a politikában való részvételnek. A nagy álom szertefoszlott. A könyvtárban a régi gárdából már szinte senki sem maradt, Kremmer Dezső volt a rangidős. Tudományos képzettsége és munkában eltöltött ideje tekintetében is rangidős volt, így egyrészt mechanikusan is ő jöhetett volna számba, másrészt ő konzervatív világnézetű volt.

Ezek szerint ő nem involválódott a tanácsköztársasági eseményekben?

– Nem. A könyvtár két részre szakadt a Tanácsköztársaság alatt, egy részük bekapcsolódott a politikai tevékenységekbe, viszont volt egy másik rész, akik könyvtárosként dolgoztak tovább, de nem vettek részt a politikai életben. Ezek közé tartozott ő is, úgyhogy a bukás után néhány nappal, augusztus 11-én kapott egy értesítést arról, hogy a könyvtár ideiglenes vezetésével őt bízzák meg.

Volt-e víziója a könyvtárral kapcsolatban?

– Ekkor még a világon senkinek nem volt víziója, pontosabban mindenkinek volt valamilyen víziója a könyvtárról. A legkülönbözőbb víziók éltek egymás mellett, hivatalosak és nem hivatalos, egyéni elképzelések. Valójában a könyvtár három különböző elemből állt, de igazából nem volt egységes könyvtár. Létezett egy társadalomtudományi gyűjtemény, amit még Szabó Ervin alakított ki, amely azonban képletesen szólva olyan volt, mint egy háborúból itt maradt bomba, vagyis politikai szempontból robbanásveszélyes volt, ketyegett a szerkezet benne, és mindenki félt, ugyanakkor mindenki elismerte a gyűjtemény társadalomtudományi értékét.

Ugyanakkor teljes konszenzus volt arról, hogy egy nyilvános városi könyvtárat kell létrehozni, mégpedig az angol-amerikai public libraryk mintájára. Tehát egy kifejezetten polgári könyvtárat, a polgárság céljait kifejező könyvtárat. Ez két részből állt: egy nagy központi könyvtárból és a fiókkönyvtárakból. A nagy

városi központi könyvtár mint ideál, mint megvalósítandó cél élt, de semmi, vagy nagyon kevés valósult még meg belőle. Ez volt a másik örökség, amelynek megalkotásában még 1910-ben konszenzus volt, de időközben ez a konszenzus szétfoszlott. Nem épült ki a könyvtár, mert nem épült meg az épület. De Szabó Ervin – míg az épület körül folyt a vita – megszervezte a hálózatot, ami 1910 és 1914 között kiépült. Kissé lerobbant a háború alatt, de ez a hálózat azért működött. Tehát adva volt egy elképzelés egy társadalomtudományi szakkönyvtárról, egy másik idea egy polgári nagykönyvtárról és adva volt egy hálózat. Három különböző entitás, de mint a Csongor és Tündében, a három ördög varázsereje csak együtt volt használható. És ebből adódtak később a problémák.

Kremmer mit tudott ezzel a helyzettel kezdeni?

– Eredeti ötlete támadt, de ehhez tudnunk kell, hogy három jelöltje volt a könyvtárvezetésnek, mert Kremmer csak ideglenes meghívást kapott. Hárman kacsingattak a fővárosi könyvtárra, e három ember mögött három intézmény és három homlokegyenest különböző koncepció állt. Egy évig tartott ennek a hármasnak a küzdelme. Az egyik *Krisztics Sándor* volt, könyvtáros-politológus-társadalomtudós. A háború előtt került a könyvtárba, a Tanácsköztársaság alatt bebörtönözték, a bukás után szabadult. Ő *Teleki Pál* belső embere volt, az ő belső köreiben tevékenykedett. Rendkívül művelt, tehetséges ember, aki később az egyetemen tanított. Teleki elképzelése szerint a vezetéshez szükség van társadalmi ismeretekre, szociológiai tudásra, ő a miniszterelnöksége alatt létrehozott egy szociálpolitikai osztályt, ehhez szüksége volt szellemi, dokumentációs háttérre.

A Könyvtár valamiféle alkalmazott kutatóhely lett volna?

– Valószínűleg igen. Erre nincsen írásos bizonyíték, de tény, hogy Teleki Pál régóta figyelemmel kísérte a könyvtárat, Szabó Ervinnel kapcsolatban állt, és például szakvéleményt is adott Szabó Ervin felkérésére. Szabó Ervin cikkét is elhelyezte a *Turán* című lapjában, amelynek szerkesztője volt. Nagyon érdekes Szabó Ervin és Teleki kapcsolata, sok kutatni való lenne még, életíróik elhanyagolták kettejük kapcsolatát. A lényeg, hogy Teleki ehhez a tervezett háttér intézményhez keresett vezetőt. Ezt jelentette volna a Krisztics-féle pályázat, de Krisztics végül nem pályázott, nem tudni, hogy miért, csak sajtócikkek feszegetik, hogy Krisztics pályázik erre az állásra. Utána Krisztics létrehozott egy szociológiai dokumentációs és információs intézményt. Ez Pécsen működött, 1948-ban szüntették meg.

Ezek szerint a Kremmer-féle pályázat egyik szellemi vonala innen származott volna?

– Ha a Krisztics terve megvalósult volna, valószínűleg a könyvtáron belül a társadalomtudományi rész egészen másképpen fejlődött volna. Nagy kérdés azonban, hogy mi lett volna a Városi Könyvtárral. A gyakorlatban egy másik vonal okozta a problémát, amit a Vallási és Közoktatási Minisztérium indított el. Pontosabban egy *Mosdósi Imre* nevű tanácsostól származó beadvány, aki korábban a főváros tanfelügyelet vezetője volt, és a beadványban megtámadta a Kremmer-féle könyvtárvezetést.

Bűnbak? A Könyvtár?

Ekkor már ismert volt Kremmer koncepciója? Enélkül mi lehetett a támadás indoka?

– Van egy *Illyés Gyula* vers, a magánszorgalmú kutyákról. Mosdósinak volt elszámolnivalója, mert a főváros pedagógusainak igen nagy része szociáldemokrata lett, sőt egy részük még kommunistaként is kapcsolódott a Tanácsköztársasághoz. Olyannyira, hogy később százával bocsátották el a pedagógusokat. Mosdósi ezt azzal magyarázta, hogy a Fővárosi Könyvtár hatott rájuk ilyen módon. Ebből két következtetést vonhatunk le: egyrészt, hogy mekkora tekintélye, mekkora kultúrpolitikai súlya volt a könyvtárnak, másrészt, hogy Mosdósi milyen ügyesen kereste a bűnbakot, mivel neki kellett számot adnia, mit csinált a pedagógusaival. Egy változás sodra nem áll meg egy konszolidációs fokozatnál, hanem eszkalálódik, a kultúrharc fokozódik. Amikor Mosdósi beadta a beadványát, addigra a könyvtárból már eltávolítottak mindenkit, akinek a magatartása – a Tanácsköztársaság alatt – kifogásolható volt. Megtörtént a Tanácsköztársaság alatt megjelent könyvek kivonása is. Akkor már a nemzeti és vallási követelményeknek megfelelő ember került a könyvtár élére, de a magánszorgalmú Mosdósi itt nem akart megállni. Kifogásolta, hogy még mindig vannak a könyvtárban olyan könyvek, amelyek nyilvánosan hozzáférhetők, tehát itt sürgős lépésre van szükség.

Ebben a helyzetben Kremmer hogyan tudta megvédeni az intézményt, és persze saját magát is? Milyen vezetői módszerrel?

– A védekezés nem közvetlenül Mosdósival szemben történt, hanem a minisztérium felkért két könyvtárost, az egyik a fővárosi Széchényi Könyvtár frissen kinevezett igazgatója volt, aki nem adott véleményt, a másik azonban *Gulyás Pál* volt, Szabó Ervin régi ellensége, aki viszont elérkezettnek látta az alkalmat, hogy saját koncepciója alapján nemcsak véleményt formáljon, hanem esetleg egy egész könyvtárat is formáljon, és esetleg ő maga legyen a könyvtár

igazgatója. És kidolgozott egy új tervet. Ez volt Krisztics után a második terv, amelynek a lényege, hogy javasolta a városi könyvtár államosítását.

Magyarán: elvenni a fővárostól és átadni az államnak?

– Igen. Meglebegettette ennek szelidebb formáját is: a fenntartás maradjon fővárosi kézben, de a vezető kinevezése legyen állami döntés. A másik gondolata az volt, hogy a fővárosnak egy közkönyvtárra van szüksége, és nincs szüksége társadalomtudományi könyvtárra. Ha államosítják a könyvtárat, akkor semmi probléma nincs azzal, hogy az állam tulajdonába került társadalomtudományi gyűjteménnyel az csinál, amit akar. Akár ki is dobhatja, vagy egy intézmény raktárába, mondjuk az Akadémiai Könyvtár egyik raktárhelyiségébe eldugja, ahol már ártatlan lesz ez a bizonyos „ketyegő bomba.” A polgári könyvtár helyett, egy nagyra növesztett népkönyvtárat javasolt, amelyik a polgárságot neveli. Nem arról lett volna szó, hogy a polgárság a saját igényei szerint alakítja a könyvtárat, hanem népnevelő könyvtárról lett volna szó.

Az egyik koncepció kidobja a közművelődést, a másik kidobja a szakkönyvtárat...

– Kremmer kijelentette, legyen a könyvtár egy általános gyűjtőkörű tudományos könyvtár. Ezzel több legyet ütött egycsapásra. Ugyanis, ha elfogadjuk, hogy a könyvtár tudományos könyvtár, akkor nem kell bántani a társadalomtudományi könyvtárat, megmaradhat a város tulajdonában. Másfelől, ha általános gyűjtőkörű a könyvtár, akkor átalakítható és a polgári könyvtár eszméje sem veszett el teljesen, illetve annak is maradt menekülési útja. Egy általános gyűjtőkörű könyvtár nem áll messze a polgári könyvtártól. Harmadrészt pedig a kor igényei már a tudományos könyvtár felé nyíltak ki. Klebelsberg könyvtárpolitikája – amit mostanában sokat emlegetnek – nagyra becsülte és támogatta a tudományos könyvtárakat, támogatta a népkönyvtárakat, de nem ismerte el a városi könyvtárakat. Ezeket átmeneti intézménynek tartotta. Tehát ezzel a javaslatával Kremmer a Fővárosi Könyvtárat beemelte a védett könyvtárak közé. Kremmert évtizedeken keresztül árulónak bélyegezték, mondván, hogy elárulta a társadalomtudományi gyűjteményt, mert kijelentette, hogy semmilyen jogszabály nem írja elő, hogy a könyvtár társadalomtudományt is gyűjtsön. Azzal is vádolták, hogy elárulta a polgári könyvtárat. Véleményem szerint ő inkább megmentette mindkét gyűjteményt, megmentette a társadalomtudományi gyűjteményt és megmentője volt egy tágabb értelemben vett polgári könyvtárnak, amelynek a lehetősége ezzel nem szűnt meg.

Ő hány évig vezette a Könyvtárat?

– Nagyon hamar meghalt. Mindössze hét évig tartott a vezetői tevékenysége, 1926-ban halt meg.

Ez alatt a hét év alatt biztosítani tudta a nyugalmat és a szakmai munka lehetőségét a könyvtárban?

– Hogyne, sőt, megteremtette a könyvtár tekintélyét. Eddig csak arról beszélünk, hogyan hozta rendbe a könyvtár koncepcióját, de Kremmer rendkívül sokat tett azért, hogy a könyvtárat elfogadtassa a társadalommal. Három dolgot emelnék ki a sok közül: az első a fiókkönyvtárak. Kremmer látta, hogy a könyvtárat minden oldalról támadás éri, a fiókkönyvtárakat viszont elfogadták, népszerűek volt, használták őket. A háború után nagy erővel kezdett hozzá a helyreállításukhoz. Remek döntés volt, hogy amikor a gázgyár igazgatója, *Ripka Ferenc* elhatározta, hogy munkáskönyvtárat csinál, Kremmer azonnal bekapcsolódott ebbe a projektbe. Az elhatározás mögött – véleményem szerint – az rejtett, hogy Ripka Ferenc polgármester szeretett volna lenni, és népszerűsége törekedett, annak bizonyítására, hogy ő mennyire érzékeny szociálisan, és ezért nagydobra verte a munkáskönyvtár gondolatát. Kremmer ehhez csatlakozott és tényleg remek fiókkönyvtárat csináltak, 4000 kötetest, és olyan ünnepélyesen nyitották meg, mintha egyetemi könyvtár lett volna. Ott volt a polgármester, az alpolgármester, különböző pártok vezetői. Az ember csak bámulja az újság jelentéseit, hogy kik voltak ott. 1922-ben Kremmer beügyeskedte magát ezek közé a politikusok közé, és ez akkoriban jelentős fegyvertény volt. Kremmer másik jó ötlete a bibliofília előtérbe állítása volt. Mivel muzeológus lélek volt, szerette a régi könyveket, a különösen szép, értékes könyveket. Amikor a Magyar Bibliofil Társaság szerveződött, ott is azonnal jelentkezett. Benevezett egy kiállításra is., amihez bőven volt anyag a könyvtárban. A Szúri-gyűjteménynek nevezett régi könyvekből, első kiadású verseskönyvekből remek kiállítást lehetett összeállítani. Egy másik kiállítás a Pest–Budai metszeteket hozta elő a könyvtár mélyéből. Megtalálta a lehetőséget a könyvtár azon arcának bemutatására, amelyik ebben a korban népszerű volt. Itt már nem lehetett a szociológiai művekkel előhozakodni a nagyközönség előtt és népszerűvé lenni, ekkor már az érdeklődés a múlt felé fordult. Kremmer ezt nagyon ügyesen észrevette és kihasználta, megmutatta, hogy a könyvtár ilyen arculattal is bír.

Új korszak, új filozófiával

Tudunk-e arról, hogy Kremmer tudatosan nevelt-e utódot?

– Biztos, hogy a fejében megvolt, mivel együtt dolgozott korábban a könyvtárba került egyik kollégájával, *Enyvvári Jenő*vel, akinek nagyobb könyvtári múltja és szakismerete volt. Enyvvári korán, 1905-ben került a könyvtárba, otthonosan mozgott és ezt Kremmer felhasználta, jó barátok is voltak. Míg Kremmer kifelé harcolt, kifelé védte a könyvtárat, Enyvvári mint egy „üzemvezető” működtette a könyvtárat. Mondhatnánk, hogy ketten vezették a könyvtárat.

Kremmer halála után pályáztatták ezt a pozíciót?

– Pályáztatták de ezen a pályázaton már nem lépett fel számottevő ellenjelölt, csak formális fellépések voltak. Néhányan a könyvtárból, valószínűleg rábeszélésre, hogy legyen több pályázat. Volt egy-két külső pályázó, például *Gál Mózes*, a meseíró fia, de Enyvvárinak valójában nem volt vetélytársa.

Mint új igazgatónak milyen kihívásokkal kellett szembenéznie?

– Ő szerencsés volt, mert igazából a kemény harcot Kremmer már megharcolta. Kremmer volt a harciasabb, keményebb személyiség. Enyvvári filozófus volt, az ő könyvtári és vezetői magatartását nagyjából a filozófus magatartásából lehet megérteni, vagy a kettőt együtt lehetne nézni. Filozófus akart lenni, Göttingenben *Husserl*nél megismerte a fenomenológiát, ami Magyarországon akkor még ismeretlen volt, itthon ő volt ennek az első ismerője, hirdetője és kidolgozója. A magyar filozófia történetében elévülhetetlen érdemei vannak, ezt el is ismeri a filozófiatörténet, és ma örvendetesen sokat foglalkoznak a filozófiatörténészek Enyvvári eme szerepével. Korábban a fenomenológia nagyobb súllyal szerepelt a filozófiatörténetben, mint ma. Jellemző, hogy akkoriban a legnagyobb tekintélyű filozófus *Alexander Bernard* javasolta Enyvvárit akadémikusnak.

Vajon filozófus attitűddel egy egészen más szerepben, vagyis vezetőként hogyan tudott helyt állni? Ehhez a feladathoz teljesen más képességek szükségesek.

– Teljesen igaza van. Elgondolkodtam azokon a filozófusokon, akik a világtörténelemben hatalomhoz jutottak, mind szörnyen végezték. *Szókratész*, *Seneca*, őket mind megmérgezték. Enyvvárinak azonban szerencséje volt, mert a konzolidációval járó kemény munkát Kremmer és a társadalom már elvégezte.

Azt mondta, hogy a konszolidáció nem áll meg, hanem mindig újabb és újabb konfliktusok születnek, amelyeket meg kell oldani.

– Ez megtörtént. Három korszaka van Enyvvári igazgatóságának. Az első kettőt akár össze is vonhatjuk, ez a békés korszak. 1927-ben lett igazgató, és 1945-ig volt igazgató. A békés korszak első öt évét a Wenckheim-palota könyvtárrá alakítása foglalta el. Ezt ő tökéletesen oldotta meg. Utána következett egy aranykor. A társadalomban is viszonylagos béke volt, működött a könyvtár. Az igazgatónak nem kellett újítani, nem kellett küzdenie, hanem csak finomítani a működést. Ez tökéletesen megfelelt az ő egyéniségének. A fenomenológia, a megismerés filozófiája arra képesít, hogy a világot jobban, pontosabban megismerjük, előítéletek nélkül, tiszta ésszel ismerjük meg. Nem akarta a világot magyarázni, főleg nem megváltoztatni, elég megismerni – ez volt az ő filozófiai alapja. Véleményem szerint, ezt ő átvitte a könyvtári tevékenységére. A könyvtári filozófiája az volt, hogy a könyvtár „csatorna”, amin keresztül az ismeretek folynak, és a könyvtár feladata, hogy ez a csatorna tiszta legyen, és szépen gördüljenek az ismeretek. Nincs más feladata a könyvtárnak. Ez homlokegyenest más volt, mint akár elődeinek, akár utódainak a felfogása, ami ideológia vezérelt felfogás volt. Szabó Erviné is, más előjellel, és Kremmeré is, nem is beszélve az 1945 után következőkről. Az övé egy ideológiamentes könyvtár volt, ezt hangoztatta, és ebben a korszakban ezt meg is tudta valósítani. Nagyon jellemző rá az a levél, amelyet 32 értelmiségi írt a polgármesternek abból az alkalomból, amikor a gazdasági válság miatt a könyvtár állománygyarapítási keretét lecsökkentették. Ennek a megszüntetését kérte 32 ismert magyar gondolkodó. Azzal indokolták levelüket, hogy ennek a könyvtárnak az állománya teszi lehetővé, hogy a világ szellemi áramlataiban tájékozódni tudjanak, és hogy ezzel alkalmasak legyenek a nemzet problémáinak megoldására. Ezt a dokumentumot nagyon fontosnak tartom, nagyobb dicséretet egy könyvtár nem kaphat, mint amikor az értelmiség krémje így beszél róla. Másfelől gyanítom, hogy a szöveget Enyvvári fogalmazta, mert ebben benne van az ő filozófiája, hogy mire való a könyvtár. Arra, hogy szétnézzen a világban, és a legfontosabb áramlatokról tájékoztasson, tehát, hogy a csatorna működjön, és ez elég ahhoz, hogy az értelmiség a problémákat megoldja.

A könyvtár – mint az európai szellem helye

Mikor jött el az az idő, amikor ismét szükség volt a vezetői kiállásra a könyvtár érdekében?

– Alkalmanként ez mindig jelen volt. Enyvvári konfliktuskerülő ember volt, elődjével ellentétben, akik szinte élvezték a harcot. Talán akkor lett volna jobb más-

ként vezetni a könyvtárat, amikor a külső társadalmi feszültségek begyűrűztek a könyvtárba is. Ez elég hamar megtörtént. Például a könyvtárban működött az egyik könyvtáros, *Könyves Tóth Kálmán* vezetésével a *Bartha Miklós társaság*. Ez tulajdonképpen a népi mozgalom előfutára volt. Kritikusan szemlélte a társadalom szociális helyzetét, szociálpolitikáját, különösen a parasztsággal kapcsolatos szociálpolitikát. Kritikus szemléletű mozgalom volt, és ennek az üléseit a könyvtárban tartották, bejárt a könyvtárba *Illyés Gyula*, *József Attila*, és mellesleg a rendőrbesúgók. Természetesen feljelentették, és akkor Enyvvári beszélt Könyves Tóth Kálmánnal, hogy „... kedves Kálmán, menjetek máshová!”. Ez egy korai esemény volt, ami még baráti beszélgetéssel megoldható volt. Aztán jött *Hitler*, és jött a háború. Akkor a könyvtárban már nagyon határozottan két politikai irányzat alakult ki. Az Enyvvári alá tartozó részlegek kivétel nélkül háború és náci ellenesek voltak. Egészen határozottan antifasiszták, az aligazgató *Dávid Antal*, a Budapest Gyűjtemény vezetője *Kelényi Béla*, a hálózatvezető *Szentkuthy Pál*, szóval a legfontosabb kulcsemberek. Viszont megjelentek a németbarátok is. Enyvvári úgy védekezett, hogy megtiltotta, hogy a könyvtárban politizáljanak. De ezzel nem sokra ment, mert továbbra is politizáltak, és már egyre élesebb harcok folytak.

Az állományvédelem szükségessége is felvetődött?

– Hogyne, de még mennyire. Például az, hogy Németországból mit hozzanak be, és mit ne, mit tegyenek ki, és mit ne. Enyvvári például nem engedte a Mein Kampfot megvenni. Ekkor ezért megtámadták. A városházán is számon kérték, hogy miért nincsen Mein Kampf. Aztán jöttek a zsidó könyvek kivonásai. Kétszeresen támadták, egyrészt, hogy milyen sok van, és hogy ezeket miért nem semmisítették meg.

Hogyan tudott ilyen kérdésekben állást foglalni, vagy kiállni az állomány érdekében?

– Egyrészt még egy ideig védte őt a tekintélye. Olvastam egy rendőrségi feljelentést, amit még a Bartha Miklós Társasággal kapcsolatban írtak, hogy milyen rossz külsejű fiatalok járnak a könyvtárba, és hol van itt a felügyelet? Az áll a feljelentés végén, hogy az igazgató egy tudós ember, és ő nem foglalkozik ilyenekkel. A feljelentő mintegy felmentette, mint tudós embert, még védte egy tudományos burok, és ő nem ment bele harcokba. Tehát ő azzal védekezett, hogy kivonult. De ezzel az embereit már nem tudta megvédeni, mert a németek bevonulása után az előbb felsorolt három ember ellen fegyelmi eljárást indítottak, és mindhárom eltávolították tisztségéből. Őt egyelőre meghagyták, de akkor már teljesen eszköztelené vált. Amikor a nyilasok kerültek uralomra, már az első héten nyugdíjazták.

Ez nem egy kedves nyugdíjazás volt, akit megünnepelnek, és aztán még járjon be. Nem, hanem már másnap menjen el, és helyére beült a megfelelő komisszár.

Ha ezeket a vezetői magatartásokat szemügyre vesszük, akkor úgy látom, hogy a szakmaiságot helyezték előtérbe, igyekeztek nem nagyon konfrontálódni a politikával. Bár figyelembe vették a politikai igényeit, de mindkét vezetónél mégiscsak a szakmai szempontok domináltak.

– Feltétlenül. Kremmernek nem volt nehéz azonosulnia a rendszer ideológiájával, lévén, hogy ő is konzervatív volt, hazafinak és kereszténynek vallotta magát, nem azonosult viszont a szélsőségekkel. Mindig távolságot tudott tartani, amikor könyveket kellett kivonni az állományból, például – a Tanácsköztársaság alatt megjelent könyveket – akkor eltett mindegyikből egy-egy példányt. Utólag jelentette be a polgármesternek, hogy megőrizte ezeket a tudományos könyveket. Erre is jó volt a tudományos könyvtári címke. A könyvtáros felülemelkedett azon a törvényen, hogy meg kell semmisíteni könyveket. Akkor benne a könyvtáros, vagy ha jobban tetszik, a muzeológus felülemelkedett és győzött a hivatalnok fölött. És ez jellemző egész életére

És valószínűleg ez a szakmaiság található Enyvvárinál is...

– Enyvvárit pedig a politika abszolút nem érdekelte. Felette lebegett a politikának, számára közömbös volt. Enyvvárit különben a Tanácsköztársaság alatt Dienes, mint a könyvtár legfőbb atyamestere elküldte a Széchényi könyvtárba, hogy tárgyaljon a könyvtárosokkal. És őt elfogadták a Széchényiben, mert leült velük szakmailag tárgyalni. Ez egy jellemző történet, hogy megjelenik, mint a Tanácsköztársaság küldöttje, de senkinek nem jut eszébe, hogy benne a politikust lássa, csak a szakembert látták benne. Utólag sem lett ebből semmi baja, mindenki elkönyvelte, hogy ő szakember. Úgy vett részt a Tanácsköztársaságban, hogy politikailag teljesen kívül maradt. De később a Horthy rendszerben is, szakmailag folytatta a munkáját, de politikailag kívül maradt. Az volt a jelmondata, hogy *„nem politizálunk, de csak olyan könyvet engedünk be a könyvtárba, amelyek nem ellentétesek az európai szellemmel”*. Ő fehérek közt egy európai volt, a fehér könyvtárosok között európai könyvtáros volt, nézőpontját, szellemiségét tekintve.

Skaliczki Judit
Papp István könyvtárpolitikájáról

A könyvtárostársadalom ebben az évben két szakember kerek évfordulóját ünnepli, *Papp Istvánét* és *Katsányi Sándorét*.

Írásomban Papp Istvánról szólok, az általa végzett fontos munkákról. Ennek a munkának a nagyobb része még a rendszerváltás előtti időszakra esik. Ez lényeges tény. Az elhivatott, tenni akaró szakemberek azokban az években, évtizedekben azzal találták szembe magukat, hogy a könyvtár alapvető funkciója, a mindenki számára történő információszolgáltatás, a mindenre kiterjedő tájékoztatás az akkori társadalmi rendszer keretei között nem, vagy csak alig-alig valósítható meg. Diktatúrában, még ha lágynak nevezzük és tartjuk is, nem lehet, vagy legalábbis nagyon nehéz demokratikus intézményt működtetni. Mivel a könyvtár léte és feladatai feltételezik a demokráciát –, minden nyugati tanulmányút, minden onnan szóló szakcikk ezt erősítette –, jelentős ellentmondás volt a társadalom és a könyvtár céljai között.

A megoldandó feladat tehát az volt, hogy megtalálják azokat a lehetőségeket, módokat, amelyekkel *működtetni, fenntartani lehet a könyvtárat, egy alapjaiban demokratikus intézményt, a demokratikus funkciókkal alapjaiban nem rendelkező társadalomban*. Papp Istvánnak és közvetlen kortárs KMK-s munkatársainak (csak néhány nevet említve: *Bereczky Lászlónak, Fogarassy Miklósnak, Katsányi Sándornak, Szente Ferencnek*), valamint „*a KMK vitathatatlan szellemi vezérének, Sallai Istvánnak*”¹ ennek az ellentmondásnak valamilyen fajta feloldása volt az egyik legnagyobb szakmai kihívása, feladata.

Ha végigtekintünk Papp István fontosabb előadásai és szakmai publikációi során, megismerhetjük azokat a területeket, ahol megérezte a változtatás lehetőségét. A munkássága alapvetően a könyvtárpolitikát érintette, annak különböző összefüggését, illetve az általa vezetett intézmény, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) feladatainak folyamatos korszerűsítését, jövőjének számbavételét. Ennek megfelelően a főbb kutatási, fejlesztési témái – többek között – az alábbiak voltak:

1. a KMK fejlesztése,
2. egy új könyvtári törvény megalkotásának és tartalmának kérdései,
3. a könyvtári rendszer, a könyvtári hálózatok újra alakításának terve,
4. a közkönyvtárak feladatainak és szolgáltatásainak újragondolása.

Papp Istvánval a következő területeken dolgoztam együtt a szakmai munkám során:

- ő KMK igazgatóként, én a KMK munkatársaként,
- ő az MKE főtitkáraként, majd elnökségi tagjaként, én a Könyvtári és Informatikai Kamara (KIK) főtitkáraként,
- ő és én is a könyvtári törvényt előkészítő bizottság tagjaként a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (MKM) könyvtári osztálya által létrehívott és vezetett bizottságban 1992-ben,
- ő a könyvtári törvényt előkészítő bizottság tagjaként az MKM könyvtári osztálya által – annak vezetőjeként általam – létrehívott és vezetett bizottságában 1996-ban.

Amikor Pista a KMK igazgatója volt 1969 és 1982 között, a beosztott munkatársa voltam. Sokat lehetett tanulni tőle. Munkáim során – a zenei könyvtárak fejlesztésétől a jogi szabályozáson át, a minőségügy könyvtári bevezetéséig sorolhatnám a példákat – két akkor elhangzott, a munkamódszerére vonatkozó kijelentését követtem. Az egyik koncepcionális tanács volt. Arra vonatkozott, hogy egy-egy itthoni szakterület fejlesztéséhez miképpen kezdjünk hozzá. A következő állomásokat jelölte meg:

- készítsünk helyzetképet a fejlesztendő terület állapotáról,
- vizsgáljuk meg (szakmai út során, szakcikk tanulmányozásával), hogy a fejlett könyvtárúggal rendelkező országokban ezeken a területeken hol tartanak, mit értek el, és merre jelölik meg a fejlesztés irányait,
- vizsgáljuk meg az itthoni adaptálás lehetőségét,
- próbáljuk megvalósítani a látottakat, olvasottakat.

A másik módszertani tanácsa sokkal egyszerűbb volt, nem fejlesztésre vonatkozott, hanem egy-egy tanulmány pontos, korrekt megírására. Egyszerű volt, de nagyon hasznos. Így szólt: ha megírunk valamit, mielőtt kiadjuk a kezünkől, gondosan ellenőrizzük, többször is, hogy mit írtunk: azaz, ahogy Pista mondta mindig: „*Check, and check again and double check*”. Ezt a mai napig próbálom követni.

Egyértelmű volt, hogy a *KMK igazgatójaként* korszerű, európai intézményt akar működtetni, amelyben a könyvtári terület legfontosabb és legújabb ismeretei helyet kapnak. Amikor alkalmam volt külföldön ilyen intézményeket meglátogatni, láttam – pl. Koppenhágában az Országos Könyvtári Testületben (Biblioteksstyrelse) –, hogy melyek voltak azok alapok, amelyeket

Pista is követni akart. Önmaga így összegezte a KMK-ban végzett munkáját: „Szégyentelen önteltség lenne azt állítanom, hogy a KMK vezetésem alatt élte meg a csúcspont élményét, ehelyett azt mondom, hogy a múlt század hetvenes évtizedében jutott el a KMK oda, ahová egyáltalán eljuthatott... én pedig szerencsés voltam, hogy éppen erre az időszakra szemeltettem ki vezetőjének.”

Amikor az MKE főtitkára volt, egy-egy munkabizottságban a két átfogó ernyőszervezetet képviseltük, ő a Magyar Könyvtárosok Egyesületét, az MKE-t, én a Könyvtári és Informatikai Kamarát, a KIK-et, szintén főtitkáraként. Izgalmas időszak volt. A KIK új szakmai és érdekképviseleti egyesülés, új formáció volt. Új volt maga a kamarai forma is. A működése mindenképpen a rendszerváltás hozta új korszakot jelentette. A kezdetekben nehéz volt megértetni, hogy *nem valami ellen* alakult 1989-ben a KIK (pl. nem a komoly múltra visszatekintő, 1935-ben alapított rangos MKE ellen), *hanem valamiért*, az intézményi képviselet megerősítése érdekében. A könyvtárügy mellett, a könyvtárakért, hogy több oldalról lehessen képviselni őket, hogy többféleképpen jelenjen meg a könyvtári terület a társadalom különböző szegmenseiben. A kezdeti nehézségek időnként személyes vitákká alakultak, de a szakma szeretete, a közös cél: a könyvtárak, a könyvtárügy jobbítása, ezeken mindig túljuttatta a szervezeteket és a képviselőiket is. Néhány év elteltével már természetessé vált, hogy a könyvtárosokat vagy a könyvtárpolitikát érintő fontos kérdésekben a két szervezet, gondos előkészítő munka után, együtt lép fel. Ezt mutatják a közös állásfoglalások, intézkedések.

1992-ben az MKM-ban a Sóron László osztályvezető által létrehozott *törvényelőkészítő munkabizottságban* dolgoztunk együtt, két szervezet képviselőjeként, de elsődlegesen azokat a személyes szakmai meggyőződéseket képviselve, amelyeket addigi szakmai ismereteink, az e tárgyban tartott különböző kongresszusok állásfoglalásai, és a külföldi útjaink során megismertünk és fontosnak tartottunk. Ez a munkabizottság két év múlva feloszlott, törvényelőkészítés akkor megfeneklett.

A hazai törvénykezést segítette az Európai Tanács információs szakértői bizottsága is, amely a könyvtári ellátással foglalkozott. 1994 novemberében az MKE, ezen belül Papp István szakértői konzultációt tartott Budapesten, azzal a céllal, hogy olyan „*probléma katasztert*”²² állítsanak össze, amelyet követve a majdani törvény legfontosabb kérdései számbavehetnek és megtárgyalhatók.

1996 februárjában Csaba Gabriellát bízták meg az MKM könyvtári osztálynak vezetésével, és a törvényelőkészítés folytatásával. Ő – a munkát megalapozandó – Papp Istvánnak a *Könyvtári Figyelőben* megjelent, a törvény

kialakításával foglalkozó cikkét³ szétküldte az új munkabizottságba meghívott tagoknak. Papp István az MKE képviselőjében ebben a bizottságban is rész vett, de a bizottság nem jutott egyezsége különböző alapkérdésekben, a közös munkájuk így megszakadt.

1996 júliusában kerültem az MKM könyvtári osztálya élére. Mint új osztályvezető hoztam létre végül is azt a törvényelkészítő munkabizottságot, amely rövidesen elkészítette a törvény koncepcióját és a törvénytervezetet, amelyből 1997-ben megvalósult a parlament által megszavazott 1997. évi CXL tv. Ebben a bizottságban Papp István szerepe nem változott, az MKE-t képviselte, de az enyém igen, hiszen itt minisztériumi tisztviselőként, osztályvezetőként, a bizottság elnökeként dolgoztam.⁴

A bizottságban Pistával nem mindig volt könnyű együtt dolgozni. Mint ahogy senkivel sem az, akinek végiggondolt elképzelései vannak egy-egy szakmai kérdéstről, amelyben nehéz megingatni. Emlékszem sok vitára, egymás győzködésére, de végül általában eljutottunk a közösen elfogadható alapig.

Az új könyvtári törvény előkészítéséről szóló tanulmányában a könyvtári rendszer szükséges változásairól, a létező könyvtári hálózatok sorsáról, és a különböző könyvtártípusokról is ír, külön a nemzeti könyvtárról, elemezve a könyvtári rendszer tagjait, és hangsúlyozva a használó érdekében történő együttműködés fontosságát. Megoldandó feladatként szerepel a tanulmányban a hálózatok megléte, további fejlesztése, valamint a kistelepülések ellátásának kérdése. Emlékezetes vihart kavart az a gondolatmenet, amelyben a megyei könyvtárak megszüntetéséről ír, a helyüket a városi könyvtáraknak adva át.

A közkönyvtárak fejlesztése, az új szolgáltatások kialakítása Papp István munkáiban központi kérdés. *A közkönyvtárak változó paradigmája*⁵ címmel összefoglalja egy tanulmányban a gondolatait. Egyrészt érzékeli, látja azt az aggodalmat, ami a világ, főképpen az Egyesült Államok könyvtárosaiban él a közkönyvtárak jövőjét illetően. Másrészt az új technológiák, technikák megjelenése a könyvtárakban, és a közösségi lét utáni természetes emberi vágy meggyőzi a könyvtárak megmaradásáról. Egyértelmű – vallja –, hogy bár sok intézményben a könyvtári eszme XIX. századi, de a szolgáltatások XXI. századiak. És ez a garancia a túlélésükre.

*

Az írást tartalmi kérdésekkel kezdtem. Hadd fejezzem be a megvalósulásukat illető megbeszélésekkel. Ezek során sokszor ütköztettük az álláspontjainkat, hiszen lehet mást gondolni egy lényegi kérdésben, lehet vitatkozni, akár

harcosan is. De ha ennek eredményeként új utakat látunk meg, új lehetőségek nyílnak meg előttünk, akkor az gyümölcsöző „férfimunka” volt, és érdemes volt megtenni. Papp Istvánnal így dolgoztam együtt.

Jegyzetek:

- 1 PAPP István: Az egykori KMK – ról 1969 – 1982 = Könyvtári Figyelő, 2010. 4. sz. 631. o.
- 2 PAPP István: Az új könyvtári törvény előkészítésének újabb szakasza. = Könyvtári Figyelő, 1995. 4. sz. 567 – 584. p.
- 3 PAPP István: i. m.
- 4 SKALICZKI Judit: A rendszerváltás könyvtárügyétől a könyvtárügy rendszerváltásáig. Budapest, Könyvtári Intézet, 2011. 24-29. p. Forrás: <https://mek.oszk.hu/10900/10913/10913.pdf>.
- 5 PAPP István: A közkönyvtár változó paradigmája. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 7. évf. 1998. február, 2. sz. 3–9. p.

Sonnevend Péter
A dioszkuroszok dicsérete

*Testvéreim, vitézek és hölgyek,
figyelmezzetek szavamra!
Hősökről lesz itten szó,
Castorról és Polluxról.*

Istenek, kik ott fent az égi magasban, a Nap közelében
tanyáztok, adjatok nekem erőt, s tán pár korty édes italt is,
hogymegidézsem e két hőst!
Lelkem igyekszik, forr bennem a szorg,
hogymelvégezzem e nemes feladatot,
de oly kevés a szó, amivel rendelkezem.
Miért is szólalt meg bennem a hübrisz?

Ah, óh, mit is tegyek, ki segít meg engem?!
Utoljára ősi sumer nyelvünkön
Ede, a Szigligeti hozta színi deszkákra
Castor és Polluxot, akkor is dicső abszolút hatalom vala,
nyolcszáz és ötvennégyet írtak volt a naptárba.

Spártai királyfiakról szólt az ősi rege, ikrekről:
Pollux roppant erejével és ökölvívó tudományával tűnt ki,
Castor pedig verhetetlen volt kocsihajtásban, vadlovak fékezésében.
Rengeteg hősi kalandban vettek részt, mígnem Castor életét vesztette,
Pollux nem akart elválni, akár lemondott volna halhatatlanságáról.

Ekkor Zeusz döntése hozott megoldást:
mindketten osztoz(hat)nak a halhatatlanságban,
és egyik nap az égben, másikon a földön,
akarom mondani, az alvilágban élnek majd.

* * *

Hőseink az új életben *Pista* és *Sanyi* nevet öltve kezdték
járásukat égi és fene randa alvilág közt.
Égi világ volt gyerekkoruk,
alvilág volt a háború: de ezt is kibírták.
Jött új kor, mely rázta őket, mint Krisztus a vargát,
és ezer kaland után
– de erről most nem szólok, mert még elbambultok időnek előtte –,
kikötöttek a *könyvtári alvilágban*,
melyről még Dante sem szólott
infernális *Commediájában*.

Ezért kell nekem magamra vennem e hálátlan feladatot!
Hálátlan? Hálás, ha nem vágtok rögtön,
vagy majd a végén ősz koponyámra,
hanem újra telik kupám, s lerogyhatok közéték!
De csapjunk a jó vadlovak közé, induljon a sztori!

A könyvtári alvilág, mikor jó hőseink beléptek,
épp Reményt, Nagyezsdát küldött mi reánk,
Krupszkaja volt ő, ki látta, netán ölelte még Lenint,
s az ő szájával szólt ím, honi nyelven Révai,
s Nemes, a Dezső is – bár vitte volna el őket a moszkovita ürdüng!
Nem képzelitek el, miként és mit tanult a két hős:
fűzfapor ízletesebb eledel, mint vala az ő olvasmányuk.

Tudták-tanulták már, hogy minden írás pártirodalom,
minden betű a proletár hatalmat (értsd: a Vezért!) szolgálja,
vakarták üstöküket iker-hőseink,
eszükbe jutott a Biblia, vágytak más világra...

S ekkor csoda lőn: „Meghalt a cselszövő”!
Már reményleni kezdtek: eltűnik a „rút viszály” is.
Vitáztak reggel és este, várták a kikeletet,
alvilágból felfelé törtek, huszonévesek ők már.

Újratemetés jött, rá őszi napok bágyadt fénye
ömölt a tájra, s tarlott bokrok közt sárga levél zörge...

Tíz és még két oly napot éltek, mely megfordítja a világot,
s felragyog a szabadság tündöklő napja.

Eláll a szó, hang megszakad...
S feldübörögtek keletről, vélnétek: ex oriente lux?
Dehogy! A testvéri tankok,
fekete füsttel, alvadt vérrel vonva be mindent.

Huszonöt évem hová tegyem? – kérdé Sanyi Pistát.
És Pista Jenőt, majd Jenő Lacit...
Világgá szédelegjünk, mint annyi tízezrek?
Ki mondja el, mit érezének, szívük mire dobbant?
B. Ludwig Egmontja helyébe
Chopin b-moll szonátája jön: Marche funébre!
Van ám szövege is: „Ha jön majd a nagy temetési nap,
hol ünnepélyes lassú gyász-zenével...”
– írta egy másik Sándor, s kozák dzsida szúrta nyakon.

* * *

Fiatalok ők még nagyon, így hallják Vé Mihályt is:
„Itt élned, halnod kell” – „áldjon vagy verjen sors keze”,
Az első szó: élned, ... áldjon...! – s mit nem hittek,
csak reméltek: maradt még erejük folytatni, csak azért is!
Kisújszállás tanárából könyvtáros lett Sanyi.

Országok rongya? – biztos, de nem csak!
Gondolták újra és újra, eszmélkedve,
– és majd megvívunk az alvilággal is,
segítjük egymást, iker az ikret.

* * *

Hosszú lenne mindent elsorolni,
s van, mit ti jobban is tudtok, Havas Kátya meg is írta,
én csak dadognék.
Ká-em-ká, ká-em-ká...– ott a Múzeum utca sarkán,

füstös szobák és folyosók, ezer tennivaló, s jön Pista,
Zala hőse, a miniszteriális, a bizalom, majd ő,
ki, ha nem ő, s lesz mindenütt cukrászat, értsd:
könyvtár, az ám, hazám: szocialista könyvtárügy!

71-ben már Sanyi is jött, épp Lilla helyére,
s ekkor még csak negyvenesek valának ikreink.
Innen azután alig válik el útjuk,
s tették, mit a haza megkövetel.
Országos és fővárosi vizeken hajóztak.
Az 56 utáni korról meg el kell olvasni Sanyi
V. Balázsról írott megemlékezését, hol
„csempészáruról” beszél, meg ezt mondja:
„a magyar értelmiség sok más megregulázott
képviselőjével együtt [...] Baláznak is
a könyvtár adott menedék- és munkahelyet”.

Ma a Matarkában nevükre több száz találat
ugrik elő. Sanyi talán jobban vonzódik a
nagyobb corpusokhoz – tankönyvek, könyvtártörténet –,
s milyen kiváló együtt is, Lillájával!
Pista meg váltja lovait, képes IFLA-rövid híreket írni,
azután öt kötetes giga-monstrumot szerkeszteni, s hozzá extra mutatót is.
Közben segíti az IFLA dzsörnelt, meg a Könyvtári Figyelőt – naná, mire men-
nének...

Ha lenne kit megszavaztatnom, biztos kijönne:
száz év három legfontosabb könyvtári kötete közt
Sallai és Sebestyén nagy műve mellett a FSZEK-történet
és a Könyvtárosok kézikönyve kapná a pálmát.
Melyik aranyat, ezüstöt, bronzot?
Ne kérdjünk már ilyen bolondot!

Ám, ne feledjük: hetvenkedtek már ikreink,
mikor tető alá hozták asztal-rogasztó művüket.
Próbáld, hékás, überolni e suhintást!

* * *

Szó, ami szó, eleget locsogtam,
s Ti már inkább Lucullust hívnátok,
nem bénázó igricet várni, mikor nyögi végre a végszót.

Így már csak egy nagy lélegzet kell, hogy mondjam:
isteni ifjak, ikrek, csak így tovább, míg szál haj marad,
csodáljanak a nők, Zeusz küldjön naponta ámbra-italt,
akár ser formájában, meg hozzá viszkit.

Istenek éltessenek!

Ezzel zárom, s ki nem ért egyet, mondjon jobbat.

Sonnevend Péter
Szövegolvasás

*Kísérlet Sallai István, Katsányi Sándor és Papp István
néhány írásának értelmezésére*

<https://doi.org/10.46280/Unnepkotet.2021.Sonnevend>

Bevezetés

A közművelődési (avagy mai szóval: köz-) könyvtárak ügye legalább száz éve áll szakmai figyelmünk előterében. Ez az ügy több nemzedéken át számtalan maradandó értelmezést kínált a szakmának Szabó Ervintől és Gulyás Páltól Sebestyén Gézáig, és tovább.

Vizsgálódásunk céljára most a XX. század második felének meghatározó alakjaitól – Sallai Istvántól, Papp Istvántól, Katsányi Sándortól – választottunk néhány reprezentatív szöveget (Sallai 1969; Papp 1974; Katsányi 1975; Papp 1982). Összesen mintegy húsz nyomtatott folyóiratoldalni szövegre koncentrálnunk. Minthogy ezek nem szakmai kiadványban láttak napvilágot, jobban érzékeltetik, hogyan próbált a könyvtáros fél – magát is értelmezve – a társadalommal kommunikálni.

A három szerzőt jellemezni itt nem lehet feladatomban, annyit jegyeznek meg mindössze, hogy a kor „kényszerpályáit” mindhárman jól ismerték: Pappot kicsapták az ország összes középiskolájából, Sallait 1952-ben durván megvádolták és leváltották a Népkönyvtári Központ éléről, Katsányit 1956 után eltiltották a tanári pályáról. A Kádár-korszakban szakmai vezetők lettek: valóságát kellően ismerhették, mégis vállalták a „muzáj-Herkules”- szerepet: „Nem szabad, nem lehet megállni” (Ady Endre).

1969 és 1982 között a hazai valóság már búcsút mondott a reformoknak, s egyre jobban érződött a szovjet típusú „szocializmus” (a fentről, egy kézből irányított állami monopolkapitalizmus) elnyúló agóniája. Szakmánkban is hiába születtek meg a III. (1970) és a IV. (1981) Országos Könyvtárügyi Konferencia elemzései és jövőképei (könyvtári gépesítés stb.).

Céltűzés

Az alábbiakban tömör, a részleteket mellőző elemzésre vállalkozunk, hogy feltárjuk a fogalmazásban is kiváló szerzők valós intencióit: a korra jellemző „burrok” alatti maradandóbb lényegét. Mivel nem ismerjük az eredeti kéziratokat

(vajon valahol megvannak-e?), csak a megjelent szövegeket tudjuk elemezni. A szerzői „intenció” (A magyar nyelv értelmező kéziszótára szerint: „szándék, törekvés, célzat” jelentéssel) több irányú lehet: a saját törekvések értelmezése, befolyásolás, védekezés, támogatás-szerzés stb. Mivel a szerzők nem „a” hatalmat képviselték – a hatalom általában kinyilatkoztat –, különösen érdekes megfigyelni a szövegekben fel-felbukkanó „taktikai” elemeket, a gondolati építkezés finomabb formáit.

Ilyen rögtön Sallai anyagában a szovjet könyvtárosokra történő hivatkozás. Ha ő a továbbiakban a valós problémákra akar koncentrálni, akkor jól forgatható az az „ideologéma”, hogy a szovjet könyvtárosok ötvenedik évfordulójukon „puffogó frázisok és önelégült büszkélkedés helyett a *megoldatlan feladatokra irányították a figyelmet*” (kiemelés kurzívval az eredetiben, ahogy a továbbiakban is). Ki vonná kétségbe 1969-ben, hogy a szovjet példát érdemes követni?

Hol tartunk?

A) Sallai István (1969)

Sallai összefoglalja a friss *számadatokat* a „tanácsi” (települési, ma önkormányzati) és a korban még jelentős szakszervezeti könyvtárhálózattal összevonva: 7250 könyvtár, 21 milliós állomány, 2,2 millió olvasó, 53 millió kölcsönzött kötet. Készítsünk ezekből átlagokat: egy könyvtárban átlag 3000 kötet, 300 olvasó, egy olvasó átlag évi 24 kötetet kölcsönöz. Elaprózott hálózatok, rengeteg kicsi könyvtár, melynek csekély a megtartó ereje. (Nem térek ki arra, mennyire „fényezetttek” e statisztikai számok: friss diplomásként 1969-ben kerültem egy megyei könyvtárba, ott és akkor bizony, még nem múlt még el ennek a korszaka).

Sallai értékelése: „*könyvtáraink legtömegesebben az átlagolvasók átlagigényeit elégítik ki*”. Eközben a munkásság harmada és a parasztság 60%-a egyáltalán nem olvas könyvet. Sallai szerint a kép egyszerre biztató is, csüggesztő is. Utóbbiról mondja: az életmódváltozás (új tömegközlelési eszközök stb.) következtében a könyvtár veszít vonzerejéből, különösen a kisebb településeken. Szerinte már nem jó a lakosságszámhoz vetített állomány mutatószámként: igazán kifejező ereje az új gyarapodás számának van (illetve annak, hogy az adott könyvtár gyarapodása milyen hányadban reprezentálja az országos könyvkiadást). E tekintetben bizony a szomszédos országokhoz képest is rosszul állunk. Különösen érzékeny probléma a gyermekek könyvtári ellátása. Jellemző: az újonnan épült megyei könyvtárakból „kispórolták” (Sallai szava) a gyermekszolgálatot (ld. Salgótarjánban, Zalaegerszegen), más megyei könyvtárak pedig

meg sem épültek, a helyi erők ügyeskedése ugyanis a kapott pénzt máshová terelte (tegyük ma hozzá: ehhez a központ „meggyőzése” is szükséges volt). Sallai summája: *„társadalmunkban pedig népkönyvtár minden, csak önmagára támaszkodó, kicsiny, gyenge állományú, információt nyújtani képtelen könyvtár, mely minden jó szándéka ellenére csak egyre képes: kölcsönkönyvtárul szolgálni az olvasónak”.*

B) Katsányi Sándor (1975)

Katsányi a „társadalmi ismereteket közlő irodalom” könyvtári használatát tárgyalja. Maga a (finoman körülírt, vagyis finoman ködösítő) fogalom is feltűnő: hisz nem társadalom- és humán tudományról beszél. Így a fogalomba belevonható a bulvár- vagy lektúrirodalom is, ahogy szövegéből világosan kiderül. Idézi egy korábbi vizsgálat összegzését, mely szerint az olvasók *„alapvetően szórakozási igényüket elégítik ki a társadalomtudományi irodalomba sorolt jogi krimi, politikai krimi”* használatával. Az is nyilvánvalóvá válik, *hogy a politikai felnőttképzés (marxizmus-leninizmus esti egyeteme) kötelező olvasmányai emelik a (politikai elismerést kiváltó) számokat. Például „a marxizmus-leninizmus klasszikusainak részesedése öt év alatt 7,3-ról 7,7%-ra” emelkedett.* A mai olvasó a hibás, ha ebben az „emelkedésben” csendes (objektív) iróniát érez? Öt év alatt 0,4%-os (évi 0,1%-os) „emelkedés”?!

C) Papp István (1974; 1982)

Két anyagáról szólunk, melyeknek már a címük is feltűnő: az első (1974) egy kérdés (*„és a könyvtár?”*), a második (1982) pedig felszólítás (*„váltjunk szót...!”*) formáját ölti. Az ilyen „retorikai” elemnek az a célja, hogy buzdítson, állásfoglalásra késztesen. Papp Istvánt ismerni kell, hogy ezt jól értsük: az ő dinamikus egyénisége nem a „töprengés” attitűdjéből érvel, hanem mindenképp be akar vonni gondolkörébe, hogy a kívánt értelmezés szülessen minden olvasójánál. Papp szerint az előző évek állásfoglalásai nyomán lejárt az *„elszigetelt kis egységek szűkre szabott állományának”* ideje, ma már a *„könyvtári ellátási rendszerek kiépítése van napirenden”,* azért hogy *„lehetőség szerint azonos színvonalú könyvtári szolgálat álljon minden állampolgár rendelkezésére”.* Nem illik azon élcélődni, hogy Papp István csaknem negyedszázaddal később, 1997-ben (TMT, 1997. 9.) újra nekiveselkedett a *„könyvtári ellátási rendszer”* megvalósítását célzó feladatok megfogalmazásának. Végre 2013-ban miniszteri rendelet (39/2013. EMMI) született e tárgyban. Feltegyük-e a kérdést: megoldódott végre a probléma?

S talán még mindig aktuális az 1974-es szöveg (alig feltűnő, de annál beszédesebb) kiskapuja: „*lehetőség szerint*”.

Van Papp szövegének utópisztikus része is, főként mikor a „szocialista” könyvtárról beszél. Szerinte – hacsak nem más kéz írta bele szövegébe – (az állampárt központi ideológiai folyóiratból való a szöveg) – nem szervezeti vagy technológiai elemek, hanem a „*társadalmi cél, a közvetített tartalmak* jelentik a választóvonalat”, azaz a „szocializmus társadalom- és embereszménye” határozza meg a „tevékenység fő irányait”. Erről egy korabeli szovjet „tudományos” okfejtés jut eszembe: Románia hivatalos nyelve (román) eltér a Szovjetunió tagköztársasága (Moldávia) lakóinak (látszatra azonos) nyelvétől (moldáv), hisz utóbbiak már a kommunizmust építik, míg Romániában a szocializmus építése folyik...

Papp friss adatai: két és negyed millió beiratkozott olvasó kölcsönzött 56,5 millió könyvet. Emlékezzünk: öt évvel korábban Sallainál 2,2 millió kölcsönzött 53 milliót: tehát 50 ezerrel több beiratkozott olvasó (+2,3%) kölcsönzött fejenként eggyel több kötetet (évi 24 helyett 25-öt). A lakosság 21,7%-a beiratkozott olvasó. Fontos emlékezni arra, hogy itt a tanácsi és szakszervezeti könyvtárak együttes (összevont) adatait látjuk. Ha egy elszánt olvasó beiratkozik a városi központi könyvtárba, meg a fiókkönyvtárba is, és emellett a szakszervezetit is használja, máris három olvasó áll előttünk: az ilyen „átfedés” jelenségét Papp a szöveg későbbi részében maga is megemlíti. Papp szerint ott magasabb az országos átlagnál az olvasói arány, ahol nagyobb a munkásság aránya. Fordítsuk meg az állítást: ahol ipari üzemek vannak, ott vannak szakszervezeti könyvtárak is. Ez igazi paradoxon: ha sok kicsi könyvtár van, akkor könnyebb előállítani több „olvasót”...

Az 1982-ben publikált újabb írás a IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia nyomán született. Papp a központi pártfolyóiratban is „törvényesít” egy fogalmat: az *általános nyilvános könyvtárat*. Ha nem tévedek, itt több különböző megfogalmazás egymásra játszásával van dolgunk. A hajdani NDK-ban volt közkeletű az „*allgemeine öffentliche Bibliothek*” kifejezés (A kultúra kincsei, 1959), (igaz, teljesen más körülmények közt még Svájcban is), miközben a magyarba nagy valószínűséggel akkoriban úgy szivárgott be, hogy *Michael Overington* jeles munkáját (The subject departmentalized public library, 1969) *Zircz Péter* lefordította *A szakrészleges általános nyilvános könyvtár* (1971). címen. *Bényei Miklós* elemzése szerint (Bényei, 1999) már a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia (1970) „*állást foglalt a szolgáltatásközpontú általános nyilvános könyvtár eszménye mellett*” (Bényei, 1999. 24. p.). A konferencia előtt maga *Sallai István* a Fejér Megyei Könyvtáros hasábjain úgy nyilatkozott,

hogya a „közművelődési könyvtár eddigi leszűkítése feloldódik, helyet adva a világszerte előtérbe kerülő általános (nyilvános) könyvtárnak” (nl, 1970). Ezek után érdemes még azt is megemlíteni, hogy Szabó Ervin már 1910-ben használta a fogalmat nagy jelentőségű előterjesztésében (Szabó, 1910. 456. p.)

Aki emlékezik a 70–80-as évek könyvtári vitáira, felsóhajt, mikor látja Papp szövegében az egyik legégetőbb problémát: az örvendetesen épülő hatalmas új lakótelepek, a maguk 20–40–60 ezer lakosával teljesen ellátatlanok. Nincs könyvtár: ez Papp szerint – különösen a fővárosban – a „legkomolyabb akadálya az olvasótábor kiszélesítésének”.

A jövő elemei: remények?

Könyvtárpolitikusainknak szerencsére nem kellett már *Marx*, *Lenin* vagy *Krupszkaja* műveire hivatkozni – bár Sallai egyszer utal Lenin nézeteire –, ha valamit fontosnak vagy észszerűnek, illetve – ellenkező esetben – mélyen problematikusnak láttak.

Sallai szerint a jövő könyvtára, a „modern közművelődési könyvtár” először is nagy intézmény, amely a társadalom minden rétegét ellátja (kivéve a specialista szaktudóst), más szóval ez a könyvtár „információs központ”. Kimondja a „nem”-et is: minden más, kisebb intézmény csak e nagynak fiókjaként tud eredményesen működni. Sallai írásának legmeglepőbb eleme a záró kód: az írókhoz fordul. „*Könyvtáraink nehéz helyzetben vannak, fejlődésük kritikus szakaszában.*” Ezért sok mindenre van szükségük, s hogy a segítségkérés eredményes legyen, az íróknak kell segíteniük. „*A mi szavunk nem hallatszik messzire, az íróké igen, – kérjük, segítsenek!*”

Nyilvánvaló, hogy Sallai nem csak azért fordul az írókhoz, mert irodalmi folyóiratban tette közzé elemzését. Megtapasztalta, hogy az írók képesek a valóság mellé, progresszív hatású felismerések mellé állni, emlékeztessünk itt csak a Penészlek-vitára, *Darvas József* kiállítására 1968 nyarán *Végh Antal* mellett egy egész megyei vezetéssel szemben (Babosi, 2016).

Papp 1974-ben azt állítja, a korszerű könyvtár „*már nem csak szorosan vett közművelődési intézmény*”, tevékenysége átfogja az egész társadalmi valóságot. Szerinte „*könyvtáraink zöme [...] közelíthet művelődési, társadalmi szerepe betöltéséhez*”, s e „*követelményeket a feltételek biztosításától függően lehet és kell fokozni*”.

1982-ben pedig azt állapítja meg, hogy az új könyvtári beruházások a modern szemléletet tükrözik, azonban a gazdasági helyzet következtében a „*szerűen javasolt beruházások 20–30%-os csökkentéssel*” valósultak meg. Hosszan

érvel amellett, hogy a „széles tömegekhez eljutó kulturális szolgáltatások közül alighanem a könyvtári ellátás a legolcsóbb”.

Katsányi szűkebb tematikájú írásának mintha optimista kicsengése lenne: „nincsenek a „társadalmi lektűr” kategóriájába menthetetlenül bezárt olvasó rétegek.” A felmérésből azt olvasta ki ugyanis, hogy a 8 általánossal sem rendelkező olvasók is elfogadják az „igényes ismeretterjesztő irodalom” képviselőit.

Negyven-ötven évvel később azt állapíthatjuk meg, hogy a szerzők számos elképzelése a vágy vezérelte gondolkodás terméke volt. Igen, a könyvtár fejlődött, a könyvtárosok egyre többet tudtak, az intézmény modern szemléletre kezdett váltani, ám a társadalom meghatározó hányada nem vált könyvtári olvasóvá. Vagy egyáltalán nem vált olvasóvá.

Mint rendkívül színvonalas szellemi terméket olvassuk ma Sallai, Katsányi és Papp írásait, érezzük a szerzők felkészültségét és tiszteljük elkötelezettségüket. Nem rajtuk múltott, hogy nem jutottunk előrébb.

Az elemző nem kétli, hogy e három kiváló könyvtári gondolkodó ma is muníciót kínál a figyelmes olvasónak, a könyvtár jövőjén töprengő elkötelezett utódoknak.

Irodalom és jegyzetek

- A kultúra kincsei a nép tulajdonában vannak. = 1959. 10. 29–31. p. (Ld. „Több mint 11 000 általános nyilvános könyvtár van az NDK dolgozóinak tulajdonában”. 29. p.)
- BÉNYEI Miklós: Közkönyvtárak az idő sodrában: különös tekintettel a városi könyvtárakra. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 1999. 1. 21–26. p. Béneyi már 1971 elején beszámolt a konferencia legfontosabb hozadékairól a megyei lap hasábjain, s e kifejezés, az „általános nyilvános könyvtár” háromszor is előfordul írásában (A könyvtár a társadalmi élet szerves része. = Hajdu-Bihari Napló, 1971. január 1. 9. p.)
- BABOSI László: „Üzenet” az „Állóvíz”-ből. A Penészlek-vita 1968–1969). = Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2016. 2. 31–44. p. – Azt se feledjük, hogy saját berkeinkben is lezajlott 1968 nyarán egy „csata” (cop. by Futala Tibor): Futala Tibor: „Public library”-csata 1968, avagy előszó Sallai István Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya c. OKDT-előterjesztésének kor- és szakmatörténeti dokumentumként való publikálásához. = Könyvtári Figyelő, 1999. 2. 240–243. p. Sallai anyaga: 244 – 255. p.
- KATSÁNYI Sándor: A társadalmi ismereteket közlő irodalom könyvtári forgalma. = Társadalmi Szemle, 1975. 12. 85–88. p.
- NEMÉNYI László: A Könyvtárosok III. Országos Konferenciája előtt. Beszélgetés Sallai Istvánnal. = Fejér Megyei Könyvtáros, 1970. december, 3–6. p.
- PAPP István: És a könyvtár? = Társadalmi Szemle, 1974. 7. 80–82. p.
- PAPP István: Váltsunk szót a könyvtárról! = Társadalmi Szemle, 1982. 2. 79–85. p.
- SALLAI István: Könyvtárügyünk és problémái. = Kortárs, 1969. 8. 1269–1276. p.
- SZABÓ Ervin: Községi nyilvános könyvtár Budapesten. = Városi Szemle, 1910. 446–490. p. Szabó megfogalmazása: „Ha egyáltalán hiszi valaki, hogy általános nyilvános könyvtárakra Budapesten éppen úgy szükség van, mint minden más kultúrárs (sic!) városban, akkor nem zárkozhatik el az elől a megismerés elől sem, hogy ezt a szükségletet Budapesten is csak a község (értesd: város S.P.) láthatja el kielégítően.” (456. p.)

Szabó Sándor
Egy barátság történetéről...

A történet 1963 őszén kezdődött. Én egy évvel korábban, 1962 novemberében kerültem a Könyvtártudományi és Módszertani Központba (KMK), amely a mai Könyvtári Intézet jogelődje volt, és a VIII. ker. Múzeum u. 3. szám alatti épületben, annak aládúcolt helyiségeiben működött.

Barabási Rezső, a KMK akkori igazgatója elrendelte, hogy a KMK valamennyi munkatársának legyen egy megyéje, ahová gyakran, hozzávetőleg havonta elmegy, oda „kiszáll”, s ott összegyűjti az érdekesebb könyvtári híreket, újdonságokat, s az arra érdemesnek ítélték így az Intézet közreműködésével országosan is ismertté válhatnak. Természetesen az információáramlás fordított irányban is működjön: a máshol tapasztaltakat az intézeti munkatárs eljuttatja saját megyéjébe. A megbízás mindig az egész megyére vonatkozott, de természetesen a megyei könyvtárak voltak az elsődleges hírforrások.

Barabási Rezső nyomatékosan hangsúlyozta, hogy ez a tevékenység nem hivatalos, tehát nem szakfelügyelet vagy ellenőrzés stb. De hát akkor, mik vagyunk, minek nevezzük magunkat? – tették fel a kérdést a kollégák közül többen is. Ez az igazgatói döntés 1963. október 5-én történt, valaki véletlenül a naptárra nézett, s felkiáltott, ma Aurél napja van, legyünk hát AURÉLOK.

Ezek után minden munkatárs választott magának egy megyét, természetesen azt, melyhez korábbról közelebbi jó kapcsolat fűzte. Érthető, hogy a sikerebb megyék hamar „elkeltek”, s mivel én csupán egy éve dolgoztam a KMK-ban, és ebből kifolyólag nem volt „terepismeretem”, így számomra maradt Pest megye, ami azért volt „hátrányos” helyzetben, mert a megyének lényegében nem volt megyei könyvtára. Pontosabban a megyei könyvtár a Moszkva tér – ma Széll Kámán tér – sarkán található irodahelyiségekből állt. Itt működött az igazgatóság, a gazdasági részleg, a módszertani osztály és a raktárak, s csak remélni lehetett, hogy valamikor felépül egy működőképes valódi könyvtár. Éveken keresztül kerestek megfelelő helyet a megyei könyvtár számára, végül a 70-es években Szentendrén épült meg a Pest Megyei könyvtár.

Megyei könyvtár nem lévén, én többnyire a megye városi és járási könyvtárait látogattam. Így jutottam el a Ceglédi Városi Könyvtárba, s ismerkedtem meg *Katsányi Sándorral*, aki itt mint olvasószolgálati munkatárs dolgozott. Sándorral hamar összebarátkoztunk, s emlékeim szerint már az első alkalommal

is sörözéssel zártuk a napot. Ezt követően látványosan megszaporodtak a ceglédi kiszállásaim.

Az évek múltával, találkozásaink, sörözéseink szinterei többször megváltoztak, de gyakoriságuk tartósnak bizonyult. A sors úgy hozta, természetesen nem véletlenül, hogy Nagymaroson telekszomszédok lettünk, így Cegléd, Veszprém, majd Budapest mellett ez lett sörözéseink fő színtere.

Az Aurél-rendszer 1-2 év után szépen „elhalt”, és félek, hogy nem sok értékes gondolattal gazdagította a magyar könyvtárügyet, de számomra egy maradandó, 58 éve tartó barátságot eredményezett.

8 *Érdekes Újság* 28. szám

A fővárosi könyvtár

Mostanában költözött ideiglenes helyiségébe, a gróf Károlyi-utca 8. sz. alá a Városi Nyilvános Könyvtár. Ez a ház a főváros egyik legrégebbi háza, a hajdani Cukor-utcai elemi iskola épülete. Most a könyvtár számára alakították át, de ebben a helyiségében se maradhat soká ez a gyorsan fejlődő és népszerű intézményünk, mert a hely kicsi s az öreg ház építkezése sok kényelmetlenségnek okozója. Szó van róla, hogy a Kálvin-téri Oroszlán-ház helyét foglalja el, mely a képzelhető legalkalmasabb hely tudományos intézet céljaira. Első képünk a kölesözü helyiséget, a második a sok ezer kötetet befogadó raktártermet, a harmadik a könyvtár tudós igazgatóját, dr. Szabó Ervint, a negyedik pedig a kedves és barátságos olvasótermet mutatja be. A fővárosi könyvtára nyilvános és mindenki ingyen látogathatja.

(Szabó Lajos felvétele)

Szabó Ervin és a Könyvtár (*Érdekes Újság*, 1914.)
(A kép Tószegi Zsuzsanna írásához tartozik)

Tószegi Zsuzsanna
Kilencven év, két könyvtáros, egy épület

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Toszegi>

„Az építészet [...] kisugárzás. [...] Vizuális élmény,
amely – ha a szemlélőnek van szeme és szíve hozzá –
megérinti jobbik énjét.”

Borvendég Béla¹

Az itt következő szerény áttekintés témaválasztásának indoka: a két kiváló ünnepelt, *Katsányi Sándor* és *Papp István* munkásságának egyik legjelentősebb közös halmaza a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának nagyarányú fejlesztéssel egybekötött bővítése és rekonstrukciója. Mindkét kitűnő 'szakférfiú' hosszú időn át dolgozott vezető beosztásban az intézményben, ahol aktív munkásságuk utolsó időszakában sokat foglalkoztak a könyvtárpalota tervezési munkálataival –, és ez a munka tette föl a koronát mindkettőjük életművére. Amikor közel 70 évesen nyugdíjba vonultak, már zajlott a több évtizedes munkával előkészített épületfelújítás és -bővítés.

A számokat kedvelők eltűnődhetnek az egybeeséseken: kötetünk hősei abban az évben, 1931-ben születtek, amikor a könyvtár birtokba vehette a Wenckheim-palotát, amelyet felújítva húsz éve adtak át az olvasóközönségnek.

*A Fővárosi Könyvtár története a XIX. század közepétől
a XX. század derekáig*

A jelen és a jövő számára rendkívül fontos az intézmény évszázados múltjának ismerete – erről gondoskodott Katsányi Sándor, aki két nagymonográfiában dolgozta föl a fővárosi könyvtárának történetét.²

A nagyközönség szolgálatába állított gyűjtemény létrehozására vonatkozó első kísérlet a XIX. század közepére datálódik, amikor *Frank Ignác* jogászprofesszor az 1850 márciusában kelt végrendeletében Pest városára hagyományozta mintegy 14 ezer kötetes, híresen értékes könyvtárát. Az örökhatározott szándéka volt, hogy a becses gyűjtemény egy városi könyvtár alapjául szolgáljon. *Haynau* rémuralma, majd az azt követő nyílt önkényuralmi rendszer azonban nem kedvezett a könyvtáralapításnak. Egy önálló városi könyvtár

létrehozásához nem voltak meg a feltételek, ezért a könyvállomány megőrzését az Egyetemi Könyvtárra bízták.³

Az idők jobbra fordultával Pest városának közgyűlése 1867-ben újfent tárgyalta a városi könyvtár ügyét, és úgy határozott, az intézményt a városi főreáliskola üres telkén, a gróf Károlyi (a mai Ferenczy István) utcában emelendő új épületben kell elhelyezni, de a szándék nem vált valóra. A későbbiek során újabb határozatok születtek: az egyik értelmében Pest városának az újonnan épülő városházán kell néhány helyiséget kijelölnie, egy másik határozat szerint új épületet kell emelnie a könyvtár számára. A főváros egyesítésekor azonban a városi könyvtár felállításának még az eszméje is lekerült a napirendről. Az új törvényhatósági bizottság által kiküldött bizottság ugyanis úgy vélte, fölösleges volna szaporítani (!) a fővárosban működő nyilvános könyvtárak számát, és egyúttal azt javasolta, hogy a Frank-könyvtárat végleg engedjék át az Egyetemi Könyvtárnak. További huzavona után 1875-ben Frank Ignác könyveinek java része hivatalosan is az Egyetemi Könyvtár állományába került.

Két évtizeddel később, 1896-ban a Lipót utcában (a mai Váci utcában) béreltek egy négyszobás helyiséget a fővárosi könyvtár számára, majd pár év múltán a városháza Gerlóczy utcai, később pedig a Károly körüti részében kapott helyet. A nagyközönség számára először a városháza épületében tették lehetővé a helyben olvasást 1900 novemberében. Egy 1902. évi döntés értelmében egyesítették a főváros levéltárának és statisztikai hivatalának a könyvtárait. Két évvel később *Szabó Ervint* az egyesített intézményben könyvtárnokká, *Gárdonyi Albertet* könyvtártisztté nevezték ki, néhány évvel később a könyvtár munkatársa lett *Enyvvári Jenő*, *Kőhalmi Béla* és *Staindl Mátyás*.

A XX. század első évtizedének végére megérett a gondolat a fővárosi könyvtár autonóm intézménnyé válására és ezzel párhuzamosan egy könyvtári és közművelődési célokat szolgáló új épület létesítésére. *Szabó Ervin* 1910-ben tette közzé az „*Emlékirat községi nyilvános könyvtár létesítéséről Budapesten*” című dolgozatát, amelyben szorgalmazta a legkorszerűbb elveknek megfelelő könyvtár létrehozását. *Bárczy István* – előbb ügyosztályvezetőként, majd polgármesterként – komoly szerepet játszott az intézmény sorsának alakulásában, jobbra fordulását.

A Fővárosi Könyvtár életében 1911-ben jött el a döntő fordulat: ekkor vált önálló intézménnyé. A fővárosi tanács *Szabó Ervint* nevezte ki könyvtárigazgatóvá, aki immár megfelelő hatáskörrel felruházva folytathatta az angolszász nyilvános könyvtárakra hajazó intézmény funkcióinak kidolgozására és megfelelő elhelyezésére vonatkozó elképzelések kimunkálását.

A Szabó Ervin által kidolgozott szakmai program alapján 1911 januárjában írták ki a pályázatot a „községi nyilvános könyvtár és közművelődési intézet” tervezésére; az intézmény helyszínéül a Tisza Kálmán teret jelölték ki (ma II. János Pál pápa tér). A beérkezett 17 pályázat közül az első díjat *Menyhárt Miklós* és *Rerrich Béla*, a második díjat *Lajta Béla* művének ítélték oda. Nagy felzúdulást keltett, amikor a részletes tervek kidolgozásával nem a nyerteseket, hanem Lajtát bízták meg. A közgyűlés egy évvel később tárgyalta újra a közművelődési palota ügyét: ekkor a Tisza Kálmán tér tervezett beépítése ellen olyan súlyos kifogások merültek föl, hogy a program lekerült a napirendről.

A sajtó nagy örömmel fogadta a terveket: *„Maga a könyvtár örömeire szolgál majd Magyarország minden könyvbarátjának. A már ma is nagyszerűen működő Fővárosi könyvtár költözik át ide, csakhogy megnagyobbodva, kifejlesztve olyan hatalmas arányúvá, mint a londoni British múzeum könyvtára. Együtt lesz benne minden tudományág, a világ egész szépirodalma, régiségek, ritkaságok, úgyhogy a ki csak olvasni tud és akar, az megtalálhatja benne, amire szüksége lesz.”* – örvendezett az „Egy amerikai méretű budapesti kulturmű” című tudósítás.⁴

A közgyűlés 1913 végén új helyszíneként a Kálvin teret jelölte ki a leendő könyvtárpalota számára; az épület megtervezésével ismét Lajta Bélát bízták meg. Az ugyancsak többfunkciósnak képzelt intézmény a Kálvin téri református templom mellett kapott volna helyet. Lajta terveit az 1914 tavaszán összeült könyvtári bizottság általános helyesléssel fogadta, a világháború azonban meg-
hiúsította a megvalósulást.

Mialatt az új könyvtárpalota nagyszabású tervei készültek, a városi könyvtár tényleges működése a városháza épületében olyannyira ellehetetlenült, hogy szolgáltatásait föl kellett függeszteni. Átmeneti intézkedésként a közgyűlés úgy határozott, hogy a gróf Károlyi utcai hajdani elemi iskola épületében kell kialakítani a könyvtár céljaira néhány helyiséget. Tizenegy hónapos kényszerszünet után 1914. május 1-jén itt kezdte újra a működését a fővárosi könyvtára, amely időközben jó néhány nagy értékű gyűjteménnyel gyarapodott.

Az előző állapotokhoz képest a könyvtár új – bár csak ideiglenesnek szánt – elhelyezése nagy haladást jelentett. Végre betölthette funkcióit, és egész nap a közönség rendelkezésére állhatott. Az egyik olvasóteremben a kézikönyvtárat helyezték el, egy másik teremben a folyóiratokat bocsátották az olvasók rendelkezésére. *„Bár a remény, hogy 1914-ben a könyvtárnak végleges hajléka lesz, nem teljesedett be, mind a közigazgatás vezetőiben, mind pedig a közvéleményben határozott alakot öltött az a kívánság, hogy a könyvtárépület kérdését mihamarabb megoldják. Szabó Ervin fáradságot nem ismerve tárgyalt, cikkezett ebben a kérdésben.”* – írja Kelényi.

Egy időre a világháború, majd azt követően két tragikus esemény vetette vissza az időközben *Városi Nyilvános Könyvtár* névre keresztelt intézmény fejlődését. A háborús veszteségeket tetézte Szabó Ervin 1918. szeptember 29-én bekövetkezett korai halála. Trianon után pedig az ország kétségbeejtő válságba jutott, és a társadalmi-gazdasági-politikai krízis különös erővel sújtotta a közintézményeket, így jelentősebb könyvtári fejlesztés szóba sem kerülhetett.

A fővárosi könyvtár az 1921-ben igazgatóvá kinevezett *Kremmer Dezső* vezetésével 1923-ban új irányú könyvtárpolitikai programot dolgozott ki, melynek célja az intézmény egyetemes könyvtárrá fejlesztése volt. A könyvtár új szervezete két részből: a tudományos jellegű központi könyvtárból és a fiókkönyvtári hálózatból állt. A gazdasági nehézségek ellenére a könyvtár állománya jelentősen bővült: míg 1914-ben 80 ezer, addig 1930-ra már 210 ezer kötet elhelyezéséről, illetve a korábbi 4625 helyett 20 749 beiratkozott olvasó igényeiről kellett gondoskodni az ideiglenesnek szánt helyszínen.

A tarthatatlanná vált helyzet megoldására váratlan lehetőség kínálkozott, amikor *Wenckheim József* gróf a fővárosnak ajánlotta fel megvételre a *Reviczky* utca 1. szám alatti ingatlanát. Miután abban az időszakban új könyvtárépület létesítésére gondolni sem lehetett, a tanács megbízta az akkori könyvtárigazgatót, *Enyvvári Jenőt*, hogy mérje föl a *Weinckheim*-palotát és a hozzá tartozó épületrészeket, alkalmassá tehetők-e könyvtári célokra. Az igazgató 1926. november 27-én terjesztette elő véleményét, melynek legfontosabb megállapításai: az egyetemek, a múzeum s a többi nagy könyvtár közelében, központi, izolált, aránylag csöndes környéken fekvő épület fekvése a legszerencsésebb. A nagy termek alkalmasnak tűnnek az olvasótermek, a kölcsönző, a katalógusterem és a legfontosabb különgyűjtemények céljaira. *„E helyiségek berendezése és dekoratív hatása annyira egyedülálló, hogy a főváros legnagyobb kultúrintézete számára méltóbb hely el sem képzelhető.”* Az épület közel 60 helyiségből álló többi része kellő átalakítással hatalmas területet biztosít a hivatali helyiségek és a könyvraktár elhelyezésére, *„úgyhogy e megoldással a könyvtárépület kérdése 35–40 esztendőre megoldhatónak látszik.”* – írta *Enyvvári* igazgató. Hosszas egyeztetés után a belügyminiszter 1928 nyarán jóváhagyta a fővárosi törvényhatóság előterjesztését, így megkezdődhetett az átalakítás.

A palota berendezési terveinek elkészítésénél az az elv volt irányadó, hogy a dísztermek maradjanak meg érintetlen szépségükben, és ezek szolgáljanak az olvasótermek, továbbá a legfontosabb különgyűjtemények elhelyezésére. A *Baross* utcai két nagyterem legyen a könyvtár központi, illetve folyóirat-olvasója, a mellettük lévő kisebb termek részint a kölcsönzés lebonyolítására,

részint a katalógusok elhelyezésére, részint pedig a nyilvános referenz-szolgálat ellátására lettek kijelölve. Az apszissal ellátott középső nagyterem legyen a „Budapesti Gyűjtemény” kiállítóterme vitrinekkel és zárt könyvszekrényekkel, itt kapjanak helyet a kutatók is. A tervezett bútorok stílusa túlzott pompa nélkül igazodjon a termék eredeti stílusához. A II. emeleti traktus és az I. emeleti szárny Reviczky utcai helyiségeinek egy része szolgáljon raktárhelyiséggül.

Az átalakítási munkálatok 1929 elején kezdődtek meg, és olyan jól haladtak, hogy a következő év elején már kiírhatták a berendezés készítésére szóló művészi tervpályázatot. A bíráló bizottságban a legnevesebb szakértők és iparművészek kaptak helyet; a megbízásokért a kor legjobb iparosai versengtek. A bútorzat beszállítása és felszerelése 1930 novemberétől 1931 január végéig tartott, a tényleges beköltözés február 16-án kezdődött meg. A költözködést a könyvanyag általános revíziója követte, közben folytak az előkészületek a könyvtár megnyitására. A könyvtárat április 18-án mutatták be a sajtó képviselőinek, három nappal később tartották az ünnepélyes megnyitót.⁵

Pontos képet festenek a korszakra jellemző gondolkodásmódról a Fővárosi Közlöny által teljes terjedelemben közölt ünnepi beszédek. Az elsőként megszólaló *Liber Endre* alpolgármester megemlékezett Frank Ignácról, aki könyvadományával elsőként szorgalmazta egy városi könyvtár létesítését. 1895-től kezdve a főváros folyamatos költségvetési támogatásban részesítette az önállóságát 1911-ben elnyert könyvtárat, amelynek az állománya négyszeresére, forgalma hatszorosára nőtt. Az viszont, hogy a megnyitó résztvevői egy palota fényes dísztermében gyűltek össze, nem a gazdagságból fakad. *„A fényes tükrök, ragyogó csillárok, dús mennyezetek [...] éppen szegénységünk jelei. A Fővárosi Könyvtár nem tudott a maga számára épült épületbe beköltözni,”* és mivel kilátástalannak ítélte megvárni az idők jobbra fordulását, megragadta a kínáló alkalmat, *„hogy egy helye, beosztása, használhatósága szempontjából kielégítő régi főúri palotába költözhesse, ahol mérsékeltnek mutatkozó átalakítási és berendezési munkával mindenben megfelelő otthont nyújthatott Budapest olvasni, tanulni, fejlődni vágyó közönségének.”*

Következett *Sipőcz Jenő* polgármester ideológiától erősen áthatott szónoklata, amelynek vezérmotívuma a könyvtár hivatásának kikiáltott erkölcsnemesítés, *„erő- és világosságkisugárzás.”* Budapest óriási áldozatokat hozott a könyvtár érdekében, *„de mutatni akartuk azt, hogy Csonka-Magyarország fővárosa minden áldozatot meg akar hozni a kulturális és szellemi élet fejlesztésére.”*

Ripka Ferenc főpolgármester erőteljesen hangsúlyozta, hogy Magyarország évszázadokon át nemcsak *„a nyugat kultúráját védte a kelet támadásai ellen,*

hanem ez az ország volt az egyetemes európai műveltség legkeletibb területe” – tőle keletre véget ért a művelt Európa. Ünnepi beszédét e gondolatokkal zárta: „Dolgozzanak a magyar jövő számára, akik ennek a palotának falai között megjelennek és lelkük értékei ragyogják túl e díszítések minden fényességét! Mert a mi nemzeti törekvéseinknek, vágyainknak, reményeinknek gyümölcsét ezeknek az értékeknek a fény-sugarai fogják megérlelni.” Az ünnepi szónoklatok után Enyvvári Jenő könyvtárigazgató mutatta be az előkelő meghívottaknak a könyvtár épületét.⁶

Katsányi a könyvtár második fénykorának nevezi az 1927-től 1944-ig terjedő éveket, melynek egyik csúcspontja a Wenckheim-palota birtokba vétele volt. Az adott időszakban az intézmény élén végig Enyvvári Jenő állt, akinek „ideálképe a könyvtár, mint rendezett, jól működő üzem volt.”⁷

A háború első éveit viszonylag távol estek a könyvtártól, de a német megszállás, a nyilas uralom, majd Budapest ostroma a könyvtárpalotát sem kímélte. Az intézmény 1944. december 30-án még nyitva tartott, de a január 14-én kezdődött Kálvin téri csata hatalmas károkat okozott az épületben és annak berendezésében. Január 18-án a pusztulás képei fogadták azokat a könyvtári tisztviselőket, akik a harcok után haladéktalanul megjelentek az épületben. Katsányi Sándor ezzel zárja a könyvtár történetét feldolgozó első kötetet: „Az első feladat – a romok eltakarítása – könnyen belátható volt. A távolabbi jövő beláthatatlan.”⁸

Álmok, tervek a Központi Könyvtár elhelyezésére

A fővárosi könyvtár 1946-ban vette föl Szabó Ervin nevét, a hálózat és a központ közös neveként az 1940-es évek végétől használják a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nevet. A továbbiakban már csak a Központi Könyvtárral, annak a fizikai elhelyezésére vonatkozó történésekkel foglalkozunk.

Az intézmény történetében fontos évszám az 1970-es év: ekkor született meg a korszak első nagyszabású, látomásos koncepciója egy kereteiben és funkcióiban is megújuló nagy fővárosi könyvtárról. A *Sallai István* és *Tombor Tibor* által kidolgozott tervezési program abból a meggyőződésből született, hogy „a modern központi épület hiánya akadályozta meg a korszerű könyvtári rendszer és szemlélet kialakulását Budapesten.” A tervezők olyan új központi könyvtárat képzeltek el, amely „gyűjteményi és szolgáltatási szempontból nem lehet zárt: minden jelentkező olvasó igényét ki kell elégítenie korra, műveltségi állapotra, iskolai végzettségre való tekintet nélkül.”⁹

Az 1970-es években a könyvtár helyiség gondjai egyre fokozódtak. A Sallai-Tombor szerzőpáros merész elképzelését 20–30 ezer négyzetméter alapterületű, impozáns küllemű épületekről készült, konkrét építészeti tervek sora követte, amelyeknek mindenképpen választ kellett adniuk arra a kérdésre: mi legyen a Wenckheim-palota sorsa, milyen szerepet kapjon az elképzelésben? A döntéshozók biztatására 1970 után 4–5 évenként készült egy-egy új építészeti terv, a javasolt helyszínek között a Kálvin tér, az Örs vezér tere, Óbuda és a Margit körút is szerepelt.

„Egy 1974-es tervezet egészen új könyvtárral számolt, mellette a palota csak hivatali és reprezentatív célokot szolgált volna. A négy év múlva elkészült terv a palotában hagyta a különgyűjteményeket, vele átellenben épült volna fel a modern könyvtár, a Baross utcán átívelő sóhajok hídjával összekötve. Egy másik egykorú terv viszont az Örs vezér terén épített volna fel egy vadonatúj, nagy alapterületű könyvtárat.” „A központi könyvtár kezdett a kettős életű golyakalifára hasonlítani: álmaiban már a legmodernebb nyugat-európai könyvtárban élt, a valóságban viszont a már fél évszázada is avult keretek között, és semmi erőfeszítést nem tett azért, hogy belső viszonyait modernizálja. Az álmok és a valóság világát szinte semmi nem kötötte össze.”¹⁰

A fizikai elhelyezés tervei mellett az elképzelt új épület szakmai programjának kidolgozásán is munkálkodtak. Papp István¹¹ 1978-as dolgozata a tervtanulmányokhoz szükséges néhány szempontot, a könyvtár szervezeti egységeit, azok struktúráját és feladatait sorolta föl. Amint a kéziratban olvasható, addigra eldőlt, hogy a Mártírok útján (a mai Margit körúton) lévő telek nem jöhet számításba. Papp szerint az óbudai helyszín a tervezés szempontjából lényegében helyettesíthető az Örs vezér térivel, így négy alternatíva maradt. Három verzióban a Kálvin téren emelendő, 15–18 000 m² alapterületű új épület szerepel –, vagy a Wenckheim-palotával és/vagy a Baross utca 18. számú házzal, vagy egy új szolgáltatóházzal. A negyedik terv viszont csak az Örs vezér téren építendő új székházzal számolt.

A főigazgató 1987-ben egy munkacsoportot bízott meg azzal a feladattal, hogy vizsgálják felül a Központi Könyvtár működésének alapkérdéseit, főként abból a szempontból, hogy mennyire felel meg a vele szemben támasztott használati elvárásoknak. A Papp István vezette csoport munkájában 1987–1988 folyamán Bánhegyi Gyuláné, Báthory János, Katsányi Sándor és Pesti Ernő vett részt; az általuk készített előterjesztéseket a könyvtár közép- és felsővezetői több ízben megvitatták. A FSZEK évkönyvében 1991-ben közzétett, *„Mozgásterünk a jelen és a jövő pólusai között”* című műhelytanulmány ma is tanulságos, érdekes olvasmány, amelyből terjedelmi okokból csak a négy modellt említjük itt meg.

A társadalomtudományi nyilvános könyvtár erősíteni kívánta a szociológiai szakkönyvtári, illetve a helyismereti-helytörténeti funkciót, a közművelődési feladatokat csak ezek folyamának tekintette. Radikális, merész elképzelés is megfogalmazódott: a központi könyvtár legyen a főváros prézens könyvtára, hagyjon föl a rendkívül népszerű kölcsönzéssel. A harmadik modell némileg „szelídebb” volt: legyen részlegesen prézens könyvtár, amelyben a magyar nyelvű szépirodalmi műveket csakis helyben lehet olvasni. A negyedik elgondolás lényegében megtartotta az addigi alapszolgáltatásokat, nem tartalmazott döntő változásokat.

Az 1980-as években újabb két tanulmányterv készült, majd a következő évtized első felében további két elképzelés fogalmazódott meg – közülük az egyik egészen új helyszínre telepítette volna át a könyvtárat, a többi viszont a Wenckheim-palotával és a szomszédos telkekkel kalkulált.

Az idő múlásával lassan bizonyossá vált, hogy az a régi álom, miszerint a főváros egy monumentális új épületet emel a könyvtárnak, nem válhat valóra. Az 1980-as években kinevezett, a 'public library' eszméje iránt elkötelezett új vezetők: Kiss Jenő főigazgató (1980-tól) és helyettese, Papp István (1985-től) okos stratégiát választottak: nem egycsapásra, hanem lépésről lépésre törekedtek a helyzet megoldására. Az 1968-ban a könyvtár kezelésébe került, szomszédos Baross utcai épület mellé 1986-ban megszerezték a palota másik oldalához csatlakozó Reviczky utcai házat, 1995-ben pedig ez utóbbi épülettel szemközt, az Ötpacsirta és a Reviczky utca sarkán álló Pálffy-palotát; ettől kezdve a Wenckheim-palotán kívül három további épület állt a könyvtár rendelkezésére. A belvárosi épületek tehermentesítése érdekében 1996-ra felépült az intézményi szolgáltatóház, ahová több helyigényes feladatot telepítettek ki.

A fizikai terek bővülésével párhuzamosan értékelődött át a Wenckheim-palota szerepe: „*ami eddig könyvtári szempontból csak nyűgnek látszott, most sajátos értékévé vált.*”¹² Közben egyre több olyan nyugati építészeti rekonstrukcióról érkeztek hírek, amelyek azt bizonyították, hogy egy felújított műemléképület varázslatos teret tud adni a korszerű technikával berendezett intézményeknek. A lassan-lassan kialakuló, fokról fokra erősödő új koncepció értelmében eldőlni látszott: a múlt értékes építészeti örökségét, az új épületszárnyak által közrefogott Wenckheim-palotát kell fizikailag integrálni a korszerű könyvtári funkciókat magába foglaló intézménybe.

A fizikai elhelyezés kérdéseivel párhuzamosan zajlott a könyvtár szolgáltatásrendszerének felülvizsgálata, jövőbe mutató funkcionális rendjének kidolgozása. A szakmai viták lefolytatása után deklarálta a könyvtárvezetés a FSZEK

Központi Könyvtára számára kidolgozott modernizációs terveit, és megkezdte azok megvalósítását. Első lépésként elindították a Közhasznú Információs Szolgálatot, majd 1992-ben áttértek a könyvtár szolgáltatásfilozófiáját, technológiáját és munkastílusát alapjaiban megváltoztató szabadpolcos rendszerre. Az 1990-es évek derekától kezdve megkezdtek a számítógépes rendszer kialakítását, újabb nagy lépést téve a közelgő XXI. században elvárt szolgáltatási színvonal megteremtése felé.

A főváros több mint egy évszázadon át kereste a megoldást a kultúráját reprezentáló, világvárosi igényeket kielégítő könyvtár létrehozására. E hosszú folyamatban talán csak egyetlen sikeres momentum fedezhető fel, amikor kilencven éve a főváros közönsége a nyilvános könyvtár legszükségesebb feladatait teljesíteni tudó helyet kapott a Wenckheim-palotában. Nem hallgathatjuk el, hogy ez a lépés azonban évtizedekre konzerválta a Központi Könyvtár lehetőségeit: a XX. század végén a palotaépület adottságai már akadályozták a modern könyvtári ellátás technológiájának bevezetését, az erőteljesen változó olvasói igények kielégítését.

Az építészeti értékek és a könyvtári funkciók harmóniája: rekonstrukció és bővítés

A szaksajtóban 1988-tól kezdődően számos közlemény látott napvilágot, amelyek arról tudósítottak, hogy újra napirendre került a Központi Könyvtár elhelyezésének kérdése. A Fővárosi Önkormányzat 1992-ben megállapította, hogy elodázhatatlan egy új helyszín létesítése, és felszólította a könyvtár vezetését egy mintegy 25 000 m²-es épület építészeti tervezéséhez szükséges szakmai funkcionális terv elkészítésére.¹³ A szakmai programot a Papp István vezette munkacsoport készítette el.¹⁴ Az elhelyezésre vonatkozó terveket elemző tanulmányában Papp úgy fogalmazott, hogy az évtizedeken át vissza-visszatérően megfogalmazott igények és a valóság szinte kikényszerítette az álmokkal való leszámolást. A könyvtárnak komolyan el kellett gondolkodnia azon, hogy a realitások figyelembevételével milyen lehetőségek adódnak az elhelyezési problémák megoldására. Az évek során lépésről lépésre kialakult helyzet – a palota szomszédságában lévő épületek kezelői jogainak megszerzése, valamint a szolgáltatóház felépülte – lényegében kijelölte az irányt: azt kellett megvizsgálni, létre lehet-e hozni a Központi Könyvtár új otthonát „*a rendelkezésre álló épületek felhasználásával, restaurálásával-átalakításával, bővítésével és szerves egységbe foglalásával*”?¹⁵

Az elsődleges feladat a Központi Könyvtár funkciórendszerének a meghatározása, ezen belül a legfontosabb kérdés volt: indokolt-e, hogy az állomány teljes lefedettséget biztosítson a legfőbb tudományterületeken? A következő válasz fogalmazódott meg: a szociológia országos szakkönyvtári szintű gondozása mellett elegendő a társadalomtudományi szakterületek erősítése; egyébként a közkönyvtári ellátás felső szintjét, illetve a nagyközönség igényeinek megfelelő tájékoztatás feltételeit kell megteremteni.

A sokáig dédelgetett álmat – a 20–30 ezer négyzetméteres alapterületet – fel kellett adni; a mind határozottabb formát öltő elképzelések ennek mintegy kétharmadával kalkulálhattak. Az igények megfogalmazása során már számolni kellett azzal, hogy a dokumentumok kézbevétele helyett mind fontosabbá válik a dokumentumok távoli hozzáférése és az adatbázis-használat – ez a változás viszont a helyben tárolandó dokumentumok mennyiségére komoly hatást gyakorol. Rövid áttekintésünkben nincs módunk valamennyi szempontot megemlíteni, így már csak egyet emelünk ki – ez pedig az olvasók szeretete, kötődése. Az idők során bebizonyosodott, hogy a könyvtárhasználók kimondottan kedvelik *Meinig Artur* remekművét, így lassan egyértelművé vált, hogy a könyvtár mindennapjaiba, szolgáltatásrendszerébe integrálni kell a főúri Wenckheim-palotát.

A sok éven át zajló közös gondolkodás a következő állásfoglalásban összegződött: az „*új épület helyett a jelenlegi elhelyezési körülmények radikális megújításával is elérhető a funkcionálisan teljes mértékben kielégítő, az új technológiát befogadni képes és a növekedő használatnak több évtizedes távlatban is megfelelő megoldás*” – ez pedig meghatározta az 1997-ben meghozott kormányzati döntés értelmében elkészítendő építészeti koncepció alapelveit.¹⁶

A megvalósulás 1998–2001

A Békés Megyei Könyvtár épületéért Ybl-díjjal kitüntetett *Hegedűs Péter* építész vezetésével kezdődött meg a tervek kidolgozása, a tervezőmunkába a szintén Ybl-díjas *Hefkó Mihály*, illetve *Jakab Csaba* belsőépítészek kapcsolódtak be.

A bővítés és felújítás elsődleges célja egy „*funkcióiban és szolgáltatásaiban korszerű, minden igényt kielégítő városi könyvtár*” létrehozatala volt. Három egymáshoz csatlakozó épületet kellett szerves egységbe foglalni, mégpedig úgy, hogy az olvasó, a könyvtáros és a dokumentum útját logikusan, határozottan elkülönítsék. A fogadótér a régi kocsibejáró helyén kialakított bejáraton keresztül vált megközelíthetővé, a régi nyitott belső udvar üvegtetővel lezárt átriummá

alakult át, tehermentesítve a műemlék palota főlépcsőházát. A belsőépítészeti koncepció fontos része volt a világos, könnyen áttekinthető térkapcsolatok kialakítása, melynek egyik alkotóeleme a nyilvános és a raktári terek között szolgálati pontok elhelyezése.

Az egész építkezés lefolyását két fontos szempont határozta meg: a könyvtárnak működnie kellett a munkálatok alatt, a kormányzat pedig éves keretszvegeket biztosított a beruházásra – mindkettő csak szakaszos kivitelezéssel volt teljesíthető. Az első ütemben az Ötpacsirta utca – Reviczky utca sarkán álló, műemlék jellegű Pálffy-palotát újítták föl, itt kapott helyet a Zenei Gyűjtemény és számos iroda. A második ütemben a Baross utcai, egykori lakóépület helyén emeltek egy modern épületszárnyat, végül pedig a Reviczky utcai szárny átalakítását, illetve a palota műemléki olvasótereinek teljes felújítását végezték el.¹⁷ A munkálatokat az intézmény új főigazgatója, *Fodor Péter* irányította, a gazdasági-műszaki apparátust *Deák Sándor* gazdasági igazgató vezette. Az új épületrész 2000-ben, a palotakönyvtár restaurálása 2001-ben készült el, ekkor vehette birtokba az olvasóközönség a teljes területet.

A belsőépítészeti munkák jelentős részét végző Hefkó Mihály egy interjúban beszélt arról a súlyponti feladról, amelynek értelmében a régi és az új épületrészeket úgy kellett egymástól elkülöníteni, hogy *„az új épületszárnyak anyag- és színvilága legyen alkalmas a funkciók vizuális elkülönítésére, és észrevétlenül vezessenek át a palota tobzódó ornamentikájú tereibe (reneszánsz, rokokó, barokk).”*¹⁸

Az olvasóterem nyugati oldalán ívesen kialakított üvegfal és a Reviczky utcai szárny között egy sárkányokkal díszített, nyitott udvar kapott helyet – ezért nevezték el az udvarra néző gyermekrészelet Sárkányos Könyvtárnak. A belső terekben látható apa és fia sárkányokat Jakab Csaba tervezte, az udvaron álló hatalmas szobrok *Pusztai Ágoston* keze alól kerültek ki.

Összegezve a könyvtárrekonstrukció és -építés pozitívumait: nagy erénye, hogy új tartalommal gazdagítva, értékeit megőrizve felvállalta a műemléki védettségű épület integrálását. A jelentős gyűjtemény teljes állományát sikerült az épületegyüttesben elhelyezni, lényegesen leegyszerűsítve ezzel a tárolás és a raktári kiszolgálás feladatait. A közvetlenül elérhető szabadpolcos állomány nagyarányú növelése észszerűbb és hatékonyabb szolgáltatási feltételeket eredményezett. A tájékoztatási övezeteknek az épületek találkozási pontjain való elhelyezése a használat szempontjából igen előnyösnek bizonyult. Az építészeti és a könyvtárfejlesztési program lehetővé tette egy sokfunkciós, korszerű könyvtár kialakítását a hármas épületszerkezetben. Az integrált köz- és szakkönyvtári

funkciók mellett az épületegyüttes ellátja egy kulturális központ feladatait, teret ad szakmai-társasági élet eseményeinek.

A példaértékű munkálatokat számos kitüntetéssel ismerték el – közülük a legjelentősebbek: a kulturális örökségvédelemmel foglalkozó páneurópai szövetség Europa Nostra-díjat adományozott a rekonstrukciós munkálato-kért; Hegedűs Péter vezető tervező megkapta „Budapest Építészeti Nívódíját”, a „Figyelő Építészeti Díját”, valamint a Pro Architectura-díjat; Hefkó Mihály és Jakab Csaba belsőépítészeket „Az év belsőépítésze 2002” díjjal tüntették ki; a MASZER Rt., a rekonstrukció generálkivitelezője a Magyar Ingatlanfejlesztési Nívódíj Pályázat 2002. évi első helyezette lett és megkapta a „2002. év Építőipari Nívódíját”, illetve a FIABCI Nemzetközi Ingatlan Szövetség 2003. évi Prix d’Excellence díját.

„Az építészeti terek, mint a csábítás eszközei”

Sokunk számára jelent nagy élményt egy művészeti alkotás immanens tulajdonságainak szavakba öntése: az addig bizonytalan érzések kavalkádja hirtelen átláthatóvá, érthetővé válik. Hogy jobban megértsük, miért annyira jó ebbe a könyvtárba járni, hívjuk segítségül a három tervezőt, járjuk be Hegedűs Péterrel, Hefkó Mihállyal és Jakab Csabával az épületet, hallgassuk meg, mit mondanak ők, a könyvtárpalota megálmodói. Szavaik nyomán¹⁹ élvezzük az építészeti terek szellemi-esztétikai hatását, és – engedve a csábításnak – térjünk vissza újra és újra a könyvtár falai közé.

Az épület sugározta gondolat megérzése, megértése intellektuális élményt nyújt a könyvtárlátogatóknak, akik rácsodálkozhatnak, az építészek milyen jól követhető térszervezésre, tiszta funkcionális rendre törekedtek. A különböző korú és stílusú épületeket úgy fűzték egybe, *„hogy izgalmas átlátásokkal érvényesüljön az épületegyüttes sajátos többszólamúsága. Ez a nyitottság segít az eligazodásban, és fokozza az együtt látszó korok építészeti hatását.”*

Az új lépcsőházat három épület találkozásánál alakították ki. Építészetiileg nem akármilyen kihívást jelentett a szűkös helynek, a csatlakozó épületek eltérő padlószintmagasságának és a biztonsági előírásoknak egyszerre megfelelni. A régi épületekbe beékelődő, nyolc szintet átfogó vasbeton henger palástját és a régi falakat áttörték, így minden irányban átláthatóvá váltak a könyvtári terek, amelyeknek a belső élete „filmszerű élményként tárul fel”. A lépcsőházban alkalmazott anyagok: a mai klinkertégla burkolat, a trieszti kő, a 130 éves öntöttvas korlátpálcák és a tölgyfa fogódzók sajátságos harmóniába olvadnak össze.

A képek balról jobbra haladva: A FSZEK aulája, belső udvara, sárkányos udvara, a gyermekkönyvtár és a lépcsőház (a szerző felvételei)

Az egész épületegyüttesben a terekre, térkapcsolatokra koncentrálva válogatták meg az anyagokat, a formákat és színeket, a berendezési tárgyakat, a világítótesteket. A berendezések formai kialakítása egységes, a színbeli különbségek szintbeli és funkcióbeli eltérésekre utalnak.

A palota korábbi „udvarának üvegtető s lefedésével és a keresztszárny pilléresítésével született” a központi aula, amely nemcsak előcsarnok, információs pont és kávézó egyszerre, hanem egy fedett városi tér, különböző építészeti korok találkozóhelye. Az átriumból feltáruló, több szinten csatlakozó olvasóterek hívogatólag hatnak a betérőkre. A látvány „visszafelé” is izgalmas: az aulát övező „olvasói területekről különös madárperspektívában élvezhető az átrium, a centrumot kiemelő, érdekes szerkesztésű kőburkolattal.” Az olvasóközönség e fedett térben könnyen kiigazodik, „vonzó, csábító betekintést nyer” az aulát körülölelő terekbe. A régi és új részek kapcsolata, térbeli játéka felfedezőútra invitál. Az olvasóterek ablakkivágásaiba azért nem helyeztek nyílászárókat, hogy a mögöttes terek élete, a fények, a mozgás kellő vonzerőt gyakoroljon.

A tágas, szabadpolcos övezetekben a rejtett világítású gombafejes pilléreknek meghatározó, térformáló szerepük van, körjük települnek a számítógépekkel felszerelt olvasóhelyek. Az új formavilágba finoman illeszkednek és jól betöltik a nekik szánt szerepet az eredetileg a raktárban szolgáló fém csigalépcsők. Az olvasóterek övezik a a XIX. századi lakóépület udvaraként szolgáló nyitott belső játszóudvart, amelyet a felújítás során samottból készült, két óriás sárkány vett birtokba; az ő társaságukban szabadtéri foglalkozásokat lehet tartani.

A Reviczky utcai egykori lakóépületben helyezték el az összefüggő térrendszertől szükségszerűen elkülönítendő funkciókat: a gyermekkönyvtárat, a Budapest Gyűjteményt, az irodalmi szakolvasótermet. Erről az oldalról áttekintve a túlsó szárny üvegfalú olvasótereire, szinte mozgóképként tárul fel azok belső világa.

A gyermekkönyvtári részleg egyetlen nagyteremmé szélesedett, itt „született az égig érő fák és a szívárványív alkotta kapu, rajta a nap, hold, csillagok. A bejárati oldalon a tájékozódás, a szívárvány túloldalán a könyvek, a nagy tér végében játszóház, faragott házikókkal,” amelyek áttörik és fellazítják a téglafalat az ablakfülkék résén és a falon átdöfött házacskák nyomán. „A megidézés nem több, mint felhívás mesére: elemek, motívumok, maga az élet. Ezeket össze kell-lehet a szívünkben szépen, gondosan rakni. [...] Gondolatébresztő, a mélyebb megismerésre indító, az östudáson alapuló érdeklődés felkeltése a cél. A könyvtár és a tanulás-tudás, maga az élet: egy jókedvű-szabad-komoly játék!”

Irodalom és jegyzetek

- 1 BORVENDÉG Béla: A hercegi tollfosztás, az arrogancia, avagy: merre van az arra. 2001. december
Forrás: <https://epiteszforum.hu/borvendeg-bela-a-hercegi-tollfosztas-az-arrogancia-avagy-merre-van-az-arra> [Megtekintve: 2021. 09. 02.]
- 2 KATSÁNYI Sándor: A fővárosi könyvtárának története 1945-ig. Budapest, FSZEK, 2004. 420 p. és KATSÁNYI Sándor – TÓTH Gyula: A fővárosi könyvtárának története 1945–1998. Budapest, FSZEK, 2008. 542 p.
- 3 Gárdonyi Albert a kezdetektől 1903-ig, Kelényi Béla 1904-től 1931-ig dolgozta fel az intézmény történetét. A dolgot Kelényi közölte a könyvtár 1931. évi évkönyvében. A fejezet első részében az ő munkájukra támaszkodunk.
- 4 Egy amerikai méretű budapesti kulturmű. = Pesti Hírlap, 33. évf. 1911. július 30. 179. sz. p. 7.
A témát alaposan körbejárja Sándor Tibor azonos című 1993. évi egyetemi dolgozata.
- 5 [GÁRDONYI Albert – KELÉNYI Béla]: A fővárosi könyvtár története. = A Fővárosi Könyvtár évkönyve, 1. köt. 1931. Budapest, [Házinyomda], 1932. p. 35–55.
- 6 A Fővárosi Könyvtár megnyitása. = Fővárosi Közlöny, 42. évf. 1931. április 24. 25. sz. p. 416–419.
- 7 KATSÁNYI: A fővárosi könyvtárának története 1945-ig. i. m. p. 278.
- 8 KATSÁNYI uo. p. 353.
- 9 KATSÁNYI Sándor: Látomás és indulat a fővárosi könyvtár történetében. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 13. évf. 2004. 4. sz. p. 28–43.
- 10 KATSÁNYI uo.
- 11 Papp István abban az időben (1969 és 1982 között) a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója volt, 1985. augusztus 1-jén lépett be a FSZEK-be mint főigazgató-helyettes.
- 12 KATSÁNYI: ld. a 9. jegyzetet
- 13 Feladatterv. A Kulturális Bizottság 1992. október 13-i ülése határozatainak végrehajtására. = Könyvtári Híradó, 1992. 12. sz. p. 1–2.
- 14 PAPP István: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára új székházának szakmai programja. Kézirat. 1997.
- 15 PAPP István: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára megújuló épületének tervei. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve, 26. köt. 1997/1998. Budapest, FSZEK, 2000. p. 49–65.
- 16 PAPP uo.
- 17 PAPP István: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára megújuló épületének tervei. = A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve, 26. köt. 1997/1998. p. 51–65.
- 18 SZIGETHY Ágnes: Tér és funkció harmóniája. Beszélgetés Hefkó Mihály Ybl-díjas belsőépítésszel. = Házépítés, 6. évf. 2002. 3. sz. p. 4–7.
- 19 A fejezetben felhasznált források: HEGEDŰS Péter – HEFKÓ Mihály: A könyvtár a tervező szemével: az építészeti terek, mint a csábítás eszközei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 49. évf. 2002. 10–11. sz. p. 401–404. ; JAKAB Csaba – SÓRON László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rekonstrukciója és bővítése 1998–2001. = Magyar Iparművészet, 9. évf. új folyam, 2002. 3. sz. p. 2–8.

Tóth Gyula
Sokat köszönhetek nekik

Sok évtizedes kapcsolatom a majdnem ikrekkel

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Toth>

Én azt hiszem magamról, hogy szerencsés időszakban éltem le szakmai pályámat, mert nem csak az egyetemen, de a több mint negyven év alatt rengeteget tanultam a kortársaktól – és kiváló kortársakkal bőven találkozhattam. Lehet, hogy elfogultan, de én a magyar könyvtárügy aranykorának azt az időszakot tartom, melynek részese lehettem Papp Istvánnal, Katsányi Sándorral és sok másokkal együtt: az 1956–2004 közötti, közel fél évszázadot. 1949 után, az ún. „átkosban” kiegészültek a szakkönyvtárak, létrejöttek és rendszerbe szerveződtek a körzeti, majd utánuk a tanácsi közművelődési, meg a szakszervezeti közművelődési könyvtárak, illetve 1956-tól az egész magyar könyvtárügy rendszert alkotott. Az évezred végére megközelítettük a nálunk fejlettebb Nyugatot. Bár voltak kitérőink, mindhárman, ők is és én is, alapvetően a köz(művelődési) könyvtárügyben éreztük igazán otthon magunkat. Rögtön hozzáteszem: mindig az egész könyvtárügyre is figyelve.

Én az utóbbi évtizedben arra figyeltem fel, hogy két barátomat majdnem ikernek kell tekintenem. Csekély eltéréssel, majdnem egyszerre születtek – igaz nem ugyanabból az alomból –, és aztán már az egyetemen találkozhattak, de igazán a könyvtárügyben kapcsolódott össze életútjuk, s a természet rendjét felfordítva, nyugdíjasként lettek majdnem igazi ikrek – számomra. Talán nem árulok el titkot, hogy a több évtizedes együtt munkálkodás után, nyugdíjas időszakukban is heti rendszerességgel találkoznak, beszélnek meg öregedésüket, olvasmányaikat, a világ sorsát és rengeteg bölcsességet hoznak ki egymásból. Pontosán nem tudom, mikor kezdődött ez a szokásuk, de biztosan ez is több évtizedre rúg. Irigylem őket érte, mert nekem nincsen helyben ilyen beszélgetőtársam (a feleségemen kívül) – bár szerencsémre sok minden eljut ezekből a bölcsességekből hozzám is Papp Pista leveleiből, amely levelezést Pistával immár több, mint egy évtizede űzzük. Biztosan hárman lennének ők, ha Kiss Jenő nem távozik olyan korán. Majdnem együtt születtek: Katsányi és Papp 15 nap eltéréssel, Kiss Jenő kicsit később, 1933-ban. Nem egyszerre végeztek az ELTE könyvtár szakán, előbb Katsányi, aztán Kiss és végül Papp, de egyetemistaként is ismerhették egymást. Katsányi Sándor alig 3 évnyi tanárkodását leszámítva, azon kevesek közé tartoztak mindhárman, akik az egyetem akkori

irányultságától eltérően, nem a tudományos és szakkönyvtárügy, hanem az akkor induló közkönyvtárügy felé vették útjukat (Pappnak van néhány évnyi OSZK-ban töltött éve), hogy aztán Papp és Katsányi már az 1960–70-es évek fordulójától a Könyvtártudományi és Módszertani Központban összetalálkoznak, és legvégül pedig Kiss Jenő összehozza mindhármukat az 1980-as évek közepétől a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. Bár mindhárman már előbb közreműködtek a hazai közkönyvtárak szocialista népkönyvtárból public library irányban történő formálásában, szerintem ők hárman játszottak kulcs szerepet abban, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dogmatikus láncaitól megszabadulva, ismét a közkönyvtárügy zászlóshajójává, névadójához méltóvá váljon, alig két évtizednyi idő alatt, az 1980-as-90-es években.

No, de nem könyvtártörténetet, és nem életrajzot akarok írni, hanem összetalálkozásainkról, meg – és főleg – arról, mit jelentettek ők számomra a pályámon. Előbb Katsányi Sándort ismertem meg, már valamikor az 1960-as évek közepén, míg Papp-pal egy jó évtizeddel később kerültünk munkakapcsolatba. Katsányi Sanyi akkor Veszprémben, én Szombathelyen voltam a megyei könyvtár igazgató-helyettese. Valahogy akkortájt úgy alakult, hogy nagyon jó, már-már baráti munkakapcsolat alakult ki, főleg a dunántúli megyei igazgató-helyettesek között. Én ide sorolom Katsányi mellett, *Szita Ferencet* Kaposvárról, *Bangó Bélát* Zalaegerszegről, *Mezei Györgyöt* Győről, *Kóger Tamást* Tatabányáról, *Tóth György Istvánt* Székesfehérvárról – és hogy alföldi is legyen köztünk, *Tóthpál Józsefet* Hódmezővásárhelyről.

Papp Istvánt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatójaként ismertem meg. Mi tagadás, a higgadt, nyugodt, bölcsen és hosszan gondolkodó Katsányival hamarabb értettünk szót, mint a vehemens, szangvinikus, néha agresszív, de mindenesetre nálunk dinamikusabb Papp-pal. Voltak vele vitáim. Nem szégyellem, sokszor nem tudtam lépést tartani energikusan többet-jobbat akarásával. Mindig nagyra tartottam külföldről inspirált, az akkori hazai könyvtárt megújítani akaró kiváló tanulmányait. Mindegyikből tanulhattam. Nem tagadom, nagyságát akkor konstatálhattam leginkább és igazán, amikor a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetét tárgyaló második kötetben a Kiss Jenő korszak megírása lett a feladatom. Ekkor már közelebből ismerhettem meg Papp reformáló, megújító törekvéseit. (Ebből persze Katsányi is kivette részét 1986-tól, s főigazgatóként pedig Kiss Jenő teremtette meg hozzá a feltételeket.) Ezt követte 2008-tól, amikor elfogadhatta írásomat az őt is érintő korszakról, ezután az ő kezdeményezésére indult levelezésünk, mely ma már mindkét oldalról túl van a 30–30 levélen, s amelyből az derült ki számomra,

hogy nemcsak szakmai kérdésekben, de általában az életről, benne olvasásról, sőt a politikai kérdésekről is egészen közel állunk egymáshoz. Vita természetesen van köztünk, nem mindenben értünk teljesen egyet. De ez jelenti szerintem a barátságot, hogy vitázhatunk egymással, az ellentét nem antagonisztikus, a vita nyomán közelednek az álláspontok, és ha az életkORBÉLI eltérés, meg a tapasztalatok különbözősége miatt vannak különbségek köztünk, én továbbra is tanulok Papp Istvántól. Egyre inkább azt érzékelem, hogy leveleimet közösen olvassák, s a válaszokban sokszor Katsányi Sándor véleménye is tükröződik.

Éppen erre a barátságra támaszkodva döntöttem most úgy, hogy írásomban kevésbé Papp-pal, sokkal inkább Katsányi Sándorral való sok évtizedes munkakapcsolatunkról emlékezem, de összetalálkozunk vele is.

Valahogy úgy alakult, hogy – *Tóth Gyurkát* leszámítva – valamennyien, igazgató-helyetteségünk mellett módszertanosok voltunk, vagyis a hálózattal foglalkoztunk. Az ötvenes évek végétől a következő évtizedben a tanácsi közművelődési könyvtárügyben jelentős változások történtek, a falusi könyvtárak tanácsi kezelésbe kerültek. Ezeket a könyvtárakat a XIX. század végétől, a népkönyvtári korszakban állami, központi támogatással működtették. Bármennyire más ideológiai alapokon is, de szerintem a szocialista időszak is olyan népkönyvtárakat hozott létre, mint amilyenek a századelőn is voltak, más ideológiával átítatva, de a rendszert kiszolgáló szocialista nevelő céllal. Az 1949-től 1952-ig működő körzeti könyvtárak is központi ellátást nyújtottak, helyenként megyéni méretben, néhány megyében több körzetből, országosan összesen 32 körzeti könyvtár működtette az alárendelt könyvtárakat, az országban lévő összes közművelődési könyvtárt. A 2042-13/1952-es minisztertanácsi kormányhatározat még nagyobb vállalkozásba fogott: megyei és járási rendszerbe foglalta a kisebb településektől a megyeszékhelyekig az ország települési könyvtárait. Ezek a megyéből, sőt inkább a járásokból működtették a falusi könyvtárakat. Mire 1961-re befejeződött a járási könyvtárak szervezése, már ki is derült, hogy a községekbe küldött letét leülepszik ezekben a kisebb-nagyobb falvakban, és amúgy is ellentmondásos, hogy a letétet adó megyei-járási könyvtárak, sőt a városiak is, már tanácsi kezelésben vannak, csak a községekben lévők nem. 1958-ban Tolna, Fejér és Komárom megyében megkezdődött a falvak tanácsi kezelésbe adása, az ún. tanácsosítás – kísérletként, de akkortájt minden kísérlet, így ez is, sikeres lett. Ez a tanácsi kezelésbe adási folyamat országosan eltartott az 1960-as évek közepéig. Én Vas megyében már részt vettem ebben, és mire Katsányi 1964-ben Veszprémben ért, már az is felmerült, hogy az önállóvá válás egyenesen magában hordozza, hogy az állomány ugyanúgy leülepszik a

községekben, mint a körzeti vagy a megyei-járási rendszer idején. Nem oldja meg a kistelepülések megyék gondjait. Nem nyújt kellő választékot az ott élőknek. Vagy szebben: nem reprezentálja kellően a hazai könyvkiadást. Valahogy nem sikerült korábban sem megoldani a rendszer lényegét, az állománymozgatást. Most ez a kapu is bezárult. Nem vitás, a tanácsi kezelésbe adás, jelentős pénzügyi forrásnövekedést hozott, jelentősen javultak a tárgyi, elhelyezési, sőt a személyi feltételek is. Hiába figyelmeztetett már 1960-ban *Sebestyén Géza*, hogy a letéti rendszer lényege az állomány időnkénti cserélése, a többség úgy vélte, hogy a tanácsi kezelésbe adás után már nem lesz szükség letétre, megszabadulnak ettől a tehertől. Amúgy is a községi beszerzési keretek megteremtésének feltételeit a korábbi letéti keretek szétosztásával teremtették meg. Vagyis pontosabban: megszűntek a megyei-járási keretek, maradt – jobb esetben – a nehezkesebb könyvtárközi kölcsönzés.

Nem szeretnék könyvtártörténetet írni itt sem, inkább azt, hogy az 1960-as évek közepén, amikor Katsányi Sanyival először találkoztunk, minden valószínűség szerint az hozott össze bennünket, az képezte beszélgetéseink tárgyát, hogy mit lehet kezdeni a falusi könyvtárakkal, hogyan lehetne feloldani ellentmondásaikat? Az nem volt vitás, hogy az ún. nagyközséges megyékben a tanácsi kezelésbe adás nagyszerűen bevált. Ámde az ún. kisközséges megyékben nem, mert olyan kevés beszerzési kerethez jutottak, hogy alig tudtak választékot beszerezni. Ilyen kisközséges megye volt Vas megye és Veszprém megye is. A szakirodalom háromféle megoldást kínált: a letét valamiképpen fenntartását, az ún. kiskörzetek létrehozását, végül a mozgókönyvtári ellátást. (Azért kiskörzet, hogy megkülönböztessük az 1949–52 között működőktől.) A Könyvtártudományi és Módszertani Központban, közelebbről *Sallai István* és *Szente Ferenc* irányításával és szervezésében kísérletek indultak. Valahogy úgy alakult, hogy Vas megyében, pontosabban először csak a szentgotthárdi járásban, *Puskás Sándorné* közvetlen vezetésével, a letéti ellátás megújítására vállalkoztunk. Ennek segítése volt a megyei módszertan, és így az én feladatomban is. Puskásné azt találta ki, s ezzel mind egyetértettünk, hogy a könyvkínálatot három részre osztottuk: egy erősen szűkebb körbe azok tartoztak, amelyeknek minden könyvtárban helyük van (kézikönyvek, lexikonok stb.), tehát ezeket mindenhova eljuttattuk, a középsőbe az ún. irányított letét, amelybe azok kerültek, amelyeknek szintén el kellett jutniuk valamennyi könyvtárba – de nem azonnal, hanem 4 év alatt jártak körbe, évenkénti továbbadással – vagyis a 4–5 könyvtárból álló csoportba tartozó községek között mozogtak. Ezekből annyi példányt kellett beszerezni, ahány csoport alakult a járásban. Végül a legtágabb

az ún. szabad letét lett, ez volt raktáron, s amiből a községi könyvtárosok – olvasók igényeinek ismeretében – válogat(hat)tak. Egy idő után, amikorra a helyi igényeket kielégítették az irányított letétből, ezeket is vissza kellett szolgáltatni. Megjegyzendő: az egyre gyarapodó, szabad választást kínáló letéti raktárba kerültek a már körbejárt irányított letét könyvei is. (Puskásné, 1980.)

Ez a rendszer, lényegét megőrizve, persze a tapasztalatok alapján módosítva, máig fennmaradt, alapvetően ez működik most is Vas megyében, az arra vállalkozó települések könyvtárai számára, csak most már nem kötelezően, hanem az önkormányzatok egyetértésével, velük szerződést kötve. Ennek a módszernek elengedhetetlen feltétele az 1959-től – más céllal: tanyák, majorok, puszták közművelődési ellátására – a megyéknek juttatott művelődési autó. Ez az ún. korszerűsített letéti rendszer mindmáig létezik Vas megyében. A letét tovább élését mutatja, hogy 2001-ben a szombathelyi Tanárképző Főiskolán a Vas és Zala megyeieknek továbbképzést szerveztünk. (Ellátórendszerek, 2001. A téma iránt érdeklődőnek megjegyzem, hogy a kiadvány bőséges irodalomjegyzéket is közölt.)

Veszprém megyében az ún. kiskörzetek mellett döntöttek, a veszprémiek ezzel kísérleteztek. Ennek feltételei akkorra már körvonalazódtak. A megyék adottságai szerint egyre több közös tanács alakult, de akkorra már körzetesítették az általános iskolákat, a művelődési otthonokat, a termelőszövetkezetek is csoportosan működtek, nem mindig ugyanezen alapon és mindenütt, de többnyire azonos településeket összefogva. Így kb. 4–6000 lelkes településcsoportokat szolgáltak a (kis)körzeti könyvtárak és települési fiókjaik. Józanul, nem kampányszerűen, nem mindenütt erőltették a veszprémiek a körzetek alakulását, hanem csak ott, ahol a feltételek adottak vagy megteremthetők voltak.

Igazi megoldást az angolszász területen indult, de másutt is kivitelezett, elterjedt mozgatást a mozgókönyvtár (bibliobusz) jelentett (volna). Az európai hírű (sőt a hetvenes évek végétől még Kubának is autóbuszokat szállító) IKARUS buszok hazájában, Magyarországon azonban nem sikerült a mozgókönyvtári ellátás számára új járműveket szerezni. Csak jóval később vásárolhattak új járművet a szerencsés könyvtárak, kezdetben csak a kiselejtezett járművekből átalakítottakkal indítottak Magyarországon bibliobuszokat – ott, ahol helyileg ki tudták „bulizni” rá a pénzt – pl. Cegléd környékének tanyavilága számára. Anélkül, hogy lebecsülnénk őket, ezek a járművek hamar tönkrementek és csak évtizedek múltán állítottak üzembe új járműveket, pl. Baranya megyében. Bibliobuszok iránt inkább csak sóvárgás volt, akkor is, azóta is.

A veszprémi kísérletben vett részt Katsányi Sándor barátom. Igaz, a körzetek leírását *Varga Béla* tollából is ismerjük (Varga Béla, 1976.), ha úgy tetszik, Varga leíró bemutatása után, Katsányi tágabb áttekintésben foglalkozott a kisközséges kérdéssel. Az is igaz, előbb Sente Ferenc is írt tágabb kitekintésű tanulmányt (Sente, 1965), viszont Katsányi már az újabb hazai tapasztalatokat felhasználva írt átfogó tanulmányt. (Katsányi, 1968) Kimondta, hogy a kisközségek könyvellátását központi szolgáltatásokkal kell megoldani. (Katsányi, 1968. 571. p.) Érthetően a körzeti ellátást szorgalmazta, de ezek rendszerével párhuzamosan a mozgókönyvtári ellátást is. E két ellátási forma átgondolt kombinációja lehetővé tenné, hogy a kisközségek könyvtárügye lépést tartson a faluhálózat általános fejlődésével. (Katsányi, 1968. 571–572. p.) Nagyszabású, tanulmányértékű írásának kiemelésre méltó vonása, hogy ő már nem szemiatikus, egyenmegoldást szorgalmazott, közös megoldásokat is megpendítette – sikertelenül. Akkor mindent csak egy sémában tudtak elképzelni.

Nem hagyhatom szó nélkül, hogy mindketten belekóstolhattunk az 1960–70-es évek nagy attrakciójába: a klubkönyvtári mozgalomba. Ezt a témakört sem tárgyalhatom teljes terjedelmében, de le kell szögezmem, hogy az ötlet nem volt ördögtől való, és Sallai István és Sente Ferenc is támogatta. Az én fogalmaim és a magyar helyesírás szabályai szerint a klubkönyvtár olyan könyvtár, amely klubként is, vagy klubszerűen működik – vagyis ez az addigiaktól kiterjedtebben működő, de könyvtár. (Tóth, 1971) Ez a megoldás lépés lehetett volna a könyvtárra épülő közművelődés számára, mintegy angolszász mintára. Csakhogy a magyar népművelést akkor irányítók ezt ugyanúgy eltorzították, mint azt az egész évszázad során tették: a népművelők erőszakossága révén a könyvtárt maguk alá gyűrték, és a klubkönyvtárt is a népművelési hálózatba sorolták. (Mellesleg: a kultúrházi hálózatot a könyvtár mintájára szervezték meg, minthogy az alakult korábban.) Már Szabó Ervin is azért küzdött az 1910-es évek fordulóján, hogy a népkönyvtárak helyett angolszász modellt valósíthasson meg, még a fővárosban is a könyvtárhoz akarta illeszteni a népházát (kultúrotthont) és később a fővárosi múzeumot is. Ehelyett a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége is azt szorgalmazta a miniszternél, hogy ahol van népkönyvtár, azt az iskolához hozzáépítve vagy kultúrházhoz csatolja. Azután, mint a szocialista korban minden akkori kísérlet, a klubkönyvtári is sikeresen eltorzult: csináltak klubkönyvtárt olyan helyen, ahol a klub és könyvtár több kilométerre volt egymástól, vagy főiskolán az ifjúsági klubot is klubkönyvtárnak nevezték (mert az pénzt hozott). A klubkönyvtár tipikusan a kistelepülések intézménye lehetett volna, lehetett volna kombinálni

bármelyik állománymozgató rendszerrel. Sajnos, nem sikerült konzekvensen végigvinni ezeket a kísérleteket, végül is eléggé egyenetlen, de végső soron és országosan megoldatlan maradt a kisközségek könyvtári ellátása.

Katsányi Sándor 1971-ben a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa lett, előbb a szociológusok társaságában, majd az én legnagyobb öröömre és szerencsémre az Oktatási osztályt vezette. Ugyanis közben 1973-ban végleg elhagytam a Berzsényi Könyvtárt és az akkorra már Tanárképző Főiskolává lett tanítóképző, akkor alakult Könyvtári Tanszékének lettem a vezetője. Már egy évtizede működött a tanítóképzőben könyvtári szakcsoport a népművelő-könyvtáros képzés számára, ám vezetője nagy tudású, de nem könyvtáros volt, aki tíz év alatt sem tanult bele, így a tőle örökölt munkatársaknak sem volt fogalmuk, milyen egy könyvtári tanszék. Nem tehettem mást, mint próbáltam visszaemlékezni mit és hogyan csinált *Kovács Máté* hallgató koromban, és az egyetemi tanszék (főleg *Fülöp Géza* és *Kiss István*) segítségére szorultam, meg természetesen a KMK, és főleg az Oktatási osztálya lett a támaszom. Azt hiszem, jó kapcsolatot sikerült kialakítanom már *Vadász Ferenc* nével is, de igazán 1976-ban jött el az én időm, amikor ismét Katsányi Sanyival dolgozhattam együtt.

Egyszer – segítséget kérő kuncsorgásaim során – összetalálkoztam Papp István igazgató úrral, s azt találtam kérni tőle, segítsen bennünket a KMK oktatási segédletekhez, jegyzetekhez. Papp azt vágta elég indulatosan a fejemhez: csináljátok meg ti, azért vagytok ott! Nem mondom, hogy jólesett – de igaza volt. Elpanaszoltam Katsányinak, összedugtuk a fejünket, és ennek az együttgondolkodásnak az lett az eredménye, hogy én és kollégáim (egy része) hozzálatott – Sanyi igencsak hathatós segítségével – oktatási segédleteket (és nem tankönyvet): jegyzetet és szöveggyűjteményt készíteni. Talán érdemi dolgokat tettünk hozzá az addig csak *Kertész Gyula* és kolléganője tájékoztatósi, meg *Rácz Ágnes* katalogizálási jegyzetéhez.

Nyilvánvaló volt számomra, hogy tanszékvezetőként nekem kell példát mutatni, addig nem kérhettem és várhattam el kollégáimtól ilyen munkát. Mivel akkori történeti tárgyam mellett (ehhez voltak használható segédletek) ún. művelődéspolitikát oktattam, amely elődömtől örökölt nevű tantárgy volt, ténylegesen bevezetés volt a könyvtári ismeretekbe, Katsányi Sanyival azt találtuk ki – mint ahogy már próbáltam magam is ebben az irányban formálni a tárgy tartalmát, hogy nem régies könyvtártani jegyzetet írok, hanem a tárgyat akkor nálunk ismeretlen szociológiai beágyazottságúvá teszem. Megjegyzem, valami ilyesmit tanultam *Kovács Mátétól*, ezt formáltuk Sanyival közösen olyanná,

amilyen lett. Első kiadása 1987-ben jelent meg. (Tóth, 1987.) Lektoraim: *Csendes János* (aki ezt a tárgyat Nyíregyházán oktatta) és Papp István lettek.

Utólag, a részletekre egyre kevésbé emlékezve, azt hiszem, nem volt egyszerű feladat számomra, de a Katsányi-konzultációk és lektoraim révén olyan jegyzetet sikerült készíteni, ami szakítva a hagyományos könyvtártannal, lépés volt egy korszerűbb, munkáltató oktatás és segédlet megteremtése felé. Itt csak annyit róla, hogy annyit megőriztünk a régi szemléletből, hogy ez is három részre tagolódott: előbb a könyvtárt, mint intézményt, majd a könyvtári rendszert és végül a könyvtáros személyét, mint az ezeket működtetőt járta körül, tárgyalva benne a könyvtárosképzés elméleti alapjait, a szakirodalom és szakajtó helyzetét. *Prejczer Paula* a publikációimat összefoglaló bibliográfiájában (Prejczer, 2008) 1998-ig 11 kiadását számlálta össze (gyakorlatilag évente), így valószínű, hogy használni tudták nemcsak a főiskolai hallgatók, de az egyetemiek mellett az ún. szakkollégisták is a tanítóképző főiskolákon, s ezzel az egész hazai könyvtárosképzés. Vagyis teljesült a Katsányi recenziójában megfogalmazott kívánság. (Katsányi, 1987)

Abban persze szerencsém volt, hogy munkámban olyan elődökre hivatkozhattam, támaszkodhattam, mint *Szabó Ervin*, aztán *Sebestyén Géza*, vagy közvetlen tanítómesterem, *Kovács Máté*. Felfogásomban az a tőle vett, idézett gondolat vezérelt, miszerint „*a könyvtár olyan tájékoztatási, művelődési intézmény, amely társadalmi szükségletből keletkezik és amely működésével hatásokat fejt ki a létrehozó, ill. fenntartó társadalomra. A könyvtár, ha korszerűen fejlődik és működik, kettős kapcsolatban áll a társadalommal. Egyfelől valamely társadalmi rendszer terméke. [...] Másfelől a könyvtár, mint társadalmi termék jellegével és működésével befolyásolja a használó közösség tudatvilágát. A könyvtár a benne összegyűjtött, feldolgozott és hozzáférhetővé tett dokumentumok tartalmával és formájával, valamint működésének módjával részt vesz az olvasási kultúra létrehozásában...*” (Kovács Máté, 1970. 15. p.)

Már a bevezetőben igyekeztem hallgatóimat meggyőzni arról a szándékomról, hogy a jegyzet inkább tanulási vezérfonalnak tekinthető, mintsem a teljes ismeretek foglalatának. Számít arra és szorgalmazza, hogy a hallgató és oktató szakirodalommal és a valóság tanulmányozásával, megfigyelésével egészítse ki, tegye élet- és korszerűvé. Ezért igyekszik a kapcsolódó, a szerző által érdemesnek tartott irodalmakra felhívni a figyelmet már tárgyalás közben (a szövegben); valamint a megállapítások, a kijelentő mondatok mellett továbbgondolásra, szemináriumi megvitatásra szánt kérdéseket is megfogalmazni. Megjegyzem: már csak ezért is írta elő a tanterv, hogy a tárgy oktatásával

párhuzamosan csoportos hospitálásokra vittük az első éves hallgatókat különböző típusú könyvtárakba, nyomdába, levéltárba stb. Majd a tanév végén egyhetes, hasonló célú országjáró tanulmányútra vittük a nappali tagozatos hallgatóinkat.

Katsányi Sándor írt róla ismertetést. Ezt büszkén idézem ide, mert ez is volt a célom: „... szakítva a könyvtárosképzésben (is) megcsontosodott kézikönyvszerű leíró stílussal, ismeretanyagát oktató-nevelő céljai szerint átformálva nyújtja. Nem monografikus leírást ad, hanem vezérfonalat, nyitott és rugalmas tárgyalásmóddal állandóan utalva a szakirodalomra, érzékeltetve az elmélet és gyakorlat által megoldatlan problémákat, az ütköző nézeteket, egyéni tanulmányozásra és önálló állásfoglalásra biztatva az olvasót.” (Katsányi, 1987, 754. p.)

Katsányi is megjegyezte, hogy a jegyzet – a megjelenés előtt álló kislexikonnal – az ugyancsak a mi műhelyünkben korábban elkészült szöveggyűjteményre teljes. Ez a szöveggyűjtemény címet viselte és először 1981-ben jelent meg, majd 100 lapnyi bővítéssel újból 1986-ban. (Csáki-Tóth, 1981, 1986) Ennek újítása volt, hogy a kiválasztott dokumentumot nemcsak oktatási tartalommal szerkesztve közölte, hanem szakirodalmat is csatoltunk hozzá. Ezzel is olvasásra, a többoldalú megközelítésre akartuk készíteni a hallgatót. Nem merem állítani, hogy ez kellően sikeres volt.

Hát, Katsányi Sándorral így próbáltuk modernizálni a főiskolai könyvtárosképzést – talán még az egyetemi képzésnél is gyakorlatibbá tenni.

A tanszék oktatói közül még *Ferenczi Zsuzsanna* és *Pálvölgyi Mihály* készítettek a Tankönyvkiadónál megjelent főiskolai jegyzetet. Ferenczi Zsuzsanna jegyzetében (és persze már korábban indult gyakorlatában) azzal újította meg a tájékoztatás oktatását, hogy sem nem bibliográfiát (mint az egyetemen), sem nem könyvismeretet (mint a népművelő-könyvtáros középfokú képzésben) oktatott, hanem a tájékoztatást módszertani oldalról közelítette meg, így például referenzs interjút oktatott. (Ferenczi, 1987) *Pálvölgyi Mihály* már címéből következően is új ismereteket, információs technológiát tanított és ehhez készített jegyzetet. (Pálvölgyi, 1991)

Aztán már mindkettőnk nyugdíjba vonulása után találtunk egymásra, közös munkára. Katsányi Sándor a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár alapításának önkényesen elfogadott és elfogadtatott 100 éves évfordulójára újraírta az intézmény történetét. (Katsányi, 2004) *Remete László* már közreadta rendkívül alapos tényfeltárással épített, de a politika által akkor megszabott szemlélettel megírt, elfogultságokkal teli monográfiáját. (Remete, 1966) Azért nevezem önkényesnek az időpont megállapítását, mert az akkor már Szabó Ervin által újjászervezett,

de *Kőrössy József* által kissé túlsürgetett megnyitás időpontját vették alapításnak, holott a könyvtárnak a XIX. századba visszanyúló előtörténete van, a fővárosi közgyűlési döntés 1903 elején történt, vagy Szabó Ervin 1904. május 1-jén vette át hivatalát. A politikai változások, meg az azóta eltelt idő kínálta a lehetőséget Katsányi Sándornak, hogy újabb kiterjedt és alapos kutatásokra építve, a politikától mentesített, új szellemű, realisabb képet nyújtó, Remetét helyenként kiigazító kötetet tegyen az utókor asztalára. Az első kötetbe már nem fért bele, s valószínű az évforduló is sürgetett, ezért az 1945 utáni időszak második kötetet is igényelt. (Katsányi–Tóth, 2008) Katsányi folytatta megkezdett kutatásait, de mivel érdekeltté vált, csak 1979-ig tartotta korrektnek, hogy maga eljusson. A tervek szerint Kiss Jenő (mellesleg a korszak névadója) folytatta volna az akkori „napjainkig”, miként Remete is tette. Csak alig kezdett bele, Kiss Jenő váratlanul és korán meghalt. Helyébe *Futala Tibor* lépett, aki már alapos szinopszisig jutott (Futala, 2004), ám a kegyetlen halál őt is elragadta. Minthogy tudták rólam, hogy szakdolgozatom és doktori disszertációm alapján Szabó Ervin hívő vagyok, virtuális mesteremnek tartom, Katsányinak és a kiadónak rám esett a választása. És mivel akkorra már én is nyugdíjas lettem, nagy bátran elfogadtam a felkérést, nem tudva igazán felmérni, mi vár rám.

A feladat nem volt könnyű, hiszen a közelmúlt történetéről volt szó, benne számos ismerőssel és ráadásul Kiss Jenőt, Papp Istvánt és Katsányi Sándort barátomnak is éreztem. Róluk kellett értékítéletet alkotni, munkásságuk ezen szakaszáról lehetőleg elfogultság nélkül írni. Ráadásul, mint kiderült, az sem volt könnyű számomra, hogy egy ilyen hatalmas, szerteágazó tevékenységű könyvtár munkáját ítélem meg. S a kutatásokat vidékről kellett végezni, s ez akkor is gondot jelentett, ha minden segítséget megkaptam. Hogy ez hogyan sikerült, azt a lektorok (*Bényei Miklós*, *Gerő Gyula*), a kötetről ismertetést, recenziót írók ítélték meg. Nekem külön becses, hogy a kezdetben kételkedő (a közelmúltról inkább szöveggyűjteményt javasoló), aztán a kötetet levélben megköszönő Papp István is elismerte munkámat.

Az új Szabó Ervin Könyvtár-történet alapjait, szemléletét, szerkezetét, felépítését, stílusát stb. Katsányi Sándor már kialakította, s a jól bevált módszert folytatta a második kötetben is. Így viszonylag rövid fejezetekbe tagolta, aztán eléggé szokatlan módon az egyes korszakok fontosabb személyeit miniportrékban is bemutatta stb. Nekem tehát az volt a feladatom, hogy ebbe bekapcsolódva, lehetőleg úgy írjam meg a magam részét is, mintha az egészet Katsányi írta volna, lehetőleg ne érződjék, hogy két szerző munkája – még ha az a döntés született is, hogy maga mellé vett társszerzőnek.

Az általam írt résznek azt a címet adtam: *Visszatérés a Szabó Ervin-i alapokhoz és korszerűsítés (1980–1998)*, de elfogadom, hogy többen is Kiss Jenő korszaknak tartják. Kiss Jenő már elkezdte újító korszakát, de nyilván rájött hamarosan, hogy segítőkre van szüksége, ezért maga mellé vette (immár egyetlen) főigazgató-helyettesnek 1985-ben Papp Istvánt, majd kiemelt munkatársnak 1986-ban Katsányi Sándort is. Mivel mindhárman nélkülözhetetlen elemei voltak a nagy vállalkozásnak, nevezhetjük ezt a közel két évtizedet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története Kiss – Papp – Katsányi korszakának is.

Mivel most az utóbbi kettőt köszöntöm és méltatom, elsősorban róluk lesz szó, de bizonyára megértik, ha nem hagyhatom ki Kiss Jenőt sem. Mindhárman imponáló gyakorlattal és szakirodalmi munkásság után kerültek posztjukra, de a szakkönyvtári központ és a közművelődési hálózat rendbetétele és több évtizedes mulasztásainak pótlása jelentős feladatot rótt rájuk és a munkatársak (legalább egy részének) meggyőzése révén rövidesen elérték, hogy az intézmény nevéhez méltóan, újra a magyar könyvtárak zászlóshajójává váljon. Talán bocsánatos bűn részemről, hogy ebben a részben már jelzett közös könyvünk említett részére alapozom méltatásomat, jelezve a maiak számára is érdemeiket.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új vezetősége változást hozott könyvtárfelfogásában, munkamódszereiben. Felújította a könyvtár alapításáig visszavezethető szokást: munkáját vizsgálatokkal mérte, s a tapasztalatokhoz igazította gyakorlatát. Azelőtt is dolgoztak ki fejlesztési koncepciókat, új volt viszont, hogy ezeket a vezetők a munkatársakkal megvitatták, s csak azután véglegesítették, ha megszerezték a mérvadó munkatársak támogatását. Ilyen módon a munkatársak a pusztán végrehajtó szerepkörből partnerré, alkotótársakká válhattak. A vezetői stílus demokratizálódott. Az irányítást osztályvezetői értekezlet is segítette.

Kiss Jenőnek és változtatásra kész és képes csapatának lett a feladata, hogy – ha kissé megkésetten is – az új ismeret- és információhordozók terjedésére, a világban és itthon is jelentkező restriktív, finanszírozási gondokra, a könyvtárral szembeni elvárások változásaira reagáljon. Az 1930-as években kiformálódott, azóta megmerevedett „intézményközpontú” közművelődési könyvtár „közösségközpontúvá” alakítása már zajlott nyugaton. Az 1980-as évtizedre rányomta bélyegét a gazdasági nehézségek kivédésének kényszere. Az intézmény vezetőit nemcsak újítókedvük vezérelte, a gazdaságosság, a gazdálkodás változtatása kényszer (is) volt, a racionális megoldások a túlélést, a szinten tartást célozták meg.

Kiss Jenő – Papp Istvánnal közösen – azért tudott az elkerülhetetlenné vált változ(tat)ási folyamat élére állni, mert jól ismerte a Szabó Ervinnek is mintául szolgáló nyugat-európai és észak-amerikai törekvéseket. Kiss Jenő számos konferencián és tanulmányúton tanulmányozhatta, merre tart a világ könyvtárügye. Útja során az USA-ban igazolást kapott arra, hogy a helyismereti, helytörténeti gyűjtemény minden városi könyvtárnak szerves része, mindegyik szakrészleges. A közhasznú információs szolgálat minden könyvtárban meghonosodott, népszerűek az ún. business fiókok. Elterjedt a könyvtárak felnőttnevelési tevékenysége, a hátrányos helyzetűekkel foglalkozás, a fiókhálózat lépcsőzetes ellátórendszerbe szervezése, nagy tempóban folyik a könyvtárak számítógépesítése. Papp István az IFLA közművelődési szekciója megújításra vállalkozó munkacsoportjában tevékenykedett. Írásaiban rámutatott a korszerű nemzetközi trendekre, amelyek szerint a szakrészlegeket, a gyermekek ellátását, az új információhordozók megjelenését párhuzamba kell hozni a használói igényekkel. Észlelte, hogy az itthoni gyakorlathoz képest külföldön az információs szolgáltatás egyre inkább a közhasznú tájékoztatás irányában fejlődik. Kiss Jenő és vezetőtársai érzékelték a haladás irányát, ezért a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárt rendszer részeként működő, sokfunkciójú és sokarcú, a helyi igényekre reagáló (köz)könyvtárra váltották át. Megjegyzendő, hogy az új vezetőség kezdeményezéseit nem kísérte a munkatársak egyöntetű lelkesedése. Munkájukat nem ritkán ellenállás nehezítette.

Az 1970–80-as évtizedek fordulóján a főkönyvtári rendszer kialakítása már megkésett válasz volt Sallai Istvánnak, a népkönyvtári szellemben működő tanácsi könyvtárakból az ellátási rendszerbe való szervezésére irányuló terveire. Ezt a Fővárosi Tanács még 1978. január elsejei hatállyal jóváhagyta – így ezt Kiss Jenő is örökölte. Differenciált gyűjtőköri szabályzatok közreadásával, szakrészlegesítéssel, a könyvtárközi kölcsönzés kísérletével az eddigi mellérendelt hálózat hierarchiává kezdett átalakulni. (Megjegyzem, számomra egy könyvtáron belüli könyvtárközi kölcsönzés kissé furcsa.) Mindenesetre Kiss és Papp előtt már valami elindult. Kiss Jenő 1985 januárjában arról írt, hogy a főkönyvtári rendszer bevezetése sem volt konfliktusmentes: *„messze vagyunk attól, hogy élünk mindazokkal az előnyökkel, amelyeket ez a rendszer kínál [...] Akadályozza ezt a tárgyi feltételek hiánya, de szemléleti gátjai is vannak...”* Ez is mutatja, hogy már nagyon kellett Papp István bekapcsolódása.

Előtte, 1984-ben – kísérleti jelleggel – négy könyvtárban bevezették az államny „másfajta”, az olvasók igényeivel jobban összhangban lévő elrendezését.

Vagyis kísérleti lépéseket tettek a használói könyvtár megteremtésére az állomány másfajta elrendezésével. A család olvasói érdeklődése szerint alakították át a könyvtárakat, a nevelési szándékot áttételessé tették és a szórakoztató funkció tudatosabb vállalásától a használói kör bővülését várták. Állománytisztogatást hajtottak végre. 1985-ben kiválogatták a hasznosítható anyagot, új szabályzat készült: a feladatokat decentralizálták és ezentúl a főkönyvtárak szervezték a fölőspéldányok kezelését. Az állományt három részre bontották: válogató vagy böngésző azoknak, akiknek nincs határozott érdeklődésük, a tárgyi csoport a viszonylag körülhatárolható igényűek számára. Végül a 3. szekció speciális kérdések megválaszolására.

Az állományapasztási koncepciók körül viták is zajlottak. A vezetőség úgy ítélte meg, hogy évtizedes mulasztás miatt nagyon sok profilidegen, fölösleges, oda nem való használ(hat)atlan dokumentum halmozódott fel. 1982-ben a vezetők erőteljes apasztásra szánták el magukat. *„Ez szenzációt, folyosói suttogást, a feladattal megbízottak körében és a Könyvtári Híradóban erőteljes, de hamar befejeződött pengecsattogtatást váltott ki”* – írta Kiss Jenő. Ez mutatta, előre jelezte, hogy a megcsontosodott szemlélet mellett nem volt diadalmenet szereplőink számára előbbre vinni az ügyeket.

Papp István számára nem volt ismeretlen terep a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 1978-ban, az akkor tervezett új központi könyvtár számára szakmai programot készített, majd 1982-ben részt vett a fenntartó által tartott felülvizsgálatban. Ezek során felmérte, megismerte a könyvtár helyzetét, egyes részleteiben lerakta nézeteinek alapjait, amelyekre az 1980-as évtized második felének koncepcióiban jól tudott építeni. Belépése erősítette a Szabó Ervin-i hagyomány, gondolkodás követését, a már zajló korszerűsítési törekvéseket. Másfél évtizedes késéssel, irányításával dolgozták ki a főváros adottságaira szabott modellt, megtartva az ellátási hierarchiát, s felhasználva a használói szokásokra és igényekre alapuló kísérletek tapasztalatait.

Előbb a „hagyományos” középtávú terv készült el. Kiss Jenő 1986. március 4-i kelettel írta alá az intézmény 54 pontban és 6 táblázatban megfogalmazott programját, amely szerint hálózati vonatkozásban *„fő feladatunk a kialakult főkönyvtári (hálózati alközponti) rendszer megerősítése, a főkönyvtárak szakmai-igazgatási szerepének és felelősségének növelése. [...] A hálózat egész struktúráját korszerűsítjük, s következetesen megvalósítjuk a használói igények rétegződéséhez igazodó lépcsőzetes ellátást.”* (Katsányi – Tóth, 2008. 282. p.) Ez a terv is már vita után alakult ki, a régi terv javított változatának tekinthető. Kiss Jenőék a főkönyvtári rendszert – benne távlatosan kerületközi könyvtárakkal – készen

kapták az előző vezetőségtől. A megvalósítás már ugyan viselte kézjegyüket, de igazán most láthattak hozzá saját elképzeléseik kidolgozásához.

Még meg sem száradt a főigazgató aláírása az ötéves terven, egy általa megbízott munkabizottság 1986. május 28-i kelettel letett az asztalra, pontosabban vitára bocsátott egy addig szokatlan munkaanyagot. Másfél évtized múltán írták a tervről: „*ilyen vitaanyag ez idáig nem került még a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fórumára: nemcsak 'forradalmian' szakmai, de szellemes, igényes tanulmány.*” (Katsányi – Tóth, 2008. 283. p.) Nem részletezhetem sem a vitaanyagot, sem vitáját, de mondhatom, hogy a korszak talán legfontosabb beszédtemája lett. Természetes, hogy vitát váltott ki a körkörös védvonal koncepciója. Ennek fő kidolgozója Papp István volt. A vita két év múltán fejeződött be, s már csak azért is elütött a korszaktól, mert igazi vita volt. Kiss Jenő 1987 májusában egy fórumon lezártnak minősítette, mondván, hogy a vita célja „*egyfajta szakmai legkisebb többszörös létrehozása volt. [...] Ez meg is történt. [...] A viták folytatódjanak a megvalósítás, a gyakorlat kérdéseiről.*” (Katsányi – Tóth, 2008. 285. p.) A tanulmány olyan új fogalmakat vezetett be, mint a családi könyvtár (a legnagyobb tömegekben támadó olvasói igényeket az első védvonalban, tűzvonalban felfogó kiskönyvtár, „családi”, mert minden korosztály közösen használja, s a gyerekszolgálat is szervül az egészbe).

A „kétfedelű könyvtár” a hármas osztású könyvtár két tartománya: a családinak nevezett közeli és a hagyományos szabadpolcos könyvtár (középtartomány) együttese. A hagyományos könyvtár a prézens és kölcsönözhető állomány kettősségére alapult. A kétfedelű könyvtárban a tematikus és hagyományos elrendezésű gyűjteményrészek között húzódott a választóvonal. Az állományt a két fedélbe tartozó, egymást metsző körökként kell elképzelni. A könyvek nagyobb része itt és ott is elérhető, de vannak, amelyek csak itt vagy ott. A két fedél között a dokumentumok szükség szerint mozognak. A hagyományos fedélhez azok fordulnak, akik szerző vagy meghatározott tárgy szerint keresnek. Ebben a könyvtárban megteremthető a gyűjteményjelleg, a választékot illetően megszorítás nincs. Külön raktári gyűjteményt (vagyis harmadik, távoli tartományt) ez a könyvtár sem igényel. Ez sem megőrző, ez is a használattól elkopó állományú könyvtár. Gyűjti az audiovizuális dokumentumokat és idegennyelvű könyveket is tart, szórakozásra, nyelvtanulásra. Az állomány elrendezése egyben visszakereső rendszer is, a hagyományos fedélben az anyagot – más szempont szerinti elrendezéssel – a legszigorúbb betű- és szakrendben kell tartani. Legyen leíró és tárgyi katalógusa és igény szerint egyéb segéd eszköze is.

A harmadik fogalom a könyvtár mint közösségi ház volt. Ezzel mintegy a klubkönyvtárt idézték fel. A Kiss Jenő és Papp István között gyorsan kialakult munkamegosztásra példa a közösségi ház koncepció köztudatba plántálása. Kiss Jenő pártfolyóiratban mintegy bedobta és ott dolgozta meg a közvéleményt, Papp István pedig vele egyidejűleg szakmai lapban teoretikusan részletezte, miért lenne jó Budapesten ez az ugyancsak angolszász és skandináv területről indult és ott bevált megoldás.

Újdonság volt a Központi Ellátó Szolgálat (KESZ) létesítése: *„ez a családi és a kétfedelű könyvtárak létrehozásának feltétele, stratégiai tartalék. Fontosabb, előbbre való a kerületközi könyvtáraknál. A szolgáltatások egész rendszerét kell nyújtania. Ritkán keresett, nagy információs értékű dokumentumok gyűjteménye. Így teljesebb ki a hálózat gyűjteményjellege. Találó megfogalmazással a KESZ 'reciprok' könyvtár, fordítottja az 'igazi' könyvtárnak”* – írta a KESZ kidolgozója, Katsányi Sándor. (Katsányi – Tóth, 2008. 293. p.) Előkészítése az ő 1986. október 1-jei kinevezésével kezdődött. A KESZ újdonság volt a könyvtár életében. Arra számítottak – tekintettel a központ sanyarú állapotára –, hogy (különösen kifejlődött állapotában) a KESZ kiszolgáló-ellátó szervezetként a központ és a hálózat egyre szorosabb egységét is szolgálja. Katsányi jól tudta hasznosítani közművelődési könyvtári gyakorlatát és a Könyvtártudományi és Módszertani Központban végzett olvasásismereti, pedagógiai munkálkodását. 1986. október 1. és 1989. március 31-e között előkészítette a KESZ-t, 1989. április 1. és 1998. december 31-e között pedig már a központi könyvtár nyilvános szolgálatának főosztályvezetőjeként (megint újdonság!) szerzett érdemeket. Katsányi fogalmazta meg a KESZ jelszavát: *„Vesszen az autarkia!”* (Katsányi – Tóth, 2008. 295. p.) A kiskönyvtárak ellátásában kezdettől felmerült az önellátás vagy rendszer, gazdaságosság és választék ellentmondásának feloldása. A KESZ persze más volt, mint a falusi könyvtárak ellátása, de az 1990-es évek elején kiderült, hogy a hálózat elaprózottságának leküzdésében fontos eszköz.

Közben 1987. június és 1995. július között, nyolc évig a *Könyvtári Híradó* felelős szerkesztőjeként teremtett színvonalas, informatív, mások által is demokratikusnak tartott lapot, a könyvtár egészének munkáját szervezni segítő orgánomot.

Papp István a kerületközi könyvtárakkal „taktikai tartalékként” számolt, mivel a családi, a kétfedeles könyvtárak és a KESZ képezett elsőbbséget. Amikor az 1990-es években a szakértők már sürgették bevezetését, szinte természetes volt, hogy ismét meg kellett küzdeni a kerületi könyvtárvezetők ellenállásával, s

a fővárosi önkormányzattal is. Papp István megrajzolta, táblázatokba foglalta a kijelölt 6 régió határait és kimunkálta a részleteket.

Elmondható, hogy főleg Kiss Jenő, Papp István és Katsányi Sándor (és persze mások!) érdeme volt, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban már egy évtizeddel előbb, az 1980-as évtizedben elkezdődött a rendszerváltás, példát mutatva a többi könyvtár számára is. Ők hárman cikkek sorával járultak hozzá a hazai könyvtárosok szemléletváltásához.

Papp és Katsányi részt vett a belső szervezet átalakításában, amely 1989 végén kezdődött. Aztán Papp állította össze 1993 márciusában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár koncepcióját, de már 1990-től foglalkozott vele. Gépiratos dolgozatában információs-kommunikációs zavarokról, értékvesztésről és értéktévesztésről, középszerről, izolálódásról, befelé fordulásról, intézményi demokráciáról stb. értekezett. Kiss Jenővel közösen, 1991 októberében a *Könyvtárosban* adták közre „*A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stratégiai céljai és elsőbbségei az 1990-es években*” című, ugyancsak mások számára is példaszerű dolgozatukat.

A stratégiát folyamatosan a változó körülményekhez kellett igazítani. Papp István 1997-ben *A közkönyvtár változó paradigmája* címmel írt erről a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* decemberi számában.

Nem feledkezhetek meg arról sem, hogy Papp István, mint a Magyar Könyvtárosok Egyesületének főtitkára, az elnök *Horváth Tiborral*, alapvető szerepet játszott az 1997. évi CXL. törvény könyvtári részének megalkotásában, majd a Szabó Ervin Könyvtár 1999-es évkönyvében jelentős tanulmányt adott közre róla, „*A közművelődési könyvtárak az új könyvtári törvényben*” címmel. Ez a törvény – a jogszabályalkotásban – először fogalmazott meg nyilvános közkönyvtári koncepciót – szemben az addigi szocialista népkönyvtár eszméjét szorgalmazó korábbiakkal.

Bármennyire meglepő, de a hazai szabadpolc első úttörőjéről, Szabó Ervinről elnevezett könyvtár központja csak az 1990-es években csatlakozott azon könyvtárakhoz, amelyek ezt alkalmazzák – és nem csak az elhelyezési körülmények miatt. Ez sem ment vita nélkül, hiszen szemléleti okai is voltak a késésnek. Ebben is meghatározó szerepe volt a triásznak. Papp István 1990 szeptemberében írt cikket erről a kérdéstről a *Könyv, Könyvtár Könyvtárosba*, Katsányi Sándor pedig a *Könyvtári Híradóba* 1992-ben.

Katsányi Sándornak – mint az olvasószolgálat vezetőjének – ugyancsak kiemelkedő szerepe volt a Közhasznú Információs Szolgálat (KISZ) elindításában, megszervezésében. Ez másfajta, az eddigiektől eltérő tájékoztatás volt. Ez szociális szolgáltatásként, elhelyezkedési lehetőségekről, szociális kedvezményekről

adott tájékoztatást, közlönyolvasást biztosított, a külföldre utazókat segítette, a továbbtanulók számára európai felsőoktatási intézményekről tájékoztatott stb. Katsányi Sándor 1997-ben megírta, hogy angolok vállalkozási információra váltottak.

A hármak törekedtek a Budapest Gyűjtemény tudományos és szakkönyvtári funkciójának erősítésére. Ezt nem állították szembe a közművelődéssel., szerves kapcsolatot láttak a magas szintű közművelődési feladatkörrel. Papp István megjegyezte, *„nem látjuk termékenynek azt a megközelítést, amely a szakirodalmi és a közművelődési funkciót kívánja kijátszani. [...] Inkább abból az alapalásból célszerű kiindulni, hogy a két, egymással szervesen összefüggő, egymást erősítő és kiegészítő funkcióról van szó.”* (Katsányi – Tóth, 2008. 432. p.

Nem mulaszthatom el legalább említeni, hogy a triásznak, de mindenekelőtt Papp Istvánnak volt meghatározó szerepe a központi könyvtár több évtizedes gondjának, az elhelyezésnek új alapokra való helyezésében. 1986-ban sikerült megszerezni a Wenckheim-palota melletti Reviczky utca 3. számú házat. Ekkor az intézmény vezetői stratégiát váltottak, s a megoldást immár nem az új épület megépítésében keresték, hanem lépésről lépésre törekedtek elérni azt, amit egy csapásra nem láttak megvalósíthatónak. Belátni kényszerültek, hogy a megoldást a régi épületek összekapcsolásával és bővítésével összekapcsolt rekonstrukcióval sikerülhet megtalálni. Ehhez természetesen újra kellett gondolni a funkciórendszert. Anélkül, hogy itt és most ezeket részletezném (erről könyvet lehetne írni), azt egyrészt le kell szögezni, hogy ez is viták nyomán született meg, s ebben is Papp István járt az élen. Munkássága nyomán a fenntartó a rekonstrukcióval egybekötött bővítés mellett döntött. Ennek révén, saját kivitelezésben valósult meg a mai kiváló központi könyvtár – amit már a hármak nyugállományba vonulása után, az utódok valósítottak meg.

Mi tagadás, amikor az 1980–90-es évek fordulóján a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár térítéses szolgáltatások bevezetésére kényszerült, vitába keveredtem Papp Istvánnal, pedig tudván-tudtam, hogy Szabó Ervin 1910-es *Emlékiratában* már ugyyanerre kényszerült. Aztán be kellett látnom, hogy a szocialista feudalizmus is az újraelosztást gyakorolta, mint a századelő feudálkapitalizmusa, és ez csak akkor kerülhető el – ahogy Szabó Ervin is Gulyás Pál fejéhez vágta: teremtetek angolszász viszonyokat, s akkor lemondhatunk olvasói díjak szedésétől. Mindaddig, amíg központi elosztás van, amíg nem a település polgárai döntenek arról, hogy kell-e nekik és milyen könyvtár, színház, múzeum, kórház stb. addig a napi működés is gondot okozhat. Persze azt is hozzátehetem, hogy szerintem a pályázat sem a napi működés megteremtésére való megoldás,

hanem rendes körülmények között a fejlesztés eszköze – már csak azért is, hogy adott esetben le lehessen beszélni a néhány ezres falut, hogy buzgalmában ne-hogy a nemzeti könyvtári feladatokat célozza meg. (Ez utóbbi megjegyzésben az epém szólalt meg.)

Kiss Jenő nyugalomba vonulásakor adott interjújában arról beszélt, hogy „*talán igazuk van azoknak, akik úgy érzik, hogy a kezdeményezéseket nem vit-tük végig következetesen. Én inkább úgy mondanám, hogy a könyvtár megújít-ását mindig más-más oldalról közelítettük meg, sokszor gyorsan, egymás után vagy párhuzamosan. A könyvtár már régen tervbe vett – mondta Kiss Jenő – és végrehajtott olyan könyvtárpolitikai 'újításnak' tekintett dolgokat, amelyeket má-sok csak később fogalmaztak meg természetesen reformként. Ilyen volt például a nyolcvanas évek elején meghirdetett nagy állománytisztítási program. [...] Persze amikor csináltuk, óriási botrányok voltak. Akkor még a 'mindent megőrzés' elve szent és sérthetetlen volt és ennek megfelelően támadták a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárt a sajtóban és a rádióban is. [...] Amikor én idejöttem - mondhatom – [a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár] 'csökkent' volt. Nemcsak struktúrájában, de szellemiségében is [...] Amit elkezdtünk, valójában újdonságnak számított. [...] Az az elv, hogy nem nevelő, de használó centrikus könyvtárakat kell működtetni nálunk bontakozott ki igazán.*” (Katsányi – Tóth, 2008. 450. p.) Vagyis a hár-mak visszatértek ahhoz, amit a könyvtár névadója akart a huszadik század tízes éveiben.

Kiss Jenő helyettese, Papp István nem adott korszakértékelő interjút. Nyugdíjba vonulása előtt néhány hónappal Prágában elhangzott előadásában viszont így vallott: „*Ha visszapillantok az elmúlt évekre, azt látom, hogy hol a fiókkönyvtárak számának csökkentése, hol két bibliobuszunk felszámolása, hol a beiratkozási és késedelmi díjak megemelése, hol a térítéses szolgáltatások beveze-tése, hol az ÁFA visszaigényelhetősége, hol a szervezet korszerűsítése (pl. 23 ke-rületi alrendszer helyett 6 regionális alrendszer kialakítása), hol a menedzsment erősítése (pl. a participatív vezetés megvalósítása, a költséggazdálkodás decentra-lizálása, az anyagi érdekeltség és költségtudatosság növelése), hol a munkanélkü-lik jelentős állami támogatással való alkalmazása stb. volt az, amit újabb lyuk betömésére használhattunk.*” (Katsányi – Tóth, 2008. 451. p.)

E Katsányi Sándorral közös munka után röviddel, volt munkatársaim 70. születésnapomra ún. köszöntőkönyvvel leptek meg – amibe (ismerve barátságunkat és kapcsolatunkat) Katsányi Sándortól is kértek írást. Sanyi barátom már az elején közölte, hogy most csak mint Szabó Ervin kutatót köszönt. Ezzel visszahozta számomra szakdolgozatom, majd doktori disszertációm témáját,

amiből egy részletet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Értesítője is közölt. A barátok nemcsak szépeket írnak egymásnak, hanem felhívják a másik figyelmét arra, ha valamiben tévedtek. Katsányi Sanyi közölte tehát velem, hogy az intézménymonográfia elkészítése közben talált egy levelet, ami bizonyítja, hogy az én állításommal szemben, Szabó Ervin az Emlékirat vitája során őt ért bírálatok nyomán nem hagyott fel az iskolai könyvtári kérdéssel, hanem állításommal szemben, igenis visszatért rá. Köszönettel vettem figyelemztetését, de akkor úgy gondoltam én már lezártam magamban a Szabó Ervin-kérdést.

Nem így történt. Katsányi Sándor jó tíz évvel később, váratlanul azzal az ötletével állt elő 2019 nyárutóján, hogy Szabó Ervin könyvtáros életútjáról szóló képet is ki kellene igazítani, miként tette *Litván György* Szabó Ervin mozgalmi és ahhoz csatlakozó tudományos munkájával, de bevallottan kevésbé foglalkozott abban könyvtáros tevékenységével. Rám vár a feladat, mivel ő látási gondjai miatt ezt már nem végezheti el. Volt egy termékeny sörözésünk a Keleti pályaudvar sörözőjében, de még inkább hasznos és engem meggyőző beszélgetésünk.

Barátaimat köszöntő írásom végén jelentem, hogy nekiálltam, és bár voltak zavaró körülmények az elmúlt időszakban, haladok előre.

Úgy tűnik, sikerül bizonyítanom, hogy az a szakirodalomban, s az én írásaimban is korábban olvasható, a politikai viszonyok nyomására keletkezett és elterjedt vélemény téves, hogy Szabó Ervin volt a hazai szocialista könyvtárpolitika előfutára, megalapozója. Ma már tudjuk, hogy igazán szocialista könyvtárügy, könyvtárpolitika nem volt, definíciója is ellentmondásos volt. Ezzel szemben ma már világos számomra (és ebben *Litván György* könyve is megerősített!): Szabó Ervin politikai nézeteit nem keverte bele könyvtáros munkavégzésébe. Ma már meggyőződéssel állíthatom, hogy Szabó Ervin a XX. század elején egyértelműen angolszász szellemben fogant, polgári liberális vagy polgári demokratikus könyvtárpolitika híve, első igazi hazai képviselője és megalapozója volt.

Anélkül, hogy mostani kutatásaim és elemzéseim folyásáról terjengősen írnék, azért néhány, többször számomra is meglepő vagy újszerű eredményről számolhatok be. Így nemcsak azt vallom doktorim óta, hogy *Kőhalmi Béla* tévedett (talán mert a fővárosi könyvtárban végzett munkáját ismerte jobban, csak visszaemlékezése alapján írta ezt róla), s tévedtek nyomában mások is, amikor azt állították, hogy Szabó Ervin a kamarai könyvtárban tanulóéveit töltötte. Ezzel szemben ma már biztosan állíthatom, hogy tanulóidőszaknak elég volt Szabó Ervin számára az ungvári gimnázium tanulói könyvtárában, majd a parlamenti könyvtárban töltött időszak. Szabó Ervin a kamarai könyvtárban

már érett könyvtárosként alkotott Magyarországon újszerű szakkönyvtárt, sőt nemzetközi szinten is ismert bibliográfus lett az ott töltött négy év alatt.

Talán azt is sikerül bizonyítanom, hogy az 1907 októberében Pécsen megtartott szabadtanítási kongresszus könyvtári vitája jelentősebb volt Szabó Ervin pályája, sőt a magyar (közművelődési) könyvtárügy történetében, mint eddig tartottuk, sőt jelentősebb is lehetett volna, ha a vitát nem abbahagyják, hanem korrekt módon lezárják. Igaz, a két vitázó fél elég makacsul tartotta álláspontját, de nem volt eredménytelen (a vitával némileg szinte megelőztük a németeket is).

S hogy a köszöntőkönyvemben írtakra is válaszoljak. Sanyi! Most úgy látom, hogy Szabó Ervin az iskolai (eredménytelen) könyvtárakat bírálta, a hatóságok meggyőzése céljából akarta a beolvasztással a költségeket csökkenteni. De Szabó Ervinnek már 1910-ben sem az iskolai könyvtárak megszüntetése volt a célja, hanem a gyermekek és fiatalok könyvtári ellátásának megoldása. S ez foglalkoztatta 1914-ben is, csak hát a háború kitörése megakadályozta, hogy Lipcsében előadását megtartsa. Valójában korábban legkorszerűbb, angolszász ihletésű elveket vallott – és hát korszerű elveinek megvalósítása ebben a kérdésben is a II. világháború utánra maradt.

S hogy még egy kérdést érintsek. Szerintem Szabó Ervin és társai nem követték a tízes évek derekán a nevelőkönyvtárhoz visszatérő *Walter Hofmann*t. Ez csak *Gulyás Pálnak* az Emlékirat óta gyakorolt támadásának része volt. Szerintem Szabó Ervin mindvégig megingathatatlanul angolszász hívő maradt. Nem nevelő, hanem tudást, műveltséget nyújtó nyilvános közkönyvtárt (public library) akart. S ha az utókort nem érdekli az elődök példája, vagy félreérti Szabó Ervint, az a mai könyvtárosok kára.

Irodalom

- Ellátórendszerek szervezése, működtetése. Továbbképzési, módszertani segédlet. Szombathely, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtár- és Információtudományi Tanszék, 2001. 136 p. (Ellátórendszerek, 2001)
- FERENCZI Zsuzsanna: Tájékoztatás a közművelődési könyvtárakban. Bp. Tankönyvkiadó, 1987. 94 p. (Ferenci, 1987)
- FUTALA Tibor: Szinopszis a FSZEK történet c. monográfia 1979-2000 közötti részéhez. = Könyvtári Figyelő, 2004. 2. sz. (Futala, 2004)
- KATSÁNYI Sándor: Kisközségek könyvtári ellátása. = Könyvtártudományi Tanulmányok, 1968. Bp. 1968. 547-580. p. (Katsányi, 1968)
- KATSÁNYI Sándor: Könyvtár és társadalom. = Könyvtáros, 1987. 12. sz. 751-754. p. (Katsányi, 1987)
- KATSÁNYI Sándor: A főváros könyvtárának története 1945-ig. Bp. 2004. 420 p. (Katsányi, 2004)
- KATSÁNYI Sándor: Levél Tóth Gyula Tanár Úrhoz Szabó Ervinről – de nemcsak róla. = Könyvtár és társadalom vonzásában. Köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70. születésnapjára. Szerk. Czövek Zoltán, Koltay Tibor, Pálvölgyi Mihály. Szombathely, Savaria University Press, 2008. 15-18. p.

- KATSÁNYI Sándor-TÓTH Gyula: A főváros könyvtárának története. 1945 – 1998. Bp. 2008. 526 p. (Katsányi – Tóth, 2008)
- KOVÁCS Máté: A könyvtár-szociológia alapproblémái. = Könyvtártudományi Tanulmányok, 1968. Bp. NPI, 1970. 15-112. p. (Kovács Máté, 1970. 15. p.)
- PÁLVÖLGYI Mihály: Információs technológia: főiskolai jegyzet könyvtár szakos hallgatók részére. Bp. Tankönyvkiadó, 1991. 367 p.
- PREJCZER Paula: Tóth Gyula publikációi. = Könyvtár és társadalom vonzásában. Köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70. születésnapjára. (Szerk. Czövek Zoltán-Koltay Tibor- Pálvölgyi Mihály) Szombathely, Savaria University Press, 2008. 28. p. (Prejczér, 2008. 24. p.)
- PUSKÁS Sándorné: A centralizált könyvtári ellátás fejlesztéséről – Vas megyei tapasztalatok tükrében. = Centralizációs törekvések a hazai közművelődési könyvtárakban. Bp. NPI, 1980. 9-18. p. (Puskásné, 1980)
- REMETE László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. Bp. 1966. 324 p. (Remete, 1966)
- SZENTE Ferenc: A kis lélekszámú falusi települések könyvtári ellátottsága és a fejlesztés lehetőségei. = Könyvtári Figyelő, 1965. 2-3. sz. 97-115. p. (Szente, 1965)
- Szöveggyűjtemény a művelődéspolitikai, könyvtárpolitikai tanulmányozásához. Szerk. Csáki Pál, Tóth Gyula. Egységes jegyzet. Bp. Tankönyvkiadó, 1981. 258 p.
- Könyvtári és könyvtárakra is vonatkozó dokumentumok. Szöveggyűjtemény. Szerk. Csáki Pál, Tóth Gyula. Egységes jegyzet. Bp. Tankönyvkiadó, 1986. 389 p. (Csáki – Tóth 1981, 1986)
- TÓTH Gyula: Tegyük helyére a klubkönyvtárügyet! = Könyvtáros, 1971. 12. sz. 702-705. p. (Tóth, 1971)
- TÓTH Gyula: Könyvtár és társadalom. Bevezetés a könyvtári ismeretekbe. Bp. Tankönyvkiadó, 1987. 138 p. (Tóth, 1987)
- VARGA Béla: Kísérlet a kisközségek újfajta könyvellátására Veszprém megyében. = Könyvtáros, 1976. 6. sz. 337-342. p. (Varga Béla, 1976)

Törökné Jordán Katalin

Kedves Pista!

Nagy szeretettel köszöntelek 90. születésnapod alkalmából.

Szívesen emlékszem vissza az együtt töltött évekre. Jó felsővezetőként bizalmat szavaztál, újabb és újabb feladatokat bízál rám. Partnernek tekintettél, bármikor be lehetett kopogni Hozzád, megbeszélni a soron következő lépést. Ezért hálás vagyok Neked.

Ezek alatt az évek alatt erősödött meg bennem a könyvtárosság, vált hivatássommá. Erre azóta is büszke vagyok.

Később nem csak kollégaként, hanem barátként is tekinthettünk Rád. Férjemmel néhány kellemes estét töltöttünk Veled és Adrival. Jó emlék, amikor Balatonszemesen is meglátogattatok minket.

Kívánok jó egészséget, és sok örömet Neked és családnak.

Szeretettel

Jordán Kata

Márai Sándor gondolatait küldöm ajándékba:

„Az életnek értéket csak az a szolgálat adhat, amellyel az emberek ügye felé fordulunk.

Ez kissé szigorúan és általánosan hangzik, de ez az egyetlen igazság, melyet minden következménnyel megismertem. Ember vagy, tehát ember módra és az emberek között kell élned.

Ember módra élsz, ha igazságosan élsz. Ha minden cselekedeted és szavad alján a szándék van: nem ártani az embereknek. Ha megkísérléd – feltűnés és hiú szerep nélkül – segíteni az embereknek. Néha csak azzal, hogy nem hallgatod el az egyszerű igazságokat. Néha csak azzal, hogy nem mondasz tovább, amit mások hazudnak. Néha csak azzal, hogy nem mondasz igent, mikor mindenki kiabál: „igen, igen!”. Egy életen át, következetesen, nem beleegyezni abba, ami az emberek hazugsága, nagyobb hősiesség, mint alkalmilag hangosan és mellveregetve tiltakozni ellene.

A halálos ágyon csak akkor pihenhetsz nyugodtan, ha minden nap, minden öntudatoddal, az igazságot szolgálod. Néha nagyon egyszerű és kicsinyes az igazság. De ne válogass. Ennyi az élet értéke.”

Törökné Jordán Katalin

Kedves Sándor!

Nagy szeretettel köszöntelek 90. születésnapod alkalmából.

Szívesen emlékszem vissza az együtt töltött évekre. Az osztályon jó, baráti légkört teremtettél, ahová jó volt nap, mint nap bemenni.

Szép emlékem Veled kapcsolatban, ahogy megismerkedtetek és egymásra találtatok Lillával.

Kívánok jó egészséget, és sok örömet Neked és családnak.

Szeretettel

Jordán Kata

Egyik kedvenc idézetemet küldöm ajándékul:

Adj időt a gondolatnak,

Erőd forrása ez.

Adj időt az imának

A legnagyobb erő a Földön ez.

Adj időt a mosolynak,

A lélek zenéje ez.

Adj időt a játéknak,

Az örök ifjúság titka ez.

Adj időt a szeretetnek, s légy

szeretett,

Isten adománya ez.

Adj időt az adakozásnak,

Önzésre nem juthat idő.

Adj időt az olvasásnak,

A bölcsesség kútja ez.

Adj időt a barátságunknak,

A boldogság útja ez.

Adj időt a munkának,

A siker ára ez.

Adj időt a szeretetnek.

A Mennyei kulcsa ez.

(Egy kalkuttai gyermekotthon faláról)

Tuba László

Ki volt nekem „Pappista”? Szubjektív sorok a 90.-re

A mikor az 1970-es évek közepén a könyvtárosok szakmai közéletébe kerültem, *Papp István* már megkérdőjelezhetetlen tekintély volt. Persze nem úgy, hogy a hiúsága, hivatali rangja miatt csak a háta mögött vitathattuk nézeteit, stratégiai elképzeléseit, mert Ő soha nem került a nyílt vitát. Emlékeim szerint szenvedélyesen érvelt, gondosan került a személyeskedést, ügyelt az eszmecsere tisztaságára. Korban mindössze egy jó évtizeddel volt idősebb nálam. Szinte legendaként terjedt, hogy egy nagyközség járási könyvtárából tanulással, szorgalommal, nyelvtudással, tehetséggel miként lehet fölemelkedni, országos ügyekben véleményt formálni, szakmai tekintélyre szert tenni. Őszintén mondom: addigi életútja példaként lebegett előttem.

Akkoriban a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatójaként igyekezett hadra fogni a könyvtárügy elméleti és gyakorlati kérdései iránt érdeklődő kollégákat. Így kaptam én is fölkérést másokkal együtt a könyvtártípusokról, konkrétan a B típusú könyvtárakról szóló tételek egyes részleteinek kidolgozására, s a KMK kiadványaként való megjelentetés előkészítésére. Papp István szigorú kritikus volt, néha nyersen őszinte. Ekkor tanultam megbecsülni azt az embertípust, aki nem mismásol, úgy kemény, hogy nem bántó. Nemcsak a tartalmát, hanem a stílusát, nyelvi megformálását is értő szemmel elemezte „zsengeimnek”. Jó iskola volt ez ahhoz, hogy később a *Könyvtáros*, a *Könyvtári Figyelő* és más folyóiratok lapjaira merészkedjek.

1979-től 1985-ig az Országos Könyvtárügyi Tanács tagjaként voltam munkakapcsolatban Pistával, aki akkor az OKT titkáraként szervezte a jogszabályokat, koncepciókat, konkrét intézkedéseket véleményező tanácsadó testület munkáját. Nem volt egyszerű dolga a különböző felfogású, személyiségű, és szakmai kérdésekben sokszor megosztott csapattagok munkáját egy irányba terelni, használható állásfoglalást, kompromisszumos megoldási javaslatot összehozni, mindez rengeteg energiáját emésztette föl. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaként tapasztalhattam, hogy milyen sikeresen menedzselte az egyesület ügyeit és építette nemzetközi kapcsolatait. A különböző pozíciókban nem mindig sikerült álláspontját megvédenie, ilyenkor nehezen élte meg, hogy meggyőződése ellenére történnek meg dolgok. Egy tanácskozás után keserű, dühös kifakadásában nekem is a szememre vetette, hogy a szakmával együtt

nem álltam ki mellette. A konkrét ügyre nem emlékszem, de mára – ha volt – elmúlt a lelkiismeret-furdalásom, a távlat ugyanis azt mondhatja velem, hogy Papp István nagyszerű elméleti és gyakorlati szervező munkája oly mértékben rajta hagyta nyomát a magyar könyvtárügyön, hogy a 90. életév magasából meglelégedéssel és jó lelkiismerettel nézhet vissza tartalmas életútjára.

Aminek a folytatásához minden jót kíván: Tuba Laci

*Vajda Eriknél Alcsúton a kilencvenes évek elején, az MKE „kihelyezett” megbeszélésén
(Balról jobbra: Tuba László, Papp István, Tóth Gyula, Fülöp Géza, Vajda Erik és Lengyel Éva,
Hegyközi Ilona, Varga Róbert, Gellér Ferencné, Ottovay László, Nagy Attila)*

Varga Katalin

A Könyvtárosok kézikönyve első húsz éve a szerző és a használó szemszögéből

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Varga>

A *Könyvtárosok kézikönyve* immár majdnem húsz esztendeje szolgálja a magyar könyvtáros szakmát. Emlékszem, mennyi kétely, vita és elismerés kísérette az ötletet, majd a megvalósítást is. Gigantikus vállalkozás volt ez akkoriban kis a szakmánknak, és ennyi idő távlatából megéri elgondolkozni azon, hogy valóban megvalósultak-e a szerkesztők (*Horváth Tibor* és *Papp István*) szándékai.

A fenti kérdésre azt gondolom, vakon is igennel válaszol mindenki, talán még azok is, akik már újabb generációkat képviselve, esetleg hiányolják a mai értelemben vett modernitást az öt kötetes alaplumból. Az időtállóság legnagyobb bizonyítéka azonban az, hogy a kézikönyv nem került az avult szakirodalom sorsára, mind a mai napig használják, mind a mai napig ebből oktat a hazai könyvtárosképzés.

A kézikönyv alapkonceptiója volt, hogy a szakma legfontosabb pilléreit követve, egységes szempontok szerint írt tanulmányokból épüljön fel. Az volt az elv, hogy törekedjünk szerzőként a maradandót, az állandót rögzíteni, és a gyorsan változó dolgokkal bánjunk csínján. Hiszen azt mindenki tudta, hogy egy valamire való szakma gyorsan és sokat változik, kézikönyv szinten követni ezeket a változásokat, legyenek azok jogszabályi, technikai, módszertani vagy szerkezetbeli változások, lehetetlen. Talán ezért is tűnt olyan nehéznek ez a vállalkozás. A kézikönyvnek azóta sem született újabb kiadása – magunk között szólva nem is értem, hogy miért. Jó lenne felújítani, felfrissíteni egy kicsit, de nem változtatni azokon az alapokon, amelyek húsz év óta időtállóknak bizonyulnak.

Viszonylag fiatal könyvtárosként elképzelhetetlenül nagy megtiszteltetés volt számomra, amikor a kézikönyv szerkesztői felkértek két fejezet megírására (*A felsőoktatási könyvtár*; *A szakkönyvtár*). Mai fejjel is úgy gondolom, a halhatatlansághoz vezető úton léptem előre néhányat ezzel, hiszen a kézikönyv fejezeteit rendre hivatkozzák, ezzel is mérhető, hogy a tartalom mennyire avul vagy nem. Egy-egy fejezet elkészítése nagy munka volt. Sok kutatás, a szakirodalom átolvasása, nehéz döntések, hogy beleférjen a megadott terjedelmi korlátokba, mégis benne legyen minden, amit a szerző igazán fontosnak tart. Akkoriban még kevesebbet foglalkoztam oktatással, így nem segítettek azok a tapasztalatok, amiket az ember oktatás közben szerez.

A szerkesztők szigorúak, de nagyon kedvesek és építőek voltak – emlékeim szerint. Sokat lehetett tanulni abból, mit tartottak jónak vagy rossznak. Amikor végül is elkészültek a tanulmányok – a szoros határidők nyomása alatt –, tényleg az a jó érzés tölthette el az embert, hogy nagy munkával létrehozott valamit, ami maradandó. Örökké hálás leszek a szerkesztőknek ezért a tanulási és alkotói folyamatért és az eredményért is.

A dolgok egyik oldala belülről, szerzőként nézni a művet. Aki átélte az alkotói folyamatot, az egész munkára más szemmel tekint, talán sokkal értékesebbnek tartja. A másik oldal az életre kelt munka sorsának megfigyelése. Egyetemi oktatóként, aki kötelező tankönyvként használva a kézikönyvet, erre jó lehetőségem van.

A kézikönyv maradandóságának egyik alapja a szemléletmódja. Például az a nagyon fontos alapvetés, hogy a könyvtári munka nem a gyakorlatból levezetett elmélet, hanem egy jól lefektetett elméleti alapozásra épülő gyakorlat, amely, ha változik, fejlődik is, az alap marad. Ilyen alap például az, hogy a könyvtáros szakma feladata nem dokumentumok (írott vagy akár elektronikus információhordozók) kezelése és szolgáltatása, hanem a tudással, az ismeretekkel való gazdálkodás. Bármennyire változik is körülöttünk a világ, technológiák, módszerek, platformok, mesterséges intelligenciák stb., az alap most is ugyanaz: gazdálkodni kell a rendelkezésünkre álló tudással. A könyvtáros szakma ennek a tudója, ezzel a szemlélettel kell, hogy az ismeretek és az ismereteket hordozó objektumok, illetve megjelenési formák kezelésének módszertanát kidolgozza. Azok a szakemberek, akik a kézikönyvnek ezeken az alapjain nőttek fel, lesznek képesek a folyton megújuló technikai változások közepette is tovább vinni ezt a szakmát.

Nagyon sokszor szembesülök mostanában azzal, hogy a korosztályom szemlélete elavult, nem elég korszerű, újfajta módon kell a szakmáról gondolkodni. Sokszor van olyan érzésem, hogy akik ezt mondják, nem ismerik igazán a kézikönyvet, vagy nem gondolkodtak el annak egyes tézisei felett. Ha ezt megtették volna, akkor értenék, hogy ez a szakma évszázadok óta ugyanazt a küldetést tölti be, és azért maradt fenn, mert a feladat változatlan, gazdálkodni kell az egyre nagyobb mennyiségű és összetettebb formájú ismeret-halmazzal. A mesterséges intelligencia is csak azzal a tudással tud valamit kezdeni, amit az emberi intelligencia a rendelkezésére bocsájt.

Érdemes talán számba venni, melyek azok a tételek a kézikönyvben, amelyekre akár egy teljesen új könyvtártudomány is felépíthető, de amelyek nélkül biztosan nem marad életben ez a szakma.

1. **A könyvtár az ismeretekkel, a tudással való gazdálkodás alapintézménye.** A tudás a könyvtárak számára leginkább szöveggént – de nem feltétlenül nyelvi szöveggént – jelenik meg. A gazdálkodás fogalmkörébe kell beleértenünk a számbavételt, a megőrzést – a kulturális örökség megőrzését, így a digitalizálást is –, a tudás reprezentációját, az információszolgáltatást és a könyvtár egyéb kulturális és szociális feladatait is. Napjaink gondolatrendszere szerint ide kell tartoznia a közösségépítésnek is, vagyis a tudásmegosztás társadalmi vonatkozásainak.
2. **A könyvtártudomány alapja a rendszer.** Rendszere van a tudásnak, jobban mondva a tudást létrehozó tudományoknak, a tudásgazdálkodással foglalkozó intézményeknek (könyvtári rendszer), és a munkafolyamatoknak, eljárásoknak is. De rendszere van a tartalmakat leíró fogalmaknak, sőt a bibliográfiai adatoknak is. A rendszertani látásmód és a rendszerezési elvek ismerete adja meg a könyvtárosnak a szakmája műveléséhez szükséges alaptudást. Csak akkor lesz valaki igazán hatékony és jó könyvtáros, ha átlátja az egészet, magát a rendszert, és ezen belül tudja használni, illetve fejleszteni az egyes elemeket. De csakis úgy érdemes és szabad innoválni, hogy a rendszer továbbra is működőképes maradjon.
3. **A könyvtári munka középpontjában nem a dokumentum, hanem az információ áll.** Ez a paradigma lehetővé teszi, hogy az információk folyton változó világában is megmaradjon a könyvtár létjogosultsága. Az információ elemekre bontása, megkülönböztetése, leírása és kereshetővé tétele egzakt szakmai módszertant igényel.

A kézikönyv sok tekintetben még húsz év után is újszerűnek és úttörőnek tekinthető. Bizonyos tételei, állításai nem tudtak meghonosodni a szakmai mindennapokban, vannak olyan tételei, amelyeket pedig következetesen figyelmen kívül hagy a szakma. Ez természetesen nem jó, hiszen, ha következetesen ragaszkodnánk egy elméleti keretrendszerhez, akkor talán más minőséget tudnánk felmutatni az intézmények, maga a könyvtári rendszer, és máshol tarthatnánk.

Egyik ilyen, sok vitát generáló kérdés például a feldolgozás témaköre. A kézikönyv bevezeti a *metron* és a *logon* fogalmát, annak érdekében, hogy az információ kvantálható legyen, azaz a mindenkori valós igényeknek megfelelően feldarabolható, leírható és reprezentálható. Sajnos ez az irányzat úgy tűnik, nem tudott gyökeret verni a szakmában. Nem használja senki, és

a szemlélete sem jelenik meg a feldolgozás mai gyakorlatában. A növekvő információmennyiség közepette ahelyett, hogy egzaktabb és biztonságosabb, a minőséget szolgáló módszereket alkalmaznánk a feltárásban, egyre egyszerűsödő, pragmatikus célokat szolgáló eljárások honosodnak meg. A kézikönyvben olvasható nagyon egyértelmű és markáns elvek nem kerültek be a gyakorlatba. Ezért oktatóként például nagyon nehéz helyzet megmagyarázni, hogy az elmélet, amit oktattunk és képviselünk, miért nem valósul meg a gyakorlatban. Én azok közé az oktatók közé tartozom, aki ennek ellenére következetesen képviselik a kézikönyv szemléletét, és mellette megpróbálom megmagyarázni, ha szükséges, kritikus szemlélettel a valóságot. De azt sajnos nagyon jól lehet látni, hogy a lefele húzó erő erősebb.

Amióta csak szervezett könyvtárosképzés folyik az országban, a feltárás és az információkeresés alapelveire mindig nagy hangsúlyt fektettek az oktatók. Ahogy azonban haladunk előre az időben, mintha egyre kevesebb hangsúly kerülne ezekre a témákra. Egyszerűsödnek a feldolgozásról szóló kurzusok óraszámjai, egyre kevesebb a gyakorlat lehetősége. Az integrált könyvtári rendszerek megjelenése némiképp átformálta a könyvtárak feldolgozó munkáját. Szinte teljesen eltűntek a hierarchikus osztályozási rendszerek, mint az ETO, mert rendszerük és gondolkodásmódjuk nem tudott igazodni a számítógépes feldolgozáshoz. Ezzel talán nem is lenne olyan nagy probléma, amennyiben gondoskodott volna a szakma arról, hogy valamilyen más osztályozási rendszerrel oldja meg az információ rendszerezésének feladatát. Ma már egyre nehezebb egy könyvtár állományának tematikai áttekintése, az arányok meghatározása, pláne, ha ezt az online katalógus segítségével szeretnénk megtenni. Még a tudományos könyvtárak sem mindig tudnak ennek a feladatnak maradéktalanul eleget tenni. Pedig a kézikönyv világosan lefekteti az alapokat, oda lenne érdemes visszatérni.

A COVID-időszakban gyakorlatilag két félévet távolléti oktatásban kellett megoldani a felsőoktatásban. Zárva voltak a könyvtárak, a hallgatók sem gyakorlatra nem tudtak odamenni, sem a feladataik megoldásához nem tudták használni a könyvtárak infrastruktúráját. A gyűjteményszervezés oktatása során azt a feladatot adtam a hallgatóimnak, hogy végezzenek állományelemzést egy általuk választott könyvtárban, az online katalógus segítségével. Elméletileg a mai szakmai színvonal mellett ezt a feladatot könnyen meg kellene tudni oldani, hiszen a könyvtári katalógusok nagyon sok információt tartalmaznak, ami az állományelemzéshez szükséges. Mégsem lehet könnyen elvégezni egy ilyen feladatot, mert valami mindig hiányzik. Van, hogy nem kapunk információt a teljes

állomány nagyságáról, tehát nincs mihez viszonyítani. Dokumentumtípusok és nyelvek szerint még nagyjából lehet tájékozódni a legtöbb katalógusban, de tematikai megoszlás szerint már nagyon nehéz. Nem lehet például megtudni, hogy egy közkönyvtár állományában mennyi a szépirodalom és mennyi a szakirodalom. Vagy hogy mennyi az egyes tudományterületekhez tartozó művek száma. Ahol van még ETO, ott esetleg lehet ilyen típusú összevetéseket végezni, de az sem mindig megbízható. Pedig szakmánk hangsúlyos alapelve, hogy a feltárás egyik feladata az állomány reprezentálása, annak lehetővé tétele, hogy megállapítsuk, mi van az adott gyűjteményben és milyen arányban. Nem szabadna, hogy a technika miatt elveszítsünk fontos tudásokat, hiszen a technikának kell hozzánk igazodni, nem fordítva.

A kézikönyv feltárással foglalkozó második kötete nagyon hangsúlyosan tárgyalja a tartalmi feltárást, ezen belül is a tárgyszavazást. Mára már általánossá vált, hogy a könyvtárak tárgyszavaznak, de sajnos a tárgyszavazási gyakorlatban sem köszönnek vissza a kézikönyv alapelvei. Ha a könyvtárak mindegyike törekedne a megfelelő tárgyszavazásra, nem fordulhatna elő, hogy mind a mai napig az olvasók tömege – köztük tudományos kutatók is – a MATARKA adatbázisban keresnek egy-egy témához cikket. A kézikönyv megjelenése óta eltelt húsz év alatt, vajon miért nem tudott kiépülni Magyarországon egy olyan szakirodalmi adatbázis-rendszer, amelyben célzottan, a szükséges mélységben kereshető és megtalálható a legfontosabb tudományterületek szakirodalma? Ha még mindig megfelelő az olvasóknak, hogy a cím szavai szerint keressenek, akkor tényleg nem kellene a könyvtárak, és még kevésbé az ott dolgozó feldolgozók. Csak néhány dolog, amire a kézikönyv szellemiségének megfelelően szükség lenne: kontrollált tárgyszórendszerek létrehozása, vagy a meglévők következetes használata; az alkalmazott kontrollált szótárak elérhetővé tétele az online katalógust távolról használók számára; a tárgyszavak indextételként való alkalmazása annak érdekében, hogy a dokumentum valódi információtartalmát reprezentáljuk; következetesség, kontroll, minőségbiztosítás a feltárásban.

Természetesen az információkereséssel kapcsolatban is tartalmaz fontos irányelveket a kézikönyv. Ezek megvalósításához a keresőrendszerek fejlesztése szükséges, például az egyre gyarapodó digitális szövegmennyiséghez szükséges lenne egyre modernebb szabad szöveges keresési módokat biztosítani (pl. közelségi operátorok), és ha vannak ilyenek, ezeket használni is. Sajnos nagyon ritkán találkozom olyan kollégákkal, akik tudják használni a közelségi operátorokat, vagy például a CCL keresést.

Szintén fontos alapelve a kézikönyvnek a rendszerben való gondolkodás. A harmadik kötet teljes egészében a könyvtári rendszerrel foglalkozik, ideértve a könyvtárak, könyvtártípusok összehangolt működésével létrejövő rendszert és az egy könyvtáron belül a munkafolyamatok szervezése révén megvalósuló rendszert is. Ez szintén olyan alap, amelyre nyugodtan építkezhetünk, nincsenek benne elavult elemek. A könyvtárak történeti fejlődéséből előrevetül a jövő, a múltból tanulva könnyebb megújulni. A mai gondolkodásunkban a rendszer központi eleme a technika, az internet, a felhő. Erről természetesen nincs még szó a kézikönyvben, de felhő alapú technológiára építeni a közös katalogizálást vagy az összehangolt információszolgáltatást ugyanaz a feladat, csak a technológia más.

Ezen a területen is sokszor van az az érzése az embernek, hogy döntési pozícióban lévők nem biztos, hogy ismerik a kézikönyvben lefektetett alapelveket, különben könnyebben és egyszerűbben mennének például a digitalizálási projektek, az összehangolt gyűjteményszervezés vagy a közös katalogizálás. Jó példa a most alakuló Nemzeti Névtér, amely remélhetőleg a teljes közgyűjteményi rendszer munkáját megkönnyítő, a legmodernebb technológiát hasznosító vállalkozás.

Nem tisztem és feladatomban, és a jelen tanulmány keretei sem teszik lehetővé, hogy a kézikönyv hatását a jelenlegi könyvtárügyre teljes körűen feltárjam, nem is vállalkoznék ilyesmire. Ez a tanulmány egy többé-kevésbé személyes tisztelgés a *Könyvtárosok kézikönyve* szerzői és szerkesztői, de jelen esetben legfőképpen az ünnepeelt Papp István előtt. Az eszembe jutó gondolataimat írtam le azzal a céllal, hogy ismét felhívjam a figyelmet a kézikönyv értékeire és aktualitására, és jelezzem, hogy ma is ugyanolyan sokat tanulhatunk belőle – ha nem többet –, mint húsz évvel ezelőtt. A köszöntőt írva, ismét újra kezembe vettem a köteteket, és magam is rájöttem, hogy sokkal többet kell olvasgatnom, mert rendkívül gondolatébresztő. Ajánlom mindenkinek, hogy vegye kézbe minél többször, idézzon belőle, és terjessze a szemléletmódot. Papp István és Horváth Tibor egyedülálló szemléletmódját. Köszönjük nekik.

Varga Róbert
Levélváltások Papp Pistával

Engedd meg, hogy először egy évvel ezelőtt Neked küldött levelem idézésével kezdjem születésnapjaid köszöntő levelém:

„Kedves Pista!

A Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésedhez szívből gratulálok. Érzésem szerint, jól megérdemelt, de csekély a díj, ahhoz a hatalmas szakmai életúthoz, amellyel a magyar könyvtárügyet szolgáltad. Igaz is, a hivatással végzett munkát nem lehet megfizetni. Sokan gondolják úgy, hogy ezért megfizetni sem kell. Így aztán nemes gesztus Feléd ez az állami kitüntetés.

Egy régi levelezési formulával élve, így folytatnám az írást <Remélem, levelem jó egészségben talál> és <foglalkozol még szakmai kérdésekkel>. Ebben a pénzszerű világban, amikor a kultúra intézményeinek a megmaradása a tét, szükség van a szakmának olyan emberekre, mint Te vagy, kedves Pista, mert mindig kellene olyanok, akik előttünk járnak.

További jó erőt, egészséget, töretlen munkakedvet kívánok, őszinte nagyrabecsüléssel. (Majdnem azt írtam, hogy fiúi tisztelettel, de ez egy nyugdíjastól, mint én, anakronizmus lenne.)

Ezért tanítványi tisztelettel és baráti szeretettel ölel: Varga Robi

Kaposvárról, 2011. szeptember 4-én”.

Ezt a levelet 2011-ben, az augusztus 20-án adományozott állami kitüntetésed alkalomból küldtem Neked, amire tíz nap múlva jött egy meleg hangú válasz. Mikor elolvastam, kezemben a levéllel, meghatódottan mondtam a feleségemnek: „Magyarország legnagyobb könyvtárosa írt nekem.” Nagyon jólesett a leveled és az a baráti, szakmai együttérzés is, ami belőle áradt. Ugyanis ebben a levélben a köszönetnyilvánítás mellett – mindezidáig egyetlenként – arra is vállalkoztál, hogy értékeld a mintegy 43 évig tartó könyvtári pályafutásomat.

Ez a gesztus olyannyira jólesett, hogy vérszemet kaptam. Időm már volt bőven, mert az év szeptember elsejétől friss nyugdíjasként szaporítottam az „ingyenélők számát”, így nyomban válaszoltam is egy hosszabb levélben. Íme, ebből egy rövid idézet:

„Látod, már én is nosztalgiázom, ahelyett, hogy bevallanám, azért kezdtem el Neked levelet írni, mert a minap Veled álmodtam. Arra emlékszem, hogy folyékonyan és nagy hévvel soroltam szakmánk ellehetetlenülésének okait. Emlékszem; azt is bevallottam Neked álmodban, hogy abban az időben nehezteltem Rád, amiért nem jött létre 1990 után egy könyvtári normatíva rendszer. Akkor azt mondtad <Gyerekek ne csináljuk, mert rosszabb helyzetbe kerül a könyvtárügy, mint most.> Nyilván,-Te átláttad, a külföldi példák alapján is, hogy jobban állunk e tekintetben, mint akár a franciák, németek vagy olaszok. Persze, mert mi mindig az északi országok könyvtárügyére tekintettünk. Most láttam be, hogy igazad volt, így legalább a könyvtárügynek volt még egy-két „jó” éve. Igaz az is, hogy a szakmánk „illegáltságban” élte ezt meg, de pl. ’90-től ’97-ig a CXL – es törvényig mégis csak fennmaradtak a megyei könyvtárak. Ezt a hét évet tekintem én az illegalitás évének. Ezen közben mi, megyei szinten kialakítottuk az ellátórendszerünket. Az NKA pályázati pénzzel támogatta elképzeléseinket: a könyvvásárlásokhoz pénzt, az ellátáshoz még gépkocsit is kaptunk. Ha akkor belemegyünk a normatívába, hiába szabályozta volna törvény a könyvtárak kötelező fenntartását, pénz nélkül az sem számított volna. Volt intézményemnél, a kaposvári megyei könyvtárban, ahol mindig is takarékoskodtam, éppen tegnap (2011-09-22) kapcsoltak ki két hűtőszekrényt a négyből, takarékoság címén”.

Ettől kezdve, folyamatosan jöttek-mentek a baráti levelek Budapest és Kaposvár között. Szó volt sok mindenről, volt, hogy könyvtártörténetről, vagy arról, hogy a nagy elődökről, miért nincs nyilvántartás, lexikon-szócikk, wikipédia, bármi az utókor számára. Azt is kifogásoltam, hogy Rólad is alig talál információt az érdeklődő. Erről is beszélünk:

„Miközben írom e levelet, azon töprengek, hogy a Te életutadról miért nem nagyon lehet találni az interneten vagy a Wikipédiában anyagot. Horváth Tiborról készült egy interjú. Veled nem beszélgetett-e program keretében Vajda Kornél, vagy más valaki szakmai riporter?”

Válaszodban megnyugtattál, hogy készült ilyen interjú Veled is. Életutad olvasván, aztán már én is „bekapcsolódtam” a történetbe.

Az első találkozásunk a KMK- ban volt. Kamarás István vitt be Hozzád. Emlékszem, tartottam a találkozástól, de végül nagyon jó érzéssel távoztam. Figyeltem a vándorgyűlések alkalmával is. Ma is látlak magam előtt a világos vászon öltönyödben, ahogy az esti baráti találkozón táncoltatod a kolléganőket.

Aztán arra is emlékszem, amikor egy pályázati dolgozatunk értékelésekor megdicsértél bennünket (társszerzőmmel a könyvtárosok pályaképével foglalkoztunk. Tanulmányunk 1987-ben meg is jelent a *Könyvtár és Társadalmi környezete. Esettanulmányok* címmel, a sorozat III. köteteként.)

Engem annyira megindított az akkori találkozás, hogy utána egy hosszú levelet írtam neked, méghozzá kézírással, és csak azért nem küldtem el, mert az első oldala véletlenül elkeveredett. Sokáig őrizgettem a maradék oldalakat, lehet, hogy a kacatjaim között (mert minden fecnit elrakok) még ma is megtalálnám. Úgy emlékszem, arról írtál, jó lenne, ha minél több könyvtárosnak lenne magasabb szakmai végzettsége. Én erre azt válaszoltam, nem biztos, hogy mindig a pályán lévő könyvtárosok az okai ennek. Magamból indultam ki, mert akkor már sokadik nekirugaszkodás után sem vettek fel a tudományegyetem levelező tagozatára.

Közben az említett nyertes dolgozat kapcsán felkértek, hogy az 1983-as győri vándorgyűlésen tartsak egy húsz perces előadást a felsőfokú könyvtárosképzés állapotáról. A dolgozatban több mint ötven visszaérkezett kérdőív-re utaltam, melyekben a válaszolók többsége kifogásolta az akkori egyetemi képzés túlzottan elméleti irányultságát. Társaim biztatására, akikkel '81-ben a kaposvári vándorgyűlésen is „szervezkedtünk”, ezt a kritikát kellőképpen ki is hangsúlyoztam. Annál is inkább, mert előtte egy hónappal kaptam meg az értesítést, amelyben ismét elutasított az egyetem. A történethez még hozzátartozik, hogy néhány héttel az elutasító levél után *Juhász Jenő*, a minisztérium könyvtári osztályának akkori vezetője, fölhívta az igazgatómat, *Szita Ferencet*, és kérte, hívjon a telefonhoz. Feri nekem csak annyit mondott: „Ne ellenkezz!” Juhász Jenő azt javasolta, adjam be még egyszer a jelentkezésemet. Kisebb hezitálás után, mert én önérzetesen kijelentettem, hogy többet tájára sem megyek az egyetemnek, mégis elküldtem a felvételi jelentkezésem.

Ilyen előzmények után került sor a győri vándorgyűlésen az előadásomra. És most figyelj! Tudod-e, hogy ki volt a másik két előadó ugyanebben a szekcióban? Az egyik *Katsányi Sándor*, a másik *Kiss Jenő* volt. Sanyit még veszprémi igazgató-helyettes korában ismertem meg egy somogyi szakmai kirándulás alkalmával. Később a könyvtárosok szervezte olvasótáborok kapcsán találkoztunk – melyeknek én is lelkes híve voltam –, és sokat beszélgettünk. Emlékszem, ő írta alá a könyvtárosokat olvasótáborba toborzó levelet is. Kiss Jenőt csak ezen a vándorgyűlésen ismertem meg. Nagyon rendesek voltak velem, és mindketten bátorítottak. Attól kezdve úgy éreztem, hogy Jenő is számon tart. Ott ült a hallgatóságban *Dán Róbert*, a Könyvtártudományi tanszék akkori vezetője és

Horváth Tibor, a tanszék neves oktatója. Amikor hazaértem a vándorgyűlésről, a feleségem nagy örömmel fogadott, mert megérkezett az ELTE-s boríték az értesítéssel, hogy felvettek az egyetemre. Mint később megtudtam, abban az évben emelték meg tíz fővel a felvehető könyvtár szakos levelező hallgatói létszámot. Talán, ha előbb jön a jó hír, nem bírálom olyan hévvel az egyetemi képzés akkoriban nem éppen gyakorlatra orientált-voltát.

Mindezt csak azért idéztem fel ilyen részletességgel, mert éppen a napokban olvastam a hírt, hogy már az interneten is hozzáférhető a *Valóságos Könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok* című ELTE-kötet, melynek tanulmányai többek között a könyvtárosképzés aktuális helyzetével és a könyvtárosok kompetenciáival foglalkoznak. Legyen a fenti emlékem részadálék a nyolcvanas évek képzéséről egy hajdani levelező hallgató szemszögéből.

Emlékszem egy Veled közös utunkra is, amikor a megyei könyvtár gépkocsijával Marcaliba mentünk, mely első könyvtárosi munkahelyem helyszíne volt. Nagy büszkén mutattam Neked egy 5x5 m-es folyóiratraktárt, amit még ott-tartózkodásom idején *Kovács János* gépkocsivezetővel egy éjszaka alatt polcoztunk be Dexion-Salgó elemekkel. A gyűjtőkori szabályzat szerint a megőrzésre szánt folyóiratok szép rendben, zöld vászonkötésbe kötve sorakoztak a polcokon (a megyei könyvtár hat fős kötészete kötötte be minden évben a városi könyvtáraknak). Láttad lelkesedésemet, de finoman jelezted, hogy nem ez a jövő útja. De sokat gondolkodok azóta is erre a jelenetre! A Te gondolataidban már ott volt az azóta megvalósult NPA, és annak háttérében az egész információs rendszer.

A könyvtári törvény előkészítése kapcsán egy délutáni beszélgetés is beugrik, úgy emlékszem, hogy az OSZK-ba összehívott előkészítő csapatnak én is tagja voltam. Tartottál egy bevezető előadást a törvény megújításának szükségességéről. Végigkísértem a törvényjavaslat kidolgozásának minden szakaszát, míg végül megszületett és megjelent az 1997. évi CXL törvény. A több évig való vajúdás termékeit, a tervezeteket máig őrzöm egy dossziében.

Emlékeim szerint az MKE főtitkáraként is jól szolgáltad és támogattad a területi szervezetek ügyét is. Abban az időben én voltam a Somogy megyei szervezet titkára (majd később elnökségi póttag), mondtam is a munkatársaimnak, hogy Papp Pista idejében – lehet, hogy a Kulturális Alapnál intézte el a támogatást – több pénzt kapunk a nagy egyesülettől, mint amennyit befizetünk a közös kasszába.

Látod, a könyvtáros egyesületbéli munka is összekötött bennünket. Gyakran találkoztunk az MKE elnökségi üléseken. Emlékezetesek maradtak *Vajda Erik*

alcsútdobozi házában tartott „kihelyezett” üléseink is. Egy alkalommal, amikor éppen Ábrahámhegyen nyaraltatok, megegyeztünk, hogy én viszlek el egy megbeszélés helyszínére. A csodálatos Balaton-felvidéken vezettem az autót, Te pedig kitűnő helyismerettel, magabiztosan kalauzoltál. Azon az úton mondtam el Neked, hogy házi irattáramban a legelső leveled a kaposvári 2001-es helyismereti konferenciára való meghívásra küldött válaszod. Többek között ezt írtad: *„Felkérésedre ott leszek a július 18-20-ára tervezett konferencián és A magyar közkönyvtárak a 20. század második felében címmel megtartom előadásomat”* És ezzel fejezted be: *„Őszinte barátsággal: Ölel, s örül, hogy újra láthat: Papp Pista”*.

Ezeket a történeteket még sokáig lehetne folytatni Veled és Katsányi Sanyival sörözés közben. Mennyi, mennyi közösen átélt élményt eleveníthetnének föl! Csak azt nem tudom, hogy rajtunk kívül, ki lenne kíváncsi rájuk. Egy Csejtei Dezső filozófiatörténezzel készült interjúban olvastam: *„Az idő összezugorodása miatt csökken annak érzése, hogy a mindenkori ember felelős az utódaiért.”* Azt már én teszem hozzá, hogy sok ember meg nem is szeretné, ha nyoma lenne, nyoma maradna, pláne írásos tevékenységének. Ezért aztán sokan nem is foglalkoznak a múlt eseményeivel. Te, Pista, vállaltad az életút minden állomását, és igazán imponáló visszaemlékezésedben ez az őszinteség.

Jöjjön még egy levélrészlet egy olyan levélből, melyet nem olyan régen egy kedves ismerősömnek írtam:

„Pistának is reagálok, annál is inkább, mert édesanyám temetése napján, amikor hazaérkeztem, akkor találtam a postaládámban Pista levelét. Szép húsvéti képeslapot is küldött benne. Megköszönte, hogy elküldtem neki Szita Feri sírjánál mondott beszédem szövegét. Azokban az órákban Pista levelének akkora vigasztaló ereje volt, már-már azt gondolom, hogy a Gondviselő rendelte így, mert így búcsúzott levelében a húsvéti ünnepkör okán:

<Robi, még egyszer köszönve leveledet, búcsúztatód, sem utolsósorban a Piétát, és csak annyit, hogy a Húsvéthoz, az élethez hozzátartozik a halál is. Halál nélkül nincs feltámadás. Baráti szeretettel ölel: Pista>

Azt hiszem ebben a helyzetben nagyobb ajándékot embertől nem kaphattam volna, mint akkor ott Pistáét.”

Tartalmas életutad olvastán, még azon is eltöprengtem, miként történhetett, hogy első találkozásunkkor, és azóta is, dacára a korbeli, szakmai, meg műveltségi különbségnek „lepistáztalak”. Remélem, nem vetted tiszteletlenségnek, de soha nem gondoltam, még a nyolcvanas években sem, hogy „Papp elvtársak” szólítsalak.

Kedves Pista! Hát, eddig jutottam az emlékező levelek és magyarázatok idézésében, de most már befejezem, pedig még hosszan tudnám folytatni. Ebből a levélből is kitűnik, hogy pályafutásom során személyed mennyire meghatározó volt, és nyilvánvalóan nemcsak számomra, de az egész könyvtáros társadalom számára. Örülök, hogy ezt megírhattam most Neked a köztünk lévő baráti, levelező kapcsolat okán.

Kollegiális tisztelettel és baráti öleléssel köszönt és további boldog éveket és jó egészséget kíván szeretettel és nagyrabecsüléssel: *Varga Robi*

*Telkibánya, nyolcvanas évek eleje
(A képen Kamarás István, Katsányi Sándor, Gereben Ferenc is látható)*

Virágos Márta
Hankiss János, a tudós könyvtáros

<https://doi.org/10.46280/Unnepikotet.2021.Viragos>

„A múlt és az elődök tisztelete nélkül nem lehet a jelenben igazi értékeket létrehozni” (Kovács Máté)

A magyar könyvtárügy háború utáni állapotával foglalkozó szakemberek többször is nagy elismeréssel beszéltek azokról a kiváló kutatókról, egyetemi tanárokról, akiket először az 1918–19-es forradalmak után, majd a második világháborút követő években vagy az 1956-os események után a hatalom eltérített eredeti foglalkozásuktól, és „*akik – a diktatúra afféle tudós rabszolgáiként – a tudomány iránt elkötelezetten mentették, majd gyűjteményekké rendezték a nemzet pusztuló – kallódó szellemi kincseit, s közben megszervezték, s – a történelem fintorjaként – magas szintre emelték a hazai könyvtárügyet.*”¹ A sorból két tudóst szeretnék kiemelni: Hankiss Jánost és Kosáry Domokost. Bár nem tekinthetők kortársaknak (Hankiss pontosan húsz évvel volt idősebb Kosárynál), de szakmai életútjukban, szellemi kiválóságukban és gondolkodásukban számos párhuzamosságot találunk. Talán a legszembetűnőbb bennük az egyetemes műveltség iránti elkötelezettség és az európaiság. Mind a ketten úgy tudtak egyszerre európai polgárrá válni, hogy ez nem kezdte ki magyarságukat, sőt tudták azt, hogy magyarságunk jobb megismeréséhez az európaiság az út.

Tanulmányomban Hankiss János szakmai életútjának rövid ismertetése után „könyvtárosi” életművét mutatom be, mert ellentétben Kosáry Domokossal, Hankiss munkásságának ez a része nem került eddig alapos bemutatásra. Szándékosan használom az életmű kifejezést, mert bár mind a két tudósnál csak néhány esztendőről van szó, a könyvtárak, ahol Hankiss János és Kosáry Domokos tevékenykedett, sokat köszönhetnek e két kiváló embernek.²

Hankiss János Budapesten született 1893-ban. A polgári jólét keretei között és a család igényes szellemi légkörében gimnáziumi éveit a budapesti Tudományegyetem német–francia szakán, az Eötvös Collegium tagjaként folytatta tanulmányait. Genfi és párizsi ösztöndíjas éveit 1915-ben doktori címet szerzett. 1916-ban kerül a négy évvel korábban alapított debreceni egyetemre. Hankiss személyében egy fiatal, energikus szervező került a debreceni

egyetemre, aki irodalomtörténeti dolgozataival már hírnevet szerzett. 1919-ben a Külügyminisztérium Tudományos Osztályára, a Békeszerződést Előkészítő Irodába rendelték be, ő fordította *Teleki Pál* miniszterelnöknek franciára a trianoni békeszerződéssel kapcsolatos magyar javaslatokat és ellenérveket. Tudományos működése 25. évfordulóján 1942-ben kedves tanítványa és akkor már kollégája, *Kovács Máté* így írt mesteréről: „*Hankiss professzor hírnevét és sikerét az magyarázza, hogy benne szerencsésen egyesül az alapos tudós, a jó tollú író, a fáradhatatlan szervező és a rokonszenves előadó a kitűnő tanárral, a kiváló emberrel.*”

Terjedelmes és változatos életművére tekintve már első pillantásra föltűnik, milyen fontos szerepet kap a folyóirat-alapítás és -szerkesztés. 1939 és 1944 között egyszerre négy folyóirat élén is látjuk. Hankiss János négy folyóirata közül három, mindhárom a maga módján, „belső szükségleteknek” felelt meg: a tudomány népszerűsítése, a tudomány szervezése és az irodalom eszközeivel a kulturális diplomácia szolgálata.

A tudomány népszerűsítésére a város hathatós támogatásával 1927-ben megindított *Debreceni Szemle* első számában szerkesztői programját így határozta meg: „*A tudományos élet minden ágának minden friss hajtását bemutatni a magyar olvasónak: ez a Debreceni Szemle célja. Közönséget akar nevelni, amely számára a Tudás nemcsak hatalom, hanem lelki szükséglet, mindennapi kenyér. Hasábjain a legkiválóbb magyar és külföldi tudósok találkoznak a magyar közönséggel. A Debreceni Szemle az első magyar egyetemesen tudományos revue...*”²³

A folyóirat társszerkesztőjének *Milleker Rezső* kiváló néprajz és földrajz tudóst nyerte meg. A város vezetése teljes mértékben magáénak érezte és támogatta a folyóirat ügyét és mögötte állt a debreceni egyetem és a főleg egyetemi tanárokból alakult tudományos társaság.

A Debreceni Szemle értékét ma nem elsősorban a hasábjain publikált tudományos eredményekben látjuk, hanem abban a törekvésben és módszerben, amelyet a tudományos ismeretek népszerűsítésének szolgálatába állított. A folyóirat a két világháború közötti progresszív művelődéspolitikai szemléletet képviselt, amely elutasította a faj szempontú nép-és történetkutatókat, a német befolyás ellensúlyozására szélesebb nemzetközi kitekintést adott. Nagy érdeme, hogy olyan szellemi műhelyt teremtett, amelyből kiemelkedhetett a későbbi magyar tudományos élet számos kiválósága.

Hankiss János 1928-ban Oslóban részt vett azon a történetkongresszuson, ahol az ő aktív részvételével is megalakították a Nemzetközi Modern Irodalomtörténeti Bizottságot, s ezzel megindult a nemzetközi tudományos

életbe vezető úton, melyen olyan gyorsan haladt előre, hogy néhány év leforgása alatt nemcsak megismerték, hanem komoly feladatokkal is megbízták. A *Helicon* címmel alapított folyóirat az „irodalom általános problémáival foglalkozó nemzetközi folyóiratként” határozta meg magát (*Revue Internationale des problèmes généraux de la littérature*), és azt is feltüntette, hogy a *Commission internationale d’Histoire littéraire moderne* szervezet támogatásával jelenik meg, 1938-ban eleve a nemzetköziség igényével jött létre. A tudományos életben szükséges munkamegosztás elkötelezett híveként jelenti ki a Debreceni Szemlében megjelent írásában: „a tudósok többsége éppúgy szervezetben érhet el a korhoz méltó eredményeket, mint ahogy manapság minden más, nem-művészi jellegű produkciós együttműködés és munkafelosztás révén jön létre.”⁴ Ugyanakkor ez az orgánus nem csupán a nemzetközi tudományos fórumaként működött, hanem amellet a maga sajátos módján, a Trianon utáni magyar külpolitika bizonyos céljait is szolgálta a kulturális diplomácia eszközeivel.

Hankiss több cikke is tanúsítja, hogy ezt a diplomáciát a történelmi helyzet alakulásának függvényében tekintette különösen fontosnak a nemzetek életében, amikor is a diplomácia megszokott eszköztára már nem bizonyul elégségesnek. Intenzív kapcsolatot épített ki külföldi egyetemekkel, tudományos intézetekkel és az európai Magyar Intézetekkel.

De Hankiss János népművelőnek is vallotta magát, akinek ez egyszerre volt küldetés, illetve mint tudósnek nélkülözhetetlen tapasztalat. Ezért tartott annyira szívesen ismeretterjesztő előadásokat különböző művészeti ágak alkotásait bemutató zenei betétekkel, képzőművészeti illusztrációkkal. Ahogyan szegedi kollégájának, a nyitott szellemű *Zolnai Bélának* írta: „[a népművelés] nagyon régi szerelmem és hihetetlenül frissítő és kontrolláló néhány napot havonta egyszerű közönséggel tölteni: sok hermetikus elvonatkozástól, öncsalástól riasztja vissza a kutatót és különösen az elméleti embert.”⁵ Az oktatás és a népművelés szorosan összekapcsolódott nála. Milleker Dezső professzor és dékán társával ezért hozták létre a Népművelési Kutatóintézetet és vállalta el 1939-ben a *Magyar Lélek* szerkesztését. 1943-ban Kállay Miklós miniszterelnök meghívta kormányába kultusz-államtitkárnak. Intézkedési köre a nemzetközi kulturális kapcsolatok és a népművelés területére terjedt ki. Az egyik legfontosabb intézkedése a *Magyar Királyi Országos Iskolánkívüli Népművelési Intézet* felállítása volt. Az 1944-ben megjelent „*A népműveléskutatás tudományos feladatai*” tanulmányában foglalja össze a népműveléssel kapcsolatos fontos nézeteit és fekteti le módszertanát.

A háború utáni évek: professzorból „könyvtáros”

1949 decemberével Kovács Mátét áthelyezik a minisztériumból a debreceni egyetemi könyvtár igazgatójának. December 31-ével az 56 éves Hankiss Jánost nyugdíjazzák. Ekkor siet segítségére Kovács Máté: 1950 áprilisában fölveszi a könyvtár állományába, előbb ideiglenes munkaerőként, majd egyre feljebb sorolva az önálló tudományos kutatói beosztásba helyezi.

Hankiss professzor a könyvtár munkatársaként jelentős részt vállalt a szerzetesi, egyesületi és magánkönyvtárak állományának válogatásában és feldolgozásában. Zenei érdeklődésének és zenetörténeti műveltségének és tájékozottságának köszönhető, hogy a pusztulásnak kitett régi zeneművek, kották megmentésével megalapozta az Egyetemi Könyvtár zeneműtárát. *Csúry István*, a könyvtár egykori igazgatója és Hankiss János kollégája, így emlékezik a professzor munkájára: *„...E program végrehajtásához méltó etikai magatartás, ahogy egy professzorviselt munkatársunk nyári hónapjait évről-évre az OSZK pincék kottahegyeinek átforgatásával, s a ma már Közép-Európa egyik legjelesebb ilyenmű gyűjteményének számító zeneműtárunk százezres anyagának kibányászásával töltötte.”*⁶

Az egyetemi könyvtárban töltött 9 év alatt Hankiss János igazi könyvtárosá vált: 1952-től a Könyvfeldolgozó osztály (vezette Csúry István) kötelékébe tartozó Szakozó csoport önálló könyvtárosaként dolgozott, megszervezte a zeneművészeti különgyűjtemény belső rendjét és a zeneművek feldolgozásában is részt vett. 1953-ra már elkészült egy részskatalógus a zeneművekről szerzői és decimális elrendezésben, és elindult a zenei szaktájékoztató is. Az önálló Zeneműtár 1958-ban jött létre.

A válogató, gyűjtő és feldolgozó munka mellett a Szakszervezet felkérésére folyamatosan tartott zenetörténeti előadásokat az egyetemen. A könyvtár évkönyvében jelent meg egy jelentős tanulmánya *„A zenemű címe: A kis programzene természetrajzához”* címmel.⁷ A tanulmányban azt fejti ki, hogy a kottacímlapnak ikonográfiai jelentése is van. 3000 db különböző kotta címlapjának, címének érdekes, sokszempontú elemzése, rendszerezése adja írásának különleges értékét. Hankiss a tanulmány összefoglalójában arra is utal, hogy *„ez az ilyen típusú zeneművek ihletforrásainak első osztályozása”,* ami tudomása szerint készült. Mellékletként a feldolgozott kottákból 100 db kotta címlapjának képét közölte, ami ízelítőt ad a zenei gyűjtemény régi anyagának színes és gazdag állományából.

Sokrétű tevékenységei között szerepelt, hogy 1953-ban az MTA megbízásából Liszt Ferenc irodalmi írásainak kiadásán fáradozott, s a kötet 1959-ben

meg is jelent *Liszt Ferenc válogatott írásai* címmel. A debreceni zenekonzervatóriumban az irodalom és a zene kapcsolatáról, az egyetemen az opera történetéről tartott előadásokat. De a debreceni szabadegyetemen, Budapesten és Sztálinvárosban is gyakran megfordult előadóként. Könyvtári munkája mellett számos kisebb zenei közleményt írt és jelentetett meg.

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás és a szótár rendszerű szakozás összefüggéseivel mélyrehatóan foglalkozott; ezzel kapcsolatos írásainak több változata is megtalálható a DEENK Kézirattárában. A legteljesebbnek tekinthető tanulmányban a tizedes osztályozás német teljes kiadását (*Carl Walther* szerkesztésében jelent meg) veszi kritika alá. Az egyik komoly kifogása arra vonatkozik, hogy Carl Walther betű szerint idézi a fogalmaknak megfelelő szavaknak azt az alakját amelyek a fő-és segédtablázatban előfordulnak. Így a többes alakok sokszor előbb jelennek meg a mutatóban, mint az egyes alakok, ráadásul utaló nélkül. Célszerűnek tartaná, ha a mutató a szótár szerkesztésének elvei szerint készülne. Másik kritikája arra vonatkozik, hogy hiányoznak a mutatóból fontos fogalmak (mint például a nő, házasság, kelet). Kritikájának összegzése: „*A tudományos alapú felosztás szelleme sokszor hiányzik a táblázatokból. Úgy látszik, minden osztályt önállóan dolgozott fel valaki s senki sem próbálta egyeztetni az osztályok eredményeit. Kölcsönös kritika és a párhuzamok éles és logikus keresztülvitele sok egyéni hibát tüntetett volna el.*”⁸

Hankiss János Hungaricái

A *Hungarica* Hankiss János egyik sajátos és kedvelt műfaja, ugyanakkor a Debreceni Szemle egyik rovatcíme is a folyóirat indításakor (1927), és kapcsolódik a Debrecenben felerősödött hungarológiai kutatásokhoz. A *magyarság a külföldi irodalmakban* bevezető tanulmányban így fogalmaz: „*Mit írnak, hogyan vélekednek, milyen gyakran emlékeznek Magyarországról és a magyarokról az idegen írók? Sok magyar ember sokszor adta föl ezt a kérdést s – ami a tudomány szempontjából a legfontosabb –: nagyon sokféle oka is volt rá. (...) tapasztalat, hogy sok légből kapott, de jellemző anekdota mellett az idegen kútforrásokban mindig akad olyan adat, amelynek feltárása, tiszta és hozzáférhető múzeumi szekrényben való kiállítása a magyarságra vonatkozó hazai kutatásnak is hasznára válhatik.*”

Hankiss az irodalomtudósként elkezdett hungaricák gyűjtését könyvtárosként folytatja és írja meg módszertani tanulmányát 1955-ben „*Magyar vonatkozások gyűjtése könyvtárainkban*” címmel.⁹ A tanulmányban felveti, hogy a fel dolgozó munka közben a könyvtárosnak lehetősége van a magyar vonatkozások

gyűjtésére és cédulázására, és ezt ki kell használni, mert a tudományos kutatás számára fontos forrásról van szó. A könyvtárosok erre a feladatra bizonyos óraszámot is kaphatnak munkaidejükből.

A tanulmány három fejezete három kérdésre ad magyarázatot (Honnan, Hogyan, Mit).

Honnan: javaslata szerint a könyvtárosok három fő forrásból tudnak hungaricumokat gyűjteni: (1) a szakozás során feldolgozott művekből, (2) a tudományos munkájuk során konzultált dokumentumokból és (3) olvasmányaikból. A szerző gazdag listát sorol fel arra vonatkozóan, hogy hol érdemes tájékozódni (könyvkereskedői katalógusok, árverési prospektusok, idegen nyelvű lexikonok és enciklopédiák, emlékiratok vagy levelezések, kézikönyvek, anekdota gyűjtemények, disszertációk).

Hogyan: ebben a részben Hankiss az általa alkalmazott cédulázási módszert mutatja be példákkal. Álljon itt egy a sok közül:

HUNG	MAGYAR TÁNC és ZENE MAGYAR BÁRÓNŐ
Arnold BENNETT:	
<u>The Lion's Share</u>	
Leipzig, é.n. Tauchnitz	
A/cigány?/ zenekar „a HUnGariandance”-ot játszott/IX.fej./	
„a baroness with a HUnGarian name” /VII.fej./	

Fontosnak tartja, hogy hogy minél nagyobb mélységben kerüljön feldolgozásra a forrásban található magyar vonatkozás, mert ezzel jól lehet segíteni a tudományos kutatást. Ezekből a feldolgozásokból több publikáció is születhet könyvtárosok tollából. *„Elvben a könyvtáros megelégszik azzal, hogy figyelmesse a szakkutatót, hol talál a könyvtárában magyar vonatkozású anyagot.[...] De időnként – különösen, ha a hungaricumok kijegyzésére a könyvtári tervben bizonyos munkaidőt előirányoztak neki – a följegyzésen túl félig, ritkábban egészen fel is dolgozhatja a kezébe került magyar vonatkozást.”*¹⁰

Mit: attól függően, hogy „milyen szélesen kezeljük az ecsetet”, annál több anyag gyűjtésére nyílik lehetőség. A lehetséges témákhoz elsősorban a külföld számára érdekesebb korok, korszakok, események adhatnak kapaszkodót (török harcok és hódoltság, szabadságharc, nemzetiségi kérdés, utazók, külföldön szereplő művészek). A szerző a magyar futball 1950-es évekbeli kiváló

teljesítményével kapcsolatban fűzi hozzá: „*Legújabbban sportolóink, különösen labdarugóink (az aranycsapat) szerepelnek sokat külföldön és a külföldi sajtóban.*”

Hankiss összefoglalójában felsorolja az osztályozás főbb szempontjait:

- (1) a magyar földre és népre vonatkozó említések, vélemények nem magyarok részéről;
- (2) magyar vélemények magyar jelenségekről idegen nyelven;
- (3) magyar művek fordításai idegen nyelvekre;
- (4) magyar műveket kiadó külföldi kiadó tesz közzé: idegen nyelvű könyvek Magyarországon jelennek meg;
- (5) magyar tárgyú vagy Magyarországra lokalizált külföldi szépirodalmi alkotások.

Hogy miért tartja hasznosnak a gyűjtést, azt szintén megvilágítja. Egyrészt érdekes témákat adhat a jövőbeli kutatásoknak, másrészt bővíthetjük ismereteinket a magyar nép, a magyar történelem, művelődés és a mindennapi élet újszerű megvilágításával. Hankiss külön hangsúlyozza, hogy mennyire hasznos ez a gyűjtés a könyvtártudománynak, „*mert egy-egy könyvtár anyagát bizonyos szempontok szerint csoportosítja s ezt aztán az időnként megjelenő tárgy- és névmutatókban a többi könyvtáraknak is bemutatja.*”

A szerző leszögezi, hogy a tanulmányban egy cédlázási és kutatási gyakorlat eredményeit foglalta össze, és úgy gondolja, hogy a felvetett gondolatok vitára érdemesek, és arra is rámutatnak, hogy milyen csekély többletmunkával lehetne komoly eredményeket elérni a hungarica kutatásban.

Hogy ebben a témában is nagyon fontos gondolatokat fogalmazott meg és vetett fel, bizonyítja a *Magyar Könyvszemlében* 1962-ben megjelent vitasorozat egyik cikke a magyar nemzeti bibliográfiával kapcsolatban. *Fügedi Péterné „A kurrens magyar nemzeti bibliográfia”* című tanulmányában a nemzeti könyvtárak bécsi konferenciáján elhangzott ajánlásokra hivatkozva tesz javaslatot a Magyar Nemzeti Bibliográfia kiegészítésére. (1) *az eddig elhanyagolt, elsődleges hungaricának tekintendő a) külföldön megjelent magyar nyelvű művekkel, b) magyar művek külföldi fordításaival, c) magyar szerzők külföldön megjelent idegen nyelvű munkáival; (2) másodlagos hungarica anyaggal: külföldön megjelent idegen nyelvű de magyar vonatkozásokat tartalmazó művekkel. (...) Esetünkben a szóba jöhető források: e) másodlagos bibliográfiák anyaga, továbbá **Hankiss János javaslatának megfelelően:** f) a különböző könyvtárak feldolgozó munkája során feltárt anyag (Debreceni Egyetemi Könyvtár hungarica-gyűjtése); g) a tudományos tervmunka közben felbukkanó adatok; h) egyéni érdeklődéstől irányított olvasás közben észlelte.*²¹

Hankiss professzor munkával, önfegyelemmel és méltósággal viselte a számára sok szempontból méltatlan helyzetet. 1957-ben, amikor visszaállították a nyugati nyelvszakokat a debreceni egyetemen is, felkérést kapott a Francia Tanszék újjászervezésére, amit nagy örömmel vállalt, de aminek nem sokáig tudott örülni. 1959-ben hatvanhat éves korában eltávozott az élők sorából. Az akkori idők szomorú jele, hogy haláláról csak a külföldi szakfolyóiratok emlékeztek meg. Személyéről, munkásságáról itthon évtizedeken át megfeledkeztek, pedig azon kevesek közé tartozott, akiket a Francia Akadémia koszorújával tüntettek ki, s aki a francia becsületrendet is megkapta. Ugyan a Debreceni Egyetem születésének 100. évfordulójára emlékülést szervezett, és elsőként tantermet is neveztek el róla, munkásságának teljeskörű feldolgozásával még mindig adós az utókor. Talán akad egy vállalkozó kedvű könyvtáros, aki megírja a szükséges monográfiát.

Az 1945 után munkába álló könyvtáros nemzedéknek minden vonatkozásban az alapozás problémáival kellett megbirkóznia, a katalógusok rendszerének, technikájának megtervezésétől, a hatékonyan működő munkaszervezet kialakításán át, az olvasóvá nevelés módszerének kikísérletezéséig, gyűjtési elvek kidolgozásáig és a hiányzó könyvtári rend, katalógusok, stb. megteremtéséig. E két kiváló szakember Katsányi Sándor és Papp István kiemelkedő szereplője volt ennek a folyamatnak. Őszinte tisztelettel és szeretettel köszöntöm mind a két ünnepeltet és ajánlom írássomat egy könyvtárossá „avanzsált” professzorról.

Jegyzetek

- 1 WALLESHAUSEN Gyula: A tudományszervező könyvtárigazgató. In.: Hommage á Kosáry Domokos. Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia. Budapest, 2009.
- 2 KOSÁRY Domokos könyvtári tevékenységét a nevét is felvevő könyvtár munkatársai szakavatott kézzel tárták fel egy terjedelmes kötetben, amely méltó emléket állít a Kosáry Domokos Agrártudományi Egyetem tudományszervező igazgatójának. Hankiss János esetében az irodalomtudós, tudományszervező, folyóirat alapító professzor munkásságát méltatták tanítványai emlékülés szervezésével és az erről készült tanulmánykötet kiadásával. A Debreceni Egyetem 1992-ben a Bölcsészettudományi Kar dékánja és a Debreceni Egyetem 1944/45. tanév rektora előtt tisztelegve tantermet nevezett el az európai hírű professzorról.
- 3 Debreceni Szemle, 1927. jan-febr.
- 4 Debreceni Szemle, 1928.5. 255.p.
- 5 1938. nov. 29-én írt levél. MTAK Ms 4124/31
- 6 DEK Híradó, 1975. December, 2.p.
- 7 A tanulmány bevezetőjében igazi könyvtárosi humorral írja a következőket: „Régi rossz élc szerint az az igazi könyvtáros, aki „megáll a címlapnál”. Nem érdekli a könyv tartalma, csak a címe. Nem olvas, s ha nem föltétlenül szükséges, végig sem lapozza, nehogy kísértésbe essék a könyv elolvasására. A valóság persze egészen más.”
- 8 DEENK Kézirattár, Ms.241/27/4
- 9 HANKISS János. Magyar vonatkozások gyűjtése könyvtárainkban. In: A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Évkönyve 1955. Debrecen, 1956.
- 10 HANKISS János: i. m. 196. p.
- 11 FÜGEDI Péterné: A kurrens magyar nemzeti bibliográfia időszerű kérdései. = Magyar Könyvszemle, 1962. 4. sz. 279–280. p.

Függelék

*Katsányi Sándor munkái
1956-tól 2021-ig*

Bibliográfia

Katsányi Sándor 90. születésnapjára

*Összeállította
Honffyné Felhő Ágnes*

Budapest

2021

Előszó

Az összeállítás alapjául a Könyvtártudományi Szakkönyvtár gyűjteményét és az ott szerkesztett bibliográfiákat, adatbázisokat használtuk fel. A megjelenés időrendjében vesszük számba Katsányi Sándor életművét. Az első egy 19. századi költőről szóló rövid tanulmány 1956-ból, az utolsó pedig Varga Béla veszprémi könyvtárosnak írott levél, amely megjelent a címzett *Életem, emlékeim* című kötetében 2021-ben.

A megjelenési éven belül a monográfiák után a tanulmánykötetekben, évkönyvekben, folyóiratokban megjelent írások, majd csillaggal elkülönítve Katsányi Sándor által írt ismertetések követik egymást.

Könyvtári Intézet
Könyvtártudományi Szakkönyvtár

1956

Nagy Imre 1817-1840 / Katsányi Sándor

In: Jászkunság. – 3. (1956) 4. – p. 162-165.

https://epa.oszk.hu/03000/03002/00013/pdf/EPA03002_jaszskunsag_195608_0304_162-165.pdf

1958

A falusi iskolai könyvtárakról / Katsányi Sándor, Papp István

In: Könyvtáros. – 8. (1958) 11., p.816-818.

1959

A ceglédi Járási Könyvtár új gyermekkönyvtára / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 9. (1959) 2., p. 89.

Falusi könyvtáraink kívánsággönyveinek tanulságai / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 9. (1959) 4., p. 253-255.

1960

A ceglédi könyvtárügy története / Katsányi Sándor, Nagy Dezső. – Res. német nyelven

In: Magyar könyvszemle. – 76. (1960) 4., p. 402-427.

http://epa.oszk.hu/00000/00021/00242/pdf/MKSZ_EPA00021_1960_76_04_402-427.pdf

1961

Cegléd könyvtári ellátottsága / Katsányi Sándor

In: A Könyvtáros. – 11. (1961). 5., p. 263-265.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00050/pdf/EPA03971_konyvtaros_1961_05_263-265.pdf

Könyvtárépületek felújítása Pest megyében / Katsányi Sándor

In: A Könyvtáros. – 11. (1961). 3., p. 162.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00048/pdf/EPA03971_konyvtaros_1961_03_162.pdf

1962

Törtel község parasztfiataljai és az olvasás / Katsányi Sándor

In: A Könyvtáros. – 12. (1962) 11., p. 639-641.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00067/pdf/EPA03971_konyvtaros_1962_11_639-641.pdf

1963

Termelőszövetkezetek és könyvtárak / Katsányi Sándor

In: A Könyvtáros. – 12. (1963) 3., p. 132-133.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00071/pdf/EPA03971_konyvtaros_1963_03_132-133.pdf

1964

Új kiemelt községi könyvtárak – új gondok / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 14. (1964) 2., p.64-67.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00083/pdf/EPA03971_konyvtaros_1964_02_064-067.pdf

1965

Olvasó gyermekek Veszprém megye városaiban / Katsányi Sándor

In: A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1965. – Veszprém : EKMK, 1965.

– p. 63-78.

A Veszprém megyei együttműködési tanács / Katsányi Sándor. – A különféle típusú könyvtárak munkáját összehangoló tanács munkájának ismertetése

In: Könyvtáros. – 15. (1965) 10., p. 587.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00010/pdf/EPA03971_konyvtaros_1965_10_587.pdf

1966

[Jelentés jugoszláviai tanulmányútról] : 1966. november 14 – 21. / Bezerédi István, Katsányi Sándor. – [Bp. 1966.] 7 lev. – A közművelődési könyvtári munka tanulmányozása

Margó / Katsányi Sándor. – A könyvtárosi szakzsargonról

In: Könyvtáros. – 16. (1966) 4., p. 212.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00016/pdf/EPA03971_konyvtaros_1966_04_212.pdf

Nevelőknek a könyvtárakról / (Katsányi Sándor) ; ([közread.] a Veszprém Megyei Könyvtár, Sz. M. T. Központi Könyvtára. – [Veszprém]), 1966. [12] p., illusztr. 24. cm

1967

Kisközségek könyvtári ellátása : előterjesztés az OKDT közművelődési könyvtári tagozatához / Katsányi Sándor. – (Veszprém, 1967). – 7 lev. ; 31 cm. – Sokszt.

Veszprém megye irodalmi hagyományai / [Katsányi Sándor, Harmath István] ; [bev. Simon István]
Veszprém : Kézirat, [1967]. – 332 p., 20 fol. ; 32 cm

Veszprém megye irodalmi hagyományai : [szöveggyűjtemény, írói életrajzok] / összeáll. Harmath István, Katsányi Sándor ; [bev. Simon István]. - Veszprém : Megyei Kvtár. , 1967 ; Veszprém : Veszprém M. Ny. – 291 p., 32 t. ; 20 cm
Bibliogr. 172. p.

Hogyan cserélődnek a tiszteletdíjas könyvtárosok? / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. 17. (1967). 8., p. 468.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00032/pdf/EPA03971_konyvtaros_1967_08_466-468.pdf

Mintakönyvtár nyílt a Veszprémi Tanácsakadémián / (K. S.)
In: Könyvtáros. 17. (1967). 5., 289.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00029/pdf/EPA03971_konyvtaros_1967_05_288-289.pdf

Novi Sadon (Újvidéken) a Petőfi Sándor nevét viselő kerületi könyvtár olvasóinak száma [...] / (K)
In: Könyvtáros. 17. (1967). 1., p. 36.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00025/pdf/EPA03971_konyvtaros_1967_01.pdf

Önigazgatás és anyagi érdekeltség a Jugoszláv könyvtárakban / Bezeredy István, Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. – 17. (1967) 2., p. 65.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00026/pdf/EPA03971_konyvtaros_1967_02_065.pdf

1968

A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár új épületének avató beszéde, 1968. aug. 20. / írta Katsányi Sándor ; elmondta Bodogán János a MTVB elnöke. – [Veszprém] : Kézirat, [1968]. – 8 fol. ; 30 cm

Egy hiányzó láncszem továbbképzésünk rendszerében / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. – 18. (1968) 9., 541-542.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00104/pdf/EPA03971_konyvtaros_1968_09_541-542.pdf

Kisközségek könyvtári ellátása / Katsányi Sándor. – Bibliogr.: p. 572-574., 23 tétel. – Res. angol és orosz nyelven
In: Könyvtártudományi tanulmányok 1968. – 1. köt. – (1968)., p. 547-580 ; 24 cm

A közművelődési könyvtárhálózatok átszervezése Romániában / [Katsányi Sándor]
In: Könyvtáros. – 18. (1968). 8., p. 452.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00103/pdf/EPA03971_konyvtaros_1968_08_452.pdf

Mikor hasznosak a könyvtári felmérések? / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. – 18. (1968). 11., p. 656-657.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00106/pdf/EPA03971_konyvtaros_1968_11_656-657.pdf

A Parlagi múzsa költője : Édes Gergely dunántúli évei / Katsányi Sándor
In: Életünk. – (1968). 2., p. 116-121.

*

Házi olvasmányok elemzése az ált. isk. irodalomtanításban / [szerk. Kolta Ferenc]. - 2. kiad. - Budapest : Tankönyvkiadó, 1967
Házi olvasmányok elemzése a középiskolai irodalomtanításban / [szerk. Lengyel Dénes]. - 2. átd. kiad. - Budapest : Tankönyvkiadó, 1967
Ismertetés: Házi olvasmányok elemzése / Katsányi Sándor In: Könyvtáros. – 18. (1968) 6., p. 372-373.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00101/pdf/EPA03971_konyvtaros_1968_06_353-376.pdf

1969

Veszprém megye irodalmi hagyományai : [antológia és életrajzgyűjtemény] / Harmath István, Katsányi Sándor; [bev. Simon István]. - 2. bőv. kiad. - Veszprém : Megyei Könyvtár, 1969 ; Veszprém : Veszprém M. Ny. - 307 p., 32 t. ; 20

Amire fel kell figyelünk... / (K. S.)

In: Könyvtáros. – 19. (1969) 10., p. 589.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00116/pdf/EPA03971_konyvtaros_1969_10_589.pdf

Tájékoztatói igények a közművelődési könyvtárakban / Halász Béla, Katsányi Sándor

In: Könyvtári figyelő. – 15. (1969). 4., p. 85-102., illusztr.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00196/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1969_04_085-102.pdf

Szociológiai tanfolyamot tartottak a Veszprém Megyei Könyvtárban [...] / (K. S.)

In: Könyvtáros. – 19. (1969) 7., p. 416.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00114/pdf/EPA03971_konyvtaros_1969_07.pdf

*

Tantárgyi bibliográfiák. Általános iskolai sorozat / kiad. az Országos Pedagógiai Könyvtár. - Budapest : Tankönyvkiadó, 1969.

Ismertetés: A tantárgyi bibliográfiák gimnáziumi sorozata / Katsányi Sándor

In: In: Könyvtáros. – 19. (1969) 12., p. 754-755.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00118/pdf/EPA03971_konyvtaros_1969_12_737-760.pdf

1970

A könyvtárhasználati szokások változásai az információ iránti igényváltozások tükrében / Halász Béla, Katsányi Sándor. – [Budapest, 1970], 50 lev. ; 31 cm. – Bibliogr. 42-44. lev. – Gépirat

Das Lesen von Lenins Büchern in den Bibliotheken in Ungarn / [Közread. az] (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ.). – (Bp. : OSZK KMK, 1970.), 14 p. ; 30 cm

Egy nap a könyvtárban / Halász Béla, Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 20. (1970). 8., p. 478-480.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00126/pdf/EPA03971_konyvtaros_1970_08_475-482.pdf

Hozzászólások Szilágyi Tibor „Tájékoztató munka a közművelődési könyvtárakban” c. cikkéhez / Dobos Piroska, Kellner Béla, Katsányi Sándor, Mónus Imre

In: Könyvtári figyelő. – 16. (1970). 1., p. 92-97.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00197/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1970_01_094-095.pdf

Lenin művei az iskolai könyvtárakban / Katsányi Sándor

In: Könyv és nevelés. – 12. (1970) 2., p. 3-6.

Az olvasás kérdéseiről rendezett nemzetközi konferenciát júniusban a Lengyel Nemzeti Könyvtár [...] / (K. S.)

In: Könyvtáros. – 20. (1970). 8., p. 482.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00126/pdf/EPA03971_konyvtaros_1970_08_475-482.pdf

Új bibliobuszt kapott Drezda [...] / (K. S.)

In: Könyvtáros. – 20. (1970). 3., p. 150.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00121/pdf/EPA03971_konyvtaros_1970_03_146-150.pdf

1971

A könyvtárhasználati szokások változásai : az információ iránti igényváltozások tükrében / Halász Béla, Katsányi Sándor. – Bibliogr.

In: Könyvtártudományi tanulmányok 1970. – 3. köt. – 1971., p.443-476.

A szakszervezetek nevelő szerepe és feladatai a munkásifjúság körében : (kutatási tervtanulmány) / Gerő Zsoltné, Katsányi Sándor. – [Közread. a] Szakszervezetek Elméleti Kutató Intézete. – Budapest : 1971, [58] lev. ism. lapsz.; 30 cm. – Sokszt.

Bibliobuszok az NDK falvaiban / (K. S.)

In: Könyvtáros. – 21. (1971) 1., p. 37.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00131/pdf/EPA03971_konyvtaros_1971_01_037.pdf

Irodalmi ízlés a századfordulón : Egyesületi könyvtárak szépirodalmi állománya / Katsányi Sándor

In: A Veszprémi Megyei Könyvtár évkönyve 1971. – Veszprém : EKMK, 1971. – p. 77-91.

A könyvtár anyanyelvünk szolgálatában / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 21. (1971) 5., p. 267-268.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00135/pdf/EPA03971_konyvtaros_1971_05_267-268.pdf

Lélek tesz csuda dolgokat / Katsányi Sándor. – A Kiváló könyvtár címmel
kitüntetett kővágóörsi könyvtár munkájáról

In: Könyvtáros. – 21. (1971) 9., p. 517-518.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00139/pdf/EPA03971_konyvtaros_1971_09_517-518.pdf

A nyelvtanulás és könyvtárak / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 21. (1971) 6., p. 334-335.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00136/pdf/EPA03971_konyvtaros_1971_06_334-335.pdf

*

Magyar pedagógiai irodalom. Önálló kiadványok / szerk. Jáki László. -
Budapest : Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 1970-

Ismertetés: (katsányi) In: Könyvtáros. – 21. (1971) 9., p. 563-564.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00139/pdf/EPA03971_konyvtaros_1971_09_545-568.pdf

1972

A könyvtári élet demokratizmusa / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 22. (1972). 8., p. 449-452.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00150/pdf/EPA03971_konyvtaros_1972_08_449-452.pdf

Munkakör-struktúrák a közművelődési könyvtárakban : adottságok,
követelmények és képzési rendszerük problémái / Katsányi Sándor. –
Hozzászólások Katsányi Sándor cikkéhez címmel Tóth Gyula és Halász Béla
kiegészítő megjegyzései, Baranyi József állásfoglalása a Könyvtári figyelő
1973/2. számának 192-198. oldalán jelent meg

In: Könyvtári figyelő. – 18. (1972).4., p. 402-411.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00208/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1972_04_402-411.pdf

*

Érdeklődés - szakirodalom - továbbtanulás : kutatási beszámoló / Kovács

Zoltánné ; [közread. a] Fővárosi Pedagógiai Központ. - [Budapest] : FPK, 1972

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtáros. – 21. (1972) 6., p. 369-371.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00148/pdf/EPA03971_konyvtaros_1972_06_353-376.pdf

Tömegkultúra : kritika és védelem / Antonina Kloskowska ; [ford. Forintos György]. - Budapest : Közgazd. és Jogi Kiadó, 1971

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtáros. – 21. (1972) 3., p. 175-176.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00145/pdf/EPA03971_konyvtaros_1972_03_157-183.pdf

1973

Békéscsabai Megyei Könyvtár új épületének tervezési programja / Havassy Pál – Sallai István ; (a funkciórendszerre vonatkozó részt írta Katsányi Sándor) ; [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. – Bp. : OSZK KMK, 1973., 31 p. 5 t. ; 29 cm

Fiatalok a könyvtárban / [szerk. Katsányi Sándor] ; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. – Budapest : NPI, 1973. – 133 p. ; 24 cm. – Közművelődési könyvtárak ifjúsági szolgálata c. téma pályaművei. – Bibliogr. a pályaművek végén és p. 129-133.

Fölfedezem a könyvtárat : irodalomhasználati kézikönyv középiskolások számára / Katsányi Sándor, Könyves-Tóth Lilla ; [ill. Kaján Tibor] ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ]. - Budapest : NPI, 1973 Budapest : [Házi] soksz. - 128, XII p. ; 23 cm

Fölfedezem a könyvtárat : irodalomhasználati kézikönyv középiskolások számára / Katsányi Sándor, Könyves-Tóth Lilla ; [ill. Kaján Tibor] ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ]. - Utánnny. - Budapest : NPI, 1973 Budapest : [Házi] soksz. - 128, XII p. ; 24 cm

Könyvtárhasználati kalauz - fiataloknak : tervezet a 14 éven felüli ifjúság számára készülő könyv- és könyvtárhasználati útmutató összeállítására / [Katsányi Sándor]. – [Veszprém] : Kézirat, [1973]. – [59] fol. ; 31 cm

Borsodi barangolások / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 23. (1973) 1., p. 7-10.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00155/pdf/EPA03971_konyvtaros_1973_01_007-010.pdf

Hogyan olvas a magyar diák? / Katsányi Sándor. – Nemzetközi összehasonlítás

In: Könyvtáros. – 23. (1973) 11., p. 656-658.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00165/pdf/EPA03971_konyvtaros_1973_11_656-658.pdf

A könyv az iskolában / Katsányi Sándor

In: Köznevelés. – 29. (1973) 39., p. 6-7.

https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozneveles_1973/

Új utat választó iskola – és a könyvtárak / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 23. (1973). 4., p. 187-191.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00158/pdf/EPA03971_konyvtaros_1973_04_187-191.pdf

*

Vita közben: a magyar közoktatás / (összeáll. Katsányi Sándor)

In: Látóhatár. – (1973) 9., p. 89-172.

1974

Fiatalok a könyvtárban / [szerk. Katsányi Sándor] ; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - [Budapest] : NPI, [1974] [Budapest] : NPI soksz. - 133 p. : ill. ; 24 cm

Órák a könyvtárban / [szerk. Katsányi Sándor] ; [bev. Könyves-Tóth Lilla] ; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Fővárosi Pedagógiai Intézet. – Budapest : NPI, 1974 Budapest : [Házi] soksz. – 150 p. : ill. ; 24 cm. – Bibliogr.: p. 147-150.

Pedagógusok mint szaktájékoztatók : számadás egy kezdeményezésről / Katsányi Sándor. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1974. – 30 p. ; 22 cm.

Történelmi műveltség – történelmi olvasmányok / Katsányi Sándor ; [kiad. az] OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ. – Budapest : OSZK KMK, 1974 Budapest : [Házi soksz.] – 21 p. : ill. ; 29 cm. – (A szocialista országok olvasáskutatói szakembereinek konferenciája. Budapest, 1974. október 14-19. Tájékoztató; 4.)

Egy történelmi-társadalmi fogalom ismerete és az olvasás : (fiatalok körében végzett vizsgálat műhelytanulmánya) / Katsányi Sándor
In: Veszprémi Megyei Könyvtár Évkönyve 1974.– Veszprém : [EKMK], 1974, p. 211-235. stat. tábl.

Olvasáskutatók nemzetközi tanácskozása / Katsányi Sándor. –
A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1974. október 14-19. között
rendezett nemzetközi tanácskozásának anyagából

In: Népművelés. – 21. (1974) 12., p. 31.

https://adt.arcanum.com/hu/view/Nepmuveles_1974/

Sokszemközt – a felnőttoktatásról / (összeáll. Katsányi Sándor)

In: Látóhatár. – (1974) 11., p. 211-226.

Vita közben: a jövő iskolája / (összeáll. Katsányi Sándor)

In: Látóhatár. – (1974) 6., p. 72-105.

*

Hatásvizsgálat könyvtárban : kutatási jelentés / Halász László, Nagy Attila ;
[közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani
Központ. - Budapest : NPI, 1974-

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtári figyelő. – 21. (1975) 2., p. 234-235.

[https://epa.oszk.hu/00100/00143/00223/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1975_02_232-241.](https://epa.oszk.hu/00100/00143/00223/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1975_02_232-241.pdf#page=3)

pdf#page=3

1975

Órák a könyvtárban / [szerk. Katsányi Sándor] ; [bev. Könyves-Tóth Lilla] ;
[kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani
Központ, Fővárosi Pedagógiai Intézet. - Utánny. - Budapest : NPI, [1975]
Budapest : NPI Ny. - 150 p. ; 24 cm

A társadalomtudományi irodalom forgalma a közművelődési könyvtárakban :
jelentés egy kísérletről : szakfelügyeleti segédlet / (Katsányi Sándor) ; [közread.
az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani
Központ. - Budapest : OSZK KMK, 1975 Budapest : Házi soksz. - 58 p. ; 20
cm. – ISBN 9632010140

A történelem témájú olvasmányok hatása a történelmi műveltség
kialakulására / [készítette] Katsányi Sándor. – 1975. – 177 fol. ; 30 cm

Az ezredforduló tanterveihez / (összeáll. Katsányi Sándor)

In: Látóhatár. – (1975) 9., p. 111-150.

Istoričeskaja kul'tura i čtenie istoričeskoj literatury / Katsányi Sándor
In: Issledovanije čtenija v socialističeskih stranah : Budapešt, 15-18 oktjabrja
1974 g. : Sokraščennye doklady i vystuplenija konferencii / [Kolodzejska,
Jadviga i dr.]. – Budapest : OSZK KMK, 1975, p. 137-145.

Négy kezdeményezés a fiatalok korszerűbb könyvtári ellátása érdekében /
Katsányi Sándor
In: Bács megyei könyvtáros. – (1975) 2., p. 41-47.

Az olvasók történelmi érdeklődése / Katsányi Sándor. – Vizsgálat a
közművelődési könyvtárakban
In: Könyvtáros. – 25. (1975) 5., p. 270-272.
https://epa.oszk.hu/03900/03971/00183/pdf/EPA03971_konyvtaros_1975_05_270-272.pdf

Órák a könyvtárban / Katsányi Sándor. – Az eddigi tapasztalatok
összefoglalása
In: Köznevelés. – 31. (1975) 7., p. 3-4.
https://adt.arcanum.com/hu/view/Kozneveles_1975/

A társadalmi ismereteket közlő irodalom könyvtári forgalma / Katsányi
Sándor
In: Társadalmi szemle. – 30. (1975) 12., p. 85-88.
https://adt.arcanum.com/hu/view/TarsadalmiSzemle_1975/

A társadalomtudományi irodalom forgalmának változásai a közművelődési
könyvtárakban / Katsányi Sándor
In: Könyvtári figyelő. – 21. (1975) 4., p. 373-386.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00225/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1975_04_373-386.pdf

A történelmi műveltség szintjei : vizsgálat szakmunkástanulók és fiatal
szakmunkások körében / Katsányi Sándor
In: Történelemtanítás. - 3. sz. (1975), p. 7-12.

1976

Fölfedezem a könyvtárat : Kézikönyv középiskolásoknak / Katsányi Sándor, Könyves-Tóth Lilla ; [Közreadja az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ] ; [Illusztrálta Kaján Tibor]. - Átdolg. kiad. - Budapest : Tankönyvkiadó, 1976 Budapest ; Dabas : Dabasi Ny. - 143 l. : ill. ; 24 cm

Könyvtárkezelő képzés : (javaslat) / [Katsányi Sándor]. - [Budapest, 1976?]. - [16] lev. 29 cm. - Gépirat

Veszprém megye irodalmi hagyományai / Harmath István, Katsányi Sándor. - 3. bőv. kiad. - Veszprém : Eötvös M. Kvt., 1976 [Veszprém] : Veszprém M. Ny. - 319 p., 36 t.lev. : ill. ; 20 cm. - ISBN 963-7651-12-8

A felnőttoktatás új modellje és a könyvtárak / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. - 26. (1976) 4., p. 195-196.

A Mindenki iskolájához / (K. S.). - Bevezető Martos Eta és Gertner Éva
Felnőttoktatás a Rádióban c. írásához
In: Könyvtáros. - 26. (1976) 7., P. 401.

Sokszemközt a felnőttoktatásról / összeáll. Katsányi Sándor
In: Munkásművelődés, szocialista kultúra / [írta Aczél György et al.]. - [Budapest] : Kossuth Kiadó, 1976, p. 212-221.
https://mandadb.hu/dokumentum/383606/Munksmvelds_szocialista_kultra.pdf

A szépirodalom olvasása az NDK-ban / Katsányi Sándor. - Nemzetközi konferencia 1974 novemberében Halleban
In: Könyvtári figyelő. - (1976) 3., p. 294-295.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00229/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1976_03_294-295.pdf

Vélemények, viták a közoktatásról / összeáll. Katsányi Sándor
In: Látóhatár. - (1976) 9., p. 115-168.

1977

Órák a könyvtárban / [írta Kelemen Eleménné ... et al.] ; [szerkesztette Katsányi Sándor] ; [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtartudományi és Módszertani Központ, Fővárosi Pedagógiai Intézet. – Utánny. – Budapest : NPI, [1977]. – 150 l. : ill. ; 24 cm. – Bibliogr.: 147-150. l. – ISBN 963-562-213-9 fűzött

Gyerekek, könyvtárak, iskolák : napirenden a gyerekkönyvtárak közös fenntartása / Katsányi Sándor, Varga Balázs

In: Könyvtáros. – 27. (1977) 1., p. 3-8.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00203/pdf/EPA03971_konyvtaros_1977_01_03-08.pdf

Az ismeretközlő irodalom olvasásának vizsgálatáról / Katsányi Sándor. – Res. angol, orosz nyelven

In: Könyvtári figyelő. – 23.(1977) 3/4. – 334-340.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00233/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1977_03-04_334-340.pdf

Könyvtárkezelők iskolái / Katsányi Sándor

In: Könyvtári figyelő. – 23. (1977) 1/2., p. 147-152. – Bibliogr.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00232/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1977_01-02_147-152.pdf

*

Mindent a hazai valóságához alkalmazni : beszélgetés Sallai Istvánnal / [Riporter] Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 27. (1977) 2., p. 71-75.

https://epa.oszk.hu/03900/03971/00204/pdf/EPA03971_konyvtaros_1977_02_071-075.pdf

1978

Fölfedezem a könyvtárat : kézikönyv középiskolásoknak / Katsányi Sándor, Könyves-Tóth Lilla. – 2. jav. kiad. – Budapest : Tankönyvkiadó, 1978. – 143 p. : ill. ; 24 cm. – ISBN 963-17-3743-8

A könyvtáros munkája : [Kézikönyv az alapfokú ellátást nyújtó tanácsi közművelődési könyvtárak részére] / [az első részt Katsányi Sándor, a második részt Bereczky Lászlóné írta] ; [közred. az] Országos Széchényi Könyvtár

Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - Budapest : KMK : NPI, 1978
Budapest : NPI Ny. - 276 l. : ill. ; 24 cm

Könyvtárosképzésünk paradoxonjai / Katsányi Sándor. – Bibliogr.
In: Könyvtáros. – 28. (1978). 9., p. 507-511.

Ordító hiba? / Katsányi Sándor. – Hozzászólás Urosevics Daniló
A tanítóképző főiskolákon folyó könyvtárosképzés c. írásához, amely a
Könyvtáros 1978/4. számában jelent meg
In: Könyvtáros. – 28. (1978). 7., p. 405-406.

*

Könyvtári kutatások : Tanulmányok a könyvtári kutatások fejlesztésének
koncepciójához és távlati programjához / [írta Havasi Zoltán ... et al.] ;
szerkesztette Havasi Zoltán. – Budapest : NPI, 1978
Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtáros. – 28. (1978) 11., p. 689-690.

1979

Az informátor-, a szakkönyvtáros- és a közművelődési könyvtárosképzés :
szakirodalmi szemle / [... Vadász Ferencné, ... Futala Tibor, ... Katsányi Sándor
munkája]. - Budapest : OSZK KMK, 1978 [!1979] Budapest : OSZK Soksz. -
62 l. ; 23 cm. –ISBN 963 201 056 6 (fűzött)

A könyvtáros munkája : [Kézikönyv az alapfokú ellátást nyújtó tanácsi
közművelődési könyvtárak részére] / [az első részt Katsányi Sándor, a második
részt Bereczky Lászlóné írta]. - Budapest : KMK : NPI, [1979] Budapest : NPI
Ny. - 276 l. : ill. ; 24 cm

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia :
bölcészettudományi karok, tanárképző főiskolák / Gereben Ferenc, Katsányi
Sándor, Nagy Attila ; [... közrem. Kamarás István]
Budapest : Tankönyvkiadó, 1979 ; Budapest ; Dabas : Dabasi Ny. – 408 p. ; 24 cm

Gyermekkönyvtári foglalkozások / [összeáll. Katsányi Sándor] : [közr. a]
Nagyközségi-Járási Könyvtár. – Szeghalom : Nagyközségi-Járási Kvt., 1979. –
36 p. ; 29 cm. – Bibliogr.: p. 36.

A gyermekkönyvtári munkához szükséges szakismeretek / Katsányi Sándor
In: A gyermekkönyvtári munka / [írta Károlyi Ágnes ... et al.] ; [szerk. Károlyi Ágnes]. – Budapest : NPI, 1979, p. 61-66. – ISBN 963-201-063-9

A képzés rendszere felépült. Lebontjuk! / Papp István, Katsányi Sándor. –
A Könyvtárak és könyvtárosok rovatban megjelent íráshoz Kovács Judit:
Ha majd jobban tájékoztatják egymást (1979/17. p. 9.) és Zsidai József:
Információgazdálkodás (1979/23., p. 9.) címmel írt hozzászólást
In: Magyar nemzet. – (1979) 11., p. 9.

Képzettség, szükséglet, önismeret / Katsányi Sándor
In: Hivatása, könyvtáros : Egy pálya örömei és gondjai, Pest megyei
tapasztalatok tükrében / [írta Nagy Attila ... et al.] ; [szerkesztette Pál Ernő]. –
Budapest : OSZK KMK ; Szentendre : Pest m. Műv. Kp. és Kvt., 1978 [!1979],
p. 25-53.

A múlt tárgyi emlékei és a fiatal szakmunkások történelmi műveltsége
: szakmunkástanulók és fiatal szakmunkások körében végzett vizsgálat
eredményeiből / Katsányi Sándor
In: A múlt tárgyi emlékei és a fiatal szakmunkások történelmi műveltsége
/ Katsányi Sándor. Múzeumok és iskolák kapcsolatáról / Vladár Ervin. -
Budapest : MRMK, 1979. - p. 5-11.

Tanítóképzés, könyvtárosképzés és a kutya vacsorája / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. – 29. (1979) 1., p. 39-41.

Vélemény egy olvasótáborról, meg egy különvéleményről / Katsányi Sándor
In: Országalapítás Bakonyoszlopon : az 1977. évi olvasótábor dokumentumai
/ [írta Kamarás István ... et al.] ; [szerk. Kamarás István] ; [közr. az] Országos
Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Eötvös
Károly Megyei Könyvtár. – Budapest : NPI : OSZK KMK ; Veszprém : Eötvös
M. Kvt., 1978 [!1979], p. 81-83.

*

Népművelő-könyvtárosok a pályán / Zétényi Imre munkájának
felhasználásával írta Horváth Margit. - Budapest : NPI, [1978]
Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtári figyelő. – 25. (1979) 3., p. 308-309.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00243/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1979_03_308-309.pdf

1980

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [kiad. a] Bölcsészettudományi Karok, Tanárképző Főiskolák. – Budapest : Tankönyvkiadó, 1980. – 408 p. ; 24 cm

Történelmi műveltség, történelmi olvasmányok : vizsgálat szakmunkástanulók és fiatal szakmunkások körében / Katsányi Sándor. - Budapest : OSZK KMK, 1979 [!1980] Budapest : OSZK Sokszt. - 162 l. : ill. ; 23 cm ISBN 963 201 095 7

Egy vita tanulságai / Katsányi Sándor. – Gondolatok Gerő Gyula Fruskák az olvasószolgálatban c. cikke kapcsán

In: Könyvtáros. – 30. (1980) 3., p. 142-145.

Információhasználat, társadalmi környezet, könyvtárosképzés : szempontok a könyvtárosképzés koncepciójához / Katsányi Sándor

In: Könyvtári figyelő. – 26. (1980) 2., 171-175.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00248/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1980_02_171-175.pdf

Könyvtárkezelői vizsga – tesztfeladatokkal / Katsányi Sándor

In: Tolnai könyvtáros. – 11. (1980) 2., p. 10-11.

Könyvtárosképzés Skandináviában / Katsányi Sándor

In: Könyvtári figyelő. – 26. (1980) 2., 188-192.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00248/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1980_02_188-192.pdf

Leserforschung / Katsányi Sándor

In: Leserforschungen in den sozialistischen ländern : Internationale Beratung der Spezialisten zur Problematik der soziologischen Erforschung der Lektüre : Prag, November 1977 : Sammelbuch der Materialien / [Org. Staatsbibliothek der CSR, Matica slovenská. – Prag : SNTL-Verl., 1980, p. 207-221.

Meg kell teremteni az olvasás rangját /Katsányi Sándor ; [riporter] Kronstein Gábor

In: Szakmunkásnevelés. – 31. (1980)7., p. 21-22.

A szakképzés fontos láncszemei: a könyvtárkezelői tanfolyamok / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 30. (1980) 12., p. 699-701.

1981

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... közrem. Kamarás István] ; [kiad. a] Bölcsészettudományi Karok, Tanárképző Főiskolák. – 2. változatlan utánnny. – Budapest : Tankönyvkiadó, 1981. – 408 p. ; 24 cm

A könyvtári középkerképzés / Katsányi Sándor. – Az MKE 12. vándorgyűlésének második szekcióülésén elhangzott előadás szövege
In: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve 1980. – 1981., p. 67-71.

A könyvtárkezelői tanfolyamról / Katsányi Sándor ; (riporter) Pázmán Péter
In: OSZK híradó. – 24. (1981) 9/10., p. 195-197.
https://epa.oszk.hu/03500/03577/00171/pdf/EPA03577_oszk_hirado_1981_09_10.pdf#page=25

A kutatástól a gyakorlatig : széljegyzetek az 1976/1980. évi könyvtárügyi kutatási program eredményeihez / Katsányi Sándor. – Bibliogr. – Res. angol, német és orosz nyelven.

In: Könyvtári figyelő. – 27. (1981) 1., p. 5-14.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00253/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1981_01_05-14.pdf

1982

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia : bölcsészettudományi karok, tanárképző főiskolák / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... közrem. Kamarás István]- – 3. utánnny. – Budapest : Tankönyvkiadó, 1982. – 408 p. ; 24 cm

A könyvtárosképzés ínségújtotta terület marad / tömörítette Katsányi Sándor. – Markus Müller-Benedict Bibliothekarische Ausbildung bleibt Notstandsgebeit c., a Buch und Bibliothek 1981/3. számában megjelent cikke alapján

In: Könyvtári figyelő.– 28. (1982) 2., p. 176-177.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00260/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1982_02_176-177.pdf

Véleményem szerint / Katsányi Sándor. – A könyvtárosképzésről
In: Könyvtáros. – 32. (1982) 3., p. 123.

1983

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila. – Budapest : Tankönyvkiadó, 1983. – 408 p. ; 24 cm

Iskolai könyvtárak központi ellátása a Német Szövetségi Köztársaságban / Katsányi Sándor

In: Könyv és nevelés. – 25. (1983) 6., p. 278-279.

Könyvtárhasználati ismeretek oktatása a középiskolában ma és holnap / Katsányi Sándor

In: Könyv és nevelés. – 25. (1983) 1., 11-14.

Mit kezel a könyvtárkezelő? / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 33. (1983) 3., p. 135-138.

Olvastuk a magyar felsőoktatási intézmények ez évi tájékoztatójában [...] / (K.)

In: Könyvtáros. – 33. (1983) 4., p. 235.

1984

A könyvtár kezelése / [szerk. Katsányi Sándor] / [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ / [írták Tóth Gyula et al.]. - 2. kiad. - Bp. : Múzsák : OSZK KMK, 1984 Bp. : Múzsák Ny. - 289 p. : ill. ; 23 cm. – A Könyvtárkezelői ismeretek c. ideiglenes tanfolyami jegyzet átdolgozott és javított kiadása. – ISBN 963 201 174 0 KMK. – ISBN 963 563 143 X MKK

A könyvtáros szakmai továbbképzés rendszerének fejlesztése / Katsányi Sándor ; [közr. az] Országos Könyvtárügyi Tanács ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ]. – Bp. : OSZK KMK : OKT, 1984 Bp. : OSZK Soks. – 24 p. ; 22 cm. – ISBN 963 7773 03 7 OKT. – ISBN 963 201 186 4 KMK

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila. - 5. kiad. - Budapest : Tankönyvkiadó, 1984. - 408 p. ; 24 cm

Az olvasóvá nevelés – mint oktatási feladat a könyvtárosképzésben és továbbképzésben / Katsányi Sándor
In: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének évkönyve 1983. – 1984., p. 70-75.

Veszprém megye irodalmi hagyományai / Harmath István, Katsányi Sándor.
- 4. bőv. kiad. - Veszprém : Veszprém M. Tcs., 1984 Veszprém : Pannon Ny. -
357 p., [53] t.fol. : ill. ; 20 cm. - (Horizont közművelődési kiskönyvtár). – ISBN
963-03-1930-6

A hármas tagolású könyvtár : korszakos újítás vagy elhibázott kísérlet? /
Katsányi Sándor. – Bibliogr.

In: Könyvtári figyelő. – 30. (1984) 6., p. 633-636.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00276/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1984_6_633-636.pdf

A továbbképzés rendszerének fejlesztése / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. – 34. (1984) 7., p. 380-385.

Továbbképzésünk gondjai / Katsányi Sándor. – Bibliogr. – Res. angol, német és
orosz nyelven

In: Könyvtári figyelő. – 30. (1984). 5., p. 453-463.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00275/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1984_5_453-463.pdf

1985

Az Egri csillagok mint olvasmányélmény : befogadásvizsgálat általános iskolai
tanulók körében / [szerk. Katsányi Sándor] / [írta Fogarassy Miklós et al.]. -
Bp. : Tankvk., 1985 Bp. [etc.] : Dabasi Ny. - 127 p. ; 20 cm. – Bibliogr.: p. 125-
127. – ISBN 963 17 8510 6

A könyvtár kezelése / [szerk. Katsányi Sándor] / [közread. az] Országos
Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ / [írták
Tóth Gyula et al.]. - 2. kiad. / utánnny. - Bp. : Múzsák : OSZK KMK, 1984
[!1985] Bp. : Múzsák. - 289 p. : ill. ; 23 cm

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia
/ Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila. - 6. kiad. - Budapest :
Tankönyvkiadó, 1985. - 408 p. ; 24 cm

Bevezetés / Katsányi Sándor

In: Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása / [szerk. Csapó Edit] / [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ / [írta Ferge Zsuzsa et al.]. - Bp. : Múzsák : OSZK KMK, 1984 [!1985], p. 7-16.

Elgondolkodtató adatok / Katsányi Sándor. – A magyar könyvtárosokról
In: Könyv és nevelés. – 27. (1985) 2., p 47-50.

Hallottuk, hogy az új oktatási évadban a következő szakmai továbbképző tanfolyamok indulnak [...] / (i)
In: Könyvtáros. – 35. (1985). 6., p. 326.

Könyvtárvezetők országos tanfolyama / Katsányi Sándor ; [riporter] Zágoni
In: Fejér megyei hírlap. – (1985) máj. 18., 13.p.

*

Mondák és mítoszok analitikus bibliográfiája / szerk. Halmosi Józsefné ; [kiad. ... a József Attila Megyei Könyvtár]. - Bp. ; Tatabánya : József M. Kvt., 1983
Ismertetés: Tünődés egy fontos bibliográfia fölött / Katsányi Sándor
In: Könyvtáros. – 35. (1985). 3., p. 174-176.

1986

A könyvtár kezelése / [szerk. Katsányi Sándor] / [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ / [írták Tóth Gyula et al.]. - 2. kiad. / [utánnny.]. - Bp. : Múzsák : OSZK KMK, 1984 [!1986] [Bp.] : Múzsák Ny. - 289 p. : ill. ; 24 cm ISBN 963 564 218 0

A könyvtári munkaerőhelyzet kérdései / Katsányi Sándor. – Bibliogr. – Res. angol, német és orosz nyelven

In: Könyvtári figyelő. – 32. (1986) 4., p. 358-369.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00286/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_4_358-369.pdf

1987

„Nem lehetséges, de mégis kell!” : könyvtárosok a változó világban / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 37. (1987) 7., p. 381-384.

A számítógépes rendszer megvalósításának útján / Gerő Péter ; [riporter] Katsányi Sándor

In: Könyvtári híradó. – 31. (1987) 10., p. 4-5.

Tizenhárom kérdés a Központi Ellátó Szolgálatról / Katsányi Sándor

In: Könyvtári híradó. – 31. (1987) 1., p. 1-2.

*

Könyvtár és társadalom : bevezetés a könyvtári ismeretekbe : tanárképző főiskolák : egységes jegyzet / Tóth Gyula. - Budapest : Tankvk., 1987

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtáros. – 37. (1987). 12., p. 753-755.

1988

Olvasásismeret / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... szerkesztésben közrem. Kamarás István]. – 7. változatlan utánny. – Budapest : Nemz. Tankvk., 1988., 408 p. ; 24 cm. – (Tanárképző főiskolák ; 7)

Szemlék a könyvtáros pálya külföldi irodalmából : angol, német és szláv nyelvű írások alapján / [a szemléket készítették Futala Tibor, Katsányi Sándor, Orbán Éva]. – [Budapest] : [s.n.], [1988]. – 3 db ; 29 cm.

Gépirat. – A bibliográfia összeállításában közreműködött Hegyközi Ilona.

– A szemlézett anyag bibliográfiája megjelent A könyvtáros pálya egy szociológiai vizsgálat tükrében / Vidra Szabó Ferenc c. kötetben

És mi merre megyünk? / Havas Katalin ; [riporter] Katsányi Sándor

In: Könyvtári híradó. – 32. (1988) 3., p. 1-2.

1989

Olvasásismeret / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... szerkesztésben közrem. Kamarás István]. – 8. változatlan utánn. – Budapest : Nemz. Tankvk., 1989., 408 p. ; 24 cm. – (Tanárképző főiskolák ; 7)

Dienes László, 1889-1953 / Katsányi Sándor
In: Könyvtári híradó. – 33. (1989) 4., p. 6-7.

Mennyi a csiga futamideje avagy Beszélgetés könyvellátásunk meggyorsításáról. – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Ellátó Szolgálatáról szóló beszélgetés résztvevői voltak: Bánhegyi Gyuláné, Jakubecz Ilona, Szabó Jánosné, Bartos Éva és Katsányi Sándor
In: Könyvtári híradó. – 33. (1989) 1., p. 3.

Un tour d`horizon sur les bibliothèques de Hongrie / Sándor Katsányi
In: Bulletin des bibliothèques de France. – 36. (1989) 4., p. 231.

1990

A könyvtár kezelése / [szerk. Katsányi Sándor] ; [közread. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ ; [írták Tóth Gyula et al.]. - 3. átd., bőv. kiad. - Bp. : OSZK KMK, 1990 [Bp.] : [OSZK]. - 306 p. : ill. ; 24 cm. – ISBN 963 201 308 5

Eltékozolt tisztesség / [név nélkül]
In: Könyvtári híradó. – 34. (1990) 4.
In: Könyvtáros. – 40. (1990) 6., p. 367-369.

Földszintes szolgáltatások / Katsányi Sándor
In: Könyvtári Híradó. – 34. (1990) 9., 1-2.p.

1991

Olvasásismeret / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... szerkesztésben közrem. Kamarás István]. – 9. kiad. – Budapest : Nemz. Tankvk., 1991., 408 p. ; 24 cm. – (Tanárképző főiskolák ; 7)

Hasznos kézikönyvek / Fülöp Júlia, K. S.
In.: Könyvtári Híradó. – 35. (1991). 7., p. 8-9.

Közhasznú tájékoztatás a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban / Katsányi Sándor. – Bibliogr. – Res. angol, német és orosz nyelven

In: Tudományos és műszaki tájékoztatás. – 38. (1991) 3., p. 105-107.

<https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/3593>

Séta ideáink bölcsőhelye körül / Katsányi Sándor

In: Könyvtáros. – 41. (1991) 1., p. 5-8.

*

Fejezetek a Bárczy-korszak történetéből : Budapest művelődéspolitikája a századelőn / Erdei Gyöngyi ; [közread. a] Fővárosi Önkormányzat [etc.]. - Bp. : FSZEK, 1991

Ismertetés: Bárczy István és Szabó Ervin / Katsányi Sándor In: Könyvtári Híradó. – 35. (1991) 12., p. 9.

1992

Olvasásismeret / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... szerkesztésben közrem. Kamarás István]. – 10. kiad. – Budapest : Nemz. Tankvk., 1994., 408 p. ; 24 cm. – (Tanárképző főiskolák ; 7)

Bomló falak tövében / Katsányi Sándor. – A növekvő könyvtári forgalomról
In: Könyvtáros. – 42. (1992). 3., p. 128-131.

Holland-magyar-német TEMPUS-szimpozium Budapesten / Katsányi Sándor
In: Tudományos és műszaki tájékoztatás. – 39. (1992). 9., p. 404-406.
<https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/3475>

Kigázolás? / Katsányi Sándor

In: Könyvtári Híradó. – 36. (1992) 1., p. 1-2.

Szabadpolc a Wenckheim palotában / Katsányi Sándor

In: Könyvtári Híradó. – 36. (1992) 9., p. 5-6.

*

„A KESZ második ifjúkorát éli...” / Rónai Péter ; [riporter] Katsányi Sándor
In: Könyvtári Híradó. – 36. (1992) 11., p. 5-6.

1993

Művészetek és könyvtárak / Katsányi Sándor. – Az MKE győri vándorgyűlésén elhangzott előadás szövege

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1993) okt., 19-21.p.

<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00144/pdf/01vandorgyules.pdf>

A szabadpolcos állomány forgalma a központi könyvtárban / Katsányi Sándor

In: Könyvtári Híradó. – 37. (1993) 8/9., p. 8-10.

Tendenciák és illúziók / Katsányi Sándor. – A könyvtári állománygyarapításról

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1993) aug., 3-10.p.

<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00142/pdf/01konyvtarpolitika.pdf>

*

A gyerekek könyvtári ellátása / Szász Ilona ; [riporter] Katsányi Sándor

In: Könyvtári Híradó. – 37. (1993) 8/9., p. 1-5.

1994

Olvasásismeret / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... szerkesztésben közrem. Kamarás István]. – 11. kiad. – Budapest : Nemz. Tankvk., 1994., 408 p. ; 24 cm. – (Tanárképző főiskolák ; 7)

Hamvas Béla a Fővárosi Könyvtárban / Katsányi Sándor. – Darabos Pál Magyar Könyvszemlében megjelent tanulmányának felhasználásával készült

In: Könyvtári Híradó. – 38. (1994) 4., p. 15.

Politikai támadás a Fővárosi Könyvtár vezetői ellen 1944-ben / Katsányi Sándor. – Res. angol nyelven

In: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve. – 23. 1988-1989-1990. – (1994), p. 53-57.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/FSZEK_Evkonyv_1988-1989-1990/?pg=54&layout=s

1995

Inkarnáció ezüstben / Katsányi Sándor. – A kötelespéldány-szolgáltatás hiányosságairól egy Nagy László-kötet kapcsán. – Rády Ferenc hozzászólása a Magyar Hírlapban A bomlása kezdete? címmel 1995. máj. 16-án jelent meg
In: Magyar hírlap. – 1995. máj. 16.
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. - 1995. június, p. 55
<http://epa.oszk.hu/01300/01367/00165/pdf/06forum.pdf>

József Attila a Fővárosi Könyvtárban / Katsányi Sándor
In: Könyvtári Híradó. – 39. (1995) 5/6., p. 10-11.

A könyvtár szociális feladatai / Katsányi Sándor
In: A könyvtár szociális funkciója : tanulmánygyűjtemény. - Bp. : Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1995. -. - p. 5-22.

Olvasásra nevelés és pedagógusképzés : HUNRA konferenciák előadásai / Katsányi Sándor
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1995) aug., p. 47-49.
<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00167/pdf/05konyvesneveles.pdf>

Párhuzamos életrajzok : Gulyás Pál, Szabó Ervin és a korszerű közkönyvtár gondolatának kibontakozása / Katsányi Sándor. – Bibliogr. – Res. angol és német nyelven
In: Könyvtári figyelő. – 5. (1995) 2., p.199-208.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00014/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1995_2_199-208.pdf

Referenz kérdések és az olvasói igények változásai / Katsányi Sándor
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1995) ápr., p. 26-29.
<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00163/pdf/03muhelykerdesek2.pdf>

A valódi elvárások / Katsányi Sándor. – Elhangzott a kelet-magyarországi és szlovákiai könyvtárosok szakmai tanácskozásán; Miskolc-Lillafüreden, 1995. okt. 5-én
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1995) dec., 21-25.p.
<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00171/pdf/03szeminarium.pdf>

1996

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia : bölcsészettudományi karok, tanárképző főiskolák : egységes jegyzet / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila ; [... közrem. Kamarás István]. – 13. utánnny. – [Budapest] : Nemz. Tankvk., 1996. – 408 p. : ill. ; 24 cm

*

Die Benutzungsordnung einer Öffentlichen Bibliothek : Formulierungsvorschlag, Materialien, Beispiele / [erarb. von Erika Rossoll] ; Deutsches Bibliotheksinstitut. - Berlin : DBI, 1993
Ismertetés: A német közművelődési könyvtárak használati szabályzata: javaslatok, dokumentumok, példák / Katsányi Sándor In: Tudományos és műszaki tájékoztatás, ISSN 0041-3917, 1996. (43.), 1. , 27-28. p.
<https://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/2703>

1997

Az állam szerepe az információs társadalomban / tömörítette Katsányi Sándor. – Werner Schwuchow: Die Rolle des Staates in der Informationsgesellschaft. Reflektionen zu Thesen von Nick Moore zu verschiedene Ansätzen nationaler Informationspolitiken heute c. tanulmányának tömörítése
In: Könyvtári figyelő. – 7. (1997) 4., p. 735-738.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00024/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1997_4_735-738.pdf

Tűnődés : a FSZEK díjtétel-politikájáról / Katsányi Sándor
In: Könyvtári Híradó. – 41. (1997) 3., p. 5-6.

*

Magyar szólások és közmondások kézikönyve : [A-Z-ig]. - [Budapest] : Merényi, [1996]
Ismertetés: Egy kézikönyvről / Katsányi Sándor In: Magyartanítás. – 38. (1997) 3., p. 34.

1998

Körkép a német városi könyvtárak tájékoztató szolgálatáról : a kérdések nagyságrendje és jellege / Katsányi Sándor
In: Könyvtári figyelő. – 8. (1998) 3-4. , p. 461-465.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00027/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1998_3-4_461-465.pdf

1999

Amikor megnyílt a főváros bibliotékája : Szabó Ervin volt az első könyvtárnok : kellett a megünnepelhető dátum / Katsányi Sándor
In: Népszabadság. – (1999) okt. 16., 38.p. : fotoill.

A Bartha Miklós Társaság és a Fővárosi Könyvtár / Katsányi Sándor. – Bibliogr. lábjegyzetben
In: Fülöp Géza emlékkönyv. – (1999)., p. 99-103.

A Fővárosi Könyvtári Napok dél-budai rendezvénysorozata / Katsányi Sándor
In: Könyvtári Híradó. – 43. (1999) 11., 3-5.p.

Az információfogyasztó társadalom, az ifjúság és a könyvtár / Katsányi Sándor. – Elhangzott a Magyar Periodika Kör konferenciáján a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál alkalmából
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1999) máj., p. 15-17.
<http://epa.oszk.hu/01300/01367/00113/pdf/02konyvtaroskepzes.pdf>

Információkereső gyakorlatok 12-18 éveseknek / Katsányi Sándor
In: Olvasásfejlesztés iskolában és könyvtárban : a Magyar Olvasástársaság, a sárospataki Városi Könyvtár és az MKE Zempléni Könyvtárosok Szervezetének konferenciája. – Sárospatak : Vár. Kvt., 1999, p. 99-102.

Az információkereső technikák, a tanulók és a változó körülmények / Katsányi Sándor. – Bibliogr., jegyz. – Res. angol nyelven
In: Könyvtári figyelő. – 9. (1999) 2., p. 277-281.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00030/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1999_2_277-281.pdf

Információkereső technikák elsajátításának problémái változó körülmények között / Katsányi Sándor
In: Új pedagógiai szemle. – 49. (1999) 11., p. 70-74.
<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00032/1999-11-in-Katsanyi-Informaciokereso.html>
In: Olvasásfejlesztés iskolában és könyvtárban : a Magyar Olvasástársaság, a sárospataki Városi Könyvtár és az MKE Zempléni Könyvtárosok Szervezetének konferenciája, Sárospatak, 1999. május 28-30. - Sárospatak : Városi Könyvtár, 1999. - p. 99-102.

Mikor alapították a fővárosi könyvtárat? / Katsányi Sándor

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – (1999) nov., p. 30-34.

<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00119/pdf/04historia.pdf>

2000

A Budapestensia kialakulása, avagy Három könyvtárosportré / Katsányi

Sándor. – Toldy László, Kőrösy József és Szabó Ervin arcképe

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 9. (2000) 9., p. 53-59.

<http://epa.oszk.hu/01300/01367/00009/pdf/06pavela.pdf>

Kézikönyvtárunk: problémák és perspektívák / Katsányi Sándor

In: Könyv és nevelés. –2. (2000) 1., p. 90.

<https://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=103>

Kiállítási napló 1948/49. : (sajtótükör) / K. S.

In: Könyvtári híradó. – 44. (2000) 3/4., p. 6-7.

Magyar olvasáskultúra túl a határokon / Katsányi Sándor. – Bibliogr.

In: Könyvtári figyelő. – 10. (2000) 4., p 637-646.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00035/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2000_4_637-646.pdf

Segít-e a könyv, a mese? / Katsányi Sándor

In: Fordulópont. – 2. (2000). 2.=8., p. 105-107.

Szabó Ervin publikálatlan tanulmánya az ifjúság könyvtári ellátásáról / Katsányi Sándor. – A tanulmány eredetileg a 1914 szeptemberére tervezett lipcsei konferenciára készült német nyelven. A fordítás is Katsányi Sándor munkája

In: Könyv és nevelés. – 2. (2000) 2., p. 78-81.

<https://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=126>

Társadalomtudományi könyvtár kontra általános közművelődési könyvtár : két koncepció harca a Szabó Ervin előtti Fővárosi Könyvtárban / Katsányi Sándor. – Bibliogr. jegyzetekben. – Res. angol nyelven

In: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve. – 26. 1997-1998. – (2000), p. 119-125.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/FSZEK_Evkonyv_1997-1998/?pg=122&layout=s

2001

Információ, dokumentum, könyvtár : bevezetés a könyvtári asszisztensképző tanulmányokhoz / Katsányi Sándor. - Budapest : KI, 2001 [Budapest] : Akaprint. - 28 p. ; 24 cm. - (Az iskolarendszeren kívüli könyvtári szakképzés füzetei, ISSN 1587-8651). – ISBN 963-201-333-6 (fűzött)

A Budapestensia kialakulása avagy Három könyvtáros-portré / Katsányi Sándor In: Helyismereti Könyvtárosok VII. Országos Tanácskozása : Székesfehérvár, 2000. július 26-28. / [szerk. Komlósi József]. – Székesfehérvár : Vörösmarty M. Kvt., 2001, p. 35-42.

A könyvtáros és kora : vonások Szabó Ervin könyvtárpolitikus arcképéhez / Katsányi Sándor. – Bibliogr. jegyzetekben. – Res. angol nyelven In: Könyvtári figyelő. – 11. (2001) 4., p. 633-645.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00040/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2001_4_633-645.pdf

Szabó Ervin és Teleki Pál / Katsányi Sándor In: Magyar könyvszemle. – 117. (2001) 3., p. 363-366.
<http://epa.oszk.hu/00000/00021/00030/0006-255.html>

*

Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban / szerk. Guglielmo Cavallo, Roger Chartier ; [ford. Sajó Tamás]. - Budapest : Balassi, cop. 2000
Ismertetés: Egy fontos kézikönyvről és olvasási kultúránk gyökereiről / Katsányi Sándor In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 10. (2001) 1., p. 54-58.
<http://epa.oszk.hu/01300/01367/00013/pdf/08konyv.pdf>

2002

A Fővárosi Könyvtár szerepe Budapest információellátásában : történeti áttekintés / Katsányi Sándor, Kiss Jenő. – Bibliogr. – Res. angol nyelven In: Tudományos és műszaki tájékoztatás. – 49. (2002) 10/11., p. 394-400.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=794&issue_id=45

Képesek-e a könyvtárak hozzájárulni a digitális szakadék áthidalásához? / tömörítette Katsányi Sándor. – Ross Shimmon tanulmányának a Bibliotheksdiens 2002/1. számában megjelent fordítása alapján In: Könyvtári figyelő. – 12. (2002) 4., p. 737-740.
https://epa.oszk.hu/00100/00143/00043/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2002_4_737-740.pdf

Le a bürokráciával : a Könyvtári Innovációs Központ zátonyra futása /
tömörítette Katsányi Sándor. – Georg Ruppelt tanulmánya alapján készült,
amely a Bibliotheksdiens 2002/4. számában jelent meg

In: Könyvtári figyelő. – 12. (2002) 4., p. 747-748.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00043/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2002_4_747-748.pdf

Olvasáslélektan és –pedagógia / Nagy Attila, Katsányi Sándor. – Bibliogr.

In: Könyvtárosok kézikönyve. 4. köt. Határterületek. Osiris Kiadó. – (2002).,
p.53-86.

*

A magyar olvasástanítás története : az olvasásról az olvasásért: az élő ábécé
/ szerk. Adamikné Jászó Anna ; [szerzők Adamikné Jászó Anna et al.]. –
Budapest, 2001

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Csengőszó. – 10. (2002) 3.

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyv és nevelés. – 4. (2002) 1., p. 29-30.

<https://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=291>

Ismertetés: Katsányi Sándor In: Könyvtári levelező/lap. – 14. (2002) 8., p.
25-26.

https://epa.oszk.hu/00300/00365/00009/pdf/KLL_EPA00365_2002-08_025-026.pdf

2003

Iskolai könyvtári ismeretek / Dán Krisztina. - Budapest : KI, 2002

Ismertetés: Továbbképzés felsőfokon / KS. In: Könyvtári levelező/lap. – 15.évf.
2003. 3.sz., p. 42.

https://epa.oszk.hu/00300/00365/00016/pdf/KLL_EPA00365_2003-03_042.pdf

Könyves Tóth Kálmán, 1900-1972 / Katsányi Sándor. – Bibliogr. jegyzetekben.
– Res. angol nyelven

In: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve. – 27. 1999-2000-2001. –
(2003)., 161-172.p.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/FSZEK_Evkonyv_1999-2000-2001/?pg=164&layout=s

A közkönyvtári hálózat kialakítása : ideák és reáliák / Katsányi Sándor. –
Bibliogr. lábjegyzetben

In: A város könyvtárnoka : konferencia Szabó Ervin születésének 125.
évfordulója alkalmából, 2002. október 10.. Bp. : FSZEK, 2003., p. 121-134.

2004

A főváros könyvtárának története / Katsányi Sándor ; [közread. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár]. - Budapest : FSZEK, 2004-. - ill. ; 25 cm
1. [köt.]. 1945-ig. – 420 p. – ISBN 963 581 434 8

Hetvenes évek., könyvtár, ifjúság / Katsányi Sándor
In: Visszatekintő : húsz éves az MKE Olvasószolgálati Szekció / [szerk. Nemes Erzsébet és Kocsis István]. - [Hatvan] : [Ady Endre Városi Könyvtár], [1993], p. 2-4.

Indexek, könyvzúzdák, könyvtárosok : könyvkivonások a Fővárosi Könyvtárban. 1945-1950 / Katsányi Sándor. – Bibliogr. jegyzetekben. – Res. angol nyelven
In: Könyvtári figyelő. – 14. (2004) 3., p. 513-524.
<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00052/katsanyi.html>

Látomás és indulat a fővárosi könyvtár történetében / Katsányi Sándor
In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 13. (2004) 4., p. 28-43.
<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00052/pdf/04historia.pdf>

Szabó Ervin könyvtárideálja : százéves patina / Katsányi Sándor
In: Élet és tudomány. – 59. (2004) 51/53., p. 1667-1671., fotoill.

2005

A DISZ - utóbb KISZ - József Attila olvasómozgalma / Kamarás István, Katsányi Sándor. – Bibliogr. jegyzetekben
In: Palócföld. – 51. (2005) 4., p. 585-593.

Irodalomközvetítés az 1950-80-as évek olvasómozgalmaiban / Kamarás István, Katsányi Sándor
In: Kamarás István: Olvasásügy. - Pécs : Iskolakultúra, 2005. - p. 23-69.

„Nagy Könyvek” - 1950-ben / Katsányi Sándor
In: A Vas megyei könyvtárak értesítője. – 35. (2005) 2., p. 19-22.

Szabó Ervin és az iskolai könyvtárak : tanulóifjúság könyvtári ellátásának választójai az 1910-es években / Katsányi Sándor. – Bibliogr. jegyzetekben.

– Res. angol és német nyelven

In: Könyv és nevelés. – 7.évf. 2005. 1.sz., 21-29.p.

<https://olvasas.opkm.hu/index.php?menuId=125&action=article&id=522>

*

A feladatra készülni kell : a cigányság kulturális beilleszkedése és a
közkönyvtár / szerk. Nagy Attila, Péterfi Rita. - Budapest : OSZK : Gondolat,
2004

Ismertetés: Terra incognita / Katsányi Sándor In: Könyv, könyvtár, könyvtáros.
– 14. (2005) 3., p. 54-58.

<https://epa.oszk.hu/01300/01367/00063/pdf/07konyv.pdf>

2006

Egy fejezet a Szabó Ervin Könyvtár múltjából / Katsányi Sándor. – Az 1950-es
évekről

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 15.évf. 2006. 10.sz., 20-28.p.

<http://epa.oszk.hu/01300/01367/00082/pdf/02oszk.pdf>

A vakok könyvtári számítógép-használata / Katsányi Sándor [et al]. – Bibliogr.
– Res. angol nyelven

In: Könyvtári figyelő. – 16. (2006) 2., p. 269-276.

https://epa.oszk.hu/00100/00143/00059/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2006_2_269-276.pdf

2008

A főváros könyvtárának története / Katsányi Sándor ; [közread. a Fővárosi
Szabó Ervin Könyvtár]. - Budapest : FSZEK, 2004-2008. - ill. ; 25 cm
[2. köt.]. 1945-1998. – 526 p. – ISBN 978 963 581 437 4. – A 2. köt.
társszerzője Tóth Gyula

Kronológia. – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főbb eseményei 1945 és 2000
között / Katsányi Sándor

In: A főváros könyvtárának története / Katsányi Sándor ; [közread. a] Fővárosi
Szabó Ervin Könyvtár. – Budapest : FSZEK, 2008, 2. köt. p. 465-478.

Levél Tóth Gyula Tanár Úrhoz Szabó Ervinről - de nem csak róla / Katsányi
Sándor. – Res. angol nyelven

In: Könyvtár és társadalom vonzásában : köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70.

születésnapjára / [szerk. Czövek Zoltán, Koltay Tibor és Pálvölgyi Mihály]. – Szombathely : Savaria Univ. Press, 2008, p. 15-17.

Tróféává vált könyvek : a Szovjetunióba vitt német könyvtári gyűjtemények története / Katsányi Sándor. – Bibliogr. 20 tétel. – Res. angol nyelven

In: Könyvtári figyelő. – 18. (2008) 1., p. 75-90.

<http://www.epa.oszk.hu/00100/00143/00066/107.htm>

2009

Román József, 1913-2008 / Katsányi Sándor

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 18. (2009) 2., p. 50-51.

A könyvtár mint a megregulázott értelmiség menedékhelye : az 1956-ot követő évek portrékrónikája / Katsányi Sándor. – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 18. (2009) 7., p. 40-49.

<http://ki.oszk.hu/3k/2010/12/a-konyvtar-mint-a-megregulazott-ertelmiseg-menedekhelye-az-1956-ot-koveto-evek-portrekronikaja/>

*

Bibliotheken 2040 : die Zukunft neu entwerfen / [red.] Rob Bruijnzeels und Nicoline van Tiggelen ; aus dem Niederländischen von Ute Klaassen. – Bad Honnef, cop. 2003

Ismertetés: Posztmodern könyvtár - hagyományos építőelemekből / Katsányi Sándor In: Könyvtári figyelő. – 19. (2009) 1., p. 131-134.

<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/posztmodern-konyvtar-%E2%80%93-hagyomanyos-epitoelemekbol/#more-879>

Konflikt- und Gefahrensituationen in Bibliotheken : ein Leitfaden für die Praxis / von Martin Eichhorn. – 2., völl. überarb. u. erw. Aufl. – [H.n.], 2007

Ismertetés: A sokarcú erőszak és a könyvtár / Katsányi Sándor. – Bibliogr. 4 tétel In: Könyvtári figyelő. – 19. (2009) 3., p. 493-495.

http://epa.oszk.hu/00100/00143/00072/pdf/kf_00143_2009_03_493-495.pdf

2010

Sok fény és sok árnyék: az olasz könyvtárak / tömörítette Katsányi Sándor. – Christina Hasenau „Viel Licht und viel Schatten: Italienische Bibliotheken” című, a Bibliothek, Forschung und Praxis 2009. 2. számában megjelent cikke alapján. – Res. angol nyelven

In: Könyvtári figyelő. – 20. (2010) 3., p. 481-486.

<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/sok-feny-es-sok-arnyek-az-olasz-konyvtarak/>

*

Olvasási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban, 1772-1848 / Fülöp Géza. - Budapest : Hatágú Síp Alapítvány, 2010

Ismertetés: Könyvkultúra, nemzeti megújulás, polgárosodás : Fülöp Géza posztumusz könyve / Katsányi Sándor In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. - 19. (2010) 10, p. 48-53 1216-6804

<http://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=01367>

2011

Vargha Balázs csempészárúja / Katsányi Sándor. – Bibliogr. 4 tétel

In: Könyv, könyvtár, könyvtáros. – 20. (2011) 8., p. 39-44.

<http://ki.oszk.hu/3k/2012/02/vargha-balazs-csempeszaruja/>

2020

Olvasásismeret : olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia / Gereben Ferenc, Katsányi Sándor, Nagy Attila. – Elektronikus dokumentum. – OCR-es PDF. – 2020

Eredeti nyomtatott kiadás: Budapest : Tankönyvkiadó, 1979

<http://mek.oszk.hu/20100/20145>

urn:nbn:hu-157347

2021

Levél Varga Bélának / Katsányi Sándor

In: Életem, emlékeim / Varga Béla. – Veszprém : Veszprémi Szemle

Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, 2021., p. 112-114.

https://adt.arcanum.com/hu/view/VeszpremiSzemleKonyvek_2021_13/

*Papp István munkái
1957-től 2021-ig*

Bibliográfia

Papp István 90. születésnapjára

*Összeállította
Honffyné Felhő Ágnes*

Budapest

2021

Előszó

A bibliográfia a megjelenés időrendjében veszi számba Papp István gazdag életművét. Az első dokumentum 1956-ból való, az utolsó, ebben a bibliográfiában is szereplő írások 2013-as keltezésűek. A megjelenési évek szerinti csoportosításban a monográfiák, a tanulmánykötetekben, évkönyvekben megjelent írások, a folyóirat- és hírlapcikkek, valamint az ismertetések a címek betűrendjében követik egymást. Az összeállításban igyekeztünk számba venni mind a Magyarországon, mind a külföldön publikált műveket. Papp István a bibliográfiában számba vett publikációit teljes nevén, P.I.-ként, p.i.-ként és – néhány ifjúkori írásánál – N’Pávisi P’tapként jegyezte. Nevét legtöbbször „–„jelzi; csak akkor tüntettük fel teljes egészében, ha az adott művet társszerzőkkel vagy idegen nyelven írta, vagy ha neve csak az annotációban van megadva.

Az összeállítás első része a kötetekben és folyóiratokban publikált írásokat tartalmazza; ennek összeállításához az OSZK Könyvtári Intézet Könyvtörténeti és könyvtártudományi szakkönyvtárának gyűjteménye és az ott szerkesztett bibliográfiák és adatbázisok szolgáltak alapul. Papp István pályafutása során sokat tett ezért a gyűjteményért.

A második részben szerepelnek a kéziratos munkák. Ezek az Országos Könyvtárügyi Tanács (OKT), a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSZEK) és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) irattárában, valamint az OSZK Könyvtörténeti és könyvtártudományi szakkönyvtárában (KSZK) férhetők hozzá.

Külön köszönet illeti Papp Istvánt azért, hogy rendelkezésünkre bocsátotta a szakmai munkássága során publikációiról összegyűjtött adatokat, kiegészítette összeállításunkat, és megtisztelt bennünket azzal, hogy ránk bízta kéziratainak megőrzését.

Budapest, 2021. szeptember 30.

A Könyvtártudományi Szakkönyvtár munkatársai

A bibliográfiában szereplő folyóiratok címrövidítéseinek feloldása

Bibl. Bibliogr. Rub. – Biblioteki i Bibliografîa za Rubežom
 Bibl. Bucureștilor. – Biblioteca Bucureștilor
 Bok Bibl. – Bok og Bibliotek
 D. Mo. – Dél-Magyarország
 Élet irod. – Élet és irodalom
 Esti hírl. – Esti hírlap
 Fejér m. könyvt. – Fejér megyei könyvtáros
 FSZEK évkv. – A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár évkönyve
 GI-Intern. – Goethe Institut Intern
 Inform. Mat. – Informácie a Materialy
 Knižn. Inform. – Knižnice a Informácie
 Kv. kvt. könyvt. – Könyv, könyvtár, könyvtáros
 Kvt. figy. – Könyvtári figyelő
 Kvt. jegyz. – Könyvtári jegyzések
 Kvt. levlap. – Könyvtári levelezőlap
 Kv. nev. – Könyv és nevelés
 M. kvszle – Magyar könyvszemle
 M. nemz. – Magyar nemzet
 MKE évkv. – A Magyar Könyvtárosok Egyesülete évkönyve
 Mezőgazd. élelmiszerip. könyvt. táj. – Mezőgazdasági és élelmiszeripari
 könyvtárosok tájékoztatója
 Műsz. terv. – Műszaki tervezés
 NKA hírlev. – A Nemzeti Kulturális Alap hírlevele
 Orv. könyvt. – Orvosi könyvtáros
 OSZK évkv. – Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve
 OSZK h. – OSZK híradó
 Pest m. könyvt. – Pest megyei könyvtáros
 Somogyi hírl. – Somogyi hírlap
 Társ. szle. – Társadalmi szemle
 Tud. műsz. táj. – Tudományos és műszaki tájékoztatás
 Új Mo. – Új Magyarország
 UNESCO B. Libr. – UNESCO Bulletin for Libraries
 Zalai hírl. – Zalai hírlap
 Zentralbl. Bibliothekswes. – Zentralblatt für Bibliothekswesen

I. Nyomtatásban megjelent írások

1957

Könyvtáros arcképek. Knapp Vince érdi népkönyvtáros / -.
== Pest m. könyvt. – 1957. 4.sz. p.7-10.

1958

A falusi könyvtáros feladatai / Pál Ernő, Papp István.
Bp., Pest Megyei Könyvtár, 1958. [2], 50 p.

A falusi iskolai könyvtárakról / Katsányi Sándor, Papp István.
== A könyvtáros. – 8.évf. 1958. 11. sz. p.816-818.

Kiállítás és játék / -.

== A könyvtáros. – 8.évf. 1958. 11.sz. p.836.

A Pest megyei járási és községi könyvtárak katalógushálózatának kiépítéséről / Salamon Józsefné, Papp István.

== A könyvtáros. – 8.évf. 2.sz. 1958. p.101-102.

1959

Fiatalkönyvtárosok baráti találkozója / -.

== A könyvtáros. – 9.évf. 12.sz. 1959. p.902.

A KMK Oktatási Csoportjának munkájáról / -.

== OSZK h. – 2.évf. 1959. 15/16.sz. p.6.

A második gyermekkönyvtárosi tanfolyam / -.

== A könyvtáros. – 9.évf. 1959. 10.sz. p.736.

A mozgófényképek címfelvételezéséről / -.

== M. kvszle. – 75.évf. 1959. 2.sz. p.222-228.

Az OSZK új könyvtáros tanulói / -.

== OSZK h. – 2.évf. 1959. 20.sz. p.9-10.

A társadalmi munkás könyvtárosok továbbképző tanfolyamairól / -.

== A könyvtáros. – 9.évf. 1959. 7.sz. p.495-496.

Törzs- és csereanyag a Pilisborosjenői Könyvtárban / -.

== Pest m. könyvt. – 1959. 6.sz. p.7-10.

1960

Hírek a könyvtárosképzésről / –.

== A könyvtáros – 10.évf. 1960. 1.sz. p.32.

Hogyan vizsgáztak könyvtárostanonaink? / –.

== OSZK h. – 3.évf. 1960. 9.sz. p.182-183.

Könyv és könyvtár. Könyvtártudományi és bibliográfiai tanulmányok / Szerk. Csüry István, Módis László. – Bp., Tankönyvkiadó, 1958. 107 p.

[Ismert.] / –.

== M. kvszle. – 76.évf. 1960. 2.sz. p.212-214.

Megindult a továbbképzés az V. főosztályon / –.

== OSZK h. – 3.évf. 1960. 5.sz. p.107-109.

A retrospektív magyar nemzeti filmográfia első kísérletéről / –.

== M. kvszle. – 76.évf. 1960. 2.sz. p.207-209.

A szombathelyi könyvnyomdászat története / Kuntár Lajos. – Szombathely, 1957.

[Ismert.] / –.

== M. kvszle. – 76.évf. 1960. 1.sz. p.79.

1961

Gyakorlat - elmélet - könyvtárpolitika / Bereczky László, Kiss Jenő, Papp István.

== Könyvtáros. - 11.évf. 1961. 3.sz. p.143-145. A könyvtárügy második ötéves tervének irányelveihez című cikksorozatban.

Javaslat a Magyar Nemzeti Könyvtár új olvasószolgálatának kiépítésére. [Jelige:] „Tempus est” / (Bereczky László, Kiss Jenő, Papp István).

In: Nemzeti könyvtárunk a Várban. A Budavári Palota nyugati szárnya átépítésével kapcsolatos pályázatok ismertetése, a díjnyertes pályamunkák szövegével. Bp., OSZK, 1961. 108 lev. 29 t.

A KMK Oktatási Osztályának munkájáról / –.

== OSZK h. – 4.évf. 1961. 7/8.sz. p.156-157.

A könyvtárosképző szaktanfolyam 1961-es képesítővizsgái / –.

== Könyvtáros. – 11.évf. 1961. 9.sz. p.546-547.

A könyvtárosság mint szakma és a könyvtárosképzés / –.

== Orv. könyvt. – 1961. 2.sz. p.9-15.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ Oktatási Osztályának 1959. évi munkájáról / Besenyei Andorné, Papp István.

In: OSZK évkv. 1959. – 1961. p.93-104.

1962

Két hét Olaszországban / -.

== OSZK h. - 5.évf. 1962. 6/8.sz. p.119-122.

Könyvtárunk ez évi munkájáról. Előzetes jelentés a Kollégium napirendjén / -.

== OSZK h. - 5.évf. 1962. 12.sz. p.209-211.

A Könyvtártudományi Szakkönyvtárról / -.

== OSZK h. - 5.évf. 1962. 3.sz. p.59-61.

A szakszervezeti könyvtárosok kézikönyve / Papp István, Gerő Zsoltné.

Bp., Táncsics K., 1962. 220 p.

1963

Három kérdés / -.

== OSZK h. - 6.évf. 5.sz. 1963. p.155-157.

A könyvtárosképzés füzetei.

[Ismert.] / -.

== Könyvtáros. - 13.évf. 1963. 10.sz. p.616-619.

Magyar hírlapok könyvtári vonatkozású cikkeiről 1963 első felében / -.

== Kvt. figy. - 9.évf. 1963. 6.sz. p.271-286.

Olvasóforgalmi statisztikák egyszerűsítése / -.

== OSZK h. - 6.évf. 1963. 2.sz. p.54-57.

Egy vadember dörmögései / -.

== OSZK h. - 6.évf. 1963. 5.sz. p.157-158.

1964

Beszámoló a Feldolgozó Osztály és a Bibliográfiai Osztály felülvizsgálatáról / -.

== OSZK h. - 7.évf. 1964. 6.sz. p.145-149.

A képzés és továbbképzés kérdései könyvtárunkban / -.

== OSZK h. - 7.évf. 1964. 8.sz. p.214-215.

Könyvtárosok zsebkönyve / Papp István, Bereczky László, Kiss Jenő.

Bp., 1964. VII, 167 p. 2 t.

Néhány gondolat a könyvtári képesítési utasítások kapcsán / -.

== OSZK h. - 7.évf. 1964. 4.sz. p.85-89.

Számadás és tervezés / -.

== OSZK h. - 7.évf. 1964. 1.sz. p.1-3.

Egy vadember dörmögései / -.

== OSZK h. – 7.évf. 1964. 1.sz. p.28.
Egy vadember dörmögései / –.
== OSZK h. – 7.évf. 1964. 2.sz. p.53.

1965

Könyvtári Minerva / Fel. szerk. Faragó Lászlóné. Közread. az OSZK KMK.
Bp., OSZK, 1965.

1. köt. XLII, 684 p.

2. köt. Mutatók és tanulmányok. 234 p.

A mutatót szerkesztette –.

Megjelent angol és orosz nyelven is: Hungarian library directory. Indexes: István Papp;
Putevoditel' vengerskih bibliotek. Ukazateli: I. Papp.

Szakkatalógusunk rekonstrukciójához / –.

== OSZK h. – 8.évf. 1965. 1.sz. p.19-23.

Hozzászólás Haraszthy Gyula tervtanulmányához.

1966

Magyar könyvészet 1945-1960. 1. kötet.

[Ismeret.] / –.

== Könyvtáros. – 16.évf. 1966. 6.sz. p.366-367.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár évkönyve, 1963-1964.

[Ismeret.] / –.

== Könyvtáros. – 16.évf. 1966. 2.sz. p.110-111.

Orvosi szakkönyvtárak tervezése / Tombor Tibor.

[Ismeret.] / –.

== Könyvtáros. – 16.évf. 1966. 4.sz. p.232-233.

1967

Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei 3.köt. 1966.

[Ismeret.] / –.

== Könyvtáros. – 17.évf. 1967. 1.sz. p.49-50.

Gépi lyukkártyák könyvtári alkalmazása / Vásárhelyi Pál.

[Ismeret.] / –.

== Könyvtáros. – 17.évf. 1967. 11.sz. p.691-692.

Lyukkártyatechnika / Tóth Antal, Tóth Ferenc.

[Ismeret.] / –.

== Könyvtáros. – 17.évf. 1967. 7.sz. p.434-435.

A módszertani szolgáltatások a tudományos és szakkönyvtári hálózatban / Pataki Ernő, Bereczky László.

[Ismert.] / –.

== Könyvtáros. – 17.évf. 1967. 2.sz. p.116-117.

A nem hagyományos dokumentumok a központi és a tanszéki könyvtárakban.

[Ismert.] / –.

== Könyvtáros. – 17.évf. 1967. 9.sz. p.563-564.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár évkönyve 1965.

[Ismert.] / –.

== Könyvtáros. – 17.évf. 1967. 6.sz. p.368-369.

1968

A Pest megyei könyvtáros / –.

== Könyvtáros. – 18.évf. 1968. 7.sz. p.436-437.

Tíz éves az OSZK Híradó / –.

== Könyvtáros. – 18.évf. 1968. 4.sz. p.243-244.

A tudományos és szakkönyvtárak fölőspéldányainak értékesítése / –.

== Könyvtáros. – 18.évf. 1968. 6.sz. p.350-351.

1969

Jelentés az 1967. nov. 4.-dec. 2-i olaszországi tanulmányútról / –.

In: Szemelvények a népművelési és könyvtári területről 1967-ben és 1968-ban külföldi tanulmányutakra kiküldöttek jelentéseiből.

Bp., NPI, 1969. p.228-234.

1970

Hozzászólás / –.

In: Gyűjtőköri konferencia. Budapest, 1969. nov. 28. Előadások, hozzászólások.

Bp., 1970. p.69-73.

Kóhalmi Béla 1884-1970 / –.

== Kvt. figy. – 16.évf. 1970. 1.sz. p.3-4.

A könyvtárak a művelődésben / (Papp István, Futala Tibor).

== Könyvtáros. – 20. évf. 1970. 10.sz. p.571-579., 11.sz. p.635-643., 12.sz. p.699-704.

A III. országos könyvtárügyi konferencia című cikkcsoportban.

Tudományos kutatómunka a könyvtárakban / Papp István, Zircz Péter.

== Kvt. figy. – 16.évf. 1970. 3.sz. p.183-189.

1971

Egy éve volt a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia... / –.

== Kvt. figy. – 17.évf. 1971. 4.sz. p.259-266.

Gosudarstvennaâ biblioteka im. Sečeni Centr bibliotekovedeniâ i metodičeskoj raboty.

Putevoditel' / [Sost.] Istvan Šallai, Istvan Papp.

Bp., OSZK KMK, 1971. 34 p.

Javaslat az új könyvtári törvény előkészítésének rendjére. Közread. az OSZK KMK.

Bp., 1971. 24 p.

A javaslatot Papp István állította össze.

Könyvtár és közművelődés / Papp István, Futala Tibor.

In: Könyvtártudományi tanulmányok. 1970. A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia teljes dokumentumanyaga. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka.

Bp., 1971. p.93-111.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ helye és szerepe a központi könyvtári szolgáltatások rendszerében / –.

In: Könyvtártudományi tanulmányok. 1970. A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia teljes dokumentumanyaga. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka.

Bp., 1971. p.393-398.

Liverpool 1971 – Budapest 1972 / –.

== OSZK h. – 14.évf. 1971. 7/8.sz. p.111-112.

Meditáció a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről / –.

== Könyvtáros. – 21.évf. 1971. 10.sz. p.571-573.

A szakszervezeti könyvtárosok kézikönyve / Papp István, Gerő Zsoltné. 2. átdolg. bőv. kiad.

Bp., Táncsics, 1971. 405 p. ill.

Szervezeti egyesítés helyett együttműködést! / –.

== Népművelés. – 1971. 11.sz. p.6-7.

Hozzászólás a művelődési otthonok fejlesztéséről szóló vitához.

1972

Az IFLA-közgyűlés munkájából. Közművelődési könyvtári szekció / –.

== Könyvtáros. – 22.évf. 1972. 11.sz. p.642-644.

The National Széchényi Library Centre for Library Science and Methodology / Compil. István Sallai, István Papp.

Bp., OSZK KMK, 1972. 32 p.

Neue Gesichtspunkte der wissenschaftlichmethodischen Arbeit der Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodik, Budapest / István Papp.

In: 5. Tagung der Zentren für Bibliothekswissenschaft und methodische Arbeit der Bibliotheken sozialistischen Länder. Berlin, 13-17. Oktober 1970. Referate und Arbeitspapiere, Diskussionsbeiträge, Empfehlungen. Zentralinstitut für Bibliothekswesen. Berlin, 1972. p.35-46.

A szakmai tájékoztatási szakemberek képzése és továbbképzése. OMFb tanulmány, 17-810-T / Papp István, Dobay Aladár, Szepesváry Tamás etc.

Bp., OMFb, 1972. 100 p.

Az új könyvtári törvény előkészítéséről / -.

== Kvt. figy. - 18.évf. 1972. 1.sz. p.5-22.

Zentralstelle für Bibliothekswissenschaft und Methodik bei der Nationalbibliothek Széchényi / Zusammengest. István Sallai, István Papp.

Bp., OSZK KMK, 1972. 34 p.

1973

Central assistance in reference work to small public libraries in Hungary / -.

Grenoble, 1973. IFLA. 7 p. 85/E/PL/C

Grenoble 1973. Az IFLA néhány üléséről / -.

== OSZK h. - 16.évf. 1973. 9/10.sz. p.192-193.

Hozzászólás / -.

In: Országos Könyvtárépítési Konferencia. Székesfehérvár, 1972. szept. 14. / Szerk. Neményi László. Közr. az OSZK KMK, Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár.

Bp., Székesfehérvár, 1973. p.44-45.

Hozzászólás Havasi Zoltán Kialakult és kialakuló könyvtári tudományos irányok c. tanulmányához / -.

== Kvt. figy. - 19.évf. 1973. 5/6.sz. p.630-631.

Hozzászólás O. Sz. Csubar'jan előadásához / -.

In: Szemináriumok a szovjet és magyar könyvtárügy időszerű kérdéseiről (1971-1972) / Szerk. Gerő Gyula, Futala Tibor.

Bp., OSZK KMK, 1973. p.28-29.

A könyvtárak kategorizálásának néhány kérdése / -.

== Kvt. figy. - 19.évf. 1973. 1.sz. p.5-18.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenysége 1970-1971 / -.

In: OSZK évkv. 1970-1971. - 1973. p.77-85.

A közművelődési könyvtári szekció munkája a 39. IFLA közgyűlésen / -.

== Könyvtáros. - 23.évf. 1973. 11.sz. p.650-655.

Kutatóműhelyek. A könyvtárosképző intézmények és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ / –.
Bp., OSZK KMK, 1973. 25 p.

[Megfelelőbb helyre a zenei részleget, új téregységeket a szakrészlegekbe, a legfelső szintre az olvasószolgálat súlypontjából nem elsődrendű fontosságú szolgálatokat] / –.
== Fejér m. könyvt. – 13.évf. 1973. 1. sz. p.12-13.
Hozzászólás a székesfehérvári megyei könyvtár új épületének tervezési programjához.

Nekotorye voprosy kategorizacii bibliotek / (Istvan Papp).
In: Bülleten' centrov po bibliotekovedeniü naučno-metodičeskoj raboty socialističeskih stran (oktábr' 1972, Sofiá) / Red. Unga Hristova.
Narodna biblioteka „Kiril i Metodij”, Sofijá, 1973. p.29-45.

Niektoré otázky kategorizácie knižníc / –.
== Inform. Mat. – 83.no. 1973. p.17-41.
A szakmai tájékoztatási szakemberek képzése és továbbképzése. Átdolgozva a szakmai vita alapján. Koncepciótervezet 17-810-Kt / Készítették: Papp István, Szepesvári Tamás, Futala Tibor, Dobay Aladár.
Bp., OMFB, 1973. 35 p.

Az új, közösségi ember kialakulása / –.
== OSZK h. – 16.évf. 1973. 9/10.sz. p.161-163.

Városi könyvtár, Nagykanizsa. tanulmányterv „A” típusú könyvtár épületének kialakításához / Papp István, Urbán László.
Bp., OSZK KMK, 1973. 20 p. 19 t.

1974

És a könyvtár? / –.
== Társ. szle. – 1974. 7.sz. p.80-82.

Hungary, libraries in / David H. Kraus.
In: Encyclopedia of library and information science. Vol. 11.
New York, Dekker. 1974. p.84-123. A szócikk a Papp Istvántól kapott szakirodalom felhasználásával, illetve a vele folytatott konzultáció alapján készült.

Könyvtárépítésről – könyvtáros szemmel / –.
== Műsz. terv. – 1974. 5.sz. p.3-5.
Nemzetközi konferencia a szocialista könyvtárügy kérdéseiről / –.
== Könyvtáros. – 24.évf. 1974. 10.sz. p.575-576.
A könyvtári módszertani központok konferenciája (Bukarest, 1974. júl. 15-20.).

1975

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenysége 1972-ben / -.
In: OSZK évkv. 1972. – 1975. p.43-54.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központról / -.
== Mezőgazd. élelmiszerip. könyvt. táj. – 1975. 2.sz. p.18-30.

A könyvtárügy egységéről / -.
== Kvt. figy. – 21.évf. 1975. 3.sz. p.257-266.

A „tojás” és ami kikelt belőle / -.
== Könyvtáros. – 25.évf. 1975. 7.sz. p.383-391.
Reflexiók Sallai Istvánnak a korszerű közművelődési könyvtárról a Könyvtáros 1961. évi 12. számában megjelent cikkére.

1976

Einige Probleme des ungarischen Büchereibaus / -.
In: Bibliothek'76 International. Rückschau und Ausblick. Eine Freundesgabe für Werner Mevissen zu seinem 65. Geburtstag am 16. April 1976.
Hrsg. Stadtbibliothek Bremen. Bremen, 1976. p.153-167.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1973-ban / -.
In: OSZK évkv. 1973. – 1976. p.45-56.
Az IFLA új alapszabály-tervezete / -.
== Könyvtáros. – 26.évf. 1976. 4.sz. p.198-201.
A KMK tevékenysége 1975-ben / -.
== Kvt. figy. – 22.évf. 1976. 3.sz. p.266-272.

Könyvtárépítési konferencia Finnországban / -.
== Kvt. figy. – 22.évf. 1976. 1-2.sz. p.186-189.
A könyvtári kutatásokról / -.
== Tud. műsz. táj. – 23.évf. 1976. 3.sz. p.99-109.

Research in library science: the Hungarian scene / -.
== Unesco B. Libr. – 30.vol. 1976. 4.no. p.199-205.

Standards for library services. An international survey / F. N. Withers.
UNESCO, Paris, 1974.
[Ismert.] / -.
== Tud. műsz. táj. - 23.évf. 1976. 2.sz. p.72-73.

A szocialista országok könyvtártudományi és módszertani központjainak tanácskozása / -.
== Könyvtáros. – 26.évf. 1976. 12.sz. p.703-705.

1977

Fél évszázad a nemzetközi könyvtárügyért / –.

== Könyvtáros. – 27.évf. 1977. 8.sz. p.447-450.

A kibővített tiszafüredi könyvtár megnyitására / –.

== Együtt. – 1977. 1-2.sz. p.60-64.

A KMK tevékenysége 1976-ban / –.

== Kvt. figy. – 23.évf. 1977. 1-2.sz. p.121-126.

Lelkiismeretvizsgálat kapcsolatszervezés ürügyén / –.

In: MKE évkv. 1976. – 1977. p.15-22.

Még egyszer a könyvtári kutatómunkáról / –.

== Könyvtáros. – 27.évf. 1977. 7.sz. p.383-386.

Néhány új vonás közművelődési könyvtáraink fejlődésében / –.

== Kvt. figy. – 23. évf. 1977. 1-2.sz. p.7-15.

Nevelési központok és a könyvtár / –.

In: Nevelési létesítmények tervezése, építése, üzemeltetése. Budapest, 1974. november 25-26.

Ankét.

Közread. Magyar Építőművészek Szövetsége, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Bp., 1977. p.132-135.

Az ankéton elhangozott hozzászólás rövidített változata.

Niektoré nové črty v činnosti maďarských ľudových knižníc / –.

== Inform. Mat. – 17.no. 1977. p.25-39.

Zentraler Beratungsdienst für Bibliotheksbau in Ungarn / István Papp.

In: Planung und Bau öffentlicher Bibliotheken. Funktionale, architektonische und finanzielle Aspekte.

Deutscher Bibliotheksverband. Arbeitsstelle für das Bibliothekswesen. (Bibliotheksdienst. Beiheft 128.) Berlin, 1977. p. 78-80.

1978

A Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár új épületének szakmai tervezési programja. Tanulmányterv / (Papp István, Urbán László). Közread. az OSZK KMK – Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár.

Debrecen, Bp., 1978. [3], 73, [33] lev.

IFLA Journal / –.

== Kvt. figy. – 24.évf. 1978. 1.sz. p.18-19.

IFLA-szeminárium a közművelődési könyvtárak építési kérdéseiről / –.

== Kvt. figy. – 24.évf. 1978. 1.sz. p.16-17.

A KMK tevékenységének néhány vonásáról 1977. / –.
== Kvt. figy. – 24.évf. 1978. 3.sz. p.262-273.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenysége 1974-1975-ben / –.
In: OSZK évkv. 1974-1975. – 1978. p.75-98.

Közművelődési könyvtárak szekciója / –.
== Kvt. figy. – 24.évf. 1978. 1.sz. p.15-16.

Kutatóműhelyek: a könyvtárosképző intézmények és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ / –.

In: Könyvtári kutatások. Tanulmányok a könyvtári kutatások fejlesztésének koncepciójához és távlati programjához / Szerk. Havasi Zoltán.
Bp., OKDT, NPI. 1978. p.23-36.

Messze van-e a messze? Benyomások a japán könyvtárügyről / –.
== Könyvtáros. – 28.évf. 1978. 7.sz. p.409-415.

Nowe tendencje w działalności węgierskich bibliotek publicznych / –.

In: VIII Narada centralnych osrodkow bibliotekoznawczych i naukowo-metodycznych krajów socjalisticznych. Warszawa 4-9. X. 1976.
Bibl.Narod., Warszawa, 1978. p.198-213.

Szerkesztők nemzetközi értekezlete / Papp István beszámolója.
== Könyvtáros. – 28.évf. 1978. 11.sz. p.674.

1979

Centralizaciã – osnovnoe trebovanie uluščeniã bibliotečnogò obsluživaniã / Istvan Papp.
== Bibl. Bibliogr. Rub. – 73.no. 1979. p.10-17.

Az IFLA 45. közgyűlése / –.

== Könyvtáros. – 29.évf. 1979. 11.sz. 635-638.

A KMK tevékenységének néhány vonásáról. 1978 / –.

== Kvt. figy. – 25.évf. 1979. 3.sz. p.279-292.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1976-1977-ben / –.

In: OSZK évkv. 1976-1977. – 1979. p.71-92.

Néhány megjegyzés a könyvtárak ügyében / –.

== M. nemz. – 1979. febr. 18. p.10.

Nemzetközi szeminárium a közművelődési könyvtárpolitikáról / –.

== Könyvtáros. – 29.évf. 1979. 12.sz. p.737-739.

Sallai István 1911-1979 / –.

== OSZK h. – 22.évf. 1979. 1-2.sz. p.6.

A társadalom színe előtt. Könyvtárügyi írások a Magyar Nemzetben / –.

== Könyvtáros. – 29.évf. 1979. 4.sz. p.218-222.

Van-e még hús a lerágott csonton? Megjegyzések a közművelődési könyvtár információs, nevelési és szórakoztatási feladatainak egymásra hatásáról / –.

== Könyvtáros. – 29.évf. 1979. 9.sz. p.507-515.

1980

Észrevételek a „Javaslat a könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programjára. Irányelvek a VI. ötéves tervidőszakra” című dokumentumtervezethez. Szerk. –. Közread. az Országos Könyvtárügyi Tanács.

Bp., 1980. X, 244 lev.

Javaslat a könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programjára. Irányelvek a VI. ötéves tervidőszakra. Tervezet. Készült az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjában. Összeáll. –.

Közread. az Országos Széchényi Könyvtár, Bp., 1980. 61 lev.

A KMK tevékenységének néhány vonásáról 1979 / –.

== Kvt. figy. – 26.évf. 1980. 3.sz. p.269-280.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1978-ban / Összeáll. –.

In: OSZK évkv. 1978. – 1980. p.87-104.

A magyar könyvtárügy cselekvési és fejlesztési programja. Irányelvek a távlati tervezéshez. Tervezet / Összeáll. és szerk. –.

Készült az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjában.

Kiad. az Országos Könyvtárügyi Tanács, 1980. 82 p.

Reading for pleasure; a librarian's point of view / –.

In: Libraries for all. A world of books and their readers = Bibliothèques pour tous. Le monde du livre et de ses lecteurs.

Papers presented at the IFLA 50th Anniversary World Congress, Brussels 1977.

IFLA publications 15.

Saur, München-New York-London-Paris, 1980. p.116-118.

Az Országos Széchényi Könyvtár mint koordinációs központ / –.

== OSZK h. – 23.évf. 1980. 3-4.sz. p.53-54.

A szolnoki Versegly Ferenc Megyei Könyvtár és Technika Háza új székháza. Szakmai tervezési program. (Módosított változat) / (Papp István, Sente Ferenc, Urbán László).

Közread. az OSZK KMK, Bp., 1980. 60 lev.

1981

Central library institutions and services in Hungary / -.
Leipzig, 1981. IFLA Section of Public Libraries. 13 p. 38/PUB/1E

Az IFLA 47. közgyűléséről. (Lipcse, 1981.) / -.
== OSZK h. – 24.évf. 1981. 9/10.sz. p.185-186.

Jegyzetek az IFLA 47. közgyűléséről / -.
== Könyvtáros. – 31. évf. 1981. 11.sz. 672-677.

A KMK tevékenységéről 1980 és 1976-1980 / -.
== Kvt. figy. – 27.évf. 1981. 3.sz. p.179-187.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1979-ben / Összeáll. -.
In: OSZK évkv. 1979. – 1981. p.66-85.

A magyar könyvtárügy nemzetközi kapcsolatainak néhány vonásáról / -.
== Kvt. figy. – 1981. klsz. p.24-28.

The mutual influence of information, education and recreation in public library work / -.
In: Public library policy. Proceedings of the IFLA/Unesco pre-session seminar, Lund, Sweden.
August 20-24, 1979. Ed. K. C. Harrison.
IFLA Publications 19.
Saur, München-New York-London-Paris, 1981. p.49-61.

A Veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár építési (bővítési) programterve. Szakvélemény.
Közread. az OSZK KMK, Bp., 1981. 12 fol., 3 tervrajz.
A szakvéleményt Papp István és Urbán László, a rajzokat Urbán László készítette.

Zentraler Beratungsdienst für Bibliotheksbau in Ungarn / István Papp.
In: Bibliotheken wirtschaftlich planen und bauen. Tendenzen – Ausblick – Empfehlungen.
Ergebnisse des IFLA-Bibliotheksbau-Seminars, Bremen, 1977.
Hrsg. Horst Meyer. Saur, München-New York-London-Paris, 1981. p. 47-55.

1982

A „B”-típusú könyvtárak épületeiről / -.
== Könyvtáros. – 32.évf. 1982. 4.sz. p.213-219.

A „B”-típusú könyvtárak épületmodelljéről 1-2. / -.
== Könyvtáros. – 32.évf. 1982. 11.sz. p.647-651., 12.sz. p.712-716.

A KMK tevékenységéről. 1981 / -.
== Kvt. figy. – 28.évf. 1982. 3.sz. p.258-269.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1980-ban / –.

In: OSZK évkv. 1980. – 1982. p.76-94.

A közművelődési könyvtár információs, nevelési és szórakoztatási funkciója / –.

In: Az olvasás anatómiája. Szociológiai tanulmányok.

Gondolat, Bp., 1982. p.126-145.

A megyei könyvtárak épületmodelljéről / –.

== Kvt. figy. – 28. évf. 1982. 1.sz. p.25-37.

News in review, 1981. Az USA könyvtárügye 1981-ben / –.

== Kvt. figy. – 28.évf. 1982. 4.sz. p.389-399.

Szemle Karl Nyran cikke alapján (Library Journal, 107.vol. 1982. 2.no. p.139-150.).

Az Országos Könyvtárügyi Tanács fórumairól / –.

== Könyvtáros. – 32.évf. 1982. 7.sz. p.401., 9.sz. p.537-539.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács szeptemberi elnökségi ülése / –.

== Könyvtáros. – 32. évf. 1982. 12.sz. p.707.

Rechtsgrundlagen der regionalen Bibliothekversorgung in Ungarn / István Papp.

In: IX. mezinárodní porada knihovnických metodických ústředí socialistických zemí.

Plzen,2-5. 10. 1979. Sborník materiálů.

Státní knihovna CSR, Praha, 1982. p. 201-214.

Az előadás cseh nyelven: p.190-200.

Research and development in library science. Some considerations / –.

== Tud. műsz. táj. – 29.évf. 1982. 1-2.sz. p.19-24.

A szomszéd rétje / –.

== Könyvtáros. – 32. évf. 1982. 7.sz. p.410-411.

Váltsunk szót a könyvtárról! / –.

== Társ. szle. – 37.évf. 1982. 2.sz. p.79-85.

Váltsunk szót a könyvtárról! / –.

== Reflektor. – 1982. 3.sz. p.380-395. A Társadalmi Szemle 1982. 2. számában megjelent cikk másodközlése.

Voprosy upravleniâ, formirovaniâ fondov i bibliografičeskoj deatel'nosti bibliotek nebolših gorodov v usloviâh centralizovannoj sistemy / Istvan Papp.

In: X sovešanie centrov naučno-issledovatel'skoj i metodičeskoj raboty socialističeskih stran v oblasti bibliotečnogo dela (Kišinev, 1980). Materialy.

Gosudarstvennaâ biblioteka SSSR imeni V. I. Lenina. Moskva, 1982. p. 34-42.

1983

Bibliotheksbau in Ungarn. Alte Gebäude – neue Bibliotheken / István Papp.

In: Bibliotheken bauen und führen. Eine internationale Festgabe für Franz Kroller zum 60. Geburtstag.

Hrsg. von Sigrid Reinitzer. Saur, München [etc.], 1983. p.64-74.

Együttműködés vagy rendszerszervezés? / Futala Tibor, Horváth Tibor, Papp István.
== Kvt. figy. – 29.évf. 1983. 5.sz. p.455-470.

Három praktikus könyvtárépítési szakkönyv Amerikából / –.
== Kvt. figy. – 29.évf. 1983. 1.sz. p.80-86.

Járda vagy könyvtár? / –.
== Élet irod. – 1983. 44.sz. p.2. Válasz Sulyok Katalin cikkére (Nem piszkos a kezük, Élet irod. 1983. 41.sz. p.7.).

Könyvtári és információs rendszerünk folyóiratbázisáról / –.
== Tud. műsz. táj. – 30. évf. 1983. 3.sz. p.95-97.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkája 1981-ben / Összeáll. – [et al.].
In: OSZK évkv. 1981. – 1983. p.111-131.

A külföldi folyóiratrendelések koordinálásáról / –.
== Könyvtáros. – 33. évf. 1983. 3.sz. p.124-128.

O činnosti Knihovedného a metodického ústredia v roku 1981 / –.
== Inform. Mat. – 155.no. 1983. p.101-112.

Az OKT az iskolai könyvtárakról / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 2.sz. p.65.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács 1982. évi tevékenysége / –.
== Kvt. figy. – 29.évf. 1983. 3.sz. p.263-265.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács áprilisi ülése / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 7.sz. p.400.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének június 30-i ülése / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 9.sz. p.511.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségi ülései 1982. nov.-1983. jan. / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 3.sz. p.129-131.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács fórumairól / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 4.sz. p.188-190., 6.sz. p.329-330.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács októberi elnökségi ülése / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 1.sz. p.27.

Sárospatak ürügyén / –.
== Könyvtáros. – 33.évf. 1983. 11.sz. p.636-641.

A szakrészleges közművelődési könyvtár modelljéről / –.
== Kvt. figy. – 29.évf. 1983. 2.sz. p.153-160.

Hozzászólás Horváth Tibornak A szakrészlegek kérdőjelei c. írásához (Kvt. figy. 1982. 4. sz.).

1984

A British Library kutatási jelentéseiről. Szemle / –.

== Kvt. figy. – 30.évf. 1984. 2.sz. p.176-181.p.

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának új épületéről / –.

== Kvt. figy. – 30.évf. 1984. 1.sz. p.34-43.

Model verejneji knjižnice s odbornymi oddeleniami / István Papp.

== Inform. Mat. 159.no. 1984. p.117-124.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács áprilisi plenáris ülése / –.

== Könyvtáros. – 34.évf. 1984. 6.sz. p.326.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének júniusi ülése / –.

== Könyvtáros. – 34. évf. 1984. 9.sz. p.517.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének novemberi ülései / –.

== Könyvtáros. – 34.évf. 1984. 2.sz. p.83.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökségének szeptemberi ülése / –.

== Könyvtáros. – 34.évf. 1984. 12.sz. p.727.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács februári elnökségi ülése / –.

== Könyvtáros. – 34.évf. 1984. 6.sz. p.277.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács fórumairól / –.

== Könyvtáros. – 34.évf. 1984. 3.sz. p.141-142., 8.sz. p.455-456.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács januári elnökségi ülése / –.

== Könyvtáros. – 34.évf. 1984. 4.sz. p.212.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács munkája 1983-ban. + Az Országos Könyvtárügyi Tanács munkaterve. 1984 / –.

== Kvt. figy. – 30.évf. 1984. 3.sz. p.266-272.

Régi épületben új könyvtár Kőszegen / –.

== Könyvtáros. – 34. évf. 1984. 10.sz. p.589-597.

1985

Elfogadhat-e a könyvtáros egy régi épületet? / –.

== Tud. műsz. táj. –32.évf. 1985. 10.sz. p.453-460.

Felépült a szegedi Somogyi Könyvtár új otthona / –.

== Kvt. figy. – 31.évf. 1985. 3.sz. p.279-286.

Közművelődési könyvtárépítészettünk néhány időszerű kérdése / –.

== Könyvtáros. – 35.évf. 1985. 8.sz. p.443-450.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete a szakmai köztudat fejlesztéséért / –.
== Könyvtáros. – 35.évf. 1985. 12.sz. p.714-718.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács decemberi plenáris ülése / –.
== Könyvtáros. – 35.évf. 1985. 3.sz. p.136-137.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács munkája 1984-ben / Összeáll. Vályi Gábor, Papp István.
== Kvt. figy. – 31.évf. 1985. 3.sz. p.292-297.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács novemberi elnökségi ülése / –.
== Könyvtáros. – 35.évf. 1985. 2.sz. p.71.

Az Országos Könyvtárügyi Tanács októberi elnökségi ülése / –.
== Könyvtáros. – 35.évf. 1985. 1.sz. p.26.

Régi épületekből – új könyvtárak. Nemzetközi konferencia Szegeden / Papp István, [riporter]
Sulyok Erzsébet.
== D. Mo. – 1985. jún. 8.

Számítógépes hálózatszervezés az egyes könyvtárak szemszögéből / –.
== Kvt. figy. – 31.évf. 1985. 4.sz. p.381-386.

Az új megyei könyvtár technológiai leírása / –.
== Együtt. – 16.évf. 1985. 2.sz. p.10-33. Készült a szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár új épületére kiírt építészeti tervpályázat I. díjas pályaművéhez.

1986

Beszámoló az első két vitáról / –.
== Kvt. h. – 30. évf. 1986. szept. p.2-6. "A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányai" című tanulmány 1986. július 15-i és 16-i vitájáról.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányai. Tervtanulmány.
FSZEK, Bp., 1986. 54 p. 8 mell.

A Kiss Jenőből, Deák Sándorból, Gujgiczter Imrénéből, Richlich Ilonából és Papp Istvánból álló bizottság 1986. máj.19-i ülésén elhangzottak alapján az 1986. máj. 6-i anyag átdolgozott változata.

A könyvtár mint a közösség háza. Egy divatról a fővárosi lakótelepek szemszögéből / –.
== Könyvtáros. – 36.évf. 1986. 5.sz. p.252-259.

Könyvtárépítés és -berendezés / –.
== Kvt. jegyz. – 1986. 3.sz. p.14-17.

Könyvtári párhuzamok, avagy két, B típusú könyvtárépületről / –.
== Könyvtáros. – 36.évf. 1986. 1.sz. p.23-28.
FSZEK Angyalföld és Pestlőrinc.

Középtávú tervünk 1990-ig / Papp István
== Kvt. h. – 30.évf. 1986. 1.sz. p.1-2.
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.

A sokat tapasztaltak véleménye / –.
== Kvt. h. – 1986. nov. p.3-5., dec. p.5-7. A FSZEK nyugdíjas dolgozóinak véleménye a FSZEK hálózata fejlesztési irányáival foglalkozó tervtanulmányról; a vélemények összefoglalása.

A szakszervezeti könyvtárügyről / –.
== Könyvtáros. – 36.évf. 1986. 3.sz. p.146-152.

Tallózás könyvtári mezőkön / –.
== Könyvtáros. – 36.évf. 1986. 3.sz. p.173-174.
Tanácskozás a könyvtárépítésről és -berendezésről / –.
== Könyvtáros. – 36.évf. 1986. 11.sz. p.642-650.

Útkereső könyvtárak. Mindent az olvasóért / Maruszky József, Papp István.
== Hajdú-bihari napló. – 1986. aug. 27.
Megjelent több más vidéki napilapban is.

1987

A békéscsabai Megyei Könyvtár új épületéről / –.
== Kvt. figy. – 33.évf. 1987. 2.sz. p.187-193.

Can a librarian accept an old building? / –.
In: Adaptation of buildings to library use. Proceedings of the Seminar held in Budapest, June 3-7, 1985. Ed. by Michael Dewe.
IFLA Publications 39.
Saur, München-NewYork-London-Paris, 1987. p. 58-71.

A szeminárium szervezői: IFLA Section on Library Buildings and Equipment, Magyar Könyvtárosok Egyesülete; helyszíne: Budapest, Békéscsaba és Szeged.

Fórum a hálózatfejlesztési koncepcióról / Tamás Tibor.
== Kvt. h. – 31.évf. 1987. 6.sz. p.5-6. A fórum résztvevői voltak: Forgács Tiborné, Szabó Jánosné, Papp István, Kövesd Péterné, Maruszky József és Kiss Jenő.
Az IFLA Könyvtárépítési és Berendezési Szekciójának 8. szemináriumára / –.
== Kvt. figy. – 33.évf. 1987. 6.sz. p.651-652.

Az IFLA közművelődési könyvtári irányelvei.
[Ismert.] –.
== Könyvtáros. – 37.évf. 1987. 10.sz. p.573-577.

A letter to Margreet / István Papp.
== IFLA J. – 13.vol. 1987. 3.no. p.255-256.

Margreet Wijnstroom (az IFLA főtitkára) nyugdíjba vonulása alkalmából írott köszöntő.
Még egyszer a B típusú könyvtárak épületeiről / –.
== Könyvtáros. – 37.évf. 1987. 4.sz. p.188-194.

Visszapillantás az angol-magyar könyvtárosképzési szemináriumra / –.
== Könyvtáros. – 37.évf. 1987. 9.sz. p.519-522.

1988

Bevezetés a tervrajzok tanulmányozásához / –.
== Kvt. h. – 32.évf. 1988. 12.sz. p.4-6.

Esszé a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányairól / –.
In: FSZEK évkv. 21. köt. 1983-1984.
1988. p.31-53.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtár alapfunkcióiról. Vitaanyag / Szerk. –.
FSZEK, Bp., 1988. 17 p.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára alapfunkcióiról. Vitaanyag 2. / Szerk.
–.
FSZEK, Bp., 1988. 18 p.

A munkabizottság tagjai: Bánhegyi Gyuláné, Báthory János, Katsányi Sándor, Pesti Ernő;
vezetője és a jelentés összeállítója: Papp István.

A FSZEK hálózatfejlesztési irányairól folytatott viták tanulságai / Papp István
== Könyvtáros. – 38.évf. 1988. 3.sz. p.125-133.

Ismét a Központi Könyvtár alapfunkcióiról / –.
== Kvt. h.– 32.évf. 1988. 12.sz. p.1-3.

A könyvtárépítési és berendezési tanácsadó szolgálatról / –.
== Tud. műsz. táj. – 35.évf. 1988. 6/7.sz. p.267-273.

Közművelődési könyvtárak és innováció. [1-3.r.] / –.
== Könyvtáros. – 38.évf. 1988. 4.sz. p.203-208., 5.sz. p.253-259., 6.sz. p.326-333.

Norvég-magyar könyvtárügyi szeminárium / –.
== Könyvtáros. – 38.évf. 1988. 9.sz. p.558-561.

Az olvasó népert mozgalom Budapesten és Pest megyében / –.
== Könyvtáros. – 38.évf. 1988. 12.sz. p.734-737.

Tanácskozás az olvasásról / Papp István, Forgács Anna, [riporter] Kőszegi Ferenc.
== Esti hírl. – 1988. okt.15.

Újra napirenden: három épület a Központi Könyvtár számára. [1-2.] / –.

== Kvt. h. – 32.évf. 1988. 2.sz. p.1-3., 3.sz. p.4-5.

Vengrijos bibliotekininkü draugija ir profesines savimones raida / Papas Istvanas.

== Biblioteku Darbas. – 1988. 9.sz. p.26-27.

A Zentralblatt für Bibliothekswesenben megjelent, az MKE gödöllői vándorgyűlésén (1985) elhangzott előadás szövegváltozata.

Die Vereinigung Ungarischer Bibliothekare und die Entwicklung des allgemeinen bibliothekarischen Bewusstseins / István Papp.

== Zentralbl. Bibliothekswes. – 102.Jg. 1988. 5.no. p.210-213.

Vita a Központi Könyvtár olvasószolgálati alapfunkcióiról / –.

== Kvt. h. – 32.évf. 1988. 5.sz. p.1-3.

1989

Centralized guidance on library planning and design / –.

In: Library buildings. Preparations for planning. Proceedings of the Seminar held in Aberystwyth, August 10-14, 1987 / Ed. Michael Dewe.

IFLA publications 48.

Saur, München-New York-London-Paris, 1989. p.149-160.

Demokrácia, nyilvánosság, információ / –.

== Könyvtáros. – 39.évf. 1989. 11.sz. p.667-671.

Elmozdultunk a holtpontról. Aktuálissá vált a Központi Könyvtár betelepítésének újragondolása / –.

== Kvt. h. – 33.évf. 1989. 7/8.sz. p.1-8.

Hozzászólás a TDDSZ állásfoglalásaihoz / –.

== Kvt. h. – 33.évf. 1989. 3.sz. p.12-15.

A külföldi magyarság közművelődési könyvtári ellátásáról / –.

In: Magyar könyvtárosok II. tudományos találkozója. Budapest, 1985. augusztus 26-27. A konferencia előadásai / Szerk. Gerő Zsoltné és Kovács Ilona.

OSZK, Bp., 1989. p.171-175.

Második meditáció a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről / –.

== Könyvtáros. – 39.évf. 1989. 9.sz. p.509-517.

Mindennapi kölcsönzésünk / Edeltraud Schönfeldt, ford. Papp István.

== Kvt. h. – 33.évf. 1989. 5.sz. p.1-2. A salgótarjáni Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár új épületéről / –.

== Kvt. figy. – 35.évf. 1989. 3.sz. p.241-250.

A vállalati szakkönyvtárakról – alak- és funkcióváltozások küszöbén / –.

== Tud. műsz. táj. – 36.évf. 1989. 11.sz. p.478-482.

1990

Egy jégre tett építkezés szakmai programjáról / –.

== Könyvtáros. – 40.évf. 1990. 9.sz. p.560-565.

Javaslat egy könyvtári társulás létrehozására / –.

== Könyvtáros. – 40.évf. 1990. 7.sz. p.401-403. A magyar könyvtárpolitika néhány aktuális kérdése. Vezérfonal a vitához / –.

== Kvt. figy. – 36.évf. 1990. 1-2.sz. p.17-22.

A magyar közművelődési könyvtárak a 90-es évek kezdetén / –.

== Könyvtáros. – 40.évf. 1990. 7.sz. p.385-390.

Nomen est omen? / –.

== Könyvtáros. – 40.évf. 1990. 8.sz. p.465-466.

Az Állami Gorkij Könyvtár nevének megváltozásáról Országos Idegennyelvű Könyvtárra.

Megszűnt a pokol / Papp István, Vág Mária, [riporter] Payer Imre.

== Kurír. – 1990. dec. 28. A FSZEK-ről és hálózatáról.

Ungarische öffentliche Bibliotheken zu Beginn der 90-er Jahre / –.

== Büchereiperspektiven. – 1990. 2.no. p.16-19.

1991

Bútorválasztás: kalauz könyvtárosok, tervezők és építészek számára.

Selecting library furniture: a guide for librarians, designers and architects / Carol R Brown. – Phoenix. Oryx, 1989. 109 p.

[Ismertet.] / –.

== Kvt. figy. – 1.(37.)évf. 1991. 3.sz. p.469-471.

Egy új, hazai, tudománymetriai folyóirat / –.

== Tud. műsz. táj. – 38.évf. 1991. 12.sz. p.537-538.

Impakt. Tények a tudományos alapkutatásról.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára alapfunkcióiról. Műhelytanulmány / –.

In: A FSZEK évkv. 22. köt. 1985-1986-1987. – 1991. p.38-51.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stratégiai céljai és elsőbbségei az 1990-es évekre. Tervezet / –.

== Könyvtáros. – 41. évf. 1991. 10.sz. p.580-587.

A könyvtár- és szakirodalmi tájékoztatásügy finanszírozása.

== Könyvtáros. – 41.évf. 1991. 9.sz. p.508-517.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökségének anyaga. Összeállította –.

A magyar könyvtárügy kilátásai a 90-es évekre / –.

== Orv. könyvt. – 31.évf. 1991. 1.sz. p.3-16.

Az MKE szervezetéről és működéséről / –.

== Könyvtáros. – 41.évf. 1991. 11/12.sz. p.654-657.

Miért szeretem a kerületeket? avagy vallomás az 1990. évi jelentések és az 1991. évi munkatervek ürügyén / –.
== Kvt. h. – 35.évf. 1991. 2.sz. p.1-2.
Miért nem szeretem a kerületeket? avagy szelíd dorgálás hat év tapasztalatai alapján / –.
== Kvt. h. – 35.évf. 1991. 12.sz. p.1-2.
Stram livrem i Ungarn / –.
== Bok Bibl. – 58.vol. 1991. 1/2.no. p.8-9.
Stratégiai terv / –.
== Kvt. h. 35.évf. 1991. 1.sz. p.1-3.
Részletek a Fővárosi SzabóErvin Könyvtár stratégiai terve (1991-1995). Tervezet c. dokumentumból.

Tudnivalók szakkönyvtárak épületének és berendezésének megtervezéséhez.
Creative planning of special library facilities / Ed : Ellis Mount. – New York-London.
Hawoorth, 1988. 197 p.
[Ismertet.] / –.
== Kvt. figy. – 37.évf. 1991. 1.sz. p.102-103.

Újabb lépés előtt a Központi Könyvtár rekonstrukciója / –.
== Kvt. h. – 35.évf. 1991. 12.sz. p.5-6.

Üzenet a palackban / –.
== Könyvtáros. – 41.évf. 1991. 7.sz. p.382-384.

1992

Észrevételek az előkészületben lévő közművelődési törvény koncepciójához / –.
In: Dokumentumok, vitairatok és vélemények egy művelődési törvény előkészítéséhez / Szerk.
Kovács Sándor, Kovalcsik József, Kovács Flórián.
Kiad. a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, Bp., 1992. p.98-100.
Személyes „megszólítás” címén / –.
== Kvt. h. – 36.évf. 1992. 12.sz. p.3-4.

1993

Egy új könyvtári folyóiratról / –.
== Tud. műsz. táj. – 40.évf. 1993. 11/12.sz. p.474-475.
Alexandria.
Első gondolatok a FSZEK hálózati struktúrájának és menedzsmentjének módosítására / –.
== Kvt. h. – 37.évf. 1993. 2.sz. p.1-7.
Javaslat az új könyvtári törvényben rendezendő kérdéskörökre / –.
== Kv. kvt. könyvt. – 1993. nov. p.3-7.

Kis országok – hasonló cipőben és fapapucsban / Papp István, [riporter] Dombi Gábor.
== Népszabadság. – 1993. jan.13. p.18.

Interjú a holland-magyar könyvtári szimpózium (Budapest, 1993. jan. 12-13.) alkalmából.
Konferencia az információs szolgáltatások minőségéről / -.
== Tud. műsz. táj. – 40.évf. 1993. 11/12.sz. p.474.

Kölcsönözhet bárki, ha ki tudja várni. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár még tartja magát /
Papp István, [riporter] Kelen Károly.
== Népszabadság. – 1993. okt. 1. VI. p.
Könyvtárpolitika és közművelődési könyvtárak finanszírozása Magyarországon
/ -.
== Kv. kvt. könyvt. – 1993. márc. p.19-24.

LIBER-szeminárium Pozsonyban / -.
== Tud. műsz. táj. – 40.évf. 1993. 8.sz. p.361-362.
Library policy and financing of public libraries in Hungary / -.
In: The role of libraries today, tomorrow and beyond. Trends in Hungary and the Netherlands.
Papers presented at a symposium of Hungarian and Dutch librarians at the National Library
of Hungary.
1993. p.11-17.
Szabadpólc a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központjában / -.
== Kv. kvt. könyvt. – 1993. szept. p.22-28.
Üljünk le, beszéljük meg! / -.
== Kvt. h. – 37.évf. 1993. 12.sz. p.1-2. A gyermekek könyvtári ellátásáról.

1994

Holland-magyar könyvtári szimpózium Budapesten / -.
== Kv. kvt. könyvt. – 1994. márc. p.41-44.
Ismét Strasbourgban / -.
== Kv. kvt. könyvt. – 1994. júl. p.31-33.
Könyvtári egyesületek össz-európai fóruma.

A könyvtár élő szervezet. Forgácsok a vezetés műhelyéből / -.
In: FSZEK évkv. 23.köt. 1988-1989-1990. – 1994. p.64-71.
Könyvtárak felülnézetben: a nemzetközi élvonal a mérce / Papp István, [riporter] Szilágyi
Péter.
== Zalai hírl. – 1994. márc.21.

A könyvtárpolitika aktuális kérdései Magyarországon / -.
== Kvt. figy. – 4.(40.)évf. 1994. 4.sz. p.536-546. Közép- és Kelet-Európa könyvtárügye
Strasbourgban / -.
== Kv. kvt. könyvt. – 1994. ápr. p.3-5.
Különvélemény / -.
== Kvt. h. – 38.évf. 1994. 7.sz. p.3.
A FSZEK Központi Könyvtár olvasószolgálati nyilvános tereiről.
Nyílt levél / -.
== Kv. kvt. könyvt. – 1994. aug. p.28-29.

Skaliczki Judit: A hálózati és módszertani feladatok menedzsmentje c- cikkéről (Kv. kv. könyvt., 1994. jún.).

A Szabó-Ervin-hálózat gondjai. Budapesti könyvtársors / Papp István, [riporter] Veszprémi S. Csilla.

== Új Mo. – 1994. szept. 29. p.11.

A változások menedzselése a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában / –.

In: FSZEK évkv. 24.köt. 1991-1992-1993. – 1994. p.16-26.

1995

Beszámoló a Magyar Könyvtárosok Egyesületének tevékenységéről. (1992. október 16.-1994. szeptember 30.) / –.

== Kv. kv. könyvt. – 1995. jan. p.18-23.

A fejlesztés fő területei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban / –.

== Kvt. h. – 39.évf. 1995. 5/6.sz. p.5-7., 7/8.sz. p. 3-4.

A jövő egyik kulcsa / –.

== Tud. műsz. táj. – 42.évf. 1995. 8/9.sz. borító verző.

Az egyetemi könyvtárakról rendezett konferencia előadásait tartalmazó tematikus szám bevezetője.

A kerületi könyvtárigazgatók tervei / –.

== Kvt. h. – 39.évf. 1995. 3.sz. p.1-3.

Kinek bocsát meg a könyvtár? / Papp István, [riporter] Mátraházi Zsuzsa.

== M. nemz. – 1995. okt.12. p.20.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete gazdálkodási irányelvei (1995 - 1996) / –.

== Kv. kv. könyvt. – 1995. jan. p.23-26.

Médiatár - könyvtár / –.

== Népszabadság. – 1995. febr. 6. p.19.

Összedrótózott földgolyóbis / –.

== Tud. műsz. táj. – 42.évf. 1995. 5/6.sz. borító verző.

Az új könyvtári törvény előkészületeinek újabb szakasza / –.

== Kvt. figy. – 5.(41.)évf. 1995. 4.sz. p.567-584.

A hivatkozott szeminárium időpontja 1995. szept. 28-30.

1996

Aktuális kérdések / –.

== Tud. műsz. táj. – 43.évf. 1996. 9.sz. borító verző.

Az angol és a walesi közművelődési könyvtári szolgálatról készített jelentés ürügyén.

Review of the public library service in England and Wales for the Department of National Heritage. Final report. – Aslib, London, 1995. 363 p.

[Ismert.] / –.

== Kvt. figy. – 6.(42.)évf. 1996. 2.sz. p.285-288.

Egy pillantás magunk mögé / –.

== Kv. kv. könyvt. – 1996. aug. p.11-13.

A cikk a Kvt. figy. 1983. 5. számában megjelent Futala-Horváth-Papp-féle tanulmányra utal.
”Fókuszban a könyvtár” / –.

== Kv. kv. könyvt. – 1996. dec. p.7-9. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ma és holnap / –.

== Kvt. h. – 40.évf. 1996. 12.sz. p.4-7.

Hungary: case study and a review of library legislation and policy/ –.

In: Reform of library legislation in Central Europe. Recommendations and case studies.
1994-1995.

Council of Europe, Strasbourg. Council for Cultural Co-operation, 1996. p.34-52.

A könyvtár és gazdája / –.

== Tud. műsz. táj. – 43.évf. 1996. 2.sz. borító verző.

Könyvtár és információ: pillantás a világra 1995-ben.

Librarianship and information work worldwide 1995 / Ed. Maurice Line. – London-
Melbourne etc., Bowker-Saur, 1996.

[Ismert.] / –.

== Tud. műsz. táj. – 43.évf. 1996. 7/8.sz. p.283-284.

Még egy tízparancsolat / –.

== Kvt. h. – 40.évf. 1996. 11.sz. p.4. Mihez kezdünk a Pálffy-palotával? / –.

== Kvt. h. – 40.évf. 1996. 5.sz. p.1-3. mell.

Az NKA könyvtári szakkollégiuma vezetőjének levele / –.

== Kv. kv. könyvt. – 1996. aug. p.13-15.

Az NKA könyvtári szakkollégiumának pályázati döntése / –.

== Tud. műsz. táj. – 43.évf. 1996. 7/8.sz. p.279-280.

Tézisek a könyvtári törvényről / –.

== Kv. kv. könyvt. – 1996. szept. p.20-24.

Az új könyvtári törvény előkészületeiről / –.

== Kvt. h. – 40.évf. 1996. 8/10.sz. p.4-5.

1997

Ex libris. Gyűrötttek, szakadtak – örökbe / Papp István, [riporter] Széchenyi Ágnes.

== 168 óra. – 9.évf. 1997. 23.sz. p.35-36.

„Fókuszban a könyvtár” / –.

== Kvt. levlap. – 9.évf. 1997. 1.sz. p.25-26.

Fókuszban a könyvtárban [sic!] / –.

== Tud. műsz. táj. – 44.évf. 1997. 1.sz. p.26-27. Helyesen: Fókuszban a könyvtár.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtára új székházának szakmai programja :

[1-2.r.] / –.

== Kvt. h. – 41.évf. 1997. 4.sz. p.2-6., 6.sz. p.1-5.

A kecskeméti Katona József Könyvtár új épületéről / –.

== Kvt. figy. – 7.(43.)évf. 1997. 3.sz. p.515-518.

A könyvtári ellátás rendszere és a könyvtári törvény / –.

== Tud. műsz. táj. – 44.évf. 1997. 9.sz. p.323-327. In memoriam Kepes Ági / –.

== Kvt. h. – 41.évf. 1997. 9.sz. p.12.

Két utószó a Könyvtárosok kézikönyvéhez. Széljegyzetek, Újabb kiadás előtt? / Horváth Tibor, Papp István.

== Kv. kvt. könyvt. – 29.évf. 1997. 4.sz. p.10-17.

A költségtudatos könyvtáros, avagy kis FSZEK-es könyvtárgazdaságtan / –.

== Kvt. h. – 41.évf. 1997. 9.sz. p.2-5.

A Nemzeti Kulturális Alap 1996. évi beszámolója. A nagy változások éve. Könyvtári Szakmai Kollégium / –.

== NKA hírlev. – 1997. 5.sz. p.145-164.

Preliminarii elaborarea unei noi legi privind problematica bibliotecilor in Ungaria / –.

== Biblioteconomie. – 1997. 1.sz. p.39-71.

Round-Table-Gespräch der Vertreter/innen der ausländischen Bibliothekarvereine. Die wissenschaftlichen Bibliotheken in Europa. Aufgaben und Ziele.

In: Vorträge und Kommissionssitzungen. Der Österreichische Bibliothekartag 1994.

Innsbruck, 1997. p.516.

Papp István rövid hozzászólása.

Tájékoztató a Könyvtári Szakmai Kollégium pályázatának elbírálásáról / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 1997. júl. p.36-50.

Tájékoztató a Könyvtári Szakmai Kollégium pályázatának elbírálásáról / –.

== NKA hírlev. – 4.évf. 1997. 10.sz. p.429-445.

Két utószó a Könyvtárosok kézikönyvéhez. Széljegyzetek, Újabb kiadás előtt? / Horváth Tibor, Papp István.

== Könyvtári írások. Folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben és lapokban megjelent rövidebb írások, interjúk, 1965-2009 / Horváth Tibor. Vál. és szerk. Sonnevend Péter, közrem. Lengyelne Molnár Tünde, Moldován István. Budapest, OSZK, 2013. p.266-279. [elektronikus dok.]

Eredetileg megjelent: Kv. kvt. könyvt. – 29.évf. 1997. 4.sz. p.10-17.

1998

Beszámoló az NKA Könyvtári Szakkollégiuma 1997. évi tevékenységéről / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 7.évf. 1998. 5.sz. p.26-30.

The changing paradigm of the public library. Digitalization and the changing role of public libraries / –.

In: Norwegian/Hungarian seminar on library and information science, Budapest, December 4-5, 1997.

1998. p.50-53.

Előzetes tájékoztatás az 1999. évi NKA pályázatokról / –.

== Kv. kv. könyvt. – 7.évf. 1998. 4.sz. p.10-11.

Felhívás / –.

== Tud. műsz. táj. – 45.évf. 1998. 5.sz. p.185.

In Honorem Artis Bibliothecariensis. Szabó Ervin emléklap / –.

== Kvt. h. 42évf. 1998. 11.sz. p.1-2.

A holnap Európájának közkönyvtárai. Óvatos megfontolások / –.

== Kvt. figy. – 8.(44.)évf. 1998. klsz. p.27-33.

A közkönyvtár változó paradigmája. (Óvatos megfontolások) / –.

== Kv. kv. könyvt. – 7.évf. 1998. 2.sz. 3-8.p.

Levélváltás / Papp István, Tóthné Timár-Geng Csilla.

== Kvt. h. – 42.évf. 1998. 4.sz. p.9-10.

Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári szakmai kollégium [éves jelentése 1997.] / –.

== NKA hírlev. – 1998. 7.sz. p.277-283.

Nyílt levél a Nemzeti Kulturális Alaptól / –.

== Kvt. levlap. – 10.évf. 1998. 4.sz. p.35.

O paradigmă in schimbare pentru biblioteca publică / –.

== Bibl. Bucureștilor. – 1998. 1.sz. p.23-24., 2.sz. p.19-20.

Terjeszkedhet a Szabó Ervin Könyvtár? / Szemere Katalin.

== Népszabadság – 1998. jan. 14. p.20.

A cikk a Papp Istvánnal történt beszélgetés alapján készült.

A várva-várt könyvtári törvény után / –.

== Kvt. h. – 42.évf. 1998. 2.sz. p.1-3.

A Wenckheim-palota rekonstrukciója (1.) / –.

== Kvt. h. – 42.évf. 1998. 7/8.sz. p.1-2.

1999

Ha halkan szól a zene, akkor is lehet táncolni / –.

== Kv. kv. könyvt. – 8.évf. 1999. 1.sz. p.3-15. Könyvtárosok kézikönyve / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Bp., Osiris, 1999-. (Osiris kézikönyvek)

1. köt. Alapvetés. – 1999. 286 p.

A közművelődési könyvtárak az új könyvtári törvényben / –.

In: FSZEK évkv. 25.köt. 1994-1995-1996. – 1999. p.74-95.

Közös érdek? Közös érdek! / –.

== Tud. műsz. táj. – 46.évf. 1999. 11/12.sz. borító verző. Mit liebenswürdiger Aggression / István Papp, [riporterek] Elisabeth Macan, Ursula Kanyó, Marton Erika.

== GI-Intern. – 1999. 1.no. p.43-44.

A Goethe Institut könyvtárának adott interjú.

Néhány szó egy friss monográfiáról.

Menedzsment : bevezetés 7 vezetői teszttel, 222 információs és könyvtári példával / Mikulás Gábor. Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Könyvtárak Egyesülése, 1999. 277 p. [Ismeret.] / –.

[Ismeret.] / –.

== Tud. műsz. táj. – 46.évf. 1999. 6.sz. p.240-241.

Verejně knižnice v novej Európe / –.

== Knižn. Inform. – 31.vol. 1999. 10.no. p.385-387.

2000

Bűnbeesés után. Széljegyzetek a magyar közkönyvtárügy 50 évére / –.

== Kvt. figy. – 10.(46.)évf. 2000. 1-2.sz. p.65-75.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára megújuló épületének tervei / –.

In: FSZEK évkv. 26.köt. 1997-1998. – 2000. p.49-65. I-VIII. t.

2001

Elmélet, gyakorlat – és egy szomorú hír / –.

== Tud. műsz. táj. – 48.évf. 2001. 4.sz. borító verző.

Könyvtárosok kézikönyve / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Bp., Osiris, 1999-. (Osiris kézikönyvek)

2. köt. Feltárás és visszakeresés. – 2001. 375 p.

Könyvtárosok kézikönyve / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Bp., Osiris, 1999-. (Osiris kézikönyvek)

3. köt. A könyvtárak rendszere. – 2001. 365 p.

A múltból a jövőbe / –.

== Tud. műsz. táj. – 48.évf. 2001. 9/10.sz. borító verző. Sándor Marinak Papp Istvántól 2001. augusztus 30-án / –.

== Kvt. h. – 2001. 9.sz. p.14-15.

A szakma változatossága / –.

== Tud. műsz. táj. – 48.évf. 2001. 11.sz. borító verző.

Tudásgazdálkodás / –.

== Tud. műsz. táj. – 48.évf. 2001. 2.sz. borító verző.

2002

Búcsú és várakozás / –.

== Tud. műsz. táj. – 49.évf. 2002. 3.sz. borító verző. Én ez vagyok, te ki vagy?

Ki kicsoda Dunakeszin 2001.

[Ismert.] / –.

== Könyvtári napok. Dunakeszi, 2002. p.5.

Füzéki István emlékezete / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 11.évf. 2002. 12.sz. p.23-24.

Gondolattársítások egy könyvtárhoz / –.

In: A Békés Megyei Könyvtár emlékkönyve.

Békés Megyei Könyvtár, Békéscsaba, 2002. p.119-146.

A könyvtár épülete és berendezése / –.

In: Könyvtárosok kézikönyve / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. 4. köt. Bp., Osiris, 2002. p.263-301.

Könyvtárosok kézikönyve / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Bp., Osiris, 1999-. (Osiris kézikönyvek)

4. köt. Határterületek. – 2002. 429 p.

A magyar közkönyvtárak a 20. század második felében / –.

In: Helyismereti könyvtárosok 8. országos tanácskozása. Szerk Sipos Csaba.

Kaposvár, 2002. p. 7-21.

Megújulás után, megújulás előtt / –.

== Tud. műsz. táj. – 49.évf. 2002. 10/11.sz. borító verző. A FSZEK Központi könyvtárának megnyitásának alkalmából.

A megyei könyvtárak ötven éve / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 11.évf. 2002. 10.sz. p.3-15.

Nyílt levél az IHAB titkárának / –.

== Kt. h. – 2002. 4.sz. p.6-7.

2003

Angol-magyar IFLA kisszótár / Összeáll. –.

== Tud. műsz. táj. – 50.évf. 2003. 4.sz. p. 172-175. Det ungarske utfordringen.

== Bok Bibl. – 70.vol. 2003. 3.no. p.12-15.

A cikk a Papp Istvánnal folytatott beszélgetés alapján készült.

Gondolatok egy ötvenéves folyóirat kapcsán / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 12.évf. 2003. 8.sz. p.10-14.

IFLA, óh IFLA! / –.

== Tud. műsz. táj. – 50.évf. 2003. 4.sz. borító verző. Könyvtárosok kézikönyve / Szerk. Horváth Tibor, Papp István. – Bp., Osiris, 1999-. (Osiris kézikönyvek) 5. köt. Segédletek. – 2003. 454 p.

Könyvtárosok kézikönyve. 5. köt. Segédletek. – 2003.

Mutatók / –.

p.229-454.

A magyar közkönyvtárak a 20. század második felében / –.

In: FSZEK évkv. 27.köt. 1999-2000-2001. – 2003. p. 91-102.

Újabb kiadás előtt? / –.

== Tud. műsz. táj. – 50.évf. 2003. 11.sz. p.444-448.

2004

Etikai kódex a magyar könyvtárosság számára. Háttéranyag / –.

== Kvt. figy. – 14.(50.)évf. 2004. 2.sz. p.243-278.

Az ifjúság a városi könyvtár tereiben / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 13.évf. 2004. 3.sz. p. 41-46.

Tér és idő – a múzeum és a könyvtár szemszögéből / –.

== Kaptár. – 13.évf. 2004. 2.sz. 1-6.p.

2005

Bevezető a magyar könyvtárosság etikai kódexe szövegtervezete vitájához / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 14.évf. 2005. 8.sz. p.7-15.

Etikai kódex könyvtárosoknak. Egyeztetés. A felkészültség mellett illem is kell.

== Somogyi hírl. – 2005. ápr.20. p.6.

A cikk a Papp Istvánnal készült interjú alapján készült.

A magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított etikai munkabizottság tevékenységéről / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 14.évf. 2005. 3.sz. p.14-19.

Születőben a magyar könyvtárosok etikai kódexe / –.

== Tud. műsz. táj. – 52.évf. 2005. 6.sz. borító verző. Tér és idő – a múzeum és a könyvtár szemszögéből / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 14.évf. 2005. 1.sz. p.11-17.

2006

1956 és a könyvtárosok / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 15.évf. 2006. 10.sz. 3-13.p.

Jelentés a magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított munkabizottság tevékenységéről / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 15.évf. 2006. 1.sz. p.8-10.

A magyar könyvtárosság etikai kódexe – magyarázatokkal, kommentárokkal, kiegészítésekkel / A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtári Intézet etikai kódexet előkészítő munkabizottságának megbízásából összeállította Papp István. – Bp., Könyvtári Intézet, 2006. 128 p.

(Továbbképzés felsőfokon)

Papp István 75 éves

== Kv. kvt. könyvt. – 15.évf. 2006. 12.sz. 49.p.

2007

Könyvtárosi etika – hitelképes könyvtáros / –.

== Kvt. figy. – 17.évf. 2007. 1.sz. p.101-107.

A könyvtári és információs gyakorlat. Ajánló / –.

== Tud. műsz. táj. – 54.évf. 2007. 4.sz. 149.p.

2008

Felújított könyvtárak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában. 2002-2004 / –.

In: FSZEK évkv. 28.köt. 2002-2004. – 2008. p. 116-156.

2009

Levélféle Kiss Jenőhöz / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 18.évf. 2009. 2.sz. p.39-48.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kiss Jenő-emlékkonferenciáján 2008. december 16-án elhangzott előadás.

Emlékek a közkönyvtárak állományának alakulásáról / –.

== Kv. kvt. könyvt. – 18.évf. 2009. 8.sz. p.9-14.

A „Megújítás és megőrzés” című konferencián, Székesfehérváron, 2009. május 4-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

Ment-é a világ előbbre a vándorgyűlések által? / –.

== Kvt. figy. – 19.évf. 2009. 3.sz. p.458-466.

Az MKE első vándorgyűlésének 40. évfordulóján, Tatán, 2009. július 19-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

2010

A helyismereti munkáról könyvtárosként, igazgatóként, civilként / –.

In: Helyismereti gyűjtemények régen és ma. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Helyismereti Könyvtárosok Szervezete 16. Országos Konferenciája. Eger, 2009. július 15-17. Szerk.

Guszmanné Nagy Ágnes. Eger, Bródi S. M. és Vár. Kvt., 2010. p.10-17. ill. 8 fotó

Az egykori KMK-ról. 1969-1982. / –.

== Kvt. figy. – 20.évf. 2010. 4.sz. „Kell egy műhely!” p.617-642.

A Könyvtártudományi és Módszertani Központról.

2011

Előszó / –.

== Kv. nev. – 13.évf. 2011. 4. mell. 5.p.

Bevezetés a Horváth Tiborra emlékező cikkek elé.

Ment-é a világ előbbre a vándorgyűlések által? / –.

In: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének története 1935-2009. Jubileumi kiadvány. Szerk.

Bényei Miklós. Budapest, MKE, 2011. p.487-497.

2013

Együttműködés vagy rendszerszervezés? / Futala Tibor, Horváth Tibor, Papp István.

== Könyvtári írások. Folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben és lapokban megjelent rövidebb írások, interjúk, 1965-2009 / Horváth Tibor. Vál. és szerk. Sonnevend Péter, közrem. Lengyelné Molnár Tünde, Moldován István. Budapest, OSZK, 2013. p.266-279. [elektronikus dok.]

Eredetileg megjelent: Kvt. figy. – 29.évf. 1983. 5.sz. p.455-470.

<http://www.mek.oszk.hu/11600/11654/11654.pdf>

Két utószó a Könyvtárosok kézikönyvéhez. Szélgjegyzetek, Újabb kiadás előtt? / Horváth Tibor, Papp István.

== Könyvtári írások. Folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben és lapokban megjelent rövidebb írások, interjúk, 1965-2009 / Horváth Tibor. Vál. és szerk. Sonnevend Péter, közrem. Lengyelné Molnár Tünde, Moldován István. Budapest, OSZK, 2013. p.266-279. [elektronikus dok.]

Eredetileg megjelent: Kv. kvt. könyvt. – 29.évf. 1997. 4.sz. p.10-17.

<http://www.mek.oszk.hu/11600/11654/11654.pdf>

II. Kéziratok

1956

Dokumentáció és bibliográfia [Szakdolgozat] / –.

Bp., 1956. 87 lev.

KSZK

1971

Jelentés a Szíriai Arab Köztársaságban tett tanulmányútról (1971. április 1-től 14-ig) / –.

Bp., 1971. 6 p.

KSZK

Néhány javaslat a Szíriai Arab Köztársaság könyvtárügyének fejlesztéséhez / –.

Bp., 1971. 9 p.

Megjelent angol és francia nyelven is:

A few proposals for the development of librarianship in the Syrian Arab Republic;

Quelques propositions concernant le développement des bibliothèques de la République Arabe de Syrie.

KSZK

1975

Standards for public library buildings. A Hungarian point of view / (István Papp).

Bp., 1975. 8 p. KSZK

1977

A békéscsabai Megyei Könyvtár felkészülése az új épületben való működésre. Néhány észrevétel / –.

Bp., 1977. 17 p. KSZK

Újabb észrevételek a békéscsabai Megyei Könyvtár felkészüléséhez az új épületben való működésre / –.

Bp., 1977. 7 p. KSZK

Útjelentés a Japánba tett könyvtárügyi tanulmányútról (1977. okt. 20-tól nov. 18-ig) / –.

Bp., 1977. 44 p. KSZK

1978

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új épületének szakmai programja. Szempontok a tervtanulmányokhoz / –.

Bp., 1978. 15 p.

FSZEK

1979

Szakmai tervezési program a szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár új épületéhez a Technika Házával közös elhelyezésben / Papp István, Sente Ferenc, Urbán László.

Bp.-Szolnok, 1979.38, [15] lev.

KSZK

1980

A szolnoki Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár és Technika Háza új székháza. Szakmai tervezési program. (Módosított változat.) / Papp István, Sente Ferenc, Urbán László.

Bp., 1980. 60 lev.

KSZK

1981

Az Állami Gorkij Könyvtár elhelyezése a Bp. V. Molnár u. 11. sz. alatti épületben. Szakmai tervezési program / (Papp István, Urbán László).

Bp., 1981. 16 lev. 7 mell.

Urbán László munkája a 7. sz. mell.: Funkcionális telepítési vázlat. KSZK

Hozzászólás G. A. Kondratyeva: A szovjet könyvtárügy fejlesztésének fő irányai 1990-ig c. előadásához / –.

Bp., 1981. 6 lev.

KSZK

A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár építési (bővítési) programterve. Szakvélemény / Papp István, Urbán László.

Bp., 1981. 12 lev. 3 mell.

KSZK

1982

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár felülvizsgálati jelentése / –.

Bp., 1982.

FSZEK

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjáról / –.

Bp., 1982. 36 p. KSZK

1983

Javaslat az Országos Könyvtárügyi Tanács ügyrendjének módosítására / –.

Bp., 1983. 17 lev.

Mell.: Az Országos Könyvtárügyi Tanács ügyrendje. Tervezet. 19 lev. 2 db. mell.

OKT

Levél Futala Tiborhoz a szakkönyvtári hálózatokról és hálózati központokról / –.

Bp., 1983. 9 fol.

OKT

1984

The establishment and management of public library services / –.

Bp., 1984. 9 lev.

OKT

A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár új épülete és az országos meghívásos beépítési pályázat / –.

Bp., 1984. 12 lev.

OKT

Levél Katsányi Sándorhoz a közművelődési kutatási főirány könyvtári vonatkozásairól / –.

Bp., 1984. 12 fol.

OKT

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete megalapításának 50.: évfordulója megünneplése. Javaslat az ünnepi ülés előadásaira / –.

Bp., 1984. 6 fol.

MKE

Szaktevélemény a salgótarjáni Megyei Könyvtár épületének vázlattevééről / –.

Bp., 1984. 5 lev. KSZK

Szolnok Megyei Könyvtár. Tervpályázat. 1984. 13 p. 60 lev.

Az I. díjat nyert pályamű (1-7 lev.) szerzői: Zalaváry Lajos, K. Ráduly Piroska, Plachtovics Vilmos, Hillier Zoltán, Solymosi Antal, Berkó Gyuláné, Papp István.

KSZK

1985

Az Alkaloida Vegyészeti Gyár Szakkönyvtárának elhelyezése a műszaki fejlesztés új tömbjében / –.

Bp., 1985. 13 lev. 2 mell. KSZK

Forgácsok. Innen-onnan / –.

Bp., 1985. 9+7 lev.

KSZK

1986

A nagykanizsai Városi Könyvtár épületrekonstrukciójának szakmai programja / –.

Nagykanizsa, 1986. 19 lev.

KSZK

Szakmai program a XV. kerületi főkönyvtár közösségi házként való megépítésére / –.

Bp., 1986. 14 lev. 6 mell. 1986. jan. 24. FSZEK

1987

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjának elhelyezése / –.

Bp., 1987. dec. 8. 9 lev. FSZEK

Funkcionális elrendezés, könyvtártechnológia.

Előterv a kecskeméti új Megyei Könyvtárhoz / –. – Felelős tervező Mátrai Péter.

Bp., 1987. június. Ipari Épülettervező Vállalat. 25 lev. 8 mell. p.3-9. KSZK

A kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár új épületének gépészeti programjai / –.

Kecskemét, 1987. július 21. Katona József Megyei Könyvtár, 12 lev.

KSZK

Az óbudai Zichy-kastélyban elhelyezendő III : kerületi főkönyvtár szakmai programja / –.

Bp., 1987. 8 lev. 1. mell.

FSZEK

1988

A győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár elhelyezésének kérdéseiről / –.

Bp., 1988. 13 lev.

KSZK

A győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár új épülete / –.

Bp., 1988. 15 lev. 2 tábla. KSZK

A kaposvári Mezőgazdasági Főiskola Könyvtára : technológiai leírás / -.
Bp., 1988. 15 lev. KSZK

A közművelődési könyvtárak gyerekszolgálatának néhány kérdése Magyarországon. Vázlat / -. – Norvég-magyar gyerek- és iskolai könyvtári szeminárium, Oslo, 1988. április 18-22. (Rendezte a Norvég Közművelődési és Iskolai Könyvtárak Igazgatósága.)
1988.
KSZK

A zalaszentgróti Városi Könyvtár épületének bővítése. Szakmai program / -.
Bp., 1988. 16 p. 1 mell. KSZK

1989

Észrevételek a zalaszentgróti Művelődési Ház átalakításának tanulmánytervéhez / -.
Bp., 1989. 7 p. KSZK
A Hálózati és Felügyeleti Osztály helyéről és szerepéről / -.
Bp. 1989. 27 lev.
FSZEK

1990

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fő célkitűzései az 1991-1995-ös időszakra / -.
Bp., 1990. június 15., 8 lev.
FSZEK

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának fejlesztési irányai, különös tekintettel a helyi önkormányzat alakulására. (Problémavázlat) / -.
Bp., 1990. május 15., 11 lev.
FSZEK

A Fővárosi SzabóErvin Könyvtár stratégiai terve (1991-1995). Tervezet / -.
Bp., 1990. dec. 3. 26 p.
FSZEK

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stratégiai terve (1991-1995) / -.
Bp., 1990. nov. 7. 31 lev.
FSZEK
Műhelyforgácsok a Szabó Ervinből / -.
Bp., 1990. nov. 16. 24 lev.
FSZEK

Ungarische öffentliche Bibliotheken zu Beginn der 90-er Jahre / -.
Bp., 1990. 15 lev. MKE

1991

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár stratégiai céljai és elsőbbségei az 1990-es évekre. Tervezet. 2. sz. változat. – Bp., FSZEK, 1991. 13 p.

1992

Report of a study tour made by József Gábor, Deputy State Secretary (Ministry of Culture and Education) and István Papp, Secretary General (Association of Hungarian Librarians) in the United Kingdom (September 6-16, 1992).

Bp., September 21, 1992., 21 p.

1993

The change process in the Metropolitan Ervin Szabó Library. Problems and their solutions / –. 1993. július 22. 24 lev.

FSZEK, KSZK

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szakmai koncepciója. Tervezet / Összeáll. –.

Bp., 1993. március 2. 46 p. FSZEK

1994

Der europäische Verein Ungarischer Bibliothekare / –.

Bp., 1994. augusztus 10. 7 lev.

MKE

A magyar könyvtár és szakirodalmi információügy fejlesztési koncepciójáról a századfordulóig / Papp István, Rózsa György, Monok István.

Bp., 1994. április 11. 5 lev. KSZK

Tézisek a magyar állami könyvtárpolitika számára / –.

Bp., 1994. március 27. 16 lev. KSZK

1995

Democracy and libraries / –.

Bp., 1995. febr. 6. 2 lev.

KSZK

Könyvtártechnológiai leírás. Veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár 1995 / –.

Realterv Építész Kft. Ifj. Kálmán Ernő, Schüller Ferenc tervezők. Bp., 1995. 31 lev. KSZK

A Veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár rekonstrukciója. Tervpályázat / Kálmán Ernő, Schüller Ferenc.

Bp., 1995. január.

Könyvtártechnológiai szakértő: Papp István. KSZK

1996

Észrevételek a könyvtári ellátás törvénytervezetének koncepciójához / –.
Bp., 1996. IX. 30. 12 lev.
KSZK

Észrevételek az új magyar könyvtári törvény egyes kérdéseire / –.
Bp., 1996. május 31.
Az MKE szervezetei által az MKE 10 kérdésére adott válaszok összegzése.
KSZK

Karinthy Frigyes: Tanítom a kisfiamat c : írásának parafrázisa / –.
Bp., 1996. 3 lev. KSZK

Preparing a new library law: the experience of the Hungarian Library Association / –.
Bp., 1996. nov. 3. 14 lev.
KSZK

1998

Technológiai leírás: Budapest Főváros Levéltára / –.
Budai Építész Műhely. Koris János, Németh Tamás tervezők. Bp., 1998. 3 lev.
KSZK

1999

Észrevételek a FSZEK XII. kerületi könyvtára új épületének szakmai programjához / –.
Bp., 1999. 12 lev. FSZEK

OMIKK Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár épületének rekonstrukciója.
Tanulmányterv / Felcsúti László, Hegedűs Péter, Papp István.
Bp., 1999. 10 lev. KSZK

Nagykanizsai Városi Könyvtár. Könyvtártechnológia leírás. betelepítési terv / –.
Bp., 1999. 19 + 8 lev. 3 alaprajz.
Vezető tervező Zalavári Lajos, belsőépítész Zsekelyi Zsuzsa. Technológiai leírás / –. Bp., 1999. 5 lev.
KSZK

A Veszprémi Levéltár új épületére kiírt pályázathoz. Vezető tervező: Jakab Csaba.
A gödöllői Városi Könyvtár technológiai leírása / –.
Bp., 1999. 4 lev. AXIS Építésziroda. Vezető tervező: Nagy Tamás. Meghívásos pályázat.
KSZK

2000

Szakvélemény a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár engedélyezési tervdokumentációjáról / –.

Bp., 2000. 7 lev.

KSZK

2002

Pályázat a siófoki Városi Könyvtár új épületének megtervezésére / Hegedűs Péter.

Könyvtártechnológiai leírás / –.

Bp., 2002. 3 lev.

KSZK

Pályázat a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár épületének megtervezésére / Zalavári Lajos. Könyvtártechnológiai leírás / –.

Bp., 2002. 7 lev.

KSZK

A tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum esetleges átköltöztetése a korábbi Bauxit Művelődési Házba. (Szakvélemény.) / –.

Bp., 2002. 8 lev.

KSZK

2003

Olvasáskutatás 2003 – és tovább / –.

Bp., 2003. 5 lev.

KSZK

Pályázat az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár épületének bővítésére / Marosi Miklós. Könyvtártechnológiai leírás / –.

Bp., 2003. 7 lev.

KSZK

2005

A magyar könyvtárosság etikai kódexe. Tervezet. Összeáll. –.

Bp., 2005. okt. 11. 13 lev.

KSZK

A magyar könyvtárosság etikai kódexének 2005. április 5-i szövegtervezetéhez beérkezett javaslatok / [Összeállította és kommentálta –.]

Bp., 2005. szept. 20. 87 lev.

KSZK

2006

Felújított könyvtárak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatában (2002-2004) / -.
Bp., 2006. febr. 13. 53 lev.
FSZEK

Könyvtáresetika – hitelképes könyvtáros / -.
Bp., 2006. okt. 2. 15 lev.
KSZK

KATSÁNYI Sándor:
Cél és küzdelem.
Előszó egy számvetéshez

Ez a vázlatos áttekintés egy könyvtáros nemzedékről szól, köztük a szerzőről is.¹ Ez a korosztály a szocialistának nevezett rendszer indulásakor kezdte tanulmányait és annak összeomlása után fejezte be a pályáját. Nem a tevékenysége eredményeiről és kudarcairól írok most – az a könyvtártörténészek dolga –, hanem szakmai terveinkről és vágyainkról, eszméinkről és álmainkról. E téren követem *Az ember tragédiája* Ádámját, akit, miután belépett a történelmi színekbe, nemes eszmék lelkesítettek. Lucifer mutatta meg neki az eszmék és a valóság konfliktusát, itt és most azonban ez a szembesítő feladat a tisztelt olvasóra vár.

A Paradicsomban

A mi történetünk is a Paradicsomban kezdődött. Az ELTE akkor induló könyvtáros szakán töltöttünk el négy évet; az én éveim 1950-nel kezdődtek. Ezt a Paradicsomot is kerítés védte a külvilágban dúló viharoktól, tűzhányóktól és emberfaló dinoszauruszoktól. A mi kertünk közepében is két fa állt, a kötelező és a tiltott tudás fája. A kötelező fa gyümölcsein ilyen feliratok voltak: katalogizálás, osztályozás, bibliográfiák. Szorgalmasan szedtük őket. A tiltott gyümölcsöket egymástól kaptuk. Péter rendszeresen látogatta Németh Lászlót, könyveket szállított neki és tőle gondolatokat hozott számunkra. Pál már akkor is nagyszabású Hamvas Béla monográfiáján dolgozott. Tamás jó barátságban volt a velünk egy évfolyamba, de más szakra járó Antall Józseffel, aki már akkor összeállította programját és államtitkárainak névsorát. Volt, aki minden szabad idejében a pszichológus Jung műveit tanulmányozta, volt, aki titokban teológiára járt, és a sort még folytathatnám. A különféle forrásokból aztán összeállt egy sokféle ágazó, de közös alapú világfelfogás: a korszak ordas eszméivel szemben a tevékeny humanizmust vallottuk. Az akkor hirdetett hivatalostól eltérő *egyenlőség* eszményt, *emberséget* és *főleg szabadságot*. Mint ahogy a *Tragédia* Ádámjának első mondata a párizsi színben: „Egyenlőség, Testvériség, Szabadság”.

¹ Jelen írás a 2021. november 27-én, Katsányi Sándor és Papp István 90. születésnapja alkalmából rendezett szűk körű megemlékezésen elhangzott gondolatok szerkesztett változata.

Egyenlőség

– avagy egyenlő hozzáférést a könyvbirodalomhoz

Az egyenlőséget úgy képzeltük el, hogy minden polgárnak egyaránt joga van a könyvtárban rejlő kincseket igénybe venni. De munkába állásunk után hamar rájöttünk, hogy a települések többségében a lakosoknak ugyan joguk van a könyvtárat használni, de nincs mit használni, nincs könyvtár, vagy könyvtárnak aligha nevezhető az a valami, amit kínáltak nekik.

Először az ellátás egyenetlenségét kell – amennyire lehet – felszámolni. A könyvtárszervezés lázas napjai következtek. Évfolyamunkból sokan mentek vidékre, a frissen szervezett járási könyvtárakba és járták – jártuk – a falvakat buszon, vicinális vonatokon, motorkerékpáron és biciklin. Létrejöttek az első kezdetleges könyvtári csírák.

A könyveket eleinte központilag küldték – küldtük – ki, aztán átadtuk a feladatot a falvaknak, hogy a fenntartók könyvtáruk gazdájának érezzék magukat. (Sok helyi vezető ezt csak újabb tehernek érezte.)

A szerény állomány érdemi részét azonban az érdeklődők nagyon hamar kiolvasták. Kezdeményezésben nem volt hiány, buzgott bennünk a kísérletező kedv. Megpróbáltuk a helyi ellátást letéti rendszerrel vegyíteni. Veszprém megyében kísérletet tettünk arra, hogy egy nagyobb községből történjen a környező kisebb falvak ellátása, azonban hamarosan fel kellett ismernünk, hogy a könyvek letéti használatával sem vagyunk képesek az áhított egyenlőséget megközelíteni. Helyette a művek elérhetőségét kell célul kitűznünk. „Nem kell minden falusi ház kertjében kutató ásni, a vízvezetékrendszert kell oda vinni!” – mondta akkortájt Sallai István. A központosítás, a minden polgárt elérő centralizáció gondolata amúgy is benne volt a levegőben. Míg a politika célja ezzel a polgárok fölötti hatalom kiépítése volt, mi viszont a polgárok kulturális egyenlőségét kívántuk szolgálni a centralizációval. Jelmondatunk volt: aki belép akár a legkisebb könyvtárba, az egész könyvtári rendszerbe lép be, azaz használója lehet a teljes kínálatnak. Naivan, a kor kezdetleges eszközeivel meg akartuk változtatni, amire a digitalizáció több mint fél évszázad múltán adott lehetőséget. Első lépésként mindenkinek esélyt akartunk adni, legalább a választék áttekinthetőségére. A magyar könyvtárügyben sem előbb, sem utóbb nem jelent meg annyi ajánló bibliográfia, mint ekkor. Az ilyen típusú kiadványoknál azonban – az idő előrehaladtával – fontosabb feladat volt a könyvtári szolgáltatások egybehangelése, valódi rendszert képező hálózattá szervezése. Nem az igazgatási struktúráról volt szó, hanem a szolgáltatások egybefüggő rendszerének kiépítéséről, a

könyvtárközi kölcsönzésről és együttműködésről. A magyar könyvtárügy egészét meghatározó lépések voltak ezek, s mögöttük valamiképpen a kulturális javak egyenlő elosztásának vágya munkálkodott.

Testvériség

– *avagy az olvasó segítő szeretete*

A könyvtárszervezés hős- (vagy vas-)korszakában minden figyelem a helyiség megszerzésére, a könyvek gyarapítására, a tanácselnök jóindulatának megnyerésére irányult. Az olvasók felhívás nélkül is jöttek, és látszólag semmi különös teendőnk nem volt velük, legfőljebb osztályhelyzetük szerint kellett létszámukat jelenteni. De mi éreztük, hogy itt valami nincs rendben. Többet akartunk tudni róluk, megismerni valódi igényeiket, ízlésüket, olvasói karakterüket. A hivatalos művelődéspolitikai is érdeklődni kezdett. A hatvanas évektől már a tudományok is besegítettek az olvasási kultúra vizsgálatába: a szociológia és a pszichológia ismét a tudományok között kapott helyet. Az olvasók felfedezésének virágkora jött el.

A nem olvasókról, a könyvtárat nem használókról is egyre többet tudtunk. Ám, velük kapcsolatban a hivatalos kultúrpolitika még mindig csak egy feladatot fogalmazott meg: a könyvtáros emelje az olvasók számát és nevelje őket. Mire is? 1951-ben egy hivatalos utasítás így szólt: „*Neveljük az olvasót szocialista erkölcsre, neveljük szeretetre a Párt és a Szovjetunió iránt.*”

Az 1956 utáni időkben már változatos módon próbáltak a kor könyvtárosai kibújni e nevelési parancs terhe alól. A legradikálisabbak a felnőtt olvasók nagykorúságára hivatkozva, csak az információközvetítést tekintették feladatuknak. Mások elfogadták a nevelés feladatát, de azt irodalmi és kulturális értékek közvetítésére értették. Ismét mások azonban arra a meggyőződésre jutottak, hogy az olvasót nem nevelni kell, hanem segíteni.

A segítő könyvtár eszméje a könyvtárosi közgondolkodás alapvető elemévé vált. A hetvenes években egyre világosabban értettük meg, hogy jelentős rétegek könyvtárból való kimarása a hátrányos helyzetükkel magyarázható, és mepróbáltunk nekik is segíteni. A kórházakban betegkönyvtárakat szerveztünk, a járásukban korlátozottaknak a könyvtárosok házhoz vitték a könyveket. Még a fogvatartottak könyvtári ellátásával is foglalkozni kezdtünk. A társadalom peremére szorult csoportoknak, például a cigányok közösségeinek helyi fiókkönyvtárakat szerveztünk. E súlyos problémákról cikkeket és tanulmánygyűjteményt

adtunk közre és továbbképző tanfolyamokat is szerveztünk. Mindenkiről gondoskodni akartunk.

Talán még fontosabb volt, hogy olvasóinkban már nem ügyfeleket láttunk, hanem partnert, barátot. Olvasóbaráttá akartuk tenni könyvtárainkat, ennek megfelelően alakítottuk át a berendezést és a könyvek felállítási rendjét. Létrehoztuk a családi könyvtárakat. Munkánkat mindvégig a testvériségnek e szelleme itatta át.

Szabadság

– avagy szabad könyvek, szabad polcokon

A szabadság egyenlő a választás lehetőségével. A gondolat szabadsága az eltérő gondolatokat tartalmazó könyvek közötti választás lehetőségét is tartalmazza. Már könyvtártörténeti tanulmányainkból tudtuk, hogy a könyvtár és a szabadság valami módon összefüggenek. Egy-egy könyvet önmagában, mint egy magányos forradalmárt vagy eretneket, indexre lehetett tenni vagy máglyára lehet vetni, ám egy könyvtár már a könyvek tömegéből áll, és a tömeg veszélyes erőnek tűnhetett a mindenkori hatalom számára.

Ahhoz, hogy egy könyvtár valóban a szabadság hordozója és szimbóluma legyen, két dologra van szükség:

- gazdag és sokszínű állományt kell építeni, mely az ellentétes nézeteket is magában foglalja,
- és az olvasó szabadon és korlátok nélkül férhessen hozzá ehhez az állományhoz.

Az állomány gazdagítása és főként sokoldalúvá tétele hosszú évekig, sőt évtizedekig tartott, és emellett a könyvkiadás függvénye is volt.

Az olvasói hozzáférés gátjait viszont egy könyvtári forradalom söpörte el: a szabadpolc bevezetése.

Korábban az olvasót hármasszűrő választotta el a könyvektől:

- az állomány egy részének zárolása (csak egyes kivételezetteknek engedélyezett hozzáférés);
- a korántsem olvasóbarát katalógusrendszer;
- az olvasó nem találkozhatott közvetlenül az állománnyal, ráadásul a kiszolgálás nehézkes volt, a nyilvántartó, ellenőrző rendszer bonyolult, és nem volt ritka az olvasók iránti bizalmatlanság sem.

A *Könyvtáros* című folyóirat vetette fel először e gátak lebontását és buzdított a szabadpolc bevezetésére. Ezután az olvasók és a polc szabadságáért

folytatott hosszú küzdelem következett, nemcsak a folyóiratban, hanem a könyvtári gyakorlatban is. A szabadpolc a magyar könyvtárosok számára egy kissé a szabadság szimbólumává vált. Ez volt a mi forradalmunk.

Nekem a sors megengedte, hogy részese legyek a talán legutolsó ütközetnek: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában, az ország legnagyobb és évtizedekig ellenálló városi könyvtárában is sikerre vittük a szabadpolc ügyét, megvalósítottuk az olvasó és a könyv szabad találkozását.

Záróképek

A történet itt véget ér. Sorvezetőm, Madách Ádámja a múlt képei után átlép a jelenbe és a jövőbe. Hadd kövessem Madách jeleneteit anélkül, hogy saját véleményt fűznék hozzájuk.

A falanszterbe látogató Ádám elcsodálkozik annak racionális rendjén, de feltűnik neki, hogy sehol nem találkozik könyvvel. Idegenvezetőjük, a Tudós közli: a hatvan éven felüliek – ha a múlt kutatói – hozzájutnak a múzeumban gondosan őrzött példányokhoz. Egyébként a falanszter működik, a gazdaság növekszik, a tudomány sikeresen készül fel globuszunk élővilágának megőrzésére.

Ádám eltűnődik:

- vajon csökkent-e a társadalmi egyenlőtlenség a történelem során végzett munkájának köszönhetően?
- az erőfeszítései révén testvériesebbé vált-e a társadalom?
- hozzájárult-e munkája a szabadság növekedéséhez?

Az űrben röpdülő Ádámtól végül e szavakat halljuk:

*„A célt tudom, még százszor el nem érem.
Mit sem tesz. A cél voltaképp mi is?
A cél megszűnte a dicső csatának,
A cél halál, az élet küzdelem,
S az ember célja e küzdés maga.”*

Budapest, 2021. november-december

*Papp István:
Kedves Barátaim!*

*Ti, mindannyian, akik megemlékeztetek a 90. születésnapomról
írásokkal a Katsányi Sanyinak és nekem közösen dedikált
emlékkötetben*

A magyar könyvtárügyben nem vált általános gyakorlattá, hogy érdemes képviselői előtt kerek évfordulóikon a szakma kötetbe foglalt írásokkal tisztelegjen. Hosszan lehetne sorolni őket, akik sokkal méltóbbak lettek volna e megtiszteltetésre, mint jómagam, de megfeledkeztünk arról, hogy teljesítményük elismerésének ily módon adjunk kifejezést. Ezért kissé zavartan – ismerve érdemtelenségem – köszönöm meg eme ünnepi kötet rám eső 200 oldalát, amelyet egy sok hányattatást megélt, de állandó megújulásra képes szakma közösségi gesztusának érzek, s mely nem pusztán az irántam viselt érzelmeket és véleményeket fejezi ki, hanem főképpen azt az összetartó erőt, amely mindig is jellemezte szeretett szakmánkat helyi és világméreteken egyaránt. Ezért valóban ünnepi ez a kötet, Festschrift, mely a személyeknek szóló gesztuson túlmenően a könyvtároság szerény emlékművének is tekinthető.

Hála és köszönet a kötet szerzőinek, szerkesztőinek, minden közreműködőjének, hiszen tudom, milyen nehéz vállalkozásba fogtak, milyen kényes műfajt választottak. Ezért ne nehezteljenek azért, ha a szerzők listáját áttekintve, most azokat idézem meg, akik fájdalmasan hiányoznak róla, vagy mert nem jutott el hozzájuk az emlékkötet készültének híre, ám szívesen közreműködtek volna benne, vagy mert korai haláluk akadályozta meg őket abban, hogy pennát ragadjanak, bár készek lettek volna rá. A listán nekik is helyük van, s kijár a hála és köszönet számukra is.

Amikor ezeket a köszöntő sorokat írom, nem olvastam még egyetlen kontribúciót sem, de biztosra veszem, hogy egy dologról illő tapintattal megfeledkeztek. Mégpedig a hibáim felsorolásáról. Ezekről – úgy tűnik – magamnak kell számot adnom. Hadd kíméljem meg most magamat attól, hogy név szerint felsoroljam kiket, köztük legjobb barátaimat és nagy mestereimet bántottam meg viselkedésemmel, és csak sommásan említsem azokat a hibáimat, melyekkel terhére voltam környezetemnek: megalkuvás, hálátlanság, erőszakosság,

türelmetlenség, tekintetnélküliség, kíméletlenség – nem valami vonzó lista. S teszem hozzá azt is, hogy eszem ágában sem volt teljesíteni sok mindent, amit pedig másoktól nyomatékosan elvártam. Itt az ideje és helye, hogy legalább azok elnézését kérjem, akik még részesülhetnek e kegyben.

Mindezek tudatában, ha áttekintem pályámat, a szerencse fiának tarthatom magamat. Az első két évtizedem az általános felkészülés időszaka volt egy szerető, dolgozó és törekvő család körében egy nagyon jó zalaegerszegi, és egy éppen arcukat váltó pannonhalmi gimnáziumban, amit némi megpróbáltatásokkal fűszereztek (középiskolából való kizárás, magántanulás és magánvizsgák, a cukrászmesterség úgy-ahogy kitanulása, egyéves várakozási idő egyetem előtt, egyetemi felvételi némi hazudozás árán és bizottsági jóindulattal). A harmadik évtizedem a könyvtáros szakma alapjainak elsajátításával telt (egyetemi négy boldog év, benne a Műegyetemi Könyvtárban és az Akadémiai Könyvtárban folytatott gyakorlatok nagyszerű mesterek oldalán; három év a zalaszentgróti Járasi Könyvtárban, és másik három a Pest megyei Könyvtárban, hogy megtanuljam, mi is az a zérópont). A harmincas éveimben bemutatkozhattam országos szinten is a szakmának (a KMK-ban a középfokú könyvtárosképző szaktanfolyam megszervezése, az OSZK igazgatási osztályán a könyvtári menedzsment gyakorlása, a Művelődési Minisztériumban az egyetemi és az országos szakkönyvtárak ügyes-bajos dolgaival való foglalkozás). Negyvenéves koromtól kezdve harminc éven át nyugdíjazásomig a szakma olyan kulcsfeladatokkal bízott meg, amelyek együttesünkben keveseknek jutott osztályrészül (a KMK igazgatása a magyar könyvtárügy aranykorának tekinthető években, a hazai könyvtárügy nemzetközi fórumokon való képviselése, részvétel a könyvtárak határokat és vasfüggönyöket átszelő együttműködésében, az OKT új profilja kialakításának kísérlete titkári minőségben, a FSZEK megújulásának folyamatában való közreműködés nagyszerű munkatársi gárda tagjaként, az MKE szakmai és könyvtárpolitikai szerepének megerősítésében való részvétel több cikluson át elnökségi tagként, és a kritikus 1990–1994-es ciklusban főtítkárként). A hetvenes éveimet hattyúdalként, mint a *Könyvtárosok kézikönyve* társszerkesztője és a könyvtárosok etikai kódexét kidolgozó munkabizottság vezetője tölthettem el. Végül a nyolcvanas éveimre jutott két szakmai visszaemlékezés elkészítése: az egyik életinterjú baráti kérdéssel és szerkesztéssel, a másik egy esszé a korszerű magyar könyvtárügy kibontakozásáról, valamint két magánjellegű emlékirat (az egyik nagyjából az első húsz évem maradék élményanyagát dolgozza fel, a másik a pannonhalmi gimnáziumi éveimet). S megkezdődött az utolsó évtized, amelyben aligha fog bármi érdemleges kitelni tőlem.

Szakmai pályám legnagyobb adománya, hogy kiváló emberek sorával léphettem idehaza is, külföldön is lazább, szorosabb, sőt talán baráti kapcsolatba. Egy vérből valók vagyunk mondhattam el számtalan esetben. Ez arra is jó volt, hogy rájöttem, egyedül nem, csak másokkal együtt vagyok képes feladataimat megoldani, mondhatnám kicsit eltúlozva, de semmiképpen álszerényen, úgy is, hogy mások véret szívva, mások vállára támaszkodva végeztem dolgomat. S megadatott az is, hogy pályafutásom javát az ország két legfontosabb könyvtárában, az OSZK-ban és a FSZEK-ben tölthettem, amit a sors különleges adományának tekintek.

Végezetül még annyit, nem tekintem véletlennek, hogy Katsányi Sanyival osztunk e gyönyörűséges emlékköteten. Már gyerekkorunk óta megvolt a lehetősége annak, hogy szorosabb kapcsolatba lépjünk egymással: hiszen, ha apám úgy dönt annak idején, hogy Pécssett nyit cukrászdát (körül is nézett már a Király utcában, megfelelő helyiséget keresve), akkor talán már az elemi iskolában is ugyanabba az osztályba járhattunk volna, de a gimnáziumban biztosan csatlakoztam volna Sanyihoz. Hasonló volt érdeklődésünk már zsenge ifjúkorunkban is: cserkészkedés, az elesettekkel való együttérzés, a humanizmus vonzása, az irodalom szeretete. Az egyetemen egy év késéssel követtem őt, s ez bizony megakadályozta a közös érés folyamatát: ő Antall József, Katona Tamás köréhez tartozott, én inkább népfiakkal léptem kapcsolatba. De mindkettőnk úgy érezte, hogy vidéken illik elkezdeni a nagy életet. Ő választotta a nehezebbet, a távolabbit, a kisújszállási tanárságot. De jól választott, itt máig emlékeznek reá, sőt érdemesnek látták idén díszpolgárrá választani.

Mint született pedagógus, fiatal tanárként lelkesítette osztályát, néhányukat még az irodalom szolgáltára is rákapatott. Máig tartják a kapcsolatot, osztálya, meg ő, s ebben közrejátszik '56 közös élménye is. Sanyi, akárcsak Szókratész, az ifjúság megrontása miatt érdemelte ki a rendőrség különös figyelmét, s szenvedte meg fizikailag is, s adminisztratív is bátor fellépése következményeit. Le nem csukták, de a tanári pályáról eltiltották. Így fanyalodott – kényszerből ugyan, de mindannyiunk javára – másik diplomájára, s ötvenhatos múltjáról diszkréten nem ejtve szót nyerte el a Pest Megyei Könyvtár vezetőjétől, az „Eltársnőtől” a ceglédi Járási Könyvtár módszertanos állását. Amikor a BM hamarosan az „Eltársnő” tudomására hozta ezt a múltat, azonnal felelőségre vonta Sanyit, miért hallgatta el előle a felvételi beszélgetés során. Válasz: S ha bevallom, felvett volna talán? Persze, a BM is érdeklődött afelől, hogy a módszertani könyvtárosság nem jár-e felforgató hatással. Amikor a BM-be

berendelt mezei könyvtáros leírta munkakörét és munkavégzésének feltételeit (különös tekintettel a homokos utakon megtett biciklitúrákra), az illetékes tiszt legyintett, s kegyesen nem rúgatta ki állásából. Vagy csak lusta volt hozzá.

Innen már könnyebb dolga volt. Írt a Könyvtárosba. (Első közös műként a pilisborosjenői Községi Könyvtár állományának elemzését végeztük el, a munka orozslánrészét természetesen Sanyi vállalta.) Felfigyelt rá Varga Béla, a veszprémi Megyei Könyvtár igazgatója, s múltjával mit sem törődve, meghívta helyettesének. Boldog évek következtek a veszprémi helyismeret és könyvtárfejlesztés jegyében. Rátalált Lillára, s általa a KMK-ra is, mert Lilla pályát változtatott, hogy Sanyi elfoglalhassa az ő megüresedő munkahelyét. Így mi is újra egymásra találtunk Sanyival, s egyre szorosabb munkakapcsolat és barátság kezdett közöttünk kialakulni. S némi kacskaringók (ifjúsági felelősség, olvasásszociológiai vizsgálatok) után Nagy Attila tanácsára (mert én vak voltam rá), Sanyi mint pedagógus végre elfoglalhatta testreszabott munkakörét, a KMK oktatási osztálya vezetését. S amit én kicsiben kezdtem 1959-ben, ő nagyban gyakorolta a 70-es, 80-as években, amíg megadatott neki.

Én ekkor már a FSZEK biztos falai mögött tudhattam magam, s ide hívtam öreg barátomat is. Először nemet mondott, mert olyan hívásra ő nem reagál, hogy „gyere, csinálj, amit akarsz!”. Csak akkor biccentett rá, amikor a KESZ vezetését (a Központi Ellátó Szolgálat megszervezését) kínáltam fel neki. Hősiesen ingázott Újpestről Szentersébetre, s Babák Mariann segedelmével megalkotta a FSZEK egyik sikeres részlegét.

A következő lépés a Központi Könyvtár olvasószolgálatának vezetésével járó teendők vállalása volt. És a salto mortale végrehajtása szinte a semmiből a semmibe: a zárt raktározási rendből áttérni a szabadpolcra. Tényleg a mogyoróhéjból, két állványfolyóméterből nőtt ki az a közösség elé táruló könyv- és dokumentumbirodalom, amely most fogadja a könyvtárat felkeresőket. S mellette olyan csekélységek menedzselése, mint a közhasznú információs szolgálat, az irodalmi analitikus katalógus számítógépes adatbázissá fejlesztése és retrospektív feldolgozása, a szabadpolcos állományt befogadó raktárrész két lépcsőben való bővítése, s általában a szolgálat teljes korszerűsítése.

A magyar könyvtártörténetírásban forradalmian új megközelítéssel írta meg a FSZEK '45-ig, majd '80-ig tartó történetét, súlyt helyezve a folyamatok mögött és bennük álló személyiségek bemutatására, a könyvtárak életében oly fontos személyi tényezőre. Amíg az általam Horváth Tiborral közösen szerkesztett Könyvtárosok kézikönyve a fejlődés során zárvánnyá válik a hazai

könyvtári szakirodalomban, addig a FSZEK története egy élő és megújulni képes organizmus örökzöld dokumentuma.

Sanyival való kapcsolatom is azt bizonyítja, hogy bizony én másokra vagyok ráutalva, ha komolyra fordulnak a dolgok, és szerencsém volt, hogy mindig is számíthattam baráti segítségére és együttműködésére. E barátság egyre erősödött az utóbbi évek során, s az előttünk álló életszakaszt ismét Lilla noszogtatására egymásba kapaszkodva, a múlt emlékeit és alakjait felidézve, a mai folyamatokat és változásokat kellő iróniával mind távolabbról szemlélve, péntekenként néhány pohár (hová lettek a korsók!?) sört legurítva próbáljuk megélni – egyikünk süketen, másikunk vakoskodva –, ha már túlélni lehetetlen.

A legnagyobb segítség ehhez az a baráti, kollegiális szeretet, amit a szakmába való belépésünk első pillanatától kezdve mindmáig éreztünk és remélhetőleg érezni fogunk még a hátralévő időben is.

Barátaim, maradjatok meg könyvárosnak! S fogadjátok Papp Pista köszöntő köszöntését.

P.S. Most pedig hozzáfogok az emlékkötet elolvasásához. P.P.

Budapest, 2021 novembere végén

